

SLOVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI IN UMETNOSTI
ACADEMIA SCIENTIARUM ET ARTIUM SLOVENICA

RAZRED ZA FILOLOŠKE IN LITERARNE VEDE
CLASSIS II: PHILOLOGIA ET LITTERAE

RAZPRAVE
DISSERTATIONES
XXIX

AKADEMIK FRAN RAMOVŠ

LJUBLJANA
2023

ISBN 978-961-268-093-0
RAZPRAVE II. RAZREDA, 29
DISSERTATIONES CLASSIS II, XXIX

SLOVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI IN UMETNOSTI
ACADEMIA SCIENTIARUM ET ARTIUM SLOVENICA

RAZRED ZA FILOLOŠKE IN LITERARNE VEDE
CLASSIS II: PHILOLOGIA ET LITTERAE

RAZPRAVE
DISSERTATIONES
XXIX

AKADEMIK FRAN RAMOVŠ

LJUBLJANA
2023

SPREJETO NA SEJI II. RAZREDA ZA FILOLOŠKE IN LITERARNE VEDE
DNE 8. OKTOBRA 2022
IN
NA SEJI PREDSEDSTVA
SLOVENSKE AKADEMIJE ZNANOSTI IN UMETNOSTI
DNE 18. APRILA 2023

RAZPRAVE II. RAZREDA SAZU
DISSERTATIONES CLASSIS II
XXIX

Izdala: Slovenska akademija znanosti in umetnosti

Uredil: Marko Jesenšek

Recenzenta: red. prof. dr. Andreja Žele, red. prof. dr. Ludvik Karničar

Jezikovni pregled: Nina Zver

Prevod v nemščino: Vida Jesenšek

Grafična priprava: Grafični atelje Visočnik

Tisk: Cicero, Begunje, d. o. o.

Naklada: 300 izvodov

Ljubljana 2023

CIP – Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

81(082):929Ramovš F.

AKADEMIK Fran Ramovš / [uredil Marko Jesenšek ; prevod v nemščino Vida Jesenšek]. – Ljubljana : Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 2023. – (Razprave / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Dissertationes / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae ; 29)

ISBN 978-961-268-093-0
COBISS.SI-ID 153256707

Portret dr. Frana Ramovša

Gojmir Anton Kos, olje na platnu, 1951, 76 × 66 cm (arhiv SAZU)

Vsebina

<i>Peter Štih</i> , Pozdravni nagovor predsednika Slovenske akademije znanosti in umetnosti	9
<i>Marko Snoj</i> , O priimku <i>Ramovš</i>	11
<i>Peter Štih</i> , Fran Ramovš in Slovenska akademija znanosti in umetnosti	23
<i>Irena Orel</i> , Fran Ramovš o slovenskih jezikoslovcih	39
<i>Gerhard Neweklowsky</i> , Fran Ramovš und der slowenische Gailtaler Dialekt	62
<i>Han Steenwijk</i> , The Resian reflex for Slovene stressed non-final schwa and some related issues	75
<i>Andreja Legan Ravnikar</i> , Pomen Ramovševih jezikovnozgodovinskih raziskav za slovensko zgodovinsko leksikografijo	99
<i>Majda Merše</i> , Ramovševo raziskovanje jezika slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja	119
<i>Marko Jesenšek</i> , Ramovševa <i>Morfologija slovenskega jezika</i>	143
<i>Irena Stramljič Breznik</i> , Tuja moška osebna imena in njihovi svojilni pridevniki v Breznik-Ramovševem <i>Slovenskem pravopisu 1935</i>	165
<i>Marc L. Greenberg</i> , Poskus razlage razvoja stalnih naglasnih sistemov v slovanskih jezikih	189
<i>Marija Stanonik</i> , Nesojena pot Ivana Grafenauerja na prvo slovensko univerzo	203
<i>Emil Tokarz</i> , Od Frana Ramovša do współczesności – rozwój językoznawstwa słoweńskiego	218
<i>Mihaela Koletnik</i> , Podoba človeka v prekmurskih primerjalnih živalskih frazemih	229
<i>Anka Sollner Perdih</i> , Ramovšev september	254
<i>Anka Sollner Perdih</i> , Bibliografija akademika prof. dr. Frana Ramovša (Ob 70-letnici njegove smrti)	260

Pozdravni nagovor predsednika Slovenske akademije znanosti in umetnosti

Spoštovane članice in spoštovani člani Slovenske akademije znanosti in umetnosti, spoštovane gospe in spoštovani gospodje,

veseli me, da vas lahko pozdravim na simpoziju, ki je posvečen Franu Ramovšu, enemu najpomembnejših slovenskih jezikoslovcev in obenem enemu od ustanovnih članov naše Akademije, ki ji je osem let služil kot tajnik in ji dve leti predsedoval, preden je pred sedemdesetimi leti v starosti dvainšestdeset let prerano legel v grob.

France Bezljaj je o Ramovšu ob njegovi smrti zapisal, da je »bil po Kopitarju in Miklošiču tretji veliki slavist, katerega smo Slovenci dali svetu«. Podobno najvišje, le da iz zornega kota domovine in ne sveta, je bil Ramovšev pomen poudarjen tudi v nepodpisanem nekrologu, ki ga je objavila SAZU. V njem lahko preberemo, da sta z Ramovševim odhodom »izgubili Akademija in slovenska univerza enega izmed svojih glavnih ustanoviteljev in organizatorjev, slovenska znanost in kultura sploh pa svoj najmočnejši steber« in da je »za njim zazijala vrzel, ki je desetletja ne bo mogoče zadelati«.

Fran Ramovš je s svojim raziskovalnim in organizacijskim delom postavil temelje modernega slovenskega jezikoslovja na različnih področjih. Njegova *Kratka zgodovina slovenskega jezika* (1936) je knjiga, ki je več kot petinosemdeset let po izidu še vedno aktualna in za katero je Varja Cvetko Orešnik v spremni besedi ob njenem ponatisu leta 1995 zapisala, da je »edino sintetično delo te vrste, zasnovano na analizi občnobesednega in lastnoimenskega, sinhronega in diahronega gradiva«. Od takrat, ko so bile zapisane te besede, je sicer tudi že minilo kar nekaj časa, a če prav vidim, velja njena ocena še danes.

Ramovševa trajna zapuščina pa niso samo njegove raziskave na področju jezikoslovja, ampak tudi Inštitut za slovenski jezik ZRC SAZU, kateremu je temelje položil leta 1945 oziroma 1947, takrat seveda še v okviru Akademije, mu začrtal programske usmeritve in ga do svoje smrti tudi vodil. Naša osrednja ustanova na področju raziskovanja slovenskega jezika, zbiranja slovenskega jezikovnega gradiva, slovenskega slovaropisja in drugih temeljnih del o slovenskem jeziku se od leta 1986 imenuje po svojem ustanovitelju, njegovo ime pa nosi tudi nepogrešljivi spremljevalec ob naših vsakodnevnih sprehodih po slovenskem jeziku, spletni portal Fran, čeprav je to verjetno znano le majhnemu delu njegovih številnih obiskovalcev.

Fran Ramovš spada v generacijo tistih slovenskih znanstvenikov, umetnikov in univerzitetnih profesorjev, ki je z besedami Franceta Steleta ponesla po

razpadu stare Avstrije slovensko znanost in umetnost na novo evropsko raven. Del tega poleta je bila tudi institucionalizacija slovenske znanosti in umetnosti. Zahtevala je veliko organizacijskih naporov in njen najpomembnejši rezultat sta bili ustanovitev Univerze leta 1919 in Akademije leta 1938. Pri uresničitvi obeh projektov najvišjega nacionalnega pomena je imel Ramovš velike zasluge. To še posebej velja za SAZU, s katero je bil najtesneje povezan vse do smrti. O Ramovšu in SAZU vam želim že zaradi svoje funkcije, v kateri stojim pred vami, ter kot zgodovinar, spregovoriti v posebnem prispevku. V želji, da bi témo predstavil podrobneje in ne zgolj ponovil nekaj osnovnih in v vsakem biografskem zapisu o Ramovšu navedenih dejstev o njegovih povezavah s SAZU, se je namreč kmalu pokazalo, da tega ni mogoče narediti znotraj običajnega nagovora, ampak le v obliki referata.

Ostaja pa mi prijetna dolžnost, da se zahvalim II. razredu SAZU in še posebej njenemu tajniku prof. Marku Jesenšku za organizacijo današnjega posveta, kot tudi vsem nastopajočim na njem. Hvala in uspešno delo.

*Akademik Peter Štih,
predsednik SAZU*

O priimku *Ramovš*

Marko Snoj

Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Novi trg 3, SI 1000 Ljubljana;
ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, Novi trg 2,
SI 1000 Ljubljana; marko.snoj@zrc-sazu.si

Članek kritično pretrese dosedanja mnenja o izvoru in predloge za etimološko razlago priimka *Ramovš* ter se ob tem dotakne tudi teoretičnih vprašanj sodobne etimologije, zlasti ocene verjetnosti. Upoštevajoč merila za oceno verjetnosti ni mogoče reči, da bi bil priimek dokončno pojasnjen. Od doslejšnjih etimoloških predlogov se zdi najverjetnejši tisti, po katerem naj bi nastal iz svetniškega imena *Ambrož* po takem premetu, po kakršnem je pri izposoji iz italijanskega samostalnika *ombrello* nastal slovenski *marela*.

Der Beitrag beleuchtet die bisherigen Annahmen über die Herkunft des Familiennamens *Ramovš*. In der Diskussion stehen bisher vorgeschlagene etymologische Erklärungen. Außerdem werden einige theoretische Probleme der gegenwärtigen Etymologie, insbesondere die Frage der Glaubwürdigkeit etymologischer Erklärungen, unter die Lupe genommen. Unter Berücksichtigung entsprechender Kriterien lässt sich nicht behaupten, dass der Familienname *Ramovš* bisher etymologisch vollständig erläutert wäre. Unter den aktuellen Vorschlägen scheint die Erklärung am zuverlässigsten, dass der Name auf den Taufnamen *Ambrož* zurückgeht, und zwar anhand derselben Metathese, wie bei der Entlehnung *marela* aus dem italienischen *ombrello* festzustellen ist.

Ključne besede: slovenščina, priimki, etimologija

Schlüsselwörter: Slowenisch, Familiennamen, Etymologie

Priimek *Ramovš* je etimološko tako trd oreh, da se ga ni posrečilo streti niti tako pronicljivemu jezikoslovcu, kot je bil Fran Ramovš. Meni se zdi verjetno, da bi se mu to vendarle izšlo, če bi se dovolj poglobil v problematiko svojega priimka. A se ni. Raje je ustanavljal Akademijo in še raje ugotavljal dinamiko razvoja slovenskega jezika ter spoznaval njegove narečne in knjižne podsisteme. Kot je o njem zapisal France Bezlaj: »Doslej ni bilo nikogar, ki bi tako globoko posvétel v temo jezikovnega razvoja, on pa nam je tako rekoč iz nič ustvaril sintezo [...]«. (Bezlaj 1950: 225) Tako nečimrnost, kot je iskanje etimološke razlage lastnega priimka, je raje prepustil svojim naslednikom. In tu bom jaz nečimrno ugotovil, da je bil eden mojih učiteljev tudi akademik France Bezlaj, ki je bil učenec akademika Frana Ramovša in eden njegovih naslednikov na ljubljanski Filozofski fakulteti ter Inštitutu za slovenski jezik SAZU.

Priimek ima tri veje, poljansko, črnuško-komendsko in dolensko. Fran Ramovš izvira iz črnuško-komendske veje, saj je bil njegov ded Jernej Ramovš

rojen na Črnučah, katerega rod izvira iz Suhadol pri Komendi. Najstarejši znani zapis priimka te veje je iz leta 1642, ko je zapisan kot *Ramuhs*. Na Poljanskem je priimek potrjen poldrugo stoletje prej. Prvič je zapisan v Urbarju Loškega gospostva iz leta 1501, ki prav za kraj Poljane omenja najemnika Roka in Štefana s priimkom *Ramosch*.¹ Na Dolenjskem je priimek prisoten predvsem na Hrastnem pri Šentrupertu, od koder je v 20. stoletju migriral v Dobovico pod Kumom. Dolenjska veja je verjetno najmlajša, saj se priimek na Hrastnem pojavi šele na prelomu 18. in 19. stoletja.² Na Hrastnem so tedaj odprli rudnik železove rude za potrebe bližnje železarne. Ker je bilo železarstvo pred tem razvito predvsem v Poljanski dolini, se zdi mogoče, čeprav še nedokazano, da je priimek migriral na Hrastno s Poljanskega.³

Genski test enega predstavnika poljanske veje je pokazal patrilinearno haplo-skupino E1b1, enega predstavnika črnuško-komendske pa I2a1. To pomeni, da testirana predstavnika v zadnjih nekaj desetisočletjih nimata skupnega moškega prednika. Haplo-skupina I2a1 je pogosta na Balkanu, zlasti v Bosni, največjo variantnost pa ima v Ukrajini. Iz tega sklepamo, da je izvorno slovanska in da je k nam prišla v 6. stoletju z drugim naselitvenim valom Slovanov ob Savi navzgor. Poljansko haplo-skupino E1b1 pa navadno povezujejo z zadnjim večjim naselitvenim valom iz Severne Afrike v Evropo. S stališča naselitve indoevropskih ljudstev na naše ozemlje je ta haplo-skupina torej najverjetneje staroselska. Pri nas jo ima kakih 5 odstotkov moških, v severni Italiji 11,5, v Švici pa 7,5 odstotka. Danes jo najpogosteje najdemo v južni Grčiji, na Kosovu, v južni Italiji in na Iberskem polotoku (Pirnat 2022: 84–).⁴

Poglejmo še drobec iz mlajše zgodovine. V Cundrovi kajži na Črnučah št. 21 se je leta 1841 rodil Jernej Ramovš, ki je bil sprva delavec, nato pa železniški čuvaj pri novi gorenjski železnici. Leta 1861 se mu je v zakonu s Katarino Dolinar iz Zgornjih Gameljn rodil sin Franc, ki se je izučil za ključavničarja, stopil v službo pri južni železnici, kjer je bil sprva kurjač, nato pa strojevodja. Leta 1887 se je poročil z Marijano Tomšič, rojeno na domačiji Bitenc v Tacnu. Iz tega zakona se je v tedanji Poljski (danes Čopovi) ulici št. 3 v Ljubljani 14.

¹ *Item der widmer zw Polan Roka vnd Steffan Ramosch gibt yeder s. 3* (Blaznik 1963: 348).

² Za podatek se zahvaljujem Jožetu Ramovšu.

³ Domnevo dolgujem Jožetu Ramovšu, ki izrecno opozarja, da zanjo nima dokazov.

⁴ Pirnat pravi, da natančnejših sklepov brez dodatnih testov DNK drugih kandidatov iz obeh linij zaenkrat ni mogoče podati. Možno je, da gre dejansko za dve povsem nepovezani rod-bini in dva priimka, ki sta nastala neodvisno drug od drugega. Ali pa je pri enem od obeh moških v nekem trenutku od nastanka priimka do danes prišlo do prekinitve dedovanja Y-kromosoma glede na priimek (na primer nezakonski otrok, ki je dobil priimek po materi; sprememba priimka; biološki oče ni bil isti, kot je zapisan v matični knjigi in po katerem je sin dobil priimek ipd.).

septembra 1890 ob 8. uri zjutraj rodil sin Franc. Bil je tretji od sedmih otrok, od katerih sta dva umrla še kot otroka (Šolar 1950: 441).⁵

In zdaj *in medias res*. Možnosti za etimološko razlago je več, a nobena prav zares ne prevlada, zato moramo prisluhniti vsem in jih ovrednotiti z merili, ki veljajo kot soodločujoča v slovenski imenoslovni etimologiji.

Amater bi se zagledal naravnost v domnevni koren, strokovnjak pa bo začel luščiti besedo tam, kjer so njeni najmlajši deli, to pa so pri samostalnikih navadno pripone na skrajnji desni. Pri priimku *Ramovš* z 10-krat redkejšima različicama *Ramovž* in domnevno hiperkorektno *Ramoveš* torej najprej pogledamo izglasje *-ovš/-ovž* in pri tem pomislimo na možnost nemške zloženke z drugim členom iz nemške *Haus* 'hiša', tako kot v primerih *farovž*, *rotovž*, *mostovž*, *lontovž*, med priimki pa verjetno *Repovš/Repovž* iz nemškega *Rebhaus* z občnim pomenom 'zidanica'. Tak je tudi že 300 let izumrli gameljski *Forovž*, ki domnevno izvira iz občnega imena *farovž* (Pirnat 2022: 86). Zamisel je sicer mamljiva, a proti njej govori odsotnost ustrezne nemške predloge. Edina nemška ustreznica bi bila krajevno ime *Rahmhaus* v zvezni deželi Baden-Württemberg. Kraj tega imena je od Ljubljane oddaljen zračne črte 419 km. In kar je še usodnejše: s to nemško deželo v srednjem veku nismo bili ožje povezani. Proti povezavi z nemškim krajevnim imenom *Rahmhaus* govori tudi naglas,⁶ še bolj pa to, da bi bil prvi samoglasnik v slovenščini *o* in ne *a*, tako kot npr. v besedah *grof*, *tolar*.

Druga možnost, tudi povezana z nemščino, bi bila izvajanje po disimilaciji iz priimka *Rasmus*, ki je v Avstriji razširjen zlasti na Tirolskem. Ta priimek je domnevno nastal po aferezi iz latiniziranega osebnega imena *Erasmus*, ki je grškega izvora. Tam se glasi Ἐρασμος in ga povezujejo s pridevnikom ἐράσιμος, ki pomeni 'ljubljen'.

Težko je reči, ali od tod izvirata koroška priimka *Ramus* in *Ramusch*, a od tod do gorenjskega *Ramovš* je glasoslovno daleč pa še po brezpotju. Iz priimka *Ramovš* bi namreč po monoftongizaciji lahko dobili *Ramuš*, glas *u* v priimku *Ramuš* pa se ne bi diftongiral v *Ramovš*, saj slovenščina ni češčina.⁷ Če domnevamo disimilacijo *Rasmus* > *Rámus*, v slovenskem substitutu *Ramuž* ne znamo razložiti, zakaj naj bi se kratki *u* kot prvotni del nenaglašene končnice diftongiral.

⁵ Tu bom neskomno pripomnil, da se je stara mati pisca teh vrstic Marija Snoj rodila leta 1892 v Tacnu s priimkom Tomšič. Njen prapraprased je bil okrog leta 1680 rojeni Peter Tomšič, katerega praprapravnujka je bila mati Frana Ramovša.

⁶ Če je priimek naglašen na prvem zlogu, je naglas za etimologijo irelevanten, saj ga lahko pripišemo nemškemu uradovalnemu jeziku. Izjeme so priimki, ob katerih se ohranja avtentično hišno ime. Naglas drugače naglašanih priimkov pa kaže pri etimološki analizi upoštevati z rezervo, torej ne tako obvezujoče kot pri drugih besedah vključno z drugimi lastnimi imeni.

⁷ V češčini se dolgi *u* diftongira v *ou*, prim. našo besedo *burja* proti češki *bouře*, našo *kupiti* proti češki *koupit*.

Iz krstnega imena, ki se v latinščini in nemščini glasi *Primus*, smo dobili le *Primož* in v narečjih s ponaglasnim akanjem *Primaž*, nenaglašeni samoglasnik drugega zloga pa se ni nikjer diftongiral. Te podrobnosti, ki nikakor ni trivialna, avtorji izvajanja priimka *Ramovš* iz osebnega imena *Erasmus* ne pojasnijo (Snoj pri Bezlaju 1976–2007: III, 150; Feinig 2005: 225).⁸ Utegne pa imeti vzporednice. Če priimek *Lipuš* res izvira iz *Philippus*, kako to, da imamo ob *Lipuš* tudi *Lipovš/Lipovž*. Enako razmerje izkazujejo še priimki *Bratuš* : *Bratovš/Bratovž* in *Bratož* ter *Srebot* : *Srebovt*.

Pričakovano bi bilo, da bi se prvotnejši dvoglasnik monoftongiral, kot se je npr. *Stanovnik* v gorenjskem *Stanonik* ali kot je iz rečnega imena *Sovra* nastalo današnje *Sora*. Razvoj *u* v *o* ali *o* v *u* in celo dvoglasnik *ov* pa je za gorenjščino nenavaden in ga lahko razložimo le zelo pogojno. Dolgi *o* res izjemoma prehaja v dvoglasnik *ou* v kraščini, notranjščini in zahodni dolenjščini, npr. *nouč*, *mouč* (Ramovš 1936: 199; Rigler 1963: 36), torej precej daleč od domnevno prvotnega areala priimka *Ramovš*. Problem verjetno ni rešljiv na glasoslovni ravni. Primer *Bratuš* : *Bratovš/Bratovž* in *Bratoš/Bratož* bi kazal na možnost, da se je prevzeto izglasje *-uš* v slovenščini reinterpreteriralo kot izvorno domača pripona *-uš*, kakršno imamo v *beluš*, *grduš*, *skoruš*, *smraduš*, to pa je omogočilo zamenjave z drugimi priponami, zlasti *-oš*, kot jo imamo v *mokróš*, in *-ovš*, pod vplivom dvojnic *Stanonik* : *Stanovnik* pa celo diftongirano hiperkorektno *Bratovž*.⁹

Jakob Šolar je v tretji številki *Slavistične revije*, posvečeni Ramovševi 60-letnici, pisal o njegovem življenju, pri čemer je navedel tudi dotedanje domneve o izvoru priimka. Najprej navaja Breznikovo domnevo, po kateri naj bi bilo v osnovi *Rōmānus*, da bi torej prvotno označeval romansko govorečega priseljenca. A Breznik si ne zna razložiti izglasja *-ovš*. Šolar nato navaja Ramovševo zamisel (ki pa je sam Ramovš ni nikdar objavil), po kateri naj bi priimek izviral iz retoromanskega prislova *romau(n)š*, ki v Graubündnu pomeni 'po retoromansko, po ladinsko'. Beseda izvira iz latinskega prislova *romanice*. Domnevo Šolar utemeljuje tudi z najstarejšim zapisom priimka (ob katerem žal ne navede letnice), ki je *Romavsch fluchtig Drasisch* 'Romavš, begunec iz Stražišča', in z dejstvom, da se priimek prvič pojavi v (loški) gosposčini, kjer je bilo veliko priseljencev prav z retoromanskega območja (Šolar 1950: 441).

Od zapisa, ki kaže na *Romavš*, do današnjega *Ramovš* vodi pot prek prednaglasnega akanja in zaokroženja kratkega *a* pred istozložnim *v*. Vprašljivo pa je, ali je bil *a* res kratek, saj je v romanščini dolg. Vprašamo se tudi, kje in kdaj je

⁸ Zanimivo je, da Jakopin (1977: 150), ki razmeroma z lahkoto izpeljuje priimke *Oražem*, *Orožen*, *Rožman* in *Ažman* iz krstnega imena *Erazem*, v tej zvezi priimka *Ramovš* ne omenja.

⁹ Manj verjetno zaradi redkega tipa dvojnice *lituš* ob *litovž*, ki odseva dve izposoji iz nemščine, prvo pred diftongizacijo srednjevisokonemškega *ū*, drugo po njej.

izpadel nosnik in kako je iz samoglasnika nastal dvoglasnik. Se je to zgodilo že v romanski govoric? V slovenščini take poenostavitve ne bi pričakovali. Postavlja se še vprašanje razvoja izglasnega -č v slovenski -š ali -ž.

Genske raziskave ne govorijo v prid nemškemu ali romanskemu izvoru prvih nosilcev obravnavanega priimka. Črnuško-komendska veja po doslejšnjih analizah kaže na slovansko poreklo, loška na staroselsko. Seveda pa je nekaj evropskih staroselcev tudi v Graubündnu, tako da brez natančnejših genskih analiz ta argument ni odločujoč, ima pa kljub temu nezanemarljivo težo.

Zelo vprašljivo je tudi izvajanje lastnega imena, ki ima slovnične lastnosti samostalnika, neposredno iz tujejezičnega prislova. A tudi tu se najde vzporednica. Iz nemškega prislova *deutsch* imamo pri nas priimek *Tajč*.

Retoromanski izvor priimka kljub vsemu navedenemu ni izključen, samo etimon bo težko prislov *romanice*. V Graubündnu je vas po imenu *Ramosch*, ki se v današnji tamkajšnji retoromanščini izgovarja z naglašenim diftongiranim drugim samoglasnikom, točno tako kot naš priimek. Ime vasi je prvič zapisano leta 930 kot *in vico Remuscie*,¹⁰ 1070–78 *Rhemusciae*, nato 1117 *Ramusae*, 1232 *Ramuscia*, 1161–64 *de Ramussis*, *Ramusses*, pred 1170 in *Heremuscie*. Švicarski imenoslovci ga izvajajo iz polatinjenega **Eremusia*, nastalega iz grškega samostalnika **ἐρημοῦδια* ‘meniško samotišče’,¹¹ tvorjenke iz *ἐρημος* ‘neposeljen, pust, prazen, samotni’. S tem imenom naj bi poimenovali samotišče puščavnika *Florina*, v kraju živečega v 7. stoletju, kateremu je posvečena tamkajšnja cerkev *Sonch Flurin*. GLS (1902–10: IV, 112) izvaja ime neposredno iz grškega pridevnika *ἐρημος* ‘samoten, samotarski’, kar glasoslovno in še kako ni mogoče. Schorta (1964: 803) izhaja iz *ἐρημοῦδια*, a ob tem ne pove, da gre za neizpričano grško besedo čudnega glasovnega in morfemskega sestava.

Opozorjen sem bil na možnost migracije s slovenskega ozemlja na retoromansko, ki bi poleg imena *Ramosch* tja prinesla še imeni dveh bližnjih krajev *Zernez* in *Susch*.¹² Domneva se zdi spričo zelo zgodnjih zapisov krajevnega imena *Ramosch* malo verjetna, zlasti ker prvi zapisi kažejo na samoglasnika *e* in *u* ter na soglasniško skupino *sc*, ki ne bi mogla nastati iz slovenskih *a*, *o* oz. *š*. Žal imen *Zernez* in *Susch* romansko jezikoslovje etimološko še ni z gotovostjo razrešilo. Prvo, ki je naglašeno na drugem zlogu, je prvič zapisano leta 1131 kot *de Ernece*, dalje 1161–64 *de Zarnetz*, 1173 *Zernetz*. Povezujejo ga z imenom alpskega ljudstva *Saruntes*, ki ga omenja Plinij Starejši v *Naturalis historii* III, 137 (Schorta 1964: 902). Ime *Susch*, ki je prvič zapisano v sredini 12. stoletja

¹⁰ Ta zapis je ohranjen v mlajšem prepisu listine iz leta 930.

¹¹ Ker beseda ni potrjena, navedek ni onaglašen.

¹² Klemen Ramovš, ustno.

kot *de Suse*, dalje 1161 *in vico Susis*, 1299 *de Suose*, izvajajo iz keltske osnove **segusiu* v domnevnem pomenu ‘utrdba’ (Schorta 1964: 855).

Kaj pa naključje? Ali je mogoče, da je retoromansko krajevno ime le naključno podobno z našim priimkom? Da. Po oceni je v Evropi približno tri milijone krajevnih imen in po verjetnostnem računu je možnost, da se katero pet-, šest- ali sedemčrkovno ponovi, nezanemarljiva. Če računamo, da imajo jeziki v povprečju po 20 črk za soglasnike in po pet za samoglasnike, je pri pet- do osemčrkovnih imenih ta možnost 1 : 400.000. Tri milijone deljeno s 400.000 je 7,5. To pomeni, da je v Evropi pričakovati sedem ali osem krajevnih imen *Ramos*, *Ramoš*, *Ramovš* ali zelo podobno, katerih podobnost je zgolj naključna. Če bi upoštevali še ledinska imena, bi bil rezultat nekajkrat višji, prav tako bi bil višji, če bi upoštevali tudi priimke. V Franciji so npr. priimki *Ramos*, *Ramus* in *Ramuz*, ki jih izvajajo iz latinskega pridevnika *ramōsus* ‘vejnat, rogovilast’. Domnevajo, da so prvotno označevali naseljenca na listnatem, gozdnatem kraju (Dauzat 1980: 508). Tudi v Španiji je pogost priimek *Ramos*. Če pritegnemo tudi približke, kot je zgoraj omenjeni nemški *Rahmhaus*, se možnost naključne podobnosti še poveča.

A zakaj priimek ne bi bil domačega izvora, saj je endemično slovenski? Pleteršnik navaja zapise *ramôvš*, *româvš*, *ramúš* in *ramúh* s pomenom ‘ropot, hrup, hrušč’ – torej bi bil priimek prvotno vzdevek hrupnemu človeku (Keber 2021: 614), podobno kot npr. *Gam* (iz katerega sta hrvaški priimek *Gamić* in ruski *Gamov*, pri nas pa imamo krajevno ime **Gamlje* (*vasi*) ‘Gamove vasi’ → **Gamljine* > *Gameljne*), pri katerem se občno ime ohranja v ruskem in bolgarskem *gam* v pomenu ‘hrup, šum, direndaj’. Tudi nemški priimek *Rausch* je domnevno iz občnega samostalnika *Rausch*, ko je ta pomenil samo ‘hrup, kričanje’. V Sloveniji imamo priimek *Hrup*, ki bi utegnil imeti enako pomensko motivacijo. Domneva nikakor ni izključena, ni nemogoča, a treba bi jo bilo dodelati. Beseda v izgovarjavi *ramovš* je znana na Kambreškem, tj. vzhodno od Kanala na Soči. Tam poleg ‘hrup’ označuje tudi neko pustno masko.¹³ Navedene slovenske besede s pomenom ‘hrup’ so filološko in zlasti tvorbeno nejasne, zato tudi njihovi korenski etimološki razlagi¹⁴ nista zares prepričljivi, kaj šele dokončni.

Zaradi nedomišljenih, pa vendar natisnjenih in objavljenih etimoloških zamisli je etimologija prišla na slab glas, da so o njej govorili kot o dejavnosti, pri kateri

¹³ Pleteršnik navaja *ramôvš* v pomenu ‘hrup’ po Cigaletovem slovarju, ta pa po Vodnikovem. Lokacijo na Kambreško in informacijo o poimenovanju pustne maske dolgujem Mirku Ramovšu.

¹⁴ Glej npr. Bezljaj (1976–2007: II, 80), ki jo povezuje s *kramljati*, in Snoj pri Bezljaju (1976–2007: III, 150), ki razen češkega in slovaškega *rámus* ‘ropot, hrup’ pritegne tudi poljsko *ramota* ‘čenča, opravljanje’ in dalje povezuje z **romonъ* ‘šum, žuborenje, ropot, govor’.

soglasniki pomenijo malo, samoglasniki pa nič. A resnica je ravno obratna in še več. Vsak glas šteje. Vendar šteje le v okviru spoznanj zgodovinskega in primerjalnega jezikoslovja. Pa ne samo glas, tudi naglas šteje. In seveda pomen. Šele ko se vse našteto zloži brez ostanka, je etimološka razlaga zares utemeljena in torej verjetna.

Zato bi kazalo razmisliti o še eni možnosti, ki bi jo na prvi pogled morda kdo ocenil za *salto mortale*, pogledano pobljže pa bi utegnila biti prava, saj se analiza in sinteza izideta skorajda brez ostanka. Izhajamo iz latiniziranega, izvorno grškega svetniškega imena *Ambrosius*, ki je na Nemškem skrajšano v krstno ime in priimek *Ambros*. Ime je bilo v latinščini in nekdej tudi v nemščini naglašeno na drugem zlogu, v slovenščino pa je bilo sprejeto s cirkumfleksom na drugem: *Ambrôž*. Naglas in izglasni soglasnik se že ujemata z obravnavanim priimkom. Dalje domnevamo, da je bil glas *b* pojmovan kot prehodni med *m* in *r*, tako kot v današnjem dolenskem *jambrati* < *jamrati* ali kraškem *kambra* < *kamra*. Da torej ni bil občuten kot fonem, temveč kot glasovna nujnost med *m* in *r*. Možnost takega razumevanja podaja mariborski priimek *Amrož*. V slovenskih nemotiviranih besedah, zlasti prevzetih, neredko nahajamo nesistemske glasovne spremembe, kot je npr. premet. Tako je npr. iz imena *Marš*, ki se ohranja kot priimek in je izvorno hipokoristik iz svetniškega imena *Martin*, nastalo lastno ime *Mraš*, ki se ohranja v krajevnem imenu *Mraševo*. Podobno je utegnulo iz *Amrož* s fonemsko sestavo /amrôž/ po premetu nastati *Maroš* in *Marož*,¹⁵ z drugačnim ali še enim premetom pa *Ramôž*, kar je najverjetnejše branje loškega zapisa *Ramosch* iz leta 1515.

Na prvi pogled spektakularni premet soglasnikov iz $V_1C_1C_2V_2$ v $C_2V_1C_1V_2$ ima v slovenščini in okoliških jezikih dovolj vzporednic, da mu lahko pripišemo verjetnost. Naša beseda *marelica* je prevzeta in prilagojena iz avstrijsko nemške *Marille*, ta pa je po premetu nastala iz izposojenke iz severnoitalijanske, ki se tam ohranja v nadaljnji tvorjenki *armellino*. Naša mlada, le nekaj več kot sto let stara beseda *marela* v pomenu 'sončnik, dežnik' je prevzeta (prek bavarsko nemške *Ombrell*) iz italijanske *ombrello*. Tudi v tej besedi se je *b* med *m* in *r* predhodno razfonemil in odpadel, ko *m* in *r* nista več stala neposredno drug za drugim.¹⁶

Ta razlaga zadošča za priimek s samoglasniškim *o* v drugem zlogu, torej tistem, ki ga potrjujejo stari zapisi, začenši z najstarejšim *Ramosch* iz leta 1515.

¹⁵ Pritegnitev priimkov *Maroš* in *Marož* je mogoča, vendar ne nujna. Oba sta namreč lahko tvorjena iz kakega drugega svetniškega imena z vzglasnim *mar-*, npr. *Martin*, *Marko*, *Marija*, *Marta*. V to smer kaže priimek *Maroša*, katerega patronimik se utegne ohranjati v štokavskem priimku *Marošević*.

¹⁶ Razmerje med izvornim *ombrello* in našim *marela* utegne biti enako razmerju med izvornim svetniškim imenom *Ambros* in našim priimkom *Marož*.

Pojasniti je treba še nastanek dvoglasnika, ki utegne biti – sodeč po najstarejših zapisih – drugoten. Malo verjetno bi bilo domnevanje, da je dvoglasnik ostanek gorenjskega dvoglasniškega odraza dolgega *o*. Temveč je nepričakovani dvoglasnik lahko hiperkorekten – podobno kot je hiperkorekten mnogo mlajši zapis *Ramoveš*. V gorenjščini se je istozložni dvoglasnik *ou* (ki je lahko nastal iz dolgega cirkumflektiranega *o*, zlogotvornega *l* ali istozložnih *o + l/v*) razvil v dolgi ozki *ō*. Tako je npr. iz občnega imena *stanovnik* ‘prebivalec stana’ in že priimka *Stanovnik* nastal gorenjski priimek *Stanonik*, tako imamo iz rečnega imena *Sovra* današnje *Sora* in tako je iz *poldne* nastalo gorenjsko *pōne*, ki je besedotvorni predhodnik gorskemu imenu *Pōnca < Poldnica*. Priimek *Ramōš* je morda zbujal vtis takega razvoja, zato so ga hiperkorektno zapisali z dvoglasnikom kot *Ramovš*. Na tak ali podoben način bi bile razložljive tudi variante priimkov *Lipuš*, *Lipoš/Lipož*, *Lipovš/Lipovž*, ki izvira iz *Philippus*, in *Bratoš*, *Bratuš/Bratuž*, *Bratovš/Bratovž*, ki izvira iz prvega dela dvočlenskih rojstnih imen tipa *Bratomirъ*.

Vrnimo se k etimološki dejavnosti, ki na slovanskih tleh že vsaj poldrugo stoletje ni več kar nekaj, temveč je znanost s svojo metodo in svojimi prijemi. Etimolog mora najprej čim podrobneje spoznati čim več lastnosti raziskovane besede in njene družine, zlasti glasoslovne, pomenske, oblikoslovne in druge slovnične, filološke, ki vključujejo arealne in zgodovinske ugotovitve, po potrebi primerjalne in še kaj. Temu koraku sledi analiza gradiva, ki je zlasti glasoslovna in besedotvorna. V nekem trenutku na tej poti se pojavi zamisel o etimološki rešitvi, ki postane merilo sinteze vseh zbranih podatkov in ugotovitev. Verjetnost posamezne etimološke zamisli se nato ugotavlja z ujemanjem med zamisljo in interpretacijo vhodnih podatkov. Dobra zamisel mora z instrumentarijem primerjalnega in zgodovinskega jezikoslovja razložiti vsako podrobnost v zgradbi, pomenu in slovničnih lastnostih raziskovane besede ali besedne družine.

Pod izrazom *etimološka zamisel* razumemo zamisel o izvoru raziskovane besede, pri čemer nam *izvor* pomeni besedo v času njenega nastanka. Pri prevzetih besedah namesto izvora iščemo besedo v času prevzema in njeno tujejezično predlogo. Pod izrazom *etimološka razlaga* razumemo etimološko zamisel, ki je že prestala preizkuse etimološkega postopka.

Pod izrazom *etimološki postopek* razumemo sklop opravil, ki obsega filološki, zgodovinski in primerjalni del ter formalno in pomensko rekonstrukcijo izvora in njegovo analizo. Pri prevzetih besedah namesto izvora iščemo rekonstrukcijo izhodišča, tj. besede v času prevzema, ki ji moramo ugotoviti tujejezično predlogo.

Stopnja verjetnosti posamezne etimološke razlage je obratno sorazmerna z vsoto ostankov, ki jih dobimo pri deljenju etimološke zamisli z vsakim posameznim delom etimološkega postopka. Vsak del etimološkega postopka poteka po njemu lastnih pravilih, ki so bolj ali manj eksaktna. Najmanj eksaktne so

filološke interpretacije, najbolj eksaktna pa primerjalna in substitucijska spoznanja. Ker so zakoni primerjalnega in substitucijskega glasoslovja matematično eksaktni, ima glasoslovni del primerjalnega dela postopka tudi največjo dokazno vrednost.

Popolna etimološka razlaga se izide brez ostanka. Pri taki razlagi se etimološka zamisel sklada s spoznanji vsakega dela etimološkega postopka. To pomeni, da se zamisel sklada s filološkimi in zgodovinskimi spoznanji, kot ju opredeljujeta filološka in jezikovnozgodovinska znanost, in da se zamisel sklada s pravili primerjalnega jezikoslovja, v okviru katerega je določljiva tudi rekonstrukcija. Pri prevzetih besedah se ugotovitev o domnevem izhodišču in njegovi tujejezični predlogi sklada s pravili substitucijskega glasoslovja in naglasoslovja, ki imajo enako dokazno težo kot glasovni zakoni primerjalnega jezikoslovja. Spoznanja vseh delov etimološkega postopka morajo tvoriti logično celoto. Nedokazane ali celo nedokazljive podmene, ki jih utegne vsebovati etimološka razlaga, sicer zmanjšujejo stopnjo verjetnosti, nimajo pa take veljave kot ostanek. Tipološke paralele zlasti pomenskih razvojev, mestoma tudi drugih, povečujejo stopnjo verjetnosti, vendar nimajo take veljave kot skladnost z rednim zlasti glasovnim razvojem.

V nadaljevanju si bomo ogledali samo šibke točke zgoraj navedenih etimoloških zamisli. Izpostavili bomo ostanke, ki nastanejo pri deljenju posamezne etimološke zamisli z vsakim posameznim delom etimološkega postopka, morebitne nedokazane ali nedokazljive podmene in morebitna neskladja pri sestavljanju celotne etimološke resnice.

1. Izvajanje iz neke nemške zloženke z drugim členom *Haus*.

- V nemščini ni najti predloge, iz katere bi bila lahko prevzeta slovenska beseda. Krajevno ime *Rahmhaus* je predaleč, poleg tega bi pričakovali, da bi se priseljenc od tod imenoval po nemško *Rahmhäuser*, po slovensko najverjetneje **Romhajžer*. Priimek *Ramovš* je naglašen na drugem zlogu, vse slovenske izposojenke iz nemških zloženok z drugim členom *-haus* pa so naglašene na prvem.

2. Izvajanje iz krstnega imena *Erasmus*

- Nepojasnjeno ostaja, zakaj naj bi nenaglašeni končni zlog pridobil naglas in se celo podaljšal.
- Naglas pri priimkih sicer ni odločujoč, pa vendar, kadar ni na prvem zlogu, utegne imeti nekaj dokazne teže. Vsi priimki, ki izvirajo iz *Erasmus*, npr. *Oražem*, so pri nas naglašeni na zlogu z izvornim *a*.
- Nedokazljiv, čeprav mogoč je disimilatorični izpad prvega sičnika, ki naj bi bil v času odpada zveneči šumevec.

3. Izvajanje iz retoromanskega prislova *romanč* < *romanice* ‘po romansko’
 - Nepojasnjena ostaja upad nosnika.
 - Nepojasnjena ostaja substitucija romanskega *a* s slovenskim dolgim *o* ali že dvoglasnikom *ov*.
 - Nepojasnjena ostaja nastanek končnega *-ž/-š* iz romanskega *-č*.
 - Konverzija tujejezičnega prislova v lastnoimenski samostalnik v jeziku prejemniku je vsaj nenavadna.

4. Izvajanje iz retoromanskega krajevnega imena *Ramosch*
 - Kraj je daleč.
 - Konverzija krajevnega imena v priimek je malo verjetna.
 - Enakost ni dokaz in je lahko naključna.

5. Izvajanje iz slovenskega občnega imena *ramovš* ‘hrup’
 - Diftong je pri tej besedi znan le na Kambreškem, torej daleč od Poljanske doline.
 - Besedna družina je filološko vprašljiva in etimološko ni pojasnjena. Podana je le korenska etimologija, ki brez besedotvorne analize nima trdne veljave. Ko nejasni skupini besed dodamo še nepojasnjeno lastno ime, nismo s tem ničesar pojasnili, temveč le povečali nejasnost celotne skupine.

6. Izvajanje iz krstnega imena *Ambrož*
 - Razlaga vključuje nesistemski premet soglasnikov, ki je resda podprt z vzporednico, a je vendarle redek.

Po opisanih merilih za ugotavljanje stopnje verjetnosti posamezne etimološke razlage je torej priimek *Ramovš* z različicami najverjetneje nastal iz svetniškega imena *Ambrož*, ki izvira iz grškega Ἀμβρόσιος z občnim pomenom ‘nesmrtni’, sekundarno tudi ‘božji’. Začetni *a-* grškega imena je *alfa privativum*, negacija, preostalo je izpeljano iz grškega pridevnika *μβροτός > βροτός ‘umrljiv’, ki se je razvil iz praindoevropskega *m̥rtós v pomenu ‘mrtev’. *Nomen est omen*. Nihče ni nesmrten in vse prej ko slej čaka pozaba. A to, da se Frana Ramovša danes tako živahno spominjamo, da njegovo ime nosi inštitut, ki ga je ustanovil, da imamo tisoči njegovo ime dnevno na jeziku, ko govorimo o slovarskem portalu Fran in njegovi različici za mlade Franček, da dialektologi in etimologi nenehno uporabljamo Ramovševa nepogrešljiva in večinoma še nepresežena analitična in sintetična dela, je spomin na njegovo življenje in delo doslej podaljšalo že za sedemdeset let in nič ne kaže, da bo tega spomina v kratkem konec. Če komu, potem med jezikoslovci prav Franu Ramovšu pritiče to, kar je etimološki pomen svetniškega imena *Ambrož*.

Literatura

- France BEZLAJ, 1950: Fran Ramovš. Pogled na njegovo delo, *Slavistična revija* 3/3–4, 225–235.
- –, 1976–2007: *Etimološki slovar slovenskega jezika* I–III. Ljubljana: Mladinska knjiga. IV–V. Ljubljana: Založba ZRC.
- Pavle BLAZNIK, 1963: *Srednjeveški urbarji za Slovenijo. Zvezek četrti. Urbarji Freisinške škofije*. Ljubljana: SAZU.
- Albert DAUZAT, 1980: *Dictionnaire étymologique des noms de famille et prénoms de France*. Paris: Larousse.
- Anton in Tatjana FEINIG, 2005: *Familiennamen in Kärnten und den benachbarten Regionen*. Celovec: Mohorjeva založba.
- GLS 1902–10: *Geographisches Lexikon der Schweiz*. Autorenkollektiv. Neuenburg: Verlag von Gebrüder Attinger = <https://peter-hug.ch/remues> (dostop 12. september 2022).
- Franc JAKOPIN, 1977: Vprašanje priimkov na *-man* v slovenščini, *Papers in Slavic Philology* 1, 146–156.
- Janez KEBER, 2021: *Leksikon priimkov*. Celje: Društvo Mohorjeva družba.
- Žiga PIRNAT, 2022: *Zgodovina krajev Gameljne in Rašica skozi analizo lastnoimenskega in rodoslovnega gradiva*. Doktorska disertacija, prva oddaja. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Fran RAMOVŠ, 1936: *Kratka zgodovina slovenskega jezika*. Ljubljana: Akademsko založba.
- Jakob RIGLER, 1963: *Južnonotranjski govori. Akcent in glasoslovje govorov med Snežnikom in Slavnikom*. Ljubljana: SAZU.
- Andrea SCHORTA, 1964: *Rätisches Namenbuch*, Band 2, Etymologien. Bern: Francke Verlag.
- Jakob ŠOLAR, 1950: Fran Ramovš I. Življenje, *Slavistična revija* 3/3–4, 441–445.

Zusammenfassung

ZUM FAMILIENNAMEN RAMOVŠ

Der Familienname *Ramovš* samt Varianten *Ramovž*, *Ramoveš* und lediglich historisch bestätigter Variante *Ramosch* findet man in den slowenischen Orten Poljane nad Škofjo Loko, Komenda und Črnuče sowie in der Region Dolenjska, während in den Nachbarregionen und -ländern er nicht vorkommt. Gemäß historischen Quellen gelten älteste Nachweise für seine Verwendung für Poljane und Komenda, wohingegen er in der Dolenjska-Region jüngeren Ursprungs ist. Bisher bekannt sind folgende Annahmen über seine Herkunft: (1) es handelt sich um die Entlehnung eines deutschen Kompositums mit der Zweitkomponente *Haus*, (2) er geht auf den Taufnamen *Erasmus* zurück, (3) er ist aus dem rätoromanischen Adverb *romau(n)š* < *romanice* ‘romanisch’ entstanden, (4) er ist mit der Benennung des rätoromanischen Dorfes *Ramosch* in Graubünden verbunden, (5) er entstammt dem Gattungsnamen *ramôvš* neben *româvš*, *ramuš* und *ramúh* ‘Getöse, Lärm’, (6) er geht auf den Taufnamen *Ambrož* < *Ambrosius* zurück.

Unter Berücksichtigung der Kriterien zur Beurteilung der Glaubwürdigkeit etymologischer Erklärungen stellt es sich heraus, dass die letztgenannte Ableitung vom Taufnamen *Ambrôž* die akzeptabelste ist. Dabei nehmen wir Entphonemisierung des Lautes *b* in der Position zwischen *m* und *r* an, als ginge es um einen epenthetischen Laut, wie zum Beispiel bei *jambriati* (Dolenjska-Region) und *kambra* (Karst-Region) – diese Möglichkeit bestätigt der Familienname *Amrož*; angenommen wird auch die Metathese von $V_1C_1C_2V_2$ zu $C_2V_1C_1V_2$, was vergleichbar ist mit der Lautveränderung in der jüngeren Entlehnung *marela* aus dem italienischen *ombrello* samt dem Ausfall des Lautes *b*.

Fran Ramovš in Slovenska akademija znanosti in umetnosti

Peter Štih

Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Novi trg 3, SI 1000 Ljubljana;
Univerza Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za zgodovino, Aškerčeva 2,
SI 1000 Ljubljana; peter.stih@guest.arnes.si

Prispevek obravnava vlogo Frana Ramovša pri ustanavljanju (Slovenske) Akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani med letoma 1921 in 1938 ter njegovo delovanje na Akademiji med letoma 1938 in 1952. Bil je med glavnimi protagonisti, ki so dosegli, da je bila leta 1938 v Ljubljani ustanovljena (S)AZU, nato pa je kot glavni tajnik (1942–1950) ter na koncu kot predsednik Akademije (1950–1952) odločilno pripeval k delovanju in razvoju v pionirskem obdobju njene zgodovine.

Der Aufsatz diskutiert die Rolle von Fran Ramovš bei der Gründung der (slowenischen) Akademie der Wissenschaften und Künste in Ljubljana zwischen 1921 und 1938 und seine Aktivitäten an der Akademie zwischen 1938 und 1952. Er war einer der Hauptprotagonisten, die die Gründung der Akademie in Ljubljana im Jahr 1938 erreichten ((S)AZU). Zwischen 1942 und 1950 war es als Generalsekretär und zwischen 1950 und 1952 als Präsident der Akademie tätig. In diesen Funktionen trug er maßgeblich zum Betrieb und zur Entwicklung der neugegründeten Institution in der Pionierzeit ihrer Geschichte bei.

Ključne besede: Fran Ramovš, Slovenska akademija znanosti in umetnosti

Schlüsselwörter: Fran Ramovš, Slowenische Akademie der Wissenschaften und Künste

Fran Ramovš je bil med osemnajstimi ustanovnimi člani Akademije znanosti in umetnosti (AZU), kot se je prvotno imenovala Slovenska akademija znanosti in umetnosti (SAZU). Vztrajno in nepopustljivo si je prizadeval za njen nastanek, zaradi te odločnosti pa je danes prepoznan za enega izmed ustanovnih očetov naše Akademije. Ramovš je ustanovitev ljubljanske akademije jemal precej osebno in se je z njo tudi poenačil. O tem je ohranil dragoceno pričevanje njegov sin Primož Ramovš, ki je leta 1977, petindvajset let po očetovi smrti, tudi postal član SAZU:

Bil je eden glavnih ustanoviteljev Akademije znanosti in umetnosti, sedemnajst let se je boril zanjo. Pri nas doma je bila ustanovitev Akademije družinski dogodek, Akademija nam je bila nekaj drugega kot povprečnemu Slovencu, čeprav kulturniku. Z njo smo živeli, bila je očetov otrok, pojem, ne ustanova. (Loparnik 1984: 90)¹

¹ Opombe v prispevku so omejene na najnujnejše. Temeljno delo za zgodovino SAZU do slovenske osamosvojitve in s tem tudi za vsebino tega prispevka je Oset (2013 in 2017). Knjigi v nadaljevanju nista posebej navajani, razen ko gre za citate iz dokumentov.

Ramovš se je prvič neposredno vključil v ustanavljanje Slovenske akademije znanosti in umetnosti leta 1921. Takrat je bilo na pobudo Ivana Prijatelja in Rajka Nahtigala, dveh Ramovševih profesorskih kolegov na Filozofski fakulteti, ustanovljeno Znanstveno društvo za humanistične vede, katerega tajnik je postal Ramovš. Društvo je bilo zamišljeno kot prvi institucionalni korak k ustanovitvi akademije v Ljubljani, ideja zanjo pa je bila seveda starejša in že poldrugo leto pred ustanovitvijo Znanstvenega društva jo je podprl predsednik Srbske kraljeve akademije Jovan M. Žujović. Na njenem prvem svečanem zasedanju po koncu prve svetovne vojne 7. marca 1920 je s času in trenutku primernimi zanosnimi besedami izrazil željo:

[...], da se pored ova dva središta (= akademiji, op. P. Š.) za obradjevanje više nauke, u Beogradu i Zagrebu, što skorije stvori slično središte i u Ljubljani, i da sva tri stupe u najprisnije zadrugarske veze, koje će takodje ujemčavati naše narodno i državno jedinstvo. Obrazovanju Slovenačke Akademije Nauka možemo se nadati u toliko pre što se sada srečno ustvaruje davnašnja želja Slovenaca da imaju svoj Universitet. (Glonar 1921: 703)

Razumevanje Znanstvenega društva kot neke vrste predakademije oziroma kot prvi korak k akademiji je zelo jasno izrazil Ramovš v svojem orisu zgodovine ustanovitve akademije v Ljubljani v prvem *Letopisu AZU* leta 1943. Zapisal je, da je Znanstveno društvo:

po svoje namenu, delokrogu, sestavu in ustroju [...] odgovarjalo filozofsko-historičnim razredom znanstvenih akademij. Od vsega začetka je bilo zamišljeno kot osnova za bodočo akademijo znanosti; zato je vzel v svoj načrt poleg tekočega znanstvenega dela in pripravljanja, poleg edicij, ki naj izpričajo znanstveno višino in polnovredno tekmo, tudi organizacijske priprave za ustanovitev akademije, ki naj bi nastala iz društva s postopnim otvarjanjem novih odsekov in novih strokovnih razredov. (Ramovš 1943: 7)

Ideja o slovenski akademiji je v Znanstvenem društvu dobila prvo institucionalno podlago, ki so jo v nadaljevanju razširili in v priprave vključili še Slovensko matico, Narodno galerijo in društvo Pravniki. Vse štiri kulturne in znanstvene organizacije so osnovala pripravljani odbor za ustanovitev akademije in izdelale načrt njene organizacije s štirimi razredi. Leta 1925 so prvič in naslednje leto še enkrat predložili ministrstvu prosvete v Beogradu osnutek zakona o ljubljanski akademiji, ki pa je obležal v predalu, tako da prva pobuda za njeno ustanovitev ni bila uspešna. Potrebna je bila širša podpora, zato je Narodna galerija leta 1927 izdala posebno brošuro, ki je ustanovitev akademije (ter dograditev Narodne galerije) predstavila za največjo slovensko kulturno nalogo. V njej je bil ponatisnjen tudi poziv, s katerim so predstavniki znanosti, kulture, politike in gospodarstva 1. decembra 1926 pozvali Slovence, naj finančno podprejo prizadevanja za slovensko akademijo, s čimer je to postala vseslovenska akcija (NG 1927).

Deseta obletnica ustanovitve univerze v Ljubljani je leta 1929 dala prizadevanjem za ustanovitev akademije nov zagon. Rektor ljubljanske univerze Milan Vidmar je po pooblastilu pripravljalnega odbora vložil na ministrstvu prosvete v Beogradu nov osnutek zakona o akademiji, priložena pa je bila tudi lista znanstvenikov in umetnikov, izmed katerih naj bi resorni minister izbral prve člane slovenske akademije. Za podporo sta bili zaproseni akademiji v Zagrebu in Beogradu, vendar pa sta se izogibali jasnemu odgovoru. Ramovš, ki se je intenzivno vključil v prizadevanja za ustanovitev akademije v Ljubljani, je v Beogradu pričakoval pomoč zlasti od svojega jezikoslovnega kolega in sodelavca Aleksandra Belića, ki je bil takrat glavni tajnik srbske akademije (Srbska kraljeva akademija) in nato njen dolgoletni predsednik (1937–1960, s prekinitvijo 1941–1944). Podpore ni dobil, to pa je bilo jasno že iz Beličevega pisma Ramovšu 24. maja 1929, v katerem mu je sporočil osebno mnenje, ki pa je odražalo tudi stanje duha v srbski akademiji (Rotar 1990: 30–31, 136). Belić je zagovarjal jugoslovanski integralizem in unitarizem, zato je bil naklonjen le eni, tj. vsejugoslovanski državni akademiji s sedežem v Beogradu, akademija v Zagrebu in načrtovana v Ljubljani pa bi bili le ustanovi privatnega prava, torej društva, ali pa neke vrste podružnici državne akademije.

Razumljivo je, da Ramovš ni več iskal podpore pri srbskih akademikih, možnost, da bi slovensko akademijo ustanovili kot društvo, pa so v Ljubljani že imeli kot rezervni načrt. Fran Vodopivec, veliki župan ljubljanske oblasti (ukinjena 3. oktobra 1929), je 19. junija 1929 potrdil statut Društva Akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani, ki pa je bilo formalno ustanovljeno šele 11. decembra 1937 v dogovoru z beograjskimi oblastmi – šlo je za predpriprave na ustanovitev AZU z javnopравnim statusom, s čimer je tedaj ministrski svet že soglašal. Prvih sedem ustanovnih članov Društva, med katerimi pa ni bilo Ramovša, je imenoval rektor ljubljanske univerze Rado Kušej, ki je bil nato tudi med ustanovnimi člani AZU. Društvo je delovalo do prve glavne skupščine AZU 12. novembra 1938 oziroma do 4. januarja 1939, ko je bil za prvega predsednika AZU imenovan Rajko Nahtigal, ki je 28. januarja dolžnosti prevzel od Aleša Ušeničnika, starostnega predsednika in hkrati predsednika Društva AZU. Društvo je med kratkim delovanjem dopolnilo zakonski načrt, pripravilo načrt poslovnika in prvi proračunski predlog ter oblikovalo knjižni program za prvo akademsko leto.

Neugodne razmere v času šestojanuarske diktature in na nacionalno-ideološki ravni z njo povezano integralno jugoslovanstvo, ko bi prizadevanja za ustanovitev akademije v Ljubljani lahko bila (oziroma so bila) razumljena kot separatistična težnja, so povsem ohromile vse poskuse. V Ljubljani so se po več letih brez kakršnega koli napredka odločili, da aktivirajo rezervni načrt in Slovenska matica, ki se je bližala praznovanju sedemdesetletnice, je oktobra 1934 prosila

tedanjega rektorja ljubljanske univerze Frana Ramovša, da v skladu s statutom Društva Akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani imenuje prvih sedem članov in tako tudi konstituira akademijo. Ramovš je imel nekoliko drugačno zamisel. Po več posvetih je pripravil seznam ustanovnih članov, ki pa naj jih ne bi imenoval ljubljanski rektor, ampak kralj na predlog prosvetnega ministra. Prepričan je bil, da bo Društvo Akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani tako lažje pridobilo status javnega zavoda. Umor kralja Aleksandra 9. oktobra 1934 je v novih negotovih političnih razmerah načrte ustavil. Ramovš, ki je na vsak način želel, da bi bila akademija v Ljubljani ustanovljena z zakonom, je 2. januarja 1935 zato znova predložil ministrstvu prosvete v Beogradu zakonski predlog o ustanovitvi akademije. Vlogo je obsežno utemeljil, toda Drago Marušič, ban Dravske banovine, je ni podprl. Tretji poskus, da bi v Beogradu dosegli ustanovitev akademije v Ljubljani, je tako propadel in razočarani Ramovš je enajst dni po vložitvi predloga, 13. januarja 1935, protestno odstopil kot rektor ljubljanske univerze.

Stvari so se začele obračati na bolje, ko se je poleti 1935 oblikovala Stojadinovičeva vlada, v katero je vstopila tudi Slovenska ljudska stranka (v okviru Jugoslovanske radikalne zajednice). Nova vlada se je začela odmikati od integralnega jugoslovanstva in je jugoslovanskim narodom oziroma »plemenom« postopoma priznavala kulturne posebnosti, kar je odpiralo prostor tudi za akademijo. Minister Anton Korošec je v novih okoliščinah v Beogradu začel odločno zagovarjati pobudo za ustanovitev akademije v Ljubljani. Korošec, ki se je že leta 1926 podpisal pod javni poziv za ustanovitev AZU in jo je po ustanovitvi podprl z veliko privatno finančno donacijo, je bil zaradi svojih zaslug za akademijo leta 1939, v letu torej, ko je postal ob 20-letnici ljubljanske univerze njen častni doktor, tudi eden od treh kandidatov za prvega častnega člana AZU. Druga dva sta bila ljubljanski župan Ivan Hribar ter gospodarstvenik, mecen na področju kulture in znanosti ter predsednik Društva Narodna galerija Fran Windischer. Izbrali so Ivana Hribarja, ki pa tudi ni bil izvoljen, saj so ga na Akademiji želeli počastiti s častnim članstvom leta 1941 ob njegovi 90-letnici, a sta jih prehitela začetek vojne in Hribarjeva smrt. Prvi častni član SAZU je tako leta 1948 postal Josip Broz Tito.

Kot priča Koroščevo pismo decembra 1937, v katerem sporoča Ramovšu, da je ministru prosvete »najtopleje priporočil« reševanje zadeve glede ustanovitve AZU v Ljubljani in da bo temu vprašanju tudi sam »posvetil svojo posebno pozornost« (Rotar 1990: 146), je Ramovš tudi po odstopu z rektorskega položaja nadaljeval s prizadevanji za ustanovitev akademije. Znanstveno društvo za humanistične vede mu je to nalogo celo uradno poverilo in ga obenem postavilo za svojega pooblaščenega zastopnika pri ministrstvu prosvete. Vsekakor so stvari leta 1937 vendarle dozorele do te mere, da so oblasti v Beogradu končno

soglašale z ustanovitvijo AZU v Ljubljani, dogovorjeno pa je bilo tudi, kako bo to potekalo. Najprej je bilo potrebno ustanoviti Društvo AZU. Del strategije je bila tudi odločitev, da v uradnem imenu akademije ne bo prilastka *slovenska*. Ramovšu je šlo predvsem za ustanovitev akademije kot prostora, ki bo omogočal izvajanje najpomembnejših nacionalnih raziskovalnih projektov, zato je menil, da bi ustanavljanje akademije z imenom *slovenska* lahko sprožilo burne odzive in spet zaustavilo vsa prizadevanja. Razočarani Ivan Hribar, ki je za razliko od pragmatičnega Ramovša videl v poimenovanju pomembno simbolno in politično vprašanje, je skušal zato kot senator zgornjega doma jugoslovanske skupščine v zakonodajnem postopku uveljaviti ime SAZU, vendar ni bil uspešen; novoustanovljene državne ustanove nismo smele nositi narodnih oznak, kar je na primer veljalo tudi za državni narodni gledališči v Ljubljani in Mariboru (Gabrič 2018: 71). AZU je bila prvič preimenovan v SAZU 13. novembra 1943 z uredbo šefa pokrajinske uprave Leona Rupnika, za kar pa je predhodno soglasje moral dati vrhovni komisar operacijske cone Jadransko primorje Friedrich Rainer, ki je bil obenem gauleiter za Koroško (po vojni je bil na vojaškem sodišču v Ljubljani obsojen kot vojni zločinec in usmrčen). Po osvoboditvi, ko so bili razveljavljeni vsi akti Rupnikove uprave, je ljubljanska akademija ponovno delovala pod imenom AZU, dokler ni z zakonom leta 1948 dokončno dobila današnjega imena Slovenska akademija znanosti in umetnosti.

Več kot poldrugo desetletje dolga prizadevanja za ustanovitev akademije v Ljubljani so bila formalno pravno uresničena 31. avgusta 1938, ko je bila v *Službenih novinah* objavljena Uredba z zakonsko močjo o ustanovitvi in ureditvi Akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani, ki jo je podpisal regent Pavel Karadordevič, 7. septembra 1938 pa je izšla tudi slovenska objava v *Službenem listu Kraljevske banske uprave Dravske banovine*. Na tej osnovi so namestniki mladoletnega kralja Petra II. na predlog ministra prosvete Dimitrija Magaraševiča imenovali prvih 18 rednih članov AZU, in sicer na podlagi seznama, ki so ga pripravili v Društvu AZU v Ljubljani. Po izgledu nič kaj ugledne diplome je novim članom 7. oktobra 1938 izstavilo ministrstvo prosvete; leta 1940 so jih nadomestili z novimi, ki jih je oblikoval Jože Plečnik. Ramovš, ki si je zelo prizadeval za akademijo v Ljubljani in je v njej videl uresničenje »dokončne kulturne izgraditve pri Slovencih«, je bil seveda pričakovano med ustanovnimi člani. Zanimivo je njegovo pismo kolegu in predsedniku srbske akademije Beliču dne 6. aprila 1938, ki se je ohranilo samo v konceptu in ni povsem jasno, ali je sploh bilo odposlano. V njem ga obvešča, da ne misli sprejeti članstva v Akademiji in da bo, če bo imenovan, takoj odstopil, saj ne želi, da bi ga vladna SLS uporabila kot »pavovo perje«. Ramovš je bil namreč užaljen in prizadet, ker notranji minister Korošec ni posredoval, ko ga je prosil za pomoč svakinji, ki naj bi se ji zgodila neka krivica. Ramovš je zvedel za negativni Koroščev odgovor

le dva dni preden je pisal Beliću. Zdi se, da se je Ramovš nato hitro pomiril, kar kaže tudi prečrtani odstavek in dopis »Predelano!« v ohranjenem osnutku pisma Beliću (Rotar 1990: 81, 146). Seveda se v nadaljevanju ni odpovedal niti imenovanju za člana AZU, ni pa bilo edinkrat, da je Ramovš razmišljal o svoji demisiji na Akademiji.

Novoimenovani člani Akademije so se 12. novembra 1938 zbrali na ustanovni, oziroma kot piše v zapisniku, na »prvi glavni skupščini AZU v Ljubljani«. Potekala je na Rektoratu ljubljanske univerze in z njo je Akademija tudi dejansko začela delovati. Zaradi tega imamo ta datum za rojstni dan SAZU in ga od leta 2022 obeležujemo kot dan SAZU. Ustanovni člani so imeli na dnevnem redu skupščine eno samo točko, tj. izvolitev treh kandidatov za predsednika, izmed katerih bo regent na predlog ministra za prosveto imenoval predsednika AZU. Po več poskusnih volitvah, ki jih je predlagal Ramovš, sta si z enakim številom glasov prvo in drugo mesto enakopravno delila filolog Rajko Nahtigal in pravnik Gregor Krek; kot tretji kandidat, ki so ga volili posebej, je bil izbran Ramovš – šlo je za formalnost, saj je Ramovš na skupščini izjavil, da si te funkcije in časti ne želi. Toda minister Magarašević je hotel zaradi ugleda, ki ga je užival, za predsednika predlagati prav Ramovša, ki se je tega na vse kriplje branil. Ministru je sporočil, da zaradi spoštovanja do Nahtigala kot profesorja in predsednika Znanstvenega društva ne želi biti predsednik Akademije. 11. januarja 1939 je za pomoč prav roteče prosil svojega kolega Belića, ki je bil takrat že predsednik srbske akademije. Povedal mu je, da je je ministru sporočil svojo željo »naj gre preko mene« in nadaljeval:

Slišim pa (in uradno sem danes to izvedel od bana), da se zgoščuje usoda okrog mene, da hoče minister prosvete mene predložiti. Lepo Vas prosim, storite zame vse, kar morete, da me ta nesreča ne doleti. Naj bo prof. Nahtigal [...]; osebno je meni nemogoče, že z ozirom nanj, ne glede na to, da jaz tudi zares nočem [...] /P/rosim Vas, storite vse in kjerkoli, da jaz ne bom. (Rotar 1990: 86)

Toda Ramovš oziroma ban Marko Natlačen sta imela očitno napačno informacijo, kajti Rajko Nahtigal je bil s kraljevim ukazom imenovan za prvega predsednika AZU že 4. januarja 1939, tako da je bilo Ramovševo pismo Beliću brezpredmetno. Vodstvo Akademije je bilo popolneno na skupščini 28. januarja 1939: Gregor Krek je bil izvoljen za generalnega sekretarja, Fran Ramovš za načelnika Filozofsko-filološko-historičnega razreda, Metod Dolenc za načelnika Pravnega razreda, Jovan Hadži za načelnika Matematično-prirodoslovnega razred in Fran Saleški Finžgar za načelnika Umetniškega razreda.

Ramovš je torej ostal tudi po njenem konstituiranju aktivno vpet v delo na Akademiji, ki jo je spomladi 1941 odločilno zaznamoval začetek vojne in z njo italijanska okupacija. Za Akademijo so nastopili težki časi, v katerih je

bila – tako kot vedno – lojalna do nove oblasti, ki so ji tudi na Akademiji šteli v dobro, da je Slovincem priznavala jezikovno in kulturno avtonomijo. Akademija se je razglašala za nepolitično znanstveno in umetniško ustanovo, ki se ne ukvarja s političnimi vprašanji in vanje ne želi biti vključena ali pritegnjena. Taka opredelitev je trajno zaznamovala njeno delovanje. Sobivanje z italijansko civilno oblastjo, ki je v letu 1941 celo povišala akademijski proračun, je bilo sprva dobro. Na Akademiji so lahko s soglasjem Visokega komisariata za Ljubljansko pokrajino 6. februarja 1942 izvolili novega predsednika, saj je Nahtigalu konec januarja potekel triletni mandat. V skladu z Uredbo iz leta 1938 so na glavni skupščini izvolili tri kandidate, Franceta Kidriča, Rajka Nahtigala in Milana Vidmarja, nato pa je visoki komisar Emilio Grazioli 27. junija 1942 z dekretom za novega predsednika imenoval Milana Vidmarja. 11. julija 1942 je bil na glavni skupščini za novega glavnega tajnika izvoljen Ramovš, ki je začel odločno vzpostavljati pogoje za znanstveno delo. Šlo je predvsem za ustanavljanje komisij, v katerih naj bi bilo organizirano znanstveno delo na Akademiji, in že proti koncu istega leta sta bili ustanovljeni prvi dve: Bibliografska komisija in Komisija za etimološki slovar slovenskega jezika.

Naraščajoči odpor proti okupatorjem je zaostрил zasedbeno politiko in Akademija je bila kot pomembna in visoko reprezentativna ustanova med Slovenci zelo uglednih članov od zgodnjega leta 1942 izpostavljena vedno večjim pritiskom. Na eni strani je bilo pričakovanje, da bodo Akademija in akademiki v duhu lojalnosti podprli italijanske oblasti in protirevolucionarni tabor, na drugi pričakovanje Osvobodilne fronte, da bo spoštovala kulturni molk. Vodstvo Akademije se je znašlo pred težko nalogo, kako se čim boljše izogibati Scilam in Karibdam vojnih razmer.

Prvi udarec je Akademija doživela 15. februarja 1942, ko je bil zaradi sinove politične dejavnosti interniran eden izmed najvidnejših članov in kandidat za njenega predsednika, France Kidrič, za katerega so na vodstvo Akademije tudi pritiskali, naj ga izključi iz svojih vrst. Visoki komisariat Ljubljanske pokrajine tudi ni dovolil, da bi korespondenca Žige Zoisa izšla z navedbo njenega urednika Kidriča. Predsednik Vidmar in glavni tajnik Ramovš sta 1. avgusta 1942 obiskala Graziolija, vendar nista bila uspešna. Natisnjene knjige so bile zaplenjene in Akademiji vrnjene šele marca 1944 v času Rupnikove civilne uprave.

Zaradi Kidriča in tudi sicer je imela AZU veliko težav tudi pri natisu prvega *Letopisa*, ki je izšel leta 1943 in je pokrival čas od ustanovitve do leta 1942. Uredil ga je Ramovš, vendar je v njegovo delo močno posegala cenzura in na Akademiji so morali sprejeti nekaj zelo težkih odločitev, da so ga lahko objavili. Na začetku *Letopisa* niso smeli objaviti Uredbe iz leta 1938, s katero je bila AZU ustanovljena in je bila tudi med vojno zakonska podlaga za njeno delovanje, kot tudi poslovnika Akademije ne. Cenzura je vztrajala pri odločitvi, da dokumenta

nista skladna s časom. Prvi *Letopis AZU* se zato začelja s sedem strani obsežno Ramovševo zgodovino ustanavljanja AZU. Gre za dragocen pregled, saj temelji v veliki meri na dokumentih arhiva Znanstvenega društva za humanistične vede v Ljubljani, ki je bil Ramovšu kot dolgoletnemu tajniku društva na razpolago. Žal pa je moral na zahtevo cenzure iz pregleda odstraniti vse omembe slovenskih in jugoslovanskih politikov ter drugih protagonistov, ki so sodelovale pri ustanavljanju Akademije. Z imeni so lahko ostali navedeni samo akademiki, zato je Ramovš po vojni obžaloval, da so s tem izpadli za ustanovitev Akademije zaslužni možje in politiki, med katerimi je izpostavil Ivana Hribarja.

Še huje je bilo, da France Kidrič ni smel biti omenjen v *Letopisu* niti z besedo. Predvsem je bilo opazno, da je za razliko od ostalih članov Akademije ostal brez biografskega in bibliografskega prikaza ter portretne fotografije. Cenzurirane so bile tudi bibliografije nekaterih članov in iz njih črtana nekatera dela (npr. *Katoliška načela* Aleša Ušeničnika), poitaljančena pa so bila tudi nekatera krajevna imena (Milko Kos je bil tako rojen v Gorizii in ne Gorici). Leto izida je moralo biti na naslovni strani *Letopisa* označeno tudi s štejetem let po fašističnem erii, kar je bila v tistem času običajna praksa in je veljalo tudi za druge (akademijske) publikacije, npr. za drugi del *Sinajskega evhologija* Rajka Nahtigala iz leta 1942 (*Letopis* 1943).

Vodstvo Akademije je moralo upoštevati zahteve cenzure ali pa se odpovedati *Letopisu*. Presodili so, da ne morejo čakati na »ugodno dobo«, za katero ni bilo jasno, kdaj bo prišla. Odločili so se za cenzuriran natis v okrnjeni obliki z utemeljitvijo, da mora javnost po petih letih delovanja Akademije dobiti vpogled v njeno delo. Odločitev je bila vsaj v delu javnosti sporna in Plenum slovenskih kulturnih delavcev OF je poleti 1943 obsodil natis *Letopisa* predvsem zaradi zamolčanega Kidriča – to je bil po vojni tudi glavni očitek novih oblasti vodstvu AZU. Predsednik Vidmar in glavni tajnik Ramovš sta se morala zagovarjati tudi zaradi udeležbe na zasedanju Narodnega sveta italijanskih akademij 23. januarja 1943 v Rimu (AZU je samodejno postala njena članica po priključitvi Ljubljanske pokrajine k Italiji). Nahtigal se je tudi z izgovarjanjem na slabo zdravje še uspeval izogniti srečanjem v Rimu, njegov naslednik pa ne več in Vidmar je na svečanem zasedanju prebral spomenico, ki jo je sestavil Ramovš. V njej je predstavil Akademijo, poudaril njen slovenski značaj ter na kratko orisal kulturne stike med Italijo in Slovenijo. Obe sporni zadevi je moral Ramovš že 26. maja 1945 pojasnjevati v pismu republiškem ministru za prosveto Ferdu Kozaku. Zadeva ni bila nedolžna, saj so se v tistem času že izvajala obračunavanja in čistke, ki niso zaobšle niti Akademije. Pod pritiskom je bil zlasti dopisni član France Veber, ki se je 18. maja 1945 odpovedal članstvu v Akademiji (z zadržkom: dokler se zadeve ne razčistijo). Že 14. maja 1945 pa je prav Ramovš kot glavni tajnik podal glavni skupščini Akademije predlog za izključitev rednega

člana, matematika Riharda Zupančiča, ki se je »postavil ne prisiljeno, ampak iz lastnega nagiba na okupatorjevo stran in se s tem izločil iz našega občestva« (Oset 2017: 66).

Na koncu se je za Vidmarja in Ramovša vse dobro izteklo. Milana Vidmarja, ki se je moral zagovarjati tudi zato, ker je med okupacijo in kulturnim molkom v nemščini in pri nemški založbi objavil strokovno knjigo, je reševal brat Josip Vidmar (takrat je bil predsednik Slovenskega narodnoosvobodilnega sveta, predhodnika republiške skupščine), Ramovša pa njegov dolgoletni prijatelj France Kidrič oziroma njegov sin Boris, ki je bil takrat predsednik slovenske vlade. Ramovša in Borisa Kidriča je povezovalo dolgoletno poznanstvo. Ramovš, ki je Borisa tikal, je leta 1930 posredoval pri oblasteh, da je zaradi revolucionarne dejavnosti iz gimnazije izključeni Kidrič lahko opravil maturo v Beogradu, kasneje pa mu je pomagal pridobiti tudi denarno pomoč za bivanje v Parizu. Maja 1945 je napočil čas, ko mu je Boris Kidrič lahko vrnil uslugo. Ramovš je pri »starem prijatelju« 1. junija 1945 posredoval tudi za svojega sina Primoža Ramovša, ki je bil zaradi sodelovanja pri domobranski godbi priprt. Ugodno rešitev je Borisu Kidriču toplo priporočil tudi kot »očka« podpisani France Kidrič, ki je Ramovša označil za nenadomestljivega pri reorganizaciji Akademije in Univerze.

Poleg *Letopisa* zgovorno priča o pritiskih, ki so jih bili med italijansko okupacijo deležni Akademija in njeni člani, tudi sestanek 14. oktobra 1942. Nanj je general Renzo Montagna, poveljnik ljubljanskega garnizona in s tem predstavnik vojaških in ne civilnih oblasti, povabil ugledne slovenske kulturnike, ki so jih skušali pridobiti za protirevolucionarno dejavnost. Na sestanku je general prisotnim zagrozil, da jih bo uvrstil na listo talcev, če se bodo razmere zaostrole. Ramovš se je tako vznemiril, da je tri dni zatem, 17. oktobra 1942, napisal oporo, predsednik Akademije Vidmar pa je zaradi te napovedi najprej neuspešno protestiral pri vojaškem poveljniku Ljubljanske pokrajine generalu Mariju Robottiju in nato še pri visokem komisarju Grazioliju, ki je skušal zadevo umiriti s pojasnilom, da vedno ščiti mirne ljudi (Godeša 1995: 98–99).

Do pritiskov na Akademijo in njene člane je seveda prihajalo tudi v času nemške okupacije, ko je civilno upravo Ljubljanske pokrajine in slovensko domobranstvo vodil Leon Rupnik. Protirevolucionarni tabor je želel pritegniti v propagandni boj čim več uglednih slovenskih kulturnikov, ki ne podpirajo zgolj Osvobodilne fronte in partizanskega gibanja. Javnosti je bilo potrebno pokazati, da je kulturni molk le mrtva črka na papirju. Akademija in akademiki so bili pri tem pomembni naslovniki, pritiski pa so bili zlasti močni leta 1944 ob pripravi *Zbornika Zimske pomoči*, ki je po vojni pristal na seznamu prepovedanih knjig. V njem je sodelovalo tudi deset članov Akademije, ki so pisali o znanstvenih vsebinah, le Aleš Ušeničnik se je dotaknil tudi nevarnosti komunizma.

Po končani vojni in osvoboditvi je nastopilo novo obdobje tudi za Akademijo, ki se je morala prilagoditi novi družbeni stvarnosti ter vzpostaviti novo razmerje do oblasti. Akademija, ki je v sedmem letu svojega obstoja doživela četrto državno oblast, je sprva delovala še v skladu z ustanovitveno Uredbo iz leta 1938. 25. julija 1945 so na njeni podlagi na glavni skupščini volili predsednika, saj je Milanu Vidmarju potekel mandat. Izvolili so tri enakovredne kandidate Franceta Kidriča, Milana Vidmarja in Rajka Nahtigala, ki so dobili enako število glasov. Kidrič in Vidmar sta v prvih dveh krogih glasovala za Ramovša, ki se mu je tudi iztekel mandat glavnega tajnika. Ni pa bilo jasno, kdo naj bi izmed treh izvoljenih kandidatov imenoval predsednika Akademije, saj je to po uredbi iz leta 1938 storil kralj na predlog ministra prosvete. Rešitev je prinesla Začasna uredba o Akademiji znanosti in umetnosti v Ljubljani septembra 1945, ki je veljala do sprejetja Zakona o SAZU maja 1948. Določila je, da predsednika Akademije izvolijo redni člani sami; avtonomijo, ki jo je zagotavljala Začasna uredba, pa je Akademija dobila »po sovjetskem vzoru« (Letopis 1947: 5). 2. oktobra 1945 so akademiki za svojega predsednika, oziroma po novem – prav tako po sovjetskem vzoru – za prezidenta, izvolili Franceta Kidriča, ki je bil tako kot njegova predhodnika mednarodno ugleden znanstvenik in nekdanji rektor ljubljanske univerze. Kot žrtev okupatorja je ugled in avtoriteto užival tudi pri oblasteh, kar je bilo za Akademijo še kako pomembno. Na isti glavni skupščini je bil za glavnega tajnika Akademije ponovno izvoljen Fran Ramovš. Kidrič in Ramovš, ki sta se poznala že iz dunajskih let v Avstro-Ogrski monarhiji, sta pri vodenju Akademije tesno sodelovala in »prezident« se je lahko zanašal na velike organizacijske sposobnosti glavnega tajnika. Pri tem ni bilo nič manj pomembno, da je Kidriča in Ramovša povezovalo iskreno prijateljstvo, ki ga lepo ilustrira Kidričevo pismo Ramovšu marca 1940:

Dragi prijatelj, prejel sem Tvoje pismo, kakršnega še nikoli nisem bral in kakršnega nikoli več ne bom dobil, razen če mi napišeš Ti še drugega. Tvoja topla prijateljska beseda se je dotaknila vseh stvari, ki brnijo v meni ob misli na preteklost in bodočnost. Vsakokrat, ko mi je kdo namigoval, da me življenje vendarle še ni strlo, sem se iznova zavedel, da, da bi me strlo, ako bi ne imel Tebe, ki si si v svoji neizmerni srčni dobroti določil za življenjsko nalogo, prijateljem pomagati, a si pri meni to Svojo težnjo še podvojil. Tvoje pismo mi je privabilo roso v oči, a ženo in Lojzko (Otorepec, dolgoletna gospodinja pri Kidričevih; op. P. Š.) pripravilo v glasen jok. Če bi hotel nanizati vse, za kar sem Ti in Ti moram biti hvaležen, bi bila vrsta daljša od moje bibliografije, ki jo naglašam. Hvala Ti za vse: za prijateljstvo, ki je bilo vedno čisto in iskreno; za neštivilne usluge, med katerimi je mnogo takih, ki jih od koga drugega niti sprejeti ne bi mogel; za strokovno drugovanje, ki mi je pomoglo iz raznih dvomov; a zlasti še za obljubo, da mi hočeš ostati to, kar si mi bil do zdaj: prijatelj, kakršnega sreča človek samo enkrat v življenju. (Dolinar 2001: 114)

Čas Kidričevega predsedovanja, še zlasti do leta 1948, so označevali napori za reorganizacijo Akademije. Po sovjetskem vzoru Akademije znanosti v Moskvi naj bi postala vodilna znanstvena in raziskovalna ustanova v Sloveniji (univerza bi posledično bila predvsem pedagoška ustanova), za kar je bilo potrebno ustanoviti različne inštitute, komisije in odbore (Gabrič, 2018; 78–80). Glavnina tega dela – med drugim je bilo potrebno zagotoviti podporo oblasti in financiranje ter pripraviti ustrezne statute ter pravilnike – je padla na Ramovševa ramena. Poleti leta 1946 je izkoristil udeležbo na znanstvenem jezikoslovnem srečanju v Leningradu, da si je tam in v Moskvi ogledal tudi nekaj akademijskih inštitutov ter se seznanil z njihovo organiziranostjo. Prve obrise nove organizacije je Akademija dobila že leta 1945 z ustanovitvijo kemijskega laboratorija in več odborov ter komisij, iz katerih so se razvili inštituti in zavodi. Ustanovljeni so bili 20. decembra 1947 s potrditvijo statutov na glavni skupščini in imenovanjem predstojnikov. Med njimi so bili, če omenim le nekatere, Kemični inštitut (danes Kemijski inštitut), Fizikalni inštitut (danes Inštitut Jožef Stefan), Inštitut za slovenski jezik (Danes Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU), Historični inštitut (iz katerega so izšli Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU, Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta ZRC SAZU, Inštitut za arheologijo ZRC SAZU), Inštitut za literature (danes Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU), Zavod za raziskovanje krasa (danes Inštitut za raziskovanje krasa ZRC SAZU). Predsednik Kidrič se je v uvodniku v drugi zvezek *Letopisa*, ki je z letnico 1947 izšel naslednje leto, upravičeno pohvalil, da je Akademija imela do osvoboditve le dve komisiji (bibliografska, etimološka), »danes pa ima že 19 takih naprav« (Letopis 1947: 6, 20–22), tj. inštitutov, zavodov, komisij in odborov.

Ramovš se je kot tajnik Akademije ukvarjal tudi s Svetom akademij Jugoslavije, ki je bil ustanovljen maja 1948 kot skupno predstavniško telo vseh treh jugoslovanskih akademij v odnosih s tujino. Pripraviti je bilo potrebno tudi nov zakon o Akademiji, ki je bil sprejet 19. maja 1948 (noveliran 11. maja 1949). Akademiji, ki je v imenu ponovno dobila prilastek *slovenska*, je priznaval status najvišje slovenske znanstvene in umetniške ustanove, zagotavljal državno financiranje, vpeljal je članske nagrade in določil inštitute za glavne nosilce raziskovalnega dela, vendar je obenem omogočal oblasti kontrolo in politični vpliv nad Akademijo, ki je izgubila avtonomnost. Brez soglasja ali potrditve republiških oblastnih organov ni mogla Akademija sama uveljaviti nobene pomembnejše personalne in institucionalne odločitve (Letopis 1950: 7–14; Gabrič, 2018: 91). Novi zakon je med drugim določal, da mora obstoječe in novoizvoljene člane Akademije potrditi Prezidij Ljudske skupščine. Brez potrditve in s tem članstva v Akademiji sta ostala Aleš Ušeničnik in Leonid Pitamic. Tudi Ramovš je mislil, da ne bo potrjen, saj ni bil priljubljen pri partijskem ideologu Borisu Ziherlu,

ki so ga akademiki že naslednje leto 1949 sprejeli v svoje vrste. Pridružili so se mu Boris Kidrič, Josip Vidmar in Edvard Kardelj (častni član), ki so bili v Akademijo prav tako izvoljeni z visokih političnih položajev.

Ramovša je zelo prizadelo, da sta bila konec leta 1947 iz slovenske delegacije za slavistični kongres v Moskvi (1948) izključena Milko Kos in France Stele, vanjo pa je bil vključen Boris Ziherl. Ramovš se je zato odpovedal udeležbi. Vse to zatikanje in vtikanje oblasti v znanstvene zadeve ga je napeljevalo na misel, da bi odstopil kot glavni tajnik Akademije in se odpovedal članstvu v njej. Namera je ohranjena v osnutku pisma Francetu Kidriču, ki ga je Ramovš napisal tik pred ali pa neposredno po sprejetju zakona o Akademiji maja 1948. Predsedniku sporoča, da se je zaradi zdravstvenih razlogov, preobremenjenosti in želje po temeljitem znanstvenemu delu odločil, da:

[...] takoj demisioniram kot generalni sekretar Akademije; šest let tj. dve tretjini njenega obstanka so visele na meni brige za njen razvoj in ugled; zasnova tolikih odborov in komisij, naravnava njihovega dela itd., uprava, ki se ni ustrašila niti tega, da sem sam selil, čistil preproge in tla itd. je bila na mojih ramenih, ki so postala prešibka, da bi to še vzdržala. (Rotar 1990: 151–152)

Glede svojega članstva v Akademiji je zapisal, da mora »odložiti za krajšo dobo svojo odpoved«, ker čas za to ni primeren, odstopil pa bo, če »me Prezidij Ljudske skupščine Slovenije po določitih novega zakona slučajno potrdi – kakor se pravi – za člana v novi Akademiji« (Rotar, 1990: 152).

Ali je bilo pismo poslano in kako se je Kidriču nanj odzval, ni znano. Ni pa Ramovš uresničil ne ene ne druge napovedi. Njegovo članstvo v Akademiji je bilo potrjeno, prav tako ni odstopil z mesta glavnega tajnika, ampak je bil v skladu z novim zakonom, ki je določal ponovno volitev predsednika in glavnega tajnika, na skupščini 24. julija ponovno izvoljen na ta položaj, Kidrič pa za predsednika Akademije. Kidrič je kmalu po ponovni izvolitvi zaradi slabega zdravja razmišljal o odstopu, vodenje Akademije pa je želel prepustiti Ramovšu – to se ni zgodilo in Kidrič je 11. aprila 1950 umrl kot predsednik SAZU. Akademiki so za najbolj primerne naslednika imeli Ramovša, ki je pristal na kandidaturu in bil za predsednika SAZU izvoljen 19. maja 1950. Milko Kos je prevzel izpraznjeno mesto glavnega tajnika in je to nalog opravljal do smrti leta 1972. Kaj je bil razlog, da je Ramovš kljub slabemu zdravju in kljub temu, da je leta 1938 tako odločno nasprotoval svojemu imenovanju za predsednika (in nato razmišljal tudi o odstopu s položaja tajnika), sprejel kandidaturu, (mi) ni znano.

Pod njegovim vodstvom so na Akademiji nastajali novi inštituti, hkrati pa so se začele tudi širše razprave o reorganizaciji znanstvenega dela. Že po Ramovševi smrti so pripeljale do postopne osamosvojitve (prenosa ustanoviteljskih pravic) največjih in za gospodarstvo najpomembnejših naravoslovnih inštitutov,

predvsem Kemijskega inštituta in Inštituta Jožef Stefan, pa tudi Inštituta za elektriško gospodarstvo (danes Elektroinštitut Milana Vidmarja) in Inštituta za turbinske stroje; za slednja je Akademija pridobila ustanoviteljske pravice v času Ramovševega predsedovanja.

Ob koncu Ramovševega predsedovanja se je zgodil verjetno največji pritisk oblasti na Akademijo, ki je bil izrazito ideološki. Njegova tarča je bil po mnenju Edvarda Kocbeka in Davorina Trstenjaka prav Ramovš, čeprav je bil usmerjen v Jakoba Šolarja, duhovnika in jezikoslovca slovenista, ki ga je Ramovš pritegnil v delo na Inštitutu za slovenski jezik. Šolar je bil znanstveni sodelavec z domnevno vedno večjim vplivom na predsednika Ramovša, ki naj bi se razočaran zaradi ravnanja oblasti zblížal s katoliško cerkvijo. Leta 1951 se je z nastopi Jožeta Potrča, Borisa Zihlerla in Borisa Kraigherja v Centralnem komiteju Komunistične partije Slovenije postopoma uveljavilo mnenje, da postaja Akademija vse bolj klerikalna. Sodelavec Udbe Andrej je v obširnem poročilu o Akademiji dne 4. aprila 1952 zapisal, da so na njej »napravili pravo trdnjavo, kjer so čisto sami. Tam notri imajo prave kanone. V Akademiji so si napravili prekrasna gnezda. Imajo ugled in vse, kar potrebujejo« (Oset 2017: 92). Za psevdonomom Andrej se je skrival literarni zgodovinar Fran Petre, ki je bil tedaj profesor v Zagrebu in je beležil predvsem razpoloženje med profesorji ljubljanske Filozofske fakultete. Petre je sicer zelo spoštoval Ramovša in Kosa, na Akademiji pa je oprezal za »klerikalci«. Mednje so poleg Šolarja npr. štel tudi Melito Pivec Stele, strokovno sodelavko na Inštitutu za zgodovino in ženo akademika Franceta Steleta, takrat načelnika umetnostnozgodovinske sekcije (znotraj Zgodovinskega inštituta). Sekcija, kjer je kot asistent deloval tudi katoliško usmerjeni Emilijan Cevc, na katerega je bila kasneje razširjena preiskava, je bila po Petretovi oceni »zelo katoliška«.

Najprej so bila spomladi 1952 močno omejena nakazila Inštitutu za slovenski jezik. Pogodbeni sodelavci, ki so izpisovali gesla za slovar slovenskega knjižnega jezika, so morali biti odslovljeni in delo na inštitutu je skorajda zastalo. Ramovš je nato julija obvestil svoj ožji krog, da oblast pripravlja napad na Akademijo (in Univerzo), ki se je nato začel po izidu druge knjige *Slovenskega biografskega leksikona*. Sprožen je bil s člankom Indijanci, farji in rodoljubi, objavljenim 31. avgusta 1952 v *Slovenskem poročevalcu*, ki ga je na pobudo CK KPS napisal njegov urednik Rudi Janhuba. *Leksikonu* je očital, da je v njem vse preveč klerikov, premalo pa naprednih Slovencev in da skušajo iz »tega znanstvenega dela napraviti slovenski 'Annuario pontificio' ali vsaj zgodovino slovenskega klerikalizma«, zato na prvi strani pogreša »Imprimatur: po pooblastilu † knezoškofa ljubljanskega Georga Rozmana, Anton Vouk m. p.« (SP 1952: 2). 7. septembra 1952 je v *Slovenskem poročevalcu* izšel še članek z bombastičnim naslovom Izdajalec Jakob Šolar končno razkrit (SP 1952a: 4) in Šolar je 12. septembra

ponudil svoj odstop na Inštitutu za slovenski jezik. Sledila je njegova aretacija in konec leta proces, na katerem so ga obtožili izdajalskega dela med vojno in povojnega povezovanja z emigrantskimi agenti, zlasti Francem Jezo, ter ga obsodili na deset let zapora.

Po objavi članka Indijanci, farji in rodoljubi je 5. septembra 1952 potekala preiskava na SAZU, ki je bila edina v njeni celotni zgodovini. Udba je v njej izvedela, da je Šolar malo predtem spovedal predsednika Ramovša, ki je smrtno bolan ležal v sanatoriju Emona. Ramovš je bil šibkega zdravja že od mladosti naprej. Prvo veliko zdravstveno krizo je doživel leta 1915 na Soški fronti, kjer je v nekaj mesecih tako obnemogel, da se je moral leto dni zdraviti na Dunaju, nato pa so ga leta 1917 invalidsko odpustili iz vojaške službe. V osnutku že omenjenega pisma Kidriču iz leta 1948 je napisal, da je njegovo zdravje »naluknjano in to še na najbolj občutljivem mestu, na živcih«, kar da je rezultat njegove preobremenjenosti, ki je še toliko večja zaradi »dolgoletne nespečnosti« (Rotar 1990: 151).

Ne vemo, ali je bil Ramovš v bolnici seznanjen z napadi in preiskavo na Akademijo ter z napadom na Šolarja, prav tako je težko oceniti, kako je to vplivalo na njegovo že zelo slabo zdravje. Dejstvo je, da je umrl kmalu po teh dogodkih, 16. septembra 1952, dva dni po svojem dvainšestdesetem rojstnem dnevu.

* * *

Fran Ramovš je bil resnično »najmočnejši steber« slovenske znanosti in kulture, kot je ob njegovi smrti zapisano v nepodpisanem nekrologu, ki so ga pripravili na Akademiji (SP 1952b: 2). Od imenovanja za profesorja ljubljanske univerze leta 1919 do smrti je bil več kot tri desetletja ena najbolj svetlih zvezd na slovenskem akademskem in znanstvenem nebu. Upravičeno ga uvrščamo med ustanovne očete naše Akademije, bil pa je tudi njen ustanovni član. Od leta 1921, ko je bilo ustanovljeno Znanstveno društvo za humanistične vede, je aktivno in od leta 1934/35 tudi odločilno sodeloval pri ustanavljanju Akademije in bil nato eden glavnih organizatorjev njenega dela in delovanja v časih, ki za Akademijo nikoli niso bili lahki. Bil je četrti in zadnji predsednik Akademije iz generacije, ki je po prevratu leta 1918 poskrbela za institucionalizacijo slovenske znanosti. Z njim se je zaključila vrsta predsednikov SAZU, ki so bili obenem oziroma predtem tudi že rektorji ljubljanske univerze. Z izvolitvijo Josipa Vidmarja za predsednika je na čelo SAZU stopil človek, ki je bil sicer le pet let mlajši od Ramovša, a sta bili njegova življenjska pot in poklicno delovanje nekaj povsem drugega od akademske poti Ramovša in njegovih predhodnikov. Z Josipom Vidmarjem (bil je prvi član Komunistične partije Jugoslavije, ki je bil izvoljen za predsednika Akademije) se je spremenil tudi slog vodenja Akademije, ki je

prav tako postopoma šla po nekih novih poteh. Te so se, vsaj kar se tiče organizacije znanosti na njej, precej razlikovale od predstav, ki jih je imel Ramovš, a to ni bilo odvisno (samo) od Akademije. Konec Ramovševega predsedovanja se nam tako na več načinov izrisuje tudi kot konec nekega obdobja v zgodovini SAZU, za katerega bi lahko rekli, da je bilo pionirsko.

Literatura

Darko DOLINAR (ur.), 2001: *Pisma Franceta Kidriča Franu Ramovšu* (Korespondence pomembnih Slovencev, 12/Epistulae Slovenorum illustrium, 12. Razred za filološke in literarne vede/Classis II: Philologia et litterae). Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.

Joža GLONAR, 1921: Znanstveno društvo za humanistične vede v Ljubljani, *Ljubljanski zvon* 41/11, 702–703.

Aleš GABRIČ, 2018: Die Slowenische Akademie der Wissenschaften und Künste und die Politik 1945 bis 1958. *Die Akademien der Wissenschaften in Zentraleuropa im Kalten Krieg. Transformationsprozesse im Spannungsfeld von Abgrenzung und Annäherung* (Österreichische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-historische Klasse, Sitzungsbericht 890 Band). Ur. Johannes Fechtinger in Heidemarie Uhl. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften. 69–101.

Bojan GODEŠA, 1995: *Kdor ni z nami, je proti nam. Slovenski izobraženci med okupatorji, Osvobodilno fronto in protirevolucionarnim taborom*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

LETOPIS, 1943 = *Letopis Akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani 1, 1938–1942*. Ljubljana: Akademija znanosti in umetnosti.

LETOPIS, 1947 = *Letopis Akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani 2, 1943–1947*. Ljubljana: Akademija znanosti in umetnosti.

LETOPIS, 1950 = *Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti 3, 1948–1949*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.

Borut LOPARNIK, 1984: *Biti skladatelj. Pogovori s Primožem Ramovšem*. Ljubljana: Slovenska matica.

NG 1927 = *Naša največja kulturna naloga: Akademija znanosti in umetnosti – Narodna galerija*. Ljubljana: Narodna galerija.

Željko OSET, 2013: *Zgodovina Slovenske akademije znanosti in umetnost. Prizadevanja za ustanovitev Akademije, ustanovitev in njena prva leta*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.

Željko OSET, 2017: *Zgodovina Slovenske akademije znanosti in umetnost. Razvoj najvišje znanstvene in umetniške ustanove (1945–1992)* / & France BERNIK, *Tranzicija v Slovenski akademiji znanosti in umetnosti. Pričevanje*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.

Fran RAMOVŠ, 1943: K ustanovitvi Akademije v Ljubljani. *Letopis Akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani 1, 1938–1942*, Ljubljana: Akademija znanosti in umetnosti, 7–13.

Janez ROTAR (ur.), 1990: *Korespondenca med Franom Ramovšem in Aleksandrom Beličem* (Korespondence pomembnih Slovencev, 10/Epistulae Slovenorum illustrium, 10. Razred za filološke in literarne vede/Classis II: Philologia et litterae). Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.

SP 1952= *Slovenski poročevalec* 13/206 (31. 8. 1952).

SP 1952a= *Slovenski poročevalec* 13/212 (7. 9. 1952).

SP 1952b = *Slovenski poročevalec* 13/221 (17. 9. 1952).

Zusammenfassung

FRAN RAMOVŠ UND SLOWENISCHE AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN UND KÜNSTE

Von seiner Professur an der Universität Ljubljana im Jahr 1919 bis zu seinem Tod im Jahr 1952 glänzte Ramovš als einer der hellsten Sterne am slowenischen akademischen und wissenschaftlichen Firmament. Er gilt als einer der Gründungsväter der Slowenischen Akademie der Wissenschaften und Künste und ist auch eines ihrer Gründungsmitglieder. Von Anfang an, d. h. seit 1921, als die Wissenschaftliche Vereinigung für Humanwissenschaften (*Znanstveno društvo za humanistične vede*) gegründet wurde, war Ramovš aktiv und seit 1934/35 an der Gründung der Akademie maßgebend beteiligt. Später, bestimmt unter ungünstigen Umständen, gehörte er zu den wichtigen Organisatoren der Akademiearbeit und -aktivitäten. Ramovš war der vierte und somit der letzte Akademiepräsident (1950–1952) einer Generation, die nach 1918 bestrebt war, die slowenische Wissenschaft zu institutionalisieren. Er war der letzte in der Reihe der SAZU-Präsidenten, die während ihrer Präsidentschaft oder früher auch Rektoren der Universität Ljubljana waren. Folglich bedeutet das Ende seiner Amtszeit als Akademiepräsident in mehrfacher Hinsicht das Ende einer bestimmten Periode in der Geschichte der Akademie, die man auch als Pionierzeit bezeichnen könnte.

Fran Ramovš o slovenskih jezikoslovcih

Irena Orel

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Oddelek za slovenistiko,
Aškerčeva 2, SI 1000, Ljubljana; irena.orel@ff.uni-lj.si

V prispevku bodo prikazani jezikoslovni pogledi Frana Ramovša na predhodne in sočasne slovenske jezikoslovce, kot se razkrivajo iz njegovih jezikoslovnih obravnav, ocen, poročil, pisem idr. Njegova mnenja in presoje o najpogosteje omenjenih jezikoslovcih Jerneju Kopitarju, Francu Miklošiču, p. Stanislavu Škrabcu, Vatroslavu Oblaku, Karlu Štreklju, Antonu Brezniku in Rajku Nahtigalu, ki so prispevali pomemben delež k slovenskemu jezikoslovju, in prikaz zgodovine slovenskih slovnice potrjujejo njegovo izjemno jezikoslovno kompetentnost.

Anhand der linguistischen Diskussionen, Bewertungen, Berichten und Briefen von Fran Ramovš werden im Beitrag seine Ansichten zum Werk einiger slowenischen Sprachwissenschaftler dargelegt. Seine Meinungen und Urteile über die bedeutendsten slowenischen Linguisten jener Zeit, nämlich Jernej Kopitar, Franc Miklošič, Stanislav Škrabec, Vatroslav Oblak, Karel Štrekelj, Anton Breznik und Rajko Nahtigal sowie sein Abriss der Geschichte der slowenischen Grammatiken sprechen für seine außerordentliche sprachwissenschaftliche Kompetenz.

Ključne besede: zgodovina slovenskega jezika, slovenski jezikoslovci, starejše slovenske slovnice, *Zbrano delo*, Fran Ramovš

Schlüsselwörter: Geschichte der slowenischen Sprache, slowenische Sprachwissenschaftler, ältere slowenische Grammatiken, *Zbrano delo* (Gesammeltes Werk), Fran Ramovš

Uvod¹

²Fran Ramovš (1890–1952), genialni jezikoslovec, »utemeljitelj moderne slovenistike zaradi pionirskega prispevka k razlagi razvoja slovenskega jezika« (Šivic Dular: SAZU), ki sodi med »najpomembnejše slov. jezikoslovce«, s katerim »se je začela v proučevanju slovenskega jezika nova doba« (Logar 1996: 78), ki so ga sodobniki poznali kot izobraženca »nadpovprečnih znanstvenih kvalitiet in velikega človeka« (Bezlaj 1940: 458) in ki se je vsaj pri 45 letih v svetu uvrščal

¹ Prispevek je nastal v okviru raziskovalnega programa št. P6-0215 (Slovenski jezik – bazične, kontrastivne in aplikativne raziskave), ki ga je sofinancirala Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna.

² Besedilo je bilo pripravljeno z vnašalnim sistemom ZRCola, ki ga je na ZRC SAZU v Ljubljani razvil Peter Weiss.

med največje slaviste (Bezljaj 1950: 225), (primerjalni) jezikoslovec – zgodovinar in dialektolog slovenskega jezika (Logar 1991: 13–14), »gibalna moč – slovenske univerze, vsaj ob njenem začetku, in duša Slovenske akademije do [...] prezgodnje smrti« (Slodnjak 1954: 2), je v svojem obsežnem znanstvenem opusu z doseženim svetovnim jezikoslovnim ugledom v svojih znanstvenih in enciklopedičnih prispevkih, monografskih in knjižnih objavah, v objavljenih in neobjavljenih razpravah, člankih, ocenah ter poročilih z izjemno erudicijo in znanstvenim čutom za pravičnost poznavalsko in dosledno upošteval, vključeval, povzemal in vrednotil predhodne in sočasne raziskave ter dosežke starejših in sodobnih slovenskih in tujih jezikoslovcev, povezane z obravnavano jezikoslovno tematiko ali zapisane priložnostno. V posebnih prispevkih je spremljal, predstavljal posamezne jezikoslovce in njihove nove objave, potrdil pravilnost izsledkov in jih argumentirano zavračal, tako v sklopu zgodovinskega pregleda slovenskega jezika in slovenistične stroke kot v kratkih poročilih o njih v *Južnoslovanskem filologu* (1922/23, 1928/29), o slovenistiki v Jagičevi reviji *Archiv für slavische Philologie, Časopisu za slovenski jezik, književnost in zgodovino* idr. V periodiki je objavil jubilejni članek ob 50-letnici Rajka Nahtigala, nekrologa ob smrti S. Škrabca in A. Breznika, ocene njihovih del idr.

Obravnavana bodo njegova tehtna mnenja in znanstvene presoje o najpogostejše omenjanih predhodnih dveh velikanih slavistike Jerneju Kopitarju in Francu Miklošiču ter pomembnih jezikoslovcih Vatroslavu Oblaku, Karlu Štreklju, p. Stanislavu Škrabcu, Antonu Brezniku in Rajku Nahtigalu, ki jih je, z izjemo prezgodaj pokojnega Oblaka, tudi osebno poznal.³ Imenovani so v posameznih jezikoslovnih obravnavah predvsem v zvezi z viri in gradivom in jezikoslovnimi razlagami, ki jih (delno) sprejema, nadgrajuje ali poznavalsko upravičeno zavrne, pa tudi v korespondenci.

³ Prve tri velike predhodnike v pogrebem govoru omeni tudi A. Slodnjak (1954: 1), ob stoletnici rojstva pa T. Logar (1990: 5–6) opisuje stanje slovenistike pred prvo svetovno vojno in predstavi neobdelana področja zgodovinske slovnice in dialektologije, opredeli delo vseh treh predhodnih jezikoslovcev (in Baudouina de Courtenaya), omenja vrzel po Oblakovi smrti in poznavanje slovenskega jezika samo prek Miklošičevih, Škrabčevih in Oblakovih raziskav. Nato osvetli Ramovšev znanstveni prihod v času, »ko se je zdelo, da bo s smrtjo treh velikih slavistov Vatroslava Oblaka, Karla Štreklja in Stanislava Škrabca za dalj časa popolnoma zamrlo tudi slovensko jezikoslovje, če se ne oziramo na Antona Breznika, ki se je že skrajja popolnoma posvetil praktičnim potrebam slovenskih srednjih šol in proučevanju zgodovine slovenskega knjižnega jezika« (Logar 1990: 5).

O slovenskih jezikoslovcih v Ramovševem habilitacijskem delu (1914–1918)

Leta 1914 je Ramovš končal habilitacijsko delo (Nahtigal 1954: 11) z opisom in klasifikacijo pojavov slovenske moderne vokalne redukcije (Bezljaj 1940: 455), ki je izšlo po Jagićevem prizadevanju v dveh delih v reviji *Archiv für slawische Philologie* (1918, 1920, št. 37, str. 123–174, 289–330), objava s prevodom v slovenščino se nahaja v prvi knjigi *Zbranega dela* (= ZD I) (1971: 46–139, prevod: 278–345) z naslovom *Slovenische Studien*,⁴ ki ga sam v uvodu predstavi kot »pripravljalno delo za prihodnjo historično gramatiko slovenskega jezika, ki sem se jo namenil napisati« (Ramovš 1971: 278),⁵ v njem poudari dotedanji raziskovalni primanjkljaj v slovenskem jezikoslovju in pomen Oblakovega jezikoslovnega prispevka:

Tudi mora vsakega slavista v oči zbosti, da po smrti nadarjenega V. Oblaka pravzaprav ni bilo dosti storjeno za raziskovanje zgodovine slovenskega jezika: kar je od časa do časa izšlo, ni bilo dosti več kot drobtinica brez prave zveze s splošnim razvojem. Oblakovo delo, ki je zajemalo tako zapisani kakor danes govorjeni jezik, ni po njegovi rani smrti našlo naslednika, in tako je raziskovanje slovenskega jezika danes približno tam kakor pred dvajsetimi leti.⁶

Omeni, da je v tem času nastalo nekaj dialektoloških razprav, »(nekatero prav klarvrno diletantsko)«⁷ (Ramovš 1971: 123/46), in posamezna glasoslovna poglavja, ki niso zajela vseh glasovnih pojavov. Zato se zaveda, da ga za historično slovnico čaka težko delo, saj »razen Oblakovih študij o starejših slovenskih pisмениh spomenikih in razen po „Cvetju“ raztresenih Škrabčevih izvajanj nimamo nič porabnega«⁸ (Ramovš 1971: 278). Od številnih Trubarjevih del je bila jezikovno

⁴ *Einleitung* (123–132/46–55), I. *Die moderne Vokalreduktion* (132–174/55–97), I. *Die moderne Vokalreduktion (Schluß)* ([289]–330/98–139). Pred poševnico je izvirna paginacija, za njo tekoča v *Zbranem delu*.

⁵ Dobesedni navedki in deli so vzeti iz slovenskega prevoda Antona Bajca. V opombah je navedeno izvirno nemško besedilo. V izvorniku: »Die vorliegenden slovenischen Studien wollen als eine Vorarbeit für die künftige historische Grammatik der slovenischen Sprache, deren Ausarbeitung ich mir vorgenommen habe, aufgefaßt werden«.

⁶ V izvorniku: »Auch muß es jedem Slavisten in die Augen fallen, daß seit dem Tode des begabten V. Oblak zur Erforschung der Geschichte der slov. Sprache eigentlich nicht viel beigetragen wurde; was von Fall zu Fall erschienen ist, war nicht viel mehr als kleiner Brocken ohne eigentlichen Zusammenhang mit der gesamten Entwicklung. Die Tätigkeit Oblaks, die sich sowohl auf die verbuchte, als auch auf die heutzutage gesprochene Sprache bezog, hat nach seinem frühen Tode keinen Nachfolger gefunden und so steht die Erforschung der slov. Sprache heute ungefähr dort wo vor zwanzig Jahren.« (Ramovš 1971: 123/46)

⁷ »(manche recht kläglich diletantisch)« (Ramovš 1971: 123/46).

⁸ »außer Oblaks Studien über die älteren slov. schriftlichen Denkmäler und der im »Cvetje« zerstreuten Ausführungen Škrabecs nichts Brauchbares vorliegt« (Ramovš 1971: 278).

obravnavana ena sama knjižica (Levec 1878, *Die Sprache in Truber's Matheus*); »marsikaj se najde pri priznanem mojstru slovenistike očetu St. Škrabcu v njegovem „Cvetju“, kjer stoji – odkrito povedano – približno vse, kar doslej vemo o zgodovini slovenskega jezika.« (Ramovš 1971: 279)⁹ Pri obravnavi posameznih pojavov redukcije se sklicuje na Oblaka, Škrabca, Miklošiča, Štreklja ipd.¹⁰ ter pri njih zapisane oblike in na ustrezne (»pravilne«) ali nepravilne razlage (npr. pri prislovu *kakor* (315–317/126–128) Kreljev zapis *kakòr* ni reducirani samoglasnik, kot meni Škrabec, *kokur* na Gorenjskem je našel pri Oblaku, pri oblikah *kakur*, *kokur*, *kokor*, *kaker*, narečno *kûky*, *kùky*, pri katerih navaja primerjavo s Škrabcem v *Cvetju* (II., 6, 7; VII. 9; VIII. 9; IX. 8–10) in Oblakom v *Letopisu Matice Slovenske* (1889: 151, 178), zapiše, da se z njunima mnenjema strinja le deloma (Ramovš 1971: 335–336), ker predvideva obstoj lento in allegro oblik po govornem tempu, slednje so bile podvržene redukciji (»Krelj je govoril *kâkor* in *kakȳ* pač po govornem tempu (v njegovem črkopisu: *kakor* in *kakàr*, *kakèr*) in tako je prišel do pisave *kakòr*, ki je popolnoma „učena“, da bi obema jezikovnima oblikama kar se da ustrezala«¹¹ (Ramovš 1971: 336)).

Ramovševa razprava *Delo revizije za Dalmatinsko biblijo* (pripravljena za tisk že l. 1914, ZD I, [113]–151/140–179) omenja Bohoričevo slovnico s sklicevanjem na Kopitarjevo:

»Kopitar, Gram. XXXVII. ima prav, ko trdi, da je morala revizija l. 1581. predvsem rešiti to sporno vprašanje« [o slovenskem pravopisu] ([113]/140). Oblakovo izjavo o Bohoriču zavrne zaradi neupravičenosti njegovih zaslug za pravopis: »/A/ko hočemo biti pravični ne smemo z Oblakom, Let. mat. Slov. 1894, 208, Bohoriča zvati očeta novega pravopisa, ker tega imena ne zasluži s tem, da je ta pravopis v svoji slovnici lepo načrtal. Novi pravopis tudi ni sad revizije, ki se ji ima zahvaliti le toliko, da ga je postavila na zakonito podlago.« (114/141), ker pripisuje večje zasluge Dalmatini ([113]–114/140–141).¹² V *Dodatku* (ZD I, 146/173)

⁹ »/M/anches findet man bei dem Altmeister der Slovenistik, P. St. Škrabec, in seinem »Cvetje«, wo – um es offen zu sagen – ungefähr alles das steht, was wir von der Geschichte der slov. Sprache bisher wissen.« (Ramovš 1971: 124/47)

¹⁰ V oceni *Zbranega dela* I Jakopin navaja predhodne obravnave tega glasoslovnega vprašanja pri S. Škrabcu, V. Oblaku, K. Štreklju, A. A. Šahmatovu, J. Baudouinu de Courtenay, V. A. Bogorodickem (Jakopin 1972: 350).

¹¹ V izvorniku: »Krelj sprach *kâkor* und *kakȳ* je nach dem Sprechtempo (in seiner Orthographie: *kakor* und *kakàr*, *kakèr*) und so kam er zu seiner Schreibung *kakòr*, die vollkommen gelehrt ist, um nur beiden Sprachformen so gut als möglich zu entsprechen.« (Ramovš 1971: 317/126)

¹² Tudi F. Jakopin v oceni *Zbranega dela* I poudarja Ramovševo drugačno presojo: »Ramovš ugotavlja (v nasprotju z dotedanjim mnenjem), da je Dalmatin sprejel in izpopolnil Kreljev pravopis in da je revizijska komisija jeseni leta 1581 ta pravopis potrdila. Ramovš s tem odreja Bohoriču glavno vlogo pri utrditvi »bohoričice«, ki je vpeljala med drugim črko j, predvsem pa natančno razločevanje sičnikov, šumnikov in afrikat, in tako izpodrinila Trubarjevo nepopolno pisavo in pravopis.« (Jakopin 1972: 351)

navaja, da ga je tri leta po zaključku razprave »veselo iznenadil gosp. dr. Anton Breznik s svojo temeljito študijo „Literarna tradicija v ‚Evangelijih in listih‘“, *Dom in Svet*, l. 1917«.

Omemba predhodnih slovenskih slavistov v prvem predavanju rednega profesorja Frana Ramovša na novoustanovljeni univerzi v Ljubljani 3. 12. 1919

Že kot novoimenovani redni profesor na komaj ustanovljeni univerzi v Ljubljani je v svojem prvem predavanju 3. 12. 1919 navedel pet slovenskih jezikoslovcev od začetka 19. stoletja dalje, ki so na področju zgodovine slovenskega jezika orali ledino, sam pa je na tej podlagi nadaljeval s sistematično jezikoslovno obdelavo. Ivan Ko(lar), takrat vpisani študent slavistike, je v prispevku *Prvi dih slovenske univerze v Prilogi Slovenskega naroda* (25. 12. 1919, 252, 4) zapisal:

Prijazen mladeniški obraz, živih oči, v katerega so vrtale izrazite poteze pravo podobo učenjaka-slavista Slovenca, nam je zasijal nasproti. Stopil je za kateder in izpregovoril: »Naš glavni predmet bo historična gramatika slovenskega jezika. Obširno je to polje in ni še obdelano! Mnogo imamo odličnih slavistov, ki so si pridobili častnih zaslug na tem polju. Imena: Kopitar, Miklošič, Štrekelj, Škrabec in Oblak naj nam ostanejo vedno v častnem spominu in izgovarjali jih bomo na tem svetem prostoru z največjim spoštovanjem vedno in vsekdar.«

Teh pet imen Ramovš najpogosteje omenja v svojih delih, nosijo jih jezikoslovci, ki jih je najbolj cenil in o njih z različnih zornih kotov pisal na številnih mestih v mnogih prispevkih.

O jezikoslovcih v člankih, razpravah, ocenah, poročilih, pismih in drugod

Prispevki v obeh knjigah *Zbranega dela* (= ZD I, 1971; ZD II, 1997) združujejo različne članke in razprave s področja zgodovinske leksikologije, dialektologije, črkopisa in pravopisa, glasoslovja, oblikoslovja v 16. stoletju (*Delo revizije za Dalmatinovo biblijo*); že omenjeno habilitacijsko delo o slovenski moderni vokalni redukciji *Slovenische Studien*; poročila in kritike člankov in knjig (med njimi A. Breznika, F. Ilesiča, S. Škrabca, R. Nahtigala), rokopisa o zgodovini slovenske slovnice in o slovenski grafiki (ZD I),¹³ članke, razprave, razdeljene na deset tematskih sklopov: o *Slovenskem jeziku in stikih z drugimi jeziki*, glasoslovju, naglasoslovju, oblikoslovju, etimologiji, dialektologiji, *Brižinskih*

¹³ Jakopin (1972: 350) pripominja: »Ramovševe ocene iz tega obdobja so pisane veliko bolj poljudno in so tudi izhajale v revijah, namenjenih širšim plastem izobraženstva: Ljubljanski zvon (4), Slovan (2), Nastavni vjesnik (2).«

spomenikih, o *Jezikoslovcih in jezikoslovjih*, kjer so obravnavani Škrabec, Pleteršnik, Oblak, Štrekelj, Nahtigal, Breznik, Glonar (in od tujcev poljski jezikoslovec Jan I. N. Baudouin de Courtenay), v *Slovstvenih in drugih poročilih* ter *K zgodovini SAZU* (ter v *Dopolnilu Objave po letu 1950*). Vsebujejo tudi ocene iz različnih slovenskih in slovanskih jezikoslovnih, literarnovednih in kulturoloških zbornikov, revij in časopisov, enciklopedij, letopisov ipd. (ZD II). Prinašajo tudi jezikoslovne podatke in poudarke, sklicevanje na nekatere starejše in mlajše jezikoslovce v zvezi s pri njih obravnavano tematiko ali bolj ali manj uspešnimi interpretacijami jezikovnih prvin, pojavov idr., ki so navedeni pri jezikoslovnih vprašanjih na različnih jezikovnih ravlinah.

O slovenskih jezikoslovcih v *Narodni enciklopediji* (3–4, 1928–1929)

Kratki enciklopedični sestavki v *Narodni enciklopediji* (= NE 3–4, 1928: 5, 196–197, 492; 1929: 697, 748; ZD II, 1997: 595, 605, 606, 610) zajemajo krajše avtorske prispevke o Škrabcu, Oblaku, Štreklju, Pleteršniku in Nahtigalu, sestavljene po povzermalni ustaljeni shemi osnovnih življenjepisnih in bibliografskih podatkov za to enciklopedično delo v srbskohrvaškem jeziku. »Maks Pleteršnik« je predstavljen najkrajše kot leksikograf z letnicama življenja, podatki o šolanju in službovanju ter glavnim delom, *Slovensko-nemškim slovarjem* I., II. (1894–1895), ter z osnovno literaturo, kjer je naveden A. Pirjevec in J. Glonar (NE 3, 1928: 492; 1997: 605), »Karl Štrekelj« pa z najdaljšim seznamom naštetih del (NE 4, 1929: 748; 1997: 606).

V preglednem sestavku *Slovenački jezik* (NE 4, 1929: 192–208; ZD II, 9–24) je med glavnimi deli upošteval zaslužne jezikoslovce Matijo Valjavca, Škrabca, Oblaka, Štreklja, Luko Pintarja, Nahtigala in Breznika (ter J. I. N. Baudouina de Courtenaya). Med strokovno literaturo je uvrstil Kopitarjevo (1808) in Metelkovo (1825) slovnico, Janežič-Sketove izdaje slovnice (11 izdaj med leti 1854–1912), Levčev (1899) in Breznikov pravopis (1920), Glonarjevo delo *Naš jezik* (1919), ki ga na drugem mestu kritično oceni, Štrekljevo *Historično slovnico* (1922), ki ji tudi nameni posebno oceno, in svoj II. del *Historične gramatike slovenskega jezika: Konzonantizem* (1924).

Jezikoslovci v poročilih o slovenistiki v Jagićevem *Archiv für slavische Philologie* (= AslPh)

V daljšem prispevku z naslovom *Slovenistika v Jagićevem »Archiv-u für slavische Philologie«* (ČJKZ 1, 1918: 227–233, ZD II, 1997: 616–622) ob 80-letnici

»največjega, najdelavnejšega slavista Jagića«, ki ga je pohvalil kot znanstvenika, ki je bil »vnet za vsako delo v slovenskem jeziku, duševni oče enega najboljših slovenistov, V. Oblaka«, v novi slovenski periodični publikaciji oriše po jezikoslovnih področjih pregled razprav o slovenskem jeziku, književnosti in zgodovini. Uvodoma se sklicuje na dve Jagićevi razpravi in njegovo oceno Florinskega ter podaja dve Oblakovi referenci (Ramovš 1997: 616/227):

Podatke o sorodnosti slovenskega jezika z drugimi slovanskimi jeziki in o njegovem mestu v jugoslovanščini najdeš pri Jagiću v njegovih eminentnih razpravah »Ein Kapitel aus der Geschichte der südslavischen Sprachen« 17, 47, pos. str. 73 ss., [...] ter pri Oblaku v oceni Ljapunova, 17, 595ss., in »Eine Bemerkung zur ältesten südslavischen Geschichte«, 18, 228 ss.

Sledi predstavitev od glasoslovnih do narečjeslovnih razprav:

– Ramovš (1997: 616) ugotavlja, da o glasoslovnih pojavih slovenskega jezika ni daljših razprav – poleg Jagića je o njih pisal Oblak, in sicer oba o polglasniku v južnoslovanskih jezikih s še veljavno delitvijo na severovzhodno in jugozahodno skupino narečij;¹⁴ o *l* v slovanščini, na strani 203 obširneje o tem glasu v slovenščini; manjše prispevke je podal v *Kleine grammatische Beiträge* (19, 321 ss.): o skupini *dl* v slovenščini (o tem še sam Ramovš (ČJKZ I, 134 ss.)), o predponi *vy-* v jugoslovanskih narečjih, o razmerju južnoslovanskega *od* in starejšega *otъ*, o nastanku slovenskega *med* (o tem tudi Ramovš 35, 332) idr. Razpravo »Slovenica« F. Ilešiča (21, 199 ss., 22, 487 ss., 26, 521 ss.) kljub več zgrešenim razlagam označi kot »jako dobrodošel prinos za poznavanje naših vzhodnih narečij« (Ramovš 1997: 617).

Omenja še »Škrabčevo razpravo „Über einige schwierigere Fragen der slovenischen Laut-und Formenlehre“, 14, 321 ss., z Oblakovimi pripombami«, Pintarjevo „Ersatz des *v* durch *l*“, »katere razlago je Ramovš „Die Metathese von *l* und *v* im Slovenischen, 35, 333 ss., v prid starejšim razlagam ovrgele« (Ramovš 1997: 617/228).

Poudarja, da so »vse te razprave le mali, fragmentarični doneski k poznavanju slovenskega glasoslovja«, medtem ko »pričenja Ramovš pojasnjevati glasoslovne pojave v polni celoti; „Slovensiche Studien“, 37, 123 ss., doslej prva polovica prvega poglavja „Die moderne Vokalreduktion“, naj tvorijo pripravo za zgodovinsko slovnico slovenskega jezika.« (Ramovš 1997: 617)

– **Pravopisna in pravorečna** vprašanja so zajeta v ocenah Pintarja in Oblaka (ter hrvaških jezikoslovcev Jagića in Milana Rešetarja). Poudari pa lepo število naglasnih študij: ob tujcih (Leskienu, Dielsu, Meilletu) so jih pri Slovencih prispevali Ivan Grafenauer za ziljsko narečje, Breznik pri glagolu, Valjavec v oceni Škrabčeve razprave o naglasu slovenskega velelnika in o besedah z

¹⁴ O delitvi pri Oblaku in po narečnem gradivu prim. Smole 1998: 153–158.

- dvema naglašema zlogoma ter sam Ramovš v razpravi o naglasnem razvoju *okô v ôko*.
- **Oblikoslovje** obravnavajo Oblak posebno v zgodovini samostalniške sklanjatve (*Zur Geschichte der nominalen Deklination im Slovenischen* (Berlin AslPh XI–XIII, 1888, 1889, 1891), v prispevku o nekaj novotvorbah v spregatvi, v razlagi nekaj slovničnih oblik v slovenščini kot dodatku k Murkovemu članku in v oceni Štrekljeve morfologije goriškega srednjekraškega narečja (*Morphologie der Görzer Mittelkarstdialektes* (Dunaj 1887)), nato Štrekelj (*Razlogi za izginotje predikativnega orodnika v slovenščini in lužiški srbščini*) in Ilešič v »*Slovenica*« (o spremembi spola v množini; *dobrъ – dobryj* v slovenskem narečju Sv. Jurija ob Ščavnici).
 - **Besedotvorje** je zajel Pintar s prispevkom o sufiksu *-išče* v novoslovenščini, **skladnjo** pa obravnavata Škrabec (o rabi dovršnih in nedovršnih glagolov v slovenščini) in Ilešič (o supinu).
 - **Etimologija** je dobro zastopana, saj Ramoš trdi, da je etimoloških razlag »vse polno«: Štrekelj ima »temeljite razprave«, ki so našete, Pintar piše o slovenskih krajevnih imenih, razlaga besedo *prešustvo*, Pintar, Janez Scheinigg in Primus Lessiak polemizirajo o zemljepisnem imenu *Celovec–Klagenfurt*. Etimološki doneski so izpod peresa Josipa Šumana, Pintarja, Valjavca in Jagića (*obeden*), Ivana Koštiala, Štreklja, Oblaka (ocena Erjavčeve *Potne torbe*).
 - V AslPh so objavljene tudi **ocene slovenskih slovníc** (Šumana, Antona Janežiča), slovarjev (Janežiča, Pleteršnika – Oblak in Jagić, Grafenauer s predstavitvijo ocene Ljapunova o slovarju).
 - **Obravnave slovenskih starejših besedil** se osredotočajo na predstavitev novih rokopisov v slovenščini oz. obravnavajo jezik posameznih piscev: Oblak obravnava koroška rokopisa s konca 16. ali začetka 17. stoletja, ki ju ni »natančneje preštudirak«, zato Ramovš napove, da bo sam opisal drug koroški rokopis iz protestantske dobe in tudi spregovoril o omenjeni razpravi; najstarejši datirani slovenski rokopis (to je bil takrat poznani *Beneškoslovenski oz. Černjejski rokopis* s konca 15. stoletja), dve slovenski prisegi iz 17. stoletja, oceno Stapletona Božidarja Raiča, kjer je dokazal rabo Dalmatina, študije Viktorja Bežka o Ravnikarjevem jeziku (12, 502 ss.), o Kastelčevih *Bratovskih bukvicah* Mihaela Zavادلala, razprave Ivana Tertnika o Prešernovem jeziku, piše o vplivu hrvaščine v Kreljevem jeziku; Ramovš pa obravnava posebnosti in medsebojne odnose protestantskih tiskov.
 - Slovenska **dialektologija** je dobro zastopana: Oblak je prispeval že omenjeno oceno Štrekljeve morfologije narečja goriškega srednjega Krasa, oceno rezijanskih tekstov Baudouina de Courtenaya, iz Štrekljeve zapuščine je objava fonologije, doslej glas *a*, Ilešičeva *Slovenica* z vzhodnoslovenskim narečnim gradivom, Grafenauer je prispeval obravnavo naglasa ziljskega narečja, oceno

o narečju Bočne Josipa Tominška in Karla Ozvalda o fonetiki narečja Središča ob Dravi, o slovenskem narečnem raziskovanju pa poroča tudi Ramovš sam.

Ocene posameznih jezikoslovnih del in člankov

Med Ramovševimi ocenami jezikoslovnih del in prispevkov najdemo v ZD I že omenjene jezikoslovce: Breznika *Izreko v poeziji* (*Nastavni vjesnik*, Zagreb 1913, XXI, 227–229), *Začetna poglavja iz slovenske srednješolske slovnice* (*Slovan* XIII, 1915, 94–95); Ilesiča *Donesek k boju 1 ali 2* (*Slovan* XII, 1914, 126–128) in *Izgovor slovenskega knjižnega jezika* (LMS za l. 1912, 50–67) v zvezi z izgovorom *-t*; Škrabca *Jezikoslovne spise, I. zvezek*, 1. snopič 1. letnika, LZ 1917, XXXVII, 501–503) in še oceno 1–4. snopiča I. zvezka (Ljubljana 1916–19, 606 str.; *Slavia* 2, 1923/24, 115–123; ZD II: 115–123/587–595);¹⁵ Nahtigala *Die Frage einer einheitlichen albanischen Schriftsprache* (LZ 1918, XXXVIII, 77–79, 1971: 204–206), *Južnoslovansko-italijansko sporno vprašanje v luči nekih znanstvenih podatkov* (Ljubljana 1919, 19 str.; Ramovš LZ 1919, 39, 429–442; 1997: 129–131), predstavitev III. poglavja »njegovih brižinskih študij „o važnosti latinskega dela brižinskega kodeksa in njegovih pripiskov za vprašanje o postanku in domovini slovenskih odlomkov“« kot ocena prispevka iz 1. in 2. snopiča ČJKZ 1918 (LZ 1918, XXXVIII, 368–369; 1971: 207–208); Glonarja *Naš jezik* (1919), v ZD II Štreklja *Historične slovnice slovenskega jezika* (*Zeitschrift für slavische Philologie* 2, 1925, 310–317) idr.

V ocenah posameznih del se sklicuje na slovenske raziskovalce navedene tematike (npr. v oceni razprave o jeziku *Brižinskih spomenikov* Eduarda Sieversa *Die altslavischen Verstexte von Kiew und Freising* (Leipzig 1925, 1–59; ČJKZ 7, 1928, 160–168; ZD II, 1997: 571–578) omenja M. Kosa in Nahtigala (ČJKZ IV, 14, 16 oz. 175–181; ČZN XII, 77 sl.), Oblaka (LMS 1889, 136), Miklošiča (VSG I², 94), Kelemino (ČZN XX, 166–7; ČZN XVIII, 107–9), ki »je z Lessiakom napačnega mnenja, da se je proces $\bar{u} > y$ vršil šele v VII.–VIII. stoletju« (Ramovš 1997: 575/166)).¹⁶

Za njegove ocene je značilna znanstveno utemeljena, objektivna, sistematično argumentirana, ostra, večinoma neolepšana, a korektna kritika, ki navaja neizpodbitne razloge za zavrnitev, neodobravanje ali nestrinjanje, podaja »drugo mnenje«, ustrezna dejstva, razlage, smernice, priznavanje, pohvalo ustreznosti,

¹⁵ Škrabca imenuje »najboljši poznavalec slovenskega jezika«, ki so mu »jezikoslovna razglabljanja na ovitkih „Cvetja“ prinesla slavo in spoštovanje pri vseh slavistih«. (Ramovš 1997: 587)

¹⁶ O tem prim. še Ramovš 1936: 36.

pravilnosti, mestoma pa je tudi neprizanesljiva ali ekspresivna v izrazu (npr. za starejše slovničarje pred Kopitarjem uporabi izraz »diletanti« (nestrokovnjaki), etimologu Davorinu Trstenjaku prilepi oznako »lingvistični akrobat«).

Breznikovo razpravo Izreka v poeziji v *VII. izvestju knezoškofijske privatne gimnazije v zavodu s. Stanislava v Št. Vidu nad Ljubljano o šolskem letu 1911/12*, 3–26 (*Nastavni vjesnik XXI*, 1913, 227–229; ZD I: 183–185) Ramovš pospremi z besedami, da so »določila in zakoni, ki jih podaja znani jezikoslovec«, veljavni tudi za prozo. Večinoma se strinja z njim, ko navaja nečiste ali papirnate stike modernih slovenskih pesnikov, podaja pa pripombo o natančnejši določitvi izreke za *v* oz. *u* pred zvenečimi soglasniki brez popolne zapore spodnje ustnice in zob gornje čeljusti kot pri *v*. Ima pa tudi drugačno stališče od njega in izreko popravlja (npr. *f* pred nemimi soglasniki ne ob samoglasnikih, kjer se Breznik opre na vzhodnoštajerska narečja (*fsmili*, *fsa*, kar Ramovš bere *usmili*, *usa*); *v* predponi *vz-* lahko *v-* izpustimo ali beremo *w* ali *u*); *o* zevu ipd. Ko Breznik zapiše, da je spajanje samoglasnika iz zlogotvornega *r* spaka, Ramovš meni, da to ne drži, saj tudi v živi govorici *r* izgubi svoj glas, zato je »svobodno rabitik« brezložni *r* tudi ob soglasniku: *li-cr-de-či-ca*. Zaključi spodbudno, da je razprava »vredna, da si jo vsak pesnik natanko pregleda« (Ramovš 1971: 229/185), saj vsebuje dobra in temeljita izvajanja, in izrazi upanje, »da nam mladi učenjak v bodoče poda o tem še nadaljnjih sadov« (Ramovš 1971: 229/185).

Breznikovo predstavitev Začetnih poglavij iz slovenske srednješolske slovnice v *IX. izvestju knezoškofijske gimnazije v Št. Vidu nad Ljubljano*, 1914, 3–32 (*Slovan XIII*, 1915, 94–95; ZD I: 196–198) Ramovš pospremi s spodbudnimi pričakovanji, ki ga niso razočarala, saj v poglavjih o glasoslovju v srednješolski slovnici služi zgodovinski vpogled v razvoj glasov le v omejenem obsegu za ponazoritev pravilne izreke in pisave, ki je glavni cilj pouka.¹⁷ Breznikovo delo tako zagovarja pred prvim kritikom Pintarjem (LZ 1914: 385–387). Poda pa svoje pripombe glede delitve samoglasnikov in soglasnikov, ki se mu ne »zdi dovolj precizna z ozirom na mesto, ki ga zavzemajo zveneči soglasniki in pa *u*, *ĵ*« (Ramovš 1971: 197). Predlaga mu preureditev prvega poglavja in navede nove odstavke, dodal bi tudi tabelo slovenskih samoglasnikov. Opozori na tiskovno pomoto (zapis *stĕna*, *trĕba* namesto *stĕna*, *trĕba*), popravi pisavo (npr. *vun* poleg *ven* je nepotreben; *vžgati* ima predpono *vb-*, ne *vbz-*). Za izreko nekdanjega *l* pred soglasniki in na koncu besed meni, da ji je Breznik odmeril »/z/elo žalostno vlogo« (Ramovš 1971: 198), ker je dopustil kompromis in ima dvojnice *u* in *l* (*misliw* in *misli*), čeprav je »prevladalo stališče „ujevcev“ in ne „elavcev“«,

¹⁷ »Ako se je torej dr. Breznik v svojem glasoslovju – lahko rečemo – omejil na pravorečje, je s tem več kot izvrstno svojo nalogo rešil in nam dal veliko upanje, da se pouk slovenščine in sploh njeno znanje poglobi in nam prinese lepih sadov.« (Ramovš 1971: 196)

kot poimenuje zagovornike obeh izgovorov, »splošno stališče jezikoslovcev« je le izreka *-u*, zato bi moral navesti »pravilo, kot ga zahteva zgodovina našega jezika, ker sicer on sam, dasi ujevec, zanese v šolo napačno izreko in bomo tako z ozirom na čistost jezika na slabšem nego smo danes« (Ramovš 1971: 198). Ramovš izreko *rekəu* dopušča le za srednješolsko slovnico, sicer zagovarja izreko *misu*, *reku*, kar razloži v *Slovenische Studien*, čeprav ni »lahko povedati«, kaj je pravilno. Ustrezno pa je odpravil določilo o izreki neobsamoglasniškega *v* pred »nemimi soglasniki« kot *f* (Ramovš 1971: 197).

Ramovševa ocena knjižice Jože Glonarja *Naš jezik* (Ljubljana 1919, Založba »Omladine«; Ramovš, LZ 1919, XXXIX, 568–569; ZD II: 623–624) ni bila prizanesljiva do pisca. Ramovš delo opredeli kot poljudno, 66 strani dolgo brošuro, ki ima preobširen naslov, neenotno razporeditev snovi, in ugotavlja netočnost podatkov, ki jih ponazori s primeri. Z Glonarjevo oznako Pleteršnikovega slovarja se ne strinja in meni, da je kritika pretirana, saj je sam vesel dobrega slovarja. Navaja tudi smernice, kakšna naj bo poljudna brošura.

V pretežno pohvalni oceni Škrabčevih *Jezikoslovnih spisov* (1. zvezek, 1. snopič, Ljubljana 1916 (LZ, 1917, XXXVII, 501–503; ZD I: 202–204) Ramovš zapiše, da »slovenisti [...] pozdravljajo prvi snopič z največjim veseljem«, četudi ne prinaša novih razprav, »v lepi obliki bo podala sadove delavnosti« p. S. Škrabca. Čudi se njegovemu razvoju »v tako globokega učenjaka«, izreka »hvalo njegovi pravi, znanstveni naravi in njegovi energiji«, občuduje »metodo njegovega raziskovanja: on raziskuje popolnoma moderno, motri zgodovino jezika, kakršna je v starejših tiskih in kakršna se kaže v današnjih narečjih in na podlagi tega razmotrivanja stavi in krepi razvoj jezikovnih pojavov« (Ramovš 1971: 202). Ogromno je o tem naučil tudi ostale. Objektivno presojo podpre z izjavo: »Mnogo vprašanj je postavil, mnogo jih prav rešil, marsikatero je ostalo nerešeno – a mimo nobenega ni šel, ne da bi se potrudil, da ga razreši.« (Ramovš 1971: 202) Marsikateri pojav je dobil drugo, boljšo razlago, njegova zasluga pa je, »da je vprašanje našel, da je vprašal, ga raziskoval«. Nemila usoda begunstva iz samostana v Ljubljano je vplivala, »da je postal nam še lepši, častitljivejši«. Pokloni se mu z mislijo, da »/č/astitljivo starega frančiškanskega očeta« spoštujejo vsi slovenisti in slavisti in mu želi ohranitev »prožnosti duha«, da bi »krepek mogel urejati svoje zbrane spise« (Ramovš 1971: 202). Dotakne se tudi njegovega razmerja z V. Oblakom, vidnega v Oblakovi korespondenci z njim, in ju opredeli kot zastopnika različnih nazorov v nasprotstvu.

»Najlepše zgrajeno delo« Ramovšu predstavlja *Nekoliko slovenske slovnice za poskušnjo*, ki ga vsebinsko opiše. Zaobide malenkosti pedanta (npr. pisavo *er za r*) in poda »par popravkov«: npr. *vzəšəl, izešel, odašəl* za pravilno *vəzšəl, izšəl, odšəl*, kar je nastalo po analogiji imenovalnika ednine ženskega in srednjega spola *vzəšlā, vzəšlò* itd. Glede moderne vokalne redukcije in zakona za reduciranje

i, *u* se sklicuje na svoje *Slovenische Studien* v naslednjem AslPh. Ne strinja se s pretirano kritiko v recenziji J. Tomińska v *Popotniku* (1917: 76–80), ki Škrabca graja zaradi uvajanja teoretičnih rezultatov v prakso. Ramovš se kritično odzove na za Škrabca žaljivo Tomińskovo kritiko, ki si ne zasluži obravnave razen v opozorilo, »da mu ne bi kdo slepo verjel [...] O njegovih izvajanjih naj govori, kdor se na jezikoslovje razume, ne pa, kdor mu sega le do črevljev.« (Ramovš 1971: 203) Nato z ostrim tonom in ekspresivnim, ironičnim zavračanjem navaja primere Tomińskovih glasoslovnih in drugih zmot, nepotrebnost preučevanja naglasov ipd.¹⁸

Ramovš poda kritično oceno *Historične slovnice slovenskega jezika*, izdanih graških predavanj Karla Štreklja, ki je izšla postumno (*Zeitschrift für slavische Philologie* 2, 1925, 310–317, ZD II: 625–632). Objave načelno ne odobrava, saj mu je pomanjkljiva in površna kompilacija po spisih Kopitarja, Miklošiča, Škrabca, Valjavca, Oblaka, zato podrobno navede pomanjkljivosti Štrekljevega na hitro pripravljene začetnega dela.¹⁹

Ramovš je v *Nastavnem vestniku* objavil kritiko Ilešičevega članka *Izgovor slovenskega knjižnega jezika* (LMS za l. 1912, 50–67; ZD I: 186–191) »o izreki starega *l* na koncu besed in pred soglasniki, zopet mal donesek bojev à la ABC«, ki jo podkrepi z narečnim gradivom (1971: 186) ter odgovor na Ilešičeve pripombe na Ramovševo kritiko z naslovom *Donesek k boju l ali y* (*Slovan* XII, 1914, 126–128; ZD I: 192–195), v katerem o vprašanju »izgovora črke *l* na koncu besed in pred soglasniki« meni, da je že dobro raziskano (Ramovš 1971: 192) in zavrača nekatere Ilešičeve pripombe.

Slovenski jezikoslovci v korespondenci²⁰ Frana Ramovša

Tudi v pismih zasledimo reminiscence na predhodne slovenske jezikoslovce in omembe sodobnikov. S svojim profesorjem na graški univerzi Rajkom Nahtigalom, za katerega se nadeja, da bo pri njem prvi habilitant (Kamnik 16. X. 1917; Nahtigal 1954: 22), ki je napisal tudi predlog za Ramovševo docenturo in s katerim je bil tudi strokovno povezan prek ocen njegovih del, je od l. 1915 stkal tudi osebno vez učenca z učiteljem in z njim delil strokovna in zasebna

¹⁸ Npr.: »Dalje se zaletava Tomińšek v tako elementarne zakone, da se človek naravnost čudi take vrste originalnosti. Vsi govorimo in slišimo „*mozd gori*“, „*leb'dan*“ itd., le on ne. Res čudno, no, nekateri ljudje so že taki, da morajo pri vsaki stvari še kaj svojega povedati; vprašanje je le, je-li to pametno ali ne.« (Ramovš 1971: 203/502)

¹⁹ Prim. op. 29.

²⁰ Upoštevana so le pisma R. Nahtigalu in A. Beliču.

razmišljanja v težkih vojnih letih po izgubi zdravja. V pismu naletimo na zanimivo povezavo med Oblakom in Ramovšem iz ust V. Jagića, ki ga je imenoval »Oblak redivivus« (Kamnik, 1. X. 1917).²¹

V pismu Nahtigalu (Nahtigal 1955: 234, Ljubljana 28/11 18) mu poroča o načrtovani ustanovitvi univerze in o predvidenih kadrih, med katerimi sta tudi slavista I. Grafenauer in Breznik:

Glede slovenske univerze smo tegale mnenja. Ustanovi se potem, ko bo knjižnjica v redu in inštituti v Ljubljani (ali Trstu, če bo naš). To bo trajalo še nekaj let. Ta čas pa se porabi tudi zato, da se vzgoje akademične sile. Pri teh smo delili 2 kategoriji: v I. pridejo moči, ki imajo že venio legendi in ki so v svojem sedanjem poklicu dokazale usposobljenost za znanstveno delo t. j. poleg vseučiliških profesorjev in docentov – Slovencev še tile: Ljudmil Hauptmann, Dr. Lončar, Grafenauer, Breznik.

Z Breznikom sta sodelovala tudi strokovno: »Breznik mi že v torek, ko pride k seji, prinese nekrolog Škrabčev (pravi, da ga bo za 6–8 tiskanih strani in garantira, da bo zelo dober).« (Nahtigal 1955: 235)

V pismu Aleksandru Beliću (Ljubljana 30/I. 31; Rotar 1990: 43) poroča o natisu dialektološke karte slovenskega jezika, v spremnem besedilu pa bo »kritično referiral o klasifikacijah slov. dial. po Kopitarju, Sreznjevskem-Florinskem, Miklošiču, Glaserju, Murku in Oblaku.²² Obenem je treba prikazati, da vsaka klasifikacija, ki sloni samo na enem, dveh, treh jezikovnih pojavih, ne ustreza bistvu dial. razvoja in da zato ni sposobna, tvoriti kaj več, kot deskripcijo obsega tega pojava«. Med drugim je razvidno, da je R. Kolarič²³ iz prve državne realne gimnazije sodeloval pri izdelavi registrov za *Južnoslovanski filolog* in ekscerpiral register za Belićevo knjigo *O dvojini u slovenskim jezicima* (1832) (Rotar 1990: 54, 56, 58, 62–63).

V pismu z dne 4. februarja 1948 (Ljubljana) mu pošilja »osnutek referata dr. Tineta Logarja o razvoju slovenistike v dobi preteklih 30 let«, ki je bil uvrščen za delegata na slavističnem kongresu v Moskvi leta 1948, sam pa se ga ni udeležil zaradi izločitve M. Kosa in F. Steleta s seznama delegatov v Beogradu. Sporoča, da je bil referat sestavljen »na hitro« in ga bo avtor za kongres še predelal, »da bo vodilno smer držala snov in ne oseba« (Rotar 1990: 110).

²¹ »Ko mi je Jagič ta eksemplar [habilitacijskega dela iz AslPh] poslal, mi je odkrito čestital in me imenuje Oblak redivivus (Nahtigal 1954: 21).

²² Prim. točko 6, razdelek *Dialekti*.

²³ Kolarič je bil ob Bajcu, Šolarju, Ruplu (Jakopin 1991: 16) eden izmed njegovih učencev in med letoma 1923–1927 asistent v Slovanskem seminarju (SBL), po Ramovševi smrti je predaval slovensko dialektologijo (Wikipedija).

O slovenskih jezikoslovcih v jubilejnih in spominskih prispevkih

Ob 50-letnici Rajka Nahtigala (ČJKZ 7, 1927, 242–245, ZD II: 607–610)

Jubilejni prispevek ob prestopu v drugo polstoletje je Ramovš namenil svojemu profesorju, univerzitetnemu kolegu, s katerim je od leta 1915 ustvaril bogato korespondenco (Nahtigal 1954, 1955). Uvodoma predstavi vsebino: »potek njegovega življenja in znanstvenega delovanja, očrtati pomen in poudariti važnost njegovega dela v znanosti in v našem kulturnem življenju« (Ramovš 1997: 607). V življenjepisne podatke vplete gimnazijsko samoizobraževanje, navede pomembna predavanja (kot seminarski novinec na dunajski univerzi je predaval »o kavzalnem neksusu med akcentom in vokalno kvaliteto v slovenščini«, česar Valjavec in Škrabec še nista razvila (Ramovš 1997: 607), v Rusiji o vprašanjih starocerkvenoslovanskega prevoda svetopisemskih knjig starega zakona (pomen izpostavi Jagić v *Entstehungsgeschichte der Kirchenslavische Sprache* (1913)), objave (20 let star z oceno Goetzove knjige o slovanskih apostolih), sodelovanja (v Moskvi je »bil pri ustanovitvi znane dialektološke komisije«), vpliv jezikoslovcev (Jagića v disertaciji idr.), preobremenjenost do nastavitve na graški univerzi l. 1913, ko je postal Štrekljev naslednik na stoli za slovansko filologijo s posebnim ozirom na slovenski jezik. Ni uresničil sestave slovenske dialektološke karte na izraženo željo akad. Šahmatova. Po odhodu M. Murka v Leipzig je kot redni prof. za splošno slovansko filologijo »odkril in pojasnil nova važna dejstva« iz starocerkvenoslovanskih spomenikov, ki jih je sprejel slavistični svet (Vondrák, van Wijk itd.). Osvetli tudi njegovo organizatorsko dejavnost: zasluge za *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino*, *Razprave Društva za humanistične vede* kot del zasnove bodoče akademije znanosti, članstvo v vseučiliški komisiji za novo Univerzo v Ljubljani in mesto prvega dekana Filozofske fakultete. V njegovem delu vidi upanje za napredek: »mnogo truda, vztrajnosti, živahnosti in veselja je vložil v ta znanstvena podjetja in njegova narava nam jamči za njihov plodonosen razvoj« (Ramovš 1997: 608). Sledi še bibliografski seznam njegovih dotlej objavljenih del.

Spominski prispevek ob smrti Stanislava Škrabca

(LZ 1919, 39/2, 81–88, ZD II: 596–603)

Škrabcu, najboljšemu glasoslovcu, Ramovš v *Ljubljanskem zvonu* posveti besede slovesa in uporabi kot moto navedek iz *Cvetja* (V, 8c) o dolžnostih do materinega jezika zaradi talenta od Boga. Med življenjepisnimi podatki tudi tu navede begunstvo pred prvo svetovno vojno iz Kostanjevice v Ljubljano, saj je v celici

pustil življenje, leta 1918 pa ga je vzela smrt. V opisu njegovega dela poudari, da je doživel sloves preko mej že v prvih letih, spoznanje o njegovem pomenu je prišlo iz tujine (1997: 596/81). Njegovo razpravo *O glasu in naglasu našega knjižnega jezika* leta 1. 1870 v letnem poročilu novomeške gimnazije sta znala ceniti le Miklošič in Valjavec (s pohvalno omembo), drugi so imeli »za malika« Levstika. Ramovš je opisal nenaklonjen čas, v katerem se je ukvarjal z jezikoslovjem: »Škrabec je nastopil ob času, ko je naša javnost s preziranjem in nekakim pomilovalnim zasmehovanjem gledala na jezikoslovce«. V uvodu je moral »dopovedovati, da je slovensko jezikoslovje tudi za vsakega slovenskega izobraženca nujno potrebno« (Ramovš 1997: 597/82). Jezikoslovje je za Škrabca stroga znanost, »do svojih rezultatov je prišel po strogi znanstveni metodi«. Primerjal je »slovenski naglas s čakavskim, podal glavne zakone slovenskega naglaševanja«, pokazal njegovo mesto v slovanščini, razložil nastanek novih vokalnih kvantitet in kvalitet in tako v II. delu »natanko razbral vse posebnosti slovenskega vokalizma«. Upošteval je zgodovino jezika od razvoja praslovanskih glasov v drugih slovanskih jezikih do današnjih refleksov v osrednjih narečjih, »delujoč v smislu moderne lingvistike, je določil neovrgljive zakone izreke in pisave slovenskega knjižnega jezika« (Ramovš 1997: 597/82). Škrabec je poudaril, da slovenski jezikoslovec piše »za vse, ki hočejo prav in lepo slovenski govoriti in pisati«. Ramovš obžaluje, da »še ni prodrlo mnenje, da je slavistika enako stroga znanost kot n. pr. matematika«. Presenetljivo pa doda jezikoslovno opombo o člančiču I. L. o slavistiki kot o mrtvem truplu, čemur je ostro nasprotoval (prav tam):

Drugič pa predmet slavističnega študija še nikdar ni bilo »mrtvo truplo«, marveč polno življenje živega jezika. Seveda, kdor je le zdaleč poslušal govore o zgodovini jezika, o njegovih narečjih, naglaševanju itd., pa se v predmet ni hotel poglobiti, za tega je bil predmet mrtev. Ta ni čutil biti žil jezikovega življenja, predmeta vsakega jezikoslovja in to zato ne, ker je bil sam »mrtev«, t. j. ker ni hotel ali mogel vzbuditi v [!] sebi »srca« – zanimanja za predmet.

Omenja, da mu je bila izreka 16. stoletja podlaga pravopisu, ki ga ni zavedla v »samovoljno prenašanje« kot Levstika. Osemletni molk Ramovš opredeli slikovito, s kratkimi povedmi: »/o/ Škrabcu ni bilo slišati ničesar, kakor da se je vdrl v zemljo. Mož pa je tičal v knjigah. Stopil je na dan zopet v Soči (koncem l. 1878) s svojimi „Pravopisnimi opazkami.“ Nov mož, cel mož!« (Ramovš 1997: 598/83) Imel je razgled po avtorjih od 16. do 18. stoletja, »v mezinu je imel Kopitarja in Vodnika, izčrpal Ravnika, bil domač v slovenskih narečjih in slovanskih jezikih in iz tega bujnega razmišljanja je določal zopet zakone, podrl izumrle oblike in utemeljeval v živih čisto resnico. S svojo metodo je pokazal, da je moderen jezikoslovec«. Ramovš omenja, da je po Valjavčevi hvali poslal Škrabec svoje spise Slovenski matici, Bleiweis jih drugič sprejme v *Novice*, kar je opisal v nadaljevanju s hudomušnim prispodabljanjem: »V Letopisu je itak

prevračal svoje etimološke kozolce lingvistični akrobat Trstenjak – in Škrabec je pisal, pisal, da so mu navsezadnje rekli, da je preveč napisal. Bog pa se je usmiliti delavca, ki preveč dela, l. 1880 je pričelo izhajati „Cvetje z vertov svetega Frančiška“ v Gorici in Škrabčeva ribniška iznajdljivost je porabila „platnice“ za svoje jezikoslovne študije, kjer je ostal celo svoje življenje, le enkrat se je oglasil v Jagičevem Arch. f. slav. Phil. (XIV.) in dvakrat v Kresu“.« (Ramovš 1997: 598/83) Ramovš pojasni, da moderna znanstvena slovnica »proučuje jezik po glasovih, oblikah itd., in sicer tako, da hiti pri vsakem pojavu po zgodovinski poti, da nam poda na ta način sliko vsakega glasu ali oblike«, je »sestava tisočerihih posameznih zgodovinskih obrisov« (prav tam). Škrabca predstavi (Ramovš 1997: 603/88) z naklonjenim spoštovanjem do njegovega jezikoslovnega dela: »ni bil le genijalen lingvist, glasoslovec; v njem vidiš mojstra slovenske proze«, v njem so slovenski in tuji jezikoslovci »častili svojega vodnika, velikega mojstra in le s spoštovanjem govorili o njem«.

Spominski članek ob smrti Antona Breznika

(Letopis AZU 2, 1947, 61–64, ZD II: 611–614)

V njem Ramovš objektivno ovrednoti Breznikovo delo, navede pa tudi pomanjkljivosti. »/L/jubezen do rodnega jezika in proučevanja narodnega blaga«, »fonetično točni zapiski narodnih pesmi« so »priča njegovega zanimanja za dialekte« (Ramovš 1997: 611), zbiranje narečnega gradiva je ostalo v rokopisih, vključil ga je po pregledu sam v svojo *Historično gramatiko slovenskega jezika VII (Dialekti)*. Čeprav ugotavlja, da sta poudarek in akcentska morfologija sicer pod vplivom Valjavčevih in Škrabčevih študij, predstavljata »najlepše izpričevalo za Breznikovo pravilno, realistično pojmovanje jezikovnega ustroja« (Ramovš 1997: 612/62). Vsa ta dela so dobra podlaga za opisno slovnico in pravopis (1920, kolektivno 1935), vendar do obsežnega opisa, strnitve »v pregledno, sintetično popolno obliko ni prišel«, četudi je »zbral polno novega gradiva, ga pravilno ocenil in znal uporabiti«. »Zavestno je posvetil delo piscem in dobam, ki [...] razvojno črto lomijo, da jo naravnajo na novo podlago in novo rast« (Ramovš 1997: 612/62). Hrenovi *Listi in evangeliji* pokažejo na 300-letno tradicijo protestantskih piscev, Pohlinov slovar je vsrkal predhodne in vplival na nadaljnje, ob Japljevem prevodu je »oralis nastajanje«, označil »vire in metodo prevoda«, ugotovil rabo leksike Dalmatina, drugi so jezik »uravnavali po Pohlinu« in na koncu Vodniku (Ramovš 1997: 613/63), preštudiral je trenja in izravnave v knjižnem jeziku sredi 19. stoletja. Kljub Metelkovemu ogrožju slovenske opisne slovnice »je znal s pridom in nazorno uporabiti« »izsledke novejših slovenističnih raziskovanj in lastna dognanja« in »v svojo slovnico sproti, od izdaje do izdaje, vnašal gradivo, nove poglede in

razširjal vsebino z novimi ugotovitvami«, primerjava slovnice od 1916 do 1934 »pokaže bogato notranjo rast in s tem veliko skrb za nego knjižnega jezika«, kar »je znal strokovni slavistični svet pravilno oceniti«²⁴ (Ramovš 1997: 613/63).

Omemba slovenskih jezikoslovcov v knjižnih delih zgodovinske slovnice

V posameznih delih historične gramatike je Ramovš suvereno podajal zgodovinsko in narečno gradivo ter razlagal svoje izsledke, pri navajanju drugih jezikoslovcov pa se omejuje na posamezne omembe s podatki, razlagami ipd.

V razmnoženem rokopisu študentov *Historična gramatika slovenskega jezika* (1920) se ob številnih tujih sklicuje tudi na mnoge domače jezikoslovce: Miklošiča (npr. Vgl. Gram. I 310), kjer je »dal prvi delitveni moment za slovenska narečja, preden ga je *Oblak* zamenjal z novim kriterijem (AslPh XVI; Ramovš 1920: 148), v etimološkem slovarju ima *cruz* za pismeno napako za *Christus*; Nahtigala (ČZN XI 119; Ramovš 1920: 23); o nosnih vokalih se nasloni na *Oblakovo* mnenje, a ne upošteva kvalitete in kvantitete vokala (ČZN II 77 sl.; Ramovš 1920: 11); na Škrabca (O glasu 31, 37) glede kolikosti posameznega elementa v dvoglasnikih, kar je preučil nato Broch (Ramovš 1920: 111–112); M. Murka, Scheinigga za rožansko narečje (Kres I 617; Ramovš 1920: 140); Štreklja (ČZN VI, 26; Ramovš 1920: 18); Pintarja, katerega razlage v tej obliki (*Vysoko > Vojsko*) ni mogoče sprejeti; M. Kosa in druge. Ob navedbah številnih tujejezičnih virov navaja slovenske vire, misli (npr. v razdelku »Nosna vokala o in e« pri omembi gradiva iz *Brižinskih spomenikov* navede (ob tujih) tudi Miklošičevo, *Oblakovo* in *Nahtigalovo* mnenje, pri samoglasniku y se s kazalko sklicuje na Miklošičevo gradivo idr.).

V *Konzonantizmu* (Ramovš 1924) je v uvodu opredelil namen historične gramatike, predstavil pomanjkljive predhodne raziskave in opredelil način raziskovanja *Oblaka* in *Škrabca*,²⁵ opozoril pa je tudi na raztresenost gradiva »po

²⁴ Navede članek J. Heidenreicha-Dolanskega v knjigi *Slovanske spisovné jazyky v době přítomné* (1937).

²⁵ Med drugim je navedel: »Tako delo zahteva torej, da najprej izčrpamo vse jezikovne spomenike in da ugotovimo razvojni štadij vseh živečih narečij, nato pa določimo jezikovna dejstva ter jih razložimo. [...] Edini, ki je na tem polju sistematično delal, je bil Vatroslav Oblak, čigar prerana smrt je zakrivila, da je tudi njegovo pravilno usmerjeno prizadevanje rodilo le osamljena poglavja, ki niti niso premostrila vseh v poštev prihajajočih pojavov, ker jim je še manjkalo zadostno gradivo in s tem pogled na celoto. Po temeljitosti boljše delo p. Stanislava Škrabca je gotovo prezaslužno, ali pečalo se je v glavnem le z onimi jezikovnimi problemi, ki jih je naše piščoče občinstvo prineslo v razpravno dvorano; Škrabec je bil izboren sodnik v vprašanih ortoepije in ortografije slovenskega knjižnega jezika, iz mrtvih in živih govorov pa je zajemal le toliko, kolikor je za argumentacijo svoje rzsodbe potreboval.« [Ramovš 1924: I]

različnih člankih in razpravah, da je večkrat brez točne označbe vira, da je zelo pomanjkljivo in le slučajno in dostikrat tudi površno obdelano« (Ramovš 1924: [I]).²⁶

V *Dialektih* (Ramovš 1935) obravnava v *Uvodu: o dialektizaciji slovenskega jezika* zgodovinski pregled od Trubarja dalje in delitev narečij od Kopitarja (1809: 457) na dve po izreki nekdanji skupini *la* kot *wa* (koroško, gorenjsko) ali *la* (spodnještajersko, dolensko); pri Miklošiču po refleksih za dolgi jat na vzhodno (*ē, eī*),²⁷ tj. *ie* : *ei*, in zahodno (*je, i*) (Ramovš 1935: XXI), pri Oblaku na SV in JZ glede na zastopstvo *ɛ* in *ɛ* v dolgih zlogih, sprejemljivejša je Miklošičeva, ker se za refleksoma »skriva mnogo več, ves način govora« (Ramovš 1935: XXII). K. Glaser (*Zgodovina slovenskega slovstva I.* 60–64) je združil obe mnenji in še *dl* ali *l*, *g* ali *γ*, *šč* ali *š* v JZ in SV skupino, ki sta »nekje v zraku ali kakor da nista istočasni«, in na osem podnarečij, ki se ne skladajo z ozemljem obeh skupin, a je »precej točno začrtal ploskve sedmih osnovnih dialektov« (Ramovš 1935: XXIII) brez kajkavskega, a po Ramovšu »ni imel pravega znanja o geografski razširjenosti tega ali onega pojava« (Ramovš 1935: XXII). M. Murko v *Ottův slovník naučný* XIII. 392 »je pravilno dvojje poudaril: da je dialektična razčlenjenost zelo velika in da klasifikacija pri tedanjem znanju še ni mogoča (Ramovš 1935: XXIV), poda obe delitvi in meni, da je Oblakov kriterij manj primeren. Najbolj se strinja z Oblakom (LZ 1895: 312), ki je »še najgloblje prodrl v poznavanje slovenskega jezika« (Ramovš 1935: XXV) z mislijo, da dokler ne bomo »bolje poučeni o zgodovinskem razvitku različnih pojavov v posameznih dialektih, je najbolje da se izogibljemo vsaki klasifikaciji slovenskih narečij in da samo označimo pojedina današnja narečja po njih posebnostih« (Ramovš 1935: XXIV), ki ni nova, saj jo neeksplicitno izpričuje študij o slovenskih dialektih I. Sreznjevskega.

V *Kratki zgodovini slovenskega jezika* (Ramovš 1936) navaja pri etimologijah bibliografske podatke ali razlage nekaterih tujih in domačih jezikoslovcev: npr. germanistov Kelemine in Lessiaka v zvezi z napačno datacijo prehoda *ū* > *y*, ki je razvidna iz starih bavarskih substitucij ter zapiskov in jo ima Ramovš za praslovansko, ne izvršeno šele v 7., 8. stoletju (Ramovš 1936: 36); omenja jih zaradi napačnega mnenja: npr. Nahtigala (ČZN) in Kolariča (ČJKZ) po gradivu *Brižinskih spomenikov*, da je naglašeni *o* dal *o*, nenaglašeni pa *u*, česar ne potrjujejo številni izjemni primeri in dvojne oblike v spomenikih (Ramovš 1936: 33); navaja tudi svoje razprave (npr. k imenu *Kosezi* (Ramovš 1936: 82)).

²⁶ Nadalje ponazori nepopolno izpisano pomembno gradivo, napačno navedene vire in paginacijo v Oblakovi razpravi o Alasijevem slovarju (Ramovš 1924: [I]–II).

²⁷ Miklošičevo mnenje, da *ē* in *eī* spadata v isto skupino, ima za napačno.

Zgodovina slovenske slovnice (rokopis, ZD I, 1971: 213–250)

Starejšim slovenskim slovnice je namenil samostojno razpravo, ki je nastala v začetnih letih znanstvenega delovanja in ostala v rokopisu²⁸ ter bila objavljena v *Zbranem delu I.*²⁹ V posebnem prispevku (*Slovenska grafika*, 251–257) obravnava tudi razvoj pisave, pravopisje v ožjem smislu.³⁰

Povzemanlo pregledno je zajel Trubarjeve pravopisne in pravorečne uresnitve ter navedel njegove misli, kar imenuje »prvi početki slovenske slovnice« (Ramovš 1971: 214), ki jih pripisuje Trubarju, nato reformo slovenske pisave s Kreljem, slovnice od Bohoriča in njegovih kasnejših izdaj, Pohlina, Gutsmana, Zagajška, Kumerdeja, Japlja, zlasti Kopitarja, ki ji priznava originalnost, Vodnika, Šmigoca, Franula, Dajnka, podrobneje Metelka, na kratko Murka, Muršca, od l. 1848 pa praktične slovnice Potočnika, Janežiča, Miklošiča z rezultati pri Šumanu, Valjavca kot »reformatorja slovenske slovnice« (Ramovš 1971: 239), sklene pa s Škrabčevo *Slovensko slovnico za poskušnjo* in z glavnimi novimi smermi, ki jih je udejanjil A. Breznik ter Oblakovim in Štrekljevim znanstvenim delom. Pri opisovanju včasih prestopi v metaforično izražanje, obogateno z izrazi spoštovanja, naklonjenosti: npr. pri Trubarju: »s kako orjaško močjo je zaoral globoko brazdo v še nerazorano njivo slovenske kulture« (Ramovš 1971: 213). V nadaljevanju bo prikazana obravnava dveh najpomembnejših slovnice, sploh prve in prve znanstvene.

Bohoričeva slovnica (ZD I, 215–223)

Ramovš slovnico natančno opiše: od predgovora (PRAEFATIO) z navedkom odlomka o Kranjcih in Slovanih ter daljšim o nastanku slovnice v izvorniku in prevodu. Našteva plemena in lego bivališč, etimološko razlaga njihova imena (npr. *Bojemi* ab boj), krajevna imena (*Graz* za pravilno Gradez). Kritično presodi izbor zgledov za sklanjatev samostalnika: »/p/oda deklinacijo tako malo srečno izbranega samostalnika kakor Ozha« (Ramovš 1971: 217), pri ženskem

²⁸ Zgodovina slov. slovnice. Tipkopis (po letu 1920). Dostopno v: NUK Ljubljana, UDK 811.163.6 COBIS:SI-ID 105334784

²⁹ Jakopin (1972: 352–353) meni, da je razprava namenoma ostala v rokopisu, saj je Ramovševa priredba začetnih predavanj v Ljubljani in se je v njej »preveč dobesedno naslonil« na Štrekljevo *Historično slovnico*, ki naj bi jo z Breznikom predelala in pripravila za tisk pri Slovenski matici, vendar se za to ni odločil«. Zato Jakopin sklepa, da po izidu Štrekljeve HSSJ svoje razprave o slovniceh ni natisnil.

³⁰ »Obe razpravi sta iz rokopisne ostaline. Nastali sta v prvih letih Ramovševega znanstvenega delovanja.« (Ramovš 1971: 354)

spolu samostalnikov, ki se v imenovalniku ednine končujejo na *-a*, množine na *-e*, pa *mati*, *matere*. Pri števniki navaja, da je pravilno razlagal *-najst* za *na deset* (Ramovš 1971: 218). Navede pa tudi, česa v slovnici ni obravnaval oz. je razlagal neustrezno, kaj »pogrešamo«: sklanjatev zaimkov *ta*, *kdo*, *kaj*, *kdor*, *kar*, *ves*, nedoločnih zaimkov ipd. Konjunktiv je ustvaril na podlagi latinskega (219), pogojnika ne omenja, a je v optativu, med prislove je vrnil razdelek *O zaimkih*. Pri skladnji ugotavlja sledenje latinskim konstrukcijam. Poudari zanimive dele in popravlja nekatere pomene (npr. *Memini* ne pomeni *zmisliti* (Ramovš 1971: 221)). Modro pa zaključi, da »na Bohoričevo slovnico ne smemo gledati z modernimi očmi« (Ramovš 1971: 222), in se sklicuje na Kopitarjevo opredelitev, da je po 30 letih obstoja knjižnega jezika »njegova slovnica [...] naravnost krasen čin«. Poudari, da ni vplivala na slovenske pisce: glavna zasluga je »nova reformirana grafika« (Ramovš 1971: 222). Vpliva niso imeli tudi slovniški poskusi Megiserja in kratka slovnica Alasie da Sommaripa, za katero Oblak še ni vedel, da je prepisana iz Megiserja.

Kopitarjeva slovnica (ZD I, 228–233)

Ramovš (1971: 228) izpostavi dva slovničarja, ki »z njima napoči nova, moderna doba slovenske slovnice«, Kopitarja in Vodnika. Prvo je posebej cenil: »Kopitarjeva slovnica je povsem originalna.« Razreši zmedo glede avtorstva prevoda *Postile*. Glede pripisovanja zaslug Bohoriču meni, da gre za precenjevanje Bohoričevega delovanja, in pripominja, »da Bohorič ni nič novega vpeljal (kar se jezika tiče), da sploh ni kolebal med Trubarjem in Kreljem, kakor meni Kopitar«, »da je bil Bohorič mnogo slabši kot Trubar«, o čemer pričajo kratki stavki v skladijskem delu. Obenem se obregne ob kakovost prevodov: »Bohoričevi prevodi iz latinščine v slovenščino so tako klavni, da ga s Trubarjem niti primerjati ne moremo.« (Ramovš 1971: 229) Meni, da ni res, da je Dalmatinova *Biblija* urejena po Bohoričevi slovnici, »marveč je le Dalmatinovo delo in revizije v Ljubljani l. 1581 rodilo Bohoričevo slovnico, ki ni drugega kot slabo registrirala posamezne slučaje Dalmatinove biblije [...] torej Dalmatinovo delo tvori Bohoriču za pavovo perje, kar se je do zadnjega časa ohranilo kot splošno veljavno mnenje«, ki je povzročilo »krivico največjemu (po duhu in delu) reformatorju Juriju Dalmatinu« (Ramovš 1971: 229). »Verbesserter Bohoritsch« zasluži najlepše priznanje (Ramovš 1971: 230).

Poglavje *Etymologie* pohvalno oceni: »Ta pregled nam jasno kaže, kako je Kopitar sintetično delal, strnil vse momente v lepo zgrajeno celoto in tako stopil daleč preko vseh svojih predhodnikov-diletantov. Kje zadaj za njim je npr. Bohorič s svojo deklinacijo!« (Ramovš 1971: 232) Poudari, da »/p/ri glagolu najdemo

tudi že daljšo razpravo o dovršnosti in nedovršnosti glagolov« po enostavnem delilnem principu (1. os. ed. ind.), ki ima »že nekaj znanstveno-lingvističnega v sebi, ker se ozira na naglas« (Ramovš 1971: 232). »Deloma že vidimo prosinjati poznejšo in še danes običajno delitev na VI. glagolskih vrst.« Predstavi tudi posebne zasluge slovnice (Ramovš 1971: 233):

1. vzbudila je pri Slovencih živahno zanimanje za slovenski jezik;
2. izbrisala je vse zmešnjave in zmote prejšnjih slovničarjev, s tem očistila jezik, mu dala natančno podobo, kar je povzdignilo in uspešno vplivalo na razvoj knjižnega jezika;
3. slovenščina se je kot lepa sestra pridružila drugim slovanskim jezikom in tuji raziskovalci so jo pričeli uvaževati, in to tem bolj, ker je Kopitar pri svojem Glagolita Clozianus rešil vprašanje cerkvenoslovenskega jezika (napačno) in njegove domovine z ozirom na slovenski jezik (kar je podedoval Miklošič, dokler ni tega izpodbil Jagić) in ker je občeval z drugimi slovanskimi filologi (Vostokov, Dobrovský, Šafařík), in še, ko je izdal najstarejši slovenski spomenik »brižiške odlomke«. (Ramovš 1971: 233)

V rokopisu *Slovenska grafika* pregledno podaja črkopis Trubarja, Krelja, Dalmatina, Bohoriča, Kastelca, Basarja, Pohlina, Kopitarja, ki ga omenja tudi v zvezi z napačnimi podatki o pisanju v glagolici na Slovenskem do 16. stoletja pri Linhartu in Kumerdeju, pri odpravi Pohlinovih »novotarij« v pisavi, glede želje o ureditvi pisave s pomočjo črk iz cirilice, Dajnka, Metelka, obravnave v besedilih pri Oblaku, kot posebnost pa »znanstveno grafiko« pri Pleteršniku, ki »rabi posebne diakritične znake le za izražanje vokalnih kvalitete« (Ramovš 1971: 256) pri *e* in *o*, za polglasnik in *l*, in Škrabcu, ki se mu zdi »popolna«, toda »tako nepraktična, za pisavo, tisk, branje in hitro umevanje nerodna in nevšečna, da je za kak dialektološki zapisek nemogoča. Razen Škrabca je ni še nihče rabil in je tudi ne bo.« (Ramovš 1971: 257)

Sklep

Ramovš je že kot mladi znanstvenik in nato kasneje suvereno in kompetentno obravnaval in presojal delo starejših in sočasnih jezikoslovcev, poznavalsko navajal njihove jezikoslovne podatke in ugotovitve, jih znal ceniti in kritično oceniti, potrdil pravilne in argumentirano zavračal nepravilne izsledke. S svojo jezikoslovno mislijo je dokazal ne le, da je eden izmed najpomembnejših slovenskih jezikoslovcev, s katerim »se je začela v proučevanju slovenskega jezika nova doba« (Logar 1996: 78), temveč ostaja na jezikovnozgodovinskem področju vodilni jezikoslovec, občudovanja vreden »sintetik«, pa tudi najboljši poznavalec slovenističnih in slavističnih dosežkov pri Slovencih, ki ga lahko kljub krhkemu zdravju in prezgodnjemu odhodu le občudujemo in se mu poklonimo.

Literatura

- France BEZLAJ, 1940: Franc Ramovš (Ob petdesetletnici), *Ljubljanski zvon* LX, 454–459.
- –, 1950: FRAN RAMOVŠ. Pogled na njegovo delo, *Slavistična revija, Franu Ramovšu za šestdesetletnico* 3/3–4, 225–236.
- Franc JAKOPIN, 1972: Ramovševo Zbrano delo I, *Slavistična revija* 20/3, 349–353.
- –, 1991: Iz spominov na R. Nahtigala in F. Ramovša, *Jezikoslovni zapiski* 1, 9–18.
- Rudolf KOLARIČ, 1960–1971: Ramovš, Fran, akademik (1890–1952). *Slovenska biografija*. <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi484440/> (dostop 10. 12. 2022).
- Tine LOGAR, 1961: Dr. Fran Ramovš in njegovo delo, *Jezik in slovstvo* 7/3, 65–69.
- –, 1990: Fran Ramovš – zgodovinar in dialektolog slovenskega jezika. *Razprave SAZU II. razreda, XIII, posvečene stoletnici rojstva akademika prof. dr. Frana Ramovša*. Ur. Tine Logar. Ljubljana: SAZU. 5–12.
- –, 1991: Pomen Frana Ramovša za slovenistiko. *Sedemdeset let slovenske slovenistike. Zborovanje slavistov ob stoletnici Frana Ramovša*. Ur. Martina Orožen, Irena Orel-Pogačnik. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport. 13–17.
- –, 1996: Ramovš, Fran. *Enciklopedija Slovenije* 10. 77–79.
- Rajko NAHTIGAL, 1954: Prof. Ramovš o sebi od doktorata do docenture v Gradcu, *Slavistična revija* 5/7, 9–40.
- –, 1955: Pisma prof. Ramovša od docenture do profesure, *Slavistična revija* 8/1–2, 90–104; 3–4, 232–246.
- Fran RAMOVŠ, 1920: *Historična gramatika slovenskega jezika* (z litografijo razmnožen rokopis študentov). Ljubljana: Društvo slušateljev Filozofske fakultete.
- –, 1924: *Historična gramatika slovenskega jezika 2, Konzontanizem* (Dela I. Znanstveno društvo za humanistične vede v Ljubljani). Ljubljana: Učiteljska tiskarna.
- –, 1935: *Historična gramatika slovenskega jezika VII, Dialekti* (Dela I. Znanstveno društvo za humanistične vede v Ljubljani). Ljubljana: Učiteljska tiskarna.
- –, 1936, ²1995: *Kratka zgodovina slovenskega jezika I* (ponatis izvirne izdaje). (Zbirka ZRC, 9). Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center SAZU.
- –, 1971: *Zbrano delo. Prva knjiga* (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/I; Inštitut za slovenski jezik. = Institutum linguae Slovenicae; 11/I. Ur. Tine Logar in Jakob Rigler. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
- –, 1997: *Zbrano delo. Druga knjiga* (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II). Ur. Jože Toporišič. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
- Janez ROTAR, 1990: *Korespondenca med Franom Ramovšem in Aleksandrom Beličem* (Korespondence pomembnih Slovencev, 10). Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.

Anton SLODNJAK, 1952: In memoriam (Govor ob krsti Frana Ramovša na ljubljanskih Žalah dne 18. septembra 1952), *Slavistična revija* V–VII, 2–3.

Vera SMOLE, 1998: Razvoj dolgega polglasnika po gradivu za Slovenski lingvistični atlas (SLA). *Vatroslav Oblak* (Obdobja, 17) Ur. Alenka Šivic-Dular. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete v Ljubljani. 153–158.

Alenka ŠIVIC DULAR: Fran Ramovš. <http://www.sazu.si/clani/fran-ramovs> (dostop 28. 1. 2019).

Zusammenfassung

FRAN RAMOVŠ ÜBER SLOWENISCHE SPRACHWISSENSCHAFTLER

In seinem umfangreichen wissenschaftlichen Opus, welches neben Buchausgaben zahlreiche, meist im *Gesammelten Werk I und II* (1971, 1997) erschienene Diskussionsbeiträge, Fachbeiträge, Rezensionen und Berichte umfasst, findet man seine Ansichten, Betrachtungen, Zusammenfassungen und Auswertungen der Ergebnisse sprachwissenschaftlicher Forschung und Veröffentlichungen bedeutendster slowenischer (und ausländischer) Linguisten jener Zeit. Ramovš weist sich dabei als äußerst kompetenter Kenner der slowenischen (und europäischen) Sprachwissenschaft aus. Mit hervorragender Gelehrsamkeit und wissenschaftlicher Genauigkeit begleitete er einzelne slowenische Sprachwissenschaftler und deren Forschungsleistungen: mit Anerkennung und Weiterführung als richtig gehaltener Erkenntnisse oder mit argumentierter Zurückweisung unzureichender Forschungsergebnisse, Erkenntnisse, Erklärungen, methodischer Ansätze. Seine kritischen Stellungnahmen präsentierte er auch im Rahmen einer historischen Betrachtung der slowenischen Sprache und des Fachbereichs Slowenistik. Über sprachwissenschaftliche Neuerscheinungen berichtete er in der Zeitschrift *Južnoslovanski filolog* (Südslawischer Philologe), über den Fachbereich Slowenistik in Jagićs *Archiv für slawische Philologie*. Für die Nationale Enzyklopädie (*Narodna enciklopedija*, 1928–1929) verfasste er kurze Aufsätze über Stanislav Škrabec, Maks Pleteršnik, Vatroslav Oblak, Karel Štrekelj, Anton Breznik und Rajko Nahtigal. Denselben Sprachforschern widmete er festliche Anreden (so Nahtigal zu seinem 50. Geburtstag) und Abschiedsworte bzw. Nachrufe (so an Škrabec und Breznik). Mit älteren slowenischen Grammatiken setzte er sich ausführlich in der Abhandlung mit dem Titel *Zgodovina slovenske slovnice* (Geschichte der slowenischen Grammatik) auseinander, die allerdings erst posthum im *Gesammelten Werk I* veröffentlicht wurde. Darin zitierte er Trubars orthografische und orthoepische Entscheidungen und erklärte diese als Anfänge der slowenischen Grammatik. In allen Einzelheiten behandelte er auch die Grammatiken, erschienen ab jener von Adam Bohorič, insbesondere schätzte er die Grammatik von Jernej Kopitar, untersuchte die slowenische Grammatik *Slovenska slovnica za poskušnjo* (Versuch einer slowenischen Grammatik) von Škrabec und berichtete über die wichtigsten sprachwissenschaftlichen Leistungen von Breznik, Oblak und Štrekelj.

Fran Ramovš und der slowenische Gailtaler Dialekt

Gerhard Neweklowsky

Institut für Slawistik der Universität Wien, Spitalgasse 2, Hof 3,
A 1090 Wien; gerhard.neweklowsky@aau.at

V prispevku se podatki, ki jih je zbral Fran Ramovš o ziljskem narečju, primerjajo s podatki avtorja in delno dopolnjujejo. Ramovšev opis se lahko oceni tudi danes kot zanesljiv. Opozarja se na značilnosti »splošnega akustičnega vtisa« (oziroma artikulacijske baze) in stike z nemščkim jezikom na Koroškem, ki jih je večkrat omenil Ramovš. Predlaga se, da se te značilnosti bolj upoštevajo pri raziskovanju slovenskega narečja v dvojezičnem območju.

In dem Aufsatz werden Daten, die Fran Ramovš über den Gailtaler slowenischen Dialekt gesammelt hat, mit Daten des Verfassers verglichen und teilweise ergänzt. Ramovšs Angaben können als zuverlässig bewertet werden. Es wird auf die von Ramovš mehrfach erwähnten Merkmale des „allgemeinen akustischen Eindrucks“ (Artikulationsbasis) und der Kontakte mit der deutschen Sprache in Kärnten hingewiesen und angeregt, diese Merkmale in der slowenischen Dialektforschung stärker zu berücksichtigen.

Ključne besede: Fran Ramovš, ziljščina, artikulacijska baza, jezikovnostični pojavi, koroška nemščina

Schlüsselwörter: Fran Ramovš, Gailtaler slowenischer Dialekt, Artikulationsbasis, Sprachkontakte, deutscher Dialekt

Einleitung

Als Thema meines Beitrags habe ich „Fran Ramovš und der Gailtaler Dialekt“ gewählt, nicht deshalb, weil sich Ramovš besonders mit dem Gailtaler Dialekt beschäftigt hätte (er hat alle slowenischen Dialekte gekannt und beschrieben), sondern weil ich mich mit dem Gailtaler Dialekt befasst habe und bei weitem nicht das gesamte slowenische Sprachgebiet kenne. Ich werde zunächst einige Angaben zur Geschichte der Erforschung des Gailtaler Dialekts machen, dann auf einige – wie mir scheint – wichtige Errungenschaften Ramovšs bezüglich der Beschreibung und Klassifizierung slowenischer Dialekte aufmerksam machen. Anschließend werden einige interessante Merkmale des Gailtaler Dialekts besprochen, dann folgen die Bedeutung der Artikulationsbasis und der Kontaktlinguistik. In der Einbeziehung dieser beiden zuletzt genannten Gesichtspunkte sehe ich zukünftige Aufgaben der slowenischen, aber auch der deutschen Dialektologie.

Der slowenische Gailtaler Dialekt liegt an der westlichen und nördlichen Grenze des slowenischen Sprachgebiets. Über ihn ist seit 1841 mehrfach geschrieben worden. Der erste war der Russe I. I. Sreznevskij, der eigene Feldforschung durchführte und sich auch in Kärnten aufhielt (Sreznevskij 1841). Er machte den ersten Versuch eines Überblicks über alle Dialekte des slowenischen Sprachraums und unterschied auf dem Gebiet Kärntens den Gailtaler Dialekt, den Rosentaler Dialekt, das Zabel'skoe narečie im Osten (hinter der Bela/Fella), und das Štirijsko-Karintijskoe narečie, das von Völkermarkt/Velikovec fast bis Maribor reiche (Sreznevskij 1841: 156–159). Er stellte somit vier Kärntner slowenische Dialekte fest, ohne aber eine gemeinsame Dialektbasis zu definieren, sondern betrachtete sie jeweils als gleichwertig mit den übrigen slowenischen Dialekten. Ramovš schätzte diese Arbeit als „po svoji zamisli pravilno in tudi po izsledku in pregledu temeljito“ (Ramovš 1931: 15). Auf Sreznevskij folgte fast gleichzeitig Urban Jarnik mit seinem Überblick der slowenischen Hauptdialekte Kärntens, des Gailtaler, Rosentaler und Jauntaler Dialekts (Jarnik 1842), dann Grafenauer 1905, der den alten und neuen kurzen Akzent im Gailtaler Dialekt behandelt (er beschreibt aber auch kurz die innere Gliederung dieses Dialekts, S. 195–196), dann Paulsen 1935 (Wiener Dissertation bei N. S. Trubetzkoy, mit Beschreibung der Phonetik der Mundarten und Karte der inneren Gliederung des Dialekts; leider kaum berücksichtigt, da die Arbeit nicht gedruckt vorliegt), weiters Ramovšs Arbeiten (1924, 1931, 1935, 1936, die immer das gesamte slowenische Sprachgebiet behandeln), es folgen Logar 1968 (Potschach/Potoče), 1981 (Überblick und Textsammlung), 1993 (wieder Potschach/Potoče bzw. Egg/Brdo), Neweklowsky 1973 (über die Tonematik in den drei Hauptdialekten, im Gailtal stützt er sich auf Feldforschung in Dragantschach/Draganče und Potschach/Potoče), ferner *Slovenski lingvistični atlas* (Škofic et al. 2011, 2016), *Thesaurus* (Hafner/Prunč 1982–2009, Karničar 2012), Pronk 2009, Neweklowsky 2013. Die beiden letzten Arbeiten sind Monographien, die sich mit Einzelmundarten (Egg/Brdo, Potschach/Potoče bzw. Feistritz an der Gail/ Bistrica na Zilji und Hohenthurn/ Straja vas) befassen. Dann folgt noch Neweklowsky 2016 mit einer Darstellung der Feistritzer Mundartengruppe.

Die Einbeziehung des Gailtaler Dialekts in die slowenische Sprachlandschaft erfolgte aber durch Fran Ramovš 1935, in einer bedeutenden Arbeit, in der der Autor die Kriterien der Klassifizierung ausführt. Die wichtigsten Merkmale des Dialekts werden in aller Kürze in Ramovš 1936 wiederholt. Das Buch Ramovš 1935 wird von Logar so bewertet: „To delo je zlata knjiga slovenistike in nepogrešljiv vademekum za vsakogar, ki se zanima za živo slovensko govornico“ (Logar 1991: 15).

Der bedeutende Sprachhistoriker und Dialektologe der slowenischen Sprache, Fran Ramovš (1890–1952), stammte aus Laibach / Ljubljana, studierte zunächst

in Wien 1910–1911 und anschließend in Graz bis 1914 Romanische, Germanische, Slavische Philologie und Vergleichende Sprachwissenschaft und promovierte 1914 mit einer Arbeit über die *Jer*-Laute im Slovenischen (Ramovš 1914). Er habilitierte sich 1918 an der Universität Graz; seine Habilitationsschrift behandelte die Vokalreduktion im modernen Slowenischen (Ramovš 1920). Auf Vorschlag Jagićs sollte er eine außerordentliche Professur an der Universität Czernowitz, die nicht mehr verwirklicht werden konnte, bekommen (Kolarič 1960: 22). Als Dozent unterrichtete er nur ein Semester an der Universität Graz (Prunč / Karničar 1987: 168), dann gingen er und Rajko Nahtigal an die neu gegründete Universität Ljubljana, wo sie ab 1920 den Unterricht aufnahmen. Seine umfassenden linguistischen Kenntnisse über die deutschen und romanischen Nachbardialekte des Slowenischen führten dazu, dass er diese Kontakteinflüsse als erster nannte. Allerdings beschäftigte er sich im Einzelnen nicht mit der Kontaktlinguistik.

Wesentliche Verdienste erwarb sich Ramovš auch um die einheitliche dialektologische Transkription des Slowenischen einschließlich der prosodischen Zeichen (Ramovš 1920: 131–132). Dort spricht er auch davon, dass wegen der Vergleichbarkeit der Daten die Aufzeichnungen möglichst von *einem* Menschen gemacht werden sollten. Seine Transkription der dialektologischen Daten ist vorbildhaft geblieben.

Wichtige Kriterien der Beschreibung und Klassifizierung

Wesentlich erscheinen mir die allgemeinen Aussagen Ramovšs über die Entstehung der Dialekte, sowie sein wichtigstes Kriterium der Klassifizierung der Dialekte, nämlich der allgemeine akustische Eindruck einer Gruppe von Mundarten, durch den er die zugrundeliegende Dialektbasis definiert, und, zweitens, die Rolle der Sprachkontakte. Auf diese Punkte wollen wir im Folgenden näher eingehen.

In seiner Dialektologie 1935 schreibt er über die Entstehung der Dialekte:

V čem se je ta samostojnost [eines bestimmten Dialekts, G.N.] izražala? V tem, da je tu ves govor, način artikuliranja in prednašanja, postajal drugačen kot tam; da je ta različni način zahteval samosvoje izpreminjanje vokalov in tudi koseantov, posebno zložno, besedno in stavčno intonacijo; ... (Ramovš 1935: XVI).

Warum es allerdings zu Veränderungen kommt, die bestimmte Gebiete erfassen, ist uns nicht bekannt. Sie hängen jedenfalls mit außerlinguistischen Gegebenheiten wie geographischen Einheiten oder administrativen Grenzen zusammen (Logar 1993: 5–8). In jedem Dialekt „staro menja z novim“; ein Dialekt kann auf

dem einen Gebiet archaisch und auf dem anderen innovativ sein. Beides finden wir auch im Gailtaler Dialekt. Archaische Merkmale sind in ihm beispielsweise: die Bewahrung des nasalen Elements vor Okklusiven (*miāsn̩c*, *srenč̩a*), die Bewahrung der Lautgruppen *dl tl* (dazu s. Ramovš 1924: 206), das Präfix *vi-* (anstelle von *iz-*), Bewahrung der determinierten und indeterminierten Formen des Adjektivs, archaische Lexik usw., lauter Erscheinungen, die die ersten Erforscher des Dialekts bereits festgestellt haben.

Unter den Innovationen fallen auf: ein Hang zu Metathesen verschiedener Natur (darüber unten), unerwartete Sonorisierung des *t*, besonders in Verbalformen, die Reduktion der Zahl der Endungen u.a.

Einige wichtige Merkmale des Gailtaler Dialekts

Wir wollen hier nicht die vollständige Beschreibung des Dialekts anstreben, da sie bei den verschiedenen Autoren nachgelesen werden kann. Die von Ramovš festgestellten Merkmale des Gailtaler Dialekts gelten auch heute. Er gehört zur Gruppe der Kärntner Dialekte mit den folgenden Besonderheiten (die Beispiele stammen aus der Feistritzer Mundart, wenn nicht anders angegeben, s. Neweklowsky 2013, 2016):

Im gesamten Gailtaler Dialekt besteht eine Tonemopposition in betonten Silben. Die langen Vokale werden in geschlossener Silbe gekürzt, z. B. *nízak* „niedrig“, (ena) *nĩska* : (ta) *nĩska* (unbestimmtes gegen bestimmtes Adjektiv). Damit ist die Möglichkeit gegeben, dass diese Quantitätsoppositionen, die ursprünglich nur positionelle Varianten waren, phonologisiert werden. In der letzten Silbe eines Wortes bzw. in einsilbigen Wörtern bestehen Quantitätsoppositionen, z. B. *ôk* „Wolf“, *balik* „groß“ : *basäk* „hoch“, *sirk* „Mais“. Die unbetonten Vokale werden reduziert. Die Akzentstelle ist frei, jede Silbe mit Ausnahme der letzten kurzen, offenen Silbe kann betont werden. Die langen Vokale sind *i u iä uä e o e o a*. Die Kurzvokale sind *e ə o a*, die unbetonten *i u ə a*, wobei *i u* durch Zusammenziehung von *ej* und *ow* entstanden sind.

Unter den vokalischen Erscheinungen sei insbesondere auf das Akanje aufmerksam gemacht. Kurz betontes *o*, seltener auch *e*, geht in der letzten Silbe in *a* über, z. B. *knäf* „Knopf“: Gen.Sg. *knófa*, *näft* „Fingernagel“: Lok.Sg. *na nôftə*, *špräs* „Topfen, Quark“: Gen.Sg. *špriāsa*. Im Vokalismus bestehen zahlreiche Alternationen (Neweklowsky 2013: 52f.).

Das Konsonantensystem ist im ganzen Gailtaler Dialekt einheitlich (Paulsen 1935: 47, Pronk 2009: 30). Die labialen Konsonanten sind *p f b w m*, die dentalen *t d c s z n l r*, die palatalen *č ž š ŋ j* und die velaren *k g h*. Aufmerksamkeit verdient der ehemalige labiale stimmhafte Plosiv **b*, der zu einem Frikativ *β* geworden

ist und sich vom bilabialen *w* durch stärkeres Reibegeräusch unterscheidet. Der velare stimmhafte Plosiv *g* bleibt bewahrt; die Sonanten *l* (nur vor Vordervokalen) und *ŋ* (dieses steht nie am Wortende) entsprechen den standardsprachlichen *lj* und *nj*. Am Ende einer Wortform bleiben die stimmhaften Obstruenten stimmhaft. In der Flexion und Wortbildung bestehen zahlreiche morphologische Alternationen hinsichtlich Akzentstelle, Wortintonation, Vokalqualität und -quantität, z. B. Nom.Sg. *karíta* „Trog“: Nom.Pl. *karítā*, Nom.Sg. *míza* „Tisch“: Instr.Sg. (*za*) *míza*, Nom.Sg. *wás* „Haar“: Gen.Pl. *wás*, N.Sg.f. unbestimmte Form des Adjektivs *bəlika*: bestimmte Form *bəlika*, Inf. *bídətə* „sehen“: 1.P.Sg.Präs. *bídŋ* usw. Quantitätsoppositionen sind häufig auch mit Qualitätsänderungen gekoppelt, z. B. Nom.Sg. *grāb* „Grab“: Lok.Sg. *u grōbā*, Inf. *kəpwátə* „kaufen“: Sup. *kəpwāt*, Nom.Sg. *màsə* „Fleisch“: Lok.Sg. *u mēsə*, Oppositionen der Akzentstelle: Inf. *pəlátə* „führen“: 1.P.Sg.Präs. *pəlān*, Inf. *ləžátə* „liegen“: Sup. *ližat*, Lok.Sg. (*nā*) *píčə* „(auf dem) Ofen“: Instr.Sg. (*pat*) *pəčjó* „(unter dem) Ofen“ usw. (ausführlicher in Neweklowsky 2013: 50–54).

Die wichtigsten Erscheinungen, die zum heutigen sprachlichen Zustand geführt haben, sind folgende: die gemeinslowenische Akzentverschiebung des Typs *ōko* > *okō* „Auge“ ist nicht bewahrt, sondern es kam zu einer neuerlichen Verschiebung (und zwar Zurückziehung) der Akzentstelle, als deren Resultat wir *ókə*, *sénə* finden (Neutra mit der Endung *-ə*, und nicht *-a*), z. B. *pólə* „Feld“, *ókə* „Auge“, aber Nom.Sg. *bwáta* „Schmutz, Kot“, Akk.Sg. *móža* „Mann“. Von einer Binnensilbe verlagert sich der fallende Akzent ebenfalls, wenn auch nicht immer, z. B. *bóləzn* „Krankheit“, *prékwadə* „Brett zur Aufbewahrung von Heu und Stroh“ (Versuch einer Erklärung dieser Erscheinung in Pronk 2011). Die zweite gemeinslowenische Akzentverlagerung, von der Ultima in Richtung Wortanfang wird bewahrt. Dabei entstehen aus *e* und *o* im Stamm Diphthonge (*iə* *uə*) und aus den alten Nasalvokalen offene *e* *o* (*žíəna* „Frau“, *gúəra* „Berg“, *péta* „Ferse“, *róka* „Hand“). Der alte Akut wird außerhalb der letzten Silbe gedehnt (*mrěža* „Netz“, *pwanína* „Gebirge, Alm“) und in geschlossener Silbe gekürzt (*nízək* „niedrig“: *niska*).

Einige Merkmale wollen wir genauer behandeln:

a) Im Gailtaler Dialekt werden die Lautgruppen **tl* **dl* bewahrt. „Psl. skupina *tl* in *dl* se je ohranila skoro v istem obsegu kot v zapadni slovanščini (Ramovš 1935: 9), z. B. *křidwo* „Flügel“, *jědwa* „Tanne“, *bidle* „Heugabel“, aber ohne Bewahrung *gřwa* „Kehle“ (aus **grdlo*), *kəwc* „Weber“ (**tkaləc*), *šəw šwə* „gegangen“ (**šədl*). Unter den Beispielen, die von verschiedenen Autoren angeführt werden, gibt es keines mit *tl*. Dies ist kein Zufall, sondern der stimmlose Plosiv *t* wird an den Sonanten *w* nach der Stimmbeteiligung assimiliert und ebenfalls zu *d*, z. B.

pljadwa, zu *pljastə* „stricken, flechten“, *pamiadwa* zu *pamiastə* „kehren“ (Pronk 2009: 249; Neweklowsky 2013: 63). Es scheint, dass diese Sonorisierung vom Präteritum des Verbs ausgeht, wo *t* und *w* aufeinandertreffen. Sreznevskij (1841: 157) hat die Bewahrung von *dl* erwähnt, nicht aber die von *tl*. Jarnik (1842: 54) spricht vom „d-epenthiticum“ in Beispielen wie *šidlo* „Ahle“, *kridlo* „Flügel“, *motovidlo* „Wickelgerät“, *močidlo* „Befeuchtung“, *kropidlo* „Sprengwedel“, *widle* „Heugabel“ etc., nicht aber vom „t-epenthiticum“. Das einzige belegte Beispiel mit *tl* ist *míatwa*, was als jünger erklärt wird (Ramovš 1924: 200). Paulsen (1935: 153–155) führt unter den von ihm gehörten Beispielen etwa *pamiédwa*, *pljadwa* u. a. an, das einzige mit **tl* ist ebenfalls *míatwa*.

In diesem Zusammenhang sei auch die Sonorisierung des *t* genannt in Beispielen wie *krádak* „kurz“; fem. *křka*, in Potschach/Potoče *křdák* (Pronk 2009: 227), *paldén* 1.Sg.Präs. „stricken“, *spladän* „gestrickt“, in Potoče *mèsti* „buttern“, 1.Sg.Präs. *médan*, 1-ptc *mědu médwa* (Pronk 2009: 234), andererseits finden wir Desonorisierung in *stěj/stî* „jetzt“, *íspa* „Kammer“ statt *izba* (Paulsen 1935: 152).

Nach Ramovš handelt es sich bei den obigen Verbalformen um eine Analogiebildung gemäß dem Typ *pasti* : *padem*, nach dem sich *mesti* : *medem* (statt **metem*) richtet, z. B. sagt man in Potschach/Potoče *wəbrəsti wəbrīadu wəbrədwa* „entdecken“. Dies ist gleichzeitig ein Beispiel für das Präfix **vy-* statt *iz-*.

b) Eine Erscheinung, die mir wichtig erscheint, weil sie sich von vielen slowenischen Dialekten unterscheidet, und auch in der Literatur wenig Beachtung gefunden hat, ist folgende: Für den Gailtaler Dialekt ist charakteristisch, dass es nicht selten zu Metathesen oder Veränderungen der Lautabfolge von Konsonanten und Vokalen, die nicht unmittelbar aufeinander folgen, kommt, z. B. *nadrítə* (*narediti*) „machen“, *kōrəjk* (*okrog*, mit bewahrtem Nasal) „herum“, *cəblōwc* (*Celovec*) „Klagenfurt“, *ājstraf* (*jastreb*) „Habicht“, *bučənək* „Bienenkorb“, Gen.Sg. *bučənika* (< *bowčənik* < *belčənik* < *čebelnik*), *slōza* (*solza*) „Träne“, dazu *slōzətə* „tränen“ (Pronk 2009 hat *slōwza*), *dlóg* (*dolg*) „lang“, aber *dohčas* „langweilig“, *hřbət* „Rücken“: Lok.Sg. *na hřdḃə*, *óḃabīə rócə* (*obadve*) „beide Hände“, *cōw* (*celo*) „sogar“, *nabärt* / *anbärt* „ein Mal“ (< *en-bart*), *pwitjə* (*vpitje*) „Geschrei“, *hwotár* „Altar“ (< althochdeutsch *altāri*, die *h*-Prothese ist sekundär), *kōrat* „Spinnrad“ (Pronk 2009 hat *kōrwat* < *kolovrat*), 1.P.Sg.Präs. *paldén* (*pletem*) „stricken“, *májəlna* (*malina*, *malinjə*) „Himbeere“, *krapībə* (*koprive*, vgl. Ramovš 1924: 79) „Brennesseln“, *hěnatə/hěnatə* (*nehati*) „aufhören“; außerdem bei Pronk 2009 *brbədica* (*bradavica*) „Warze“, *pəšnica* (*pšenica*) „Weizen“, 1-Partizip mask. Pl. *tləžáli* „trauern“. Ramovš erwähnt noch *črstəv* „fest“ (1924: 154–155). Logar (1981: 191) nennt die Metathese von Labial + *w* (*mwāzan* „beschmutzt“, u.a.) für Potschach/ Potoče. *Sloza* und *dlog* wird bei mehreren Autoren genannt, die übrigen Beispiele aber nicht. Man könnte auch noch die Form Nom.Pl. *gwále*

(*glave*) „Kopf“ bei Paulsen (1935: 116) anführen. Eine Vereinfachung liegt in *paríāšwa* „Garbenband“ < **povrēslo* (Ramovš 1924: 138) vor.

Die Artikulationsbasis

Ein wichtiges Merkmal der Klassifizierung von Dialekten ist bei Ramovš die Artikulationsbasis („splošni akustični vtis“), die die slowenischen Dialekte voneinander scheidet:

Ta vtis določajo različna barva vokalov, različne artikulacijske nianse, različen ritem in tempo govora, intonacija, melodija itd. – To je oni regulator, ki je dialektične pojave vokalizma, akcentuacije, intonacije, kvantitete spočel; pridružijo se jim potem še občutnejše difference morfološkega sestava in besednega zaklada. Po tem vtisu imamo v slovenskem jeziku sedem osnovnih dialektov ali dialektičnih baz (Ramovš 1935: XXX–XXXI).

Ramovšs Gliederung in Dialektbasen, Dialekte und Mundarten hat noch immer Gültigkeit, wengleich es im Einzelnen heute gewisse Korrekturen seiner Klassifizierung gibt (Toporišič 1994).

Für die Kärntner Dialektbasis sind zwei Merkmale bedeutsam:

1) dejstvo, da so koroški dialekti ločeni od ostalih slovenskih narečij, in na ta način obdržali vrsto arhaičnih potez, in 2) način izgovora, in sicer: tonično menjavanje je zelo izrazito (...), dolžine se točno razlikujejo od kračin, artikuliranje ustnic in jezika je zelo krepko, grlo je pri govoru napeto pomaknjeno navzgor; ta način energičnega artikuliranja je spočel tendenco, da se jezične artikulacije premikajo v smeri naznoter (Ramovš 1935: 2).

Die beschriebene Verlagerung der Artikulation in Richtung weicher Gaumen ist besonders charakteristisch für den Rosentaler Dialekt. Hier finden wir Erscheinungen wie den Übergang des apikalen *r* in das uvulare [R], *g k* werden direkt an den Larynx verschoben als *h* (*horà*) und ? (*?a'ú* < *kako*), die Dentale werden zu Alveolaren (vgl. Neweklowsky 1989: 205).

Ramovš kannte die deutschen und italienischen Nachbardialekte des Slowenischen (Kolarič 1960: 22) und erwähnt mehrfach die gegenseitigen Einflüsse des Slowenischen und seiner Nachbarsprachen:

Vpliv sosednega nemškega jezika je v koroških govorih zelo velik; Slovenci v obmejnih pasovih itak tudi koroško-nemški dialekt obvladajo, zato je umljivo, da je vse njihovo artikuliranje enakšno kakor v nemškem dialektu (Ramovš 1935: 6).

Es scheint, dass es gerade diese Tatsache ist, die Einfluss auf die Artikulationsbasis des Kärntner Slowenischen ausgeübt hat. Die Zweisprachigkeit erfolgt im

Individuum. Bei diesem ist auch das Merkmal der „sprachlichen Ökonomie“ zu beachten. Für den bilingualen Sprecher ist es ökonomischer, wenn er gewisse Regeln unbewusst für beide Sprachen anwendet. Die Daten der Volkszählungen für Kärnten zeigen, dass die Zahl der Sprecher des Slowenischen in den letzten hundertfünfzig Jahren stark rückläufig war. Das kann nur bedeuten, dass viele Deutschkärntner in Gebieten des ehemaligen slowenischen Territoriums (auch darüber hinaus) gewisse slowenische Regeln verwenden, wenn sie deutsch sprechen. Diese Regeln können phonetischer, morphologischer und syntaktischer Natur sein. Umgekehrt ist es gut bekannt, dass das Deutsche deutliche Spuren im Kärntner Slowenischen hinterlassen hat. Diese Spuren gehen also in beide Richtungen.

Sprachkontakte

Als Beispiele für die sprachlichen Kontakte wollen wir anführen: a) die „Kärntner Dehnung“, b) die Distribution von [x] und [h], c) die Bewahrung der Stimmhaftigkeit der Obstruenten im Auslaut (im Kärntner Deutsch werden gewisse Konsonanten stimmhaft gesprochen, die sonst im Deutschen stimmlose *lenes* sind); auch dies scheint eine Beeinflussung durch das Slowenische zu sein, d) als eine auf den Gailtaler Dialekt begrenzte Erscheinung sei erwähnt, dass die betonten geschlossenen Silben gekürzt werden, was auch im Kärntner Deutsch gilt.

a) In den deutschen Mundarten Kärntens besteht eine Besonderheit, die sie von den übrigen Mundarten Österreichs unterscheidet, nämlich die „Kärntner Dehnung“. Darunter versteht man die Tatsache, dass bei den Frikativen (zum Teil auch bei anderen Konsonanten) in betonter Silbe der Gegensatz zwischen Fortes und Lenes aufgegeben und der vorangehende Vokal gedehnt wird (genauer in Neweklowsky 1990: 486–487), sodass z. B. Wörter wie *Wissen* und *Wiese* oder *offen* und *Ofen* als *vīzn* und *ōvm* (zweisilbig) zusammenfallen. Nach unserer Meinung stammt diese Erscheinung aus dem Slowenischen, aus einer Zeit, als die nichtletzten Silben immer lang waren. Diese Dehnung wurde ins Deutsche übernommen, sodass eine gemeinsame Regel für beide Sprachen entstand: Die nichtletzten Silben sind lang. Da im Deutschen nach langen Vokalen gewöhnlich Leniskonsonanten stehen, wurde die Opposition *s* : *z*, *f* : *v* neutralisiert.

b) Ramovš beschreibt die Positionsvarianten des /x/ so:

Konzonant *ch* (velarni pripornik) se more v koroških dialektih (kot zastopnik psl. *ch*) glasiti kot *x* samo na koncu zloga in pa *v* legi med šumevci; povsod drugod (v začetku zloga, med vokali in sonorniki) pa je prešel v grlov pripornik *h* (Ramovš 1935: 4).

Im Kärntner Deutsch ist die Distribution gleich (Kurath 1965: 32). Die beiden Phoneme /x/ und /h/ des Hochdeutschen fallen im Kärntner Deutsch zusammen, was für andere deutsche Dialekte Österreichs nicht gilt. Die Laute [x] und [h] werden zu Positionsvarianten eines Phonems, deren Distribution in beiden Sprachen gleich ist.

c) In beiden Sprachen wird die Stimmbeteiligungskorrelation im Auslaut bewahrt (Paulsen 1935: 49; Kurath 1965: unter den einzelnen Konsonanten).

d) Im Gailtaler Dialekt sind die langen Vokale außerhalb der letzten Silbe, wenn sie lang waren, gekürzt worden, vgl. das obige Beispiel *nízək* : *nìska*. Die gleiche Erscheinung finden wir auch in deutschen Mundarten; hier werden außerdem die langen Vokale der letzten Silbe gekürzt, wenn sie in einer Konsonantengruppe zu stehen kommen, so in der Mundart von St. Ruprecht bei Villach. Beispiele: *gīb* „(ich) gebe“ : *gipt* „(er/sie) gibt“, *pēs̄r* (zweisilbig) „besser“ : *pestə* „beste“, *glāb* „(ich) glaube“ : *glapt* „(er/sie) glaubt“ (Kurath 1965: 9–10). So entstand wieder eine gemeinsame Regel für beide Sprachen: Die Vokale in geschlossenen Silben sind kurz.

Ramovš hat wichtige Faktoren, die auf die Dialektbildung eingewirkt haben, genannt, sie aber manchmal nicht weiter ausgeführt, z. B. erwähnt er zum deutschen Einfluss, dass der stärkste Einfluss des Deutschen in der Lexik zu finden ist, er erwähnt auch einige Kalkierungen (1935: 6), aber nicht, dass die Einflüsse auch die Phonetik betreffen können, obwohl er selbst erwähnt, dass

Labiodentalni *v* < psl. *u* pred *i*, *e* (*r*, *l*) se izgovarja kot *b* (labiolabialni spirant) ter se razlikuje od *b* < psl. *b* le po tem, da je njegova pripora manj energična, drgnjenje zračne struje šibkejše;... (Ramovš 1935: 9).

In den deutschen Mundarten sind *b* und *w* ebenfalls in *b̄* übergegangen.

Wir wollen auch ein Beispiel aus der Wortbildung nennen, und zwar das Deminutivsuffix *-lə*, das aus dem deutschen *-le* = *-lein* kommt, z. B. *kāntrlə* „Einbauschränkchen“ (bei Bezljaj II: 16 *kántarič* „majhna skrinja“, Entlehnung aus dem Romanischen), *p̀rstlə* „kleiner Finger“, Nom.Pl. *p̀rstlənə*, *č̀urč̄l̄*, Nom.Pl. *č̀urč̄lnə* zu *č̀urč̄* „Maiskolben, Zapfen“. Wir sehen, dass im Plural hinter dem Suffix *-l(ə)* die deutsche Pluralendung *-n-* als Suffix eingefügt wird, und daran kommt die slowenische Endung *-ə* (< *i*).

Das Slowenische in Kärnten stellt eine Schatzkiste für die Germanistik (aber auch andere Nachbarphilologien) dar, denn in den slowenischen Mundarten werden deutsche Wörter in ihrer mittelalterlichen phonetischen Gestalt und ihrer mittelalterlichen Semantik bewahrt, z. B. *žmāh* „Geschmack“, mhd. *smach*, *ilatə*

dt. „eilen“, mhd. *îlen*, *číwəžən* „Draht“ zu dt. *Zieheisen*, *kâhwa* „Nachttopf“, zu *Kachel*, *môra* „Stute“, zu *Mähre*, *prûn* „blau“, ahd. *prun* „violett“, zu lat. *prunum* „Zwetschke“. Sie zeigen mittelalterliche Lautungen oder mittelalterliche Semantik und besitzen heute im Deutschen eine weiter entwickelte Lautgestalt und eine modifizierte Bedeutung. In *mora* wurde die mittelhochdeutsche Bedeutung „Stute“ bewahrt, während sich die Bedeutung von *Mähre* modifizierte und heute ein schlechtes Pferd bedeutet. Das althochdeutsche *prun* bezeichnete ursprünglich die Farbe der Zwetschke und konnte von da auch als Farbe des Himmels interpretiert werden. Jedenfalls wurden solche Beispiele vor dem Jahr 1250 übernommen und sind ein Beweis, dass während des Mittelalters Slowenen im Gailtal gelebt haben.

Schluss

Die Einfügung des Gailtaler Dialekts in die slowenische Dialektlandschaft hat Ramovš vorgenommen. Seine Dialektgliederung wurde später nur in Details korrigiert. Ihm kommen bleibende Verdienste für die Entstehung des *Slowenischen Sprachatlas* zu. Ramovš stellte den Fragebogen für den Slowenischen Sprachatlas zusammen. Obwohl er der beste Kenner der slowenischen Dialekte war, war es ihm unmöglich, alle Erscheinungen zu erfassen. Er war ja auch bestrebt, die Gesamtheit der slowenischen Dialekte zu beschreiben, während wir uns nur mit einem Dialekt der Kärntner Dialektbasis beschäftigt haben. Als Beispiel haben wir die zahlreichen Metathesen im Gailtaler Dialekt angeführt, die durch die Fragebücher nicht erfasst werden. Ramovš hat immer wieder den akustischen Gesamteindruck, der der Dialektklassifizierung zugrunde liegt, erwähnt. Der Gesamteindruck ist schwer zu beschreiben, bei Ramovš gibt es Hinweise, denen noch genauer nachgegangen werden sollte. Ramovš erwähnt gerade für die Kärntner Dialektbasis die Zweisprachigkeit der Kärntner Slowenen, er beschränkt sich aber in seiner Darstellung der Dialekte und Mundarten auf den Wortschatz und auf Lehnübersetzungen.

Nicht zu vergessen ist, dass er durch große organisatorische und administrative Aufgaben (an der Philosophischen Fakultät der Universität Ljubljana und in der Slowenischen Akademie der Wissenschaften und Künste) sowie durch seine geschwächte Gesundheit schwer belastet war und so seine Pläne nicht vollenden konnte. Auf diese Weise blieben manche seiner Ideen nur angedeutet.

Literatur

Ivan GRAFENAUER, 1905: Zum Accente im Gailtalerdialekte, *Archiv für slavische Philologie* 27, 195–228.

Stanislaus HAFNER (Hg.) und Erich PRUNČ (Hg.), 1982–2009: *Thesaurus der slowenischen Volkssprache in Kärnten*, Bd. 1–6 (Österreichische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-Historische Klasse, Schriften der Balkankommission, Linguistische Abteilung, Sonderpublikation). Wien: Österreichische Akademie der Wissenschaften.

Urban JARNIK, 1842: Obraz slovenskoga narčja u Koruškoj, *Kolo* 1, 41–57.

Ludwig KARNIČAR (Hg.), 2012: *Thesaurus der slowenischen Volkssprache in Kärnten. Band 7* (Österreichische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-historische Klasse, Schriften der Balkan-Kommission, Linguistische Abteilung, Sonderpublikation). Wien: Österreichische Akademie der Wissenschaften.

Rudolf KOLARIČ, 1960: Ramovš, Fran (1890–1952). *Slovenski biografski leksikon*, zv. 9. Ur. Alfonz Gspan. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti. 22–24.

Hans KURATH, 1965: *Die Lautgestalt einer Kärntner Mundart und ihre Geschichte* (Zeitschrift für Mundartforschung, Beihefte, Neue Folge, 2). Wiesbaden: Franz Steiner.

Tine LOGAR, 1968: Vokalizem in akcent govora Potoč v Ziljski dolini, *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku* 11, 137–143.

– –, 1981: Potoče (Potschach; OLA 146). *Fonološki opisi srpskohrvatskih / hrvatskosrpskih, slovenačkih i makedonskih govora obuhvaćenih Opšteslovenskim lingvističkim atlasom* (Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Posebna izdanja, knjiga LV, Odjeljenje društvenih nauka, knjiga 9). Glavni redaktor Pavle Ivić. Sarajevo: Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine. 183–191.

– –, 1991: Pomen Frana Ramovša za slovenistiko. *Sedemdeset let slovenske slovenistike : zbornik Slavističnega društva Slovenije / Zborovanje slavistov ob stoletnici Frana Ramovša*. Ur. Martina Orožen in Irena Orel-Pogačnik. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport. 13–17.

– – (ur.), 1993: *Slovenska narečja. Z zemljevidom in 4 tonskimi kasetami*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Gerhard NEWEKLOWSKY, 1973: *Slowenische Akzentstudien: Akustische und linguistische Untersuchungen am Material slowenischer Mundarten aus Kärnten* (Österreichische Akademie der Wissenschaften, Schriften der Balkan-Kommission, Linguistische Abteilung, 21) Wien: Österreichische Akademie der Wissenschaften.

– –, 1989: Slowenisch und Deutsch in Kärnten: Phonetische Gemeinsamkeiten. *Zbornik razprav iz slovanskega jezikoslovja. Tinetu Logarju ob sedemdesetletnici*. Ur. Franc Jakopin. Ljubljana: SAZU, 203–211.

– –, 1990: Kärntner Deutsch aus slawistischer Sicht: Zum deutsch-slowenischen Sprachbund in Kärnten. *Grenzdialekte. Studien zur Entwicklung kontinentalwestgermanischer Dialektkontinua* (Germanistische Linguistik, 101–103). Hrsg. Ludger Kremer und Hermann Niebaum. Hildesheim etc.: Georg Olms Verlag, 477–500.

– –, 2013: *Der Gailtaler slowenische Dialekt: Feistritz an der Gail/Bistrice na Zilji und Hohenturn/Straja vas*. Klagenfurt–Wien/Celovec–Dunaj: Drava.

– –, 2016: Ziljsko narečje na Bistrici in v Straji vasi, *Jezikoslovni zapiski* 22/1, 69–77.

Viktor PAULSEN, 1935: *Lautlehre des slowenischen Gailtalerdialektes in Kärnten*. (Phil. Diss.). Wien.

Tijmen PRONK, 2009: *The Slovene Dialect of Egg and Patschach in the Gailtal, Austria* (Studies in Slavic and General Linguistics, 36). Amsterdam–New York: Rodopi.

– –, 2011: Narečje Ziljske doline in splošnoslovenski pomik cirkumfleksa, *Slovene Linguistic Studies* 8, 5–17.

Erik PRUNČ und Ludwig KARNIČAR, 1987: *Materialien zur Geschichte der Slawistik in der Steiermark* (Slowenistische Forschungsberichte, 2). Graz: Institut für Slawistik der Universität Graz.

Fran RAMOVŠ, 1914: Zur slowenischen Dialektforschung, *Archiv für slavische Philologie* 35, 329–337.

– –, 1920: Slovenische Studien, *Archiv für Slavische Philologie* 37, 123–174 und 289–330.

– –, 1924: *Historična gramatika slovenskega jezika. 2, Konzonantizem* (Dela. Znanstveno društvo za humanistične vede v Ljubljani, 1). V Ljubljani: Učiteljska tiskarna.

– –, 1931: *Dialektološka karta slovenskega jezika*. Ljubljana: Rektorat Univerze kralja Aleksandra I.

– –, 1935: *Historična gramatika slovenskega jezika. 7, Dialekti* (Dela. Znanstveno društvo za humanistične vede v Ljubljani). V Ljubljani: Učiteljska tiskarna.

– –, 1936: *Kratka zgodovina slovenskega jezika I*. Ljubljana: Akademsko založba.

Izmail I. SREZNEVSKIJ, 1841: O narečijah slavjanskih, *Žurnal ministerstva narodnega prosvetljenja* 31, otd. II, 133–164.

Jožica ŠKOFIC et al., 2011 und 2016: *Slovenski lingvistični atlas, 1 in 2*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Jože TOPORIŠIČ, 1994: Fran Ramovš kot narečjeslovec, *Slavistična revija* 42, 159–170.

Zusammenfassung

FRAN RAMOVŠ UND DER GAILTALER DIALEKT

Die Einfügung des Gailtaler Dialekts in die slowenische Dialektlandschaft wurde durch Fran Ramovš vorgenommen. Seine Dialektgliederung wurde später nur in Details korrigiert. Ihm kommen bleibende Verdienste für die Entstehung des Slowenischen Sprachatlas zu. Nicht zu vergessen ist, dass er durch große organisatorische und administrative Aufgaben (Universität Ljubljana, SAZU) sowie durch eine geschwächte Gesundheit schwer belastet war und so seine Pläne nicht vollenden konnte. Auf diese Weise blieben manche seiner Ideen nur angedeutet. Ramovš stellte den Fragebogen für den Slowenischen Sprachatlas zusammen. Obwohl er der beste Kenner der slowenischen Dialekte war, war es ihm unmöglich, alle Erscheinungen zu erfassen. Er war ja auch immer bestrebt, die Gesamtheit der slowenischen Dialekte zu

beschreiben, während wir uns in diesem Beitrag nur mit einem Dialekt der Kärntner Dialektbasis beschäftigen.

Im Beitrag stellen wir den Gailtaler Dialekt, der Teil der Kärntner Dialektbasis ist, dar. Beispielsweise erwähnen wir die zahlreichen Metathesen, die durch die Fragebücher des Slowenischen Sprachatlas nicht, oder nur teilweise, erfasst werden, z.B. *nadrítə* (*narediti*), *kôraŋk* (*okrog*), *cəblôwc* (*Celovec*), *äjstraf* (*jastreb*), *bəräwc* (*vrabec*), usw. Wir haben mehr als zwanzig derartige Beispiele gefunden. Ramovš hat immer wieder den akustischen Gesamteindruck (die Artikulationsbasis), der der Dialektklassifizierung zugrunde liegt, erwähnt. Der akustische Gesamteindruck ist naturgemäß schwer zu beschreiben. Für die Kärntner slowenischen Dialekte ist charakteristisch, dass die Artikulation nach hinten verschoben wird, am deutlichsten im Rosentaler Dialekt. Ramovš erwähnt gerade für die Kärntner Dialektbasis die Zweisprachigkeit der Kärntner Slowenen, er beschränkt sich aber in seiner Darstellung der Dialekte und Mundarten auf den Wortschatz und auf Lehnübersetzungen. Für den bilingualen Sprecher ist es ökonomischer, wenn er gewisse Regeln unbewusst für beide Sprachen anwendet. Als Beispiele besprechen wir die Kärntner Dehnung der Vokale vor Frikativen im Deutschen, die Distribution von [x] und [h] und die Kürzung der langen Vokale in geschlossenen Silben, z.B. *niska* (aber *nízək*), beide zuletzt genannten Erscheinungen im Slowenischen und Deutschen; schließlich werden auch noch einige weitere Kontaktererscheinungen besprochen.

Povzetek

FRAN RAMOVŠ IN ZILJSKO NAREČJE

Fran Ramovš je ziljsko narečje uvrstil v slovensko dialektološko pokrajino. Njegova narečna klasifikacija je bila kasneje popravljena le v podrobnostih. Ramovš ima tudi trajne zasluge za oblikovanje *Slovenskega lingvističnega atlasa*. Ne smemo pozabiti, da je bil močno obremenjen z velikimi organizacijskimi in upravnimi nalogami (Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, SAZU, ZRC SAZU), zaradi slabega zdravja pa ni mogel dokončati vseh svojih načrtov – nekateri so zato ostali le nakazani. Ramovš je sestavil vprašalnik za *Slovenski lingvistični atlas*. Čeprav je bil najboljši poznavalec slovenskih narečij in je želel opisati vse slovenske narečne skupine, ni mogel predstaviti posebnosti vseh govorov.

V prispevku natančneje predstavljam ziljsko narečje, ki je del koroške narečne skupine. Navajam številne metateze v tem narečju, ki niso (ali pa so bile le delno) zajete v vprašalnicah *Slovenskega lingvističnega atlasa*, npr. *nadrítə* (*narediti*), *kôraŋk* (*okrog*), *cəblôwc* (*Celovec*), *äjstraf* (*jastreb*), *bəräwc* (*vrabec*) itd. V ziljskem narečju sem odkril več kot dvajset takih primerov.

Ramovš je večkrat omenil celoten akustični vtis (artikulacijsko bazo) narečij, ki je podlaga za njegovo dialektološko klasifikacijo. Celoten akustični vtis je seveda težko opisati. Za koroška slovenska narečja je značilno, da se artikulacija premakne nazaj, najbolj jasno v rožanskem narečju. Glede akustičnega vtisa Ramovš omenja dvojezičnost koroških Slovencev, vendar se pri predstavitvi koroških narečij in govorov omejuje na besedišče in prevzete besede. Za dvojezičnega govornika je bolj ekonomično, če nezavedno uporablja določena pravila za oba jezika. Kot primer razpravljam o »koroškem daljšanju« samoglasnikov pred priporniki v nemščini, o razvrstitvi [x] in [h], o zvnečih soglasnikih na koncu besede ter o krajšanju dolgih samoglasnikov v zaprtih zlogih, npr. *niska* (ampak *nízək*), oboje primerjalno v slovenščini in nemščini, in še o nekaterih drugih jezikovnostičnih pojavih.

The Resian reflex for Slovene stressed non-final schwa and some related issues

Han Steenwijk

Dipartimento di Studi Linguistici e Letterari, Università di Padova,
Via Suor Elisabetta Vendramini 13, I 35137 Padova; han.steenwijk@unipd.it

Zagovarja se teza, da je podaljšanje naglašanih nekončnih samoglasnikov (podaljšanje tipa *bráta*) povzročilo pri rezijanskem naglašenem nekončnem polglasniku enak razvoj kot pri nekončnih *ě, *e in *o, kar je pripeljalo do sovпада njihovih samoglasniških kakovosti z odgovarjajočimi kratkimi samoglasniki. Razlog za takšen razvoj je treba iskati v posebnem zaporedju dveh sprememb, namreč 1) znižanje in sprednjenje dolgega polglasnika; 2) podaljšanje naglašanih nekončnih samoglasnikov.

Es wird die These vertreten, dass die Verlängerung akzentuierter Vokale in nicht-letzter Silbe (Verlängerung des Typs *bráta*) beim akzentuierten Schwa im Resianischen die gleiche Entwicklung bewirkte wie bei *ě, *e und *o in nicht-letzter Silbe, was zum Zusammenfall ihrer Vokalqualitäten mit den entsprechenden kurzen Vokalen führte. Der Grund für eine solche Entwicklung muss in einer speziellen Abfolge von zwei Änderungen gesucht werden, nämlich 1) dem Absenken und Frontieren des langen Schwa und 2) der Verlängerung akzentuierter Vokale in nicht-letzter Silbe.

Ključne besede: rezijanščina, zgodovinsko glasoslovje, samoglasniški sestav, naglas, polglasnik

Schlüsselwörter: Resianisch, historische Phonetik, Vokalbestand, Akzent, Schwa

Introduction

Whereas the Resian reflexes for Slovene originally long schwa (*ā), confined to monosyllables, and for Slovene short-stressed schwa in final syllables (*-ǎ) have been clearly identified, there is some uncertainty on the outcome of Slovene stressed non-final schwa (*ǎ-). This has proven to be a drawback in discussions on Resian historical phonology, notably the reconstruction of the historical development of its vowel system(s) (Vermeer 1987a, 1993), and on the status of the progressive circumflex in Resian (Šekli 2006; Pronk 2011). We will therefore address this question in order to remove the existing uncertainty as far as possible.¹

¹ My thanks go to Marko Snoj for valuable remarks on matters etymological and Willem Vermeer for a critical assessment of a previous version of the following text. Any shortcomings are the sole responsibility of the author.

Each of these vowel types can be considered as belonging to a specific historical layer in the Slovene development of phonemic length:²

1. *ǫ

An older layer, consisting of length that developed in forms that became monosyllables with the fall of weak jers, causing lengthening of the preceding strong jer with falling stress, eg.

csl. *tǫstb → slv. *tâst*, res. 'tęst;³
 csl. *dǫnb → slv. *dân*; res. SG 'dęn, elsewhere 'din.

The Resian reflex *i* is caused by a preceding or following nasal consonant, but in San Giorgio, only a following consonant does generally have no such effect. Resian *e* is a development shared with *koroško*, East *štajersko* and *prekmursko*.

2. *ǝ-

A younger layer, consisting of stressed non-final schwa that was lengthened together with the originally acute-stressed vowels, that previously had been shortened by the end of the Common Slavic period,⁴ eg.

csl. *rǝst'a → slv. *tášća*; res. 'tęšća;
 pre3sg csl. *vǝzǝme → slv. *vzáme*; res. SG u'zǝmĕ, elsewhere u'zimĕ.

These reflexes are in line with the one shown above for *ǫ. However, another series of reflexes is exemplified by

csl. *pǝstǝjǝb → slv. *pásji*; res. SG 'pǝsji, G 'pasji, O 'pǝsje, S 'pǝsji/'pesji;
 pre3sg csl. *lǝže → slv. *láže*; res. SG 'lǝžĕ, G 'lažĕ, O 'lǝžĕ, S 'ležĕ.

Such vowel correspondences in the Resian local dialects closely follow what one usually finds for short-stressed schwa in final syllables, for which see immediately below. Also note the non-uniform reflex in Stolvizza, 'pǝsji/'pesji and 'ležĕ.

² The layer metaphor is adapted from Vermeer (1987a).

³ Dialect material is transcribed according to Kenda-Jež (1996), except when cited from other sources.

⁴ Because of the fusion of the accentuation of Common Slavic short-stressed vowels with Common Slavic acute-stressed vowels, in Slovene the terms *novoakutirani* or *akutirani polglasnik* are often used to refer to stressed non-final schwa.

3. *-ə̌

A layer consisting of short-stressed schwa in final syllables that was not subject to lengthening, because the originally acute-stressed vowels were not lengthened in such syllables either,⁵ eg.

csl. **ďb̌zďb̌* → slv. *dàž*, res. SG *'dəš*, G *'daš*, O *'dəš*, S *'deš*

csl. **p̌b̌šb̌* → slv. *pàs*, res. SG *'pas*, G *'pas*, O *'pas*, S *'pes*

Here the reflex is uniform in Stolvizza.

Further layers need not be assumed for Resian, as retraction of the type csl. **m̌b̌gľă* → slv. *màgla* as a general phonetical development is absent. There do, however, exist cases of analogical retraction.

The problem may be clear by now: following the descriptive scheme mostly applied in Slovene historical phonology, how is the outcome in layer 2 to be seen, as being identical with layer 1 or with layer 3? In Standard Slovene “layer 2 = layer 1” obtains and the same goes for most Slovene dialects. In that case Resian outcomes like those for **p̌b̌šb̌ǰb̌ǰb̌*, **ľb̌že* would be exceptions that need to be explained away. Inevitably, uncertainty has arisen from this state of affairs. Forced to make a choice in the face of contradictory evidence, Vermeer (1987a: 252) assumes layer 2 to be identical to layer 1, when he treats the fusion of *ə̌* and *ē̌*:

Običajno se v slovenščini dolgi polglasnik izgubi po podaljšanju tipa *bráta*, kot to kaže dejstvo, da kratki polglasnik po tem podaljšanju teži k istemu odrazu kot prejšnji slovenski dolgi *ə̌*. ... Za zdaj domnevam, da je odraz regularen v [solbaških, HS] primerih kot *u'sēne* in *u'zímem* in da ima rezijanščina potemtakem normalno slovensko zaporedje.

In (Vermeer 1993: 127), however, he gives a list of reconstructed examples subsequent to the above developments to illustrate his vowel system C, in which layer 2 is presented as identical to layer 3:

ē̌ (< *ē̌*): *yrē* 'lui/lei va', 'ylēdam 'guardo', *tēst* 'suocero'.

...

ə̌ (< *ə̌*): *dəž* 'pioggia', *zələ'nəc* 'lucertola', 'ləžē 'lui/lei mente'.

Alas, this new appraisal of the status of layer 2 is not elaborated upon in the accompanying text, apart from the remark that in non-final stressed syllables “lo

⁵ The csl. forms shown here are bisyllabic, the final weak jers already having ceded the ictus to the preceding syllable, ie. **p̌b̌šb̌* → csl. **p̌b̌šb̌*, which resulted in the Common Slavic neoacute.

sloveno (incluso il resiano comune) ha unicamente vocali lunghe (e ə)” (Vermeer 1993: 133).⁶

The dispute between Šekli (2006) and Pronk (2011), a contribution to the ongoing discussion on the status of the progressive circumflex in Resian, centers on the interpretation of contemporary stressed non-final ə in examples from San Giorgio. Like Vermeer (1987a), Šekli (2006: 279) operates by the assumption that layer 2 = layer 1:

Odraz psl. stcirk. polglasnikov v sln. dvožložnicah v vsaj rez. ni enak odrazu psl. novoakutiranih polglasnikov (in psl. stcirk. polglasnikov v sln. enožložnicah): sln. *daskō*, rez. *'dasko* tož. ed. ← psl. **dǫskō*; ...

The examples adv *'lǣhku*, NApl *'vəsi*, Asg *'dasko* are therefore interpreted by him as showing a stressed vowel quality in non-final position that can only be accounted for when one assumes that during a certain historical period these syllables were unstressed, ie. when stress was on the final syllable as a consequence of the progressive circumflex.

On the contrary, Pronk (2011: 13) notes that an ə like in *'lǣhku* “je ... v tem položaju verjetno lahko tudi odraz kratkega naglašenege praslovanskega polglasnika (prim. ... *pǣsji*)”, thus raising serious doubts about the weight of the examples cited by Šekli in order to prove the previous presence of the progressive circumflex in Resian. Pronk’s remark implies that layer 2 would be identical to layer 3, but like Vermeer (1993) he does not explain how the Common Slavic short-stressed non-final schwa survived unchanged as regards length in present-day Resian. After all, Resian is assumed to be a part of the group of Slovene dialects where the original acute was lengthened in non-final syllables, be it later than in the majority of Slovene dialects, and at present no one is operating by the assumption that, just like in *prekmursko*, this lengthening never took place in Resian.

One may wonder what motivated these either-or approaches, as already Ramovš (1923–1924: 228) clearly states that there are different sets of outcomes for stressed non-final schwa:

V Reziji se je vokalizacija ə razvijala v raznih smereh: a) *tínki, míša, wsakidiñi*: b) *se unámja* [sic], *náñni, prǣkne; lǣzate*: c) *téšća, léhka, ...*

where the examples under b) originate from Gniva and Oseacco, cfr. Baudouin de Courtenay (1875: 61), and point to layer 3 reflexes, whereas the examples under a) and c) have layer 1 reflexes.

⁶ Probably this change of heart was contingent upon new results from fieldwork by the author of the present contribution, cfr. Vermeer (1993: 119–120).

In Ramovš (1928: 110) the examples under b) are in fact cited together with layer 3 cases:

ɔ in ɔ sta se zlila najprej v *ǫ*, iz česar je pozneje nastal tako v Reziji kot na Koroškem v dolgih zlogih *ē*; nadaljnji rez. razvoj tega *ē* je isti kot pri *ē* < *e*: 1. v dolgih zlogih zoženje: *têst*; 2. v kratkih zlogih pa preide *ǫ* > *a* preko samostojno razvitega rez. *ä* < *ǫ*: *pr̥tākne*, *lāžate*, *dāž*, *ovās*, *pālac*.

their common denominator being that they occur in short syllables (stressed non-final and final and non-stressed final).⁷

The examples cited under a) are now treated separately, together with a series of long vowels (Ramovš 1928: 117):

rez. *ō* in *ē* (< *o*, *e*, *e*, *e*, *ɔ*, *ɔ*) se neposredno za nosnim konzonantom preko *ō*, *ē* zožita v *ū*, *ī*: *mój* > *múj*, *mōž* > *mūž*, *внѡтрѣ* > *nutar*, (*edb*)*нѡ-že* 'enkrat' > *nur*, *тѡнојѡ* > **mnó* > *mlú*; *mísu* < *měso*, *míta* < *měta*; *mъša* > **māša*, **mēša* > *míša*; tudi pred nazalom najdemo ta pojav: *дѡнѣ* > *dín*, *wsakidíni*, *tiínki* itd.

So according to Ramovš the different outcomes in layer 2 are tied up with a differentiated development of length in stressed non-final schwa. From (Ramovš 1923–1924: 227–229) it emerges that he regarded cases like *míša* as a secondary development:

mlado, šele nastopajoče podaljšanje oblike *brāta* > *brāta* v navedenih dialektih slov. severa ...,

the basic reflex being represented by cases like G *lāžate*. This is because late lengthening of the non-final acute in the Northern dialects of Slovene gave rise to a similar development of non-final **o* and **ě*, eg. res. *nōsy*, *stræha*, likewise having the same reflex as layer 3 **o* and **ě*. The cases *těšća*, *léhka* cited above under c) are left unaccounted for, however.

The concise statements in Logar (1972: 4) put the emphasis on layer 1 and layer 3:

... razvoj podaljšanega polglasnika / ь /, / ъ / v / e / (лъпѣ → ləp → len)⁸...;
... razvoj polglasnika v kratkih slovenskih zlogih v / a / (/ ə / v / a /) ...,

a formulation that seems to suggest that layer 2 = layer 1.

⁷ For the sake of clarity some examples in unstressed pretonic position, where this statement also holds: res. *ma'nji* 'less', SG *wsa'nüt*, G, O, S *wsa'not* 'to fall asleep'.

⁸ This is probably quoted by way of example rather than as a concrete attestation, see below section 2.1.

This alternative to Ramovš' analysis is laid out more explicitly in Logar (1981). In his description of Stolvizza for OLA he gives the following examples:

1. * $\bar{\delta}$

'din, 'mi Gsg 'm̄a; 't̄st, 'v̄s⁹

2. * $\bar{\delta}$ -

u'zimen; 't̄šća, 'p̄sj̄a,¹⁰ 'v̄esk̄a,¹¹ u's̄ene,¹² te'l̄exk̄a

3. *- $\bar{\delta}$

'pes, 'nes, 'deš, zala'nec, 'bes;¹³ ko'tol, ta'rok, o'oń/o'õń

which together show perfect identity between Stolvizza's layer 2 and layer 1 closed reflexes as opposed to Stolvizza's layer 3 open reflexes.

On the contrary, Šekli (2009: 298, footnote 16) aligns with Ramovš' analysis in acknowledging two basic reflexes for layer 2:

V prid Riglerjevi tezi [o odsotnosti poznega daljšanja v predprezadnem zlogu, HS] bi govorili rezijanski primeri kot Bila *'l̄ž̄eš 'l̄ž̄ate* < psl. **l̄ž̄ešb *l̄ž̄ete* brez podaljšave (: Bila *'t̄šća* < psl. **t̄šća* podaljšavo).

That is to say that the layer 3 reflex in trisyllabic verb forms like *'l̄ž̄ate* would be phonetically regular and analogically caused bisyllabic forms like *'l̄ž̄eš* to acquire a layer 3 reflex as well, as opposed to layer 1 reflexes in forms like *'t̄šća*, that were not subject to this kind of analogy. However, exactly because of the assumed analogical origin of *'l̄ž̄eš* this leaves no possibility to prove that *'l̄ž̄ate* is phonetically regular as a result of the process described by Rigler. Ideally, rather than the cancellation of a morphophonemic alternation, its presence as the consequence of an assumed phonetical change constitutes convincing evidence.

⁹ This example is actually cited from material collected for SLA in 1962; the OLA material has an open *e* in this lexeme. Both collections were kindly put at my disposal by Tine Logar.

¹⁰ See the previous footnote.

¹¹ Unknown in the dialect, according to present speakers.

¹² These two examples only occur in the SLA material.

¹³ Probably a transcription error. The subscript dot is hardly readable in the OLA notebook.

The material

It may be useful at this point to give a complete inventory of the material collected over the years, including all local Resian variants instead of concentrating on just one. This is all the more necessary as concise generalisations on the distribution of the various reflexes are not so easily arrived at, unlike what may have been suggested by the above overview of existing literature.¹⁴

**ǣ*, slv. *â*

	San Giorgio	Gniva	Oseacco	Stolvizza
csl. * <i>dǣnъ</i> 'day', slv. <i>dân</i>	' <i>dɛn</i>	' <i>din</i>	' <i>din</i>	' <i>din</i>
csl. * <i>mǣhъ</i> 'moss', slv. <i>mâh</i>	' <i>mih</i>	' <i>mih</i>	' <i>mih</i>	' <i>mi</i>
csl. * <i>tǣstъ</i> 'father-in-law', slv. <i>tâst</i>	' <i>tɛst</i>	' <i>tɛst</i>	' <i>tɛst</i>	' <i>tɛst</i>
csl. * <i>bǣzъ</i> 'elder', čak. <i>bâzd.</i>	(n.a.)	(n.a.)	' <i>bɛs</i>	' <i>bɛs</i>
Also cfr. O NApl <i>Béza</i> (top.) (Dapit I: 41).				
csl. * <i>svǣtъ</i> 'blossom'	(n.a.)	(n.a.)	' <i>svɛt</i>	' <i>svɛt</i>
O, S 'svɛt has no known modern Slavic parallels. It may have arisen by distant dissimilation, ie. csl. * <i>cvǣtъ</i> [ts-] → * <i>svǣtъ</i> .				

These five lexemes testify to the regular change **ǣ* → *ɛ* (→ *i*), the first three demonstrating that **ǣ* → *ɛ* (→ *i*) was a common Resian development. The lexeme res. '*mih* has Gsg *měha*, a consequence of interparadigmatic analogy to substantives like '*lis* Gsg '*lěsa* 'wood', '*lid* Gsg '*lěda* 'ice'. Obviously this analogy could only operate after the change **měh* → '*mih* had been carried through.

	San Giorgio	Gniva	Oseacco	Stolvizza
csl. * <i>i-</i> + * <i>tǣ</i> 'that', slv. <i>tâ</i> 'this'	<i>j'tɛ</i>	<i>i'ti</i>	<i>i'ti</i>	<i>i'ti</i>

¹⁴ In order to get a better grasp of the phonetic characteristics of *ɛ* in the local dialects where it occurs, these IPA transcriptions of their range may help: San Giorgio [ī – ɛ̄], ie. clearly higher than [ɛ] and unrounded, Oseacco [ɛ̘ – ɛ̙], ie. clearly lower than [ɛ] and somewhat retracted, and Stolvizza [ɛ̘], ie. rather close to [ɛ]. This may also help in explaining some of the vagaries in the examples cited from Baudouin de Courtenay (1875: 61–62) above, cfr. SG *pìs*, O *p'rtákne*, S *šèl*.

This development may also be regular, if one assumes a form **tɔnɔ* or **itɔnɔ*. However, elsewhere in Slovene forms in **-nɔ* are unknown, which makes this assumption difficult to back up.¹⁵ The demonstrative that developed out of **sɔ* ‘this’ has parallel forms: SG *j'se*, elsewhere *i'si*.

However, some lexemes unexpectedly contain layer 3 vowels that reflect a short-stressed **ə*:

	San Giorgio	Gniva	Oseacco	Stolvizza
csl. <i>*cvǔtɔ</i> ‘blossom’, hrv. <i>cvât</i>	<i>'cvət</i>	<i>'cvat</i>	(n.a.)	(n.a.)
Cfr. also csl. <i>*cvĕtɔ</i> , slv. <i>cvĕt</i> .				
csl. <i>*lǔnɔ</i> ‘flax’, slv. <i>lân</i>	<i>'lən</i>	<i>'len</i>	<i>'lən</i>	(n.a.)
This is not a loan from fur. <i>lin</i> , as that would have yielded res. <i>**lĭn</i> , cfr. fur. <i>camarlĭn</i> = SG, G <i>komarlĭn</i> , O, S <i>kamarlĭn</i> ‘cupboard’. However, it is a very rare lexeme, indicating only the plant and not the product.				
csl. <i>*vǔsɔ</i> ‘village’, slv. <i>vâs</i>	<i>'vəs</i>	<i>'vas</i>	<i>'vəs</i>	<i>'ves</i>
Unlike the former two lexemes the latter lexeme, which is still rather common alongside <i>pa'jis</i> = fur. <i>paĭs</i> , is present in all of Resian. Its vowel quality is presumably due to intraparadigmatic analogy, cfr. NApI <i>'vəsi</i> cited above. ¹⁶				

**ə*-, slv. *á*

	San Giorgio	Gniva	Oseacco	Stolvizza
csl. <i>*mǔn'bši</i> ‘minor’, slv. <i>mānjši</i>	<i>'miši</i>	<i>'miši</i>	<i>'miše</i>	<i>'miši</i>
csl. <i>*mǔša</i> ‘mass’, slv. <i>máša</i> , lat. <i>missa</i>	<i>'miša</i>	<i>'miša</i>	<i>'mišə</i>	<i>'miša</i>
csl. <i>*okǔnɔce</i> ‘window (dim.)’, slv. <i>ókance</i>	(n.a.)	<i>u'kincĕ</i>	<i>o'kincĕ</i>	<i>o'kincĕ</i>
csl. <i>*tǔstá</i> ‘mother-in-law’, slv. <i>tášča</i>	<i>'tešća</i>	<i>'tešća</i>	<i>'teščə</i>	<i>'tešća</i>

¹⁵ Forms in **-nɔ* are general in West Slavic (ces., csb., dsb., pol., slk. *ten*, hsb. *tón*, pox. *tɔ*) but in the oldest stages of Polish and Czech *tet* also occurred (Schuster-Šewc V: 1515). The extension of **tɔ* with various means was provoked by the jor vocalisation, which puts this development well after the dissolution of Common Slavic. In order to recognize a West Slavic **-nɔ* in Resian, one would have to assume that contact with that language area was not lost by then.

¹⁶ This of course begs the question as to the phonetical process by which *'ə* originated in the NApI.

csl. *t̪n̪k̪ 'thin', slv. <i>tának/tànak/tanák</i>	'tɛnak	'tinak	'tinək	'tinek
The accented vowel probably reflects *ǝ- from the definite form csl. *t̪n̪k̪t̪j̪, like in slv. <i>tának</i> .				
pre3sg csl. *v̪z̪ime 'to take', slv. <i>vzáme</i>	ɥ'zɛmĕ	ɥ'zimĕ	ɥ'zimĕ	ɥ'zimĕ

These six lexemes show the change *ǝ- → e (→ i) to be regularly present in all of Resian.

The following lexeme, however, shows this reflex only in two local dialects:

	San Giorgio	Gniva	Oseacco	Stolvizza
csl. *l̪g̪k̪ 'light', slv. <i>láhak/lahák</i>	'l̪hak	'lehak	'l̪hak	'l̪ek

O 'l̪hak, S 'l̪ek could again have been influenced by the definite form *l̪g̪k̪t̪j̪. Where SG 'l̪hak can be compared to the regular layer 3 reflex, the open e in G 'lehak is completely unexpected.

All other attested lexemes consistently contain layer 3 reflexes, with Gniva *a → e in a nasal environment:

	San Giorgio	Gniva	Oseacco	Stolvizza
csl. *b̪z̪ati 'to run about'	'b̪zat	'bazat	'b̪z̪at	'b̪zet/'bezet
Said of children or young animals, slv. <i>b̪z̪ati b̪z̪a</i> 'to cause nuisance'. In Resian the verb belongs to another conjugation, cfr. pre3sg SG, O, S 'b̪žĕ, G 'b̪ažĕ.				
csl. *b̪z̪je 'elder', slv. <i>b̪z̪jĕ</i>	'b̪z̪jĕ	'bazjĕ	(n.a.)	(n.a.)
Also cfr. <i>Bĕzje</i> (top., Kranjska Gora). The local dialect of Kranjska Gora also has <i>vĕs</i> for slv. <i>vās</i> (Kliner & Škofic 2015). Both these examples contain [ɛ:] (Škofic, personal communication).				
csl. *dn̪sn̪j̪ 'today's', slv. <i>danášnji</i>	'n̪šnji	'nešnji	'n̪šnje	'nešnji
csl. *ed̪n̪ n̪ des̪ete 'eleven', slv. <i>enájst</i>	'd̪nijst	'denajst	'd̪nest	'denest
pre3sg csl. *l̪že 'to lie', slv. <i>láže</i>	'l̪žĕ	'lažĕ	'l̪žĕ	'ležĕ
pre3sg csl. *p̪hne 'to kick', slv. <i>páhne</i> 'to shove'	'p̪hnĕ	'pahne	'p̪hnĕ	'penĕ
This vocalism has been analogically carried over in the if. forms, cfr. pre3sg csl. *p̪h̪iĕt̪, slv. <i>p̪há/phā</i> , but SG 'p̪ha, G 'paha, O 'p̪h̪a, S 'pea.				

	San Giorgio	Gniva	Oseacco	Stolvizza
csl. * <i>pъsъjъjъ</i> 'canine', slv. <i>pásji</i>	<i>'pəsji</i>	<i>'pasji</i>	<i>'pəsje</i>	<i>'pəsji/'pesji</i>
csl. * <i>sъmastīti</i> 'to squash, to mash', slv. <i>zmasīti</i> 'to squash or grind, especially grapes'	<i>z'məstīt</i>	<i>z'mestīt</i>	<i>z'məstet</i>	<i>z'mestīt</i>
Derived from csl. * <i>mъstъ</i> , a loan from lat. <i>mustu(m)</i> 'must' (Bezljaj II: 170).				
csl. * <i>tъknōti</i> 'marked'	<i>'təknən</i>	<i>'taknən</i>	<i>'təknən</i>	<i>'teknən</i>
Said of someone who has a spot in the face, cfr. slv. (<i>dotáknen</i>)				
csl. * <i>usъxnōti</i> 'to settle'	(n.a.)	<i>u'o'sahnut</i>	(n.a.)	<i>u'senano</i>
Said of wood or hay, cfr. slv. <i>usahniti/usahniti</i> 'to dry out'				

The Stolvizza variant *'ə* is rare and always accompanied by a doublet with *'e*: *'bəzet/'bezet*, *'pəsji/'pesji*.

Some lexemes present etymological difficulties, however:

	San Giorgio	Gniva	Oseacco	Stolvizza
csl. * <i>pъtāti</i> 'to suffer'	<i>'pətēt</i>	<i>'patēt</i>	<i>'pətēt</i>	<i>'petēt</i>
Tentatively I propose a hybrid of csl. * <i>tъrpěti</i> 'to suffer' and fur. <i>patī</i> id., cfr. pre3sg res. <i>pat'ī</i> .				
csl. * <i>възpromъn'āti</i> 'to remind'	<i>spo'mənjət</i>	<i>spo'menjat</i>	<i>spo'mənjət</i>	<i>spo'menjet</i>
The csl. form set up in this case would be a hybrid of * <i>възpromъněti</i> and * <i>възpromin'āti</i> .				
csl. * <i>prēmъknōti</i> 'soaking wet'	(n.a.)	(n.a.)	<i>pra'məknən</i>	(n.a.)
Cfr. slv. <i>preməknen</i> 'shifted'. This lexeme, only present in Oseacco, ¹⁷ is probably a hybrid resulting from contact with * <i>prēmoknen</i> .				

These then are ten or maybe even thirteen lexemes that contradict the assertion that *ɛ* (\rightarrow *i*) is the basic reflex for **ǣ*-.

¹⁷ Chinese (2003) contains the entry "prymāknen inzuppato, fradicio", however.

A quite unclear case is:

	San Giorgio	Gniva	Oseacco	Stolvizza
csl. * <i>upahnǫti</i> 'to wither'	<i>u'pǫhnut</i>	<i>se u'pahnut</i>	<i>se u'pəhnut</i>	<i>se u'penot</i>
Said of flowers, cfr. rus. <i>pachnut</i> 'emit a pleasant odour'.				

I only propose this etymology in order to submit it for further scrutiny. If the accented vowel really reflects accented **a*, it would not even belong in this overview, cfr. also **nǫnǫ* below.

***-ǫ, slv. ǫ**

	San Giorgio	Gniva	Oseacco	Stolvizza
csl. * <i>dǫžd'ǫ</i> 'rain', slv. <i>dǫž</i>	<i>'dǫš</i>	<i>'daš</i>	<i>'dǫš</i>	<i>'deš</i>
csl. * <i>ǫnǫsǫ</i> 'oats', slv. <i>ǫnǫs</i>	(n.a.)	(n.a.)	(n.a.)	<i>o'ves</i>
csl. * <i>pǫčǫ</i> 'well', lat. <i>puteu(m)</i>	<i>'pǫč</i>	<i>'pač</i>	<i>'pǫč</i>	<i>'peč</i>
I assume this to be a loan from Latin rather than from fur. <i>pòz</i> (Bezljaj III: 66), which would have yielded SG ** <i>'pǫč</i> Gsg ** <i>'počǫ</i> , cfr. fur. <i>tròp</i> = SG <i>t'röp</i> Gsg <i>tro'pǫ</i> 'herd'.				
csl. * <i>pǫsǫ</i> 'dog', slv. <i>pǫs</i>	<i>'pǫs</i>	<i>'pas</i>	<i>'pǫs</i>	<i>'pes</i>
csl. * <i>vǫsǫ</i> 'all', slv. <i>vǫs</i>	<i>'vǫs</i>	<i>'vas</i>	<i>'vǫs</i>	<i>'ves</i>
csl. * <i>vǫdǫnǫsǫ</i> 'widower', slv. <i>vǫdǫnǫc</i>	<i>uodo'vǫc</i>	<i>odo'vac</i>	<i>vodo'vǫc</i>	<i>udo'vec</i>

Individual developments in the local dialects, which are to be found especially in originally short syllables, resulted in the regular correspondence of reflexes SG *ǫ* :: G *a* :: O *ǫ* :: S *e* shown above.

As in Gniva *'a* → *'e* obtains in the presence of a nasal consonant, eg. csl. **mǫti* → *'meti*, the regular correspondence may become SG *ǫ* :: G *e* :: O *ǫ* :: S *e*:

	San Giorgio	Gniva	Oseacco	Stolvizza
csl. * <i>dǫnǫsǫ</i> 'today', slv. <i>dǫnǫs/(arc.)</i> <i>dǫnǫs</i>	<i>'nǫs</i>	<i>'nes</i>	<i>'nǫs</i>	<i>'nes</i>
csl. * <i>edǫnǫ</i> 'one', slv. <i>édǫn</i>	<i>'dǫn</i>	<i>'den</i>	<i>'dǫn</i>	<i>'den</i>

	San Giorgio	Gniva	Oseacco	Stolvizza
csl. * <i>mъnъ</i> 'gudgeon', slv. <i>mānək</i>	<i>'mānj</i>	<i>'menj</i>	<i>'mānj</i>	<i>'menj</i>
csl. * <i>konъcbъ</i> 'edge; end', slv. <i>kónac</i>	<i>ko'nac</i>	<i>ko'nec</i>	<i>ko'nac</i>	<i>ko'nec</i>
csl. * <i>lonъcbъ</i> 'little pan', slv. <i>lónac</i>	<i>lo'nac</i>	<i>lo'nec</i>	<i>lo'nac</i>	<i>lo'nec</i>
csl. * <i>ovъnъ</i> 'ram', slv. <i>ónan</i>	(n.a.)	(n.a.)	<i>o'van</i>	<i>o'ven</i>
The SLA material also has G <i>ovъn</i> , cited from Oseacco as the equivalent of G <i>'wübac</i> .				
csl. * <i>pletенъcbъ</i> 'basket', slv. (reg.) <i>pleténac</i>	<i>plata'nac</i>	<i>plata'nec</i>	<i>plata'nac</i>	<i>plata'nec</i>
csl. * <i>sъnъ</i> 'dream', slv. <i>sān</i> 'sleep'	<i>'sān</i>	<i>'sen</i>	<i>'sān</i>	<i>'sen</i>
csl. * <i>възpromъnъ</i> 'souvenir'	<i>spo'mānj</i>	(n.a.)	<i>spo'mānj</i>	<i>spo'menj</i>
Another substantive without known modern Slavic parallels. It is probably a deverbative from csl. * <i>възpromъnъ'ati</i> above.				
csl. * <i>zelenъcbъ</i> 'green lizard', slv. <i>zelénac</i>	<i>zalo'nac</i>	<i>zala'nec</i>	<i>zalan'nac</i>	<i>zala'nec</i>

In a few lexemes in several or all local dialects the reflex is *'o*:

	San Giorgio	Gniva	Oseacco	Stolvizza
csl. * <i>kotъlъ</i> 'kettle', slv. <i>kótal</i>	<i>ko'tal</i>	<i>ko'tol</i>	<i>ko'tou</i>	<i>ko'tol</i>
csl. * <i>ogъnъ'bъ</i> 'fire', slv. <i>óganj</i>	<i>uo'ginj</i>	<i>o'honj</i>	<i>o'yonj</i>	<i>o'onj</i>
csl. * <i>orbъ</i> 'eagle', slv. <i>órāl</i>	<i>uo'rāl</i>	<i>o'rol</i>	<i>o'rou</i>	<i>o'rel</i>
csl. * <i>въtorъkъ</i> 'Tuesday', slv. <i>tórak</i>	<i>ta'rok</i>	<i>ta'rok</i>	<i>ta'rok</i>	<i>ta'rok</i>

Mostly confined to the local dialects east of San Giorgio, the exact conditions under which this reflex appears are yet to be defined. Apart from SG *uo'ginj*, also *ua'ginj*, these items will be ignored in the discussion.

An unexpected reflex in San Giorgio and Stolvizza is found in:

	San Giorgio	Gniva	Oseacco	Stolvizza
csl. * <i>něně</i> 'now'	<i>'njgn</i>	<i>'njen</i>	<i>'njən</i>	<i>'njən</i>
Cfr. slv. (dial.) <i>njan</i> (Bezljaj II: 224 s.v. * ninje). SG <i>'njgn</i> suggests an etymological *- <i>ā</i> here. That the Stolvizza reflex also goes back to *- <i>ā</i> , when between nasal consonants, can be seen from prelsj <i>'mən</i> 'to have', D <i>'nən</i> 'we' as opposed to <i>spo'menj</i> .				

Discussion

Although a neat, clear-cut distribution rule for the different reflexes within layer 2 does not emerge, I think the best criterium is the nasal consonant environment. Five out of seven items with layer 1 reflexes have such an environment (*'miši*, *'miša*, *u'kincě*, *'tinak*, *u'zimě*), against five out of thirteen items with layer 3 reflexes (*'nəšnji*, *'dənijst*, *z'məstit*, *spo'mənjat*, *pra'məkənən*). The nasal environment is clearly over-represented in the layer 1 group while constituting a minority within the layer 3 group.

Possibly, analogies may have diluted the original distribution according to this criterium. For *'tešća*, the case for analogy with *'test* can easily be made,¹⁸ but for O *'ləhək*, S *'ləek* things become rather more complicated. Consider the triad:

	San Giorgio	Gniva	Oseacco	Stolvizza
csl. * <i>lěgьkь</i>	<i>'ləhak</i>	<i>'ləhak</i>	<i>'ləhək</i>	<i>'ləek</i>
csl. * <i>lěžьkь</i>	<i>'težak</i>	<i>'težak</i>	<i>'težək</i>	<i>'težek</i>
csl. * <i>měkьkь</i>	<i>'mihak</i>	<i>'mehak</i>	<i>'mihək</i>	<i>'miek</i>

As these adjectives are known to display accentual doublets in Slovene, it is hard to draw any firm conclusion about regular phonetical developments here. However, that apart from intraparadigmatic leveling of intonations also some kind of interparadigmatic leveling as to vowel quality must have taken place is made especially clear by the forms with open *e*, G *'ləhak*, SG, G *'težak* and G *'mehak*, a vowel quality for which at present no phonetical explanation is known for Resian.¹⁹ Within this web of relationships, the vocalism in O *'ləhək*, S *'ləek*

¹⁸ Thus also Pronk (2011: 13).

¹⁹ Possibly Rigler (1963: 72) had G *'težak*, *'mehak* in mind when he remarked that **ě* resulted in *e* when "so prišli pod akcent pri premiku cirkumfleksa proti začetku", an idea the other local dialects do not confirm. An unexpected open *e* is also found in G *'lewči* 'more beautiful' and

needs not necessarily be of phonetical origin, but could just as well be due to O *'težək*, S *'težek*.

Turning to forms with an unexpected, because in a nasal environment, layer 3 reflex, *'nəsŋji* and *'dənijst* are obvious candidates for the analogy approach, cfr. *'nəs* and *'dən*. This would leave *z'məstīt*, *spo'mənjat* and *pra'məknən* as annoying counterexamples, but it should be noted that there is not a single thematic verb with layer 1 vocalism, whereas there are several with layer 3 vocalism that must be of phonetical origin (*'bəžĕ*, *'ləžĕ*, *'pəhnĕ*, *'təknĕn*, *u'senano*), so *z'məstīt*, *spo'mənjat* and *pra'məknən* may have been analogically influenced by them.

When we now concentrate on those items that do not fall under the suspicion of being due to analogy the picture becomes clear: a layer 3 vowel should be regarded as the regular reflex of *ə-, whereas a layer 1 vowel is conditional upon a nasal environment. This raises the question of how to interpret the fact that in Resian, layer 2 and layer 3 have the same basic phonetical reflex. The two possibilities are:

- a) layer 2 schwa escaped lengthening, as implied by Ramovš (1928), Vermeer (1993), Šekli (2009 (trisyllabic forms)) and Pronk (2011);
- b) layer 2 schwa was lengthened, like in the view of Logar (1981), Vermeer (1987a) and Šekli (2006; 2009 (bisyllabic forms)), but without fusing with layer 1 schwa.

To evaluate possibility a), consider the layer 3 items with a nasal consonant environment: *'nəs*, *'dən*, *ko'nəc* etc., *'mənĵ*, *o'vən* and *'sən*. There is no sign of raising here, so this environment had no effect on short-stressed schwa in final syllables. SG *u'o'ginĵ/ua'ginĵ* is the only locally restricted counterexample against this assertion and therefore I assume this development to be of a later date. Besides, a following nasal consonant generally does not trigger raising in San Giorgio, so a different process must have been at work here. Raising also affected *ĕ and *o → *e* and *o*, and, going by the contrast between A *m'le* ← **mnĕ* and I *'mlu* ← **mnŏ* 'I', cfr. also *'nji* ← **nĵĕ* 'her', only affected long-stressed vowels. Furthermore, loans from Friulian and German show the alternation that one expects to be triggered by the different treatment of long vs. short *ĕ and *o: G *ta'renj* Gsg *ta'rinĵa* 'meadow' = fur. *tarein*, G *š'tont* Gsg *š'tunta* 'market-stall' =

in some verbs of the type SG, G *'kleknut* 'to kneel', SG, G, O *'poknut* 'to explode'. However, as this is not a general Resian phenomenon, it cannot be very helpful in clarifying the regular development of stressed non-final schwa. In verbs ending in *-nut*, the presence of vowel qualities typically found in final previously short-stressed syllables, eg. SG *'pəknut* 'to sting', SG, G *s'topnut* 'to step', SG *'kəpnut* 'to drip', resulting in alternations with the root vowels in SG *'pikat*, *s'topat*, *'kapat*, may actually be due to interparadigmatic analogy to SG *'pəhnĕ*, *'təknĕn* etc.

bar. *štont*. Therefore, the raising in *'miši*, *'miša*, *u'kincë*, *'tinak*, *u'zimë* must have happened under length and proves that layer 2 schwa was lengthened, just like all other non-final vowels.

As to possibility b), this has theoretically been foreseen by Rigler (1963: 40):

Blizu časa splošnega daljšanja nezadnjih kratko poudarjenih zlogov na severu je treba staviti tudi razvoj dolgega *ə* v *a* ali *e*. Ker imajo tudi v severnih dialektih za v nezadnjih zlogih pozneje podaljšani kratko poudarjeni *ə* isti refleks kot za že prej dolgi (cirkumflektirani), je treba ta razvoj staviti najbrž šele v čas po podaljšanju nezadnjih kratko poudarjenih zlogov na severu. Tudi če bi se *ə* → *e* razvil še pred podaljšanjem akuta in bi ga potem akutirani *ə* v razvoju ujel, bi se to ne moglo zgoditi dosti prej, ker bi sicer gotovo dobili kje drugačno kvaliteto za enega in drugega.

This is to say that in Slovene generally layer 2 schwa has the same reflex as layer 1 schwa because layer 2 had already been lengthened when the lowering of long **ə* in *a* or *e* occurred. An inverse order, first lowering and then lengthening, would have resulted in different vowel qualities for layer 1 and layer 2 schwa. Actually, that is the situation we have at hand in Resia.²⁰ This conclusion has several implications for such questions as the reconstruction of the historical development of the Resian vowel system, its relation to *ziljsko* and the status of the progressive circumflex.

To start with the Common Ziljsko-Rezijansko vowel system, the lowering of long *ə* → *e* was still carried out in common, with the difference that the items containing a long *ə* in Resian only comprised those with **ə̄*, because the items with **ə̀* were still short at that point. Lengthening had already operated in *ziljsko* when lowering occurred, but failed to propagate in timely fashion to Resian, i.e. the lowering isogloss preceded the lengthening isogloss in its expansion to Resian. Hence the contrast:

(layer 1) zilj. *dēn*, *mēh*;²¹ res. **dēn*, **mēh* → *'din*, *'mih*

(layer 2) zilj. **péhnti*, **pésji* → *pèhnti*, *pèsji*; res. **'pəhnut*, **'pəsj* → G *'pahnut*, *'pasji*

The question now arises how this discrepancy in the timing of the two changes came about. In contrast to the lowering change the focal point of the lengthening change lay outside the Northern Slovene dialects. The Western and Southern Slovene dialects carried it out relatively early and from there it spread to the Northern dialects, in the case of the North-West probably by way of the Kranjska Gora-Rateče contact zone between *gorenjsko* and *koroško*. From there it fanned

²⁰ Šekli (2018: 310) does not seem to accept this line of reasoning, as he sees lowering of **ə̄* in the North as a separate event preceding lowering of lengthened **ə̀* by about two centuries, although the two vowels still fused in *e*.

²¹ The source for all *ziljsko* examples is Pronk (2009).

out to *ziljsko* in Val Canale and the Gail valley and finally to Resia. Within this scenario, lengthening of non-final syllables can still to be seen as a development falling within the Common Ziljsko-Rezijansko period (Vermeer 1987a: 252) that must have come to an end during the 14th century (Steenwijk 2022: 56, footnote 28). As in a nasal environment *ǝ- still managed to fuse with *ǝ̄, lengthening reached Resian at a relatively short temporal distance after lowering.²² Although a Common Ziljsko-Rezijansko change then, the different outcomes in the case of *ǝ- also mark the demise of that common vowel system.

The relatively late lengthening in the North is generally deduced from the fact that layer 2 *ě, *e and *o did not fuse with layer 1 *ě, *e and *o, eg.:

(layer 1) *zilj. līas, līad, būæg* :: res. **līas, *līad, *būæg* → SG 'lis, 'lit, 'buk
(layer 2) *zilj. lēto, sēdn, ōsn* :: res. **lēto, *sēdan, *ōsan* → 'lētu, 'sēdan, 'ōsan

Instead, in Resian layer 2 *ě, *e and *o fused with layer 3 *ě, *e and *o:

(layer 3) res. 'dēt, za'lēn, 'kōnj

To this series of reflexes testifying to relatively late lengthening in the North, in Resia layer 2 and 3 schwa can now be added. Or rather, “again be added”, because Ramovš (1924: 229) had already made this equation, cfr.

... ker tu pojav sub V. [ie. early lengthening in non-final syllables] ni nastopil; zato tudi: *lāzate, nōsy* kakor *strēha*...

Resian turns out to have been the last dialect within the Northern group to carry out this change. Seen in this context the fusion of *ǝ- and *ǝ̄ is a natural state of affairs.

The phonetic characteristics of the vowel resulting from this fusion were *low*, because in an environment with a nasal consonant fusion with *ę, *ǝ̄ → *e* occurred,²³ *unrounded*, because the *u* → *v* change conditioned by a following unrounded vowel was carried out also before this vowel, eg. G

²² This assumption builds upon Rigler's (1963: 40) “se to ne moglo zgoditi dosti prej”, from the complete quote above.

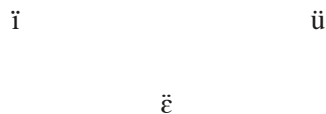
²³ And not in every environment, as Ramovš (1935: 33) implies, cfr. in short-stressed final syllables SG, G, O, S 'zet 'son-in-law', SG 'zet 'to reap'. In pretonic syllables the reflex of *ę is subject to regressive vowel assimilation (“Vokalharmonie”), whereas the reflex of *ǝ̄ is not, eg. SG *zgl'i'düyat*, G *zli'düyat* ‘to count’ vs. SG, G *ȳza'müyat* ‘to take’. Only in closed unstressed final syllables fusion occurred, eg. SG, G 'dēvat, O 'dēvət, S 'dēvet ‘nine’ and SG 'delavac, G 'dēlovac, O 'dēlavəc, S 'dēlavec ‘worker’.

'*vas*, *odo'vac*,²⁴ and of course *central*, because it fused with *-ə in all other environments. The raising to maximally high *i* of the product of the conditional fusion of **ɛ*, *ə* and **ə*- → *e*, eg. res. *u'nit* 'to light', '*din*, '*miši*, is of a later date, as in San Giorgio it has been carried out under slightly different conditions, cfr. SG '*dən*.²⁵

In IPA terms the product of the fusion of **ə*- and *-*ə* is best represented as [ē:] in non-final and as [ē] in final syllables, a centralised vowel with respect to the open *e* that resulted from denasalized **ɛ*. In present-day Resian the Stolvizza local dialect seems to have preserved this phone, as it is the phonetic reality behind the phoneme /ə/ in the forms '*bəzet*, '*pəsji*; '*mərɥa*, '*pərvi*; '*məš*, '*nət*. In the first subgroup (unspecific non-final syllables) *ə* has been almost completely substituted by *e*, hence the occasional doublets '*bəzet*/'*bezet*, '*pəsji*/'*pesji*. With innovating speakers, this process now also can be observed in the second (syllables with tautosyllabic *r*, eg. '*pertine*) and third subgroup (closed final syllables with *-*i*, eg. *bana'den*).

With this phoneme /ē/, a slightly modified reconstruction of the historical development of the Resian vowel system as proposed by Vermeer (1987a; 1993) can be made. After it had moved from its central to a low position, /ē/ was at first the only centralised vowel in the system.²⁶ Then it was joined by centralised /i/ and /ü/, as they assumed the same distinctive trait that distinguished /ē/ from /ɛ/, ie. centralisation, in order to avoid fusion with the new /i/ and /u/ arising from the monophthongization in **liəs*, **buəg* etc. Because the fusion of **ə*- and **ɛ*, **ə* in nasal environment is a general Resian phenomenon, the resulting subsystem comprising three centralised vowels maximally equidistant from each other was likewise a general Resian trait:

1. Common Resian A, centralised subsystem

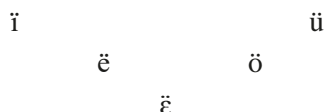
²⁴ In contrast to *ziljsko*, where the similarly conditioned *u* → *b* change did not operate on *zilj. wəš* 'all; everything', another sign of the disintegration of the Common Ziljsko-Rezijansko dialect unit.

²⁵ Cfr. the German loan SG *kol'endrin*, G *ku'lindrin* = deu. *kolender*, not older than the 15th century (Weigand 1968: 966).

²⁶ Vermeer (1993: 127) explicitly mentions the possibility that *ə* "può esser stato un membro effettivo del sistema delle vocali scure, per esempio, l'equivalente scuro di *a*." The difference in our approaches lies in the determination of the starting point of the formation of the centralised subsystem, which he sees in the redundant frontedness of **u* (Vermeer 1993: 123).

Then, when denasalized * ϵ and * $\rho \rightarrow e$ and o acquired a more closed realisation, the closed reflexes of * ϵ , * e , * o also resorted to centralisation, and, by occupying the open space left in the centralised subsystem, became / \tilde{e} / and / \tilde{o} /. Now a vowel triangle consisting of centralised vowels emerged, characterised by three degrees of openness, high, mid and low, and pairs of fronted vs. back vowels in the more closed ranges:

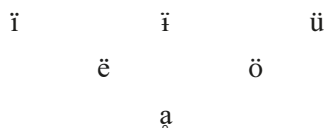
2. Common Resian B, centralised subsystem

The high quality for the present San Giorgio reflex, [ī – ū], ie. clearly higher than [ə], is of a later date, as examples like SG *spo'mənjət*, *plata'nəc* show. When regressive vowel harmony set in, the San Giorgio reflex for * ∂ - and * $\dot{\partial}$ was still phonetically low, cfr. SG *ku'njəc* 'foal' ← **konjic*, SG *plis'tət* 'to knit' ← **plestì-t*. At least at this point / \tilde{e} / also comprised the vowel segment of syllabic * γ , cfr. SG *ča'tərtak* 'Thursday' ← **četřtək*.

The secondary raising of / \tilde{e} / to / \tilde{i} / in San Giorgio must have occurred after the formation of the Common Resian B subsystem. This is implied by Vermeer's (1993: 127) reconstruction of / \tilde{e} / and / \tilde{o} / in unstressed syllables as well, res. **pěčě'na*, **zělē'nəc*, which amounts to a phonological interpretation of the *moderna vokalna redukcija* that in Resian set off the regressive vowel assimilation (Ramovš 1928: 115–116). The secondary raising of / \tilde{e} / in San Giorgio was probably provoked by the earlier loss of distinctive length in that village with respect to the other localities (Vermeer 1993: 135), that out of * $\dot{\partial}$ had produced a rival for the position of the low centralised vowel, / a /. Phonetically / \tilde{e} / and / \tilde{o} / were still clearly fronted resp. back when this happened.

3. San Giorgio Resian, centralised subsystem

In this view, / \tilde{e} / was the nucleus that introduced the distinctive trait of centralisation in the vowel system, around which a whole subsystem of centralised vowels was eventually constructed. Another characteristic of this subsystem was the

reduced distinctive load of vowel length: /i/ and /ü/ were automatically long and with /ë/, /ö/ and /ë/ length was in complementary distribution, long in non-final and short in final syllables. Without proposing to modify the process by which distinctive length was eventually lost in Resian, I still would maintain that length had already lost its phonemic significance in the centralised subsystem as this process started to unfold. As already noted by Rigler (1963: 71), phonetically the centralised vowels are shorter than the non-centralised ones.

As the pairs /i/ and /ü/ (except in San Giorgio) and /ë/ and /ö/ became even more centralised, instead of fronted vs. back, unrounded vs. rounded became the distinctive trait for these pairs. Under such circumstances /ë/ was left without a partner with which to enter in this kind of opposition and that probably started off the various fusions with vowels belonging to the non-centralised system in the local dialects. Like already discussed above, it fused with *-i in San Giorgio, but east of that village it could now only fuse with a low vowel, as the escape route in between /ë/ and /ö/ had by now been blocked, and therefore we get fusion with *-à: Gniva (→ a), Oseacco (→ ə) and Stolvizza (→ e). In the latter village, this happened only in closed syllables. A trace of the realisation of /ë/ is here preserved in the positionally conditioned outcome of this fusion in the forms 'mən ← *imâm, 'nən ← *nâm.²⁷

The centralised subsystem had now become square and that is still the present situation with the older generation of speakers, born before 1940. With younger speakers the two pairs are now merging in a single vowel each, opposed between themselves as high vs. mid, as can be seen by written forms like O <zvüzdä>, <pošlüšät> vs. <rëče>, <wëdä> (Chinese 2007).²⁸

Now that /ë/ has been firmly established as a factor in the historical development of the Resian vowel system, this insight can be put to work when interpreting its non-final occurrence in the forms SG adv 'lähku, NApl 'vəsi, Asg 'dasko cited in the introduction.²⁹ As Pronk (2011: 13) already supposed, these forms can be explained by assuming that they go back to a short-stressed schwa (that was subject to lengthening in non-final syllables, we can now add). In other words, these forms do not constitute compelling evidence that the schwa must have been unstressed during a certain historical period as a result of stress having been shifted to the following syllable, the so-called progressive circumflex. Instead, their stressed

²⁷ Logar (1972: 6–7), treating the distribution of these reflexes in the various local dialects, explains unexpected attestations as the consequence of dialect mixture. I cannot confirm these observations: in unmarked speech the informants do not mix their dialects. In interviews, when under pressure, this may occasionally happen.

²⁸ Of course, in San Giorgio only merging of /ë/ and /ö/ occurs.

²⁹ Personally, I would leave out 'lähku for the reasons explained above.

vowel quality makes them similar to examples like *'sěnu*, Gsg *'lěsa*, *'böga* in being indifferent as to the presence or absence of the progressive circumflex.

At this point I do not intend to give a new twist to the century-old discussion on the status of the progressive circumflex in Resian, but I would like to draw attention to the fact that the question is in no way settled then.³⁰

Conclusion

Thanks to his exceptional attention for detail, Ramovš was able to correctly observe the state of affairs obtaining in Resian and propose a realistic phonetic reconstruction for the product of the fusion of *ǰ- and *-ǰ. After him, Rigler's balanced application of the structuralistic framework to historical phonology enabled him to hit upon the explanation of this situation, without even realising that such a situation actually existed. Together they have shown that an inclusive and unprejudiced approach is to be preferred if one intends to arrive at durable results. Although the development of Slovene stressed non-final schwa in Resian as delineated above is rather unique, it still fits in nicely with the conclusions already arrived at by internal reconstruction and by Slovene dialect geography.

Abbreviations

- A = accusative
- adv. = adverb
- Asg = accusative singular
- bar. = Bavarian
- ces. = Czech
- csb. = Kashubian
- csl. = Common Slavic
- čak. = Čakavian
- D = dative
- deu. = German
- dim. = diminutive
- dsb. = Lower Sorbian
- fur. = Friulian

³⁰ As long as the cases of the type Lp *'na spövět*, S *'pöwadenj* do not receive a satisfying phonetical explanation, the historical presence of the progressive circumflex is hard to prove, cfr. Rigler (1972: 122); Stankiewicz (1984–1985: 723); Vermeer (1987b: 291–292).

G = Gniva/Njiva
Gpl = genitive plural
Gsg = genitive singular
hrv. = Croatian
hsb. = Upper Sorbian
I = instrumental
if. = imperfective
IPA = International Phonetic Alphabet
lat. = Latin
Lp = Lipovaz/Lipavac
n.a. = not attested
NApl = nominative/accusative plural
O = Oseacco/Osojane
OLA = *Obščeslavjanskij lingvističeskij atlas*
pol. = Polish
pox. = Polabian
pre1sg = present tense 1st person singular
pre3sg = present tense 3rd person singular
res. = Resian/*rezijansko*
S = Stolvizza/Solbica
SG = San Giorgio/V Bili
SLA = *Slovenski lingvistični atlas*
slk. = Slovak
slv. = Slovene
top. = toponym
zilj. = *ziljsko*

Bibliography

- Jan BAUDOUIN DE COURTENAY, 1875: *Opyt fonetiki rez' janskich govorov*. Varšava – Peterburg: Vende – Kožančikov.
- France BEZLAJ, 1976–2005: *Etimološki slovar slovenskega jezika I-IV*. Ljubljana: Mladinska knjiga – Založba ZRC.
- Rino CHINESE, 2007: *Zvüzdä mä. V nebu luna plava: srečanje med pesniki, pisatelji in drugi ustvarjalci / incontro tra scrittori, poeti ed altro*. Ur. Aldo Clodig in dr. Liesa – Garmak / Liessa – Grimacco: Kulturno društvo Rečan / Circolo culturale Rečan. 91.
- Sergio CHINESE, 2003: *Rošajanskë – laskë bysidnjäk / Repertorio lessicale italiano – resiano*. Udine: Marioni.

Roberto DAPIT, 1995: *Aspetti di cultura resiana nei nomi di luogo I: area di Solbica/Stolvizza e Korito/Coritis*. Padova: CLEUP.

Karmen KENDA-JEŽ, 1996: Uvodna pojasnila. Tine Logar: *Dialektološke in jezikovnozgodovinske razprave*. Ur. Karmen Kenda-Jež. Ljubljana: ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša. VII-XVIII.

Klemen KLINER in Jožica ŠKOFIC, 2015: *Ledinska imena v občini Kranjska Gora / Flurnamen in der Gemeinde Kranjska Gora*. Jesenice: Razvojna agencija Zgornje Gorenjske. <https://www.flurnamen.at/wp-content/uploads/2018/07/KranjskaGora_12.pdf>

Tine LOGAR, 1972. Rezijanski dialekt (Glasoslovna skica). VIII. seminar slovenskega jezika, literature in kulture 3.–15. julija 1972. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti. 1–10.

– –, 1981: Solbica (Stolvizza); OLA 1. *Fonološki opisi srpskohrvatskih/hrvatskosrpskih, slovenačkih i makedonskih govora obuhvaćenih Opšteslovenskim lingvističkim atlasom*, Sarajevo: Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine. 35–40.

Tijmen PRONK, 2009: *The Slovene Dialect of Egg and Potschach in the Gailtal, Austria* (Studies in Slavic and General Linguistics; 36). Amsterdam – New York: Rodopi.

– –, 2011: Narečje Ziljske doline in splošno-slovenski pomik cirkumfleksa, *Slovenski jezik/Slovene Linguistic Studies* 8, 5–17.

Fran RAMOVŠ, 1923–1924: K poznavanju praslavanske metatonije (Slov. *á*, shr. *ǎ* – *á* iz novoakutiranih *ъ* in *ь*), *Slavia* 2, 205–231.

– –, 1928: Karakteristika slovenskega narečja v Reziji, *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* 4, 107–121.

– –, 1935: *Historična gramatika slovenskega jezika*. 7, *Dialekti*, V Ljubljani: Učiteljska tiskarna.

Jakob RIGLER, 1972: O rezijanskem naglasu, *Slavistična revija* 20, 115–126.

Heinz SCHUSTER-ŠEWC, 1978–1989: *Historisch-etymologisches Wörterbuch der ober- und niedersorbischen Sprache*, Bautzen: Domowina-Verlag.

Marko SNOJ, 2015: *Slovenski etimološki slovar*. 3. elektronska izdaja, Ljubljana: Založba ZRC – Znanstvenoraziskovalni center SAZU. <www.fran.si/193/marko-snoj-slovenski-etimoloski-slovar>

Edward STANKIEWICZ, 1984–1985: The dialect of Resia and the “Common Slovenian” accentual pattern, *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku*, 27–28, 719–725.

Han STEENWIJK, 2022: On the early history of Val Resia and some of its toponyms or: How the Resians lost their name, *Slovenski jezik/Slovene Linguistic Studies* 14, 33–63.

Matej ŠEKLI, 2006: Praslavanski stari cirkumfleks v rezijanskem in ziljskem narečju slovenščine. *Diahronija in sinhronija v dialektoloških raziskavah* (Zora; 41). Ur. Mihaela Koletnik in Vera Smole. Maribor: Slavistično društvo. 277–287.

– –, 2009: Merila določanja mej med slovenskimi narečji in podnarečji. *Slovenska narečja med sistemom in rabo* (Obdobja; 26). Ur. Vera Smole. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 291–318.

- –, 2018: *Tipologija lingvogenez slovanskih jezikov*. Ljubljana: ZRC SAZU, Založba ZRC.
- Willem VERMEER 1987a: Rekonstruiranje razvoja samoglasniških sestavov v rezijanskih govorih, *Slavistična revija* 35/3, 237–257.
- –, 1987b: The treatment of the Proto-Slavic falling tone in the Resian dialects of Slovene. *Dutch Studies in South Slavic and Balkan Linguistics* (Studies in Slavic and General Linguistics; 10). Amsterdam: Rodopi. 275–298.
- –, 1993: L'origine delle differenze locali nei sistemi vocalici del resiano. *Fondamenti per una grammatica pratica resiana*. Ur. Han Steenwijk. Padova: CLEUP. 119–148.
- Friedrich L. WEIGAND, 1968: *Deutsches Wörterbuch* 1. Ur. Herman Hirt. 5. izdaja, Berlin: Walter de Gruyter.

Zusammenfassung

DER REFLEX DES SLOWENISCHEN AKZENTUIERTEN SCHWA IN NICHT-LETZTER SILBE IM RESIANISCHEN UND EINIGE VERWANDTE FRAGEN

Während reguläre resianische Reflexe des slowenischen ursprünglich langen und auf Einsilber beschränkten Schwa (* $\bar{\sigma}$) und des slowenischen kurzakzentuierten Schwa (* $\bar{\sigma}$) bisher eindeutig bestimmt wurden, besteht bezüglich des regulären Reflexes des slowenischen akzentuierten Schwa in nicht-letzter Silbe (* $\bar{\sigma}$ -) weiterhin Unsicherheit. Dies hatte negative Auswirkungen auf die Diskussion über die historische Phonetik des Resianischen, insbesondere bezüglich der Rekonstruktion der historischen Entwicklung seines Vokalbestandes und der Position des progressiven Zirkumflexes in diesem Dialekt. Beispiele für Reflexe sind:

1. * $\bar{\sigma}$: gsl. **t̥st̥b* → slv. *tást*, res. *'t̥st*;
- 2a. * $\bar{\sigma}$ -: gsl. **t̥st̥'a* → slv. *tásč'a*; res. *'t̥šč'a*;
- 2b. * $\bar{\sigma}$ -: pre3sg gsl. **l̥ž'e* → slv. *láže*; res. SG *'l̥žě*, G *'lažě*, O *'l̥žě*, S *'ležě*;
3. * $\bar{\sigma}$ -: gsl. **p̥s̥b* → slv. *pàs*, res. SG *'pàs*, G *'pas*, O *'pàs*, S *'pes*.

Wie ersichtlich, sind die Reflexe für * $\bar{\sigma}$ - in einigen Fällen mit den Reflexen für * $\bar{\sigma}$ (2a. *'t̥šč'a*, vgl. *'t̥st*) identisch, während sie in anderen Fällen mit den Reflexen für * $\bar{\sigma}$ (2b. SG *'l̥žě* usw., vgl. SG *'pàs* usw.) übereinstimmen. Wir schlagen vor, den letztgenannten Reflex als regulär zu bezeichnen, da er durch die späte Verlängerung von * $\bar{\sigma}$ - verursacht wurde. Dies stellt eine Parallele zu den resianischen Reflexen für * $\bar{\sigma}$ -, * $\bar{\sigma}$ - und * $\bar{\sigma}$ - dar, welche mit * $\bar{\sigma}$ -, * $\bar{\sigma}$ -, * $\bar{\sigma}$ zusammenfielen und zu *ě*, *ö* wurden. Die Lautentwicklung wird somit mit der späten Verlängerung folgender Vokale in Verbindung gesetzt:

1. * $\bar{\sigma}$ -, * $\bar{\sigma}$ -, * $\bar{\sigma}$: ksl. **l̥s̥b*, **l̥d̥b*, **b̥g̥b* → slv. *lēs*, *l̥d*, *b̥g*, res. *'lis*, *'lit*, *'buk*;
2. * $\bar{\sigma}$ -, * $\bar{\sigma}$ -, * $\bar{\sigma}$ -: ksl. **l̥to*, **s̥d̥m̥b*, **o̥sm̥b* → slv. *l̥to*, *s̥dem*, *o̥sem*, res. *'l̥tu*, *'s̋edan*, *'ősan*;
3. * $\bar{\sigma}$ -, * $\bar{\sigma}$ -, * $\bar{\sigma}$ -: ksl. **d̥d̥b*, **z̋el̋n̋b*, **k̋on̋'b* → slv. *d̋ed*, *z̋el̋en*, *k̋onj*, res. *'d̋et*, *z̋a'l̋en*, *'k̋onj*

Obleich diese Entwicklung eine Ausnahme unter den slowenischen Dialekten darstellt, fügt sie sich dennoch gut in die Ergebnisse der bisherigen internen Rekonstruktion und der geografischen Dialektologie ein. Zum Zeitpunkt des nordslowenischen Absenkens und Frontierens von langem * $\bar{\sigma}$ war es im Gailtal bereits zu einer Verlängerung gekommen. Folglich reflektierten sich die Absenkung und das Frontieren vom langen * $\bar{\sigma}$ in * $\bar{\sigma}$ und * $\bar{\sigma}$ - (Gailtal *m̋eh*, *p̋ehnti*). In Resia erfolgte die Verlängerung jedoch erst später, und somit betraf das Absenken und Frontieren des langen * $\bar{\sigma}$ nur die Veränderung von * $\bar{\sigma}$ (res. **m̋eh* → *'mih*; G *'pahnut*).

Povzetek**REZIJANSKI ODRAZ SLOVENSKEGA NAGLAŠENEGA NEKONČNEGA POLGLASNIKA IN NEKATERE S TEM POVEZANE ZADEVE**

Medtem ko sta bila regularna rezijanska odraza slovenskega izvorno dolgega polglasnika (**ǣ*), omejena na enozložnike, in slovenskega kratkonaglašenege polglasnika (**-ǣ*), nedvoumno določena, obstaja negotovost glede regularnega odraza slovenskega naglašenege nekončnega polglasnika (**ǣ*). Takšno stanje je imelo negativen vpliv na razprave o rezijanskem zgodovinskem glasoslovju, predvsem o rekonstrukciji zgodovinskega razvoja njegovega samoglasniškega sestava in o statusu progresivnega cirkumfleksa v tem narečju. Zgledi odrazov so:

1. **ǣ*: csl. **tǣstb* → slv. *tāst*, res. *'tešt*;
- 2a. **ǣ*-: csl. **tǣsta* → slv. *tāščā*; res. *'teščā*;
- 2b. **ǣ*-: pre3sg csl. **tǣže* → slv. *lāže*; res. SG *'lǣžē*, G *'lǣžē*, O *'lǣžē*, S *'ležē*;
3. **-ǣ*: csl. **pǣsb* → slv. *pās*, res. SG *'pās*, G *'pas*, O *'pās*, S *'pes*.

Kakor je razvidno, so odrazi za **ǣ*- v nekaterih primerih enaki odrazom za **ǣ* (2a. *'teščā*, cfr. *'tešt*), medtem ko so v drugih primerih enaki odrazom za **-ǣ* (2b. SG *'lǣžē* etc., cfr. SG *'pās*, itd.). Predlaga se določitev zadnjega odraza kot regularnega, povzročenegega z zakasnelim podaljšanjem **ǣ*-. To bi bilo vzporedno z rezijanskimi odrazi za **ě*-, **ǣ*- in **ǝ*-, ki so se izenačili z **-ě*, **-ǣ*, **-ǝ* in postali *ě*, *ǣ*, razvoj, ki je postavljen v povezavi z zakasnelim podaljšanjem teh samoglasnikov:

1. **ě*, **ǣ*, **ǝ*: csl. **lěsb*, **lědb*, **bǝgb* → slv. *lēs*, *lēd*, *bǝg*, res. *'lis*, *'lit*, *'buk*;
2. **ě*-, **ǣ*-, **ǝ*-: csl. **lěto*, **sědmь*, **ǝsmь* → slv. *lěto*, *sědem*, *ǝsem*, res. *'lětu*, *'sědan*, *'ǝsan*;
3. **-ě*, **-ǣ*, **-ǝ*: csl. **dědb*, **zělěnb*, **kǝn'b* → slv. *dēd*, *zēlēn*, *kǝnj*, res. *'dēt*, *zǣlēn*, *'kǝnj*

Čeprav takšen razvoj **ǣ*- predstavlja izjemo med slovenskimi narečji, se vseeno lepo vključuje v ugotovitve, ki so že bile dosežene v okviru notranje rekonstrukcije in zemljepisne dialektologije. Ko se je zgodilo severnoslovensko znižanje in sprednjenje dolgega **ǣ*, v Zilji se je že uresničilo podaljšanje in zaradi tega sta znižanje in sprednjenje dolgega **ǣ* zavzemala **ǣ* tako kot **ǣ*- (zilj. *mēh*, *pēhnti*). V Reziji pa se je podaljšanje uresničilo kasneje, ker sta tam znižanje in sprednjenje dolgega **ǣ* vplivala samo na **ǣ* (res. **mēh* → *'mih*; G *'pahnut*).

Pomen Ramovševih jezikovnozgodovinskih raziskav za slovensko zgodovinsko leksikografijo¹

Andreja Legan Ravnikar

ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, Novi trg 2,
SI 1000 Ljubljana; andreja.legan-ravnikar@zrc-sazu.si

Fran Ramovš je s svojimi raziskavami zgodovine slovenskega jezika nepogrešljiv vir za slovensko zgodovinsko leksikologijo in leksikografijo. Temelj za pripravo zgodovinske slovnice slovenskega jezika so Ramovšu namreč predstavljale najstarejše slovenske tiskane knjige iz 16. stoletja, ki jih je natančno analiziral na (skoraj) vseh ravninah jezikovnega sistema, posebej temeljito na glasoslovni. Pri pripravi slovarskih sestavkov v *Slovarju slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja* (SSKJ16, A–D, 2021) je uporabnost Ramovševih raziskav najstarejše knjižne slovenščine nedvoumno dokazana na izbranih primerih.

Die Arbeiten von Fran Ramovš stellen eine unentbehrliche Quelle für die slowenische historische Lexikologie und Lexikographie dar. Die Grundlage für die Erstellung seiner historischen Grammatik der slowenischen Sprache bildeten die ältesten gedruckten slowenischen Buchausgaben aus dem 16. Jahrhundert, die er sorgfältig auf (fast) allen Ebenen des Sprachsystems analysierte; insbesondere widmete er sich der Phonetik. Die Bedeutung seiner Forschungen wurde bei der Erarbeitung der Wörterbuchartikel für das *Wörterbuch der slowenischen Literatursprache des 16. Jahrhunderts* (SSKJ16, A–D, 2021) deutlich.

Ključne besede: Fran Ramovš, jezikovna zgodovina, zgodovinska leksikografija, SSKJ16, arhaične besede, glasoslovje

Schlüsselwörter: Fran Ramovš, Sprachgeschichte, historische Lexikographie, SSKJ16, Archaismen, Phonetik

Uvod

Jezikoslovec Fran Ramovš (1890–1952) je vse življenje raziskovalno posvetil slovenščini in je s svojimi temeljnimi deli nepogrešljiv vir za sodobne slovenske jezikovnozgodovinske, etimološke, onomastične in dialektološke raziskave, marsikdaj pa ponuja odgovore tudi na vprašanja iz sodobnega knjižnega jezika in pravopisa. Posebej dragocen in do sedaj nepresežen je njegov prispevek k pripravi popolne zgodovinske slovnice slovenskega jezika, ki je nastajala po delih: II. *Konzonantizem* (1924), VII. *Dialektologija* (1935) in dodatek *Kratka zgodovina slovenskega jezika* (1936) ter osnutek načrtovanega petega dela slovnice

¹ Prispevek je nastal v okviru raziskovalnega programa P6-0038, ki ga financira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

Morfologija slovenskega jezika (1952), ki je nastal po Ramovševih predavanjih, kakor jih je sam odobril za objavo. Bogastvo in raznolikost Ramovševih jezikovnozgodovinskih raziskav kažeta tudi dve knjigi Ramovševih *Zbranih del*: Prva knjiga (1971), ki med drugim vsebuje rokopisa za zgodovinsko slovnico: *Zgodovina slovenske slovnice in Slovenska grafika*, ter Druga knjiga (1997), ki združuje Ramovševe fragmentarne objave; dopolnjuje jo stvarno, imensko in besedno kazalo. Ramovševo mesto v slovenskem jezikoslovju slikovito povzemajo besede, ki jih je ob njegovem 60. rojstnem dnevu izrekel akademik France Bezlaj (1950: 225):

Vse življenje je posvetil slovenščini, toda zajel jo je v tako globino in širino, da se nobeno temeljno delo o slavistiki ne bo moglo v bodoče izogniti rezultatom njegovih opazovanj. Marsikaj pa je v njegovem delu važnega tudi za splošno lingvistiko, vsaj po načinu obdelave, ako že ne po izsledkih. Za nas Slovence pa je Ramovš alfa in omega vsega, kar vemo o svojem jeziku. Doslej ni bilo nikogar, ki bi bil tako globoko posvetil v temo jezikovnega razvoja, on pa nam je tako rekoč iz nič ustvaril sintezo.

Fran Ramovš je z ustanovitvijo inštituta za slovenski jezik znotraj SAZU po 2. svetovni vojni postavil organizacijske in strokovne temelje za pripravo temeljnih slovaropisnih del za slovenščino, pri katerih smo bili – primerjalno z drugimi slovanskimi jeziki – v občutnem zaostanku. Med drugim se je zavzemal za pripravo celovitega zgodovinskega slovarja slovenskega jezika. Ta naj bi nastal na podlagi jezikovnega gradiva iz vseh dosegljivih slovenskih pisnih in knjižnih virov, od najstarejših srednjeveških rokopisov do rokopisnih, knjižnih, revijalnih idr. objav do začetka 20. stoletja. Prvi korak k uresničitvi tega načrta je naredila Komisija za historične slovarje (predsednik akad. prof. dr. F. Bezlaj) pred skoraj petdesetimi leti, ki se je odločila, da se v prvi fazi pripravi razlagalni slovar besedja slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja. Kot idejni vodja se je Fran Ramovš najbolj zavedal, kako obsežna znanja in široko zastavljene raziskave zahteva redakcija zgodovinskih besed iz različnih obdobij jezikovne zgodovine oz. njihovih izraznih in pomenskih sprememb v tisoč letih obstoja slovenščine. Uresničitev te naloge, ki zahteva vrhunsko delo več generacij slovenistov, je nalagala sistematično zbiranje in izpisovanje vseh slovenskih gradivskih virov iz vseh obdobij slovenske jezikovne zgodovine. Natančen študij najstarejših slovenskih knjig je bil zanj nujen pogoj za izdelavo zgodovinske slovnice in v drugi fazi za postavitev temeljev celovitega zgodovinskega slovarja slovenskega jezika. Pri tem je posebno pozornost namenjal delom iz 16. stoletja, ko je slovenski jezik v ugodnih družbenozgodovinskih, verskih in kulturnih okoliščinah doživel eksponenten razvoj in dosegel status knjižnega jezika. Ko se je Ramovš leta 1910 vpisal na filozofsko fakulteto dunajske univerze, se je najprej seznanil s Trubarjevimi deli v dunajski knjižnici in jih izpisoval. Med počitnicami pa je

leto dni pred prvo svetovno vojno potoval po Nemčiji in Danski, kjer je v knjižnicah v Dresdnu, Berlinu, Köbenhavnu, Hamburgu, Göttingenu, Frankfurtu, Tübingenu in Münchnu izpisoval gradivo iz slovenskih protestantskih knjig.²

O nekaterih Ramovševih jezikovnoznagodovinskih raziskavah knjižne slovenščine 16. stoletja

Slovenski protestantski tiski so Ramovšu predstavljali temeljni kamen za pripravljeno delo za zgodovinsko slovnico slovenskega jezika, hkrati pa se je zavedal velikih vrzeli v preučevanju slovenskih dialektov, katerim je v nadaljevanju posvetil monografijo. Raziskovanja besedil slovenskih protestantov se je Ramovš lotil zelo zgodaj in v povezavi s tem je nastala tudi znanstvena razprava o delu revizijske komisije v Ljubljani, ki je 1581 revidirala Dalmatinov rokopis slovenskega prevoda *Biblije*.³ Revizija je bila po njegovi presoji posebej odločilna za vzpostavitev enotne knjižne norme, saj so bila tedaj sprejeta pomembna pravopisna načela oz. nov, racionalen črkopis. Ramovš je ovrغل trditev, da je Bohorič, ki ima pomembno vlogo kot pisec prve slovenske slovnice, oče novega pravopisa; ta tudi ni sad revizije, temveč zasluga Jurija Dalmatina, njegovo pisavo so v revizijski komisiji le sprejeli in jo uzakonili.

Besedoslovje in pomenoslovje

Objav kratkih znanstvenih prispevkov o manj znanih leksemih v najstarejši knjižni slovenščini, prvi je Slovarski doneski iz Trubarjevih del (1913), se je Fran Ramovš lotil že med študijem. V prispevku so ga zanimale neznane besede, ki jih Pleteršnik v *Slovensko-nemškem slovarju* (1894–1895) ni zapisal ali

² Podrobneje o Ramovševem šolanju v Ljubljani ter študiju na Dunaju in Gradcu gl. Šolar 1950: 442–443.

³ Ovrednotil je pomembno delo revizije za Dalmatinovo *Biblijo* (DB 1584), predvsem novosti, ki jih je uvedla v grafiki: razločevanje *i* in *j*, zapis glasovnih skupin *ji* in *ij*; uvedbo naglasnih znamenj, ki jih Trubar in Dalmatin pred revizijo ne poznata; zapis patatalnih *n* in *l*; razločevalni zapis za samoglasnik *u*, soglasnik *v* in za soglasniški *u*; razločevanje glasov *s* in *z*, *š* in *ž*, *c* in *č* v pisavi; zapis glasovne skupine *šč*; zapis zlogotvornega *r* in druga pravila grafike. Leta 1581 se je ustalil tudi pravopis, ki je prinesel rešitve v glasoslovju (asimilacija, poenostavitev soglasniških skupin, glasovne spremembe zaradi moderne vokalne redukcije, ki se začneta sredi 16. stoletja, posamič že v 15. stoletju), toda na doslednosti v oblikoslovju se pri reviziji ni dosti oziralo (mešanje sklanjatvenih paradigem, preglas, člen ali spolnik se je v manjšem obsegu v Bibliji še ohranil zaradi vpliva nemške prevodne predloge) (Ramovš 1971: 140–174).

kot vir ni navedel Trubarja.⁴ Ugotavljal je njihov pomen in izvor, npr. za izraz *ahar* je zapisal, da ima širši pomen ‘morivec’ in da je prevzet iz jezikovnostične bavarščine, ter razložil nastanek glasovnih različic *hagar*, *hahar*, *aar* in *arar* v knjižni slovenščini 16. stoletja: *ahar* < nem. *der Haher* = *der Henker*, srvn. *hâhaere*, po disimilaciji in asimilaciji **a(h)arja* > **ajarja* > *ararja*, odtod ime-ovalnik *arar* (tudi Ramovš 1924: 73, 170). Natančnejšo pomensko analizo je omogočil šele vpogled v celotno knjižno gradivo 16. stoletja, ki ga prinaša prvi zvezek *SSKJ16* (A–D):⁵

ahar (ahar, hagar, aar, hahar, arar) -ja sam. m [a'ha:r -ja]; P 8, K 7 (TT 1557, KPo 1567, DB 1578, TT 1581-82, DB 1584, MD 1592, MTh 1603)
 – ed. im.: ha | g/h | ar; – tož.: aharja; – mn. im.: a | h/r/ø | ar | y/ij; (V) (M)

⁴ Ramovš je v tem članku predstavil 44 težjih in posebej zanimivih primerov Trubarjevih besed iz različnih del, po abecednem redu: *adamant*, *arar*, *avstrija*, *bajncirli*, *baretica*, *bobotliti*, *cestiven*, *drukiniti*, *gvečiti*, *frančožen*, *fruštati*, *hlapčistvo*, *luog*, *kamenotev*, *knof*, *kumelj*, *ločitvi list*, *možica*, *okorneti*, *odlašav*, *povitica*, *izpusati*, *prstev ali prstov*, *plumbart*, *prosati*, *rodoven*, *rufijaniti*, *saramenta*, *spovzdrezati*, *stalo*, *strhnil*, *svarež*, *špinat*, *šlemati*, *tatljiv*, *telski*, *tepigov*, *timon*, *trenenje*, *vpelcati*, *vragometnik*, *vseha*, *zetez* in *žel*. Pomensko razlago je mestoma nadomestil s podatkom o izvoru besede. V pregledu besedoslovnih raziskav knjižne slovenščine 16. stoletja je J. Narat povzela (2008/2009: 107), da se je Ramovš še vračal k nekaterim besedam iz prve obravnave (*luog*, *plumbart*, *okorneti*), s katerimi so se soočali tudi drugi raziskovalci, in analiziral še nekaj novih (*sraga*, *tvor*, (*u*)*bogati*) (Sprachliche Miscellen aus dem Slovenischen, *Archiv für slavische Philologie* XXXVI, 445–460). Z nastankom in pomenom posameznih Trubarjevih starinskih oz. ožjenarečnih besed se je v posebnih sestavkih Ramovš ukvarjal tudi kasneje: z zvezo *od mládiju* ‘od mladega’ (Trubarjevo od mladju »a puero«, *Slavistična revija* 2, 1949, 305), z zvezo *h pomočjanj* ‘na pomoč’ (Trubarjevo hpomozhian »na pomoč«, *Slavistična revija* 3, 1950, 139–140), ponovno z besedo *plumbart* – tokrat z razkrito etimologijo in pomenom (Iz Trubarjevega leksikona, *Drugi Trubarjev zbornik*, Ljubljana, 117–118).

⁵ *Slovar slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja* (*SSKJ16*) je razlagalni zgodovinski slovar s prvinami enciklopedijskega in prevodnega slovarja (znotrajjezikovni prevod), ki predstavlja slovenski knjižni jezik v obdobju njegovega nastanka, tj. v času reformacije. Prinaša popoln popis pomenskih, slogovnih, oblikoslovnih, glasoslovnih, večkrat tudi skladenjskih pojavov pri posamezni iztočnici. Gre za najboljše in najnatančnejši zgodovinski slovar kakega obdobja slovenskega knjižnega jezika doslej. Prvi zvezek slovarja (A–D) vsebuje 3027 slovarskih sestavkov, od tega 2061 razlagalnih in 966 kazalčnih. Opisanih je 3414 pomenov iztočnic. Slovarski korpus predstavljajo vsa slovenska besedila ohranjenih natisnjenih del slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja od leta 1550 do 1595 in slovenski del večjezičnih Megiserjevih slovarjev (1592, 1603). Temelj za izdelavo prvega dela slovarja je listkovni korpus (skupaj 3.169.000 pojavitev), v katerem je vsaka beseda sobesedilno prikazana v vsakokratni rabi. V zadnji fazi je bil dopolnjen z digitalnim *Korpusom 16* (<https://fran.si/korpus16/>), ki obsega prepise 45 knjižnih del na 12.945 straneh. V letu 2022 je bil prvi zvezek objavljen na spletnem jezikovnem portalu Fran kot *eSSKJ16: Slovar slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja*, od 2023 bo izhajal v vsakoletnih prirastkih (www.fran.si), v knjižni verziji po zvezkih (drugi zvezek *SSKJ16* (E–J)).

Crajnški. Rablin *Slovenški oli Besjazhki*. **Hagar** *Hervazki, Dalmatinški, Istrianški, Crafnški*. Maningólda DB 1584, III, DdIb; *Latin*. carnifex, tortor. *Germ*. ein Scharpffrichter/ ein Nachrichten/ ein Hencker/ Züchtiger. *Sclav*. **hagar**, trinog, rabl, rablin MTh 1603, I, 222-223

kdor poklicno izvršuje smrtno kazen; rabelj: Inu sdaici poshle ta Kral tiga **Aharia**, inu lapovei noter pernefti nega glauo TT 1557, 114

// ekspr. *kdor je odgovoren za usmrnitev koga*: Inu nefe umurili tih, kir fo poprei ofnanouali ta prihod letiga Prauizhniga, kateriga fte ui fđai Fratary inu **Aary** bili TT 1557, 114; Leti Lüdie sa denaria inu Trebuha volio fo tih káršchenikov inu Chriřtuřovi pravi **Aharij**, rasboiniki inu fheriganti KPo 1567, CLIIb

℘ iz nem., prim. srvn. hahaere [A. L. R.]

Posebej rad se je Ramovš posvečal besedam, pri katerih je bil še v 20. stoletju izvor nejasen oz. zanje ni obstajala strokovno utemeljena razlaga, npr. *avštrija*. Ramovš ji pripisuje pomen 'upor, upornost, prepir' in zavrača razlago L. Pintarja o njenem izvoru iz nem. *Halsstarige* 'bolezen, trdovratnost' (podrobnejša utemeljitev v Ramovš 1971: 10, 38). Izraz povezuje z nem. *laustern*, ki ga Grimm tolmači kot 'betroffen, aufhorchen, lauschen, lausern'; pomen 'prisluškovati' se je pomensko razvil v 'tajno naročilo, nasprotovanje'. Beseda je bila tvorjena s priponskim obrazilom *-ija*, pri čemer je po disimilatoričnem izpadu vzglasnega *l* nastalo: **lauštrija* > *ávštrija* (Ramovš 1997: 743).

avštrija (**avštrija**, **avstrija**)⁶ -e sam. ž [...] *oborožen upor, navadno proti oblasti; punt*: Obtuy Kerfzheniki fubper Gospozzhino **Aushtrio** inu krega ne fezheno TAr 1562, 42b; LEta Nauuk tih Bidertaufferieu .. ie en fazhetik inu perpraua htim **Aushtriom**, Puntom Mordanem TO 1564, 60b; Potle [sv. Pavel] druguzh pryde vto Efefo .. inu kadar vnim ta shum inu **Auftrio** .. vtolashi, fe pouerni[!] fpet vto Macedonio TL 1657, 23b; Néma tudi fice obedan mezha vseti, **Avftrie**, punte, svade sa vere alli druge rězhi volio sazheniati KPo 1567, CL, podobno tudi JPo 1578

℘ nejasno, prim. it. osteria [A. J.]

T. i. temne besede so po Ramovšu tiste, ki so se zaradi redke rabe ali drugih pomanjkljivih podatkov izmikale zanesljivi pomenski določitvi. Takšne raziskave zahtevajo dolgotrajno delo in včasih je potrebna tudi sreča; tako je npr. besedo *plumbart* sprva povezoval z nem. *Blumenfahrt*, toda kasneje je prepoznal izhodiščno nemško besedo *Jubilúmfahrt*. Po redukciji nenaglašanih začetnih zlogov in vokalov je nastal (*ju*)*b(i)lumfahrt* in od tod slovenski *plumbart* 'cerkveno milostno (jubilejno) leto' (Ramovš 1971: 274; Ramovš 1997: 742).

⁶ Votel krožec označuje negotovo glasovno različico iztočnice na podlagi zapisa (*SSKJ16*, Znaki: [48]). O razlogih za njegovo uvedbo prim. Jelovšek 2019.

Besedotvorje

Raziskovalno pozornost je Ramovš na več mestih posvetil razlagi glasovnih sprememb pri zelo produktivnem slovenskem priponskem obrazilnem morfemu *-ski* z različico *-ški*, ter pri pridevniških tvorjenkah na *-čki* z različico *-cki* v najstarejši knjižni slovenščini. Ugotovil je, da so na morfemskem šivu ob stiku končnih sičnikov in šumevcev iz besedotvorne podlage s priponskim obrazilom zaradi asimilacije nastala priponska obrazila: *-č + -ski > -čki*, *-c + -ski > -cki*, *-ž + -ski > -šski > -ški*, *-s + -ski > -ski* (po onemitvi polglasnika sta glasova trčila skupaj, prvi spirant je asimiliriral drugega, sledi posploševanje).⁷ Vse besedotvorne različice je prepoznal tudi v slovenskih narečjih; dvojne ali trojne oblike, npr. *-šk-* in *-sk-*, redko *-čk-*, ima Primož Trubar, kar govori za to, da ne gre vedno za glasoslovni, temveč tudi za analogični pojav (Ramovš 1924: 302). Ramovš je tudi povzel, da je pri Dalmatinu običajen soglasniški sklop *-čk-*, *-sk-* v Bibliji redek, *-šk-* neznan; pri Krelju in Juričiču je *-čk-* običajen, *-šk-* redkejši in *-sk-* najredkejši, kar je odraz stanja v narečjih: centralni govori – vzhodni (Dalmatin) – srbohrvaščina oz. prehodna slovenska narečja v odnosu do kajkavščine in čakavščine (Ramovš 1924: 299).⁸ Pregled popolnih izpisov iz vseh znanih knjižnih virov 16. stoletja, ki ga beleži *SSKJ16*, je pokazal, da je Trubar prevladujoče rabil priponsko obrazilo *-ski* (in *-stvo*)⁹ in v zgledih do vključno črke D samo enkrat *-ški* (TT 1557), izjemoma *-čki* (*človečki* in *človečtvo* le v

⁷ Podobno velja za priponski obrazili in različici *-stvo/-štvo* in *-čtvo/-ctvo*, ki je na več primerih in z jezikovnimi vzroki razloženo v Ramovš 1924: 299–302.

⁸ Po medsebojnem vplivanju se je obrazilni morfem *-čki* generaliziral v vzhodnih dialektih, *-ški* pa v osrednjih in zahodnih (Ramovš 1997: 292). O razvoju *človečki*, *človečstvo* gl. Ramovš 1952: 21, 24, *človeški* gl. Ramovš 1924: 298, 301–303. O razlikovalnih parih tvorjenk z enako osnovo in različnimi prvostopenjskimi obrazili pri drugostopenjskih tvorjenkah (npr. *egipterski*, *egiptarski*, *egiptovski*) in izpeljank z enako besedotvorno podlago in različicami priponskih obrazil (npr. *nebeski* in *nebeški*, *prešuski* in *prešuški*) v vseh biblijskih prevodih 16. stoletja (12 del) gl. Legan Ravnikar 2008: 57–60. Izjemna produktivnost izpeljave s priponskim obrazilom *-ski/-ški* v knjižnem jeziku 16. stoletja je povezana z nejasnim, neustaljenim razločevanjem besedotvornega pomena individualne svojine (izkazuje ga obrazilni morfem *-ov/-ev*) in kolektivne svojine (prevladujoče *-ski/-ški*), npr. *angelski* 'ki se nanaša na angele; angelski' in 'ki se nanaša na angela; angelov', *cesarski* 'cesarski' in 'cesarjev', kar razkriva šele vsakokratna raba tvorjenke v sobesedilu (Legan Ravnikar 2021: 259–260).

⁹ To priponsko obrazilo je prevladalo v 16. stoletju, kot je vidno iz gradiva, toda vzporedni primeri oblik na *-ski* in *-ški* iz del Svetokriškega, Basarja in Rogerija kažejo – čeprav je bilo pri njih označevanje glasov *s* in *š* nedosledno in sta lahko oba zaznamovana enako – da je v govorih vseh treh že prodrlo *-ški*. Tudi obrazilo *-čki* je v zahodnih narečjih postopno izginilo, do 20. stoletja se je ohranilo le v vzhodnih (Ramovš 1924: 300–301).

enem delu (TP 1575)).¹⁰ Dalmatin je prevladujoče rabil priponsko obrazilo *-čki* (in *-čtvo*): *človečki*, *človečtvo*, *devičtvo*; *-ski* je uporabljal zelo redko, npr. *človeski/človejski* v biblijskih besedilih in dveh katekizmih (DC 1579, DC 1584), *človestvo* pa zgolj v obeh katekizmih. Pri Krelju (KB 1566, KPo 1567) sta potrjeni priponski obrazili *-ski* in *-stvo*, medtem ko ima Juričič v največji meri izkazani obrazili *-ski* in *-stvo*, redkeje *-čki* in *-čtvo*, izjemoma *-štvo* (JPo 1578). Prehodna stopnja oz. soglasniška sklopa z različicama *-čški/-cški* in *-čstvo/-cstvo* sta izpričana le pri Juričiču, v pesmarici več avtorjev (tudi pesmi Juričiča) *P 1563 ter *-čstvo* enkrat v zadnji izdaji protestantske pesmarice, ki jo je uredil Felicijan Trubar (TfC 1595). Tudi zgledi za izpeljanki *devičski* in *devičstvo* so potrjeni le v Juričičevi postili in že omenjeni pesmarici iz leta 1563. Ugotovitve o številu pojavitev, delih, v katerih se pojavljajo, rabi, distribuciji in ujemajoči se pomenski členitvi vseh besedotvornih različic *človečki* in sodobnega knjižnega pridevnika *človeški* lahko preverimo v *SSKJ16*, kjer slovarski prikaz vsake besede temelji na upoštevanju vseh knjižnih besed v vsakokratni rabi:

človečki¹ (**človečki**, **človečki**, **človečki**, **človejski**, **človečki**, **človejski**) -a -o prid. [člo've:čki -a -o]; P približno 500, K 16 (*P 1563, TP 1575, DJ 1575, DPa 1576, JPo 1578, DB 1578, TkM 1579, DC 1579, DPr 1580, DB 1584, DC 1584, DM 1584, TtPre 1588, MD 1592, TfM 1595, TfC 1595) [...]

ki je značilen za ljudi, človeka; človeški, človekov: Sakai vefselu ferze ie **zhlouezhki** shiuot, inu negouu vefeile ie negou dolg leben DJ 1575, 128; Bug Noaha inu negoue Synuue shegna [...] **Zhlouezhko** kry prepoueida preliti DB 1578, 7b; Taku pravi GOSPVĐ: Povej: **zhlovezhka** trupla bodo na Puli leshala, kakòr gnoj, inu kakòr fnopeje, katere nihzhe nepobira DB 1584, II, 32a [...]

// *ki je v nasprotju ali dopolnitvi z božjim; človeški*: Nate kirte prau nefnaio, Ter ta norški vuk **zhlouezhski**, Terde nu vnm pogineio, Dai nim špolnat ter verouat, Sueto beffedo tuoio *P 1563, 144; ali mi imamo špomifliti, de lete Ceremonie, ali Cerkoune shege, nei **zhlouezhka** pamet smiflila DPa 1576, 50a; Sabšoin mi slushio, ker vuzhe takoue vuke, kateri fo le **Zhlouezhke** sapuuidi DB 1578, **4a [...]

// *bibl., v zvezah človečke roke/duše/oči / človečki otroci ljudje*: [Asirski kralji] fo nyh Bogoue v'ogin vèrgli: Sakaj ony néfo bily Boguvi, temuzh **zhlovezhkih** rok dellu DB 1584, II, 14b; Inu ony fo prozh pelali nyh Shivino pettaushent Kamel, dvejštu inu petdeffet taušent Ovaz, dvejštaushent Oflou, inu štu taušent **Zhlovezhkih** dušh DB 1584, I, 222; Pakal inu pogublenje nebo nikuli polnu, inu **zhlovezhke** ozhy fe tudi nemogo nafsititi DB 1584, I, 326b; Ty imajo GOSPVĐA sahvaliti sa njegovo dobruto, inu sa njegova zhudešša, katera on nad **zhlovezhkimi** otruki dela! DB 1584, I, 307b / Mi zhemo raishi pafiti vGOSPOĐNE roke, kakor v'**zhlouezhke** roke DJ 1575, 11 *o naši usodi naj raje odloča Bog kot ljudje*; Ali vřaj hozhem jeřt rajřhi nedolshnu v'**zhlovezhke** roke priti, kakòr supàr GOSPVĐA gréřhiti DB 1584, II, 207b

// *bibl., v zvezhi človečko dete človek glede na svojo majhnost, nepomembnost vpričo Boga*: v nagovoru Inu ti **zlovezhku** děte, Pole, ony bodo na te vérvy devali, inu tebe shnymi vesali,

¹⁰ Prim. *devičtvo* je pri Trubarju izpričano v 10 delih: TC 1550, TC 1555, TT 1557, TR 1558, TL 1561, TAr 1562, TO 1564, TC 1574, TC 1575 in TPo 1595.

de bi jim nevfähl DB 1584, II, 61a; INU GOSPODNIA beffeda fe je k'meni sturila, rekozh: Ti **zhlovezhku** dete, kaj je ta lejs od Vinfke terte mimu drusiga leffä DB 1584, II, 66a / Bug nej en Zhlovik, de bi lagal, ni enu **zhlovezhku** déte, de bi ga kaj grevalu DB 1584, I, 93a

// v zvezi **človečko srce** *človek glede na značajske, čustvene značilnosti*: Refnizhno da ie, kadar bi to takouo **Zhlouezhko** farze moglo verovat: Kai ali kakoue rizhi bi mu mannkalo? JPo 1578, II, 7b; **Zhlovezhku** ferce fi svoi pot naprei iemle, Ali sam Gospod daie de naprei gre DPr 1580, 30a; **Zhlovezhku** ferce je neziftu inu hudu od nature DB 1584, I,)(²)IIb

// v zvezi **človečka žlahta** *skupnost vseh ljudi na svetu; človeški rod, človeštvo*: ti fi kanimu oftrumu plazhillu fa nashe grehe inu kanimu Oduetniku inu Befedniku vfi **zhlouezski** slahti po tuoim zhudnim inu modrim fuetu naprei poftauil *P 1563, 36; da on [Kristus] skosi Smart mora is feqa fueta kozhetu poiti, inu na Krishu shniegouim Terpleniem inu Smartyo, **Zhlouezhko** shlahito is Hudizheue, Smartne inu Paklenske, oblahti odreshit JPo 1578, III, 7b

// v krščanstvu, v zvezah **sin človečki / človečki sin** *učlovečeni božji sin kot odrešitelj človeškega rodu; Sin človekov*: Syn **zhlouezhki** bude ysdan vroke greshnikom, inu bude krishan, inu na tretii dan špet od martuih vřtane JPo 1578, II, 5b Prim. človečki Prim. človečko [A. L. R.]

človeški (človeski, človejski, človeški, človiski) -a -o prid. [člo've:ški -a -o]; P približno 900, K 31 (TC 1550, TC 1555, TE 1555, TT 1557, TKo 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TPs 1566, KB 1566, TL 1567, KPo 1567, TC 1574, DJ 1575, TC 1575, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TkM 1579, DC 1579, DBu 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, TPo 1595, TfC 1595, ZK 1595, MTh 1603) [...]

ki je značilen za ljudi, človeka; človeški, človekov: aku fe pag omoshi, nei greshila, ona bode te **zloueske**[!] nadluge imeila inu morala te ifte nefti TC 1555, N1b; Bug nema **zhloueskiga** oli kaciga druřiga obrafa oli oblizhia, oli kako drugo Shtalt oli Podobnoft. Bug ie en Duh TT 1557, 1a; Kir pag zhafi fe ty eni Duhuui **vzhloueski** shtalti po dneui perkařuio, oli po nozhi plazheio, po hishah resbyaio TR 1558, P2a [...]

// *ki je v nasprotju ali dopolnitvi z bořjim*: To eno Prauizo imenuio, To Pořtauno Sapuuidno, **zhlouesko** .. To drugo, Eno Boshyo, Euangelisko, kerszhansko .. Prauizo TT 1557, r2b; Koku fe pak ty duei naturi, ta Boshya inu ta **zhloueska** Vřiftufu, veni Perfoni vkupe glihaio, tu iftu Bug vei TR 1558, B4b [...]

// *ki je materialen, v nasprotju z duhovnim*: Potle fe tudi praui ana Vera/ de kar aden timu druřimu oblubi/ de fe tu derfhi/ to ifto Vero moremo imenouati ano **zhlouefko** oli kupzhouo Vero TC 1550, 203(109b); TA beffeda DOLGE, tukai ne pomeni te **zhloueske** dolguue, kir fo eden drugimu dolshni, bodi denarie, šitu Vinu oli drugu blagu TC 1575, 128

// bibl., v zvezah **človeške roke/duše / človeški otroci ljudje**: Onu pride, de ta Syn tiga zhloveka bode isdan ute **zhloueske** roke, inu oni ga ubyo, inu na tretii dan bode on gori uřtal TT 1557, 51; Tih Aydou Boguui fo frebu[!] inu slatu, Od **zhloueskih** rok sturieni TPs 1566, 241b [...]

// v zvezi **človečko srce** *človek glede na značajske, čustvene značilnosti*: Inu aku tu **zhlouesku** ferce tiga Troshta ne pryne, de Bug nas is Gnade is fuie lubesni shtraifa .. Taku te nadluge bodo nom le zhedale vegshe, tesheshe TT 1557, dd2b; Inu vřaj fe nemore takova smertna britkuft h'Čřiftufevi pergihati, katera je veliku vegřha na nym bila, kakor de bi njo enu **zhlovefku** ferze moglu iřgovoriti ali preterpeti TPo 1595, I, 220 [...]

// v zvezi **človeška žlahta** *skupnost vseh ljudi na svetu; človeški rod, človeštvo*: Taka Arznya pag ye Iefus Čřiftus Syn bořhy .. kanimu odřehenu/ offru inu plazhillu/ sa uolo tih grehou vře **zhlouefke** flahte[!] TC 1550, 222 (119a) [...]

// v krščanstvu, v zvezah **sin človeški / človeški sin** *učlovečeni božji sin kot odrešitelj človeškega rodu; Sin človekov*: O Iuda, kfufhovaniem prodafh Sina **Zhlovefkiga** KPo 1567, CXLIXb; Sa naprei bode **zhlovefki** Sin na defni Mochi Boshie fedil KPo 1567, CLV1b [...] Prim. človesko [A. L. R.]

Zaradi lažjega izgovora in ker se je jezik hotel ogniti asimilaciji, ki bi zabrisala tvorno priponsko obrazilo *-ski*, se je v prvotno regularno nastali soglasniški skupini *-čsk-* lahko razvil sekundarni polglasnik. Pojav je značilen za hrvaški oz. srbski jezik, kar je vplivalo, da je Juričič v slovenskih prevodih obdržal izgovor *-časki* (in *-častvo*), v grafični podobi pa zapis *-časki* (in *-častvo*), podobno tudi *proročaski*, *proročastvo*¹¹ (Ramovš 1924: 299). Nihče od drugih protestantskih piscev tega ne potrjuje:

človečaski -a -o prid. [člo've:časki -a[?]]; P 3, K 1 (JPo 1578) [...]

ki se nanaša na ljudi, človeka; človeški, človekov: Pokora, ie Ipremenienie vŕega **Zhlouezhaskiga** Lebna. Kakor, kadar Zhlouek ŕuoie Grehe ŕposna JPo 1578, III, 62b

// *ki je v nasprotju ali dopolnitvi z božjim; človeški*: Ieli tudi raslozhenie mey **Zhlouezhaskim** inu Boshym ali Oblaftnim sardom? Refnizhno da ie. Sakai Zhloueski ŕard tezhe is nepriasniuga nidauiuga Sarza, nishtar drusiga iŕzhohz kakor maŕzhouania: Boshij Sard pak tezhe, is zhiŕte Sarzhne Liubesni JPo 1578, II, 117 [A. L. R.]

Oblikoslovje

Iskanje izhodiščne besede za nastanek glagola (*u*)*bogati* 'gehorschen' v zvezi s stavkom A. Breznika (1915: 29): »Nasprotno pišemo *ubogati* namesto *lbogati*, ker je iz nemškega *folgen*« v začetnih poglavjih iz njegove srednješolske slovnice (1915: 29), je med jezikoslovci sprožilo polemiko o nastanku te besede. Kot Škrabec, Pintar in Breznik se je tudi Ramovš strinjal, da je (*u*)*bogati* nastal iz nem. *folgen*, toda trdil je tudi, da se iz *folgen* > *bolgati* > *lbogati* po metatezi ne da razložiti primerov iz 16. stoletja (podrobneje o soočanju argumentov gl. Ramovš 1971: 269–272). Za izhodiščno nemško besedo *folgen*¹² oz. srvn. *volgen* je Ramovš sklepal, da je bolj verjeten razvoj: *volgen* > **bolgati* ter po disimilaciji sosednjih labialnih glasov (b-l) oz. disimilatoričnem izpadu *l* > *bogati*.¹³ Izraz v sodobni slovenščini *ubogati* je le dovršnik glagola *bogati*, s čimer se je kot Pintar strinjal tudi Ramovš. Glagol je bil v 16. stoletju rabljen kot nedovršnik in manjkrat kot dovršnik, kar je razložljivo s prevzetostjo glagolske podstave. Pri tem primeru gre za najosnovnejšo oblikovno prilagoditev, potrebi po vidskem razlikovanju je pri tovrstnih glagolih slovenski jezik zadostil tako, da je nanje vezal dovršni in nedovršni vid (v nemščini glagolski vid kot slovnična kategorija

¹¹ Prim. *svedočastvo* v Registru DB 1578 in v tretjem stolpcu Registra DB 1584 ter v MD 1592, kjer je označena kot hrvaška beseda.

¹² V knjižni slovenščini 16. stoletja je bila izpričana tudi mlajša beseda s prevzeto besedotvorno podstavo *folgati* (s srednjim l), ki je izpričan v 8 protestantskih delih (Besedje 2011).

¹³ Prim. tudi Bezljaj, ESSJ I: 30.

namreč ne nastopa). Naknadno vidsko razlikovanje s predponami ali priponami pa nakazuje višjo stopnjo podomačenosti prevzetega glagola in izpodriva dvovidskost (Merše 1995: 219). Vidski par *bogati* – *ubogati* je v slovarju izpričan šele v 18. stoletju pri Pohlinu¹⁴ in konec 19. stoletja pri Pleteršniku (sklicujoč se na vzhšt. odraz), ko je po analogiji z drugimi dovršniki glagol dobil predponsko obrazilo *u-* kot zunanji znak dovršne rabe. V besedilih se je tvorjenka s predponskim obrazilom prvokrat pojavila konec 17. stoletja pri Rogeriju (Ramovš 1972: 269). V 16. stoletju je glagol kot dvovidski izpričan v 7 protestantskih delih in ima skupno 12 pojavitev:

bogati² (**bugati**, **bogati**) -am glag. nedov. in dov. [ˈbo:ɡati -am[?]]; P 12, K 7 (KPo 1567, TC 1574, DC 1579, DC 1584, TPo 1595, Tfc 1595, ZK 1595) [...]

kdo; koga/kaj *delati/narediti tako, kot kdo zahteva, predlaga*; *ubogati*: kada fi **bugala** kazho inu iedla od fadu, kateri fam ti bil prepovedal. Ieft ti sato ôzho veliko tērplenia naloshiti KPo 1567, LXVIII; ony .. GOSPVDA Chriftufa **bugajo** TPo 1595, III, 147

//kdo; kaj *upoštevati pri svojem ravnanju*: Nega bešfedo **bugaite**, Strahom prou mu slushite TC 1574, 118[=128]; Petrus le na to Bešfedo Chriftufevo gleda, toifto **boga** inu fe ne pufty .. motyti TPo 1595, II, 156; kateri nebo letega porozhenja **bugal**, ta fe bo teifte (Babylonfke Rimfke Beštje) grehou dileshan fturil ZK 1595, 10

℘ iz nem., prim. folgen [A. J.]

Glasoslovje

Prvič je slovenski vokalizem sintetično obravnavan v Ramovševi *Kratki zgodovini slovenskega jezika* (1936, ponatis 1995). Izhajajoč iz praslavanščine, Ramovš zasleduje razvoj posameznih vokalov do današnjih narečij; ob upoštevanju različnih dejavnikov je narečne pojave povezal s historičnim razvojem glasov. Odvisnost vokalne kvalitete od kvantitete je eden njegovih osnovnih zakonov o razvoju vokalizma po onemitvi reduciranih vokalov v 9. stoletju. O vokalizmu je obsežno pisal še v razpravah *Relativna kronologija slovenskih akcentskih pojavov* (*Slavistična revija* 3, 1950) in *Osnovna črta v oblikovanju slovenskega vokalizma* (*Slavistična revija* 4, 1951; Ramovš 1997: 715–723).

¹⁴ Gl. *Slovar Pohlinovega jezika* M. Snoja s podnaslovom Na osnovi njegovih jezikoslovnih del, ki je bil izdelan na podlagi popolnega izpisa dveh Pohlinovih slovarjev, *Tu malu besedišhe treh jesikov* (1781) in *Glossarium Slavicum* (1792), ter selektivnih, problemskih izpisov iz Pohlinove *Kraynske grammatike* (1768) in knjižnih izdaj učbenika *Abecedika* (1765, 1789, 1794, 1798).

Hiat

Slovenščina je obdržala stari hiat, kjer je šlo za smiselno ločitev dveh delov, npr. *pooblastiti*, *poostriti*, *krivousten*. Nastajali pa so tudi novi stiki dveh samoglasnikov, ki jih je slovenščina »reševala« na različne načine. Eden od soglasnikov v hiatu je prešel v samoglasnik, npr. *na-ido* > *najdo* > *najdem*, podobno tudi *dojdem*, *pojdem* itd. (Ramovš 1997: 728). Ramovš torej daje odgovor o izgovoru glagola iz 16. stoletja *doiti*, da je bil hiat zapolnjen, torej se glasi: *dojti* (*dojti*, *dujti*) *dojdem*. Zaradi negotovega izgovora, ki ga izkazujejo tako podatki v zgodovinskih slovarjih na portalu Fran kot sodobni slovenski razlagalni slovar SSKJ², smo se uredniki odločili, da nastavimo iztočnico na podlagi zapisa, kar omogoča povezljivost z istovrstnimi iztočnicami, ki so nastavljene v »Franovih« spletnih slovarjih:

doiti^o (**dojti**, **dujti**, **duiti**, **doiti**)¹⁵ doidem glag. dov. [ˈdo:iti ˈdo:idem]; P 110, K 17 (TE 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TL 1567, KPo 1567, TC 1575, TT 1577, DB 1578, TkM 1579, TT 1581-82, DB 1584, TPo 1595, MTh 1603)
– nedol.: d | o/u | j/y/i | t | i/e (TPo 1595, II,121); – sed. ed. 2. os.: du | i/j | deš; – 3. os.: d | u/o | i/j | de; – mn. 3. os.: d | o/u | idejo; – del. na -l m. ed.: doš | el/al/âl/ol (TPo 1595, I,257); – mn.: došli; – ž. ed.: došla; – mn.: došle; – s. ed.: došlu; © [...] [A. L. R.]

Novi hiat je slovenščina poleg zgornjega jezikovnega pojava, da je eden od vokalov prešel v konzontant, ustvarila tudi tako, da sta se obadva vokala v hiatu skrčila, npr. *vòjevoda*, *vòevoda* > *vyuda*, *bojáti*, *stojáti* > *báti*, *státi* (Ramovš 1997: 728). Sledi pred kontrakcijo najdemo še v 16. stoletju, npr. kjer poleg *bati* se s približno 1900 pojavitvami v 44 knjigah beležimo tudi *bojati se*:

bojati se bojim se glag. nedov. [boˈja:ti se]; P 3, K 3 (DB 1584, MD 1592, MTh 1603) [...] kot slovarski zgleđ *čútiiti strah*, *biti prestrašen*; *bati se*: *Crajnjski Bati fe Slovénski oli Besjázhki*
Bojati fe, ftrafhite[!] fe DB 1584, III,CcIIIb; *Latinè*. *Metuo*. *Deutfch*. Fürchten. *Sclav*. **boiati**, ftrafhitefe MTh 1603, II,61 Prim. *bati se* [A. J.]

Proteza

Vokalični začetek besede je bil v zgodovini slovenskega jezika po večini odpravljen, ker sta se zaradi zakona odprtih zlogov v praslovanščini v stavčnih zvezah stikala končni samoglasnik predhodne besede in začetni samoglasnik

¹⁵ Prim. SSKJ2 *doiti doidem* stil. *dójdem* dov., *došèl došlà* stil. *dòšèl*, *dòšlà*, *došlò* tudi *došlò*. O negotovi glasovni realizaciji zapisov <i>, <j>, <ij>, <ji> in <y> za fonema *i* in *j* ter njune različne kombinacije v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja prim. Jelovšek 2020: 290–292.

naslednje besede. Stik so po Ramovševih dognanjih zapolnili protetični soglasniki, od katerih je danes večina ohranjena v narečjih (*u-*, *i-*, *h-*, *r-* in *g-*). O vrsti protetičnega glasu je soodločala kvaliteta začetnega vokala: pred *o*, *o*, *u* se je razvil dvoustnični *u*, pred *i*, *e*, *e*, *ê* pa samoglasniški *j*. V slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja imamo zaradi zajetega celotnega knjižnega gradiva priložnost opazovati, katere besede s protetičnimi soglasniki so se ustaljevale, katere so se umikale na obrobje rabe, v katerih knjigah so se rabile in zakaj itd. Nепrotetične besede, ki so izpričane izključno v Megiserjevih slovarjih, je avtor sprejel iz koroških govorov, ki jih je, čeprav je bil nemškega rodu, dobro poznal. Kadar v gradivu ni bilo izpričane besede s protetičnim konzonantom, je bila temu prilagojena tudi izbira iztočnice, npr. *agnec* (iztočnica je potrjena le v Registru DB 1584, 3. stolpec), *aklen* (JPo 1578), *abuvski* (MTh 1603), *abvon* (MTh 1603), *abvonov* (MTh 1603), *enjanje*.¹⁶ Morebitno popolno odsotnost proteze slovar torej skrbno beleži, s pomočjo Ramovševih (1997: 725) ugotovitev pa lahko pojasnimo tudi nastale izjeme, npr.

abvonov -a -o prid. [ʼa:bvonov -o]; P 1, K 1 (MTh 1603) [...]

ki se nanaša na abvon; jablanov: v zvezi **abvonovo drevo** Pomus. *Germ.* Ein öpffelbaum. *Slav.* jablan. *Carint.* **abuonovu** drevu MTh 1603, II, 291 *jablana* [J. N.]

Če sta prisotni obe različici, ju v razlagalnem slovarskem sestavku obravnavamo pod skupno iztočnico, ki je enaka ali podobna sodobni obliki besede. Na primer neprotetična različica je obravnavana pod sodobno iztočnico *jeklo* (*jeklo*, *aklo*), na kar je opozorjeno še s kazalčno iztočnico *aklo gl. jeklo*; podobno tudi: *esih gl. jesih*, *jesih* (*esih*, *jesih*). V *Besedju* 2011 se pojavlja precej parov besed s protetičnim soglasnikom in brez proteze, kar je razvidno iz navedenih kazalk: *ajca* [im. mn.] (MTh 1603) *gl. jajce*, *jil gl. il*, *jime gl. ime*, *jegla gl. igla*, *jigla gl. igla*, *jagrati gl. igrati*, *jegrati gl. igrati*, *jigrati gl. igrati*, *jiskati gl. iskati*, *jižop gl. ižop*, *jegerc gl. igrc*, *jemene gl. imenje* ipd.¹⁷ Prim. v sobesedilu:

¹⁶ Redakcija je pokazala, da je glagol *enjati* izpričan tudi s protezo, zato je bil *jenjati* kot najbližji sodobni obliki besede določen za iztočnico. Več glasovnih različic, navedenih v oklepaju, navajamo po pogostosti rabe oz. po kronološkem vrstnem redu od nastarejše do najmlajše pojavitve, kadar je število pojavitev posameznih različic enako: *ejnati*, *enjati*, *ejnjati*, *jenjati*, *henati*. Vzglasni *h* pri *henati* je posledica prevzema iz bavarščine < hengen.

¹⁷ Tega glasovnega pojava ne smemo zamenjevati z vzglasnim nezvenečim, pridahnjenim *h* v izhodiščno nemških besedah, ki je pri prevzemanju postopoma onemel in se je v knjižni slovenščini 16. stoletja zapisoval le sporadično, npr. *altman* (*altman*, *auptman*, *haubtman*, *altmon*) < *der Hauptmann*, *ajd* (*ajd*, *hajd*, *hed*) < *der Heide*, *erpergovati* (*erpergovati*, *herpergovati*, *epergovati*, *erbergovati*) < *die Herberge*. Za protezo lahko prihaja do redukcije, npr. *jegla gl. igla*.

apno (apnu, vapno) -a sam. s [ˈa:pno -a]; P 20, K 5 (DB 1578, DB 1584, BH 1584, MD 1592, MTh 1603) [...]

Crajnški Apnu Slovénski oli Besjázhki vapno DB 1584, III, CcIIIb; **Apnu, pna**, Calx, kalch BH 1584, 61; *Deutfch. Kalch. Latinè. calx. Windifch. apnu. Cr. vapno. Illyr. yapno. Italicè. calce, calcina* MD 1592, G8a; Calx viva. *Germ. zaucher vngeslechter Kalch. Sclavon. negafhenu apnu* MTh 1603, I, 205¹⁸

1. *bela snov, ki nastane iz apnenca, če se ta žge; apno:* vfi folki bodo **ka'pnu**! feshgani, kakòr se poffekanu tèrnje s'ognjom feshge DB 1584, II, 13a

// *ta snov, mešana z vodo, ki se uporablja za beljenje; belež:* kadar vy zhes Iordan puidete vto Dshelo, katero GOSPVD tuoi Bug tebi bo dal, taku imash velike Kamene gori poftauti inu **sApnom** saraihati DB 1578, 171b; Reci h'tém Ferajharjem, kateri s'lizhkakim **apnom** ferajhajo, de bo doli padlu DB 1584, II, 65a

2. *gradbeni vezivni material:* inu ony fo vseli Zégle sa Kamèn, inu Yll sa **Apnu**, inu fo djali: Nu, fturimo fi enu Méftu, inu Turn DB 1584, I, 7a; tvoji Hlapci bi radi hotéli, de bi ona [Sion] bila fesydana: inu bi radi vidili, de bi nje kamenje inu **apnu** bilu pèrpraulenu DB 1584, I, 305a [M. Č.]

Tudi prevzete besede, npr. neposredno iz klasičnih jezikov ali z nemškim posredovanjem, so zaradi težnje po zapiranju odprtih zlogov v vzglasju in izglasju v slovanskih jezikih, dobile protetični glas, ki je bil v 16. stoletju še na obrobju rabe, npr.

janež (anež, janež)¹⁹ -a sam. m [ˈja:než -a[?]]; P 6, K 6 (TE 1555, TT 1557, TAr 1562, TT 1581-82, MD 1592, MTh 1603) – ed. im.: janež; – tož.: a/ja | než; ⑤⑥

1. *negotovo seme enoletne vrtné rastline z rumenimi cveti v kobulih ter aromatičnimi listi, ki se uporablja kot začimba, Anethum graveolens; koper:* Ve vom Pifarjem inu Farifeiom, vi Hinauci, fakai vi defetite to metto inu **anesh** inu kumel, Inu řapuszhete tu, kar ie teshshiga vti poftau TE 1555, 17a, podobno tudi TT 1581-82; Jo bode vom Vuzhenikom/ Pyřfariem/ farifeiom inu Hynaucem/ kir Defetite Mynzo/ **Janesh** inu Kumel/ Inu tu kar ie vegshiga vti Poftau řapufitite TAr 1562, 44b

2. *enoletna vrtna zdravilna ali začimbna rastlina z belimi cveti v kobulih ali njeno dišeče seme, Pimpinella anisum; janež:* Anifum. *Germ. äniß/Eniß. Sclav. janelh* MTh 1603, I, 92
 Ⓔ iz gr. prek nem., prim. der Anis [A. J.]

¹⁸ T. i. medrazdelek, ki se pojavlja pred (prvim) slovarskim pomenom, je namenjen tistim navedkom iz sočasnih slovarjev in seznamov slovarskega tipa, ki jih zaradi pomenske širine tujejezičnih ustreznice iztočnice ni mogoče zanesljivo uvrstiti med dokazila določenega pomena, podpomena ali pomenskega odtenka (*SSKJ16*, Splošno o slovarju, 23).

¹⁹ Iztočnice v *SSKJ16* so navedene v pisno in glasovno posodobljeni obliki. Če je ohranjeno večje število glasovnih različic, je kot iztočnica upoštevana tista, ki je enaka ali najbližja najbolj uveljavljeni sodobni pojavitveni obliki besede (*SSKJ16*, Splošno o slovarju, 13).

Soglasniški sklopi

Trubarjeva oblika *desten* vsebuje nepričakovan soglasniški sklop *-stn-*. Ramovš je ugotovil, da prehoda *-sn-* > *-stn-* ne pozna nobeno slovensko narečje, znan pa je prehod *-stn-* > *-sn-* v Prekmurju in redko tudi pri Trubarju, npr. *oblasnik*, *lasne* volje ipd. Po soočanju različnih razvojnih možnosti je Ramovš dognal, da je *-t-* v Trubarjevem *destən* prvoten, *desn* pa drugotna oblika.²⁰ Potrditev o mogočem analogičnem vplivu latinske oblike *dexter* na zapis *desten* Ramovš (1997: 404) vidi tudi v primeru naslonitve prislova *supər* na latinsko *sub: subper* poleg *super*. V *SSKJ16* smo zato dokumentirali obe glasovni različici, za iztočnico pa smo izbrali sodobno knjižno besedo, ker je gradivsko potrjena: *desni* (*desni*, *destni*, *desen*), *desnica* (*desnica*, *destnica*, *disnica*), z zapovrstjem glede na pogostost rabe. Kot je ugotovil že Ramovš, se *destni*, *destnica* res pojavljata le v (več) Trubarjevih delih:

desnica (desnica, destnica, disnica) -e sam. ž [de'sni:ca -e]; P približno 400, K 43 [...]

1. *desna roka; desnica*: onu pride inu v fame te Buque is te **defnice** tiga, kateri ie na Stolu fidil TT 1577, 295-296; Njegova leviza leshy pod mojo Glavo, inu njegova **defniza** me objemle DB 1584, I, 332b / v zvezi **dati desnico** Iacop Cefas inu Ioannes .. fo meni inu Barnabu dali nih **defnizo**, inu fo fe fnami sgliali, De mi dua vmei teimi Aydi, oni pag vmei teimi ludi pridiguemo TT 1581-82, II, 151 *ponudili desno roko za stisk kot potrditev dogovora*

// bibl. ta roka glede na dejanje, ki ga opravlja; *desnica*: ohrani mene .. od tih rok tih ptuih Otruk. Katerih vufta lizhkai gouore, Inu nih **Defniza** ie kriua <Nih Vuk inu Della fo falsh> TPs 1566, 255a; Ne perdrushi .. mui shiuot htim moshem, kir fo te kry sheini. Vkaterih rokah ie hudoba, Inu nih **defniza** ie polna mytou inu darou TPs 1566, 52b; objifzhi tuio Vinsko Terto .. katero ie tuoia **Defniza** safadila TkM 1579, 8b

// v krščanstvu in judovstvu *veličina, moč Boga, izkazana z dejanji; desnica*: Satu ie on od te **defnice** Boshye gori pouishan, inu ie pryel od Ozheta to oblubo tiga fuetiga Duha inu ie vunkai islyl, letu, kar ui fdai uidite inu slishite TT 1557, 335; tuia [božja] roka mene tudi tiakai popela, inu tuia **defniza** bode mene derhala TR 1558, F2a; vti tui naredbi puidi po frezhi, vleci femkai tei rifnici hdobrimu, inu de te reune per Praudi obderfish, Inu ta tuia **Defniza** bode tebi zhudne rizhy iskafala TPs 1566, 86a; on ie nee perpelal na te kraye te fuie Suetuſti, kletimu Hrybu, kateriga ie ta nega **Defniza** dobyla TPs 1566, 143b; Ti imash eno mogozho ramo, mozna ie tuia roka, Inu viffoka ie tuia **defniza** TPs 1566, 162a; Sakai ti tuio roko prozh vlezhes? Inu tuie[!] **defnici** is tuiga nedarie branish? TPs 1566, 134a; Sakaj ony nefo te deshele s'mezhom dobili, inu nyh roka jim nej nifhter pomagala: Temuzh tvoja **defniza**, tvoja roka, inu ta Luzh tvoja obrasa DB 1584, I, 290b [...]

2. navadno v zvezi z **na desna stran; desnica**: te ouce bode poftauil na fuio deftno ftran, te koslyzhe pag na leuo. Tedai porezhe ta kral htim kir fo na nega **defnici**, Poidite femkai vi

²⁰ Kot prvotno *-zdn-* preide v *-zn-*, *-stk-* v *-sk-*, tako tudi *-stn-* > *-sn-*, odtod pa je v govoru nastalo mešanje *-stn-* in *-sn-*, lahko celo samo pisno (Ramovš 1924: 212–213). Trubar naj bi govoril *desən*, pod vplivom lat. *dexter* pa zapisal tudi obliko *destən*, za katero je sklepal, da je po analogiji z zgledi *lasna* in *lastna* etimološka oblika (podrobneje v Ramovš 1997: 402–404).

shegnani muiga Ozheta, erbaite tu kraleftuu TT 1557, 78; Pogledai na to **Defnizo** inu vidi, de nikoger nei kir bi mene fhal TPs 1566, 251b [...]

// *častno mesto, ki kaže moč, pomembnost tistega, ki ga zaseda*: [Jezus je] Na trety dan od smerti vftall || Gori kozhetu vnebu fhall. || Na **defneci** bogu fidi TC 1550, 160(88b); On ie shal Vnebefša inu poffedel to **Defnizo** inu Oblaft Boshyo TR 1558, d3b-d4a; Bug ie to fuio fylno Muzh iskafal Veriftufu, kir ga ie gori obudil od te smerti, inu ga ie poftauil na fuio **Defnizo**, Vnebefih .. zhes vfo oblaft inu muzh TR 1558, 14b; [Kristus] sdai fedi vnebefih na **difnizi** Boga vfligamogochiga kokër nalh Krall KB 1566, F7 [...]

// ekspir., s predlogom *izraža, da kdo komu nudi podporo, pomoč, ga varuje*: Ieft fem tiga Gofpudi vfelei pred febo uidil, fakai on ie per mui **defneci**, de ieft ne bom premaknen TT 1557, 335; Ieft fem tiga Gofpudi pred muie ozy[!] poftauil, fakai on ie na mui **defneci**, Obtu ieft bom dobru obftal TPs 1566, 34b [...] [A. J., oblikoslovno zaglavje M. Č.]

Zgodovinsko stanje v slovenskih narečjih v 16. stoletju se kaže v glasovnih različicah v najstarejši knjižni slovenščini. V skupinah *čre-* in *žre-* je *r* dialektično onemel že pred moderno vokalno redukcijo, najkasneje v 15. stoletju, ker sta skupini težko izgovorljivi. Ramovš je domneval, da je bil Trubarju poenostavljen izgovor soglasniških sklopov znan iz ljubljanskega govora, zato je poleg *čr-*, *žr-*, ki ga je govoril, pisal tudi samo *č*, *ž* (Ramovš 1924: 70–71). Kjer je bila gradivsko izpričana glasovna različica s poenostavljenim soglasniškim sklopom kot v sodobni knjižni slovenščini, smo jo nastavili kot iztočnico, npr. *češnja* (*črešna*, *črešnja*, *črejšna*, *češna*), pri čemer je *češna* potrjena samo v MTh 1603, drugače je pridevniška izpeljanka *črešnjov* edina izkazana, zato je taka tudi iztočnica: *črešnjov* (*črešnov*, *čresnov*). Prim tudi: *čevelj* (*črevl*, *čevl*, *čevel*, *črievelj**), *črevljflikar* (*črevlflikar*), *črevlja** (*črevla*); *črevo* (*črevu*, *čevo**), *črednik* (*čednik*, *črednik*), z glasovnimi različicami v sobesedilu npr.:

češnja¹ (**črešna**, **črešnja**, **črejšna**, **češna**) -e sam. ž [ˈčeːšnja -e]; P 7, K 4 (JPo 1578, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)

– ed. im.: *čr/č | e/é | šna*; – mn. im.: *črešne*; – tož.: *čr | ejšn/ešnj | e*; Ⓜ

dolgepecljati, okrogli, koščičasti sadež sadnega drevesa: *češnja*: To vefelo Leto pak mnogetere Sadoue inu vsहितke pernefe, **zhreshnie**, zueshke, Sliue JPo 1578, I,120; Cerafum. *Germ.* Kirschen/ Kerschen. *Sclav.* **zhrefhna**, **zheshna** MTh 1603, I,242

• – – Obtu leta Evangelion nej sa ta mladi folk. Sakaj taihti ima to Gnado, hvala Bogu, de raiſhi **zhreifhne** foblejo, kakor denarje fhtejejo TPo 1595, II,223 *ni jim mar za kopičenje materialnih dobrin* [A. L. R.]

Sklep

Primerjava med rezultati Ramovševih raziskav knjižnega besedja 16. stoletja z ugotovitvami, ki jih na podlagi gradiva, zbranega z izpisi vseh besed v vsakokratni rabi, podaja *SSKJ16* (A–D), je pokazala strokovno utemeljenost in posledično veliko uporabnost rezultatov Ramovševih raziskav s področij jezikovne

zgodovine in historične dialektologije, čeprav npr. za 16. stoletje ni razpolagal z vsemi do sedaj znanimi knjižnimi viri.²¹ Čeprav je imel manj podatkov, je praviloma jezikoslovno prepričljivo razlagal posamezne glasoslovne pojave, prek njih pa nepričakovane odraze v oblikoslovnih paradigmah in pri besedotvornih obrazilih, pomene ali izvor nenavadnih, manj znanih besed iz 16. stoletja, ki so v sodobnem (knjižnem) jeziku časovno zaznamovane ali jih je prekril prah pozabe.

Viri

BH 1584 = Adam Bohorič, *Arcticae horulae fuccifivae*, Wittenberg, 1584.

DB 1578 = Jurij Dalmatin, *BIBLIE, TV IE, VSIGA SVETIGA PISMA PERVI DEIL*, Ljubljana, 1578.

DB 1584 = Jurij Dalmatin, *BIBLIA*, Wittenberg, 1584.

DBu 1580 = Jurij Dalmatin, *PERVE BVQVE MOSESSOVE*, Ljubljana, 1580.

DC 1579 = Jurij Dalmatin, *TA CELI CATEHISMVS*, Ljubljana, 1579.

DC 1584 = Jurij Dalmatin, *TA CELI CATEHISMVS, ENI PSALMI*, Wittenberg, 1584.

DJ 1575 = Jurij Dalmatin, *JESVS SIRAH*, Ljubljana, 1575.

DM 1584 = Jurij Dalmatin, *KARSZANSKE LEPE MOLITVE*, Wittenberg, 1584.

DPa 1576 = Jurij Dalmatin, *PASSION*, Ljubljana, 1576.

DPr 1580 = Jurij Dalmatin, *SALOMONOVE PRIPVVISTI*, Ljubljana, 1580.

JPo 1578 = Jurij Juričič, *POSTILLA*, Ljubljana, 1578.

KB 1566 = Sebastijan Krelj, *OTROZHIA BIBLIA*, Regensburg, 1566.

KPo 1567 = Sebastijan Krelj, *POSTILLA SLOVENSKA*, Regensburg, 1567.

MD 1592 = Hieronymus Megiser, *DICTIONARIVM QVATVOR LINGVARVM*, Graz, 1592.

MTh 1603 = Hieronymus Megiser, *Thefaurus Polyglottus*, Frankfurt, 1603.

*P 1563 = *ENE DVHOVNE PEISNI*, Tübingen, 1563.

TA 1550 = Primož Trubar, *Abecedarium vnd der klein Catechifmus*, Schwäbisch Hall, 1550.

TA 1555 = Primož Trubar, *ABECEDARIVM*, Tübingen, 1555.

²¹ Pregledal in izpisal je 29 protestantskih tiskov od skupno 53 znanih, če štejemo tudi oba večjezična Megiserjeva slovarja (MD 1592, MTh 1603): TC 1550, TA 1550, TC 1555, TA 1555, TE 1555, TT 1557, TKo 1557, TR 1558, TT 1560, TAr 1562, TO 1564, TPs 1566, TC 1567, TL 1567, TC 1574, TC 1575, TP 1575, TPs 1579, TT 1581-82, DC 1584, TfC 1595, TPo 1595; *P 1563 (»pod citatom Juričič je razumeti Ene duhoune peisni, 1563«); KPo 1567; TkM 1579; DJ 1575, DB 1578, DB 1584; ZK 1595.

- TAr 1562 = Primož Trubar, *ARTICVLI OLI DEILI, TE PRAVE STARE VERE KERSZHANSKE*, Tübingen, 1562.
- TC 1550 = Primož Trubar, *Catechismus*, Tübingen, 1550.
- TC 1555 = Primož Trubar, *CATECHISMVS*, Tübingen, 1555.
- TC 1567 = Primož Trubar, *TA CELI CATEHISMVS*, Tübingen, 1567.
- TC 1574 = Primož Trubar, *TA CELI CATEHISMVS*, Tübingen, 1574.
- TC 1575 = Primož Trubar, *CATEHISMVS SDVEIMA ISLAGAMA*, Tübingen, 1575.
- TE 1555 = Primož Trubar, *TA EVANGELI SVETIGA MATEVSHA*, Tübingen, 1555.
- TfC 1595 = Felicijan Trubar, *TA CELI CATEHISMVS, ENI PSALMI*, Tübingen, 1595.
- TfM 1595 = Felicijan Trubar, *LEPE KARSZANSKE MOLITVE*, Tübingen, 1595.
- TkM 1579 = Janž Tulščak, *Kerfzhanske LEIPE MOLITVE*, Ljubljana, 1579.
- TKo 1557 = Primož Trubar, *TA SLOVENSKI KOLENDAR*, Tübingen, 1557.
- TL 1561 = Primož Trubar, *SVETIGA PAVLA TA DVA LISTY*, Tübingen, 1561.
- TL 1567 = Primož Trubar, *SVETIGA PAVLA LYSTVVI*, Tübingen, 1567.
- TO 1564 = Primož Trubar, *CERKOVNA ORDNINGA*, Tübingen, 1564.
- TP 1575 = Primož Trubar, *Try Duhouske peifsni*, Tübingen, 1575.
- TPo 1595 = Primož Trubar, *HISHNA POSTILLA*, Tübingen, 1595.
- TPs 1566 = Primož Trubar, *Ta Celi Pfallter Daidou*, Tübingen, 1566.
- TPs 1579 = Primož Trubar, *TA PERVI PSALM SHNEGA TRIIEMI ISLAGAMI*, Tübingen, 1579.
- TR 1558 = Primož Trubar, *EN REGISHTER*, Tübingen, 1558.
- TR 1561 = Primož Trubar, *Regifter vnd summarischer Inhalt*, Tübingen, 1561.
- TT 1557 = Primož Trubar, *TA PERVI DEIL TIGA NOVIGA TESTAMENTA*, Tübingen, 1557.
- TT 1560 = Primož Trubar, *TA DRVGI DEIL TIGA NOVIGA TESTAMENTA*, Tübingen, 1560.
- TT 1577 = Primož Trubar, *NOVIGA TESTAMENTA PVSLEDNI DEIL*, Tübingen, 1577.
- TT 1581-82 = Primož Trubar, *TA CELI NOVI TESTAMENT*, Tübingen, 1581-82.
- TtPre 1588 = Matija Trošt, *ENA LEPA INV PRIDNA PREDIGA*, Tübingen, 1588.
- ZK 1595 = Janž Znojilšek, *KATECHISMVS DOCTORIA MARTina Luthra*, Tübingen, 1595.

Literatura

Kozma AHAČIČ, 2015: *Fran Ramovš. Historična gramatika slovenskega jezika: II. Konzontanizem, V. Morfologija, VII. Dialekti, VII/dodatek: Kratka zgodovina slovenskega jezika I. Slovenske slovnice in pravopisi: spletišče slovenskih slovnice in pravopisov od 1584 do danes. Različica 1.0.* <https://fran.si/slovnice-in-pravopisi/38/1924-1952-ramovs>.

Anton BAJEC, 1952: *Besedotvorje slovenskega jezika*: II. Izpeljava slovenskih pridevnikov. III. Zloženke. Ljubljana: SAZU, Razred za filološke in literarne vede, DZS.

BESEDJE 2011 = Kozma AHAČIČ, Andreja LEGAN RAVNIKAR, Majda MERŠE, Jožica NARAT, France NOVAK, 2011: *Besedje slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU (Zbirka Slovarji).

France BEZLAJ, 1950: Fran Ramovš: Pogled na njegovo delo, *Slavistična revija*, 3/3–4, 225–236.

France BEZLAJ, Marko SNOJ, Metka FURLAN, Simona KLEMENČIČ (Kazala), 1976, 1982, 1995, 2005, 2007: *Etimološki slovar slovenskega jezika*, I/A–J, II/K–O, III/P–S, IV/Š–Ž, V/ Kazala, Ljubljana: SAZU, ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša.

eSSKJ: *Slovar slovenskega knjižnega jezika 2016–*, www.fran.si

eSSKJ16: *Slovar slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja*, www.fran.si.

Alenka JELOVŠEK, 2019: Vpliv tujejezičnih pravopisnih norm na ugotavljanje glasovne podobe besedja slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja. *Slovenski javni govor in jezikovno-kulturna (samo)zavest* (Obdobja, 38). Ur. Hotimir Tivadar. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 213–220.

– –, 2020: Prikaz pisne in glasovne variantnosti iztočnic v SSKJ16. *Slovensko jezikoslovje, književnost in poučevanje slovenščine; Slovar slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja; Veliki madžarsko-slovenski spletni slovar* (Mednarodna knjižna zbirka Zora, 135). Ur. Marko Jesenšek. Maribor: Univerzitetna založba. 287–308.

Rudolf KOLARIČ, 1960: Ramovš, Fran (1890–1952). *Slovenska biografija*. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013. <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi484440/#slovenski-biografski-leksikon> (22. avgust 2022). Izvirna objava v: *Slovenski biografski leksikon*: 9. zv. *Raab - Schmid*. Alfonz Gspan et al. Ljubljana, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1960.

Korpus 16: Korpus besedil slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja. Različica 1.0, www.fran.si/korpus16.

Andreja LEGAN RAVNIKAR, 2008: Pridevniške tvorjenke na -ski, -ški, -čki in -cki v Trubarjevih in Dalmatinovih prevodih biblijskih besedil, *Slavia Centralis* 1/2, 53–66.

– –, 2021: Besedotvorne značilnosti knjižne slovenščine 16. stoletja v primerjavi s sodobno (knjižno) rabo. *Slovenski jezik med slovanskimi jeziki: [Slovenski slavistični kongres, Monošter/Szentgotthárd in Moravske Toplice, 30. september–2. oktober 2021]* (Zbornik Slavističnega društva Slovenije, 31). Ur. Matej Šekli, Lidija Rezoničnik. Ljubljana: Zveza društev Slavistično društvo Slovenije. 253–262.

Majda MERŠE, 1995: *Vid in vrstnost glagola v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja* (Dela 44. Razred za filološke in literarne vede). Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.

Jožica NARAT, 2008/09: Slovenski knjižni jezik 16. stoletja v luči besedoslovnih raziskav, *Slavistična revija* 56/57, [105]–138.

Anton OCVIRK, 1950: Franu Ramovšu za šestdesetletnico, *Slavistična revija* 3/3–4, 223–224.

Fran RAMOVŠ, 1913: Slovarski doneski iz Trubarjevih del. *Časopis za jezik, književnost in zgodovino* X. 144–151.

– –, 1924: *Historična gramatika slovenskega jezika: II. Konzonantizem* (Dela. Znanstveno društvo za humanistične vede v Ljubljani, 1). V Ljubljani: Učiteljska tiskarna.

– –, 1951: Osnovna črta v oblikovanju slovenskega vokalizma, *Slavistična revija* 4/(1–2), 1–9.

– –, 1952: *Morfologija slovenskega jezika*. Skripta, prirejena po predavanjih Fr. Ramovša v l. 1947/48, 1948/49. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

– –, 1971: *Zbrano delo. Prva knjiga* (Dela 23/1. Razred za filološke in literarne vede). Ur. Tine Logar in Jakob Rigler. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Inštitut za slovenski jezik.

– –, 1995 (1936): *Kratka zgodovina slovenskega jezika* I. Ponatis izvirne izd. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center SAZU.

– –, 1997: *Zbrano delo. Druga knjiga: Razprave in članki*. (Dela 23/2. Razred za filološke in literarne vede). Ur. Jože Toporišič, Stvarno, imensko in besedno kazalo, Irena Orel. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.

SSKJ2 = *Slovar slovenskega knjižnega jezika, druga, dopolnjena in deloma prenovljena izdaja*, www.fran.si.

SSKJ16 = Kozma AHAČIČ, Metod ČEPAR, Alenka JELOVŠEK, Andreja LEGAN RAVNIKAR, Majda MERŠE, Jožica NARAT, France NOVAK [avtorji in glavni uredniki], Francka PREMK [avtorica], 2021: *Slovar slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja: A–D*. (Zbirka Slovarji). Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Jakob ŠOLAR, 1950: Fran Ramovš, I. Življenje, *Slavistična revija* III/3–4, 441–445.

Zusammenfassung

DIE BEDEUTUNG DER SPRACHGESCHICHTLICHEN FORSCHUNG VON RAMOVŠ FÜR DIE SLOWENISCHE HISTORISCHE LEXIKOGRAPHIE

Die Arbeiten von Fran Ramovš waren und sind auch weiterhin eine unentbehrliche Quelle für die slowenische sprachgeschichtliche, etymologische, onomastische und dialektologische Forschung. Bis heute unübertroffen bleibt sein Engagement zur Erarbeitung einer historischen Grammatik der slowenischen Sprache, die er schrittweise erstellt und herausgegeben hat: II. *Konsonantismus* (1824), VII. *Dialektologie* (1935), *Kurze Geschichte der slowenischen Sprache* (1936) und *Morphologie der slowenischen Sprache* (1952). Mit der Gründung des Instituts für slowenische Sprache innerhalb der Slowenischen Akademie der Wissenschaften und Künste (SAZU) wurde eine fachlich-organisatorische Basis für die Konzipierung und Erarbeitung lexikographischer Werke, einschließlich der Erarbeitung eines historischen Wörterbuchs der slowenischen Sprache geschaffen. Die institutseigene Kommission für historische Wörterbücher mit dem Vorsitzenden France Bezlaj beschloss vor fast 50 Jahren, anfangs ein erklärendes Wörterbuch zum Wortschatz slowenischer protestantischer Schriftsteller des 16. Jahrhunderts zu erstellen. Mit der Veröffentlichung des ersten Bandes des Wörterbuchs der slowenischen Schriftsprache des 16. Jahrhunderts (SSKJ16, A–D, 2021) wurde der erste Schritt zur Verwirklichung dieses Plans getan. Das erklärende Wörterbuch,

das bisher genaueste und umfassendste slowenische historische Wörterbuch und zugleich eines der modernsten seiner Art in Europa, ist seit 2022 über das Sprachportal Fran (www.fran.si) frei zugänglich (eSSKJ: Wörterbuch der slowenischen Schriftsprache des 16. Jahrhunderts); ab 2023 wird es jährlich ergänzt, gedruckte Buchausgaben sind ebenso geplant (zweiter Band SSKJ16 (E–J)).

Für linguistische Analysen eines jeden Wortes aus allen Buchausgaben des 16. Jahrhunderts wurden auch Daten aus dem sprachlich-historischen Erbe von Ramovš berücksichtigt und ausgewertet. In seinen lexikologischen und semantischen Studien findet man Erklärungen zum Ursprung und zur Bedeutung von sog. dunklen Wörtern, z. B. *arar*, *avstrija*, *plumbart*. Bezüglich der Wortbildung wurden seine historisch-dialektal vergleichenden Überlegungen zur Problematik der Wortbildungsvarianten und verwandten Suffixen bei *človečki* herangezogen: *človeski*, *človeški*, *človecki*, *človečki*, *človecski*, *človečski*, *človačaski*. Schließlich liefern seine Forschungen zur Entwicklung der Vokale und Konsonanten in den älteren Perioden der slowenischen Schriftsprache und Dialekte viele Antworten auf die Fragen zur Phonetik und Orthographie des 16. Jahrhunderts, was von großem Nutzen bei der Bestimmung der phonetischen und orthographischen Varianten historischer Wörter war.

Ramovševo raziskovanje jezika slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja

Majda Merše

Zapoge 39, SI 1217 Vodice, majda.merse@guest.arnes.si

Fran Ramovš si je že v zgodnjem obdobju svojega jezikoslovnega dela zadal nalogo napisati zgodovinsko slovnico slovenskega jezika. Njeno uresničevanje je terjalo dobro poznavanje narečij ter razvoja slovenskega knjižnega jezika, zlasti v obdobju njegovega nastanka. Seznanjanju z značilnostmi jezika slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja je bilo namenjeno Ramovševo načrtno izpisovanje njihovih del ter izvorno in razvojno pojasnjevanje tako osrednjih kot obrobni pojavov, opaženih na različnih jezikovnih ravneh.

Fran Ramovš hat sich bereits in der frühen Phase seiner linguistischen Forschung das Ziel gesetzt, eine historische Grammatik der slowenischen Sprache zu erarbeiten. Die Verwirklichung setzte eingehende Kenntnis von slowenischen Dialekten sowie Entstehung und Entwicklung der slowenischen Schriftsprache voraus. Um sich einen Überblick über die sprachlichen Merkmale der slowenischen protestantischen Autoren des 16. Jahrhunderts zu verschaffen, exzerpierte Ramovš gezielt und systematisch ihre Werke; dazu erläuterte er die Herkunft und Entwicklung der zentralen und peripheren Sprachphänomene, die auf verschiedenen sprachlichen Ebenen beobachtet wurden.

Ključne besede: Fran Ramovš, zgodovinska slovnica, razvoj slovenskega knjižnega jezika, 16. stoletje

Schlüsselwörter: Fran Ramovš, historische Grammatik, Entwicklung der slowenischen Schriftsprache, 16. Jahrhundert

Uvod

V Ramovševo obsežno, vsebinsko in problemsko široko segajoče jezikoslovno delo, ki je imelo za cilj napisati historično slovnico slovenskega jezika,¹ je bil kot eden izmed osnovnih namenov in hkrati temeljev umeščen tudi prikaz razvoja slovenskega knjižnega jezika. Ramovš je posebno pozornost namenjal prikazu njegovih značilnosti v drugi polovici 16. stoletja kot obdobju njegovega nastanka. Zavedanje nujnosti poznavanja jezika slovenskih protestantskih piscev

¹ V uvodu dela z naslovom *Slovenische Studien* (v prevodu *Slovenske študije*) je Ramovš zapisal: »Die vorliegenden slowenischen Studien wollen als eine Vorarbeit für die künftige historische Grammatik der slowenischen Sprache, deren Ausarbeitung ich mir vorgenommen habe, aufgefaßt werden« (Ramovš 1918–1920: 123).

16. stoletja za razumevanje in prikaz jezikovnih procesov ga je že na samem začetku raziskovalnega dela usmerilo k premišljenemu, temeljitemu izpisovanju jezikoslovno zanimivih pojavitev besed iz prvih knjig v slovenskem jeziku, povečini dostopnih v tujih knjižnicah.²

Ramovševo izpisovanje prvih knjig v slovenskem jeziku

V uvodnem delu obsežne razprave *Slovenische Studien* (Ramovš 1918–1920: 129–130) je Ramovš objavil tudi seznam prvih slovenskih tiskov, ki jih je do leta 1918 izpisal. Zaobsega trideset protestantskih del: triindvajset Trubarjevih, tri Dalmatinova (*JESVS SIRAH* iz leta 1575, *BIBLIE, TV IE, VSIGA SVETIGA PISMA PERVI DEIL* iz leta 1578 ter *BIBLIA*, 1584), pesmarico *ENE DVHOVNE PEISNI* iz leta 1563, ki prinaša pesmi različnih avtorjev, ter po eno Kreljevo (*POSTILLA SLOVENSKA*, 1567), Tulščakovo (*Kerfzhanske LEIPE MOLITVE*, 1579)³ in Znojilškovo delo (*KATECHISMVS DOCTORIA MARTina Luthra*, 1595). Na seznam je uvrstil tudi Hrenovo izdajo dela *EVANGELIA INU LISTUVI* (1612), ki sicer sodi v poprotestantsko obdobje, vendar se jezikovno tesno navezuje na Dalmatinovo *Biblijo*.⁴ Zvrstno različna besedila, ki jih je Trubar vključil v delo z naslovom *TA PERVI DEIL TIGA NOVIGA TESTAMENTA* (1557), je ločeno navajal: *Ta Kolendar, Tiga Noviga Testamenta Ena Dolga Predguor* ter novozavezna biblijska besedila (*Evangelisti inu Diane tih Jogrou*). Seznam kaže, da je namensko izpisal večino Trubarjevih del. Neizpisanih je ostalo le nekaj krajših besedil (npr. *ENA MOLITOV TIH KERSzhenikou* (1555), *ENA DVHOVSKA PEISSEN SVBPER TVRKE* (1567), pa tudi *NOVIGA TESTAMENTA PVSLEDNI DEIL* (1577), sicer večinoma zaobsežen z izpisi iz dela *TA CELI NOVI TESTAMENT* (1582) itd.).

² Načrtnega zbiranja jezikovnega gradiva iz starejših tekstov (tudi iz prvih knjig s slovenskim besedilom iz druge polovice 16. stoletja) se je lotil že pred zaključkom univerzitetnega študija. Na to opozarjajo številni prikazi Ramovševega življenja in dela (npr. Šolar 1950: 443; Kolarič 1960; Orel 2019: 14–15).

³ Ramovševo poročilo o Tulščakovem delu *Kerfzhanske leipe molitve*, ki ga je leta 1913 bral v kraljevski knjižnici v Kopenhagnu, vključuje tudi natančen opis izvoda (skupaj s podatkom o manjkajočih straneh) (Ramovš 1920c: 290). Na dober pregled nad izvodi ohranjenih protestantskih del kaže tudi njegova omemba najdbe sedmega primerka Trubarjevega dela *KATECHISMVS SDVEIMA ISLAGAMA* (1575). Zasludil ga je v obliki tiskanih pol, ki so služile kot vložek usnjene vezave DB 1578 iz Sadnikarjeve zbirke (Ramovš 1919: 500).

⁴ Ramovš je že v uvodu razprave *Slovenische Studien* (Ramovš 1918–1920: 126) poudaril, da je jezik Dalmatinove *Biblije* še naprej veljal za normo. To naj bi bila zasluga Hrena ter ponovnih izdaj njegovih *Evangelijev inu listov*, saj se v delu nahajajo iz Dalmatinove *Biblije* prepisani odstavki.

V nadaljnjih letih je Ramovš gradivsko osnovo načrtno dopolnjeval in jo hkrati metodološko izpopolnjeval. Navedbe kažejo, da je npr. izpisal pesmarico *Try Duhouske peifsni*, ki jo je leta 1575 izdal Primož Trubar, Dalmatinov prevod *Salomonovih pripuvisti* (1580), Kreljevo delo *OTROZHIA BIBLIA* (1566),⁵ vse tri dele *POSTILLE*, ki jo je izdal Jurij Juričič (1578), Bohoričevo slovnico (1584), dve deli (*LEPE KARSZHANSKE MOLITVE* in *TA CELI CATEHISMVS, ENI PSALMI*), ki ju je leta 1595 (kot urednik) izdal Felicijan Trubar, ter oba Megiserjeva slovarja: štirijezičnega iz leta 1592 in večjezičnega iz leta 1603.

Število navajanih avtorjev iz druge polovice 16. stoletja je pomnožila še občasna Ramovševa omemba pesnika Schweigerja (oz. Švajgerja), sodelujočega v pesmarici *Try Duhouske peifsni* (1575) (Ramovš 1930–1931: 53), natančneje kot avtorja božične pesmi (Ramovš 1949: 179–180).

Navedke iz izpisanih del je Ramovš dosledno opremljal z razločevalnimi okrajšavami. Slednje so bile tudi sestavni del obvestil na seznamu izpisanih prvih slovenskih tiskanih del, predstavljenem leta 1918. Na izpise iz Trubarjevega katekizma iz leta 1550 je npr. kazala okrajšava *C 50*, na izpise iz njegove *Cerkovne ordninge* okrajšava *CO*, na izpise iz različnih izdaj *Novega testamenta* z okrajšavo *T* in dodano razločevalno letnico (npr. *T 82* za Trubarjev *TA CELI NOVI TESTAMENT*) itd. V Ramovševih kasnejših jezikoslovnih delih je občasno mogoče zaslediti tudi nekoliko spremenjene okrajšave, ki so se jim glede na kasneje izpisana dela pridružile tudi nove.⁶

V obeh *Registrih* – v krajšem, dodanem Dalmatinovi izdaji pentatevha (DB 1578), ter v obsežnejšem iz DB 1584 – odkrite različice narečnega značaja, ki se niso ujemale z jezikom obeh biblijskih prevodov, so terjale natančnejšo navedbo pojavnega mesta. Ramovš je npr. s podatkom o navedbi v *Registru (Bibl. Reg.)* opremil za prekmurščino značilno obliko *moka* ter hrvaško različico *muka* (Ramovš 1921a: 7).

Pri izbiri (in razvrstitvi) zgledov je upošteval različne položaje zapisovanega glasu v besedi (pri soglasnikih npr. položaj na začetku besede ali na začetku zloga, za soglasnikom, med samoglasniki, na koncu besede), zglede hkrati urejal tudi po besedilnem zaporedju znotraj posameznega dela ter po časovnem zaporedju navedenih del, opozarjal na pogostnostno zaporedje pri posameznem piscu ter na razlike glede prevladujočega načina zapisovanja pri primerjanih piscih

⁵ Kreljevo postilo je sprva imel za njegovo edino delo. V uvodu razprave *Slovenische Studien* je npr. zapisal: »Für uns ist dieses einzige Werk Kreljs große Wichtigkeit.« (Ramovš 1918–1920: 125). Kasneje je za njegov jezik značilne pojave odkrival tudi v *Otročji bibliji* kot njegovem prvem delu (1566).

⁶ Na citate iz Megiserjevega slovarja *DICTIONARIUM QVATVOR LINGVARVM* (1592) kaže oznaka *Dict.¹*, na citate iz večjezičnega slovarja *Theſaurus Polyglottus* (1603) pa okrajšavi *TP*. (npr. Ramovš 1924: 60) in *Thes. Poligl.* (npr. Ramovš 1943: 355).

(npr. pri Trubarju in Dalmatinu), občasno pa obravnavane glasove in glasovne skupine ob upoštevanju razvojnih premikov izgovorno preverjal tudi v sočasnih narečjih (npr. v govoru na Raščici).

Izpisi iz protestantskih del 16. stoletja kot gradivska osnova za razvojni prikaz slovenskega jezika

Ramovš je s premišljenim, natančnim izpisom, zatem pa z navedbami pojavitev opaženih pisnih, glasoslovnih ali oblikoslovnih različic hkrati opozarjal tudi na značilnosti jezika posameznega pisca. Rezultat dobrega poznavanja gradiva in obravnavane jezikoslovne problematike so tudi opozorila na enkratne pojavitve, na prvo pojavitvev oz. prva dokazila za obravnavani pojav, na razmerja med prevladujočimi in redkejšimi pojavitvami, ki so hkrati nakazovala tudi premike v knjižnojezikovni praksi posameznega pisca.

Uspelo mu je zaznati, sistemsko umestiti in razložiti več enkratnih pojavitev (npr. Tulščakovo rabo prislova *vfreidu* (Ramovš 1918–1920: 166)).⁷ Ustrezno, jezikoslovno utemeljeno razlago je skušal najti tudi pri obravnavi drugih glasoslovnih pojavov. Med zapisi za praslovansko skupino *tr̥t* je v delih slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja npr. zasledil tudi obliko *fatril* (TC 1575:⁸ 143), ki jo je skušal izgovorno razložiti, dopuščal pa je tudi možnost, da gre za tiskovno napako (Ramovš 1921: 43).⁹ Nasprotno pa je v sestavku o *vîrij*, *vêrij* pojavitveno različico *vjert*, zapisano v Megiserjevem štirirjezičnem slovarju iz leta 1592, sprva prišteval med napake. Prav naj bi bilo *vieri*. Kasnejša ugotovitev, da

⁷ Ramovšu je med drugim npr. uspelo odkriti edini zapis pojavitve edninske dajalniške oblike *drugimo*, pri kateri končni -o kaže na začetek procesa vokalne redukcije (Ramovš 1918–1920: 162). Prav tako je zaznal v KPo 1567 uporabljeno, enkratno pojavitvev reducirane oblike *romeno* (Ramovš 1918–1920: 163). V *Morfologiji* (1952) navaja tudi večje število enkratno pojavljajočih se sklonskih oblik: npr. pri Krelju uporabljeno dajalniško obliko množine *tellam*, kjer gre za vpliv o-jevske fleksije na sklanjatev samostalnika *telo* (Ramovš 1952a: 76).

⁸ V tem in drugih primerih je bila Ramovševa okrajšava dela nadomeščena z informativno popolnejšo, ki hkrati kaže na avtorstvo, delo in leto izida dela (namesto *KII* npr. TC 1575). Tovrstne oznake so ustaljeno rabljene v novejših slovarskih prikazih slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja (npr. v *Slovarju slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja, A–D* (Ahačič in drugi 1921: 37–39)).

⁹ Neredko je bila opredelitev, da gre za tiskovno napako, predstavljena le kot ena od razlagalnih možnosti. V Trubarjevi *Cerkovni ordnungi* je Ramovš npr. poleg pojavitvev *slobodne*, *Slobodnoft* in *Slobodnufti* zaznal še pojavitvi *slabotnoft* in *slabotnuft*, ki ju razlaga kot možni tiskovni pomoti ali kot posledico umetnega etimologiziranja (kot različici izpeljanke iz korena *slab*) (Ramovš 1924: 150).

gre najverjetneje za mlajšo izposojjo nemške narečne oblike **wiert*, je prvotno predvidevanje razveljavilo (Ramovš 1921–1922a: 58–59).

Na dobro poznavanje zbranega, obsežnega gradiva kažejo tudi opozorila na delo, kjer se določena različica prvič pojavlja (npr. zapisi *l' z li* v *P 1563: *fjublieni, femlie, molien* itd.), prav tako tudi ugotovitve o prevladujoči različici ter morebitni vezanosti na rabo pri posameznem piscu. Razvojni prikaz soglasniškega sklopa *tl/dl* je npr. pokazal, da so pri Trubarju prevladovale pojavitve kot *ieila, ieili, klal, fapopal, dopalu, spleli*, redkejšje pa so bile pojavitve ohranjenega sklopa (npr. *iedell, ieidil, padel, kradel*) (Ramovš 1924: 202–203).

Tudi v *Morfologiji* je večkrat opozorjeno na prvo pojavitve določene sklonske različice: npr. »Prvič beremo *s imenam* pri Trubarju v Testamentu 1557 (str. 426)« (Ramovš 1952a: 42). Omenjene so tudi enkratne pojavitve (npr. oblika *folkam* v *P 1563, ki je nastala pod gorenjskim vplivom (Ramovš 1952a: 42)). Protestantiskim tiskom je pridruževal tudi občasne omembe pojavitve v rokopisnem *Vinogradskem zakonu* (1582):¹⁰ npr. *s firstam, s folkam, s denarjam* (Ramovš 1952a: 42). Spremljal je tudi pojavljanje novih različic ter njihovo pogostnostno razmerje pri posameznem piscu. Pri obravnavi moške i-jevske sklanjatve npr. ugotavlja, da Dalmatin v *Jezeru Sirahu* 1575 navadno piše *gospudi*, v DB 1578 *gospudi* in *gospoda*, šele v *Bibliji* začne prevladovati o-jevska oblika (Ramovš 1952a: 55). Prvo navedbo imenovalnika *ozhe* je (poleg dotlej uporabljanega *oča*) zasledil v Kreljevi *Otročji bibliji* (Ramovš 1952a: 74).

Stanje glasoslovnih razvojnih procesov je pogosto preverjal v Trubarjevem jeziku: npr. prehoda *l > al, ol* in *l* za labiali. Večkratne omembe razvoja glasu *l* so hkrati namnožile število dokazilnih zgledov. Že leta 1920 je npr. navajal zglede *vulkuui, vulzhizha, mulzhe, famulzhim, dopulnuiem* iz različnih Trubarjevih del (Ramovš 1920: 104).

Popolni izpisi protestantskih del¹¹ ter digitalni korpus na Franu kažejo, da mu je neredko uspelo opaziti in izpisati vse obstoječe pojavitve (npr. pri *tatljiv* (Ramovš 1913: 150)) – hkrati pa zaznavati tudi take, ki so odstopale od ustaljenega in sistemsko predvidljivega načina zapisovanja in/ali tvorjenja in jih je bilo zato mogoče razlagati bodisi kot tiskovne napake (npr. zapis (*od*) *mladu* namesto pričakovanega, različno zapisanega *od mladiu* (Ramovš 1949a: 305)) ali kot s siceršnjo prakso neusklajeni popravek korektorja (npr. varianti *pergreho* in *perpuuid* v *Cerkovni ordningi*, ki naj bi ju dodala korektorja in odstopata od siceršnje Trubarjeve rabe predpone *pre-* (Ramovš 1918–1920: 146)). Že prve Ramovševe obravnave protestantskega besedja leta 1913 (zlasti izčrpen prikaz

¹⁰ Naziv je uporabljen za Recljeve *Gorske bukve*.

¹¹ Izpisi so bili izdelani v slovaropisne namene na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU.

glagola *spovzdrezati*) nakazujejo širino njegovega poznavanja jezikoslovne problematike ter smer in metodologijo bodočih tovrstnih obravnav.

Ramovšu je zelo dobro poznavanje protestantskih besedil in značilnosti jezika osrednjih, najvplivnejših piscev – zlasti Trubarja, Krelja in Dalmatina – omogočalo tudi ugotavljanje jezikovnih paralel med pisci oz. skladnega in razločevalnega ter obsega obojega. Zelo jasno pa se je zavedal tudi dejstva, da ga upoštevanje dovolj obsežne količine gradiva varuje tudi pred morebitnim napačnim sklepanjem.

Na Ramovševo zelo dobro poznavanje del slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja ter njihovih jezikovnih značilnosti kaže tudi njegova analitična obravnavna koroško-slovenskega rokopisa iz Sadnikarjeve zbirke. Njen namen je bil primerjalno s protestantskimi pesmaricami ugotoviti, iz katere zbirke naj bi bile pesmi prepisane (Ramovš 1920c: 282–295).

Dobro poznavanje značilnosti slovenskega knjižnega jezika v drugi polovici 16. stoletja mu je omogočalo tudi natančnejše določanje začetkov ter posledično trajanja posameznih faz jezikovnih procesov, v povezavi s tem pa tudi popravke dotedanjih mnenj. Mednje se npr. uvršča Štrekljevo, da se je analogija *nīsəm* za *nēsəm* pojavila šele v 18. stoletju, saj pojavitve pri slovenskih protestantskih piscih kažejo, da sta obe analogiji (vpliv *nīmam* na pretvorbo *nēsəm* > *nīsəm* ter hkrati vpliv *nēsəm* na *nīmam*) že delovali (Ramovš 1921–1922: 52).

Ramovš je v nove obravnave jezikoslovne problematike v vlogi ponazarjalnega gradiva umeščal že navedene pojavnne oblike besed iz del slovenskih protestantskih piscev, jih dopolnjeval z novimi ter tako širil obseg zajetega gradiva. Slednje je ob hkratnem upoštevanju stanja v nadaljnjih stoletjih¹² ter ob primerjanju s stanjem v narečjih, tako s sočasnim – v 16. stoletju – kot kasnejšim, preverjenim v Ramovševi sodobnosti, nudilo trdno izhodišče za ugotavljanje vzrokov nastanka variant ter za oris razvojnega procesa.

Z večkratnim omenjanjem pojavnih oblik nekaterih besed je Ramovš izpopolnjeval tako njihov oblikoslovni prikaz (pri pregibnih besedah) kot tudi prikaz glasoslovne in z njo povezane pisne raznolikosti pojavnih oblik, ki je hkrati razkrivala in potrjevala tudi značilnosti pisne prakse avtorja besedila.

Vzorčno preverjanje Ramovševega navajanja pojavnih oblik v knjižnem jeziku 16. stoletja pogosto rabljenega glagola *hoteti* v razpravah, ki so se zvrstile v

¹² Na knjižnojezikovno rabo v nadaljnjih stoletjih kažejo dokazilni primeri, zbrani iz del Stapletona, Hrena, Schönlebna, Kastelca, Svetokriškega, Hipolita, Rogerija, Basarja, Pohlina, Japlja in drugih. S primeri iz Stapletonovega rokopisnega evangelistarija z začetka 17. stoletja Ramovš – enako kot z zgledi iz Hrenovega dela – pogosto nadaljuje prikaz obravnavanega pojava pri protestantih, zlasti če se odkrite pojavnne oblike ne razlikujejo od protestantskih, kot npr. *ozho* pri Stapletonu ter *ozh*, *ozhe*, *otla* itd. v *P 1563 ter *ôzho*, *ôte*, *zho* itd. v KP 1567 (Ramovš 1924a: 243).

štirih desetletjih njegovega intenzivnega jezikoslovnega raziskovanja, je odkrilo več namenov njihovega navajanja. Navajal jih je:

- za dokaz razlikovalnosti Trubarjevega jezika v zgodnejših delih v primerjavi z jezikom TPo 1595 (Ramovš 1916: 450);
- za dokaz prisotnosti gorenjskih elementov v *P 1563, ki naj bi jih prispeval Juričič v vlogi korektorja; gorenjski vpliv se kaže pri oblikah za 2. os. ednine sedanjega časa (mednje sodita *hoz* in *oz*), enako prepričljivo pa zaradi odpada začetnega *h*- tudi pri deležniški obliki *otla* (Ramovš 1918–1920: 126);
- za dokaz prehoda *i*, *u*, *ê* pred istozložnim *l* v polglasnik kot ene izmed oblik vokalne redukcije: številnim dokazilnim deležniškim oblikam se pri Dalmatinu in Znojilšku pridružuje tudi zapis *hotèl* (Ramovš 1918–1920: 174).

Ramovš npr. pri oblikah za 1. osebo ednine opozarja na nasprotje med oblikami *hoz*, *zho* v zgodnejših Trubarjevih delih ter *zhem* in *zhom* (tudi *hoz* in *nezhom*) v TPo 1595 (Ramovš 1916: 450).¹³ Oblika *zhom* naj bi bila gorenjski element, kakršne je vnašal Andrej Savinec, ki je delo pripravil za tisk. Že leta 1920 je v krajšem sestavku *K zgodovini slovanske konjugacije* (Ramovš 1920b: 128) predhodno lastno mnenje korigiral, saj je obsežnejša gradivska osnova pokazala, da ima Trubar že v zgodnjih delih več oblik, ki izkazujejo *hoz*: *hoz*, *hozhua*, *hozhta*, *hozhmo*, kasneje pa tudi *nozh* in *nezh*.

Ramovšev prikaz slovenskega knjižnega jezika v drugi polovici 16. stoletja

Med prve Ramovševe raziskovalne izzive se uvršča izbrano Trubarjevo besedje. Posebno obravnavo mu je namenil že leta 1913. Omembe, ponazoritve z zgledi, dodanih slovničnih podatkov, ki nakazujejo pregibanje,¹⁴ pomenskih pojasnil (v obliki slovenskih ali nemških enobesednih in besednozveznih oz. opisnih sopomenk¹⁵) ter drugovrstnih opozoril (npr. na druge člene besedne družine¹⁶ in na sorodne pojavitve), ob težji razumljivosti (zlasti prevzetih besed) tudi osvetlitve pomena in izvora, so bile deležne besede, ki jih Pleteršnik bodisi ni uvrstil v slovar ali pa pri njihovi geselski predstavitvi ni opozoril na Trubarjevo

¹³ V TPo 1595 je zasledil tudi železniško obliko *najte*, ki se v zgodnejših delih še ni pojavljala.

¹⁴ Npr.: *Adamant*, -a, m.; *bobotliti*, -im; *cestiven*, -na, -no; itd. (Ramovš 1913: 144–145).

¹⁵ Npr.: *arar*, -rja, m.; *morivec*; *Iuog*, -a, m.; *vodnik*, *vodec*; *ločitvi list*: *Scheidebrief*; *okorneti*, -im; *starr werden*; *odlašav*, -a, -o: *oni*, ki *odlaša*, itd. (Ramovš 1913: 145–147).

¹⁶ Ob samostalniku *adamant* kot iztočnici je npr. omenjen ter z zgledom ponazorjen tudi pridevnik *adamantov*, ob pridevniku *frančožen* tudi samostalnik *frančož*, ob glagolu *prosati* se v dodanem zgledu pojavlja še glagolnik *prosanje* (*proffane*), ob glagolu *vpelcati* je z zgledom opozorjeno tudi na obstoj deležnika *vpelzan* itd.

rabo. Pri iztočnici *tepigov* Ramovša npr. ni zadovoljevalo v Pleteršnikovem slovarju navedeno pojasnilo izvora. Drugo, neizpostavljeno, vendar jasno razvidno izbirno merilo pa je predstavljalo zajetje najpogosteje glasoslovno, v nekaterih primerih tudi besednovrstno, oblikoslovno ali tvorbeno manj pričakovanih, težje razumljivih pojavitev besed (npr. *gvečiti*, *cestiven*, *-na*, *-no*, *odlašav* *-a*, *-o*, zapisano *odlashoue* namesto pričakovane *odlashaue*, *strhnil*, *-a*, *-o*, itd.). Prikazi dela izbranih iztočnic se končujejo z opozorili, da beseda še ni ustrezno izvorno pojasnjena¹⁷ oz. da beseda še ni povsem zanesljivo etimološko razložena¹⁸ ali pomensko pojasnjena.¹⁹

Opozorila na nenavadnost zapisa so v več geselskih razdelkih dodatno poudarjena z navedbo sorodnih pojavitev. Pri geslu *povitica* je poleg zapisa rodilnika množine *pouitizh*, ki po Ramovševem mnenju kaže na izgovor *povitica*, navedenih še več primerov Trubarjevega zapisa glasu *c* z *zh*, zajetih iz različnih del: npr. *Islagauezh* za *izlagavec*, *padezh* za *padec*, *nuzh* za *nuc*, *poklizhal* za *poklical* itd. Obravnava hkrati jasno kaže tudi na tretji Ramovšev motiv izbire Trubarjevih besed, potrebnih natančneje predstavitev in dodatnih pojasnil. Predstavlja ga nestrinjanje z obstoječimi razlagami (najpogosteje) izvora, pomena, pa tudi pisne oz. glasovne podobe. Nanj npr. že pri geslu *povitica* jasno kaže omemba nestrinjanja z Oblakovim mnenjem, da je z *zh* zapisan glas *č* (Ramovš 1913: 147). Ob raznovrstni, tudi še nerazrešeni problematiki, ki jo odpirajo izbrana gesla, glede na izčrpnost prikaza izstopa glagol *spovzdrezati* kot glasoslovna različica, ki jezikoslovno ustrezne, razvojno utemeljene razlage še ni doživela (Ramovš 1913: 148–149).

Tako ugotavljanje izvorno in pomensko ne povsem razumljivih besed kot hkratno nakazovanje drugih problemskih jeder je spodbujalo k novim raziskavam in celovitejšim prikazom s prepričljivejšimi razlagami. Že zelo zgodaj so jih npr. doživele besede *iuog*, *plumbart* in *okorneti* (Ramovš 1916: 454–456), v okviru obravnave glagola (*u*)*bogati* tudi *avštija* (Ramovš 1916: 453), kasneje pa tako *avštija* kot *plumbart* še tretjič (Ramovš 1952: 117–118).²⁰ Na seznam besed

¹⁷ Geslu *avštija* je npr. pripisano opozorilo »Izvor neznan« (Ramovš 1913: 145).

¹⁸ Na to npr. pri geslu *plumbart* opozarja razlagi dodani vprašaj: *Iz nem. Blumenfahrt?* (Ramovš 1913: 148).

¹⁹ Geselski predstavitvi samostalnikov *baretica* in *Iuog* se npr. končujeta z opozorilom »Temna beseda« (Ramovš 1913: 146).

²⁰ Prvi navedbi z zgleodom iz TC 1575 in dodano, še vprašljivo razlago (Ramovš 1913: 148) je sledila izčrpnjša druga obravnava, dopolnjena tudi s pojavitvijo pridevnika *plumbarski* (v TO 1564). V njej je Ramovš zavrnil dve dotedanji razlagi, sam pa nakazal še novo možnost: *plumbart* < **rumbart*, ki je po disimilaciji likvid dal **lumbart*. Dvojno možnost nastanka je predvidel tudi za začetni *p* (Ramovš 1916: 455–456). Upoštevanje zgodovinskih dejstev ga je napeljalo k zadnji, najverjetnejši razlagi: da je beseda oprta na nemški vzorec *Jubilúmfahrt* (Ramovš 1952: 117).

iz del slovenskih protestantskih piscev, ki so zaradi raznovrstne problematike potrebovale posebno obravnavo, je Ramovš postopno uvrščal še druge besede in zveze: že leta 1916 npr. besede *sraga*, *tvor*, (*u*)*bogati* (Ramovš 1916: 445–456), proti koncu raziskovalnega obdobja pa tudi predložni zvezi *od mladui* (Ramovš 1949a: 305) in *hpomozhian* (Ramovš 1950: 139–140) itd. Problematiko, ki jo je odpiral že s prvim seznamom Trubarjevih besed, je kasneje obravnaval v okviru prikazov vokalizma, konzonantizma in morfologije slovenskega jezika. Prikaze je razširjal z novimi zgledi in jih hkrati opiral na jezikoslovno trdne temelje, ki so jih zagotavljale ugotovitve predhodnih raziskav.

Tudi tri desetletja kasneje nastala zamisel etimološkega slovarja, ki jo je predstavil z dvajsetimi vzorčnimi besedami (Ramovš 1943: 354–358), je pri devetih izmed njih vključevala bodisi primere iz protestantskih del (*bogovec*, *dvanajstslja*, *jetika*, *srajca* in *srakica*, *tabor*, *zál*) ali le omembo 16. stoletja (pri geslih *morati* in *starši*).

Navedbe enobesednih pojavitev, ki jih je Ramovš občasno (v prid razumljivosti) opremeljal s slovničnimi podatki, je zlasti v primerih, kadar je bilo prepoznavanje oblike ali pomena besede oteženo, nadomeščal z navedbami v sobesedilu (npr. *Inu fe ie fturil en hud inu shkodliu Turr*²¹ na tih Ludeh (TT 1581: 417) (Ramovš 1916: 447) ali *bode fnedenu od pas oli druge fuirine*²² (Ramovš 1923–1924: 206)).²³

Rezultate razvojnih glasoslovnih procesov (npr. disimilacije $r-r > l-r$, za $r-r > i-r$ ter za disimilatorični izpad likvid) je tudi v začetnem obdobju slovenskega knjižnega jezika pogosto ob besedah slovanskega izvora hkrati preverjal tudi ob izposojenkah (navadno iz nemščine): npr. *prior > priol* (tudi *Priolouki* in *Priorouici*) (Ramovš 1924: 77); *Farmoshter*, *farmoishtrou* in *Farmashtri* (Ramovš 1924: 78) itd.

Ramovševo hkratno opozarjanje na pisne in glasoslovne različice iztočnice, pri pregibnih iztočnicah tudi na izpričano oblikoslovno raznolikost, v številnih primerih pa tudi na pripadnost korensko povezani besedni družini, se je pokazalo kot napoved preišljenega, trajnega metodološkega pristopa, ki je s kasnejšo izpopolnjenostjo prispeval tudi k uzaveščanju glasoslovne, oblikoslovne in besedotvorne raznolikosti jezika posameznih protestantskih piscev ter k poznavanju slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja v celoti.

²¹ Besedo je (na tem in drugih mestih) označila avtorica prispevka.

²² Zgled je iz *Ene dolge predgovori* v TT 1557, ki jo je Ramovš navajal posebej in označeval z okrajšavo *Pg.57*

²³ V navedenih primerih je daljši navedek (1. primer) namenjen prepoznavnosti pomena samostalnika *Turr*: »Geschwür«, drugi pa prepoznavnosti množinske rodilniške oblike samostalnika *pes*.

Na Ramovševo raziskovalno širino je med drugim kazalo tudi iskanje sopomenk za raziskovane, vendar manj uporabljane besede oz. njihove pojavitve. V sestavku, namenjenem pojasnjevanju izvora besede *kazen*, je navedel tudi sopomenke, ki so jih uporabljali slovenski protestantski pisci: *štraifinga*, *kaštiga*, *pena* in celo redko rabljeni *svar* (Ramovš 1920a: 231–232).

Vztrajno je iskal razlage za odstopajoče, nenavadne, »čudne« pojave, med katere je npr. uvrščal tudi Trubarjevo rabo *aden* do leta 1555, ki ji je kasneje sledila izbira oblike *eden*, začetni *a-* pa se je pojavljal le še v predložnih zvezah (npr. *kanimu*) (Ramovš 1918–1920: 309–310). Kot najverjetnejši razlog za pojavitve nasprotja *eden* : *kanimu* navaja besednovrstno različnost, saj gre v prvem primeru za števniki, v drugem pa za nedoločni člen. Glasoslovno različnost (občasno) pojasnjuje tudi z vplivnostjo počasnega (*lento*) ali hitrega (*allegro*) govora (Ramovš 1918–1920: 315–317).

Načrtno zbrano gradivo, razvojno pojasnjene in sistemsko predstavljene raznovrstne pojavne oblike jezika, ki jih je Ramovš odkrival v delih s slovenskim besedilom v drugi polovici 16. stoletja, posledično pa tudi vse boljše poznavanje jezika slovenskih protestantskih piscev – vse to je nudilo tudi trdno osnovno za pojasnjevanje različic – pogosto omejenih na enkratno pojavitve – glasoslovnega in oblikoslovnega značaja, za katere ni našel prepričljive jezikoslovne razlage. Logično vzročno pojasnilo je občasno zagotavljala pripadnost besedilni vrsti z zanjo značilnimi stilnimi postopki.

Več primerov Trubarjeve rabe nedoločnikov brez končnega *-i* Ramovš npr. razlaga kot posledico štetja zlogov oz. oblikovanja rime v pesemskem besedilu (Ramovš 1918–1920: 165). Npr. v TC 1550:

Kir bode vme terdnu veryell
Inu bode prou kerfzhan
Mui Euangeli gori vfell
Ta bode ifuelyzhan
*Kir pag nezhe meni **veryet***
*Ta bode imar veg **preklet***
Vbofhym ferdi prebiuall.

Tudi v večstranski prikaz zveze *hpomozhian* (s pisnega, glasoslovnega in naglasnega, oblikoslovnega ter pomenskega vidika), ki jo opredeljuje kot Trubarjev izraz, rabljen v pomenu »na pomoč« (Ramovš 1950: 139–140), je vključil uporabo v pesmi. Z rimo je bila nakazana končniška naglašenost besede.

Pojasnilo za zvezo *moram inu imam*, ki jo je predhodno Musić v razpravi *Moči i morati v slovenskom jeziku* (1923) razlagal kot odraz žive govornice, je npr. Ramovš našel v t. i. Trubarjevi gostobesednosti oz. v njegovi »ljubezni do pleonazma« (Ramovš 1925–1926: 148). Na pleonazme, značilne za Trubarjev

jezik, opozarja tudi pri ugotavljanju pomenov samostalnikov: npr. *avstrija* 'upor, opornost, prepir' (Ramovš 1952: 117–118).²⁴

Pri prikazu akanja kot pojava, značilnega predvsem za osrednja slovenska narečja, med dokazilne zglede zanj ne uvršča v Trubarjevih delih večkrat ponovljenega stavka s pričakovano tožilniško zvezo *ena Sueta kerfzhanska Cerkov*: npr. *Iest veruio tudi vfuetiga Duha, ena Sueta kerfzhanska Cerkou, gmaina tih Suetnikov* (TO 1564: 101b) (Ramovš 1918–1920: 295), saj predvideva, da gre za teološko razlago. K takemu razumevanju ga je usmerilo naslednje mesto iz TC 1575:

8. Ieft veruio vfuetiga Duha. 9. Ena fueta kerszhanska Cerkou, Gmaina tih Suetnikou. 10. Odufshane tih Grehou. 11. Goriuftaiene tiga Meffa. 12. Inu en vezhni leben.

Na vpliv besedilnega okolja na rabo sklonskih oblik je opozorjeno tudi v *Morfologiji*: v starih tiskih (brez konkretne omembe) se uporabljata imenovalnik in rodilnik množine *bukvi*, nastal po analogiji na *kosti*. Stara analogija naj bi se ohranila zaradi pogoste rabe v cerkvi (Ramovš 1952a: 69).

V okviru razvojnega prikaza skupin $r + \partial$ in $\partial + r$ se je Ramovšu npr. zdela vredna posebnega razmisleka oblika *verf*, ki jo je Trubar uporabil v TT 1557 in s tem pridružil pogosteje zapisanima, bolj uveljavljenima različicama *veruu* (Trubar) in *vèrv* (Dalmatin). Pripadnost besedni zvezi *Nauefka verf*, razvidni iz daljše sobesedilne navedbe (*koker ena kamela oli Nauefka verf skufi iglena vushefa teshku gre*), ga je napeljala na misel, da gre za poimenovanje iz mornarskega jezika in da si jo je Trubar najverjetneje izposodil iz hrvaškega primorja (Ramovš 1921: 48).

Pri končnici *-ih* za rodilnik množine je Ramovš v *Morfologiji* navedel primer iz Trubarjevega jezika (*poleg tih boshih angelih*), ki kaže, da gre za psihološko pomoto. Tovrstne oblike so po Ramovševem mnenju nastale pod vplivom individualne analogije po sestavljeni fleksiji in mestniku množine (Ramovš 1952a: 46). Istovrstne odklone, ki jih je prav tako razložil kot psihološke napake, je odkril tudi v okviru ženske i-jevske fleksije: na rodilnik množine je vplival mestnik iste sklanje v povezavi s prilastkom ali zaimkom: npr. *is tih bofshih sapuvidih*, (Ramovš 1952a: 63).

²⁴ Npr. *Punte oli Aushtrie fazhenati* (TC 1575: 329).

Ramovševo kritično vrednotenje predhodnih razlag jezikovnih pojavov v delih slovenskih protestantskih piscev

Enega izmed večkrat zaznanih motivov Ramovševe obravnave posameznih besed in njihovih oblik, najdenih v delih slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja, predstavlja tudi nestrinjanje z že obstoječimi mnenji oz. razlagami ter opisi oz. predstavitevami: najpogosteje izvora, pa tudi pisne oz. glasovne podobe besed.

Argumentirano – z upoštevanjem stanja v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja in z navedbo gradivskih dokazil – je zavračal trditve domačih in tujih jezikoslovcev (npr. Oblaka,²⁵ Škrabca, Štreklja, Valjavca,²⁶ pa tudi Miklošiča²⁷ in Šahmatova), ki jih je sam ocenil kot nesprejemljive.

Zavrnil je npr. Škrabčevo trditev, da se nepoudarjena *i* in *u* ne moreta reducirati.²⁸ Na zmotnost trditve je npr. kazal Trubarjev zapis *iemeiti*, na osnovi katerega je Ramovš sklepal, da se je *i* v bližini močnih glasov tudi reduciral (Ramovš 1918–1920: 138–139). Primere zapisa *je-* za vzglasni *i-* iz Trubarjevih del (npr. *iemeiti*, *iegrazho*, *iegra*, *iegle* (ob redkejši *igli*)) navaja že leta 1918 s poudarkom, da gre za pravilen razvoj in da je na nastanek določenih oblik večkrat vplival tudi govorni tempo (Ramovš 1918–1920: 138).

Dopolnitvenega ter delno kritičnega značaja je bil tudi Ramovšev vsebinski in jezikoslovno-problemski prikaz Kidričevega dela *Die protestantische Kirchenordnung der Slovenen im XVI. Jahrhundert* (Ramovš 1919: 500–503), saj vsebuje tudi več gradivskih dopolnil – iz drugih Trubarjevih del, pa tudi iz TO 1564 –, po potrebi pa tudi dodatnih pojasnil, ki so se v nekaterih primerih razhajala s Kidričevimi trditvami. V Kidričevem prikazu je Ramovš npr. pogrešal omembo redkih besed, zapisanih v *Cerkovni ordningi*, ki pa jih v Pleteršnikovem slovarju ni ali pa ni omenjena njihova raba pri Trubarju (npr. *raseln*, oblika *ženim*, *Setze* itd.) (Ramovš 1919: 502).

Tudi obravnave deklinacije samostalnika *oča oče* (Ramovš 1923: 392) se je lotil iz dveh nagibov: da bi dopolnil pri Oblaku navedene podatke ter celovito predstavil oblikoslovno raznolikost samostalnika – vključno s pojavitvami iz

²⁵ S številnimi dokazilnimi zgledi iz del slovenskih protestantskih piscev (Trubarja, Krelja, Dalmatina, Tulščaka) je npr. zavrnil Oblakovo »neutemeljeno mišljenje«, da so protestantski pisci pisali *erjuti*, ne pa *erdeč* (Ramovš 1921: 41).

²⁶ Ramovš npr. zavrača Valjavčevo izvorno pojasnilo oblike *Verbes*, ki jo navajata Bohorič in (v obeh slovarjih) tudi Megiser. Namesto Valjavčeve izpeljave iz nemške besede *Gertfass* predvideva povezanost z nemško *Erbe* > *erb*, *hrb*, *jerb*, *verb* (Ramovš 1924: 246).

²⁷ Ramovš npr. zavrača Miklošičevo etimološko razlago besede *tvor* oz. *tor* (Ramovš 1916: 447–448).

²⁸ Ramovš kot vir navaja Škrabčevo razpravo O glasu 22; *Cvetje* XII, 10 (Ramovš 1918–1920: 138).

knjižnega jezika 16. stoletja – in da bi odgovoril na vprašanja, ki jih je Oblak zaobšel.

Kritično obravnavo je namenil tudi Štrekljevi *Historični slovnici slovenskega jezika*, ki je izšla leta 1922 (Ramovš 1925: 310–317). Izpostavil je tudi več Štrekljevih navedb, ki so zadevale jezik slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja, s katerimi se sam ni strinjal. Menil je, da je bila pri Štreklju Bohoriču (po Kopitarjevem zgledu) pripisana preveč pomembna vloga pri oblikovanju slovenske ortografije, Kreljev in Dalmatinov prispevek pa je bil podcenjen. Prav tako se ni strinjal s Štrekljevo trditvijo, da se je Dalmatin pri prevodu *Biblije* ravnal po Bohoričevi slovnici.²⁹ Zavrnil je tudi njegovo mnenje, da je Megiser slovar iz leta 1592 pisal v koroškem narečju, ter hkrati navedel, da je Megiser v prvem slovarju z navedbami sledil Dalmatinu in Bohoriču, ki sta izvirala z Dolenjske. Več koroških narečnih oblik pa je mogoče zaslediti v slovarju iz leta 1603 (Ramovš 1925: 311–312).

Že leta 1916 se je v okviru obsežnejšega sestavka, namenjenega prikazu izvora glagola (*u*)*bogati*, kritično odzval na Breznikov zapis, da »pišemo ubogati namesto lbogati, kar je iz nemškega folgen« (Ramovš 1916: 448). Strinjal se je z Miklošičem, Breznikom in Škrabcem, da je glagol nastal iz nemškega *folgen*. Pri analitičnem ugotavljanju glasoslovno utemeljene razvojne poti je upošteval zbrano gradivo iz 16. stoletja ter gradivo za rabo glagola *ubogati* iz kasnejših knjižnih izdaj (iz del Rogerija, Cusanija in Pohlina) in iz narečij. Ugotovil je, da se Trubarjev *bugati* da izpeljati iz *lbogati*. Zavrnil je razlago z metatezo *bolgati* > *lbogati*, saj naj bi *bugati* nastal iz **bolgati* po disimilatoričnem izpadu *l*-ja, za kar znova navaja niz dokazilnih primerov.

Ramovš je z enako mero kritičnosti kot pri presoji tujih mnenj izpostavljal tudi lastna stališča, ki so se na osnovi boljšega poznavanja gradiva, razvojnih procesov s spremnimi pojavi ter delujočega jezikovnega sistema pokazala bodisi kot zmotna, pogojno veljavna ali kot nedokončna.

Ramovšev prikaz jezika protestantskih del z večjim številom sodelavcev

Pri protestantskih delih z večjim številom predvidljivih sodelavcev (npr. pri *ENIH DVHOVNIH PEISNIH* (1563), pri Juričičevi izdaji Kreljeve *POSTILLE* (1578) ter pri Trubarjevi *HISHNI POSTILLI* (1595)) je Ramovša odkrivanje glasoslovno in oblikovno različnih pojavnih oblik besed, ki so mestoma kazale

²⁹ Ramovš je zapisal celo mnenje, da Štrekelj sploh ni prebral Bohoričeve slovnice in da je ugotovitve povzema po Kopitarju (Ramovš 1925: 311).

na pripadnost različnim narečjem, spodbujalo tudi k natančnejšemu določanju prispevka posameznika.

V jeziku pesmarice *ENE DVHOVNE PEISNI* (1563), ki poleg Trubarjevih vsebuje tudi pesmi drugih avtorjev, Ramovš odkriva sledove dolenjščine, gorenjščine,³⁰ pa tudi z zgledi predstavljene hrvaške primesi, ki naj bi bile rezultat sodelovanja Hrvata Jurija Juričiča v vlogi korektorja. Med hrvatizme glasoslovnega značaja npr. uvršča po hrvaškem *ja* razviti *jafi* (ob prevladujočem slovenskem *jefti*), *iefem* itd., med oblikoslovnimi pa navaja npr. obliko za 3. os. množine sedanjega časa *sazhnu* itd. (Ramovš 1918–1920: 126). Na dodane hrvatizme in na Juričiča kot povzročitelja je opozarjal tudi kasneje in s tem postopno širil njihov seznam, hkrati pa tudi potrjeval verjetnost sklepanja (npr. obliko *vas*, ki se je pojavila ob prevladujoči *vus* ‘ves’ (Ramovš 1932: 3)). Srbohrvaškemu vplivu pripisuje tudi pojavitve *pozhtouati*, *spozhtoual* v *P 1563 (ob prevladujočih s -št kot splošno slovensko uveljavljenim odrazom za *čt* (Ramovš 1924: 292)).

Na vpliv gorenjskega narečja in gorenjske elemente v *P 1563 in v TPo 1595 je opozarjal tudi v *Konzonantizmu* (Ramovš 1924: 203) ter na več mestih v *Morfologiji* (npr. Ramovš 1952a: 40).

Pri preverjanju odrazov za praslovansko obliko **něsmь* v *P 1563 kot pesmarici z večjim številom avtorjev pesmi je ugotavljal, da so gorenjski pisci po svojem narečju pisali *nīsəm*, *nīmam*, po zgledu dolenjskih prednikov pa tudi *nēsəm*, *nēmam*: npr. *ny* – *nei*, *nīsem*, *nīste*, *nīmaio* – *neīsem*, *neīsim*, *nemate* itd. (Ramovš 1921–1922: 52–53).

Hrvatizme je odkrival tudi v Juričičevi izdaji prevoda Spangenbergove *Postille*. Mednje je npr. uvrščal tudi edini izpričani primer imperfekta v knjižnem jeziku 16. stoletja: *stoyahu*. Ramovš meni, da je primer iz čakavščine, ki je »v tej knjigi močno zastopana« (Ramovš 1924a: 117). Tudi razvojno že presežene pojavitve soglasniške skupine -zdn- (nadomeščene z -zn-), ki jih je odkrival v *P 1563 in v JPo 1578 (npr. *Prajdnik* v *P 1563 ter *prasdna*, *Prasdniki* itd. v JPo 1578), je pripisoval vplivu srbohrvaščine (Ramovš 1924: 212). Vpliv srbohrvaščine je predvideval tudi ob pojavnih oblikah kot npr. *zhlouezhski* (*P 1563), *zhlouezske* (JPo 1578) in *zhlovezhštvu* (TfC 1595), ki kažejo na asimilacijski razvojni rezultat skupine -čski. Običajno omenjenima *P 1563 in JPo 1578 se pridružuje še omemba dela, ki ga je izdal Felicijan Trubar: *TA CELI CATEHISMVS, ENI PSALMI*, 1595 (Ramovš 1924: 299).

³⁰ Na vpliv gorenjščine naj bi npr. kazali prislovi na -o (npr. *dobro*), oblika *hoz*h za 2. os. ednine ter varianta brez začetnega *h* (npr. *otla*), dajalnik ednine na -o (*moimo*, *sludeio*), orodnik ednine pri o-deblih na -am (npr. *folkam*, *fozham*). Zapise kot *hotl*, *rekol* pa razlaga s kontaminacijo med izreko in tradicionalno pisavo (Ramovš 1918–1920: 126).

Vplivu čakavščine Ramovš pripisuje tudi pojavitvi orodniške oblike zaimka *kdo* (*sakim* v JPo 1578) (Ramovš 1952a: 89). Opozarjal je tudi na ostanke dvojinskih sklonskih oblik samostalnika *oko* pri Krelju in Juričiču (npr. *teh ozhiju*), ki naj bi bili prav tako posledica vpliva istrskega dialekta in čakavščine. V slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja se je sicer že zgodila pluralizacija oblik, na katero npr. kaže zgled iz Dalmatinove *Biblije*: *sa moje obadvei Ozhy*³¹ (Ramovš 1952a: 77).

Že leta 1916 (Ramovš 1916: 448–449) je opozoril na jezikovne spremembe, ki jih je zaznal v Trubarjevem prevodu Luthrove *Hišne postile*. Ob pojavitvi samostalnika *tvor* (*Tvur*) in ob navedenem zgledu za rabo glagola *bogati* (*bugamo*) v TPo 1595 npr. ugotavlja, da prva oblika ne izhaja od Trubarja in da jezik v TPo 1595 ni več pravi vzorec Trubarjevega jezika, kakršnega npr. najdemo v prvem delu *Novega testamenta* iz leta 1557, saj so poznejši sodelavci oz. obdelovalci (»die Bearbeiter«) marsikaj dodali iz svojih dialektov (Ramovš 1916: 448–449). Da je ugotovitev rezultat temeljite primerjalne analize, kažejo navedbe številnih razlik glasoslovnega in oblikoslovnega značaja. Nekaj razlik je razločljivih s sledovi že izpeljane vokalne redukcije v TPo 1595 (npr. *ptujeh*, *videfh*, *rezhe* (nedoločnik) itd.), kar kaže na posege sodelavcev, ki so tovrstne pojave poznali iz svojega (npr. gorenjskega) narečja (Ramovš 1916: 450).

Dve leti kasneje v uvodnem delu *Slovenskih študij* (Ramovš 1918–1920: 127–128) Ramovš posebej omenja Andreja Savinca, avtorja slovenskega predgovora v TPo 1595, ki je po lastnih besedah postilo pregledal in revidiral skupaj s Trubarjevim sinom Felicijanom. Savinec, po rodu Ljubljčan, je po vsej verjetnosti oskrbel tudi čistopis TPo 1595, enako kot DB 1584, zato tudi prisotnost gorenjskih elementov v njej ni presenetljiva. Ramovš omenja naslednje: dajalnik množine in orodnik ednine na *-am*: npr. *Jogram, dellam, Perfam; fvojmu, mojih*, pa tudi *hoz h* in *noz h* za 1. os. ednine, ker Trubar rabi le *hozho* (*nezho*). V delih pred postilo se pojavljata še obliki *zho* in *nezhem*, v *Postili* pa *zhem*, *zho*, *zhom*, *hozhom*, *nezhom* itd.

Ob upoštevanju znanih literarnozgodovinskih dejstev o dogajanju, ki je spremljalo nastajanje in izid Trubarjeve *Cerkovne ordninge*, je Ramovš preverjal tudi usklajenost jezika TO 1564 s predhodno Trubarjevo knjižnojezikovno prakso (Ramovš 1918–1920: 127).³² Ugotovil je jezikovne vplive hrvaščine, ki naj bi jih dodala hrvaška korektorja in revizorja Stephan Istranin (Stjepan Konzul Istranin)

³¹ V množini sta obliki *moie* in *Ozhy*, *obadvei* pa je v dvojnini.

³² Že leta 1916 omenja dvakratni pojavitvi dajalniške oblike zaimka *vi* (*vam*), ki se razlikuje od prevladujoče, za Trubarjev jezik značilne oblike *vom* (Ramovš 1916: 449).

ter Aleks. Dalmata.³³ Nanje npr. kaže raba *u* namesto *o*: *deffetinu* (tožilnik ednine ženskega spola), *mogu*, *veruiu* (za 3. os. množine sedanjega časa), pa tudi *dobro*, *ino*, *tako* itd. Prav zaradi pogostih pojavitev odraza *u* za *o* v *P 1563, Trubarjevi *Cerkovni ordningi* in v Juričičevi izdaji prevoda Spangenbergove postile, ki je sledila predhodni Kreljevi izdaji prvega dela, je že leta 1916 obravnavi pojava v naštetih delih namenil posebno mesto. Vzrok za pojavitve odraza *u*³⁴ ugotavlja v hrvaškem poreklu korektorjev naštetih besedil (Juričiča, Štepana Istranina in Alex. Dalmate) (Ramovš 1921a: 8).

Z novimi razpravami je naraščal tudi obseg opaženih jezikovnih pojavov, ki kažejo na vpliv gorenjščine, na pripadnost zahodnim narečjem, na vpliv hrvaščine itd., hkrati pa so se razčiščevala tudi razmerja med dejanskim in domnevnim vplivom.

Ramovšev prikaz značilnosti jezika slovenskih protestantskih piscev ter presoja njihove vloge pri oblikovanju slovenskega knjižnega jezika

Ramovš je že v uvodu *Slovenskih študij* navedel tudi temeljna spoznanja o osnovah Trubarjevega knjižnega jezika (Ramovš 1918–1920: 124–125): rojen je bil na Raščici, med dolgoletnim bivanjem v Ljubljani pa je sprejel tudi nekaj gorenjskih posebnosti, ki so bile sestavina ljubljanskega govora (Ramovš 1918–1920: 124). Kot najbolj opazne npr. navaja: gorenjsko izreko nikalnice *ne* kot *na*, *moj* kot nadomestilo za dolenjsko *muj*, *e* kot nadomestilo za dolenjski odraz poudarjenega jata (*ei*)³⁵ (npr. *veiditi* – *deete*) itd. Primeri kažejo, da je iz ljubljanskega govora sprejel tudi nadomestitev skupine *čre-* oz. *žre-* z reducirano različico *če-*, *že-* (npr.

³³ Na odmike od Trubarjeve ustaljene knjižnojezikovne prakse, ki se kažejo v TO 1564 in so posledica sodelovanja obeh korektorjev in hkrati redaktorjev hrvaškega rodu, je Ramovš (z navedbo enkratno rabljene, od siceršnje prakse odstopajoče oblike *nam*) bežno opozoril že v razpravi *Sprachliche Miscellen aus dem Slovenischen* (Ramovš 1916: 449). Zapis mehkega *l' z li oz. il* v TO 1564 (npr. *uolio*, *dailnih*) je prav tako pripisoval roki hrvaških korektorjev (Ramovš 1924: 64) itd.

³⁴ V JPo 1578 se npr. pojavljajo zapisi: *hozhu*, *Ruke*, *Goluba* itd. (Ramovš 1921a: 8).

³⁵ Ramovš (1918–1920: 124–125) je mnenja, da sta pri Trubarju odraza za poudarjeni jat (*ei* in *e*) v ravnovesju, Rigler pa je na osnovi natančnejše ugotovljenega pogostnostnega razmerja med njima in na osnovi poznavanja drugih jezikovnih značilnosti sklepal, da je Trubar odraz *ei* za jat odpravljal in da je v knjižni jezik povzdignil po domačem narečju nekoliko modificiran govor Ljubljane (Rigler 1968: zlasti 98–99 in 109–110). Natančno poznavanje slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja ter Ramovševih ugotovitev, ki ga zadevajo, sta tudi Riglerja pogosto usmerjala k drugačnim sklepom in posledično k argumentiranemu zavračanju Ramovševih stališč (Rigler 1972).

zheule, *zhednik* ob *zhrede*, *zhreuleu*), nastalo z onemitvijo *r*-ja v gorenjščini ter v govorih ob južnem pasu gorenjščine (Ramovš 1924: 71–72).

Med oblikoslovne vplive gorenjščine Ramovš npr. prišteva rabo edninske oblike dajalnika samostalnikov moškega in srednjega spola *o*-debel (npr. *drugimo*), pa tudi oblike *hozmo*, *hozhte*, ki kažejo izpad *-e*-ja, značilen za gorenjski govor itd. (Ramovš 1918–1920: 124–125).

Opažanja ob pojavu asimilatoričnega vpliva glasu *l* na bližnji samoglasnik, ki se je kazal v nadomestitvi *i* oz. *ê* s polglasnikom, kar so dokazovale tudi raznovrstne pojavitve v prvih knjigah v slovenskem jeziku (npr. *hodell*, *pogubel*, *prelomell* itd. pri Trubarju) (Ramovš 1918–1920: 173), je strnil v splošno ugotovitev, da praksa v kasnejših Trubarjevih delih kaže na redkejšo upoštevanje resničnega izgovora. Do tega je po Ramovševem mnenju privedel Trubarjev analizatorski duh, ki se je izostroval ob nenehnem delu (Ramovš 1918–1920: 173).

Tudi v objavah po letu 1950 in hkrati ob koncu štiridesetletnega intenzivnega jezikoslovnega dela je Ramovš ponovil ugotovitev, da je Trubar za osnovo »slovenskega kulturnega dialekta« vzel svoj osebni govor, to je govor na Raščici, ki se ga je naučil kot otrok. Opozarja tudi na tendence, da se knjižni jezik po besedišču, oblikah in glasovju skuša približati in postati razumljiv drugim govorom. Na to kažejo tudi gorenjski elementi, ki jih je mogoče zaslediti v Trubarjevih delih (Ramovš 1951: 8).

O Trubarjevem izboru pisave (v prvih dveh knjigah gotice, zatem latinice) in o njegovih nasvetih, kako brati zapise glasov – kar Ramovš šteje med začetke slovenske slovnice –, o pomanjkljivostih Trubarjeve pisave in o prednostih Kreljeve je spregovoril tudi v razpravi z naslovom *Zgodovina slovenske slovnice*, ki je do izida v *Zbranih delih I* (1971) ostala v rokopisu. V njej so predstavljene tudi okoliščine nastanka Bohoričeve slovnice, po vsebinski strani pa slovnica. Ramovš jo je presojal tudi z vidika teoretične in praktične odvisnosti od latinskega zgleda. Med njene odlike uvršča prikaz reformirane pisave, ustaljeno rabljene v Dalmatinovem prevodu *Biblije*.

Na pomanjkljivosti Trubarjeve grafike in na Kreljeve izboljšave, ki so bile upoštewane tudi v DB 1584, je Ramovš večkrat opozoril – posebej podrobno v razpravi *Delo revizije za Dalmatinovo biblijo* (Ramovš 1918: 115–134)³⁶ ter v obeh razpravah, ki sta ostali v rokopisu (objava šele v prvi knjigi *Zbrana dela* leta 1971): *Zgodovina slovenske slovnice* ter *Slovenska grafika*, kjer omenja »pomanjkljivi in nedosledni Trubarjev pravopis« ter poudarja Kreljevo

³⁶ Ramovš v dodani opombi posebej opozarja, da je bila razprava že leta 1914 pripravljena za tisk, izšla pa je predvsem zaradi vojnih razmer šele štiri leta kasneje (Ramovš 1918: 113).

izobraženost in poznavanje glagoljaškega slovstva.³⁷ Ob primerjavi Trubarjeve grafike z glagolsko in cirilsko je Krelj zlahka ugotovil tudi njene pomanjkljivosti ter poiskal boljše rešitve (Ramovš 1971: 214–215). Njihovo prednost je prepoznal Dalmatin, uveljavljene pa so bile tudi po zaslugi revizijske komisije. Prav uveljavljanje novega, po Ramovševem mnenju »racionalnega« pravopisa naj bi bila glavna zasluga revizijske komisije (Ramovš 1918: 140).

Prednost Kreljevih pisnih reform je Ramovš že leta 1918 videl v jasnejšem označevanju izgovora glasov (Ramovš 1918–1920: 125). Večkrat je npr. posebej opozoril na Kreljeve načine označevanja palatalnosti.³⁸ Omenil je tudi njegov način zapisovanja predloga *vъ* ter drugih predlogov v zvezah z besedami z enakim glasovnim začetkom (npr. *s' silo*, *v' uàrt*, *v' uishik* itd.), ki ga je že v zgodnejših delih prevzel tudi Dalmatin (npr. *v' vihru* (v DJ 1575) (Ramovš 1924: 131)).

Tudi v kasnejših obravnavah razvoja glasovja slovenskega jezika ter v leksikonsko oz. enciklopedijsko prirejenih povzemalnih predstavitev slovenskega jezika je Ramovš večkrat ponovil ugotovitev, da je temelje slovenskega knjižnega jezika izoblikoval Primož Trubar (Ramovš 1929: 208; 1936: 1297). Izhajal je iz osrednjeslovenskega, dolenskega narečja, v katerem so pisali tudi drugi pisci, hkrati pa so po njihovi zaslugi vanj prodirali tudi elementi iz drugih narečij.

Na osnovi bogatega, namensko zbranega gradiva iz Trubarjevih in Dalmatinovih del mu je uspelo selektivno določiti tudi področje delovanja ter obseg vpliva revizijske komisije, ki je leta 1580 skoraj dva meseca pregledovala Dalmatinov prevod celotne *Biblije*.³⁹ Ob večvrstni analizi (npr. analizi in podrobni predstavitvi pisne prakse Trubarja, Krelja in Dalmatina do leta 1580) in dokazilni uporabi bogatega gradiva iz del slovenskih protestantskih piscev pa mu je uspelo prepoznati tudi dejanske vloge Trubarja, Krelja, Dalmatina in Bohoriča pri oblikovanju slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja.

Natančen prikaz pisne prakse, ki je zaobsegel prikaz načinov zapisovanja različnih glasov in glasovnih skupin od prve slovenske knjige dalje, je glede na namen, ugotoviti vpliv revizijske komisije, potekal dvostopenjsko: pregledu stanja od leta 1550 do leta 1580, ko je izšel *Ogledni list* (Ramovš 1918: 114–115), je sledilo primerjalno ugotavljanje načina zapisovanja glasov v Dalmatinovi *Bibliji* oz. po reviziji. Kot resnične novosti izpostavlja zapis soglasnika *j* in soglasniškega *j z j*, rabo naglasnih znamenj ter dosledno pisno ločevanje glasov *š* in *ž* (Ramovš 1918: 130).

³⁷ Kreljev način zapisovanja glasov Ramovš omenja na različnih mestih. O znakih za *nj* (*nj*) npr. piše v Ramovš 1924: 114.

³⁸ Opozoril je npr. na Kreljev način zapisovanja (predhodnih) palatalnih soglasnikov: *preganävci*, *ognöm*, *krulövi* itd. (Ramovš 1918–1920: 306).

³⁹ Na pomen razprave *Delo revizije za Dalmatinovo biblijo* in na nekaj Ramovševih ugotovitev, ki so bile v njej predstavljene, je opozoril tudi Jakopin (1972: 351).

Primerjalno je ugotavljal tudi glasoslovne razlike, ki se pred izidom Dalmatinove *Biblije* kažejo med Trubarjevim jezikom ter jezikom drugih piscev (Krelja, Tulščaka, Dalmatina in celo Hrena). Tudi v teh primerih analiza ni pokazala na večji vpliv revizijske komisije (Ramovš 1918: 134–140). Na osnovi analize sprememb oblikoslovnega značaja od Trubarjevih začetkov do stanja v Dalmatinovi *Bibliji*, ki so zadevale predvsem raznovrstne sklonske variante (npr. *Gospuda/Gospudi*, *kpridi/h'pridu*) in variante glagolskih oblik (npr. *bode/bo*, *huale/hvalio*), ugotavlja, da se revizijska komisija za oblikoslovje ni zanimala (Ramovš 1918: 142).

Zasluge za pravopisne izboljšave, uresničene v DB 1584, Ramovš pripisuje predvsem Dalmatinu. Uveljavil naj bi jih večinoma po Kreljevem zgledu. Zapisal je mnenje, »da je šlo doslej preveč slovničarske slave Bohoriču, mnogo premalo pa Dalmatinu« (Ramovš 1918: 132).

Obstojnost po letu 1581 ustaljenega pravopisa, izpričanega v *Bibliji*, je Ramovš preverjal tudi primerjalno s stanjem v Trubarjevi postili iz leta 1595, v Znojilškovem katekizmu ter v Hrenovih *Evangelijih inu listuvih* iz leta 1612. Medtem ko v postili odkriva nedosleden pravopis, za kar naj bi bil odgovoren Savinec kot prirejevalec Trubarjevega besedila, pa po Ramovševem mnenju Znojilškov in Hrenov pravopis ne kažeta oddaljevanja od Dalmatinove *Biblije* (Ramovš 1918: 132–134).

Zasluge za dovršeno jezikovno podobo *Biblije*, ki je bila tudi v poprotestantskem obdobju upoštevana kot norma, na osnovi analitično pridobljenih ugotovitev pripisuje predvsem Dalmatinu, ki je po njegovem mnenju zaslužen tudi za oblikovanje bohoričice, saj se je zavedal prednosti uporabe Kreljeve pisave (Ramovš 1918: 125–126). Bohoričev vpliv naj bi se kazal pri glasoslovnih pojavih, ki povzročajo variantne zapise, pri oblikoslovju pa ga Ramovš ne predvideva (Ramovš 1918: 158). Tudi njegova predloga glede načina zapisovanja skupine *šč* (*s fhzh*) (Ramovš 1918: 125) ter enosoglasniškega predloga (*s*, *v* in predvidoma tudi *k*) pred glasovno enakim začetkom besede (npr. *v'ola* namesto *v'vola*)⁴⁰ v praksi nista prodrli (Ramovš 1924: 131).

Ramovš Bohoriču priznava pozitivno vlogo pri omejevanju rabe spolnika, saj je v slovnici opozarjal na njegov nemški izvor (Ramovš 1918: 141–143). Kritično pa je bilo njegovo opozorilo na Bohoričevo navajanje samostalnikov v skladnji skupaj z nemškim spolnikom (npr. *ta mosh*, *tiga moshá*, *timu moshu*) ter na hkratno v slovnici izraženo mnenje, da se zunaj sklanjatve člena, ki je rezultat posnemanja nemškega jezika, ne sme uporabljati (Ramovš 1940: 46–47). Ramovš je razlikoval med pravimi germanizmi in primeri, pri katerih ne gre za posnemanje nemškega spolnika, ampak za domačo tvorbo. Nepremišljeni praksi

⁴⁰ Nadomestila ga je splošneje uveljavljena različica *s'smértjo* (Ramovš 1918: 128).

v minulih stoletjih je namenil tudi naslednje kritično mnenje: »Tako je pretirani purizem knjižni slovenščini vzel določno obliko in omejil razlikovanje določnih in nedoločnih oblik na oblikovno razliko *star : stari*« (Ramovš 1940: 47).

Sklep

Ramovšu je v štiridesetletnem raziskovalnem obdobju uspelo namensko zbrati obsežno gradivo iz del slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja, uzavestiti velik del v njih uporabljenega besednega zaklada ter del tega izvorno, oblikovno in pomensko⁴¹ razložiti. Pri izbiri zgledov je upošteval pisno, glasoslovno in oblikoslovno raznolikost, opozarjal na glasovno ozadje zapisov, hkrati pa tudi na pisno prakso piscev, zlasti Trubarja, Krelja in Dalmatina, ter na udejanjene razvojne spremembe.

S premišljenim izborom in vključevanjem dokazil iz del slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja je Ramovšu ob bogatem narečnem gradivu, ob podatkih iz predknjižnega obdobja in iz kasnejših obdobj knjižnega razvoja uspevalo prepoznavati, predstaviti ter pojasniti – ob pomoči teoretično zanesljivih argumentov – pojave iz zgodovine slovenskega jezika. Hkrati je opozoril na značilnosti knjižnega jezika osrednjih piscev 16. stoletja ter natančneje opredelil njihovo vlogo pri nastanku slovenskega knjižnega jezika.

Viri

DB 1578 = Jurij DALMATIN, 1578: *BIBLIE, TV IE, VSIGA SVETIGA PISMA PERVI DEIL*. Ljubljana.

DB 1584 = Jurij DALMATIN, 1584: *BIBLIA, TV IE VSE SVETV PISMV, STARIGA inu Noviga Testamenta*. Wittenberg.

DJ 1575 = Jurij DALMATIN, 1575: *IESVS SIRAH*. Ljubljana.

JPo 1578 = Jurij JURIČIČ, 1578: *POSTILLA, To ie KERSZHANSKE EVANGELSKE predige*. Ljubljana.

KPo 1567 = Sebastijan KRELJ, 1567: *POSTILLA SLOVENSKA*. Regensburg.

*P 1563 = *ENE DVHOVNE PEISNI*, 1563. Tübingen.

TC 1550 = Primož TRUBAR, 1550. *Catechismus*. Tübingen.

⁴¹ Pomensko pojasnilo je npr. dodal množilnim števnikom tipa *poltretji*, »ki pomeni, da obseže beseda pojem do polovice ordinalnega števnik: *poltretji* je dve + ena polovica«. Navedena je Trubarjeva sobesedilna raba števnik *pul/heft*: *šeshgo sa pul/hefti taushent slatih buquou*. Hkrati pa opozarja, da se je v 16. stoletju pri opisni različici množilnega števnik prvotni pomen (npr. pri *samtretji* 'jaz + dva druga') že začel mešati s pomenom 'v štirikratni izmeri': npr. *tu ieft samuzhetertu pourazham* (TT 1557) (Ramovš 1952a: 115).

- TC 1575 = Primož TRUBAR, 1575: *CATEHISMVS SDVEIMA ISLAGAMA*. Tübingen.
TfC 1595 = Felicijan TRUBAR, 1595: *TA CELI CATEHISMVS, ENI PSALMI, INV /.../ Peifni*. Tübingen.
TO 1564 = Primož TRUBAR, 1564: *CERKOVNA ORDNINGA*. Tübingen.
TPo 1595 = Primož TRUBAR, 1595: *HISHNA POSTILLA*. Tübingen.
TT 1557 = Primož TRUBAR, 1557: *TA PERVI DEIL TIGA NOVIGA TESTAMENTA*. Tübingen.
TT 1581–82 = Primož TRUBAR, 1581–82. *TA CELI NOVI TESTAMENT*. Tübingen.

Literatura

- Kozma AHAČIČ, Metod ČEPAR, Alenka JELOVŠEK, Andreja LEGAN RAVNIKAR, Majda MERŠE, Jožica NARAT, France NOVAK, Francka PREMK, 2021: *Slovar slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja. A–D*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Franc JAKOPIN, 1972: Ramovševo zbrano delo I, *Slavistična revija* 20/3, 349–353.
- Rudolf KOLARIČ, 1960/2013: Ramovš, Fran (1890–1952). *Slovenska biografija*. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013. <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi484440/#slovenski-biografski-leksikon> (Dostop 2. januar 2023). Izvirna objava v: *Slovenski biografski leksikon: 9. zv. Raab - Schmid*. Alfonz Gspan et al., 1960. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
- Korpus 16: Korpus besedil slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja. Različica 1.0, www.fran.si/korpus16, dostop 2. 1. 2023.
- Irena OREL, 2019: Fran Ramovš do ustanovitve Univerze v Ljubljani leta 1919. *1919 v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi* (Seminar slovenskega jezika, literature in kulture, 55). Ur. Mojca Smolej. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 11–19.
- Fran RAMOVŠ, 1913: Slovarski doneski iz Trubarjevih del, *Časopis za zgodovino in narodopisje* X, 144–151. Tudi v: 1971: *Zbrano delo. Knjiga 1* (Dela – Opera SAZU 23/I, Inštitut za slovenski jezik 11/I). Ur. Tine Logar in Jakob Rigler. V Ljubljani: Ljudska pravica. 9–16.
- –, 1916: Sprachliche Miscellen aus dem Slovenischen. *Archiv für slavische Philologie* XXXVI, 445–460. Tudi v: 1971: *Zbrano delo. Knjiga 1* (Dela – Opera SAZU 23/I, Inštitut za slovenski jezik 11/I). Ur. Tine Logar in Jakob Rigler. V Ljubljani: Ljudska pravica. 30–45.
- –, 1918: Delo revizije za Dalmatinovo biblijo, *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* I, 113–147. Tudi v: 1971: *Zbrano delo. Knjiga 1* (Dela – Opera SAZU 23/I, Inštitut za slovenski jezik 11/I). Ur. Tine Logar in Jakob Rigler. V Ljubljani: Ljudska pravica. 140–179.
- –, 1918–1920: Slovenische Studien, *Archiv für slavische Philologie* XXXVI, XXXVII, 1918, 1920, 123–174, 289–330. Tudi v: 1971: *Zbrano delo. Knjiga 1* (Dela – Opera SAZU 23/I, Inštitut za slovenski jezik 11/I). Ur. Tine Logar in Jakob Rigler. V Ljubljani: Ljudska pravica. 46–97, 98–139.
- –, 1919: Fr. Kidrič, Die protestantische Kirchenordnung der Slovenen im XVI. Jahrhundert, *Ljubljanski zvon* XXXIX, 500–503. Tudi v: 1997: *Zbrano delo. Knjiga 2. Razprave in članki* (Dela – Opera SAZU 23/II). Ur. Jože Toporišič. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti. 635–638.

- –, 1920: Donesek k slovenskim starožitnostim, *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* II, 98–109. Tudi v: 1997: *Zbrano delo. Knjiga 2. Razprave in članki* (Dela – Opera SAZU 23/II). Ur. Jože Toporišič. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti. 83–94.
- –, 1920a: Izvor slovenske besede »kazen«, *Slovenski pravnik* XXXIV, 230–232. Tudi v: 1997: *Zbrano delo. Knjiga 2. Razprave in članki* (Dela – Opera SAZU 23/II). Ur. Jože Toporišič. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti. 399–401.
- –, 1920b: K zgodovini slovanske konjugacije, *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* II, 128–130. Tudi v: 1997: *Zbrano delo. Knjiga 2. Razprave in članki* (Dela – Opera SAZU 23/II). Ur. Jože Toporišič. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti. 333–335.
- –, 1920c: Zanimiv koroško-slovenski rokopis, *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* II, 282–295. Tudi v: 1997: *Zbrano delo. Knjiga 2. Razprave in članki* (Dela – Opera SAZU 23/II). Ur. Jože Toporišič. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti. 544–557.
- –, 1921: Razvoj skupin $r + \partial$ in $\partial + r$ v slovenskem jeziku, *Južnoslovenski filolog* II, 40–49. Tudi v: 1997: *Zbrano delo. Knjiga 2. Razprave in članki* (Dela – Opera SAZU 23/II). Ur. Jože Toporišič. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti. 239–248.
- –, 1921a: Výjimečné u místo pravidelného o v slovinštině, *Časopis pro moderní filologii a literatura* VIII (1921), 1–8. Tudi v: 1997: *Zbrano delo. Knjiga 2. Razprave in članki* (Dela – Opera SAZU 23/II). Ur. Jože Toporišič. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti. 225–232.
- –, 1921–1922: Psl. **něsmь* : slov. *něsam, nísam*, *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* III, 52–54. Tudi v: 1997: *Zbrano delo. Knjiga 2. Razprave in članki* (Dela – Opera SAZU 23/II). Ur. Jože Toporišič. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti. 339–341.
- –, 1921–1922a: Slov. *vírjij, věrij* »piscina«, *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* III, 58–59. Tudi v: 1997: *Zbrano delo. Knjiga 2. Razprave in članki* (Dela – Opera SAZU 23/II). Ur. Jože Toporišič. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti. 411–412.
- –, 1923: Deklinacija slovenskega imena *óča – óče* < *отць*. *Razprave Znanstvenega društva za humanistične vede v Ljubljani*. 392–400. Tudi v: 1997: *Zbrano delo. Knjiga 2. Razprave in članki* (Dela – Opera SAZU 23/II). Ur. Jože Toporišič. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti. 305–313.
- –, 1923–1924: K poznavanju praslovske metatonije. *Slavia* 2, 205–231. Tudi v: 1997: *Zbrano delo. Knjiga 2. Razprave in članki* (Dela – Opera SAZU 23/II). Ur. Jože Toporišič. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti. 458–484.
- –, 1924: *Historična gramatika slovenskega jezika. 2. Konzonantizem* (Dela. Znanstveno društvo za humanistične vede v Ljubljani, 1). V Ljubljani: Učiteljska tiskarna.
- –, 1924a: Razvoj imperfekta v rezijsščini, *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* IV, 117–119. Tudi v: 1997: *Zbrano delo. Knjiga 2. Razprave in članki* (Dela – Opera SAZU 23/II). Ur. Jože Toporišič. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti. 336–338.
- –, 1925: Štrekelj, Dr. Karl †: Historična slovnica slovenskega jezika, *Zeitschrift für slavische Philologie* 2, 310–317. Tudi v: 1997: *Zbrano delo. Knjiga 2. Razprave in članki* (Dela – Opera

- SAZU 23/II). Ur. Jože Toporišič. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti. 625–632.
- –, 1925–1926: A. Musić, Moči i morati u slovenskom jeziku, *Slavia* IV, 142–149. Tudi v: 1997: *Zbrano delo. Knjiga 2. Razprave in članki* (Dela – Opera SAZU 23/II). Ur. Jože Toporišič. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti. 342–349.
- –, 1929: Slovenački književni jezik. Stanojević, *Narodna enciklopedija SHS* IV. 208–209. Tudi v: 1997: *Zbrano delo. Knjiga 2. Razprave in članki* (Dela – Opera SAZU 23/II). Ur. Jože Toporišič. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti. 27.
- –, 1930–1931: Slovenski o iz ъ in ѣ, posebe še dial. *donəs* za *дѣньсѣ*, *Slavia*, 48–56. Tudi v: 1997: *Zbrano delo. Knjiga 2. Razprave in članki* (Dela – Opera SAZU 23/II). Ur. Jože Toporišič. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti. 199–207.
- –, 1932: Razvoj skupin *vъ*, *vь* v slovenskem jeziku. *Rad* 243, 1–12. Tudi v: 1997: *Zbrano delo. Knjiga 2. Razprave in članki* (Dela – Opera SAZU 23/II). Ur. Jože Toporišič. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti. 184–195.
- –, 1936: Slovenski jezik. *Leksikon Minerva*. Zagreb, 1295–1297. Tudi v: 1997: *Zbrano delo. Knjiga 2. Razprave in članki* (Dela – Opera SAZU 23/II). Ur. Jože Toporišič. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti. 26.
- –, 1937: K razvoju ѣ in ѣ v slovenskem jeziku. *Beličev zbornik*. 339–346. Tudi v: 1997: *Zbrano delo. Knjiga 2. Razprave in članki* (Dela – Opera SAZU 23/II). Ur. Jože Toporišič. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti. 176–183.
- –, 1940: K naglaševanju slovenskih pridevnikov, *Slovenski jezik* III, 45–51. Tudi v: 1997: *Zbrano delo. Knjiga 2. Razprave in članki* (Dela – Opera SAZU 23/II). Ur. Jože Toporišič. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti. 502–508.
- –, 1940a: Vejalische za naše strokovno izrazje in besedje, *Zdravniški vestnik* 12, 62–64. Tudi v: 1997: *Zbrano delo. Knjiga 2. Razprave in članki* (Dela – Opera SAZU 23/II). Ur. Jože Toporišič. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti. 641–643.
- –, 1943: Komisija za etimološki slovar slovenskega jezika. *Letopis Akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani* (21, knj. 1). V Ljubljani: Akademija znanosti in umetnosti. 352–359.
- –, 1949: Končnici dat. in lok. pl. i-jevske sklanje v slovenščini, *Slavistična revija* II/3–4, 177–183.
- –, 1949a: Trubarjevo *od mladju* »a puero«. *Slavistična revija* II/3–4, 305.
- –, 1950: Trubarjevo *hpomozhian* »na pomoč«, *Slavistična revija* III/1–2, 139–140.
- –, 1951: Osnovna črta v oblikovanju slovenskega vokalizma, *Slavistična revija* IV/1–2, 1–9.
- –, 1952: Iz Trubarjevega leksikona. *Drugi Trubarjev zbornik*. Ljubljana: Slovenska matica. 117–118.
- –, 1952a: *Morfologija slovenskega jezika*. Skripta, prirejena po predavanjih Fr. Ramovša v l. 1947/48, 48/49. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- –, 1971: Slovenska grafika. Tipkopis. *Zbrano delo. Prva knjiga* (Dela 23/I, Slovenska akademija znanosti in umetnosti. Razred za filološke in literane vede = Opera 23/I, Academia scientiarum et artium slovenica, Clasis II: Philologia et litterae; 23/I; Inštitut za slovenski jezik = Institutum linguae slovenicae; 11/I). Ur. Tine Logar in Jakob Rigler. Ljubljana. 251–257.

- –, 1971a: *Zbrano delo. Knjiga 1*. Ur. Tine Logar in Jakob Rigler. V Ljubljani: Ljudska pravica.
- –, 1971b: *Zgodovina slovenske slovnice*. Tipkopis. *Zbrano delo. Prva knjiga* (Dela 23/I, Slovenska akademija znanosti in umetnosti. Razred za filološke in literarne vede = Opera 23/I, Academia scientiarum et artium slovenica, Clasis II: Philologia et litterae; 23/I; Inštitut za slovenski jezik = Institutum linguae slovenicae; 11/I). Ur. Tine Logar in Jakob Rigler. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti. 213–250.
- –, 1997: *Zbrano delo. Knjiga 2. Razprave in članki*. Ur. Jože Toporišič. Ljubljana: Tone Tomšič.
- Jakob RIGLER, 1968: *Začetki slovenskega knjižnega jezika* (Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede – Dela 22, Inštitut za slovenski jezik – Dela 10). Ur. F. Bezlaj. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
- –, 1972: *Zbrano delo I* Frana Ramovša. *Slavistična revija* 20/3, 4, 371–376, 439–456.
- Jakob ŠOLAR, 1950: Fran Ramovš. I. Življenje, *Slavistična revija* 3/3–4, 441–445.

Zusammenfassung

FRAN RAMOVŠ UND SEINE ERFORSCHUNG DER SPRACHE SLOWENISCHER PROTESTANTISCHEN AUTOREN DES 16. JAHRHUNDERTS

Im umfangreichen und inhaltlich sowie problemorientiert breit gefächerten sprachwissenschaftlichen Werk von Fran Ramovš, welches als Grundlage für seine historische Grammatik der slowenischen Sprache gedacht war, nahm die Beschreibung der Entwicklung der slowenischen Schriftsprache eine bedeutende Position ein. Besonderes Augenmerk wurde auf die Darstellung der Sprache der zweiten Hälfte des 16. Jahrhunderts gelegt, also auf die Entstehungszeit der slowenischen Schriftsprache. Um sich einen Überblick über die sprachlichen Merkmale der slowenischen protestantischen Autoren des 16. Jahrhunderts zu verschaffen, exzerpierte Ramovš gezielt und systematisch ihre Werke; von besonderem Interesse waren sprachwissenschaftlich bedeutende Ausdrücke aus den ersten slowenischen Buchausgaben. Allmählich ist es ihm gelungen, eine umfangreiche Sammlung der Wörter aus den meisten erhaltenen Werken der slowenischen Protestanten, einschließlich der beiden Wörterbücher von Megiser, zusammenzutragen.

Der Wortschatz von Trubar stellte für Ramovš eine besondere Herausforderung dar, die etymologisch, semantisch, morphologisch und phonetisch bis dahin unzureichend erläuterte Lexik inspirierte ihn zu weiteren Forschungen. Die in früheren Publikationen zitierten Belege aus den Werken protestantischer Autoren wurden in neue Problemrahmen eingearbeitet, in neuen Kombinationen zitiert und durch neue Erkenntnisse ergänzt.

Anhand der protestantischen Werke mit einer größeren Anzahl vorhersehbarer Mitwirkenden (so das Gesangbuch *ENE DVHOVNE PEISNI* [Geistliche Lieder] (1563)) setzte er sich mit Wörtern auseinander, die phonetisch und morphologisch variierten und manchmal auf die Zugehörigkeit zu einem anderen Dialekt oder sogar zu einem anderen sprachlichen Umfeld hinwiesen, was ihn zu einer genaueren Bestimmung des individuellen Beitrags einzelner Autoren motivierte. Durch eine vielschichtige Analyse und anhand reichhaltigen Materials aus den Werken slowenischer protestantischer Autoren konnte Ramovš die tatsächliche Rolle von Trubar, Krelj, Dalmatin und Bohorič bei der Gestaltung der slowenischen Schriftsprache des 16. Jahrhunderts ermitteln.

Ramovševa *Morfologija slovenskega jezika*

Marko Jesenšek

Slovenska akademija znanosti in umetnosti, II. razred za filološke in literarne vede, Novi trg 3, SI 1000 Ljubljana; Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenske jezike in književnosti, Koroška cesta 160, SI 2000 Maribor, marko@jesensek.si

V razpravi je predstavljen del Ramovševe rokopisne zapuščine, ki jo hrani Biblioteka Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Gre za listkovno gradivo, tj. za osnutke predavanj v študijskih letih 1947/48 in 1948/49, po katerih je Ramovš leta 1952 s pomočjo študentov (Pogorelec, Merku, Sovre) pripravil za tisk skripto *Morfologija slovenskega jezika*. S pomočjo ohranjenih dokumentov poskušam pokazati, kako so potekale priprave za tisk in primerjam ohranjeno rokopisno listkovno predlogo z objavljenim besedilom.

Der Beitrag stellt einen Teil des Manuskriptnachlasses von Ramovš vor, der sich heute in den Beständen der Bibliothek der Slowenischen Akademie der Wissenschaften und Künste befindet. Es handelt sich um Vorlesungsentwürfe aus den Studienjahren 1947/48 und 1948/49, anhand derer Ramovš mit Hilfe von Studenten (Pogorelec, Merku, Sovre) im Jahr 1952 *Die Morphologie der slowenischen Sprache* für den Druck vorbereitete. Mithilfe erhaltener Dokumente wird versucht zu zeigen, wie die Druckvorbereitungen verliefen und wie sich die erhaltene handschriftliche Vorlage mit dem veröffentlichten Text vergleichen lässt.

Ključne besede: Fran Ramovš, zapuščina, rokopisno gradivo, *Morfologija slovenskega jezika*, zgodovina jezika, slovenski jezik

Schlüsselwörter: Fran Ramovš, Nachlass, Manuskriptmaterial, *Morphologie der slowenischen Sprache*, Sprachgeschichte, slowenische Sprache

Biblioteka Slovenske akademije znanosti in umetnosti hrani Ramovševo zapuščino,¹ v kateri je pod signaturo *R 57/VI (RAMOVŠ Fran. Znanstveno delo)*² ohranjeno listkovno gradivo, po katerem so študenti slavistike Breda Pogorelec,

¹ Prispevek je nastal v okviru Raziskovalnega programa št. P6-0156 (Slovensko jezikoslovje, književnost in poučevanje slovenščine (2020–2025) vodja programa prof. dr. Marko Jesenšek), ki ga sofinancira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna.

² Pod signaturo *R 57/VI : 1* je ohranjen del krtačnega odtisa *Morfologije slovenskega jezika*, verjetno pripravljene za korigiranje spomladi (meseca maja) leta 1952 – Ramovš je pri korekturah dodal *Morfologiji* kratek Predgovor, ki ga je datiral 1. junija 1952.

Pod signaturo *R 57/VI : 2* je obsežno Ramovšovo listkovno gradivo (25 oštevilčenih listov zapiskov naslovljenih *Uvod v morfologijo* – v knjigi je besedilo razdeljeno na *Uvod in I Tematologija* – in 122 oštevilčenih lističev z gradivom za *Morfologijo*).

Pod signaturo *R 57/VI – 2 : 1* je *Pismo Brede Pogorelec* (rokopis) Ramovševi vdovi Albi Ramovš, (14. 1. 1953).

Pavle Merku in Mitja Sovre priredili Ramovševa predavanja na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani v letih 1947/1948 in 1948/1949 za študijske namene. Ramovš je zbrano gradivo pregledal in ga označil za ustrezen zapis tega, kar je med predavanji »napisal na tablo« z opozorilom, da je zapiske dopolnil zelo »zgoščeno« in v okviru korektur, ki so jih dopuščale »meje teksta«. *Morfologija slovenskega jezika* je izšla posmrtno z letnico 1952 in z avtorjevim kratkim pojasnilom, kako je skripta nastala:

Dočim imajo moji slušatelji za vokalizem in konzontanizem primerne publikacije, namreč **Kratko zgodovino slovenskega jezika**, razpravo **Die moderne Vokalreduktion** v **JA 37** in razne druge članke, ki pojasnjujejo razvoj vokalov v **Slavii**, **Južnoslovanskem filologu**, v **Časopisu za slovenski jezik, književnost in zgodovino** in podobno, jim je manjkal sistematični pregled slovenske historične morfologije. Zato so se domenili in pripravili skripta po mojih predavanjih v l. 1947/48 in 1948/49. Ta skripta sem sam pregledal in morem ugotoviti, da je gradivo v njih točno zabeleženo, kakor sem ga napisal na tablo. Spremnata oblika in razlaga pa je bila precej površna in je potrebovala dokajšnjih korektur, ki sem jih sam opravil, čeprav so me meje teksta pri tem močno ovirale in zato je ta del skript zelo zgoščen, vendar še vedno pregleden.

Skripta so pripravili predvsem stud. phil. **Breda Pogorelec**, **Pavel Merku** in **Mitja Sovre**. Njim se imam zahvaliti, da so me tako prignali do izdaje teh skript, do katerih zaradi moje prezaposlenosti drugače ne bi moglo priti.

V Ljubljani, dne 1. junija 1952.

Prof. Fran Ramovš

Iz ohranjenega gradiva v zapuščini je razvidno, da je Ramovš 6. septembra 1951 podpisal pogodbo z Državno založbo Slovenije (zastopnika Venčeslav Winkler, direktor DZS in Ciril Vidmar, šef redakcije DZS)³ za pripravo in natis *Morfologi-*

Pod signaturo R 57/VI – 2 : 2 je *Pismo Albe Ramovš* (rokopis) Bredi Pogorelec, (nedatirano, ok. 15. 1. 1953).

Pod signaturo R 57/VI – 2 : 3 je *Honorarni obračun* (tipkopis) za Morfologijo, Ciril Vidmar, (5. 2. 1953).

Pod signaturo R 57/VI – 2 : 4 je *Potrdilo* (tipkopis) Zavoda za zaščito avtorskih pravic, (13. 2. 1953).

Pod signaturo R 57/VI : 2 : 5 je *Dopis dr. Martina Briškega*, upravnika Zavoda za zaščito avtorskih pravic, Poslovalnica za L. R. Slovenijo, Ljubljana, Bredi Pogorelec (tipkopis), (13. 2. 1953).

Pod signaturo R 57/VI – 2 (Norveški jezik) *Pismo* (rokopis) Metke Furlan Janezu Orešniku (20. 3. 2003), njegov odgovor (tipkopis) (21. 3. 2003) in 5 listkov Ramovševega rokopisa (norveški jezik).

Pod signaturo 57/I : 8 : 1 Pogodba DZS za pripravo in natis *Morfologije*, (6. 9. 1951).

Pod signaturo 57/I : 8 : 2 *Pismo Albe in Primoža Ramovša Državni založbi Slovenije*, (13. 1. 1953).

Pod signaturo R 46/V – 5 *Historična gramatika slovenskega jezika* (rokopisno gradivo).

³ Prim. Biblioteka SAZU, Ramovševa zapuščina 57/I : 8 : 1. Pogodba št. 15/51-UTK, (6. 9. 1951).

je, rokopis pa je bil oddan v tiskarno Ljudske pravice že pred podpisom pogodbe, verjetno v začetku septembra 1951.⁴ Korekturne pole so bile pripravljene spomladi 1952 (verjetno meseca aprila ali maja). Ramovš je kratek Predgovor napisal/podpisal 1. junija 1952, le dobre štiri mesece pred smrtjo (16. september 1952), ko je »pregledal«⁵ gradivo za tisk in opravil najpotrebnejše »korekture«. Skripta je bila dotiskana novembra 1952, v prodajo pa je prišla šele po 13. januarju 1953,⁵ najkasneje pa med 5. in 13. februarjem 1953.⁶ Zapletlo se je zaradi avtorstva, na kar sta dediča Alma in Primož Ramovš opozorila Državno založbo Slovenije v pismu 13. januarja. Prepovedala sta »da bi knjiga izšla in prišla v prodajo«, dokler ne bo naveden Fran Ramovš kot edini avtor, kakor je bilo zapisano tudi v pogodbi leta 1951: »Pogodbeniki: Pogodba, sklenjena med Državno založbo Slovenije v Ljubljani, ki jo zastopa njen predstavnik – pooblaščenec tov. Venčeslav Winkler, direktor DZS in tov. Ciril Vidmar, šef redakcije DZS odslej imenovana 'založnica' in tov. prof. dr. Ramovš Fran, Ljubljana, Akademija znanosti in umetnosti odslej imenovani 'avtor'«; Ramovš je nesporno naveden kot edini avtor v Čl. 1. te pogodbe: »Predmet pogodbe: DZS izda v zbirki UTK prof. dr. Fran Ramovš. Naklada do 2000 izvodov, Obseg 14 ½ pole.« Ramovš je pogodbo lastnoročno podpisal kot *avtor Morfologije*. Ramovševa dediča sta zahtevala, da se kolofon na koncu knjige v ohranjenem krtačnem odtisu⁷ popravi,⁸ tako da se glagolski deležnik *natisnjena* v knjižni izdaji zamenja s *prirejena*, pojasnilo, da gre za učno gradivo (*za šolsko rabo*) se zamenja z besedno zvezo *tiskano po rokopisu*, izpustiti pa je potrebno tudi zavajajoče pojasnilo, kateri študenti so priredili predavanja za objavo (Ramovš je ta podatek zabeležil v Predgovoru), Alma Ramovš pa je ob korigiranem/prečrtanem besedilu zapisala: *Glej predgovor!*, na koncu pa je dodala še odgovorno osebo založbe (*Za založbo: Ciril Vidmar*). Alba in Primož Ramovš sta zahtevala, da je Ramovš »naveden kot

⁴ 8. člen Pogodbe št. 15/51 – UTK. Prim. op. 2.

⁵ Prim. Biblioteka SAZU, Ramovševa zapuščina R57/I : 8 : 2. Dopis Albe in Primoža Ramovša (13. 1. 1953), da ne dovolita izdaje knjige, dokler se jasno ne zapiše, da je avtor Fran Ramovš.

⁶ Prim. Biblioteka SAZU, Ramovševa zapuščina R57/VI – 2 : 3 (Honorarski obračun) in R57/VI – 2 : 4 (Potrdilo). Obračun za izplačilo honorarja (5. 2. 1953) in potrdilo Zavoda za zaščito avtorskih pravic, da je Primož Ramovš nakazal honorar za Bredo Pogorelec (13. 2. 1953).

⁷ MORFOLOGIJA SLOVENSKEGA JEZIKA / Skripta, / *natisnjena* po predavanjih prof. dr. Frana Ramovša / v l. 1947/48 in 1948/49 / **Za šolsko rabo s privoljenjem prof. dr. Ramovša priredila Breda Pogorelec s sodelovanjem Pavla Merkuja in Mitje Sovreta** / Naklada 1500 izvodov / Obseg 10 ¾ pole / Dotiskano novembra 1952 / Založila Državna založba Slovenije / Natisnila Tiskarna »Ljudske pravice«

⁸ MORFOLOGIJA SLOVENSKEGA JEZIKA / Skripta, / *prirejena* po predavanjih prof. dr. Frana Ramovša / v l. 1947/48 in 1948/49 / **Tiskano kot rokopis** / Natisnila Tiskarna »Ljudske pravice« v Ljubljani / Dotiskano novembra 1952 v 1500 izvodih / Obseg 10 ¾ pole / Založila Državna založba Slovenije / **Za založbo: Ciril Vidmar**

edini in pravi avtor te Morfologije« in da se naslovnica ter kolofon popravijo, ker so sedaj »natisnjene stvari, ki nikakor ne odgovarjajo resnici in so nastale brez najine vednosti«. Na začetku natisnjenih pol – dediča nista dobila celotnega besedila – je umanjala tudi kratka Ramovševa programska misel v latinščini, s katero je žele uvesti *Morfologijo*. Založnik je upošteval vse zahtevane dopolnitve in popravke, le latinskega mota ni dodal na začetek knjige. Danes ne vemo, kako se je glasil Ramovšev latinski stavek, zato sklepam, da ni bil uvrščen na začetek knjige, ker dediča tega nista odločno zahtevala, ampak sta v pismu le ugotovila: »Prav tako nama je znano, da je pokojni prof. Ramovš za začetek knjige napisal latinski stavek, ki pa je v knjigi izpuščen.«:

Alba in Primož Ramovš,
Ljubljana, Gorupova 4.

Ljubljana, 13. januarja 1953.

Državni založbi Slovenije Ljubljana

Podpisana sva dobila v roke nekatere natisnjene pole Morfologije slovenskega jezika, ki jo v Vaši založbi izdaja Univerzitetna študijska komisija. Na naslovni in zadnji strani pa so natisnjene stvari, ki nikakor ne odgovarjajo resnici in so nastale brez najine vednosti.

Iz predgovora na 3. strani, ki ga je napisal in podpisal sam pokojni prof. Ramovš, je razvidno, da je on edini in pravi avtor te Morfologije. Iz dodatnega naslova »Skripta, prirejena po predavanjih prof. dr. Fr. Ramovša...« pa sledi, da je vse zapise in vse formulacije napravil nekdo drug. Zato zahtevava, da se naslovna stran spremeni takole:

Fran Ramovš:

Morfologija slovenskega jezika.

Skripta, prirejena po predavanjih v l. 1947/48 in 1948/49.

Tudi na zadnji strani so trditve, ki ne ustrezajo resnici, kakor je razvidno že iz Predgovora, zlasti trditev »za šolsko rabo s privoljenjem prof. dr. Ramovša priredila Breda Pogorelec s sodelovanjem Pavla Merkuja in Mitje Sovreta«. Zato zahtevava, da se tudi ta stran spremeni, in sicer takole:

Fran Ramovš:

Morfologija slovenskega jezika.

Skripta, prirejena po predavanjih v l. 1947/48 in 1948/49.

Naklada 1500 izvodov.

Obseg 10 ¾ pole.

Dotiskano novembra 1952.

Založila Državna založba Slovenije.

Natisnila Tiskarna Ljudske pravice.

Prav tako nama je znano, da je pokojni prof. Ramovš za začetek knjige napisal latinski stavek, ki pa je v knjigi izpuščen.

Dokler se vse te reči ne popravijo, ne dovoliva, da bi knjiga izšla ali prišla v prodajo. Če bi se to kljub najinemu ugovoru zgodilo, bova prisiljena nastopiti pravno pot.

Podpisana sva s sodnim sklepom o dedovanju (Okrajno sodišče I. v Ljubljani, št. 0897/52-3 z dne 21. X. 1952) edina dediča avtorskih pravic za vsa objavljena in še neobjavljena dela prof. dr. Frana Ramovša.

Opozarjava tudi na dejstvo, da je pokojni prof. Ramovš sam sklenil z Državno založbo Slovenije pogodbo za Morfologijo in da se tudi v tej pogodbi priznava za edinega avtorja. Smrt fašizmu – svoboda narodu!

Alba Ramovš [lastnoročni podpis]

V kolofonu krtačnega odtisa je sporočilo, ki dobiva rahel podton, da je bila vloga Brede Pogorelec pri nastajanju skripte večja/pomembnejša kot Merkujeva in Sovretova, kar naj bi nekako potrdil tudi Ramovš: »[...] s privoljenjem prof. dr. Ramovša priredila Breda Pogorelec s sodelovanjem Pavla Merkuja in Mitja Sovreta.« Alba in Primož Ramovš sta besedno izrazitev, ki je poudarjala prvotno vodilno vlogo Brede Pogorelec, umaknila iz naslova in kolofona ter s tem preprečila razlage, ki »nikakor ne odgovarjajo resnici«, saj je tudi avtor izenačil pomen vseh treh sodelujočih študentov filologije: »Skripta so pripravili predvsem stud. phil. Breda Pogorelec, Pavel Merku in Mitja Sovre.« (Ramovš 1952: [3]). Ramovš je v kratkem Predgovoru pojasnil, da gre za študijsko gradivo, ki je zbrano na enem mestu, ne izpolnjuje pa zahtev znanstvenega dela, ker manjkata natančna analiza in sinteza slovenskega zgodovinskega oblikoslovja. *Morfologijo* je načrtoval kot samostojno monografijo (V. knjiga) že leta 1920 zasnovane *Historične gramatike slovenskega jezika*⁹ (II. Konzonantizem, 1924; VII. Dialekti, 1935; VII/dodatek I: *Kratka zgodovina slovenskega jezika I*, 1936), skripta pa je le zasilna uresničitev, ki je namenjena študentom slovenistike, slavistike in primerjalnega (slovanskega) jezikoslovja na ljubljanski univerzi.

Dopisovanje med Ramovševno vdovo Almo Ramovš in Bredo Pogorelec kaže, da je imela slednja vendar poseben položaj pri nastajanju skripte. Tiskarna je pripravila dva izvoda/odtisa korekturnih pol (lomljene korekture), in sicer je enega (verjetno) maja 1952 pregledal Ramovš in je vanj vnesel »dokajšnje korekture«, drugega pa naj bi Breda Pogorelec dala študentom, ki so se poleti leta 1952 pripravljali za izpit. Žal nista ohranjena (v Ramovševi zapuščini so le »nekatero natisnjene pole«, ki sta jih imela Alba in Primož Ramovš) in ne vemo, kje se danes nahajata, kakor tudi ne, ali je Breda Pogorelec res obdržala izvod, ki ga je korigiral Ramovš. Alma Ramovš je namreč januarja 1953, ko je nastal zaplet glede avtorstva skripte, prosila Bredo Pogorelec, naj ji vrne krtačni odtis

⁹ »Ramovš v prvem izdanem delu historične gramatike, II. Konzonantizem (1924), navaja Vondrákovo misel iz primerjalne slovanske slovnice o potrebi po slovenski zgodovinski slovnici kot narodni nalogi, ki ga je spodbudila, da je zanjo predvidel sedem oddelkov v samostojnih knjigah: I. Uvodna in splošna poglavja: nastanek individualnosti SJ; zgodovina slovenske slovnice, grafike (oboje v rokopisu), jezikovni viri, predmetna literatura, opis glasov; II. Konzonantizem (izid 1924); III. Vokalizem; IV. Akcent; V. Oblikoslovje; VI. Sintaksa; VII. Dialektologija (izid 1935), z dodatkom: zgodovina slovenskega knjižnega jezika.« (Orel 2019: 14–15)

Morfologije z Ramovševimi korekturami. Breda Pogorelec ji je pojasnila, da je Ramovševe korekturne pole oddala v tiskarno:¹⁰

Ljubljana, 14. 1. 1953

Spoštovana gospa profesor, lomljene korekture so odtisnili v dveh izvodih. Enega od teh je pregledal gospod profesor, tega sem oddala v tiskarni, ker so bili še nekateri popravki. Drugega pa sem dala študentom, ki se pripravljajo za izpit in bi knjigo potrebovali zdaj. Če jih nujno potrebujete, bi jih dobila v par dnevih nazaj. S spoštovanjem! Breda Pogorelec.

Iz odgovora Ramovševe vdove je razvidno, da je šlo za nesporazum in da že takoj po izidu *Morfologije* ni bilo jasno, kdo ima kateri izvod korekturnih pol:¹¹

Na tvoje pismo, ki sem ga pravkar prejela, Ti sporočam, da gre za jasno pomoto, ko praviš, da je bil v tiskarno oddani izvod lomljenih korektur Tvoj [popravek z rdečim svinčnikom nad zaimkom: R, tj. Ramovšev], študentom pa da si dala Ramovševega [popravek z rdečim svinčnikom nad svojilnim pridevnikom: *svoje*ga]. V tiskarni »Lj. Pr.« je tov. Neumann [nečitljivo] izročil ta izvod korektur kot tvoj eksemplar [prečrtano: *ter mi povedal, da*] s pripombo, da imaš R. izvod Ti. Pravitako je tudi tov. Nada Je[rš]etova [nečitljivo] izjavila, da izvod korektur, ki sem ga dobila iz tiskarne, ni R. R. izvod namreč dobro pozna, ker ga ji je [nadpisano: *ji je dal*] pokojni predsednik [prečrtano: *izročil*] in [nadpisano in prečrtano: *ki Ti*] ga je ona [prečrtano: *dala Tebi*] tudi osebno izročila Tebi. Ker si potemtakem mogla samo R. izvod posoditi študentom, te prosim, da ga nemudoma zahtevaš nazaj in mi ga čimprej oddaš v celoti [popravljen vrstni red besed s številčenjem ^{1, 2} : *v celoti oddaš*]. Svoj izvod lahko dvigneš v tiskarni pri tov. Neumannu [nečitljivo], kamor sem ga danes vrnila, ter z njim razpolagaš.

Nadaljnja usoda obeh izvodov korekturnih pol *Morfologije* ni znana, v zapuščini je ohranjen le nepopolni krtačni odtis brez popravkov (izjema je le predstavljena korektura kolofona in naslovnice, ki sta ju popravila Alba in Primož Ramovš).

Breda Pogorelec je bila odgovorna za (1) prepis/tipkanje rokopisa in na koncu knjige dodanih seznamov (2) Kratice¹² (str. 151–152), (3) Seznam citirane

¹⁰ Pismo Brede Pogorelec (14. 1. 1953); Biblioteka SAZU, Ramovševa zapuščina, sig. R57/VI – 2 : 1.

¹¹ Pismo Alme Ramovš (nedatirano); Biblioteka SAZU, Ramovševa zapuščina, sig. R57/VI – 2 : 2.

¹² Kratice/krajšave so dvojice – označevalniki jezikov in narečij ter slovnične krajšave – in so abecedno razvrščene v razdelkih (A) Jeziki in narečja in (B) Gramatične kratice. V *Morfologiji* ni seznamov splošne fonetične transkripcije, ustaljeno okrajšanih osebnih imen in okrajšano navedene literature ter virov, saj gre za krajšave, ki jih je Ramovš uporabljal že v *Historični gramatiki slovenskega jezika (II. Konzonantizem, VII. Dialekti in VII/dodatek 1: Kratka zgodovina slovenskega jezika 1)*, študenti pa so jih poznali z njegovih predavanj in iz študijske literature.

literature¹³ (153–155), (4) Stvarno kazalo (157–160), Besedno kazalo (161–167) in (5) Vsebina [169–170]. Zdi se, da je vendar imela vodilno vlogo med trojico sodelujočih študentov, saj je Zavod za zaščito avtorskih pravic honorar za opravljeno študentsko delo izplačal njej¹⁴ s priporočilom, naj »po svoji uvidevnosti, ko tudi sama najbolje poznate njihovo udeležbo pri delu« nagradi »tudi ostale sodelavce«. ¹⁵ Najbrž se je predvsem ona neposredno sporazumevala s profesorjem in nato usklajevala delo z Merkujem in Sovretom, morda pa so bili v manjši meri vključeni v projekt tudi drugi študenti, kar sklepam iz Ramovševega upovedenja, da »/s/kripta so pripravili **predvsem**« trije imenovani, ki se jim je poimensko zahvalil, da »so me tako prignali do izdaje teh skript« (Ramovš 1952: [3]).

Ramovševa dediča, vdova Alba Ramovš in sin Primož Ramovš, sta Bredo Pogorelec v začetku leta 1953 finančno nagradila za sodelovanje pri pripravi in izdaji *Morfologije*. Izplačala sta ji »pošteno primeren honorar«, tj. 23.580 dinarjev,¹⁶ in sicer 8.400 dinarjev za izdelavo vseh dodanih seznamov na koncu *Morfologije* (najvišji možni honorar, ki ga je določal Uradni list FLRJ št. 38/1950; po enakem merilu je bil honoriran tudi Ramovš), 7.140 dinarjev za korekture, ki jih je opravila »deloma ob sodelovanju avtorja« (honorar po avtorski polji je bil skoraj dvakrat višji od običajnega, ker je bilo delo zelo zahtevno – različni jeziki in zapisi črk, znaki drugačnega sistema, predvsem slovenska fonetična transkripcija za zapis narečij, določitev natančne kakovosti alofonov, različna izgovorna uresničitev, pomenska jasnost itd.; korekture so bile leta 1952 plačane 250 dinarjev na avtorsko polo, za *Morfologijo* so postavko zvišali na 400 dinarjev) in 8.040 dinarjev za tipkanje (zaradi zahtevnega besedila je bil običajni honorar za polo tipkanega besedila iz 20 dvignjen na 40 dinarjev). Martin Briški, upravnik Zavoda za zaščito avtorskih pravic, je 13. 2. 1953 poslal Bredi Pogorelec dopis, da ji bodo v dogovoru z Ramovševima dedičema (vdova in sin) izplačali avtorski honorar »za opravljeno delo oz. sodelovanje« pri izdaji *Morfologije*.

¹³ Navedena literatura je abecedno razvrščena po avtorjih, in sicer z informacijo, na katerih straneh *Morfologije* je citirana (v poglavju III. Morfologija glagola je na strani 129 še dodatno navedene Nekaj literature o glagolskem vidu). Sledi še abecedni seznam dodatne literature za študente *Za nadaljnjo orientacijo slušateljev navajamo še naslednja osnovna dela o morfologiji*.

¹⁴ Martin Briški v pismu 13. 2. 1953 titulira Bredo Pogorelec za profesorico – diplomirala je leta 1952 iz slovenskega jezika in primerjalnega slovanskega jezikoslovja kot glavnih ter iz primerjalnega jezikoslovja južnoslovanskih književnosti kot stranskih predmetov. Biblioteka SAZU, Ramovševa zapuščina R 57/VI : 2 : 5.

¹⁵ Prim. Biblioteka SAZU, Ramovševa zapuščina R 57/VI : 2 : 5.

¹⁶ Prim. op. 15.

Pismo je ohranjeno v Ramovševi zapuščini in ga navajam v celoti – naslovnica je Breda Pogorelec, v vednost sta ga dobila Alba in Primož Ramovš:¹⁷

3.-2-1953.

Prof. Pogorelec Breda,
Ljubljana.

Prof. Alba Ramovš in prof. Primož Ramovš sta nam poverila ureditev naslednje zadeve: Kakor nam je tudi sicer že znano, ste sodelovali pri pripravi in izdaji dela pok. univ. prof. dr. Frana Ramovša »Morfolgija slovenskega jezika«, kakor je bilo objavljeno pri Državni založbi Slovenije, kot skripta, prirejena po njegovih predavanjih v l. 1947/8/9. Imenovana sta se od vsega početka že odločila, da Vam za Vaše delo oz. sodelovanje plačata pošteno primeren honorar. Posvetovala sta se pri nas o višini tega honorarja, seznanili smo ju z veljavnimi predpisi in s prakso. Na ta način sta položila pri nas za Vas sledeče honorarje:

1. za izdelavo kratic, seznama citirane literature, stvarnega kazala, besednega kazala in vsebine, kar znaša skupno v tisku 2.10 avtorske pole, po Din 4.000.- Din 8.400.-
 2. za korekture, ki ste jih opravili, deloma ob sodelovanju avtorja, za 17.85 av. pole po Din 400.- Din 7.140.-
 3. za izdelavo – tipkanje rokopisa, za 201 stran (pri čemer smo računali stran z 38 vrstami po 62 znakov) po Din 40.- Din 8.040.-
-
- Din 23.580.-

Pojasnimo, da smo določili honorar pod 1. s 4.000.- din, ker so predpisi, ki so veljavni v času predložitve rokopisa (Ur. list FLRJ št. 38/1950), določali za takšne vrste delo honorar v tej višini kot maksimalni honorar. Pojasnimo, dalje, da je tudi avtor prejel svoj honorar po teh predpisih.

Glede korektur smo povprašali pri založbah, kjer so nam povedali, da jih plačujejo po Din 250.- za av. Polo. Ker ste imeli s tem delom, zaradi zamotanosti snovi, več opravka, smo Vam odmerili honorar izjemno visoko z Din 400.- za av. polo.

Prav tako smo izjemno visoko plačali tudi izdelavo rokopisa – tipkanje, ki g plačujejo nekatere založbe po Din 18.- do 20.- za stran, iz omenjenih razlogov.

Prepuščamo Vam, da iz zgoraj navedenega celotnega zneska honorarjev nagradite po svoji uvidevnosti, ko tudi sama najbolje poznate njihovo udeležbo pri delu, tudi ostale sodelavce. Smatramo, da je s tem stvar Vašega sodelovanja pri omenjenem delu prav pošteno in primerno urejena s strani pravnih naslednikov po pok. avtorju, univ. prof. dr. Franu Ramovšu. Prilagamo Vam z njune strani 1 brezplačen izvod omenjenega dela za Vas osebno s pojasnilom, da sta v predgovoru omenjena sodelavca Merku Pavel in Sovre Mitja že prejela po 1 izvod. Prosim Vas, da bi se, ali sami osebno, ali Vaš pooblaščenec, zglasili v naši pisarni, da Vam izplačamo znesek Din 23.580.- in izročimo 1 izvod omenjenega dela.

Naše stroške sta že poravnala pravna naslednika po avtorju.

Pozdravljamo Vas,
upravnik, dr. Briški Martin.

Prof. Alba Ramovševa
Prof. Primož Ramovš.

¹⁷ Prim. op. 15.

Honorar za Bredo Pogorelec (in po njeni presoji za sodelujoče študente, verjetno za »v predgovoru omenjena sodelavca Merku Pavel in Sovre Mitja«) je poravnal Primož Ramovš iz zneska honorarja, ki ga je z materjo dobil kot zakoniti dedič Frana Ramovša. Po Honorarnem obračunu¹⁸ dne 5. februarja 1953 je Ciril Vidmar, šef redakcije Državne založbe Slovenija, odredil, da se naj honorar za *Morfologijo slovenskega jezika* po pogodbi št. 15/51 – UTK¹⁹ »izplača vdovi avtorja dr. Frana Ramovša, Ljubljana – Gorupova ul. 4.«, in sicer v višini 142.800.- dinarjev (Obseg: 1 str. 42 vrst, 1 vrsta 75 znakov, 1 stran 3150 znakov, skupno štev. strani 170, skupno štev. znakov 535.500, obseg na podlagi 30.000 znakov 17.85 pole. Pola se don a din 8.000.- skupno Din 142.800²⁰). Primož Ramovš je 13. februarja 1953 od tega zneska izročil Zavodu za zaščito avtorskih pravic 23.580.- dinarjev »kot honorar za prof. dr. Pogorelec Bredo« in dodatno plačal tudi »Din 236.- kot 10 % provizijo za zgoraj omenjeni honorar.«²¹

Fran Ramovš svojega velikega projekta *Zgodovinska slovnica slovenskega jezika* – Ocvirk (1950: 224) je slovnico v nastajanju imenoval za »osrednj/o/ mojstrovin/o/« Ramovševega znanstvenega dela – ni uspel dokončati, saj sta mu načrte prekinila druga svetovna vojna in bolezen. Od načrtovanih osmih delov, ki naj bi sestavljali popolno zgodovinsko slovnico slovenskega jezika, je izdal *II. Konzonatizem*, skripta *V. Morfologija slovenskega jezika*, *VII. Dialekti*, *VII. dodatek: Kratka zgodovina slovenskega jezika I*. Umanjkali pa so: *I. Uvodna in splošna poglavja*: postanek individualnosti slovenskega jezika, razmotrivanje o jezikovnih virih, predmetna literatura, opis glasov (v *Fran Ramovš, Zbrano delo, Prva knjiga*, uredil Tine Logar, sta objavljena dva dela tega poglavja: *Zgodovina slovenske slovnice* in *Slovenska grafika*), *IV. Akcent* in *VI. Sintaksa*. Nedotaknjena je ostala skladijska ravnina, predvsem stavčna fonetika in stilistika skladijskih pojavov, skromno pa se je posvečal še besedoslovju in besedotvorju. Vprašanje je, ali je sploh želel napisati monografijo o zgodovinski skladnji slovenskega jezika. Bezljaj je bil prepričan, da za Ramovševo sintakso

¹⁸ Prim. Biblioteka SAZU, Ramovševa zapuščina R 57/VI – 2 : 3.

¹⁹ Prim. Biblioteka SAZU, Ramovševa zapuščina R 57/I : 8 : 1. Pogodba z DZS, (6. 9. 1951).

²⁰ Ramovšev honorar za *Morfologijo* je znašal približno toliko, kot je leta 1952 zaslužil dobro plačan uslužbenec z visokošolsko izobrazbo v letu dni; honorar Brede Pogorelec, ki ga je verjetno delila še z Merkujem in Sovretom, bi zadoščal za 86 obiskov pri ženskem frizerju (trajna ondulacija z vodno) ali za sedem parov čevljev; decembra 1952 je bila nominalna plača dobro plačanega uslužbenca ok. 15.000 dinarjev (prim. https://www.stat.si/doc/letopis/1953/1953_16.pdf); za primerjavo: KWh elektrike 13,7.- din, 1 kg krompirja 18.- din, 1 kg kruha 35.- din, 1 kg govedine s kostmi 152.- din, gledališka vstopnica 42,7.- din, ženski frizer trajna ondulacija z vodno 275.- din, moški čevlji 3.200.- din, nova spalnica iz vezane plošče z orehovim furnirjem 82.000.- din, (prim. https://www.stat.si/doc/letopis/1953/1953_15.pdf); leta 1952 je bil uradni menjalniški tečaj: 1 dolar = 50 dinarjev.

²¹ Prim. Biblioteka SAZU, Ramovševa zapuščina R 57/VI – 2 : 4. Potrdilo.

»naše poznanje jezika še ni dozorelo«, zato se tega dela ni loti: »Čutil je, da bi kvarila harmonično zaključenost njegovega dela.« (Bezljaj 1950: 235)

Ramovševa »zgoščena« *Morfologija* ni dokončno premišljeno delo kot npr. *Kratka zgodovina slovenskega jezika*. Skripta je namenjena študentom, zato v njej ni natančnih analiz razvoja posameznih oblikoslovnih kategorij in sinteze celotnega razvoja oblikospreminjevalnih in oblikotvornih vzorcev. Metodološko in vsebinsko tudi ni primerljiva s *Konzonantizmom* ali *Dialekti*, kljub temu pa se zdi Toporišičeva (1987: 347) ocena, da *Morfologija* »kakovostno ne dosega ravni Ramovševih redno izdanih knjig«, mogoče celo prestroga – skripta je bila predvsem prepotreben učbenik slovenskega zgodovinskega oblikoslovja, nikakor pa ni šlo »v bistvu za študentske zapiske Ramovševih predavanj na univerzi«, kakor se je zapisalo Toporišiču (2003: 384), ampak za Ramovševe dobre zapiske na listkih, s pomočjo katerih je predaval študentom. Zapiske s predavanj je kolikor toliko prilagodil/uskladal z mladogramatično jezikoslovno šolo ter svojo metodologijo dela, jih deloma popravil in dopolnil, umanjala pa je sistemizacija, ki je bila značilna za njegove razprave in knjige. V zapiskih je bilo premalo zanesljivega narečnega gradiva in systemskega pogleda na razvoj oblikoslovja od ide., praslovanščine in stare cerkvene slovanščine, zato ni mogel celostno zajeti oblikoslovja nasploh – predstavil pa je pomembne posamezne pojave iz slovenske sklanjatve in spregatve: »Načel je tu prvič vprašanja jezikovne sočasnosti in raznočasnosti [...]« (Orožen 1994: 322) Prepričan je bil, da raziskovanje oblikoslovne in skladenske ravnine jezika ter besedja vključuje le prvine obdobja, ki ima razmeroma enotne značilnosti, ostale pa označuje časovno – to lahko obravnava predvsem istočasijska slovnica, le glasoslovje pa je mogoče predstaviti v raznočasijski slovnici (prim. Ramovš 1952: 8). Oblikoslovje (tudi skladnja in besedje) je za Ramovša predmet sinhronnega raziskovanja (glasoslovje, nasprotno, je raziskoval izrazito diahrono in razvojno-primerjalno), zato obravnava besede s stališča vrste, oblike in funkcije (Ramovš 1952: 5). Oblikoslovje vključuje oblikotvorna in oblikospreminjevalna vprašanja, skladnji pa sta prepuščeni besedna raba in pomen:

Jezikovni razvoj je zanj še srupek posamičnih sinhroničnih stadijev; ni še razkrita gonilna sila neprekinjenega razvoja, ki je odvisna od premikov (kolikostnih razmerij), izpada posameznih jezikovnih prvin v sestavih (glasoslovno-oblikoslovnem, besedotvornem, skladensko-besednopomenskem). [...] Ramovš je raznočasje tudi v oblikoslovju in skladnji besedišča dobro videl, le kazala se mu je drugače kot glasoslovna. (Orožen 1994: 323)

Dobra stran *Morfologije* je poskus, kako »opredelil raziskovalni obseg morfologije« (Orožen 1994: 322) in določiti »predmet oblikoslovja« (Toporišič 203: 385), tj. spreminjanje končnic pri sklanjanju, spreganju, številjenju, končniških obrazil pri spoljenju in določnosti, priponskih obrazil pri tvorbi oblik, vidskih parov in

vrst glagolskega dejanja. Ramovšu so predmet oblikoslovja pregibne besedne vrste, in sicer oblikospreminevalni in oblikotvorni vzorci, ne zanimajo pa ga vloge besed v stavku in njihov pomen: »Morfologija upošteva tvorbo besed in izpreminjevanje oblik, ne zanima pa se za pomen in uporabo besed. To prepušča sintaksi. [...]. Besede, ki se na zunaj ne izpreminjajo (ideklinabilne), imajo stalno obliko in spadajo v sintakso, ker nam preostaja za študij samo njihova funkcija.« (Ramovš 1952: 9). Martina Orožen (1994: 322) v tej razlagi prepoznava, da »Ramovša vznemirja pomenska, funkcijska plat oblik, pa tudi njihova pomenska funkcija v besedni zvezi«, vendar pa razume, da kot »sistematik ta vprašanja in vprašanja obravnave nepregibnih besednih vrst uvršča v območje skladnje«. Toporišič (2003: 385–386) v oblikoslovju odpira tudi vprašanje besednovrstnosti in razume oblikoslovje še širše kot sistemski nauk o vrstah skladenjskih sredstev. Ramovš še ne pozna morfematike, pri oblikospreminevalnih oblikoslovnih vzorcih pa loči osnovo in končnico. Osnova (deblo) ali koren je podstava z osnovnim tematičnim samoglasnikom. Izhajajoč iz ide., praslovanščine in stare cerkvene slovanščine je slovensko sklanjatev obravnaval po deblih/osnovah (*a*-jevška, *o*-jevška, *u*-jevška, *i*-jevška in konzonzantska pregibnost), pri spregatvi pa je predstavil klasifikacijo glagola, ki upošteva nedoločniške osnove (Dobrovský in Miklošič), ter klasifikacijo, ki izhaja iz sedanjiške osnove (Schleicher, Leskien), nato pa je samostojno obravnaval prezent, imperativ, aorist, imperfekt, kondicional, participe, infinitiv, supin in opisne glagolske oblike.

Metodološko je Ramovš ostal zvest principom mladogramatične jezikoslovne smeri (Jesenšek 2021: 25–28) in ni bil naklonjen preurejanju jezikoslovnega nazora z npr. takrat prisotno etimološko metodo *Wörter und Sachen* (Orožen 1994: 318), prav tako pa ni upošteval v evropskem jezikoslovju že prevladnega strukturalizma, čeprav je vnašal »novosti v sicer še mladogramatični okvir obravnave« (Orožen 1994: 324):

Uvod v Morfologijo že dokazuje, da je bil Ramovš v stiku z novimi pogledi na jezik, da jih je vključeval v nam že znana zgodovinsko naravnana teoretična načela, ki še po drugi svetovni vojni odzrcaljšajo stik naše slovenistike z umirjenim evropskim tokom slavistike in indoevropelistike, prenovljene, metodično že razrahljane s pogledi psihološke, sociološke in neolingvistične smeri. (Orožen 1994: 322)

V *Morfologiji* imata prednost raznočasijsko-primerjalna metoda in zgodovinsko raziskovanje narečnih pojavov. Pomen raziskovanja poimenovanega v *Morfologiji* ni v ospredju, prav nič pa ga nista zanimala družbena in ontološka vloga jezika. Vprašanje, ki ostaja odprto, je, koliko in če bi se sploh v *Morfologiji* lahko odražala Breznikova mladostna strukturalistična misel njegovega *Besednega reda v govoru* (1908) – z Breznikom je sodeloval pri slovnici in pravopisu – in jezikovnosistemsko in besedilno usmerjena ter v glavnih potezah na Slovenskem

že predstavljena strukturalna obravnava oblikoslovja (npr. Mikuša je naklonjeno spremljal in tudi razumel, Vodušek – kritika SP 1950 – in kasneje Kocbek), ki je poudarjala besednozvezno načelo odvisnostne povezanosti jezikovnih prvin za vse besedne vrste. Na snovnem in posameznem temelječa *Morfologija* kaže, da Ramovša na predavanjih zgodovinskega oblikoslovja niso zanimala abstraktna razmerja v sistemu jezika, niti razmerja med sistemom in rabo jezika, ampak je upošteval le mladogramatično diahronorazvojno dinamiko jezika, edino jezikoslovno metodo dela, ki jo je zagovarjal v slovenskem prostoru in jo je prenašal tudi na svoje študente.

»Veliko delo« ni bilo dokončano, zgodovinsko oblikoslovje pa kaže podobo, ki jo je Ramovš začrtal na predavanju *Uvod v morfologijo*, oz. na cikličnih predavanjih *Uvod v študij slovenskega jezika*, *Uvod v zgodovino slovenskega jezika*, *Postanek individualnosti slovenskega jezika* in *Genetika in ekologija slovenskega jezika*. Šlo je za predavanja, na katerih je predstavljal nepretrganost jezikovnega razvoja iz praslovanščine v slovenščino, poudarjajoč jezikovne značilnosti indoevropske (kar je privedlo do praslovanščine; predaval je tudi indoevropsko primerjalno slovnico), pri tem pa je razpravljaval o etnogenezi Slovencev. Pri slovenskem zgodovinske oblikoslovju je upošteval tudi svoje in celotno takratno vedenje iz slovenske sodobne in zgodovinske dialektologije, prav tako pa je upošteval gradivo, ki ga je uporabljal na seminarju iz zgodovinske dialektologije in branju ter razlagi zgodovinskih besedil, npr. *Dialektični teksti*, *Interpretacija dialektičnih tekstov*, *Čitanje in razlaga dialektičnih tekstov* (Toporišič 1987: 345–346).

Začetni poglavji *Morfologije* (Uvod, I. Tematologija) sta izčiščena prepisa besedila, ki je v zapuščini ohranjeno na 20 listih/polah (velikost A3), napisanih in pripravljenih za natis. V rokopisu imajo enoten naslov Uvod v morfologijo, v skripti pa je besedilo razdeljeno na krajši Uvod in daljše poglavje I. Tematologija,²² tj. besedotvorje. Za primerjavo rokopisa in objavljenega besedila v skripti navajam odstavke, s katerimi se zaključijo Uvod v *Morfologiji*. Primerjava pokaže postrnjenjenje in ponatančenje rokopisne ubeseditve, natančnejši zapis ponazarjalnega gradiva, poenoteno terminologijo in slogovne izboljšave besedila:

Zavedati se torej moramo, kako jezikovna dejstva druga drugega zajemajo, prepletajo – radi pregleda pa ločimo kljub tej stalni ozki zvezi morfologijo od sintakse s tem, da pravimo: 1) v morfologiji nas interesira le zunanja oblika, v sintaksi pa funkcija v stavku (t.j. sintaksa je nauk o pomenu besednih vrst in njihovi zvezi v stavek in v stavku).

Morfologija: nauk o tvorbi besed in izpreminjanju (fleksiji).

²² V rokopisu je 6 strani besedila (str. 1–6) objavljenih v Uvodu (Ramovš 1952: 5–10), 14 skrajšanih strani rokopisa (str. 6–20) pa sestavlja prvo poglavje *Morfologije*, tj. I. Tematologija (Ramovš 1950: 11–27).

Flektirana beseda sestoji iz osnove (debla) in fleksijske končnice. Te so nominalne in pronominalne = padežni sufiksi, končnice ali pa verbalne (osebne).

Deblo samo po sebi (če je brez končnice) ni izkazano kot nominalno ali verbalno prim. *rek- v reči, rek : nos- : noša, nositi* itd.

Deblo more biti: enozložno (koren); dvozložno (baza); ali s formanti razširjena tvorba (es-ti; vêdê-ti; nakovalo itd.).

Debla so v fleksiji doživljala izpreminjevanje: v korenskem vokalizmu so se javljale različne prevojne stopnje, isto tudi v elementih, ki so k deblu spadali (včasih v obeh) prim. *πατήρ-α, πατήρ-ός, πατήρ-σ, : ποιμήν, -ίβ -ος*. Tega diferenciranja slovanščina ne pozna več v tem prvotnem zmislu in rabi, a imamo ga uporabljenega na drugačen način. Tu seveda gremo preko gotovih starih ohranitev, ki jih analitičnim potom ugotoviti ne moremo, ne pa po jezikovnem čutu (*u*-debla : formntna stopnja *ũ, eu, ou : synb, synove; í : trbje, -ej-*; pri glagolu *és*- Sg., *s'*- Du. Pl.); vse to le odmev prvotnega akcentuiranja.

Pod imenom deblotvorje (besedotvorje) in fleksija razumeti nam je pravzaprav zlitje korena z odnosnimi elementi. Kako se je to zgodilo, ne vemo; moremo pa slutiti, da gre tu za prvotna kompozita prim. zlitje sintaktične besedne zveze v eno besedo (prim. franc. *je ferai : facere habens*, »ich habe zu tun«; *encore : hanc horam*; lat. *possum < potis sum* »sem gospod« : polj. *pisalem* itd. *jedermann*, itd. : aglutinacija > postanek ne več analiznih besed). Koren seveda ni bil od vsega početka nekaj enotnega in samostojnega, marveč je bil stalno v odnosu do drugih elementov, do prefiksov in sufiksov, ki s svoje strani tudi niso bili nekaj enotnega in samostojnega, nekaj za sebe. Koren imenujemo ono glasovno skupino kake besede ali besedne enote, s katero je stvarna, predmetna, pomenska stran besede asociirana. Afiks pa je oni element, ki ga pripadniki kakega jezika v neki (isti) razvojni epohi občutijo kot element, s katerim na isti način tvorijo enakšne oblike različnih besed. S tem gledamo na besede na oni preprosti analitični način, ki je lasten običajnemu, neznanstvenemu jezikovnemu čutu in ki mnogokrat ne zavisí od prvotnega načina tvorbe (tvorjenja) oblik t.j. za nas (morfologijo) so različni koreni *vrba, obora, vrv, vrteti, vrat(a), vržem, povraz, povrêšlo* itd. – čeprav izkazujejo starejšo korensko skupno stopnjo *uer-* in različne determinative: **ur-b-*; *uor-ã*; *ur- u-*; *ur-t-*; *ur-g-*; *urgh(-s)-* itd. (najbrž sem tudi *vêverica* redupl.) – ali govorimo o deblotvornem sufiksu *-es-* v *koles-* in o genitivnem sufiksu *-es, -os* (pred *-is, pod-ός*), a ne vemo, ali ni tu eno in isto in da je po razvoju pravzaprav ločiti *kolo-s-* in *pede-s*. Postanek ide. oblik (ali posameznih elementov) je nejasen, ker ne moremo razločevati, kje in katere oblike so bile prvotne, katere pa so po njih stvorjene. (R 57/VI : 2, Uvod v morfologijo, 5–6)

Kljub temu obravnavamo oblikoslovje v posebnem poglavju. Morfologija upošteva tvorbe besede in izpreminjevanje oblik, ne zanima pa se za pomen in uporabo besedil. To prepušča sintaksi.

Predmet morfologije je flektirana beseda nomina (samostalniki, pridevniki, zaimki števniki) in glagola. Besede, ki se na zunaj ne spreminjajo (ideklinabilne), imajo stalno obliko in spadajo v sintakso, ker nam preostaja za študij samo njihova funkcija. Vsaka flektirana beseda ima dva dela: osnovo (deblo) in končnico. Nominalne oblike imajo svoje kazusne (padežne) končnice. Sintaksa uči, kakšni odnosi so s skloni izraženi. Verbalne končnice so osebne, (personalne). Deblo samo more biti zopet iz različnih sestavin. V njem je osnovni element – koren – glasovna skupina, običajno neizpremenljiva v flektirani besedi. Enozložni koren se je lahko že v prajeziku razširil z obrazili in afiksi (formanti), ki so se z njim tako stopili, da je postal koren dvozložen; dvozložni koren imenujemo baza. N. pr.: **es-ti* – koren: *es*, končnica: *-ti*; *vêdê-ti* – osnova: *vêdê*, končnica *-ti*; *vêd-ê* – koren: *vêd*, formant *-ê*. Ti prvotni elementi, za katere s primerjavo različnih elementov sicer lahko ugotovimo, da so prišli pozneje, sos e že v prajeziku tako stopili, da ne moremo več določiti njih determinativen

funkcije, marveč jo komaj slutimo, kakor pri lat. *tremo* proti sle. *tresem* < *trem-sq*. V sla. Je dobila beseda determinativ *s*. Domnevamo, da je ta *-s-* isti kot v sigmatičnemaoristu in da označuje samo trenutnost (začetek dejanja): *tremo* = durativ, *tremso* = trenutno dejanje. Koren in obrazila so bili že v prajeziku izpostavljeni voklajčnim izpremembam – prevoju. Poznamo tri glavne prevojen stopnje: 1. normalna stopnja: *e/o*, podaljšana stopnja: *ē/ō*, 3. reducirana stopnja: *ə/ø*. Te variacije ide. vokalizma opažamo v korenu in obrazilih, ki korenu pripadajo. Gr.: *πατήρ* – obrazilo *-tēr-* v dolgi prevojni stopnji; G. *πατήρ-ός* – isto obrazilo v redukcijski stopnji, A. *πατέρα* – normalna *e*-stopnja. Kar velja za obrazilo, velja tudi za koren. V morfologiji, kjer obravnavamo obliko, nas koren ne zanima. Voklajčne izpremembe v korenu so združene z niansiranjem pomena. Primer: koren **ueř* : sle. *vr-ba* – redukcijska stopnja, *vr-v* – redukcijska stopnja, *ve(r)verica* – normalna stopnja z reduplikacijo, *ob(v)ora* – normalna *o*-stopnja, *vrteni* – determinant *t*, *vrata* – normalana *o*-stopnja, *vržem*, *vreči* – determinant *g*, povreslo – determinant *-ǵhs-*. Ker so to samostojne besede, nas te izpremembe v morfologiji ne zanimajo. Kako je prišlo v prajeziku do flektiranja besedi, nam ni jasno. Dosti predaleč nazaj sega, da bi mogli na osnovi realnega jezikovnega gradiva ugotavljati, kako se je koren strnil v besedo. Razvoj lahko le domnevamo, po primerih, ki jih poznamo iz zgodovine jezika.: francoski futur: *ferai* je nastal iz *facere habeo*, *encore* iz *hanc horam* lat. *possum* je nastalo iz *potis sum* = gospodar sem, zmožen sem, nem.: *jedermann* iz *jeder Mann*, poljsko: *pisalem* iz *pisal jesm*. Besede so nastale tako iz različnih besednih sklopov. Pojav imenujemo aglutinacija – zlitje. Tudi v prajeziku so tako nastale flektirane besede. Koren sam na sebi ni nikdar eksistiral, ampak vedno v zvezi z besedo pred njim in za njim. Vse te besede so se končno združile in iz njih so nastale flektirane besede. Na korenih je pomen, na obrazilih, končnicah in afiksih (prefiks, infiks, sufiks) pa so sloneli faktorji, ki so usmerjali pomen v razmerju do drugih besed. N. sg. *a*-jevskih debel (*roka*, *žena*) ima prvotno isto ončnico kot *-a* v N. pl. nevtr. Ta nomina so bila sprva kolektiva. Determinant *-s-* v glagolu *trem-s-o* je prvotno isti kot determinant sigmatičnega aorista *s* s svojim specifičnim pomenom. (Ramovš 1952: 9–10)

V I. Tematologiji (poglavje o besedotvorju) predstavlja tri temeljne pojme ide. sklanjatve oz. spregatve, tj. sufiksacijo, reduplikacijo in kompozicijo (izpeljava, zlaganje, sestavljanje in sklapljanje) ter osnovno oblikoslovno podobo tvorbe besed, ki ohranja besedotvorni princip ide., tako da so besede sestavljene iz podstave in obrazila. Najprej predstavi ide. besedotvorna obrazila (Ramovš 1952: 11–17), nato pa predstavi razvoj novih priponskih obrazil s primeri iz stare grščine, latinščine, stare indijščine, praslovanščine, stare cerkvene slovanščine, litavščine in drugih jezikov ter tako opozori na neskončne možnosti novotvorb v jeziku (Ramovš 1952: 17–24). Poglavje zaključi s krajšima pregledoma zlaganja, sestavljanja in sklapljanja (Ramovš 1952: 24–27).

Osrednji poglavji *Morfologije* sta pripravljena po gradivu za predavanja, ki je v zapuščini ohranjeno na 122 lističih velikosti A6²³ (II. Morfologija nomina in

²³ Ramovš je pripravil za objavo (podobno kot Uvod in I. Tematologija) 6 strani besedila, ki ga je zapisal na polah velikosti A3. Gre za prvo podpoglavje Uvod v fleksijo (Ramovš 1952: 29–35) poglavja II. Morfologija nomina in pronomina – v rokopisu se imenuje Fleksija nomina in sledi zaključenemu rokopisnemu poglavju Uvod v morfologijo (R 57/VI : 2, Fleksija nomina, 20–25).

pronomina) in predmetni literaturi o oblikoslovju, ki jo je napisal Ramovš (III. Morfologija glagola). Ta del besedila je z nekaj ponatančenji v celoti vključen v skripto, različica tega podpoglavja pa se ponovi še na prvih 4 lističih velikosti A6. Nadaljnji zapisi – rokopis se nadaljuje z I. o-deblom, a) Maskulina (R 57/VI : 2, lističi 5) – vsebujejo veliko več ponazarjalnega gradiva kot je objavljenega v skripti *Morfologija slovenskega jezika*. Izpuščeni so (večinoma) vsi izpisani primeri iz zgodovinskih besedil (npr. Trubar, Dalmatin, Krelj Bohorič, Znojilšek, Megiser, Stapelton, Hren, Skalar, Kastelic, Svetokriški, Rogerij, Basar, Hasl, Pohlin, Japelj itd.), ohranjeno pa je narečno gradivo. Gre za lističe z opornimi točkami, ki si jih je Ramovš pripravil za predavanja²⁴ in so bili idejni/vsebinski osnutek II. poglavja skripte *Morfologija*. Vsebujejo temeljne informacije iz Ramovševih objav s področja oblikoslovja. V seznamu literature na koncu *Morfologije* se sklicuje na svojo bibliografijo v *Slavistični reviji* (Bizjak 1950: 446–458), *Historično gramatiko II. Konzonatizem* in *VII. Dialekti* in *Kratko zgodovino slovenskega jezika* ter na tam upoštevane najbolj pomembne slovenske (npr. Miklošič, Škrabec, Oblak, Nahtigal, Bajec) in tuje avtorje (Vondrak, Schleicher, Brugmann, Leskien, Daničić, Pastrnek, Gebauer, Courtenay, Mikolla, Meillet, Vaillant ...). Ta dognanja in še ne dokončno izoblikovano besedilo na lističih, je s pomočjo študentov (Pogorelec, Merku, Sovre) priredil za skripto *Morfologija*. Ramovš ni objavil veliko oblikoslovnih člankov, skupaj le 25 enot,²⁵ vendar se zdi krivična Toporišičeva misel, da »n/a oblikoslovnem področju Ramovš ni bil ravno močan [...]« (Toporišič 1997: 819). *Morfologija* ni znanstveno delo, ki bi nastalo po metodologiji, kakršno si je Ramovš sicer zamislil za svojo *Historično gramatiko slovenskega jezika*, kljub temu pa je v njej predstavljeno predvsem narečno jezikovno gradivo, ki ga je Ramovš zbral med raziskovanjem glasoslovja (Jesenšek 2021: 25). Kunzmann Müller zavrača Toporišičevo ostro

²⁴ Zdi se, da so bila Ramovševa predavanja posebno doživetje in jih je bilo v taki obliki težko prenesti v pisno podobo in učbeniški okvir: »Ramovš predava, ne bere. Ima sicer skripta z gradivom pred seboj, a to obravnava med predavanjem neposredno pred slušatelji in mu misel deluje tako intenzivno, da se mu mnogokrat utrne srečna formulacija šele med predavanjem. Kljub temu je v predavanjih tako zgoščen in dosledno miselno povezan kakor v pisanju, a ob živi, različni in temperamentni besedi še nazornejši.« (Šolar 1950: 44)

²⁵ V *Morfologiji* so upoštevane raziskave Eine slovenische Form des Instr. Sing. Fem, Deklinacija slovenskega imena *oča* – *óče* < *otBbc*, Iz pojavov soglasniške skladnje, K zgodovini slovanske konjugacije, Končnici dat. in lok. pl. *i*-jevske sklanjatve v slovenščini, Razvoj imperfekta v rezijanščini, Moči i morati u slovenskom jeziku, K razlagam o postanku glagola *morati* in posameznosti v Ramovševih krajših ocenah. Prim. Kazalo objav s področja oblikoslovja (Ramovš 1997: 294) in Ramovševa bibliografija v tej monografiji, ki jo je pripravila Anka Solner Perdih.

sodbo z ugotovitvijo, da je Ramovš zbral zanesljivo jezikovno gradivo, s katerim je lahko zadovoljivo analiziral slovensko zgodovinsko oblikoslovje:

Mit dieser soliden Datenlage schuf er Voraussetzungen, um auch für die slowenische historische Morphologie verlässliche Fakten und Befunde zu gewinnen. Das Verfahren, um aus sprachlichen Daten sprachliche Befunde abzuleiten, ist bekanntlich ihre gerichtete Interpretation. Was ergibt sich in diesem Punkt aus der Morfologija? Ramovš leistet auch hier, in einem Satz gesagt, philologisch gute Detailarbeit, und zwar in einem doppelten Sinne. Einmal deutet er das Material bezogen auf die Prinzipien der strukturellen Organisiertheit der slowenischen Sprache und zum anderen bettet er die Befunde zum slowenischen Material in größere, d. h. slawistische und indogermanistische, Zusammenhänge ein. Jeder Blick in die genannte Arbeit bestätigt diese Feststellung. In diesem Kontext ist prominent an das zu erinnern, was eingangs zum wissenschaftlichen Werdegang von Ramovš gesagt worden war. Dort liegen die Wurzeln für diesen Umgang mit Erscheinungen des historischen Phänomens Sprache, einem Umgang, der für historische Forschungen notwendig, ja geradezu die Voraussetzung dafür ist, zunächst unabhängig davon, nach welcher Systematik sie anschließend geordnet werden. (Kunzmann Müller 1994: 187)

Ramovševo razumevanje zgodovinskega oblikoslovja morfolologije je razvidno iz skripte *Morfologija* in njegovih člankov s področja oblikoslovja, in sicer predvsem na mestih, kjer razlaga oblikoslovje s pomočjo empiričnega jezikovnega gradiva. Samostalnik npr. razvršča glede na spol, število in sklon – pri razlagah sklonov npr. pojasni razvoj slovenskega sklanjatvenega sistema iz indoevropsčine, podobno predstavlja tudi pridevnik, zaimек in glagol (Kunzmann Müller 1994: 188). Skripta ne zajema vseh področij, ki so pomembna za zgodovinsko morfolologijo, kar je posledica načel učbeniškega, tj. strokovnega in ne znanstvenega dela, ter tradicionalnih metodoloških postopkov. Kljub temu pa gre za celovit pogled na slovensko oblikoslovje:

Die Morfologija slovenskega jezika ist eine am profunden Material realisierte historisch orientierte philologische Arbeit traditionellen Zuschnitts. Sie ist zugleich die erste unkompliziert zugängliche und umfängliche Morphologie der slowenischen Sprache, obwohl dies, nebenbei bemerkt, aus dem Titel selbst nicht erkennbar ist. Darin besteht ihr Wert für die Slowenistik und für die Slawistik insgesamt. (Kunzmann Müller 1994: 189).

V *Morfologiji slovenskega jezika* je najpomembnejše in najboljše poglavje o imenski in zaimenskih sklanjatvi (Morfologija nomina in pronomina) – samostalniški sklanjatvi je namenjenih 50 strani (morfologiji glagola 30). Izhajajoč iz ide., praslovanščine in stare cerkvene slovanščine je slovensko sklanjatev obravnaval po deblih (*o*-jevska, *u*-jevska, *a*-jevska, *i*-jevska in konzonantska pregibnost, pri spregatvi pa je predstavil razvrstitev glagola, ki upošteva nedoločniške osnove (Dobrovský in Miklošič), ter razvrstitev, ki izhaja iz sedanjške osnove (Schleicher, Leskien), nato pa je samostojno obravnaval prezent, imperativ, aorist,

imperfekt, kondicional, participe, infinitiv, supin in opisne glagolske oblike. Ramovš ni uvrstil v *Morfologijo* nepregibnih besednih vrst, ki jih je povezoval s skladenjskimi vprašanji. V rokopisni zapuščini, zaključujejo jo izčrpní zapiski o stopnjevanju pridevnika, ni ohranjenega gradiva za poglavje III. Morfologija glagola. V skripti *Morfologija* izstopa zanimivo Ramovševó mnenje, da ni pomembno, kako razvrščamo glagole – ali po nedoločniških ali sedanjiški osnovi (Ramovš 1952: 130) –, zato tudi ne podaja svoje/nove razvrstitve. Razvrstitev je nenaravna tvorba, pripomoček, ki so si ga izmislili jezikoslovci. Ramovšu je razvrstitev glagola le orodje, nikakor pa ne cilj oblikoslovnega raziskovanja glagola:

Damit läßt der Autor der Morfologija slovenskega jezika schließlich 3) erkennen, daß Klassifikationen für ihn ausschließlich instrumentalen Charakter haben und lediglich Werkzeuge, nicht aber Ziele der Deskription eines bestimmten morphologischen Bereichs sind, was mit anderen Worten heißt, daß sie für ihn zu den Voraussetzungen einer Beschreibung (etwa der Verbalflexion im Slowenischen) gehören und keineswegs zu deren Zielsetzungen (Raecke 1994: 178)

Morfologija slovenskega jezika je ob upoštevanju tuje literature pravzaprav sinteza tega, kar je bilo dotlej narejeno v slovenskem oblikoslovju. Ramovš ni imel obsežnih osebnih jezikovnih raziskav na terenu (delal je po gradivu, ki so ga zbirali s pomočjo vprašalnice za SLA, ki ga je sredi 30. let prejšnjega stoletja sam zasnoval), zato ni mogel zanesljivo analizirati slovenskega oblikoslovja. Ker ni naredil svoje analize, tudi ni mogel povezati bistvenih lastnosti slovenskega (zgodovinskega) oblikoslovja v prepričljivo celoto. Delno sintezo je lahko sestavil le s pomočjo znanstvenih spoznanj svojih predhodnikov Štreklja, Škrabca in Oblaka (Jesenšek 2021: 23–25). Slovenska dialektologija pred Ramovšem ni imela zaključene monografije o oblikoslovju, izjema je bila Štrekljevo habilitacijsko delo *Morphologie des Görzer Mittelkarstidialektes mit besonderer Berücksichtigung der Betonungsverhältnisse* iz leta 1886²⁶ (največjo vrednost ima gradivo o glasoslovju in naglasu primorskega narečja, manj je oblikoslovja) in posmrtna (ne najbolj premišljena) izdaja *Historične slovnice slovenskega jezika* iz leta 1922, v kateri je predstavljeno glasoslovje, med tem ko je oblikoslovje, ki je zastopano s sklanjatvijo, ostalo v rokopisu. Martina Orožen npr. obžaluje, da Štrekljeva »prv/a/ izčrpn/a/ analitičn/a/ sinhrono zasnovan/a/ oblikoslovn/a/ monografij/a/ pregibnih besednih vrst« (Orožen 2003: 173), ki je temeljita na analizi kraškega narečja, ni bolj vplivala na Ramovša in nadaljnji razvoj slovenskega zgodovinskega oblikoslovja. Izpostavlja pomembno ugotovitev, da je za

²⁶ »Spis se odlikuje po natančnosti, zanesljivosti vseh podatkov, posebno pa po jako bogatem leksikalnem gradivu, katero je v njem nakopičeno.« (Oblak 1887: 430)

analizo oblikoslovne ravnine potrebno natančno poznati glasovne in prozodične lastnosti preučevanega govora, dialekta – Štreklj je opravil tako analizo za osrednje kraško narečje (Orožen 2003: 178):

Analizi je bilo podvrženo vse govorno besedje, vključno s popačenkami, besedotvornimi izpeljankami, predponsko sestavo in priponsko izpeljavo glagolskih vrst, važnih za ugotavljanje narečnega stanja glagolskega vida (vidskih nasprotij). Štrekljev metodološko zanimiv, uspešen raziskovalni vzorec je zagotovil izčrpno zajetje in prepoznavanje sočasnostestavskih oblikovnih prvin (končnic in premen osnov) vseh pregibnih besednih vrst, vendar je v zakoreninjenem mladogramatičnem dialektološkem obdobju, ki je na slovenskih tleh po prvi svetovni vojni upravičeno dajal prednost natančnemu poznavanju razvojno-narečne fonološko-prozodične podobe slovenskega jezika, žal ostajal raziskovalno neizkoriščen, čeprav je bil metodološko smiselno že sinhrono naravnani. (Orožen 2003: 178)

Oblak (npr. *Zur Geschichte der nominalen Declination in Slovenischen*, 1890) in Škrabec (npr. posamezne razprave v Cvetju o samostalniku, pridevniku, števniku, zaimku in glagolu) sta bolj vplivala na Ramovša. Oblakova spoznanja, ki izhajajo iz zgodovinskih raziskav, je »brez bistvenih ugovorov vključil v svojo Morfologijo slovenskega jezika, le da je v izhodišče postavil ide. oz. psl. oblike, vključno z arhaičnimi pojavitvami v Brižinskih spomenikih« (Orožen 2003: 180), pri Škrabcu pa ga je privlačila moderna analitična metoda raziskovanja (Ramovš 1971: 202), ki je temeljila »trdno na zgodovinski podlagi«, tako da je slovensko slovnico predstavljala kot »sestav/o/ tisočerih posameznih zgodovinskih obrisov« (Ramovš 1997: 598). Jagičevega učenca Oblaka je sprejemal kot znanstvenika leipziške mladogramatične šole, ki ga je zanimala »čista« znanost, Škrabca kot jezikoslovca praktika (Orožen 1994: 319), tj. podobno kot raziskovalno pragmatično motiviranega Miklošičevega učenca Štreklja (Orožen 2003: 176) – vsi pa so slovenske sklanjatvene vzorce izpeljevali iz praslovanskih debel.

Ramovš je raziskoval slovenski jezik kot celoto in »je iskal pojasnitev celotnih sprememb, ki jih sodobno jezikoslovje pravzaprav ni imelo«. Tudi oblikoslovna vprašanja je razlagal z domnevo o » fonetični osnovi sprememb, za katero zdaj vemo, da je samo površinski pojav, globinsko omogočen z nasprotji v strukturi sestava« (Gvozdanovič 1994: 141). Da bi skripta preseгла zgolj »zgoščen, vendar še vedno pregleden« značaj nedokončno izoblikovanega besedila in bi postala metodološko primerljiva s *Konzonantizmom* (1824), *Dialekti* (1935) in *Kratko zgodovino slovenskega jezika* (1936), ji manjka (1) natančnejša dopolnitev preobrazbe končnic od ide. do sodobnega slovenskega knjižnega jezika, upoštevajoč stare raziskovalne jezikoslovne metode, geografsko lingvistiko in uveljavljene novejšje jezikoslovne smeri; predstavitev (2) zgodovinskega razvoja oblikoslovnih kategorij in funkcijskih različij; (3) oblikovanje novih kategorij ter razvoj besednovrstnosti, oblikotvornosti in oblikospreminjivosti v zgodovini slovenskega

jezika; (4) opozorilo na glavne smeri razvoja; (5) »vsestranski opis razvoja slovenskega oblikoslovja z besediščem«, (6) »celostni oris jezikovnih dosežkov ključnih piscev v zgodovini slovenskega knjižnega jezika« in (7) upoštevanje oblikoslovnih značilnost osrednje- in vzhodnoslovenske knjižne jezikovne različice – za 16. stoletje je tak model postavila Majda Merše (2009). Martina Orožen (2003a: 533) ugotavlja, da je za sintezo razvoja slovenskega jezika potrebno upoštevati tudi besediloslovje s pragmatiko, ki je umanjalo pri večini analiz zgodovinskih besedil, ter take raziskave povezati s kontrastivno-filološko-tipološkimi, primerjalnoslovanskimi, razvojnozgodovinskimi, strukturalističnimi in sociolingvističnimi metodološkimi pristopi: »Vsak posamezni vidik pomeni zožen zorni kot na zgodovinski razvoj slovenskega (knjižnega jezika), upoštevanje vseh pa zagotavlja objektivni opis in celostno sintetično podobo razvoja slovanskega jezika.« (Orožen 2003a: 530–531) Ramovševa skripta slovenskega zgodovinskega oblikoslovja tako premišljenemu in velikemu načrtu ni mogla slediti. *Morfologija* kaže podobo, ki ni skladna s takrat v jezikoslovju prevladno strukturalistično metodo, do katere je bil Ramovš »vseskozi odklonilen« (Orožen 1994: 321).²⁷ Pri obravnavi jezikovnih vprašanj imata v *Morfologiji* prednost raznočasijsko-primerjalna metoda in zgodovinsko raziskovanje narečnih pojavov, mladogramatična jezikoslovna šola torej, ki jo je Ramovš razširjal tudi med svojimi učenci.

Literatura

Kozma AHAČIČ (ur.): Fran Ramovš. Historična gramatika slovenskega jezika: II. Konzonantizem, V. Morfologija, VII. Dialekti, VII/dodatek: Kratka zgodovina slovenskega jezika I. *Slovenske slovnice in pravopisi: spletišče slovenskih slovnice in pravopisov od 1584 do danes*. Ur. Kozma Ahačič. Različica 1.0. <https://fran.si/slovnice-in-pravopisi/38/1924-1952-ramovs>.

France BEZLAJ, 1950: Fran Ramovš. Pogled na njegovo delo, *Slavistična revija* 3/3–4, 225–236.

²⁷ Tesnière (1930) je npr. kritiziral Ramovšev *Konzonantizma*, in sicer predvsem »neustreznost metode, nesistemska obravnava in neustreznost razvrstitve vsebin v načrtovani Historični slovnici Ramovša, ki ne upošteva hierarhičnih zakonitosti jezikovnih ravnin oziroma njihovih medsebojnih odvisnosti« (Orožen 1994: 321). Opozarja, da je sinhronija »izhodišče za pogled na zgodovinski razvoj jezika«, med tem ko diahrono raziskovanje izbranih, znanih ali ohranjeni besedil posreduje »le iz sistemske celote iztrgane člene in ni povsem zanesljiv/o«. Ramovš ni proučeval razvoja slovenskih jezikovnih pojavov glede na njihovo geografsko razširjenosti in zbranega gradiva tudi ni prikazoval na zemljevidih. »/V/ztrajal /je/ pri zgodovinsko-razvojnem gledanju« (ni upošteval načel lingvistične geografije), ta »metodološk/a/pomanjkljivost« pa mu je preprečila, da bi »sistemska zaje/l/ jezikovn/e/ prvin/e/ po hierarhičnem redu« oz. se to »v slovenski dialektologiji v danem času žal ni vzpostavilo« (Orožen 1994: 321).

Zvonko BIZJAK, 1950: [Fran Ramovš]. II. Delo, 446–458.

Marko JESENŠEK, 2021: Zgodovinska slovnica slovenskega jezika – slovenske možnosti in češki zgledi. Marko Jesenšek, *Poglavja iz zgodovine slovenskega jezika*. (Zora, 145). Maribor: Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba. 22–34.

Barbara KUNZMANN-MÜLLER, Fran Ramovš' Morfologija slovenskega jezika – Anmerkungen einer Spezies, *Slavistična revija* 3/3–4, 185–190.

Majda MERŠE, 2009: *Slovenski knjižni jezik 16. stoletja*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Vatroslav OBLAK, 1887: Morphologie des Görzer Mittelkarstidialektes mit besonderer Berücksichtigung der Betonungsverhältnisse von Dr. Karl Štrekelj; Wien 1887, *Ljubljanski zvon* 7/7, 430–436, 565–571, 624–628.

Vatroslav OBLAK, 1890: Zur Geschichte der nominalen Declination in Slovenischen. *Archiv für slavische Philologie*. 12. Band. Hrg. Vatroslav Jagić. Berlin: Weidmannsche Buchhandlung. 1–46, 358–450.

Anton OCVIRK, 1950: Franu Ramovšu za šestdesetletnico, *Slavistična revija* 3/3–4, 223–224.

Irena OREL, 2019: Fran Ramovš do ustanovitve Univerze v Ljubljani leta 1919. *1919 v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*. (SSJLK). Ur. Mojca Smolej. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 11–19. https://centerslo.si/wp-content/uploads/2019/06/55-SSJLK_Orel.pdf [Dostopano 15. december 2022].

Martina OROŽEN, 1994: Ramovševa oblikoslovno razvojna zasnova Morfologije slovenskega jezika, *Slavistična revija* 3/3–4, 314–329.

Martina OROŽEN, 2003: Pogled na slovensko narečjeslovje od V. Oblaka do T. Logarja. *Razvoj slovenske jezikoslovne misli*. (Zora, 26). Maribor: Slavistično društvo. 173–184.

Martina OROŽEN, 2003a: Raziskovanje zgodovinskega razvoja slovenskega (knjižnega) jezika: pogled v čas in prostor našega samozavedanja in uzaveščanja. *Razvoj slovenske jezikoslovne misli*. (Zora, 26). Maribor: Slavistično društvo. 526–542.

Jochen RAECKE, 1994: Zum Wesen und zur Bedeutung morphologischer Klassifikationen, *Slavistična revija* 3/3–4, 177–184.

Fran RAMOVŠ, 1971: P. Stanislav Škrabec, Jezikoslovni spisi, I. zvezek, 1. snopič. *Zbrano delo. Prva knjiga*. (Dela/Opera 23/I, Razred za filološke in literarne vede/Classis II: Philologia et litterae). Ur. Tine Logar in Jakob Rigler. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti. 202–204.

Fran RAMOVŠ, 1997: † O. Stanislav Škrabec. *Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki*. (Dela/Opera 23/II, Razred za filološke in literarne vede/Classis II: Philologia et litterae). Ur. Jože Toporišič. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti. 596–603.

Jakob ŠOLAR, 1950: Fran Ramovš. I. Življenje, *Slavistična revija* 3/3–4, 441–445.

Karel ŠTREKELJ, 1887: *Morphologie des Görzer Mittelkarstidialektes mit besonderer Berücksichtigung der Betonungsverhältnisse*. Wien.

Karel ŠTREKELJ, 1922: *Historična slovnica slovenskega jezika*. Zagreb: Jugoslovanska akademija znanosti i umjetnosti, Maribor: Zgodovinsko društvo Maribor.

Lucien TESNIÈRE, 1930: F. Ramovš, Historična gramatika slovenskega jezika, II, Konzonantizem, *Slavia* IX/2, 353–358.

Jože TOPORIŠIČ, 1987: Petdeset let jezikoslovne slavistike na ljubljanski filozofski fakulteti. *Portreti, razgledi, presoje*. Maribor: Založba Obzorja. 327–355.

Jože TOPORIŠIČ, 1994: Fran Ramovš kot narečjeslovec, *Slavistična revija* 42/3–4, 159–170.

Jože TOPORIŠIČ, 1997: Spremna beseda k Ramovševemu Zbranemu delu II. *Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki*. (Dela/Opera 23/II, Razred za filološke in literarne vede/Classis II: Philologia et litterae). Ur. Jože Toporišič. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti. 815–826.

Jože TOPORIŠIČ, 2003: Nahtigalovo imensko oblikoslovje slovenščine v slovanskih jeziki. *Oblikoslovne razprave*. Ljubljana: Založba ZRC. 384–393.

Zusammenfassung

DIE MORPHOLOGIE DER SLOWENISCHEN SPRACHE VON FRAN RAMOVŠ

Das große Projekt *Historische Grammatik der slowenischen Sprache* konnte Ramovš nicht fertigstellen, da seine Arbeitspläne durch den Zweiten Weltkrieg und die Krankheit unterbrochen wurden. Das Kapitel zur Syntax fehlte völlig, und nur ein Teil der historischen Morphologie wurde veröffentlicht. Es handelte sich um Mitschriften, die nach seinen Vorlesungen an der Philosophischen Fakultät in den Studienjahren 1947/48 und 1948/49 von den Studenten Pavle Merku, Mitja Sovre und Breda Pogorelec angefertigt wurden. Ramovš überprüfte das gesammelte Material und verstand es als eine angemessene Aufzeichnung dessen, was er während der Vorlesungen „an die Tafel schrieb“. *Die Morphologie der slowenischen Sprache* erschien 1952 mit seinem kurzen Vorwort (die Erläuterung zur Entstehung der Mitschriften verfasste er nur vier Monate vor dem Tod) und mit dem Hinweis, dass er sich bemühte, die Erläuterungen einzelner morphologischer Kategorien zu ergänzen, aber sehr „komprimiert“ und innerhalb der durch die „Textgrenzen“ beschränkten Korrekturen.

Das „große Werk“ konnte nicht vollendet werden. Die historische Morphologie folgte dem damals vorherrschenden Strukturalismus und der strukturalistischen Methode in der Sprachwissenschaft nicht. Bevorzugt wurden die historisch-vergleichende Methode und die historische Erforschung dialektaler Phänomene, also Methoden der junggrammatischen Schule, die Ramovš unter seinen Schülern verbreitet hatte. Ausgehend von *ide**, *psl*. und *scs* behandelte er die slowenische Deklination nach Stämmen (*o*-Deklination, *u*-Deklination, *a*-Deklination, *i*-Deklination, konsonantische Flexion), bezüglich der Konjugation präsentierte er eine von der Infinitivbasis ausgehende Verbklassifikation (Dobrovský und Miklošič) und eine von der Präsensbasis abgeleitete Klassifikation (Schleicher und Leskien). Sodann folgt seine eigene Behandlung von Präsens, Imperativ, Aorist, Imperfekt, Konditional, Partizipien, Infinitiv, Supinum und beschreibenden Verbformen.

Damit das Scriptum über den lediglich „verdichteten, aber dennoch durchsichtigen“ Charakter eines unvollständig gestalteten Textes hinausgeht und methodisch vergleichbar wäre mit dem *Konsonantismus* (1824), der *Dialektologie* (1935) und der *Kurzen Geschichte der slowenischen Sprache* (1936), fehlen (1) eine genauere Darstellung der Suffix-Transformation vom Indoeuropäischen zur modernen slowenischen Schriftsprache unter Berücksichtigung bewährter sprachwissenschaftlicher Methoden, geographischer Linguistik und etablierter neuerer linguistischer Richtungen; die Darstellung der (2) historischen Entwicklung morphologischer

Kategorien und ihrer funktionalen Unterschiede; (3) die Erarbeitung neuer Kategorien und die Darstellung der Entwicklung von Wortarten, Formenbildung und Formenveränderbarkeit in der Geschichte der slowenischen Sprache; (4) Hinweis auf Hauptentwicklungsrichtungen; (5) „umfassende Beschreibung der Entwicklung der slowenischen Morphologie samt Vokabular“, (6) „umfassende Erörterung sprachlicher Leistungen der Hauptautoren in der Geschichte der slowenischen Schriftsprache“ und (7) die Berücksichtigung morphologischer Besonderheiten der zentral- und ostslowenischen Schriftsprache – für das 16. Jahrhundert wurde das entsprechende Modell in der Monographie *Slowenische Schriftsprache des 16. Jahrhunderts* (2009) von Majda Merše festgelegt.

Tuja moška osebna imena in njihovi svojilni pridevniki v Breznik-Ramovšem *Slovenskem pravopisu 1935*¹

Irena Stramljič Breznik

Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike
in književnosti, Koroška cesta 160, SI 2000 Maribor; irena.stramljic@um.si

Težišče Ramovševega dela sta bili dialektologija in zgodovinska slovnica slovenskega jezika. Vendar je kot odličen poznavalec slovenskega vokalnega sistema z Breznikom soavtorsko sodeloval tudi pri izdaji pravopisa iz leta 1935, v katerem je prevzel pravorečni del – naglaševanje, vokalne kvalitete in razlike med pisavo in izreko. V prispevku se zato posvečamo v *Slovenski pravopis 1935* zajetim tujim osebnim lastnim imenom in prikazu njihovega izgovora – kar je nedvomno Ramovševo dragoceno delo –, po katerem so se uravnavala pravila za izražanje svojine. Takratna uveljavljena pravila za tvorbo izlastnoimenskih svojilnih pridevnikov na podlagi izpisov več kot sto v pravopis zajetih moških priimkov iz drugih (tujih) jezikov primerjamo s trenutno veljavnimi pravopisnimi pravili in usmeritvami sodobnega slovenskega knjižnega jezika, zajetimi v tovrstno različnih razpoložljivih virih.

Der Schwerpunkt der Forschungsarbeit von Fran Ramovš lag auf der Dialektologie und historischen Grammatik der slowenischen Sprache. Als ausgezeichnete Kenner des slowenischen Vokalsystems verfasste er, zusammen mit Breznik, auch die slowenische Orthographieregelung (*Slovenski pravopis 1935*), in der er den orthoepischen Teil – Betonung, Stimmqualitäten und Unterschiede zwischen Schrift und Aussprache – verantwortete. Im Beitrag werden daher die in der Rechtschreibung behandelten fremden Personennamen und ihre Aussprache thematisiert. Hierbei handelt es sich zweifellos um ein wertvolles Werk von Ramovš, da dadurch u. a. die Regelung zum Ausdruck der Eigentumsverhältnisse festgelegt wurde. Die von Ramovš aufgestellten Regeln zur Bildung deonymischer Possessiv-Adjektive werden anhand der empirischen Daten aus dem *Pravopis* (mehr als hundert männliche Familiennamen aus anderen bzw. Fremdsprachen wurden berücksichtigt) mit den aktuellen orthographischen Regeln und Ausrichtungen der gegenwärtigen slowenischen Schriftsprache verglichen.

Ključne besede: Fran Ramovš, *Slovenski pravopis 1935*, prevzeti priimki moških oseb, besedotvorje, izražanje svojine

Schlüsselwörter: Fran Ramovš, *Slovenski pravopis 1935*, übernommene Familiennamen männlicher Personen, Wortbildung, Ausdruck von Eigentum

¹ Prispevek je nastal v okviru Raziskovalnega programa št. P6-0156 (Slovensko jezikoslovje, književnost in poučevanje slovenščine (2020–2025) vodja programa prof. dr. Marko Jesenšek), ki ga sofinancira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna.

Fran Ramovš v besedi sodobnikov in poznavalcev

Jubilejni zapisi so bili priložnost, ko so se Ramovševi sodobniki izrekli o njegovem delu in o tem, kako so ga dojemali kot človeka. Prepoznali so tri temeljne sestavine njegove osebnosti: priklenjenost na slovensko zemljo, vero v resnico in plemenit človečanski etos (Ocvirk 1950: 224). In nič manj odlične niso bile ocene njegovega dela (Ocvirk 1950: 223–224):

Kar občudujemo pri njem, ni le obsežno znanje, dognanost metode, jasnost in prodornost misli – lastnosti, ki tako značilno uravnavajo njegovo raziskovanje – marveč še prav posebno smisel za strnitev izsledkov v večje enote, nadarjenost za dograditev široko zasnovanih, problemsko v sebi zaključenih stavb. To potrjujeta *Historična gramatika slovenskega jezika* in *Kratka zgodovina slovenskega jezika*, dve osrednji mojstrovini njegove znanstvene dejavnosti; a o tem govori tudi dolga vrsta študij in razprav. Zato je vsaka njegova razprava korak naprej na poti do višjega spoznanja, a hkrati korak bliže k dokončni razjasnitvi najvažnejših vprašanj našega jezikovnega razvoja.

Prepoznana in priznana mu je bila tudi predanost raziskovalnemu delu (Bezlaj 1950: 225):

Vse življenje je posvetil slovenščini, toda zajel jo je v tako globino in širino, da se nobeno temeljno delo o slavistiki ne bo moglo v bodoče izogniti rezultatom njegovih opazovanj.

Po besedah Tineta Logarja so bila ključna področja Ramovševega dela Brižinski spomeniki (Ramovš 1937) in priprava zgodovinske slovnice slovenskega jezika, v okviru katere je realiziral drugo *Konzonantizem* (Ramovš 1924), sedmo poglavje *Dialekti* (Ramovš 1935) in prvi del dodatka k temu poglavju *Kratko zgodovino slovenskega jezika I* (Ramovš 1936). Po avtorjevih popravkih je bilo odobreno za tisk še peto poglavje (*Morfologija slovenskega jezika*, 1952), ki je bilo nastalo po njegovih predavanjih.

Prav zato se z urejanjem knjižnega jezika ni preveč rad ukvarjal, vendar je na to področje posegel dvakrat: pri z Breznikom soavtorski izdaji pravopisa 1935, kjer je sodeloval pri pravorečju. Njegovo področje so bili naglaševanje, vokalne kvalitete ter razlike med pisavo in izreko. Nato pa je sodeloval še pri izdaji pravopisa 1950 (Logar 1952/53: 159).

Ramovševo delo pri *Slovenskem pravopisu* 1935

Breznik-Ramovšev pravopis 1935 (SP 1935) je ob stoletnici Ramovševega rojstva že doživel primerjalno oceno glede na *Slovenski pravopis* iz leta 1920 (SP

1920), ki velja za Breznikov pravopis (Toporišič 1991: 115–126). Avtorjev namen primerjave je bil, da bi tako lažje ovrednotil Ramovšev soavtorski delež, čeprav ni izključeval Breznikovega napredka in realnejšega gledanja na pravopis, kot ga je imel leta 1920.²

SP 1935 je tako po dveh individualnih (SP 1899 in SP 1920) postal večavtorsko delo, kar postane stalnica vseh naslednjih priročnikov. Po Toporišičevi oceni je SP 1935 sledil vsebini predhodnega pravopisa iz leta 1920, posebnost je bilo le poglavje O pisavi in sklanji tujih lastnih imen, kar je šlo po Toporišičevi (1991: 117) oceni prek okvira čistega pravopisja.

Kot zanimivost (Toporišič 1991: 120) je izpostavil odstavek o prevzetih besedah v obeh pravopisih,³ ki kaže, da je bil SP 1920 bolj purističen kakor SP 1935. Ramovševa vloga kot pravorečnika je bila zaznamovati neslovenski izgovor črk v tujih besedah, ki so sicer v pravopisu večinoma ostale, le da niso bile več prepovedane, ampak le odsvetovane, npr. *adagio* (-gio izg. -džo), *Balzac* (balzák), *Beranger* (berāžé), *Boccaccio* (bokkáčo), *Bourges* (burž). Toporišič (1991: 120) je opozoril, da ima SP 1920 malo lastnih imen (*Afričan, Ambrož, Američan, Bela krajina, Bog, Dom in svet, Evropec*), zato se je s stališča oblikoslovnih rešitev ustavil v novem poglavju SP 1935 O pisavi in sklanji tujih lastnih imen in prikazal oblikoslovne rešitve pri posameznih tipih tujih lastnih imen, npr.: *Mickiewicz* or. »*Mickiewiczem* (kakor *kovač*) (XII) proti *Diderot -a* prid. *Diderotov* (izg.: *didró, didrója, didrójev*)«, *Baltimore Baltimora* proti *Cambridge Cambridgea*. Od drugega oblikoslovnega pa je omenil še primere, npr. *Stiks Stiga, Lahes Laheta, Herakles Herakleja, Tetis Tetide, Livij, Ovid* in svojilni pridevnik od *Čehov* je *Čehovlji* (XIII).

Tudi Dobrovoljc (2004: 59–68) je SP 1935 ovrednotila in uvrstila v sistematičen pregled zgodovine slovenskega pravopisja. Poudarila je, da je to prvi pravopis, ki ga je izdala ustanova, tj. pravopisna Komisija Znanstvenega društva v Ljubljani. Odmevi ob izidu po avtoričinem mnenju, oblikovanem na podlagi številnih navedkov iz takratnih kritik in ocen, kažejo, da ni v celoti izpolnil

² Slovenski pravopis 1935 je bil ob izidu deležen velike pozornosti, o čemer priča zbrana bibliografija (Toporišič 1982: 436). Posebej pa izpostavlja Glonarjevo kritiko in Breznikove odgovore pod naslovom Ocenjevalcem Slovenskega pravopisa, ki so izhajali v več številkah časopisa *Slovenec* (1936).

³ SP 1935: »Tujke, lastnina knjižnega jezika, so tolmačene z domačimi izrazi ali pa so opisane; pripisani so uporabni in uporabljeni slovenizmi. V ležečem tisku so morebitne izgovorne posebnosti navedene. Enačaj (=) kaže ali enakost izrazov (sinonima) ali pa pravilno slovensko izražanje.«

SP 1920: »Besede, ki so zaznamovane s križem se ne smejo rabiti. Posebno se je ogibati besed rečenic tujega (nemškega, francoskega in italijanskega) izvora. Pri latinskih in grških besedah so pristavljeni slovenski izrazi; kjer imamo dobre slovenske besede, se izogibajmo tudi latinskih in grških tujk.«

pričakovanj svojih uporabnikov, zlasti ne tistih, ki so bili »željni avtoritativnega in jasnega jezikovnega zakona«, ker je novi pravopis od uporabnika zahteval več jezikovnega znanja in suverene izbire jezikovnih sredstev (Dobrovoljc 2004: 60). Celo sam Ramovš je kritično ocenil Breznika, da se ni znal »otresti zastarelega nazora, da ima pravilnost knjižnega jezika podlago v zgodovinski utemeljenosti in ne v skladnosti s svojo posebno strukturo in v splošni rabi« (Dobrovoljc 2004: 61). Enako tudi Kolarič kot zagovornik opisne normativnosti je načela stroge pravilnosti in etimološke utemeljenosti označil kot zgrešena, ker je treba upoštevati tudi rabo, čeprav je nedosledna in nedorečena, saj je pravopisni slovar priročnik za vsakdanjo praktično rabo, ne pa za teoretični študij jezika (Dobrovoljc 2004: 62–63).

Ramovšev največji prispevek je v pravorečnem delu s pravorečnimi pravili, naglasi in dodanimi izreki, saj je SP 1935 prvi pravopis z onaglašeni iztočnicami.

SP 1920

H.
hábati in hebáti, ám; habniti in hebníti; hábát in hebát
hahjíati, ám; voda iz lukenj hahljá; hahljíati se, hahljáv, hahljavec, hahljávka
halja, haljica
 harmonija; soglasje, sklad, skladnost; prid. soglasen, skladen
 † hasek, hasen (*madž.*); **koziš**, prid
hěl, hčere, hčerin, ina, ino († hčerni), hčerinji, hčernji
 hegemonija; vodstvo, načelstvo, prvenstvo
 hebetáti, ám (*se*)
 heterogen; raznovrsten, raznoteren; različon
 hiat; zev
 hijena
 hirati, am; hirav, hiravec, hiravka, hiravnica in hiralnica
 hišna
 hištrna

homogen; istovrsten, istoroden, enak
 † honeten (*fr. honnête*), šastem, čistit, čislán, pošten
 honorar; nagrada, gl. nagraditi
 horizont; okzor, obzorje; horizontalen, vodoraven
 hoteti, hočem, čem; nečem, nočem; češ (*glej pod češ!*)
 hoč (= hočes)
 hrani, hranjenje, hramba; hranilnica, hranilnik
 das Futteral
 hrapav, ava o hrčtica, Kie
 hrepenenje
 hrbelazec, hrbelastvo
 hrpa († grip); *nem. Grippe*, *fr. grippe*, je slovenskega izvora!; hripav, hripavec, hripavica
 hrkati, hrkav, hrkavec, hrkavka, hrkavnica
 hrustati, hrustav, hrustavec, hrustavka
 hruska, brušev, bruševac, bruševka, bruševica, bruševina
 hrvatski in hrvaški

SP 1935

H
 h predlog pred g in k, n. pr. h glavaru, h kovaču
 Haag, -a m.; haški, -a, -o
 habát, -a m.; habátov, -a, -o; habátovje, -a s. = hebát
 hábati, -am, svatí; hábanje, -a s.; hábniti, -nem; hábnjenje, -a s.
 habitualen, -álna, -o, navaden, vaje
 Hádrian, -a m., rimski cesar
 hadrián, -a m., koper
 hágiografija ž., življenjepis svetnikov
 hahljíati (*pog. hahljati*), -ám; vino iz soda hahljá; hahljánje, -a s.; hahljáv, -áva, -o; hahljavec, -vca m.; hahljávka ž.
 hájdi medmet; hájdiva, -dita, -dimo, -dite
 Hájdúk Véljko; rod. Hájdúka Véljka; svoj. prid. Hájdúk Véljkoví, -a, -o
 hádra (*hádra*) ž., 1. plevel, 2. psovka človeku
 hája ž., hájlica ž.
 Háloze ž. množ.
 halóže, -a s.
 halucinacija ž., zmota čutov,

harmonija ž., soglasje, skladnost; harmóničen, -čna, -o, skladen, ubran
 harmónika ž., tudi množ. harmónike
 harpija ž., požrešna besedna ptica
 harpána ž.; harpónar, -ja m. hásek, -ska m.; hásniti, -em (*madž.*) = korist, koristiti
 hausse (*ós*), dvig vrednostnih papirjev na borzi
 havbica ž., vrsta topov
 hávelok, -a m., vrsta plašča
 Havre (*ávr*); rod. Havra; v Havru
 hazárd, -a m., igra na slepo srečo; hazárden, -dna, -o; hazárdna igra; hazardirati, -am
 hazéna ž.; hazenášica ž.
 hči ž., 2. hčere; 3. 5. hčeri; 4. hčér; 6. s hčérjo; dvoj. 1. 4. hčéri; 2. hčéri; 3. 5. 6. hčérama; množ. hčére, 2. hčér, hčerá, hčeri; hčéram, -ah, -ami; manjš. hčérka; v otroškem govoru: hčérkica; prid. hčérin, -a, -o; hčérinji, -a, -e; hčérstvo, a- s.

Slika 1: Primerjava iztočnic za črko h v SP 1920 in SP 1935

Tuja osebna lastna imena in oblike v SP 1935

Kot že omenjeno, je v SP 1935 novost glede na SP 1920 (le-ta ima v slovarskem delu malo lastnih imen in nobenega tujega) poglavje O pisavi in sklanji tujih lastnih imen (XII–XIV). Na kratko predstavljamo le napolitla za tuja osebna lastna imena, brez staroklasičnih, prav tako so izpuščeni primeri za tuja zemljepisna lastna imena:

Tuja lastna imena se v slovenščini pišejo v tuji ali domači obliki. S slovenskih pravopisom (po izreki) jih pišemo v knjigah, ki so namenjene preprostem ljudstvu.

Tuje lastna imena se ravna po naslednjih pravilih. /.../

2. Slovanska lastna imena pišemo v nespremenjeni obliki; /.../. Sklanjamo jih po zgledu slovenskih osnov *Mickiewicz* (izg. *Mickjevič*), rod. *-cza*, daj. *-czu*, orod. *-czem* (kakor slov. *kovač*). Imena s češko končnico *-cký* (n. pr. *Palacký*), poljsko končnico *-cki* (n. pr. *Krasicki*) in *-ski* (*Pilsudski*), rusko končnico *-ski* (n. pr. *Dostojevski*) sklanjamo po zgledu slov. *Koseski*, tedaj: *Palacký*, *Palackega*; *Krasicki*, *Krasickega*; *Dostojevski*, *Dostojevskega* itd. Ruska imena na *-oj* in *-ov* (prvotno pridevnik, n. pr. *Tolstoj*, *Gorčakov*) sklanjamo kot slov. samostalnice, n. pr. *Tolstoj*, *Tolstoja*, *Tolstoju*; *Trubeckoj*; *Gorčakov*, *Gorčakova*, *Gorčakovu*; *Čehov*, *Čehova* itd.; pridevniki imen na *-ov* imajo končnico *-ovlji*, *-ovlja*, *-ovlje*, n. pr. *Čehovlje črtice*. /.../

4. Lastna imena drugih jezikov pišemo v nespremenjeni obliki. Sklanjatev se ravna v pisavi po tuji pisni osnovi, v izreki pa po tuji fonetični (glasovni) osnovi, n. pr. *Descartes*, rod. *Descartesa*, svoj. prid. *Descartesov* (izg.: dekárt, dekárta, dekártov); /.../ *Diderot*, rod. *Diderota*, prid. *Diderotov* (izg.: didró, didrója, didrójev).

Glede sklanjatve pomni:

a) V odvisnih sklonih odpahnamo nemi *-e-*, razen v primerih, kjer označuje izreko spred stoječega soglasnika. Zgledi: /.../ *Morse* (izg.: mors), *Morsa*, *Morsov aparat*; *Lafontaine* (izg.: lafotên), rod. *Lafontainea*, prid. *Lafontainov*. Če nemi *-e-* označuje izreko spred stoječega soglasnika, ga pridržimo, n. pr. /.../ *George* (izg.: džordž; angleški gospodarstvenik), rod. *Georgea* (izg.: džordža), *Georgeov* (izg.: džordžov); *Lesage* (izg.: lesáž), rod.

Lesagea (izg.: lesaža), *Lesageov* (izg.: lesažov). Če bi oblika z odpahnjanim *-e* postala nejasna, ga pridržimo, n. pr. *Poe* (Edgar), rod. *Poeja*, prid. *Poejev* (izg.: pó, pója, pójev). b) Osnovam na *-e*, *-i* in na poudarjeni samoglasnik pritikamo končnico *-j-*; osnove na *-e*: *Goethe* (izg.: göte), rod. *Goetheja*, svoj. prid. *Goethejev*; *Bramante*, *Bramanteja*, *Bramantejev* itd.; osnove na *-i*: /.../ *Manzoni* (izg.: manconi), *Manzonija*, *Manzonijev*; osnove na poudarjeni samoglasnik: *Zola* (izg.: zolá), rod. *Zolaja*, prid. *Zolajev*; *Hugo* (izg.: ügó) *Viktor*, *Hugoja* (izg.: ügója); *Barthou* (izg.: bartú), rod. *Barthouja*; *Boileau* (izg.: bwaló), *Boileauja* (izg.: bwalója); *Bourdaloue*, rod. *Bourdalouja*; *Richelieu*, rod. *Richelieuja*.

Če se skupina samoglasnikov končuje na *-i* (*-y*), se *-j-* ne piše, n. pr. /.../ *Macaulay* (izg.: mekóli), rod. *Macaulaya* (izg.: mekólija) /.../.

c) Ostale osnove gredo po slov. zgledih, n. pr. *Brentano*, rod. *Brentana*, daj. *Brentanu* (kakor slov. *Jenko*); *Boccaccio* (izg.: bokkáčo), rod. *Boccaccia* (izg.: bokkáča), svoj. prid. *Boccacciov* (izg.: bokkačov); (pri tujih imenih se *-o-* za mehкими soglasniki ne spreminja v *-e-*!) /.../.

V nadaljevanju predstavljamo slovarski prikaz v iztočnicah nastopajočih moških osebnih lastnih imen slovanskega ali drugega tujega izvora, brez staroklasičnih (grških in latinskih), upoštevali smo tudi biblična. Iz preglednice je razvidno, s katerimi podatki so bila opremljena in kako dosledno.⁴

⁴ Stolpčni prikaz prikazuje najpogostejše sestavine geselskih člankov, ki zaradi preglednosti ne sledijo zaporedju prikaza v slovarju.

Preglednica 1: Tuja osebna lastna imena v SP 1935

Tuje osebno lastno ime	Izgovor osnovne oblike	Rodilnik, ponekod z izgovorom	Svojilna oblika, ponekod z izgovorom	Ponazoritev svojine, ponekod z dodanim izgovorom	Dodatno pojasnilo ali oblika, ponekod z izgovorom
<i>Abel</i> ⁵		<i>Abela</i>		<i>Abelova daritev</i>	
<i>Adam</i>	(<i>ádam</i>)	<i>-a</i>	<i>Adámov, -a, -o</i> ⁶	<i>Adámovo jabolko</i>	
<i>Ahmet páša</i>		<i>Ahmet paše</i>	<i>Ahmetpášin</i>		
<i>Aksákov</i>		<i>-a</i>	<i>Aksákovljev</i>		
<i>Ambrózij</i>		<i>-a</i>			(svetniško ime) <i>ambroziánski</i>
<i>Ampère</i>	(<i>ampêr</i>)	<i>-ra</i>	<i>Ampèrov</i>		fizik; <i>ampêr</i> elektrotehnična enota
<i>Andréjev, Leonid</i>		<i>Andréjeva</i>		<i>Andréjeva drame</i> ali <i>Andréjevljeve drame</i>	
<i>Arsen</i>		<i>-a</i>			<i>knez Arsen</i>
<i>Artaksêrks</i>		<i>-a</i>	<i>Artaksêrksov</i>		
<i>Avaréscu</i>	(<i>cu</i> izg. <i>ku</i>)	<i>Avaréscu</i> (<i>ca</i> izg. <i>ka</i>)	<i>Avaréscov (-kou)</i>		
<i>Baffin</i>	(<i>bêfin</i>)	<i>-a</i>		<i>Baffinov zaliv, Baffinovo otočje</i>	angl. pomorščak
<i>Balzac</i>	(<i>balzák</i>)		<i>Balzacov (balzákov)</i>		
<i>Barthou</i>	(<i>bartú</i>)	<i>Barthouja</i>	<i>Barthoujev</i>		
<i>Baudelaire</i>	(<i>bodlêr</i>)	<i>Baudelaire</i>	<i>Baudelairov</i>		<i>baudelaírski</i>
<i>Beaumar-chais</i>	(<i>bomaršé</i>)	<i>Beaumar-chaisa (bomaršéja)</i>	<i>Beaumar-chaisov (bomaršéjev)</i>		

⁵ Slovnicega kvalifikatorja za moški spol, ki je v slovarskem delu za rodilniško obliko podan kot krajšava (m.), nismo zapisovali, ker so upoštevani priimki le moškega spola.

⁶ V slovarju je svojilni pridevnik podan vselej za vse tri spole po vzorcu tega primera. V nadaljevanju navajamo samo obliko za moški spol.

Tuje osebno lastno ime	Izgovor osnovne oblike	Rodilnik, ponekod z izgovorom	Svojilna oblika, ponekod z izgovorom	Ponazoritev svojine, ponekod z dodanim izgovorom	Dodatno pojasnilo ali oblika, ponekod z izgovorom
<i>Beethoven</i>	<i>-vna</i>		<i>Beethovnov</i>		
<i>Bérial</i>			<i>Bérialov</i>		
<i>Béranger</i>	<i>(berāžé)</i>	<i>Bérangera</i> <i>(berāžéja)</i>	<i>Bérangerov</i> <i>(berāžéjev)</i>		francoski pesnik
<i>Berlioz</i>	<i>(berlióz)</i>		<i>Berliózov</i>		franc. skladatelj
<i>Boccaccio</i>	<i>(bokkáčo)</i>	<i>Boccaccia</i> 3. <i>Boccacciu</i> <i>(-ču)</i> , 6. z <i>Boccacciom</i> <i>(-čom)</i>	<i>Boccacciov</i> <i>(-čov)</i>		
<i>Boileau</i>	<i>(bwaló)</i>	<i>Boileauja</i> <i>(bwalója)</i>	<i>Boileaujev</i> <i>(bwalójev)</i>		franc. kritik
<i>Bonapárte</i>		<i>Bonapárteja</i>	<i>Bonapártejev</i>		<i>bonapartist</i>
<i>Borghese</i>	<i>(borgéze)</i>	<i>Borgheseja</i>	<i>Borghesejev</i>		
<i>Borghesi</i>	<i>(borgézi)</i>	<i>Borghesija</i>	<i>Borghesijev</i>		
<i>Bossuet</i>	<i>(bosüé)</i>	<i>Bossueta</i> <i>(bosüéja)</i>	<i>Bossuetov</i> <i>(bosüéjev)</i>		
<i>Bourdaloue</i>	<i>(burdalú)</i>	<i>Bourdalouja</i> <i>(burdalúja)</i>	<i>Bourdaloujev</i> <i>(burdalújev)</i>		franc. pridigar
<i>Bramánte</i>		<i>Bramántejaa</i>	<i>Bramántejev</i>		
<i>Brentáno</i>		<i>-a</i>		<i>Brentánovi spisi</i>	
<i>Brusílov</i>		<i>-a</i>		<i>ofenziva Brusílova</i> ali <i>Brusílovljeva ofenziva</i>	
<i>Búddha</i>		<i>-e</i>	<i>Búddhov</i>	<i>Búddhovo svetišče</i>	<i>budízem, budíst, budístičen</i>
<i>Búkovac Vlaho</i>		<i>Búkovca</i>		<i>Bukovčeve slike</i>	
<i>Cár Lázar</i>		<i>Cárja Lázarja</i>		<i>Cár Lázarjeva vojska</i>	
<i>Carlyle</i>	<i>(karlájł)</i>	<i>Carlyla</i>	<i>Carlylov</i>		angl. zgodovinar

Tuje osebno lastno ime	Izgovor osnovne oblike	Rodilnik, ponekod z izgovorom	Svojlina oblika, ponekod z izgovorom	Ponazoritev svojine, ponekod z dodanim izgovorom	Dodatno pojasnilo ali oblika, ponekod z izgovorom
<i>Cervantes, Miguel de –</i>	(servántes)	<i>Cervantesa</i>	<i>Cervantesov</i>		
<i>Chénier</i>	(šenjé)	<i>Chéniera</i> (šenjéja)	<i>Chénierov</i> (šenjéjev)		franc. pesnik
<i>Comte</i>	(kõt)	<i>Comta</i>	<i>Comtov</i>		filozof
<i>Correggio</i>	(koredžo)	<i>Correggia</i> (-dža), <i>Correggiu</i> (-džu)	<i>Correggiov</i> (džou, -va, -o)		ital. slikar
<i>Coulomb</i>	(kulō)	<i>Coulomba</i> (kulóna)		<i>Coulombov</i> (kulónov) zakan	<i>coulomb</i> enota
<i>Čehov</i>	(čéhou, -va)	-a	<i>Čehovlji</i>	<i>Čehovlje</i> črtice ali črtice Čehova	rus. pisatelj
<i>Descartes</i>	(dekárt)	<i>Descartesa</i> (dekárta)	<i>Descartesov</i> (dekártov)		
<i>Diderot</i>	(didró)	<i>Diderota</i> (didroja)	<i>Diderotov</i> (didrójev)		
<i>Diesel</i>	(dížal)	-sla		<i>Dieslov motor</i> (dížlov)	
<i>Don Juan</i>	(don huán)	<i>Don Juana</i>			<i>donjuanski</i> (donhuánski); <i>donjuanščina</i> (donhuánščina)
<i>Dostojévski</i>		-skega		<i>Dostojevskega</i> (ne: <i>Dostojevskijev</i>) roman	
<i>Dumas</i>	(dümä)	<i>Dumasa</i> (dümäja)	<i>Dumasov</i> (dümäjev)		
<i>France Anatole</i>	(fräs anatól)	<i>Francea</i> (fräsa) <i>Anatola</i> (anatóla) ali <i>Anatola Francea</i>	<i>Anatole Franceov</i> (fräsov)		

Tuje osebno lastno ime	Izgovor osnovne oblike	Rodilnik, ponekod z izgovorom	Svojilna oblika, ponekod z izgovorom	Ponazoritev svojine, ponekod z dodanim izgovorom	Dodatno pojasnilo ali oblika, ponekod z izgovorom
<i>Galiléo</i> <i>Galiléi</i>	<i>Galiléa</i> <i>Galiléija</i>		<i>Galiléo</i> <i>Galiléijev</i>		
<i>Galváni</i>		<i>-ija</i>			fiziolog <i>galvanski,</i> <i>galvanizem,</i> <i>galvanizirati,</i> <i>galvanometer,</i> <i>galvanoplastika</i>
<i>Gama</i> <i>Vasco da</i>	<i>(vásko)</i>	<i>Game</i> <i>(in Gama)</i>	<i>Gamov</i>		
<i>George</i>	<i>(Žórž)</i>	<i>Georga</i> <i>(Žórža)</i>	<i>Georgeov</i> <i>(Žóržov)</i>		franc. osebno ime
<i>George</i> <i>Lloyd</i>	<i>(džórdž)</i>	<i>Georgea</i> <i>(džórdža)</i>	<i>Lloyd</i> <i>Georgeov</i> <i>(džórdžov)</i>		angl. osebno ime
<i>Gladstone</i>	<i>(gladston)</i>	<i>Gladstona</i>	<i>Gladstonov</i>		angleški državnik
<i>Goethe</i>		<i>-theja</i>	<i>Goethejev</i>		
<i>Gorčakov</i>		<i>Gorčakóva,</i> daj. <i>Gorčakóvu</i>	<i>Gorčakovlji</i>	n. pr. <i>okrožnica</i> <i>Gorčakóva</i> ali <i>Gorčakó-</i> <i>vlja</i>	ruski državnik
<i>Górki</i> <i>Máksim</i>		2. <i>Górkega;</i> 3. <i>Górkemu</i>		<i>črtice</i> <i>Maksima</i> <i>Gorkega</i>	rus. pripovednik;
<i>Hájduk</i> <i>Véljko</i>		<i>Hájduka</i> <i>Véljka</i>	<i>Hájduk</i> <i>Véljkov</i>		
<i>Heine</i>	<i>(hájne)</i>	<i>-neja</i>	<i>Heinejev</i>		
<i>Herriot</i>	<i>(erjó)</i>	<i>Herriota</i> <i>(erjója)</i>	<i>Herriotov</i> <i>(erjójev)</i>		
<i>Hobbes</i>	<i>(hòbz)</i>	<i>Hobbesa</i> <i>(hòbza)</i>	<i>Hobbesov</i> <i>(hòbzov)</i>		angl. filozof
<i>Hughes</i>	<i>(hjuz)</i>	<i>Hughesa</i> <i>(hjuza)</i>	<i>Hughesov</i> <i>(hjuzov)</i>		

Tuje osebno lastno ime	Izgovor osnovne oblike	Rodilnik, ponekod z izgovorom	Svojilna oblika, ponekod z izgovorom	Ponazoritev svojine, ponekod z dodanim izgovorom	Dodatno pojasnilo ali oblika, ponekod z izgovorom
<i>Hugo Viktor</i>	(üigó)	<i>Hugoja</i>	<i>Hugojev</i>		
<i>Hume</i>	(hjum)	<i>Huma</i>	<i>Humov</i>		angl. filozof
<i>Huxley</i>	(höksli)	<i>Huxleya (hökslija)</i>	<i>Huxleyov (hökslijev)</i>		
<i>Jáhve = Jehóva</i>	-eta -ve		<i>Jáhvetov; Jehóvin</i>		
<i>Jákac</i>		<i>Jákca</i>	<i>Jákčev</i>		osebno lastno ime
<i>Karađórđe</i>		<i>Karađórđa</i>	<i>Karađórđev</i>		<i>Karađórđeviči</i>
<i>Kneipp</i>	(knajp)				<i>knajpati se</i>
<i>Kotzebue Avgust</i>	(Kócebu)	<i>Kotzebuj</i>	<i>Kotzebujev</i>		dramatik
<i>Laplace</i>	(laplás)	<i>Laplacea (laplas)</i>	<i>Laplaceov (laplásov)</i>		
<i>Leibniz</i>	lájbnic	<i>Leibniza</i>	<i>Leibnizov</i>		
<i>Lenau</i>					nem. pesnik
<i>Leonardo da Vinci</i>	(vínči)	<i>Leonarda da Vinci</i>	<i>Leonardov da Vinci</i>		
<i>Lérmontov</i>		<i>Lermontova</i>	<i>Lermontova ali Lermontovlje pesmi</i>		
<i>Le Sage ali Lesage</i>	(lə-sáž)	<i>Le Sagea (lə-sáža)</i>	<i>Le Sageov (lə-sážov)</i>		
<i>Linné</i>		<i>Linnéja</i>	<i>Linnéjev</i>		
<i>Locke</i>	(lok)	<i>Locka</i>	<i>Lockov</i>		angl. filozof
<i>Lúter</i>		<i>Lútra</i>	<i>Lútrov</i>		<i>lútrski, lútrstvo, luteránec, luteránka, luteránski</i>
<i>Macaulay</i>	(mekôli)	<i>Macaulaya (mekôlija)</i>	<i>Macaulayov (mekôlijev)</i>		angl. zgodovinar

Tuje osebno lastno ime	Izgovor osnovne oblike	Rodilnik, ponekod z izgovorom	Svojilna oblika, ponekod z izgovorom	Ponazoritev svojine, ponekod z dodanim izgovorom	Dodatno pojasnilo ali oblika, ponekod z izgovorom
<i>Macchia- velli</i>	(<i>makiavéli</i>)	-ija			florentinski politik in zgodovinar; <i>makiavelizem</i> ; <i>makiavelističen</i>
<i>Maniu</i>		<i>Mania</i>	<i>Maniov</i>		rum. državnik
<i>Mesija</i>		2. -ija in -ije	<i>Mesijev</i>		<i>mesijanski</i> ; <i>mesijanstvo</i>
<i>Michelan- gelo</i>	(<i>mikelán- dželo</i>)	-gela	-gelov		
<i>Molière</i>	(<i>moljêr</i>)	<i>Molièra</i>	<i>Molièrov</i>		
<i>Monroe</i>	(<i>manró</i>)	<i>Monroea</i> (-rója)	<i>Monroeov</i> (-rójev)		
<i>Montesqui- eu</i>	(<i>mōteskjö</i>)	<i>Monte- squeiuja</i> (<i>mōteskjöja</i>)	<i>Monte- squeujev</i> (<i>mōteskjöjev</i>)		
<i>Morse</i>	(<i>mōrs</i>)	<i>Morsa</i>		<i>Morsov telegraf</i>	ameriški tehnik
<i>Murillo</i>	(<i>muriljo</i>)	<i>Murilla</i>	<i>Murillov</i> (<i>muriljov</i>)		
<i>Musset</i>	(<i>müsé</i>)	<i>Musseta</i> (<i>müséja</i>)	<i>Mussetov</i> (<i>müséjev</i>)		<i>Alfred</i>
<i>Nietzsche</i>	(<i>níče</i>)	<i>Nietzscheja</i>	<i>Nietzschejev</i>		<i>nietzschejanski</i>
<i>Nobel</i>	(<i>nobèl</i>)			<i>Nobelova nagrada</i>	
<i>Nodier Charles</i>	(<i>nodjé šárl</i>)	<i>Charlesa Nodiera</i> (<i>šárla nodjéja</i>)	<i>Charles Nodierov</i> (<i>šárl nodjéjev</i>)		franc. pisatelj
<i>Nóe</i>		<i>Nóeta</i>	<i>Nóetov</i>		
<i>Ohm</i>	(<i>óm</i>)			<i>Ohmov zakon</i>	matematik; <i>ohm</i> enota za merjenje električnega upora

Tuje osebno lastno ime	Izgovor osnovne oblike	Rodilnik, ponekod z izgovorom	Svojlina oblika, ponekod z izgovorom	Ponazoritev svojine, ponekod z dodanim izgovorom	Dodatno pojasnilo ali oblika, ponekod z izgovorom
<i>Petrarca</i>	(petrárka)	2. 4. -ca, 3.; 5. -cu; 6. -om	<i>Petrarcov</i> (-kou)		
<i>Poe Edgar</i>	(pó)	<i>Poea</i> (pója)	<i>Poeov</i> (pójev)		
<i>Rabelais</i>	(rablé)	<i>Rabelais</i> (rabléja)	<i>Rabelaisov</i> (rabléjev)		franc. satirik
<i>Racine</i>	(rasin)	<i>Racina</i>	<i>Racinov</i>		franc. dramatik
<i>Richelieu</i>	(rišljö)	<i>Richelieuja</i> (rišljöja)	<i>Richelieujev</i> (rišljöjev)		franc. državnik
<i>Rómeo</i>		<i>Romea</i> , z <i>Romeom</i>	<i>Romeov</i>		<i>Romeo</i> (in <i>Julija</i> , drama)
<i>Rousseau</i>	(rusó)	<i>Rousseauja</i> (rusója)	<i>Rousseaujev</i> (rusójev)		
<i>Sardou</i>	(sardú)	<i>Sardouja</i> (sardújev)	<i>Sardoujev</i> (sardújev)		
<i>Shakespeare</i>	(šékspir)	<i>Shakespeara</i>	<i>Shakespeareov</i>		
<i>Šénoa</i> <i>Avgust</i>		2. <i>Šénoa</i> ali <i>-noe</i> ; 3.,5. <i>-nou</i> in <i>-noi</i> ; 4. <i>-noa</i> in <i>noo</i> ; 6. <i>-noom</i> in <i>-noo</i>	<i>Šénoin</i>		
<i>Ševčénko m</i>		-a	<i>Ševčénkov</i>		
<i>Taine</i>	(tên)	<i>Taina</i>	<i>Tainov</i>		
<i>Tasso</i> (<i>Torquato</i>)		<i>Tassa</i> (<i>Torquata</i>)	<i>Torquato</i> <i>Tassov</i>		
<i>Tintoretto</i>		<i>Tintoretta</i>	<i>Tintorettov</i>		ital. slikar
<i>Titulescu</i>	(-lésku)	<i>Titulesca</i> (-léska)	<i>Titulescov</i> (-léskou)		
<i>Tólstoj</i>			<i>Tólstojev</i>		
<i>Toricelli</i>		<i>Toricellija</i>	<i>Toricellijev</i>		

Tuje osebno lastno ime	Izgovor osnovne oblike	Rodilnik, ponekod z izgovorom	Svojilna oblika, ponekod z izgovorom	Ponazoritev svojine, ponekod z dodanim izgovorom	Dodatno pojasnilo ali oblika, ponekod z izgovorom
<i>Turgénjev</i>				<i>povesti Turgenjeva</i> ali <i>Turgénjevlje povesti</i>	
<i>Tutan-kámon</i>				<i>Tutan-kámonova grobnica</i>	
<i>Wágnier</i>	<i>-ja</i>				<i>wagnerjánski</i>
<i>Wallace</i>	<i>(vôles)</i>	<i>Wallacea (vôlesa)</i>	<i>Wallaceov</i>		angl. pisatelj
<i>Vasco da Gama</i>	<i>(vásko) da Gama</i>	<i>Vasco da Game</i>	<i>Vasco da Gamov</i>		
<i>Watt m</i>		<i>-a</i>			izumitelj parnega stroja; <i>vat</i> elektrotehnična merska enota
<i>Véga, Lope de</i>		<i>Lope de Vege</i> daj. <i>Lope de Vegi</i>	<i>Lope de Vegov</i>		
<i>Verne Jules</i>	<i>(vêrn žül)</i>	<i>Jules Verna (žül vêrna)</i>	<i>Jules Vernov (žül vêrnov)</i>		
<i>Veronese Paolo</i>	<i>(veronéze)</i>	<i>Veronéseja</i>	<i>Veronesejev</i>		ital. slikar
<i>Zola</i>		<i>Zolaja</i>	<i>Zolajev (izg. zolá, -ja, -jev)</i>		
<i>Zrínjski</i>		<i>Zrínjskega</i>			

Kot je zapisal Breznik (1936: 272): »/.../ tiskati knjigo s toliko tisoči naglasov ni šala!« Zato so opažene in izpostavljene nekatere nedoslednosti pričakovane. Pojavljajo se: razlike v naglašenosti osnovne iztočnične in svojilne oblike ((*ádam*) *Adámov*, *-a*, *-o*); iztočnica in oblike so v celoti brez oznake izgovora (*Arsen*, *-a m*, *knez Arsen*);⁷ dvoustnični izgovor ni dosledno označen (*Avaréscov (-koŷ)* proti *Balzacov (balzákov)*); ime za priimkom je ločeno z vejico (*Andréjev*, *Leonid*) ali

⁷ Morda je vzrok predvidljivo naglasno mesto.

pa ne (*Bukovac Vlaho*); ponekod v nizu oblik manjka naglas ((*didró*), *Diderota* (*didroja*) proti *Diderotov* (*didrójev*)); izgovor je dosledno zapisan z malimi črkami, redko pa tudi z veliko začetnico (*George* (*Žórz*), *Georga* (*Žórzša*), *Georgeov* (*Žórzšov*)); včasih je izgovor označen samo pri iztočnici (*Hugo* (*iigó*), *Hugoja*, *Hugojev*), ni opozorjeno na posebnost v izgovoru od roditelja dalje (*Lenau* (*lénau*), *Lenaua*, *Lenauov*)⁸; doslednost v poimenovanju svojilni pridevnik (svoj. prid. *Ševčénkov*) ali samo pridevnik (prid. *Jules Vernov*); ni zapisanega svojilnega pridevnika (*Kneipp*). Opažena je tudi neskladnost oblike med primerom v pravilu in slovarsko iztočnico pri priimku *Poe*. V pravilih sta roditelj in svojina zapisana z j: »/č/e bi oblika z odpahnjenim -e postala nejasna, ga pridržimo, n. pr. *Poe* (*Edgar*), rod. *Poeja*, prid. *Poejev* (izg.: *pó*, *pója*, *pójev*)), v slovarskem delu pa zasledimo: *Poe* (*pó*) *Edgar*, *Poea* (*pója*), *Poeov* (*pójev*).

V Popravkih k Slovenskemu pravopisu je k moškospolskim priimkom v iztočnicah dodan le popravek za str. 25: *Brusilov* beri: *Brusilovlja ofenziva* (ne *Brusilovljeva*).

Svojilni pridevniki iz tujih moških imen SP 1935 v soočenju s sodobno pravopisno normo

Med pereča pravopisna vprašanja skozi celotno zgodovino slovenskega pravopisja zagotovo sodi besedotvorna problematika in znotraj nje tvorba svojilnih pridevnikov, še zlasti iz tujih osebnih lastnih imen. Dobrovoljc (2004: 264–273) na več mestih omenja tudi tovrstne rešitve iz SP 1935, ki jih lahko strnemo v naslednje ugotovitve. Pri svojilnih pridevnikih na -*ov*, -*ev*, -*in* SP 1935 ohranja tradicijo, da se iz samostalnikov 2. m. sklanjatve delajo pridevniki na -*ov*/*-ev*, vendar so dopustna odstopanja pri imenih iz hrvaškega in srbskega okolja z obrazilom -*in*. Tudi pri pridevnikih neslovanskega in slovanskega izvora dela razliko pri preglaševanju zaradi govorjenih *j*, *c*, *č*, *š*, *ž*, *dž* tako, da je preglas obvezen le za slovanska. Izražanje svojine iz večbesednih imen rešuje s predpisom, da je prvi del nepregiben, zadnjemu pa dodano obrazilo. Ne ločuje med sklonljivimi nazivi pred imeni (npr. *car*) in nesklonljivimi predimki oz. deli priimkov (npr. *da*, *de*). SP 1935 prav tako sledi izražanju svojine z roditeljskim iz imen, ki imajo že sama pridevniško obliko na -*ski*, -*ški*, svojilno obliko na -*lji* pa dopušča le pri tistih na -*ov* ali pa dvojnično možnost izražanja svojine tudi z roditeljskim.

Zagatnost tvorbe svojilnih pridevnikov iz tujih lastnih imen izhaja iz dejstva, da pravila maternega jezika prenašamo na tujejezična imena, pri katerih pa nastaja razkorak med pisno in izgovorno podobo. Če uporabnik ne pozna izgovora,

⁸ Gre za tip *Dachau*, *Dachaua* [dáhaʉ, dáhava].

je velika verjetnost, da bo tvoril neustrezni svojilni pridevnik oz. lahko sledi pravilom glede na zapis, kar je lahko zavajajoče glede na pravila izgovora. Most med dvema bregovoma izgovorne in pisne podobe poskusno rešuje jezikovni pripomoček SPiPP – Svojilni pridevniki iz prevzetih priimkov (2019–2020) kot zvočno-pisna aplikacija, ki lahko predstavlja prototip za izdelavo uporabnega jezikovnega orodja za pomoč pri tovrstnih pravopisnih zadregah.⁹

V želji za tvorbo svojilnih pridevnikov iz tujih priimkov pripraviti čim bolj zgoščena in uporabna napolila, sicer razpršena po veljavnem pravopisu SP 2001 in različnih priročnikih,¹⁰ so bili vsi tipi enobesednih priimkov razdeljeni v tri skupine z osnovnimi pravili, kot kaže spodnja preglednica.

Preglednica 2: Osnovna pravila za tri skupine enobesednih tujih osebnih lastnih imen v SPiPP

SKUPINA	OBRAZILO	ZAPIS glasu osnove	IZGOVOR glasu osnove	PRIMER
1. skupina	-OV	NI j c č ž š dž	NI j c č ž š dž	<i>Beineix</i> [beníks] → <i>Beineixov</i> [beníksoŋ]
2a. skupina	-EV	JE j c č ž š dž	JE j c č ž š dž	<i>Bosch</i> [bóš] → <i>Boschev</i> [bóšeŋ]
2b. skupina	-(J)EV	samoglasnik ali samoglasniški sklop	naglašeni <i>á, é, í, ó, ú</i> , nenaglašeni <i>e, i, u</i> ali <i>r</i> , redkeje <i>o</i>	<i>Bourdaloue</i> [burdalú] → <i>Bourdalouejev</i> [burdalújeŋ]
2c. skupina	-EV/-OV [izg. le jeŋ]	nemi soglasnik ali soglasniški sklop	naglašeni ali nenaglašeni samoglasnik ali <i>r</i>	<i>Boutroux</i> [butrú] → <i>Boutrouxev/Boutrouxov</i> [butrújeŋ] <i>Chénier</i> [šenjé] → <i>Chénierov/Chénierov</i> [šenjéjeŋ]
3. skupina	rodilnik	pri enobesednih slovan-skih priimkih na <i>-ov, -ev, -ski, -ški</i> in <i>-i</i>	pri enobesednih slovan-skih priimkih na <i>-ov, -ev, -ski, -ški</i> in <i>-i</i>	<i>Barišnikov</i> [baríšnikov-] → (<i>delo</i>) <i>Barišnikova</i> ; <i>Baratinski</i> [baratínski] → (<i>delo</i>) <i>Baratinskega</i> ; <i>Navalni</i> [navální] → (<i>delo</i>) <i>Navalnega</i>

⁹ Več o aplikaciji in uporabi na: <https://spipp.ff.um.si/>.

¹⁰ Prim. Stramljič Breznik (2020: 286–365) ter navedena literatura in viri v spletni aplikaciji.

Na podlagi predstavljenih pravil petih podskupin iz spletnega orodja, ki upošteva veljavno in novonastajajočo pravopisno normo,¹¹ smo s tipičnimi primeri nazorno prikazali ujemajoče in razlikovalne rešitve SP 1935 pri tvorbi svojine, ki najbolj zastopajo posamezne skupine v slovarskem delu zajetih tujih enobesednih priimkov.

Preglednica 3: Pravila SP 1935 v soočanju s sodobno pravopisno normo: 1. skupina z obrazilom *-ov*¹²

1. SKUPINA	OBRAZILO	ZAPIS glasu osnove — — — — IZGOVOR glasu osnove	SP 1935	DANES podobni ali isti primeri
=	-OV	NI j c č ž š dž — — — — NI j c č ž š dž	<i>Baffin</i> [bêfin] → <i>Baffin-ov</i> <i>Descartes</i> [dekárt] → <i>Descartes-ov</i>	<i>Beineix</i> [beníks] → <i>Beineix-ov</i>
=		opuščamo nemi <i>e</i> , ki ne vpliva na izgovor	<i>Morse</i> [mórs] → <i>Mors-ov</i>	<i>Bainville</i> [benvíl] → <i>Bainvill-ov</i>
=		ohranjamo nemi <i>e</i> , ki vpliva na izgovor	<i>Wallace</i> [vôles] → <i>Wallace-ov</i>	<i>Bierce</i> [bírs] → <i>Bierce-ov</i>
≠	-IN		<i>Šenoa</i> → <i>Šeno-in</i> <i>Jehova</i> → <i>Jehov-in</i>	<i>Šenoa</i> → <i>Šeno-ov</i> <i>Jehova</i> → <i>Jehov-ov</i>

¹¹ SP 2001: <https://fran.si/>; SPiPP (2019–2020): <http://spipp.ff.um.si/> in ePravopis: <https://fran.si/>.

¹² Znamenji (= in ≠) pomenita, da rešitev v SP 1935 je oz. ni enaka SP 2001. Izgovor je v SP 1935 zapisan v okroglih oklepajih ali za krajšavo *izg.*, v preglednici je izgovor poenoteno zapisan v oglatih oklepajih.

Preglednica 4: Pravila SP 1935 v soočanju s sodobno pravopisno normo: skupina 2a z obrazilom *-ev*

2. SKUPINA 2a	OBRAZILO	ZAPIS glasu osnove — — — — IZGOVOR glasu osnove	SP 1935	DANES podobni ali isti primeri
=	-EV	JE j c č ž š dž — — — — JE j c č ž š dž	<i>Mickiewicz</i> [izg. Mickjevič] ¹³ <i>Mickiewicz-ev</i> (kakor slov. <i>kovač</i>)	[č]: <i>Mickiévicz</i> [mickjevič] → <i>Mickiévicz-ev</i> [mickjevičɛɥ]
≠	-OV		<i>Leibniz</i> [lájbnic] → <i>Leibniz-ov</i> [lájbnic-ov]	[c]: <i>Leibniz</i> [lájbnic] → <i>Leibniz-ev</i> [lájbničɛɥ] in SP 2001: <i>Leibnič-</i> <i>ev</i> [lájbničɛɥ]
≠	-OV	ohranjamo nemi <i>e</i> , ki vpliva na izgovor	<i>George</i> [džórdž] → <i>George-ov</i> [džórž-ov] Pri tujih imenih se <i>-o-</i> za mehкими soglasniki ne spreminja v <i>-e-</i> !	SP 2001: <i>George</i> [džórdž] → <i>George-ev</i> [džóržɛɥ] → ePravopis: <i>George-ev</i> in <i>George-ov</i>
≠	-OV	ostali na <i>-o</i> (kot slov. <i>Jenko</i>)	<i>Boccaccio</i> [bokkáčo] → <i>Boccacci-ov</i> [-čov]	<i>Boccaccio</i> [bokáčo] → <i>Boccacci-ev</i> [bokáčɛɥ]

¹³ Zapis izgovora z veliko začetnico sledi zapisu v SP 1935.

Preglednica 5: Pravila SP 1935 v soočanju s sodobno pravopisno normo: skupina 2b – pisno podaljšanje osnove z *j* in preglas obrazila *-ov* v *-ev*, izgovorno le [jeu]

2. SKUPINA 2b	OBRAZILO	ZAPIS glasu osnove ----- IZGOVOR glasu osnove	SP 1935	DANES podobni ali isti primeri
=	-(J)EV	samoglasnik ali samoglasniški sklop naglašeni <i>á, é, í, ó, ú</i> , nenaglašeni <i>e, i, u</i> ali <i>r</i> , redkeje <i>o</i>	<i>á</i> : Zola [zolás] → Zolaj- <i>ev</i> <i>ó</i> : Hugo [ügó] → Hugoj- <i>ev</i> <i>ú</i> : Barthou [bartú] → Barthouj- <i>ev</i> <i>ö</i> : Richeieu [rišljö] → Richeieuj- <i>ev</i> [rišljöjev] <i>e</i> : Gothe [göte] → Gothej- <i>ev</i> <i>i</i> : Manzoni [manconi] → Manzonij- <i>ev</i>	[á]: Benda [bendá] → Bendaj- <i>ev</i> ; [é]: Babilée [babilé] → Babiléej- <i>ev</i> ; [i]: Bartholdi [bartoldi] → Bartholdij- <i>ev</i> ; [ó]: Bosio [bozjó] → Bosioj- <i>ev</i> ; [ú]: Bourdaloue [burdalú] → Bourdalouej- <i>ev</i> ; [e]: Baade [báde] → Baadej- <i>ev</i> ; [i]: Barry [bêri] → Barryj- <i>ev</i> ; [u]: Bjørneboe [bjêrnəbu] → Bjørneboej- <i>ev</i> ; [r]: Bellmer [bélmer] → Bellmerj- <i>ev</i> ; [o]: Sato [sáto] → Satoj- <i>ev</i> ;
≠			<i>Poe</i> [pó] → <i>Poe-ov</i> [pójev]	<i>Poe</i> [pó] → <i>Poej-ev</i> [pójeu]
≠	-(Y)OV	y	<i>Macaulay</i> [mekóli] → <i>Macaulay-ov</i> [mekólijev]	[i]: Barry [bêri] → Barryj- <i>ev</i>

Preglednica 6: Pravila SP 1935 v soočanju s sodobno pravopisno normo: skupina 2c – pisno obrazilo -ev ali -ov, izgovorno le [jeu]

2. SKUPINA 2c	OBRAZILO	ZAPIS glasu osnove — — — — IZGOVOR glasu osnove	SP 1935	DANES podobni ali isti primeri
=	-EV/-OV [jeu]	nemi soglasnik ali soglasniški sklop — — — — naglašeni ali nenaglašeni samoglasnik ali r	<i>Beaumarchais</i> [bomaršé] → <i>Beaumarchais-ov</i> [bomaršéjev] <i>Baudelaire</i> [bodlêr] → <i>Baudelair-ov</i> [ni zapisa]	<i>Boutroux</i> [butrú] → <i>Boutroux-ev</i> in <i>Boutroux-ov</i> [butrújeu] <i>Baudelaire</i> [bodlêr] → <i>Baudelairj- ev</i> [bodlêrjev] in <i>Baudelair-ov</i> [bodlêrov]

Preglednica 7: Pravila SP 1935 v soočanju s sodobno pravopisno normo: 3. skupina – slovanski enobesedni priimki

3. SKUPINA	OBRAZILO	ZAPIS glasu osnove — — — — IZGOVOR glasu osnove	SP 1935	DANES podobni ali isti primeri
=	izražanje z rodilnikom	JE -ski, -ški, -i — — — — JE -ski, -ški, -i	<i>Dostojévski</i> → <i>Dostojevskega</i> <i>roman (ne:</i> Dostojevskijev)	<i>Barišnikov</i> [barišnikou] → <i>(delo) Barišnikova</i> <i>Baratinski</i> [baratínski] → <i>(delo)</i> <i>Baratinskega;</i> <i>Beljaški</i> [beljáški] → <i>(delo)</i> <i>Beljaškega;</i> <i>Navalni</i> [naválni] → <i>(delo)</i> <i>Navalnega;</i> <i>Gorki</i> [górkí] → <i>(delo) Gorkega;</i> <i>Želev</i> [žéleu] → <i>(delo) Želeva</i>

3. SKUPINA	OBRAZILO	ZAPIS glasu osnove — — — — IZGOVOR glasu osnove	SP 1935	DANES podobni ali isti primeri
≠ =	-(o/e)vlji ali izražanje z rodilnikom	JE -ov, -ev — — — — JE -ov, -ev	Čéhov [čéhou, -va] → Čéhovlje črtice ali črtice Čehova	Samo izražanje z rodilnikom črtice Čehova
= ≠	izražanje z rodilnikom ali -(o/e)vlji		Gorčakov → okrožnica Gorčakova ali Gorčakovlja okrožnica	Samo izražanje z rodilnikom

Breznikovi odzivi na kritiko pravopisnih usmeritev za tuja lastna imena

Breznik se je na številne kritike odzval s sistematičnimi odgovori leta 1936 v *Slovcu* s sedmimi nadaljevanji v podlistku Ocenjevalcem Slovenskega pravopisa. Temeljni povod naj bi bili zlasti Glonarjeva ocena, izšla istega leta in podana v uvodu njegovega *Slovarja slovenskega jezika*, ter Koštialovi kritiki (1935 in 1936).

V nadaljevanju na kratko izpostavljam Breznikove odgovore na pripombe obeh kritikov, ki se nanašajo le na problematiko tujih osebnih lastnih imen.

Glonarjev najostrejši očitek je bil namenjen pisavi in sklanjatvi tujih lastnih imen ter tujih besed, ker se po Glonarju pravopis ravna »bolj po tuji učenosti in po tuji optični sliki, namesto da bi sledil slovenskemu ušesu in tradiciji slovenske pisave.«

Breznik se je ubranil, da je bilo vodilno pravopisno načelo uzakoniti to, kar se je po splošni rabi že ustalilo; v primerih neustaljene pisave pa se odločiti za ono, kar je dobro, tj. v skladu s celotnim sistemom pismenega jezika.

Glonar je kritiziral preveč zgledovanja po nemškem, poljskem in češkem pravopisu, dokazljivo npr. celo z abecedno uvrstitvijo priimka *Macchiavelli* na mesto, kamor spada po češki abecedi.

Breznik ga je gladko zavrnil, da tega priimka v češkem pravopisu sploh ni. Priznal pa je, da sta bila češki in poljski pravopis vzor v tehnični ureditvi ter v pomoč pri pisavi in sklanjatvi tujih besed in lastnih imen.

Glonar je grajal tudi pisavo in sklanjatev tujih besed in lastnih imen na *-io*, npr. obliki *Boccacciov*, *Maccaulayov*.

Breznik mu je odgovoril, da sta z Ramovšem upoštevala pravilo vseh z latinico pišočih Slovanov: tuja oblika ostane v imenovalniku ednine nespremenjena, v ostalih sklonih in izvedenkah pa na tujo osnovo pritikamo domače končnice. To pravilo v pisanju italijanskih imen na *-io* naj bi veljalo vsaj že 70 let in to je Breznik dokazal s tem, da je preveril zapis priimka *Boccacio* v časopisu od leta 1868. Čeprav je našel nekaj napačnih oblik, pa vendarle večinsko prevladujejo tiste, ki jih narekuje doslednost. To načelo pa je v pravopisu skozi in skozi dosledno izvedeno.

Breznik očita Glonarju, da v resnici on napačno sklanja priimek *Boccacci-ja*; (ustrezno *Boccacia*), *Boccaccijev* (ustrezno *Boccaciov*);¹⁴ *Galilei*, *Galileja*, *Galilejev* (kakor, da je osnova **Galilej-*); *Galileija*, *Galileijev*;¹⁵ enako sklanja imena na *-eo*: *Romeo*, *Romea*, z *Romejem* namesto *Romeom*. Zato pri Glonarjevem sklanjanju na podlagi roditeljskega imena ni mogoče razlikovati med priimki na *-io* (*Carpaccija*;¹⁶ imenovalnik *Carpaccio*) in *-i* (*Carraccija*; imenovalnik *Carracci*). Breznik mu je očital, da je napačno sklanjal tudi znana imena (*Karadjordje*, *Karadjordjeja* (!), *Karadjordjejev*, toda *Bonaparte*, *Bonaparta* (!) itd.¹⁷

Glonar je z naslednjimi besedami kritiziral tudi izgovor tujih imen: »Da moramo *Bossueta*, *Bosuetov* in enake oblike brati *bosüéja* ne pa mogoče *Bosüéta*, *Didröta*, *Dümasa*, je od sestavljačev SP tako imenitno pogruntano pravilo, da nanj zlahka dobijo patent.«

Breznik ga je zavrnil v smislu, da kdor pozna tuje jezike, se bo držal pravila, da se ravnaj pisava po tuji pisni osnovi, izreka pa po tuji fonetični osnovi. »Kdor pa ne zna tujih jezikov, mu nobeno pravilo nič ne pomaga in bo bral po svoje, t. j. bo poslovenil ne le končnico, kot zahteva Glonar, ampak tudi korenski del imena.«

Nazadnje se Glonar ustavi še pri zvezah *Car Lazarjeva*, *Kralj Matjaževa vojska*.

Breznik je priznal, da je te oblike tudi sam preganjal po prejšnjih izdajah slovnice, toda življenje gre mimo takih želja in tako jih je treba »trpeti«, ker so ljudske in zabeležene že od Krelja dalje »z gospod Truberjevo krajščino«.

V *Slovenču* je zadnji Breznikov odziv namenjen Koštialovima kritikama Slovenskega pravopisa 1935 v *Jutrovi* prilogi *Življenje in svet* (1935) in *Mladiki* (1936).

¹⁴ SP 2001: *Boccacia*, *Boccaciev*.

¹⁵ SP 2001: *Galileja*; ePravopis: *Galileia* in *Galileja*.

¹⁶ SP 2001: *Carpaccio -a*.

¹⁷ SP 2001: *Bonapárte -a* tudi *Bonapárte -ja*; ePravopis: *Bonapárte* *Bonapárteja* in *Bonapárta*.

Breznik je Koštialu očital, da mu je etimologija začetek in konec pisave, zato gleda samo na (etimološko) logiko in se ne meni za dejansko življenje jezika. Kajti Koštial je sodil ves pravopis po tem zakonu in zanj je »vse napačno, nedosledno, neumljivo, kar nasprotuje etimologiji«. Ker Koštialove pripombe merijo na etimologijo, je Breznik zapisal: »Cela razprava se zdi človeku, kakor bi bral kak sonetni venec. Vse misli izvirajo iz ljubezni ene; etimologija, ti si življenje mojega magistrale. Ta magistrale, pesem stokrat peta, vseh drugih skupaj veže harmonije.«

Pri domačih in deloma tujih imenih je Koštial kritiziral v pravopisu uveljavljeno dvojnost pri svojilnih pridevnikih: če je ustrezno samo *Jamov, Trdinov*, zakaj *Šenoin, Jehovin, Nemanjin, pašin* poleg *pašov*?

Breznikov odgovor je bil: dejanska raba se pri domačih imenih drži oblik na *-ov*; pri srbskohrvaških pa *-in*: »kdor misli na besedo v srbhr. pomenu, bo rajši videl obliko na *-in*, kdor pa rabi besedo za domače občutje, bo pisal *pašev*. Pri obliki *Jehovin* pa je odločeval ozir na kakofonijo (*Jehovov!*).«

Sklep

Slovenski pravopis 1935 kaže večje približanje predpisov in pravopisa za knjižni jezik realni govornici, za kar ima gotovo največje zasluge Fran Ramovš, čigar delo je tudi onaglašenost iztočnic, kar je bila novost v primerjavi z dotedanjo tradicijo slovenskih pravopisov.

Z zapisom izgovora tujih (v prispevku obravnavanih le moških osebnih lastnih imen) pa je bilo omogočeno njihovo oblikoslovno in besedotvorno vključevanje v slovenski knjižni jezik.

Kot kaže, je bilo to področje glede na tedanje rešitve, deležne številne kritike, enako težko pravopisno vprašanje kot danes. Ramovš je pri pravopisu opravil veliko delo, odgovore kritikom pa je raje prepustil Brezniku.

Literatura

France BEZLAJ, 1950: Fran Ramovš. Pogled na njegovo delo, *Slavistična revija*, 3/3–4, 225–235.

Anton BREZNIK, 1936: Ocenjevalcem Slovenskega pravopisa I–VII, *Slovenec (Kulturni obzornik)*, 64, 13.–21. 11. 1936, 262–272.

ePravopis: Slovar slovenskega pravopisa 2014–, www.fran.si, dostop 28. 1. 2023.

Fran LEVEC, 1899: *Slovenski pravopis*. 1899, Dunaj: v cesarski kraljevi zalogi šolskih knjig.

- Anton BREZNIK, 1920: *Slovenski pravopis*. Ljubljana: Jugoslovanska knjigarna.
- Anton BREZNIK, Fran RAMOVŠ, 1935: *Slovenski pravopis*. Ljubljana: Znanstveno društvo.
- Helena DOBROVOLJC, 2004: *Pravopisje na Slovenskem*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU (Zbirka Lingua Slovenica).
- Joža GLONAR, 1936: *Slovar slovenskega jezika*. Ljubljana: Umetniška propaganda. (Uvod v slovar izšel posebej v knjižici *Slovenski pravopis*).
- Ivan KOŠTIAL, 1935. O našem jezikovnem zakoniku, *Življenje in svet*, 296–297, 306–307.
- –, 1936: Opazke o novem pravopisu, *Mladika*. Platnice.
- Tine LOGAR, 1952/1953: Fran Ramovš. *Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti*, knjiga 5, 148–160.
- Anton OCVIRK, 1950: Franu Ramovšu za šestdesetletnico, *Slavistična revija*, 3/3–4, 223–224.
- Popravki k Slovenskemu pravopisu*, 1935: Sestavila A. Breznik in F. Ramovš. Ljubljana.
- Fran RAMOVŠ, 1924: *Historična gramatika slovenskega jezika 2. Konzonantizem*. Ljubljana: Učiteljska tiskarna.
- –, 1935: *Historična gramatika slovenskega jezika 7. Dialekti*. Ljubljana: Učiteljska tiskarna.
- –, 1936: *Kratka zgodovina slovenskega jezika 1*. Ljubljana: Akademska založba.
- –, 1937: *Brižinski spomeniki: uvod, paleografski in fonetični prepis, prevod v knjižno slovenščino, faksimile pergamentov*. Ljubljana: Akademska založba.
- –, 1952: *Morfologija slovenskega jezika: skripta, prirejena po predavanjih Fr. Ramovša v l. 1947/48, 48/49*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Slovenski pravopis 2001*. www.fran.si, dostop 28. 1. 2023.
- SPiPP – svojilni pridevniki iz prevzetih priimkov. Spletna aplikacija za pomoč uporabnikom pri izražanju svojine za prevzete moške priimke. <https://spipp.ff.um.si/>, dostop 28. 1. 2023.
- Irena STRAMLJIČ BREZNIK, 2020: Svojilni pridevniki iz prevzetih priimkov v spletni aplikaciji SPiPP. *Slovensko jezikoslovje, književnost in poučevanje slovenščine; Slovar slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja; Veliki madžarsko-slovenski spletni slovar*. (Zora, 135). Ur. Marko Jesenšek. Maribor: Univerzitetna založba. 96–117.
- Jože TOPORIŠIČ, 1991: Breznik-Ramovšev Slovenski pravopis, *Slavistična revija* 39/1, 115–126.

Zusammenfassung

FREMDE MÄNNLICHE PERSONENNAMEN UND ENTSPRECHENDE POSSESSIV-ADJEKTIVE IN DER SLOWENISCHEN RECHTSCHREIBUNG VON BREZNIK-RAMOVŠ 1935

Der Schwerpunkt der Forschungsarbeit von Fran Ramovš lag auf der Dialektologie und historischen Grammatik der slowenischen Sprache. Als ausgezeichneter Kenner des slowenischen Vokalsystems verfasste er, zusammen mit Breznik, allerdings auch die slowenische

Orthographieregelung (*Slovenski pravopis* 1935), in der er den orthoepischen Teil – Betonung, Stimmqualitäten und Unterschiede zwischen Schrift und Aussprache – verantwortete. In diesem Beitrag widmen wir uns daher den in die slowenische Orthographieregelung von 1935 aufgenommenen fremden Personennamen und der Darstellung ihrer Aussprache. Es handelt sich zweifellos um ein wertvolles Werk von Ramovš, da dadurch u. a. die Regelung zum Ausdruck der Eigentumsverhältnisse festgelegt wurde.

Die von Ramovš aufgestellten Regeln zur Bildung deonymischer Possessiv-Adjektive werden anhand der empirischen Daten aus dem *Pravopis* (mehr als hundert männliche Familiennamen aus anderen bzw. Fremdsprachen, griechische und lateinische (altklassische) Namen ausgeschlossen) mit den aktuellen orthographischen Regeln und Ausrichtungen der gegenwärtigen slowenischen Schriftsprache verglichen, vgl. *Slovenski pravopis* 2001, *ePravopis* und die frei zugängliche Online-Anwendung *Svojilni pridevniki iz prevzetih priimkov* (SPiPP: <https://spipp.ff.um.si/>). Die Anwendung enthält die Notation und Aussprache von Nominativ-, Genitiv- und Possessivformen für 1353 fremde Nachnamen für männliche Personen. Anhand der Richtlinien zur Bildung von Possessiv-Adjektiven, eingeteilt in drei Gruppen, nämlich zur Bildung von Possessiv-Adjektiven (1) auf *-ov*, (2) auf *-ev* und (3) zum Ausdruck von Eigentum bei slawischen Familiennamen auf *-ov*, *-ev*, *-ski*, *-ški*, *-i*, werden die Rechtschreiblösungen von 1935 geprüft.

Poskus razlage razvoja stalnih naglasnih sistemov v slovanskih jezikih

Marc L. Greenberg

Univerza v Kansasu, Lawrence, ZDA;
mlg@ku.edu

V članku avtor podaja pregled dosedanjih raziskav razvoja sistemov s stalnim naglasom v slovanskih jezikih in predlaga okvir za širši vseslovanski pristop k razlagi nastanka in razvoja stalnega naglasa, pri čemer mu je izhodišče praslovanščina.

Der Beitrag gibt eine Übersicht über die bisherigen Forschungsergebnisse zur Entwicklung von festen Betonungssystemen in slawischen Sprachen. Dazu wird vorgeschlagen, die Entstehung und Entwicklung von festen Betonungen im Rahmen eines breiteren panslawischen Ansatzes mit dem Protoslawischen als Ausgangspunkt zu erklären.

Ključne besede: stalni naglas, tonemski naglas, nadsegmentne lastnosti, narečjeslovje

Schlüsselwörter: Festbetonung, tonaler Akzent, suprasegmentale Eigenschaften, Dialektologie

Pobuda za temo pričujočega članka v prvi vrsti izhaja iz potrebe po geslu o slovanskih naglasnih sistemih s stalnim naglasom za *Enciklopedijo slovanskih jezikov in jezikoslovja* (Greenberg, Grenoble in dr. 2020–). Medtem ko enciklopedijsko geslo v glavnem zahteva povzemanje dognanj, pa sem sam želel imeti tudi prostor in možnost za lastno razmišljanje o razvoju tega pojava. Pri tem je treba pripomniti, da se je tema izkazala za nepričakovano obsežno, polno nejasnosti in nasprotujočih si mnenj o njeni vzročnosti, zato se bom tu omejil le na nekatera osnovna opažanja. V prizadevanju za poglobljen uvid v proces upadanja prozodičnih nasprotij v slovanskih jezikih sem deloma črpal navdih v delu Frana Ramovša, in sicer v njegovem v slovaščini napisanem članku »Opažanja o slovaških in južnoslovanskih jezikovnih stikih« (1935). V njem avtor obravnava vprašanje, kako daleč v zahodno slovanščino segajo nekatere južnoslovanske značilnosti. Pri tem polemizira z Janom Stanislavom o tem, do kod so zahodnoslovanske značilnosti segle tudi v južnoslovanske jezike in nasprotno. Profesor Ramovš se je pri tem odločil za bolj celosten pristop, v katerega je vključil slovanska srednjeveška narečja v celoti. Pri tem analizira tudi razvoje, ki so zajeli Panonsko nižino, ki pa jih je zaradi izgube panonske slovanščine mogoče opazovati le posredno. V duhu te Ramovševe raziskave sem začrtal tudi

svoj pristop k problemu, tj. ne s stališča sodobnih knjižnih jezikov, pač pa od narečne stopnje do širše slovanske podobe.¹

Že sam obstoj sistemov s stalnim naglasom je na prvi pogled do neke mere presenetljiv, če pomislimo na zapletenost slovanskih naglasnih sistemov v njihovem indoevropskem in baltoslovanskem kontekstu, iz česar so nastale morfološko pogojene naglasne paradigme, povezane s fonološkimi nasprotji v višini, dolžini in mestu naglasa. A če upoštevamo jezikovno tipologijo, nas to ne bi smelo presenetiti. V svetovnem merilu po podatkih Joea Salmons (1992: 49–50) 70 % jezikov izkazuje stalni naglas in samo 30 % premečnega dinamičnega. Od jezikov s stalnim naglasom jih ima 23 % stalni končni naglas, približno 19 % stalni naglas na začetnem zlogu, 9 % na predzadnjem zlogu, 19 % jih ima pa neko drugo konfiguracijo, npr. naglas, vezan na tonemska ali kolikostna nasprotja na samoglasnikih. Čeprav je bilo v indoevropsčini pa tudi v mnogih hčerinskih jezikih mesto naglasa fonološko, pa so sistemi s stalnim naglasom delne množice v posameznih jezikovnih družinah: približno 16 % jih ima stalni končni naglas (npr. armenščina, romščina, iranščina); približno 8 % jih ima stalni začetni naglas (npr. latvijščina, češčina, irščina, danščina, holandsščina). Stalni naglas na predzadnjem zlogu je nekoliko redkejši (npr. poljščina) in ga je težje najti zgoščenega na širših področjih. Slovanski jeziki so skupaj z baltskimi sicer izjemni glede na zapleten podedovani sistem morfološko pogojenih naglasnih paradigem. Vseeno so se sistemi s stalnim naglasom razvili v vseh treh vejah, posebno pa v zahodni veji, kjer imajo stalni naglas knjižna poljščina, češčina, slovaščina, gornja in spodnja lužiščina ter del kašubščine. Med južnoslovanskimi jeziki predstavlja sistem s stalnim naglasom knjižna makedonščina, ki ima naglas na predpredzadnjem zlogu, ki pa je očitno tipološko preredeček, da bi bil med Salmonsovimi podatki zabeležen kot posebna skupina.

Doslejšnje raziskave

V literaturi obstajajo različni pogledi na nastanek slovanskega stalnega naglasa: nekateri zanj iščejo notranje, strukturne razloge, drugi iščejo razlago v jezikovnem stiku. Za splošni pregled povzemam osnovne misli iz klasične literature za obdobje, preden je bila v celoti razumljena Stangova monografija o zakonitostih slovanske akcentologije iz 1957. Lehr-Splawiński (1923) meni, da večina

¹ Avtor se zahvaljuje dr. Siniši Habijancu (Jezikoslovni inštitut Ljudevita Štura pri Slovaški akademiji znanosti), prof. dr. Mateju Kapoviću (Univerza v Zagrebu) in prof. dr. Motokiju Nomačiju (Univerza na Hokaidu) za nasvete in preverjanje podatkov. Za morebitne napake in pomanjkljivosti v besedilu je odgovoren avtor sam.

zahodnoslovanskih govorov z izjemo obrobja (polabščina, pomeranščina) razvije stalni naglas na začetnem zlogu. Kasneje poljščina in področja, ki mejijo na poljščino, razvijejo naglas na predzadnjem zlogu. Václav Flajšhans (1924) je bil mnenja, da je češčina (podobno kot poljščina) prvotno imela naglas na predzadnjem zlogu, a je kasneje razvila naglas na začetnem zlogu, razen na obrobju (šlezjsko). L. Novák (1934) trdi, da sta madžarščina in slovaščina del evrazijskega jezikovnega področja. V zvezi s tem stališčem piše, da je palatalizacijska korelacija po odpadu polglasnikov nezdružljiva s tonemi, zato je tonemskost prevedena v kolikost. Zatem sta nezdružljiva premični naglas in kolikost, kar ima za posledico prehod v kolikostni sistem. Podobno kot Novák, tudi Travníček (1935) vidi nemški vpliv, a prevrednoti začetno stabilizacijo naglasa kot srednjeevropsko konvergenco, tj. posledico jezikovnega stika. Sledeč Flajšhansu, Havránek (1934) šteje šlezjske in jugozahodne češke govore za arhaični ostanek poljskega naglasnega tipa z naglasom na predzadnjem zlogu. Po Romportlu (1954, 1958) je naglas na predzadnjem zlogu, vključno s češčino, drugoten, posebno v daljših besedah, kar ima verjetno opraviti s stavčno intonacijo (položaj v temi ali remi), a je bil na novo pripisan besedni ravni. Avtor vidi tudi delovanje jezikovnega stika v tem, da naglasa na predzadnjem zlogu ne najdemo v govorih, ki mejijo na neslovanske jezike (nemščina, madžarščina), medtem ko se začetni naglas v takih govorih pojavlja. Topolińska (na osnovi del 1961a, 1961b) sklepa, da je področje vzdolž poljsko-češke in poljsko-slovaške meje, kjer najdemo tako naglas na predzadnjem kot na začetnem zlogu, arhaizem, izhajajoč iz »obdobja po izgubi oksitoničnega naglasa, ko (a) sta bila dva druga najpogosteje naglašena zloga (začetni in predzadnji) prozodično zaznamovana z visoko pojavnostjo dolgih samoglasnikov; in (b) ti dve težnji« še nista dosegli meje (Topolińska 2011: 217). Jakobson sledi mnenju, da stara tonemska nasprotja preidejo v kolikostna, »s čimer je povezana težnja, da se naglas posploši na prvem zlogu« (pri čemer navaja Lehr-Splawinskega iz l. 1923, brez omembe strani). V drugih delih svoje razprave iz l. 1963, še posebej v zaključku, avtor upošteva po-stangovsko razumevanje slovanske akcentologije, sicer pa ne govori kaj dosti o stalnem naglasu. Medtem ko številna dela obravnavajo razvoj v posameznih jezikih (npr. Topolińska 1961 o poljščini, Berger 1995/2008 o češčini, Habijanec 2006, 2016 o slovaščini), običajno s sklicevanjem na standardne sisteme, je bilo manj pozornosti posvečene celotni slovanski sliki. Izjema je Baermannova monografija iz leta 1999, ki obravnava postopke, ki so povzročili prehod iz kompleksnih podedovanih sistemov, nastalih iz praslovanščine, v sisteme s stalnim mestom naglasa, ki jih danes najdemo ne le v standardnih, temveč tudi v narečnih sistemih.

Pri iskanju vzrokov se Baermann (1999) osredotoča na tri primere: makedonščino, kašubščino in narečno ukrajinsščino. Obravnava zgolj notranje dejavnike,

pri čemer pušča ob strani možnost jezikovnega stika. Berger (1995: 18–19) po drugi strani z določenimi zadržki utemeljuje spremembe v zahodnoslovanskih jezikih s stikom z nemščino in madžarščino, ki sta očitna potencialna modela za začetni stalni naglas v češčini in slovaščini. Kljub temu je treba omeniti, da v vseh primerih obstaja nejasnost glede pobude za razvoj stalnega naglasa. Če jih obravnavamo v širšem, vseslovanskem kontekstu, pa lahko nekatere splošne težnje in specifični razvoji prispevajo k razjasnitvi smeri sprememb.

Premisleki za nadaljnje korake v raziskavi

V širšem kontekstu je na razvoj stalnega naglasa mogoče gledati kot na končno fazo pri prehodu naglasnih sistemov od tonemskih (*pitch-accent*), ki so bili značilni za praslovanščino v jakostne (*stress-accent*), značilne za sodobne slovanske jezike. Tu operiramo z definicijo tonemskega naglasa, kot ga definira Hyman, kjer tonemski sistemi dovoljujejo »nenaglašene« besede, kot je v japonskem tipu *heiban* (z nizkim tonom v skrajno levi mori in s postopnim dvigovanjem tona v naslednjih zlogih, npr. jap. *sagi* ‘čaplja’, *sagi-o* ‘čaplja-TOŽ.ED.’ (LH, LHH, tj. »nenaglašeno«), proti *sa[↓]gi* ‘prevara’ *sa[↓]gi-o* ‘prevara-TOŽ.ED.’ (HL), pri čemer je naglas zaznamovan le na prvem zlogu drugega leksema oz. zaznamovan je padec pri prehodu od prvega do drugega zloga). Podobno je v praslovanščini z recesivnim naglasom, ki ga zaznamuje privzeti padajoči tonem na skrajno levem zlogu v določenih oblikah podedovanega mešanega naglasnega tipa, npr. psl. *zîmq, *nâ zimq, vendar *zimý > što. *zîmu*, *nâ zîmu* TOŽ.ED., *zímē* ROD.ED. (Hyman 2006: 225–257).

V dosedANJI literaturi skoraj vsi avtorji opažajo, da po razpadu praslovanščine obstaja splošna težnja po opuščanju naglasa na končnem zlogu. To v zahodnoslovanskih narečjih velja za pomemben dejavnik pri oblikovanju naglasnega tipa s stalnim naglasom na predzadnjem zlogu. Kot navaja Zaliznjak (1985: 182–188), ta naglas namreč obstaja tudi v ukrajinskih in drugih zahodnih narečjih v vzhodnoslovanski veji. Umik s končnega zloga je še vedno dejaven proces v slovenskih, kajkavskih in štokavskih narečjih. Že samo ta umik po odpadu šibkih polglasnikov zelo zožuje nabor naglasnih možnosti za večino besed v slovanskem leksičnem fondu.

Drugo vprašanje, ki ga tu ne bomo mogli obdelati v celoti, je preobrazba podedovanih nadsegmentnih lastnosti v nova kolikostna in tonska nasprotja. Nekaj jezikoslovcev – med drugimi Stang (1957: 36), Kortlandt (1985: 186–187), Greenberg (2007), Olander (2009: 148), Jasanoff (2017: 70–73) – domneva, da ima v rekonstruiranih praslovenskih besedah stari akut laringalno lastnost (podobno danskemu *stød*), ki je bila v nadaljnjem razvoju izgubljena in pretvorjena

v neko drugo (npr. kolikostno) lastnost. Laringalna lastnost lahko pomaga razložiti razcepitev v razvoju odrazov naglašenege zloga v naglasni paradigmi A, tj. samostalnikov tipa *kǫrva*, ki je v slovenščini dal dolgi rastoči naglas *kráva* in kratkega padajočega v BCHS *krǫva*. Moskovska šola imenuje podedovani praslovanski »stari akut« – »сокращающаяся долгота« ('dolgi samoglasnik, ki se krajša'). Dinamično sliko odrazov starega akuta je mogoče zaslediti v slovanskih izposojenkah v madžarščini, ki odraža stanje slovanskih narečij v nekdanji panonski slovanščini. Tu lahko najdemo primere tako dolžine kot kračine, kot je razvidno iz Tabele 1, ki večinoma vključuje gradivo Helimskega za slovansko-madžarski jezikovni stik (Stachowski 2009).

Tabela 1

psl.	madž.	
*ǫgnědь (BCHS Z jǫgnjěd, jǫgnjěd in V jǫgnjěd, -a ² ; sln. jǫgned in jǫgned ³)	jegěnye 'populus nigra'	KRATKI
*mǫt'ęxa	mostoha 'mačeha' (neregularna samoglasnika)	
*kǫmęnъ	Kamon (toponim)	
*mědъnica	meděnce 'umivalnik'	
*lopǫta	lapát 'lopata'	DOLGI
*brǫtrъ	barátom 'prijatelj'	
*besěda	beszéd 'govor'	
*obědъ	ebéd 'kosilo'	
*sъsědъ	szomszéd 'sosed'	

Tu velja tudi pripomniti, da se v madžarščini posredno odraža prvotno slovansko mesto naglasa s tem, da naglašeni zlog v izposojeni slovanski besedi praviloma določa samoglasniško sozvočje glede na nasprotje prednji : zadnji v madžarščini (Helimski 2009), npr. psl. *obědъ (ukr. obíd) → ebéd 'kosilo'. Takšna slika nam pokaže narečno razlikovanje, ki se nadaljuje v slovanskih narečjih tistega prebivalstva, ki se ni asimiliralo. Iz njega so se oblikovale jezikovne skupnosti, ki so postale nosilke današnjih čeških, slovaških, slovenskih, hrvaških, srbskih (in siceršnjih štokavskih) narečij. V Tabeli 2 vidimo, da imata razlikovalna odraza

² RJA, IV, 1892–1987, str. 411–412, pri dotični iztočnici.; *Rečnik srpskohrvatskog književnog jezika*, II, Ž–K, 1967, str. 553, pri dotični iztočnici.

³ Snoj, Marko, *Slovenski etimološki slovar*³, <https://fran.si/193/marko-snoj-slovenski-etimološki-slovar/4287068/jagned> (dostop 16. 4. 2021)

ustreznike tudi v današnjih češko-slovaških in zahodnih južnoslovanskih govori. Stari akut je dal dolžino v češčini, kar ustreza dolgemu rastočemu naglasu v slovenščini, medtem ko se kratki padajoči naglas v BCHS ujema s kračino v slovaških ustreznih.

Tabela 2

praIE * <i>k'elh₂uah₂</i> , * <i>k'ólh₂mah₂</i> , * <i>g^hríh₃uah₂</i>	'krava', 'slama', 'griva'
ČEŠKO: <i>kráva, sláma, hříva</i> (' = dolgi samoglasnik pri stalnem naglasu na prvem zlogu)	SLOVAŠKO: <i>krava, slama, hriva</i> (kratki samoglasnik v osnovi pri stalnem naglasu na prvem zlogu)
SLOVENSKO: <i>kráva, sláma, gríva</i> (' = dolgi samoglasnik, rastoči tonem)	BCHS: <i>kráva, slàma, gríva</i> (" = kratki samoglasnik, padajoči tonem)

Kot sem že pisal v prejšnjih razpravah (npr. Greenberg 2007), ima lahko ta razcepitev refleksov lahko izvor v fonetičnih ustreznih glotalnega zapornika in laringalizaciji. V literaturi iz eksperimentalne fonetike se glotalni zaporniki povezujejo z visokim tonemom in krajšanjem zloga. Laringalizacija, ki se lahko razvije iz glotalnih zapornikov, pomeni širitev hitre glotalne vibracije na celotni samoglasniški ali resonančni segment. Povezuje se z nižanjem tonema in daljšanjem zloga.

Mogoče je tudi, da obstaja vzporedna razlaga za začetni padajoči naglas (cirkumfleks) v praslovanščini. V »nenaglašenih« oblikah z naglasno paradigmo C pojavitev padajočega tonema morda odraža umik podedovanih laringalov skrajno levo. To bi bil lahko razlog za padajoči potek slovanskega cirkumfleksa pa tudi za dejstvo, da ima med slovanskimi jeziki najdosledneje stalni naglas na začetnem zlogu češčina, ki je posplošila začetni glotalni zapornik v vseh besednih oblikah, vključno s predponami in predložnimi zvezami, kjer je na začetku samoglasnik, npr. *obyčejný* ['ʔobɪfɛjɲni:] 'običajni- IM.ED.M.', *o hlavu* ['ʔoflavu] 'ob glavo'. Obstajajo še druge možne razlage za pojav glotalizacije na začetnem zlogu, med katerimi se redno omenja prisotnost tonemskega naglasa, ki sicer v češčini ni več prisoten, je pa bil v prvotnem sistemu (gl. npr. Dilley in Shattuck-Hufnagel 1996).

V slovaškem knjižnem jeziku kot tudi v slovaških narečjih začetnega glotalnega zapornika praviloma ni, prim. č. *pět oken* ['pɛt_ʔoken] : slk. *pät' okien* ['pæj_ okɪɛn] 'pet oken' (Bartek 1944: 97–98), čeprav se tudi pojavlja neobvezno (Tomajková 1986: 276). Obenem je slika z naglaševanjem v slovaščini drugačna. Za osrednja slovaška narečja je npr. značilna prosta variacija med naglaševanjem na začetnem in predzadnjem zlogu, vendar sta ti dve naglasni paradigmi potem nespremenljivi: govorniki naglašujejo ali začetni ali predzadnji zlog, in nobenega

drugega zloga (podrobneje gl. npr. Petřík 1937–38; Habovštiak 1965: 88–90). Na to omahovanje se je gledalo kot na sovpadanje češkega in poljskega sistema s stalnim naglasom (Habijanec 2016). V vzhodnih slovaških narečjih se stalni naglas ni docela realiziral; obstajajo namreč sledi premičnega naglasa, čeprav omejenega na zadnja dva besedna zloga (Schallert 2011).

Podoben pojav – *české zpívání*, kot je bil opisan za slovaščino, pa je bil opažen tudi v jugozahodnih čeških narečjih v okolici Plzna in Čeških Budjejevic. V bohemistični dialektološki literaturi se to obravnava kot notranji češki pojav. V članku Holub in Greenberg 2013 je predlagana možnost, da bi omenjeno stanje lahko odražalo posplošenje rastočega naglasa na predzadnjem zlogu kot fonetični ostanek akutiranega naglasa – rastočega tonema novega ali starega akuta ali obeh. Pri tem je upoštevana možnost povezave med pojavom v jugozahodnih čeških govorih in tistim v osrednjih slovaških. Še več: kolikšna je možnost, da ima osrednja slovaška inovacija več opraviti z južno slovanščino kot s poljščino? V luči južnoslovanskih značilnosti, pogosto imenovanih »jugoslavizmi«, ki jih navaja Ramovš v prej omenjeni razpravi, je ta možnost gotovo več kot samo naključna.

Če povzamemo doslej povedano: Predlagani model za nastanek stalnega naglasa v zahodni slovanščini predpostavlja, da obstajajo doslej neupoštevane možnosti za oblikovanje stalnega naglasa. Ta hipoteza ne negira doslejšnjih spoznanj v zvezi z nastankom sistemov s stalnim naglasom, ampak gradi na njih in dodaja fonetično verjetne razlage izvora različnih profilov s stalnim naglasom. Obenem tudi predlaga več povezav med zahodno in južno slovanščino na področju prozodije, kot se je domnevalo doslej.

Kar zadeva strukturno podstat tega modela, imamo dober razlog, da gledamo na zahodnoslovansko in južnoslovansko področje kot na dvojce poti, ki vodita v različne smeri, a imata podobne razvojne težnje. Med češko-slovaškimi in slovensko-kajkavskimi govori je klasična sistemska komplementarnost. Slovensko-kajkavski govori so se zaradi številnih naglasnih sprememb skozi čas osredotočili na tonski potek v naglašenem zlogu in izgubili kolikostna nasprotja v nenaglašeni zlogih; v češčini in slovaščini je poudarek na kolikosti, medtem ko naglas in tonemskost nista več fonološka. Geografsko zmanjšanje prozodičnih nasprotij je mogoče izraziti matematično, kot je bilo v več delih ponazorjeno za zahodna južnoslovanska narečja (npr. Ivić 1961 in 1961–62 za BCHS; Greenberg 1989 za slovenščino). Tako se dá tonemsko različico slovenskega knjižnega jezika izraziti kot $2Z + 1$ (Z =zlog), kar pomeni, da ima lahko vsaka nenaslonska beseda enega od dveh tipov naglasa na kateremkoli, a le na enem zlogu, razlikuje pa se po dolgem rastočem ali padajočem tonu ($2Z$ pomeni, da sta v nenaslonski besedi možni dve nasprotji za vsak besedni zlog oz. dva pomnoženo s številom zlogov); dodatna možnost je kratki (padajoči) naglas na zadnjem ali edinem zlogu

nenaslonske besede (kar predstavlja +1). Podobno lahko netonemsko varianto knjižnega jezika (kot tudi netonemske narečne sisteme, npr. moravško v vzhodni gorenjščini) izrazimo kot $Z + 1$. Narečja, ki so izvedla umik z zadnjega zloga, imajo ali $2Z - 1$ (kjer se faktor 2 nanaša na tonemsko ali kolikostno nasprotje) ali pa samo Z , kot npr. govor Komna na jugozahodu, ki je izgubil tako tonemska kot kolikostna nasprotja (podrobneje gl. Greenberg 1989). Z diahronega stališča te analize ponazarjajo prehod od podedovanega praslovanskega sistema s tonemskim naglaševanjem v narečne sisteme, ki s postopnim zmanjševanjem prozodičnih nasprotij preidejo na kolikostno naglaševanje. Standardni sistemi BCHS odražajo novoštokavski naglasni umik, ki omejuje tonemska nasprotja na začetni zlog večzložnih besed, v katerih končni zlog ne more biti naglašen, kolikostno nasprotje pa je možno tudi na nenaglašanih zlogih. Zaradi tega je njihova formula bolj zapletena: $3(2Z) - 4$ (Ivić 1961: 301, 305).

Medtem ko so področja BCHS z razvojno inovacijo – novoštokavskim naglasnim umikom – do neke mere na novo vzpostavila kombinacijske možnosti praslovanskega prozodičnega sistema, pa je na obrobju tega območja precej manj nasprotij. Tako se najdejo narečni sistemi brez tonemskih nasprotij ali kolikostnih nasprotij, ki bi sovpadala z naglasom (omejenim na enega na besedo), v delu govorov v južni Črni gori, na Kosovu, v romunskem Banatu, posameznih govorih v Istri, nekaterih čakavskih govorih, pa tudi v vzhodni Sloveniji ter nekaterih makedonskih in zahodnih bolgarskih govorih. Ti imajo manjše število prozodičnih možnosti, tj. $2Z$ ali dve možnosti za vsako naglašeno besedo (Ivić 1961–62: 85). Nadaljnji korak je izguba kolikostnih nasprotij, kar se najde v torlaških govorih – na prehodu med srbskimi in makedonskimi govori, ki predstavljajo najbolj južni slovanski sistem s stalnim naglasom.

Natančen opis naglasnih sprememb v torlaških (južnosrbskih) govorih, ki prehajajo v zahodnomakedonske, nam daje slutiti, kako se je v njih razvil stalni naglas. Po razčlembi R. Alexander (1975) obstajajo tri torlaške izoglose, ki se nagibajo v smeri stalnega naglasa: (1) umik naglasa z zadnjega na predzadnji zlog; po analogiji tudi s predzadnjega na predpredzadnji zlog (večinoma fonetično na jugozahodu, slovnično pogojeno v osrednjih in vzhodnih govorih); (2) premik naglasa na zadnji ali končniški zlog; (3) premik naglasa z začetnega na zadnji zlog osnove. Naglas na predzadnjem zlogu osnove je mogoče najti na celotnem torlaškem področju, kar je tudi vzorec, ki obstaja v arhaičnih obrobnih jugozahodnih makedonskih govorih v Albaniji in Grčiji (Alexander 1975).

Kar zadeva makedonsko govorno področje, kot piše Friedman, in kar je razvidno na karti makedonskih narečij, ki je na voljo v prostem dostopu na Wikipediji,⁴ »[v]sa narečja v zahodnem delu težijo k stalnemu naglasu – na

⁴ http://en.wikipedia.org/wiki/File:Macedonian_Slavic_dialects.png

predpredzadnjem zlogu v republiki Makedoniji, predzadnjem v Grčiji in Albaniji. Zahodno področje ima različne ne-stalne naglasne sisteme» (Friedman 2001: 301)

V vzhodnih južnoslovanskih govorih večina sistemov izkazuje fonološke težnje v interakciji z oblikoslovnim prestrukturiranjem teh jezikov. Kot je razvidno iz knjižnih makedonskih primerov, so zaradi prerazporeditve v oblikoslovju nastale nove možnosti, da se nenaglašeni členi pojavljajo desno od naglasa: primeri postpozitivnih členov (npr. določni člen, dodani zaimek za označevanje sklona) podaljšujejo naglašene besede (kar je značilnost balkanskega jezikovnega področja), kot je razvidno iz primerov (1) in (2) pri Baermanu in Billingsu 1997.

(1)	PRva-ta	RAbotna	NEdela	
	prvi-DOL.	delovni	teden	
	'prvi delovni teden'			
(2)	doneSI	mi	ja	KNiGa-ta
	prinesi-2ED.	mi-DAT.ED.	jo-TOŽ.ED.Ž.	knjiga-Ž.ED.DOL.
	'prinesi mi knjigo'			

Makedonski stalni naglas je teže razložiti izključno z občutljivostjo na tonem ali kolikost, ker te možnosti izginjajo ali so že izgubljene v narečjih, ki nanj mejijo. Obenem so se zmanjšale možnosti paradigmatičnih nasprotij, posebno v samostalniškem sistemu brez razlikovanja sklonov. Zato se zdi, da je stalni naglas na predzadnjem zlogu v makedonščini rezultat medsebojnega delovanja fonoloških in oblikoslovnih dejavnikov.

Zaključek

V prispevku je podan le kratek pregled raziskav sistemov s stalnim naglasom in izpostavljena so pretekla spoznanja. Na teh spoznanjih gradim svoje predloge za nadaljnji razmislek, predlagam pa tudi nekaj novih rešitev. Pri tem sem skušal vključiti tipološke primerjave in pregled možnih fonetičnih mehanizmov kot dejavnike, ki so potiskali slovanski akcentski sistem od podedovanega praslovanskega do različnih sistemov s stalnim naglasom. Pri predlaganih rešitvah so mi bile izhodišče sistemske spremembe inherentnih lastnosti v slovanskem prozodijskem sistemu na besedni ravni, ne da bi na začetku iskal zunanje vzroke v jezikovnem stiku. To ne izključuje možnosti, da je jezikovni stik igral določeno vlogo, a v skladu z načeli primerjalne metode je treba izčrpati možnosti notranje razlage, preden posežemo po zunanjih vzrokih.

Predlogi, ki jih ponuja članek, so povzeti v naslednjih točkah:

1. Splošno opažanje je, da je imel praslovanski sistem pravi tonemski naglas, podoben sodobni japonščini, tj. vseboval je besedne oblike, ki jih je treba

- analizirati kot breznaglasne. Ko so slovanska narečja prešla od tonemskega k jakostnemu naglasu, je to pripravilo podlago za razvoj sistemov s stalnim naglasom, kar ni redek izid med svetovnimi jeziki.
2. Dve splošni težnji sta dali pospešek razvoju sistemov s stalnim naglasom v slovanskih jezikih: (a) možnost posplošitve privzetega začetnega naglasa (»nenaglašene« oblike) v praslovanščini; (b) težnja po odpravljanju/umikanju končnega naglasa.
 3. Nekatere težnje, ki so se posplošile ob pojavitvi sistemov s stalnim naglasom, je mogoče zaslediti v povezavi med vzhodno- in južnoslovanskimi narečji, vključno z dokazi iz nekdanje panonske slovanščine. V njih lahko zasledimo sledi intonacijskih vzorcev in kolikostnih razmerij, ki povezujejo pračeško-slovaško narečje s prajužnoslovanskim, npr. različne odraze »starega akuta« (ki so po našem mnenju posledica glotalnosti) pa tudi možnost začetnega glotalnega zapornika kot ostanka prozodične podobe »nenaglašanih« praslovanskih besednih oblik. To lastnost zasledimo v češkem začetnem glotalnem zaporniku (č. *ráz*), v pojavu *české zpívání* v jugozahodnih čeških govorih, ki je podoben tako stalnemu naglasu na predzadnjem zlogu v poljščini in slovaščini (kjer prosto variira s stalnim naglasom na začetnem zlogu) kot tudi vzorcem z rastočim naglasom v slovenščini.
 4. Zahodni del južnoslovanskega področja (slovenščina, BCHS) teži k inovativnim sistemom s tonemskimi razlikami, ki skupaj s kolikostnimi nasprotji lahko poveča funkcijsko razločevalnost nadsegmentnih lastnosti. Obstaja pa tudi nasprotna težnja v smeri zmanjšanja te razločevalnosti z odpravljanjem kolikostnih nasprotij v nenaglašanih zlogih (slovenščina, kajkavščina, obrobni štokavski govori) in naglasnim umikom.
 5. Medsebojno delovanje splošnih zahodnojužnoslovanskih fonoloških teženj, omenjenih v točki 4, in prestrukturiranje oblikoslovnih značilnosti v balkanski slovanščini je rezultat razvoja nagnilo v korist vzorcem s posplošenim stalnim naglasom, katerega primer je makedonščina s sistemi s stalnim naglasom na predzadnjem in predpredzadnjem zlogu. Tudi v sosednjih srbskih (torlaških) govorih je mogoče zaslediti razvoj v smeri stalnega naglasa, tj. zmanjševanje nabora naglasnih mest.

Literatura

Ronelle ALEXANDER, 1975: *Torlak Accentuation*. München: Otto Sagner.

Henrich BARTEK, 1944: *Správna výslovnost' slovenská*. Bratislava, Turčianský Sv. Martin: Ján Horáček.

Matthew BAERMAN, 1999: *The Evolution of Fixed Stress in Slavic*. München: Lincom Europa.

Matthew BAERMAN in Loren BILLINGS, 1997: Macedonian clitics and the trisyllabic stress window. *Papers from the Second Conference on Formal Approaches to South Slavic Linguistics; Sofia September 1997* (= *University of Trondheim Working Papers in Linguistics* 31). Ur. Mila Dimitrova-Vulchanova in dr. Dragvoll, Norveška: NTNU Linguistics Department. 13–32.

Tilman BERGER, 1995: Überlegungen zur Geschichte des festen Akzents im Westslavischen. *Linguistische Beiträge zur Slawistik aus Deutschland und Österreich. II. JungslawistInnen-Treffen Leipzig 1993* (= *Wiener Slawistischer Almanach, Sonderband* 37): 29–49. Ur. Uwe Hunghanns. Prenatis v Tilman Berger. 2008: *Studien zur historischen Grammatik des Tschechische* (= *Travaux linguistiques de Brno* 2). München: Lincom Europa. 7–20.

Laura DILLEY in Stefanie SHATTUCK-HUFFNAGEL, 1996: Glottalization of Word-Initial Vowels as a Function of Prosodic Structure, *Journal of Phonetics* 24, 423–444.

Václav FLAJŠHANS, 1924: *Náš jazyk mateřský: Dějiny jazyka českého a vývoj spisovné slovenštiny*. Praga: Česká grafická unie.

Victor A. FRIEDMAN, 2001: Macedonian. *The Slavonic Languages*. Ur. Bernard Comrie in Greville G. Corbett. London in New York: Routledge. 249–305.

Marc L. GREENBERG, 1987: Prozodične možnosti v slovenskem knjižnem jeziku in slovenskih narečjih, *Slavistična revija* 35/2, 171–186.

– –, 2007: Phonetic Evidence for the Development of the ‘Acute’ Tone in Slavic. *Tones and Theories: Proceedings from the International Workshop on Balto-Slavic Accentuation*. Ur. Mate Kapović in Ranko Matasović. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. 95–108.

Marc L. GREENBERG in Lenore A. GRENOBLE (ur.), 2020–: *Encyclopedia of Slavic Languages and Linguistics Online*. Leiden, Brill Publishers. <https://doi.org/10.1163/2589-6229-ESLO-all>.

Siniša HABIJANEC, 2016: *Razvoj slovačkoga akcentuacijskoga sustava kao model akcentuacijskoga razvoja zapadnoslavenskih jezika*. Neobjavljena doktorska disertacija, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

– –, 2016: The Slovak Language as a Source for the Reconstruction of the Proto-Slavic Accentual System, *Baltistica* LI/2, 341–353.

Anton HABOVŠTIAK, 1965: *Oravské nárečia*. Bratislava: Vzdavateľstvo Slovenskej akadémie vied.

Bohuslav HAVRÁNEK, 1934: Nářečí česká, *Československá vlastivěda* 3, *Jazyk*: 84–218.

Eugene HELIMSKI, 1992: Slavic/Latin/German Stress and Hungarian Vowel Harmony. *Finnisch-ugrische Sprachen zwischen dem germanischen und dem slavischen Sprachraum*. Ur. László Honti, et al. Amsterdam, Atlanta: Rodopi. 45–54.

Zbyněk HOLUB in Marc L. GREENBERG, 2013: A Circum-Pannonian Word-Prosodic Parallel: Paroxytonic Accent in the South-West Bohemian Dialect, *Jezikoslovni zapiski* 19/2, 11–26.

Larry M. HYMAN, 2006: Between Stress and Tone, *Phonology* 23/2, 225–257.

Pavle IVIĆ, 1961: The Functional Yield of Prosodic Features in the Patterns of Serbo-Croatian Dialects, *Word* 17/3, 293–308.

– –, 1961–62: Broj prozodijskih mogućnosti u reči kao karakteristika fonoloških sistema slovenskih jezika, *Južnoslovenski filolog* 25, 75–113.

Roman JAKOBSON, 1963: Opyt fonologičeskogo podhoda k istoričeskim voprosam slavjanskoj akcentologii. Pozdnij period slavjanskoj jazykovoj praistorii. *American Contributions to the Fifth International Congress of Slavists*, Sofia, September 1963 (Linguistic Contributions, 1). Haag: Mouton. 153–178.

Jay H. JASANOFF, 2017: *The Prehistory of the Balto-Slavic Accent* (= *Brill's Studies in Indo-European Languages & Linguistics* 17). Leiden, Boston: Brill.

Frederik KORTLANDT, 1985: Proto-Indo-European Glottalic Stops: The Comparative Evidence, *Folia Linguistica Historica* VI/2, 183–201.

Tadeusz LEHR-SPLAWIŃSKI, 1923: De la stabilisation de l'accent dans les language slaves de l'ouest, *Revue des études slaves* 3, 259–450.

Eudovit NOVÁK, 1934: Slovenčina a maďarčina v prvých storočiach ich dejín v strednej Europe. *Miedzynarodowy zjazd slawistow, Sekcja I, księga referatów*. Varšava. 85–88.

Thomas OLANDER, 2009: *Balto-Slavic Accentual Mobility* (= *Trends in Linguistics. Studies and Monographs* 199). Berlin, New York: Mouton de Gruyter.

Stanislav PETŘÍK, 1937–38: Spôsoby stredoslovenského zdôrazňovania prízvukom. *Slovenská reč* VI/1–2/3, 25–29; 72–80.

Fran RAMOVŠ, 1929: O premiku akcenta v tipih zvězdä, ženä in mæglä v slovenskem jeziku, *Lud slowiański* 1a, 48–61. Tudi v: Jože TOPORIŠIČ (ur.), 1997: *Zbrano delo. Razprave in članki*. Knj. 2. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.

– –, 1935: Poznámka k slovenským a juhoslovanským jazykovým stykom. *Riša veľkomoravská. Sbornik vedeckých prác*. Praga, Bratislava: L. Mazáč. 441–452.

Milan ROMPORTL, 1954: K otázce ustálení západoslovanského přízvuku, *Studie a práce lingvistické* I, 73–80.

– –, 1958: Zur Akzentstabilisierung in den westslawischen Sprachen, *Zeitschrift für Slawistik*, 8–25.

Joe SALMONS, 1992: *Accentual Change & Language Contact: Comparative Survey and a Case Study of Early Northern Europe*. London: Routledge.

Joseph SCHALLERT, 2011: Sotak prosody reconsidered (part one). *Dialektologie a geolinguvistika v současné střední Evropě*. Ur. Zbyněk Holub, Roman Sukač. Frýdek-Místek: Kleinwächter, Slezská univerzita v Opavě. 192–209.

Marek STACHOWSKI, 2009: Eugen Helimski Materialien zur Erforschung der ältesten slawisch-ungarischen Sprachkontakte, *Studia Etymologica Cracoviensia* 14, 35–107.

Christian S. STANG, 1957: *Slavonic Accentuation*. Oslo: I kommisjon hos H. Aschehoug (W. Nygaard).

Ján STANISLAV, 1935: Dnešný stav otázky československých prvkov v staroslovienských pamiatkach. *Riša Vel'komoravská*. Praga: L. Mazáč. 491–532.

Elena TOMAJKOVÁ, 1986: Problematika razu ako výslovnostného javu (So zreteľom na nárečie v obci Hlboké), *Slovenská reč* 5, 273–281.

Zuzanna TOPOLIŃSKA, 1961a: *Z historii akcentu polskiego od wieku XVI do dziš*. Wrocław, Warszawa, Krakov: Zakład Narodowy im. Ossolińskich Wydawnictwo PAN.

– – (= Zuzana TOPOLINJSKA), 1961b: Za slovenskiot sloboden i nepodvižen akcent, *Makedonski jazik* XI–XII, 1–2: 73–79.

– –, 2011: Main Conclusions of my Prosodic Research. *From Present to Past and Back. Papers on Baltic and Slavic Accentology*. Ur. Roman Sukač. Frankfurt: Peter Lang. 217–219.

František TRÁVNÍČEK, 1935: *Historická mluvnice československá. Úvod, hláskosloví a tvarosloví*. Praga: Melantrich.

Andrej Anatoljevič ZALIZNJAK, 1985: *Ot praslavjanskoj akcentuacii k ruskoj*. Moskva: Nauka.

Zusammenfassung

BETRACHTUNGEN ZUR ENTWICKLUNG DES FESTEN BETONUNGSSYSTEMS IN SLAWISCHEN SPRACHEN – EIN ERKLÄRUNGSVERSUCH

Der Beitrag gibt einen kurzen Überblick über die bestehenden Forschungsarbeiten zu Systemen mit fester Akzentuierung und hebt die bisherigen Ergebnisse hervor. Auf deren Grundlage werden Anregungen für weitere Untersuchungen gegeben und einige neue Lösungen vorgeschlagen. Dazu gehören typologische Vergleiche und Überprüfung möglicher phonetischer Mechanismen, die das slawische Akzentsystem vom ererbten Protoslawischen zu den verschiedenen Systemen mit festen Akzenten geführt haben. Den Ausgangspunkt für vorgeschlagene Lösungen stellen systemische Veränderungen inhärenter Eigenschaften des slawischen prosodischen Systems auf der Wortebene dar, ohne zunächst nach äußeren Ursachen im Sprachkontakt zu suchen. Damit wird nicht ausgeschlossen, dass der Sprachkontakt eine Rolle gespielt hat, aber nach den Grundsätzen der vergleichenden Methode müssen interne Erklärungsmöglichkeiten ausgeschöpft werden, bevor man auf externe Ursachen zurückgreift.

1. Allgemein lässt sich sagen, dass das Protoslawische ein echtes Tonhöhenakzentsystem kannte, ähnlich dem modernen Japanisch, d. h. es enthielt Wortformen, die als akzentfrei zu analysieren sind. Als slawische Dialekte vom Tonhöhenakzent-Typ zum Betonungsakzent-Typ übergingen, waren die Voraussetzungen für die Entwicklung der festen Betonungssysteme gegeben, was in den Sprachen der Welt nicht ungewöhnlich ist.
2. Zwei allgemeine Tendenzen beschleunigten die Entwicklung fester Betonungssysteme im Slawischen: (a) die Möglichkeit einer Verallgemeinerung der standardmäßigen Anfangsbetonung („unbetonte“ Formen) im Protoslawischen und (b) die Tendenz, die Endbetonung zu entfernen/zurückzuziehen.
3. Einige Tendenzen, die bei der Entstehung fester Betonungssysteme verallgemeinert wurden, lassen sich in den Verbindungen zwischen west- und südslawischen Dialekten erkennen, einschließlich der Belege aus dem ehemaligen pannonischen Slawisch. Dazu gehören Spuren von Intonationen und Mengenverhältnissen, die das Protoslawische mit dem Protowestslawischen verbinden, wie z. B. unterschiedliche Reflexe des „alten Akutes“ (die unserer Ansicht nach auf ein glottales Merkmal zurückzuführen sind) sowie die Möglichkeit eines initialen Glottisschlags als Relikt der prosodischen Form der

„unbetonten“ proto-slawischen Wortformen. Dieses Merkmal findet sich im tschechischen initialen Glottisschlag (Tschech. *ráz*), im sog. *české zpívání*, der in den südwestböhmisches Dialekten vorkommt und sowohl mit der vorletzten festen Betonung im Polnischen und Slowakischen (wo es in freier Variation mit der initialen festen Betonung vorkommt) als auch mit aufsteigenden Tonhöhenmustern im Slowenischen verwandt ist.

4. Obwohl es im Westsüdslawischen (Slowenisch, BKMS) die Tendenz zu innovativen Systemen mit ausgeprägter Tonhöhe gibt, die zusammen mit Quantitätskontrasten die funktionale Belastung suprasegmentaler Merkmale erhöhen können, beobachtet man ebenso eine gegenläufige Tendenz zur Verringerung der funktionalen Belastung durch die Eliminierung von Quantitätskontrasten außerhalb der Betonung (Slowenisch, Kajkavisch und periphere Dialekte des Štokavischen) und den Rückzug der Betonung nach links.
5. Das Zusammenspiel der in (4) erwähnten allgemeinen phonologischen Tendenzen im Westsüdslawischen mit der für das Balkanslawische charakteristischen morphologischen Umstrukturierung der Morphologie hat das Ergebnis zugunsten von Mustern allgemeiner fester Betonung gewichtet, wofür das Mazedonische mit seinen Systemen fester vorletzter und vorvorletzter Betonung ein Beispiel ist. Auch in den benachbarten serbischen (Torlak-)Dialekten ist die Tendenz zur festen Betonung erkennbar und zeigt sich in Verringerung von Akzentstellen.

Nesojena pot Ivana Grafenauerja na prvo slovensko univerzo

Marija Stanonik

Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Novi trg 3,
SI 1000 Ljubljana, marija.stanonik@zrc-sazu.si

Po uvodni predstavitvi slovstvene folkloristike kot filološke discipline med jezikoslovjem in literarno vedo ter prizadevanj slovenskih slavistov zanjo v Gradcu in na Dunaju se prispevek pokloni zaslugam Frana Ramovša za ustanovitev slovenske univerze 1919, sicer pa se osredotoči na Ivana Grafenauerja, ki se je na predlog učiteljev pripravljal za univerzitetno kariero, vendar mu je zaradi nejasnih okoliščin spolzela iz rok. To je pomenilo izgubljeno priložnost za vzpostavitev katedre za predmet, ki se danes imenuje slovstvena folkloristika.

Nach der einleitenden Darstellung der literarischen Volkskunde als philologische Disziplin, positioniert zwischen Sprach- und Literaturwissenschaft, und den Bemühungen slowenischer Slawisten in Graz und Wien würdigt der Beitrag die Verdienste von Fran Ramovš um die Gründung der slowenischen Universität im Jahr 1919. Darüber hinaus wendet er sich Ivan Grafenauer, der sich auf Vorschlag seiner Lehrer auf eine Universitätslaufbahn vorbereitete. Allerdings ist es ihm, aufgrund noch ungeklärter Umstände, nicht gelungen, den Lehrstuhl für literarische Folkloristik einzurichten.

Ključne besede: prva slovenska univerza, etnologija, slovstvena folkloristika, Fran Ramovš, Ivan Grafenauer, Milko Matičetov, Slavko Kremenšek

Schlüsselwörter: erste slowenische Universität, Ethnologie, literarische Folkloristik, Fran Ramovš, Ivan Grafenauer, Milko Matičetov, Slavko Kremenšek

Uvod

Slovstvena folklorja je umetnost mraka. Slovenska literatura hrani marsikateri spomin na pripovedovanje v somraku večernih ur:

Otroci so imeli navado, da so se pogovarjali, preden so šli spat. Posedli so po široki peči in so si pripovedovali, kar jim je pač prišlo na misel. Skozi motna okna je gledal v izbo večerni mrak z očmi, polnimi sanj, iz vseh kotov so se vile kvišku tihe sence in so nosile prečudne bajke s seboj. ... vsi so gledali zamaknjeni v tisto prelepo luč nebeško, tam pa je bila zvonka in resnična vsaka beseda, je imela vsaka povest svoje čisto živo in jasno lice, vsaka pravljica svoj sijajni konec. (Cankar 1968: 76–77)

Medtem ko ima jug veliko sonca in vročine, je na severu več temačnosti in mraza. Ljudje se zatekajo v topla zatočišča in skandinavska literatura je ohranila veliko pripovednih scen v smislu folklornega dogodka (Stanonik 2001: 115).

Zato ni naključje, da se je znanstvena disciplina, ki jo slovensko prizadevanje precizira z imenom slovstvena folkloristika, rodila ravno v Skandinaviji in je še danes v severnih predelih Evrope ena najbolj cenjenih humanističnih disciplin. V slovstveni folkloristiki danes že klasična zemljepisno-zgodovinska metoda ali »finska« šola je po svoji metodi najbližja svoječasni primerjalni literarni zgodovini. Zasnoval in utemeljil jo je Julius Krohn, teoretični vrh pa je dosegla leta 1926 z zelo sistematičnim delom *Folkloristična delovna metoda* (Krohn 1926). Med tistimi, ki jim Kaarle Krohn (sin Juliusa Krohna) knjigo posveča »v nepozaben spomin«, je tudi Moltke Moe. Njemu je bila zaupana čast, da je prvi predaval slovstveno folkloristiko. Od leta 1886 je njegova profesura obsegala norveški ljudski jezik z norveško ljudsko tradicijo kot stransko stroko. Leta 1899 je dal prednost norveški ljudski tradiciji, torej slovstveni folklori, in poleg nje upošteval srednjeveško literaturo. Končno je bila katedra posvečena raziskovanju in poučevanju izrecno norveške ljudske tradicije (Krohn 1926: 20). Tako se osamosvajanje slovstvene folkloristike kot akademske vede od jezikoslovja na eni strani in od literarne zgodovine na drugi najčisteje zrcali v spremembi poimenovanja predavanj na univerzi Kristiania v Oslu.

Obetavni začetki

Prvi slavisti slovenskega rodu na dunajski in graški univerzi so folklorno snov dokaj aktivno vključevali v svoje razprave: Jernej Kopitar v okviru svojega koncepta o slovenski literaturi, Fran Miklošič praviloma v svojih strogo jezikoslovnih razpravah, Gregor Krek pa jo je že razumel kot samostojno entiteto in pripravil teoretična izhodišča za poznejšo zbirko *Slovenskih narodnih pesmi*. Kot prvi profesor slavistike na graški univerzi (1867–1902) jo je dvignil na znanstveno raven, pri tem pa zbiral in proučeval slovstveno folkloro slovanskih narodov, saj je pod vplivom Grimmov mitološke šole skušal v njej odkrivati slovansko mitologijo. Ta prizadevanja se prav tako kažejo v njegovi razpravi *Ueber die Wichtigkeit der slavischen traditionellen Literatur als Quelle der Mythologie* (1869) in njegovem življenjskem delu *Einleitung in die slavische Literaturgeschichte* (1874, 1887²). Karel Štrekelj je, dokazano, leta 1898 že predaval o slovenski ljudski pesmi (Kropej 2001: 58).

Ob ustanovitvi prve slovenske univerze 1919

Ustanovitev Univerze v Ljubljani in Filozofske fakultete je eden temeljnih dogodkov na poti Slovencev k modernemu, političnemu in neodvisnemu narodu.

O samostojni univerzi so sklepali v znanstvenem pododseku kulturnega odseka narodnega sveta pod predsedstvom slavista Antona Breznika in v vseučiliški komisiji, ki so jo ustanovili 23. 11. 1918. O njej so razpravljali že na 24. seji Narodne vlade Srbov, Hrvatov in Slovencev v Ljubljani 26. 11. 1918 (Pogorelec 2000: 228).

Ob 80. obletnici Univerze v Ljubljani ter s tem tudi ljubljanske univerzitetne slavistike in slovenistike je bilo med drugim zapisano, da se včasih »zdi inkubacijska doba novih pogledov, znanstvenih dognanj in premisleka o odgovornosti družbene vloge, ki naj jo veda opravlja, kar predolga; po drugi strani pa je za temeljitost premisleka potrebno delo, ki neusmiljeno terja čas« (Pogorelec 2000: 225–226). To spoznanje še posebej velja za slovensko slovstveno folkloristiko.

Prezrta etnologija

Vilko Novak (1973: 276) in Vekoslav Kremenšek (1981: 3) se strinjata, da bi bilo za slovensko etnologijo čisto drugače poskrbljeno, če bi bil ob ustanovitvi slovenske univerze Matija Murko sprejel ponudbo, da pride v Ljubljano:

V VII. skupini je imela vlogo B-predmeta (etnologija z etnografijo) v zvezi z geografijo kot A-predmetom in v V. skupini (zgodovinski) kot C-predmet (etnografija). ... Predavanja v prvih letih niso bila usmerjena v sistematične preglede. Stalna kurza iz obče etnologije in slovenske etnologije sta stekla šele pet let pozneje, medtem ko je etnologijo neevropskih ljudstev tudi z etnološkega vidika vsaj delno obravnaval pri svojih predavanjih iz fizične antropologije profesor Božo Škerlj. (Jezernik 2000: 175–176)

Ob Glonarjevi karakteristiki njegovega profesorja Matije Murka, da je bil znanstvenik z vsestransko izobrazbo, širokim razgledom in živim zanimanjem za usodo lastnega naroda, pa tudi glede na Murkovo velikopoteznost, smisel za organizacijo in poznejše zasluge za južnoslovansko folklorno epiko si lahko le predstavljamo, kaj bi lahko bil storil tudi za slovensko slovstveno folkloro.

Etnologija je bila med tistimi redkimi vedami, ki jih tedaj na Filozofski fakulteti niso začeli predavati, je pa bila po zgledu beograjske univerze sprejeta v izpitni red. Katedra (seminar) za etnologijo z etnografijo je bila ustanovljena šele leta 1940; za njenega (prvega) rednega profesorja je bil izbran Niko Županić. Ob minimalni zasedbi ni bilo mogoče misliti na folkloristiko kot samostojni univerzitetni predmet niti od študijskega leta 1955/56 naprej, ko ga je nasledil docent in pozneje redni profesor dr. Vilko Novak, ki je sicer razširil »obseg predavanj in vaj«, saj je od leta 1957 »za desetletje spet ostal edini učitelj na oddelku«. »Po- leg predavanj na obči etnologiji je uvedel sistematična kurza o etnologiji južnih Slovanov in etnologiji narodov Evrope. Predavanja iz neevropske etnologije je

prevzel profesor Milovan Gavazzi iz Zagreba.« (Jezernik 2000: 175–176) Vekoslav Kremenšek se mu je kot docent pridružil šele leta 1967/68 in začel predavati občo in neevropsko etnologijo (Jezernik 2000: 175–176). V prepričanju, da bo izčistil svoje videnje etnologije, je začel v drugi polovici sedemdesetih let 20. stoletja ostro polemiko proti vsem panogam slovenske folkloristike, najbolj na udaru pa je bila ravno slovstvena folkloristika (Kremenšek 1977, 1977a, 1980).

Izgubljena priložnost za slovstveno folkloristiko

Snovanje slavistike v Ljubljani se je začelo takoj po prvi svetovni vojni. 6. marca 1919 je prišlo dovoljenje za ustanovitev univerze. 8. marca so o tem sklepali v vseučiliški komisiji, ustanovili podkomisije za posamezne fakultete. 10. marca 1919 je bila seja podkomisije za filozofsko fakulteto, kjer so izdelali predloge za novo ureditev študija in imenovanje prvih profesorjev. Prvi predlogi za profesorje filozofske (= modroslovne) fakultete so bili oblikovani 15. marca. Iz dopisov poznejših prvih profesorjev je razvidno, »da sta se predvsem Ramovš in Nahtigal čutila odgovorna, da poskrbita za stroko, ki naj bi usposabljala za poučevanje v slovenskem učnem jeziku in raziskovalno utemeljevala slovensko samospoznavanje« (Pogorelec 2000: 226–227).

V predlogu o organizacijsko izpopolnjeni shemi predmetov in njihovi povezavi so bile za slavistično tematiko predvidene štiri stolice. Organizacijska povezava med njimi je bil Seminar za slovansko filologijo. Za vsako slovenistično katedro so načrtovali po dva učitelja. Kot možni učitelji so navedeni Anton Breznik, Ivan Grafenauer, France Kidrič, Rajko Nahtigal in Fran Ramovš:

Prva (Nahtigalova) stolica naj bi zajemala starocerkvenoslovanski jezik in literaturo, primerjajoče slovansko jezikoslovje, slovansko fonetiko, medsebojno razmerje raznih starih tekstov, sorodnost slovanski jezikov, slovanske starožitnosti itd. Druga (Priateljjeva) stolica naj bi zajela (kulturno) zgodovino slovanskih narodov. Tretja (Ramovševa) bi se ukvarjala z zgodovino slovenskega jezika, slovensko dialektologijo, slovensko fonetiko in z izdajanjem starih tekstov. Njen seminar bi prevzel nalogo zbirati gradivo za slovensko zgodovinsko slovnico in dialektološko karto. Naloga četrte, ki jo Ramovš v navedenem času še pripisuje Kidriču in Grafenauerju, pa naj bi bila kulturno-estetska zgodovina slovenskega slovstva. (Pogorelec 2000: 226–227)

Ivanu Grafenauerju je že leta 1912, nekaj mesecev pred svojo smrtjo, Karel Štrekelj sporočil, da ga namerava na podlagi dotlej opravljenega znanstvenega dela – čeprav ni imel doktorata – predlagati za visokošolskega profesorja na Češkem, toda Štrekljeva smrt je dogovarjanja preprečila. Leta 1916 je Matija Murko Grafenauerju svetoval, naj doseže doktorat, kar je ta nato tudi storil. Tako je imel vse pogoje, da je ob snovanju ljubljanske univerze veljal za najresnejšega

kandidata za profesorja zgodovine slovenske književnosti. Po navodilih vseučiliškega odbora si je pridobil tudi formalno kvalifikacijo s habilitacijo na zagrebški filozofski fakulteti. Tudi formalno se je prijavil za to mesto (L 1964: 65), ki je bilo predvideno po tedanjem osnutku za organizacijo filozofske fakultete. V zimskem semestru 1919/20 (Grafenauer 1973: 258) je imel predavanja iz starejše slovenske slovstvene zgodovine in o razvoju slovenskega pisnega jezika zasebni docent zagrebške univerze, toda kljub temu je bil leta 1920 za rednega profesorja za starejše slovensko slovstvo imenovan France Kidrič. Kljub temu da je bil »edini, ki je 'skoro docela po prvotnih virih po obširnih pripravljalnih študijah' predelal vso slovensko slovstveno zgodovino in v *Kratki zgodovini* predložil o svojem delu 'neke vrste predhodno poročilo o proučevanju', je bil 'z drugačno ureditvijo kateder' zavržen, čemur je bil vzrok seveda dejstvo, da je bilo res povsem kvalificiranih moči za zgodovino slovenskega slovstva (pa tudi sicer za slavistiko) več, kot je bilo mest na novi fakulteti, in pri izbiranju med njimi so nato odločale druge stvari, od tesnejše poprejšnje povezanosti do političnih momentov« (Grafenauer 1973: 258).¹

Ob izgubljeni Grafenauerjevi nastavitvi je edino z Nahtigalovimi predavanji o slovanskih starožitnostih obstajala možnost, da se nadaljuje tradicija, ki jo je vpeljal slovenski rod na dunajski in predvsem graški slavistiki – da se pri svojih predavanjih posveča posameznim vprašanjem slovenske slovstvene folklorne.² Vendar ni nobenih podatkov o tem, ali se je to tudi res uresničevalo. Nepojmljivo je, da je bilo področje slovenske slovstvene folkloristike na ljubljanski slavistiki formalno popolnoma prezrto. Nekako posredno in simbolično se je ljubljanska slavistika utemeljevala tudi na folkloristični osnovi, ko je začela njena knjižnica graditi svoj fond »z nakupom dragocene knjižnice graškega profesorja dr. G. Kreka. Ta začetni sklad je ob pomanjkanju pravega knjižničarja pomagal katalogizirati dr. Avgust Pirjevec, poznejši knjižničar v državni licejni biblioteki« (Pogorelec 2000: 230–231). Ivan Prijatelj je v svojem nastopnem predavanju na slavistiki ljubljanske filozofske fakultete slovstveno folkloro zajel v razlagi pojma *slovstvo*: »S tem nazivom označujemo vse narodno umovanje, ki se poslužuje za svoje izrazilo 'besede' (slova)«, od preprostega narodnega rekla ali pregovora do kompliciranega filozofskega traktata:

¹ Glede na logiko dogajanja je verjetnejša ta letnica, čeprav sin Bogo Grafenauer navaja drugo, in sicer zimski semester 1920/21 (Grafenauer 1973: 258).

² France Bernik, predsednik SAZU, 1. 2. 2002, v predsednikovem službenem avtomobilu na poti z Destrnika v Ljubljano: »O tem nista odločala France Kidrič in Ivan Grafenauer, kot je povedal Jože Lipnik na spominskem posvetu na Destrniku. Vaše področje ni prišlo do svoje stroke.«

Narodno zarotilo ali umetna pesem pravega ali dozdevnega pesnika, srednjeveška kronika ali pragmatično moderno zgodovinsko delo, učbenik, slovar, knjižni katalog, sadjerejsko navodilo, politični ali nabožni govor – vse je slovstvo. (Prijatelj 1952: 3)

Dosledno svojemu pojmovanju literarne zgodovine jo je v nadaljevanju samozavestno izločil iz nje:

Slovstvo, pismenstvo, književnost in literatura pomenijo – po svojem postanku, ne pa seveda po svojem trajnem obsegu – obenem tri stopnje v razvoju narodne kulturne zavesti. Tudi najprimitivnejši rodovi imajo potrebo skromnega umstvenega snovanja, ki ga izražajo v jeziku. Že prvotni človek izraža svoja enostavna čustva in začetke svojih miselnih tvorb v pregovorih, prilikah, narodnih pesmih, svoje doživlja v sporočilih, svoje religiozne pojme, razlagajoče postanek stvari in sveta v bajkah, pogosto še zelo kurioznih po vsebini in obliki. S temi proizvodi se začenja slovstvo vsakega naroda. V tem prvem slovstvu ne igra individualnost še nikake vloge in je tudi navadno neznana. Ni se še osmislila in oddelila, iz kolektivnosti ustvarja in vanjo tudi tone. V tej fazi ne pomeni z rabo jezika ustvarjena produkcija do malega nobenega drugega kakor narodopisni in jezikoslovni interes. (Prijatelj 1952: 4)

France Kidrič, ki je predaval do 1949, je mimogrede omenil kaj v zvezi s folkloro (Kidrič 1929–1938), medtem ko pri Mirku Ruplu v obdobju od leta 1949/50 do l. 1961/62 o tem ni nič znanega. Zanesljivo je na svojih predavanjih za ljubljanske slaviste predvsem ljudski pesmi posvečal veliko pozornost višji predavatelj Pedagoške akademije Boris Merhar³ od 1962/63 do 1970/71 (Pogorelec 2000: 234). Nasledila sta ga prezgodaj umrla Jože Koruza († 8. 8. 1988) in Tone Pretnar († 16. 11. 1992) in prevzela za njim tudi tradicijo izjemnega spoštovanja do narodne/ljudske/folklorne pesmi, tako da so drugi žanri slovstvene folklorne in njena teorija ostajali popolnoma v senci.

Odrpoto ostaja vprašanje, ali bi se Ivan Grafenauer ob zasedbi prvotno predvidene katedre na ljubljanski slavistiki res posvetil tudi slovenski slovstveni folklori, kakor se je vrnil k njej ravno zato, ker mu je bila pot na fakulteto onemogočena. Prav pred tem zasukom svojega dela je po smrti Ivana Prijatelja (23. maja 1937) za kratek čas še pomislil na univerzitetno stolico, vendar je ugotovil, da tam nima več prave prihodnosti:

Po razgovorih s prof. Kidričem in Ramovšem pa je spoznal, da je zaradi omejenega števila sistemiziranih mest na filozofski fakulteti in njihove vrste ostalo po smrti rednega profesorja in izvršitvi volitev, ki so že nekaj časa čakale, na razpolago le mesto docenta, ki ga ne bi mogel sprejeti bodisi glede na svoje znanstveno delo bodisi glede na materialne posledice tega koraka, kar spričo številne družine ni bilo mogoče. Tako se je življenjska pot dokončno obrnila. (Grafenauer 1973: 267)

³ To vem iz lastne izkušnje, ker sem bila njegova študentka. Še danes vem, da sem bila vprašana *Desetmico*, in se spomnim njegovega komentarja ob svojem odgovoru.

Kljub formalni izločenosti iz akademskega življenja je v poznih letih dobil za svoje delo izjemno zadoščenje. Zaradi medvojnih objav ga ni doletelo izobčenje kakor nekatere slovenske akademike, ampak je bil na predlog Franceta Kidriča, ki ga je že 16. maja leta 1940 predlagal za dopisnega člana Akademije znanosti in umetnosti, 21. decembra 1946 izvoljen za njenega rednega člana (Grafenauer 1973: 272, 276). Slovenski slovstveni folkloristiki je vtisnil svoj pečat, ki ga je najprodnorjeje ovrednotil Jože Pogačnik (1980: 23–24, 25–26):

Avtor je imel ustno slovstvo za eno od plasti srednjeveškega besednoumetnostnega ustvarjanja, zato je njegova obravnava teh tém lahko pravilno ocenjena samo iz omenjenega izhodišča. Vsebina ustreznih prispevkov razkriva stalno prepletanje problemov iz različnih plasti, vse pa se združuje v kar precej zaokroženo podobo časa, ki ga avtor obravnava. Za pravilnost tega izhodišča velja omeniti Grafenauerjeve poskuse, da iz analitičnega dela napravi tudi sintezo. Uvod *Kratki zgodovini starejšega slovenskega slovstva*, ki je izšla po avtorjevi smrti (pri Mohorjevi 1973), priča o vztrajnem naporu, da se zamisel v polni obliki uresniči, po drugi strani pa o silnih težavah, ki so delu stale nasproti. Ko bi bila omenjena knjiga lahko izšla med obema vojnama, bi bila utegnila s svojo načelno usmeritvijo nadvse pozitivno vplivati na slovensko literarnozgodovinsko pisanje. Objavljena pa je bila v času, ki ni bil naklonjen srednjemu veku, in v trenutku, ko so bile tudi na Slovenskem definitivno zamenjane delovne metode. Njen pomen je ostal ozko strokoven, ker ji je do širšega kroga zaprl pot tudi, z današnjih stališč, suhoparen pozitivistični slog. (Grafenauer 1973, 277–278)

Že od leta 1948 je pod Grafenauerjevim vodstvom pri SAZU v Ljubljani obstajala »komisija« ki je bila podlaga za ustanovitev Inštituta za slovensko narodopisje 3. oktobra 1951. Njegova prva sodelavca sta postala Milko Matičetov (1952) in Niko Kuret (1954).

Ivan Grafenauer je na predlog Antona Slodnjaka 6. decembra 1955 dobil vabilo s Filozofske fakultete, naj prevzame »honorarna predavanja iz slovenskega ljudskega pesništva«⁴ za slaviste. »Častno povabilo je odklonil s formalnim razlogom«:

[...] pravi vzrok – o njem sva pred odgovorom fakulteti imela dolg pogovor – pa je bil dvojen: žal mu je bilo porabljeni očitno ne več dolgo odmerjeni čas življenja (le par let poprej mi je dejal, da je življenje preko sedemdesetega leta »podarjeno«) za povzemanje starega in znanega mesta za iskanje novega in odkrivanje neznanega, pa bi še to storil, če bi imel upanje, da bi delo trajalo dovolj dolgo, da bi si vzgojil kakega učenca za nadaljevanje svojega dela. Toda tega si ni upal dočakati in je vedno sodil, da bi bil uspeh hitrejši in bolj zagotovljen, če bi mogel dobiti še kaka asistentska mesta na inštitutu pri akademiji in tako voditi k metodi, znanju in delu že ljudi z diplomo. Toda to se je uresničilo šele po njegovi smrti. (Grafenauer 1973: 277)

⁴ Iz besedne zveze *ljudsko pesništvo* ni jasno, ali gre res zgolj za pesmi ali za cel žanrski sistem slovstvene folklores, saj prav Ivan Grafenauer (1952: 12–85) sam pod naslovom *Narodno pesništvo* obravnava ne le narodne pesmi, ampak tudi pregovore, uganke, »narodne povestice«: bajke, legende, povedke in pravljice.

Morda je Milko Matičetov mislil na to, ko je na že omenjenem posvetovanju o razmerju med etnologijo in slavistiko načel vprašanje katedre za slovstveno folkloro:

Vem, da so med prof. Grafenauerjem in prof. Slodnjakom že tekli pogovori in so bili narejeni prvi koraki, da bi se po vzorcu Beograda, Zagreba, Skopja itd. tudi na ljubljanski univerzi ustanovila katedra za ustno slovstvo. Do tega pa ni prišlo in to je minus, ki pa se da odpraviti. Uradna slavistika še danes lahko popravi to napako, saj je anomalija, da v Ljubljani katedre ni, čeprav jo imajo univerze v Jugoslaviji, celo mlada prištinska fakulteta. Ta anomalija ima stare korenine, ki segajo še v Zoisov krog. Zois je namreč svetoval Vodniku, naj ne izda ljudskih pesmi, ker to ne bi bilo vredno njegovega imena. Potem je brošurico publiciral Zupančič. To so dejstva, ki jih bomo morali še načenjati. Pri slavistiki se bo dalo stvari popraviti, saj je imel že prof. Merhar ciklus predavanj. Zdaj to delo opravlja prof. Koruza, ki ljudsko slovstvo vključuje v svoja predavanja. Z naše strani pa obstaja želja, da bi bila veda zastopana na ljubljanski slavistiki. (Matičetov 1980: 112)

Matičetovega je s hrvaško izkušnjo podprl Tvrtko Čubelić iz Zagreba:

Na kratko bom povedal, kako je s tem pri nas na Hrvaškem. Reči moram, tovariši in tovarišice, da je bil pri glasovanju za katedro pri nas, od 178 glasov samo eden proti. In to so bili etnologi. To ni nikakršen javni napad, saj so to znane stvari. Tudi ne mislim, da je bila etnologija proti katedri. Šlo je za osebne zadeve in kombinacije. Končno smo katedro dobili, do takrat pa smo v kulturnem in literarnem življenju mnogo izgubili. Danes popravljamo te stvari. (Čubelić 1980: 112)

Tu podajam začetek in konec njegovega izvajanja:

Mislim, da sem telepatško sugeriral Milku Matičetovemu, naj spregovori o potrebi katedre za ustno slovstvo. [...] Oprostite, če kot vaš gost rečem, da bi tudi slovenska kultura mnogo pridobila s to katedro. Nočem vam brati levitov, toda sijajna slovenska kultura in slovenski človek, ki tukaj čuva svoj jezik in kulturo, bi prišla še močneje do izraza prav skozi ustno književnost. (Čubelić 1980: 112)

V nadaljevanju razprave so njeni udeleženci pretresali navrženo misel o omenjeni katedri.⁵ Vsi razpravljavci so bili enotni, da je potrebna, tako da se je Milko Matičetov:

[...] čudil slavistični širokosrčnosti, ki je do sedaj ni bilo opaziti. Obveljalo je mnenje, da katedre doslej ni bilo zaradi vsemogočih vzrokov, ne nazadnje tudi zaradi nekaterih osebnih nasprotovanj med slavističnimi profesorji in folkloristi v preteklosti. Teh problemov zdaj ni več, zato tudi ni več zadržkov, da se katedra ustanovi (Terseglav 1980: 112).

⁵ V poročilu o tem se sicer rabi zveza *ustno slovstvo*. Doslednosti na ljubo vztrajam pri svoji terminologiji, kjer ne gre za dobesedne navedke.

Za katedro se je najbolj navduševal Franc Zadavec, saj »je bil mnenja, da ni zadržkov za tako katedro. Ker pa je ustno slovstvo in sploh folkloristika tudi etnološki problem, se etnologi tovrstnim raziskavam seveda ne bodo odrekli in jih bodo razvijali v skladu s svojo metodološko usmeritvijo« (Terseglav 1980: 112). Zadavec je predlagal konkretne predloge o tem, kakšna bi bila katedra, in možnosti za njeno ustanovitev. Ravno v prispevku za to srečanje je uporabil besedno zvezo *slovstvena folklor*, ki je postala izhodišče za izčiščeno folkloristično terminologijo:

Razmišljanje o vprašanju folklor – Cankarjeva literatura je moč začeti in tudi že utemeljiti z dvema mislima, s katerim sta Župančič in Cankar opozorila, kaj vse je *slovstvena folklor* modernistom in kaj lahko pomeni pesnikom sploh. (Zadavec 1980: 81)

»S posebno katedro za ustno slovstvo v okviru slavistike so soglašali tudi etnologi (dr. Kremenšek), saj problematika, ki bi jo katedra obravnavala, sodi pač v sklop literarne zgodovine.« (Terseglav 1980: 112) Posvetovanje se je končalo z veliko upi za slovensko slovstveno folkloristiko na ljubljanski filozofski fakulteti, toda samostojne katedre na ljubljanski slavistiki oziroma slovenistiki (še) ni dočakala.

Odprta vprašanja

(1) Bo sploh mogoče nadomestiti izpad slovstvene folkloristike iz strokovne zavesti ob ustanovitvi prve slovenske univerze?

(2) Kakšna je rdeča nit slovstvene folkloristike na slovenskih univerzah v dvajsetem stoletju do danes? Obetavni Matija Murko je zavrnil sodelovanje s Slovenci v visokošolskem procesu, medtem ko je bil Ivan Grafenauer iz njega izločen in se je ravno zato slovstveni folklori tem bolj posvetil; Vilko Novak jo je mimogrede vključeval v svoja predavanja na etnologiji; Milko Matičetov se je zavedal prikrajšanosti stroke, ker se mladi rod ni imel kje izšolati zanjo (Stanonik 1989: 50–53). Vekoslav Kremenšek jo je izničeval, toda Marku Terseglavu pripravil izhodišče za Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo ljubljanske Filozofske fakultete ravno na njen račun. Marija Stanonik je videla rešitev zanjo edino v sistematičnem študijskem delu zanjo, kar so upoštevali na Oddelku za slovanske jezike in književnosti oz. današnji slovenistiki, vendar s prikrajšanostjo za dosledno terminologijo. Bistvo visokošolskih predavanj iz slovstvene folkloristike je ravno v tem, da sta slovstvena folklor in literatura dve veji besedne umetnosti, ki imata sicer skupne korenine, to je jezik. Prva je kronološko daleč starejša, toda z nastankom literature ni zamrla, ampak živi vzporedno z njo in zanjo.

Na polju slovstvene folkloristike v Ljubljani danes deluje Barbara Ivančič Kutin, v Mariboru pa so se ji kljub veliki zainteresiranosti študentov zanjo odpovedali.

V študijskih letih 1997/1998–2000/2001 so ob koncu predavanj študentje na ljubljanski in mariborski slavistiki anonimno izpolnjevali anketo.⁶ Anketne liste je izpolnilo in oddalo 86 študentov z Oddelkov za slovanske jezike in književnosti na Filozofski fakulteti v Ljubljani in tedanji Pedagoški fakulteti v Mariboru. Morda število za raziskavo ni dovolj veliko; kljub temu je izredno dragocena povratna informacija o (mojih) začetnih korakih v pedagoški praksi tega predmeta in hkrati merilo za njeno izboljševanje. Na splošno so bili študentje v Mariboru bolj zgovorni in z večjimi pobudami kot v Ljubljani. Ljubljanski študentje so odgovarjali veliko bolj geselsko kot v Mariboru, od koder prihaja večina dobronamernih in izzvanih pripomb, po drugi strani pa tudi spodbud in pohval. Študentje si praviloma želijo prav tisto, za kar zmanjka ur. Po teoretičnem uvodu, ki je na tej ravni za predstavitev predmeta in umestitev snovi potreben, in ko bi lahko začeli najbolj privlačno delo – empirično analizo besedil, se ure, predvidene za ta predmet, iztečejo. Vendar je že to veliko, če jim vzbudi zanimanje za predmet in željo po nadaljnjem raziskovanju. Kakor je zapisala ena od študentk: »Najpomembnejše je, da ste nam znali oblikovati pravičen odnos do folklore!«

(3) Kaj je domače in kaj tuje, kdo je domačin in kdo tujec? Kameni dobi in po raznih kovinah imenovanim obdobjem sledi danes obdobje plastike in elektronike. V postindustrijski, informacijski ali postmoderni družbi je posebnosti posameznikov in raznovrstnih skupin zmeraj težje opredeljevati zgolj na podlagi njihove prostorske pripadnosti. Le-ta postaja ob vedno večji prostorski gibljivosti tudi sama vedno težje določljiva. Teritorialne meje postajajo vedno bolj prepustne in jih je vedno težje obvladati – kot da nastaja nekakšen brezkrajevni svet. Nova tehnologija prometa in komunikacij, ki v svetovnem merilu omogoča »vse bolj neposredno povezovanje« (Mlinar 1994: 209–210), vedno večjo dostopnost do informacij in odpravlja prostor kot oviro, hkrati tudi zapravlja njegovo zaščitno vlogo, da postajamo »vse bolj izpostavljeni (želenim in neželenim) globalnim vplivom in "globalnim vdorom"« (Mlinar 1994: 211–212). Kot se umazani zračni tokovi premikajo nad celinami ne glede na meje, prav tako satelitske komunikacije ne gledajo na nacionalno neodvisnost in se ne ustavljajo na nacionalnih mejah.

(4) Kako sploh razločevati med posameznim, krajevnim, narodnim oziroma državnim in globalnim? Globalizacija je tako nov pojem, da ga *Slovar tujk* iz

⁶ Ljubljana, 23. 6. 1997.

leta 1968 še ne pozna; kljub temu nam pomaga ugotoviti, da je osnova zanjo latinska beseda *globus* (Verbinc 1968: 242).

To pomeni, da preprosto ni pojma, ki bi lahko segel čez njegove meje medsebojnih povezav, in svet res postaja ena sama vas. Slovenci se soočamo z globalizacijo na dveh ravneh: na ravni komunikacij in na ravni nove upravne ureditve evropske celine. Humanistika kot krovni pojem za vse znanstvene panoge, ki svojemu predmetu ustrezno, z lastno metodologijo in terminologijo gojijo, krepijo in poglobljajo zavest o slovenski trdnosti in enotnosti (koherentnosti) navznoter ter različnosti (diferenciaciji) navzven, ima tu najodločilnejšo vlogo. Skrajni čas je že, da bi bile vanjo enakopravno sprejete tudi vse folkloristične panoge.⁷

Handkejevo *Sanjačevo slovo od devete dežele* (1991: 471–472) je bilo Vladimirju Kavčiču povod za premislek o pasteh, v katere se lahko v novih okoliščinah ujame slovenski narod:

Jezik pokriva in izraža dobršen del naše identitete, naše kulture. Če bi se večji del Slovencev zgedoval po Handkeju, potem slovenske identitete že zdavnaj ne bi bilo več. Utopila bi se v drugih narodih in se z njimi poistovetila, kvečjemu bi pripadali skupini nihčetov, kot pravi, da ji pripada Handke sam... Handke Evropo dovolj dobro pozna, lahko mu verjamemo in tudi sami že vemo, da je duhovno pusta in siva. V njej prevladujejo kulture velikih narodov, njeni povezovalni interesi pa se uresničujejo predvsem ali skoraj izključno v sferah gospodarstva. Kakšno identiteto lahko uveljavlja Slovenija v takšni Evropi? ... Evropa naših kriznih vprašanj ne bo razreševala po naših merilih in ne prvenstveno v korist naših interesov. Razreševala jih bo po svojih kriterijih, v skladu z načrtovano strukturiranostjo svojega gospodarstva, svojega že delujočega sistema. V njem je Slovenija kot celota bolj ali manj zanemarljiva postavka. (Kavčič 1991: 481)

Avtor se zaveda ranljivosti, ki ji bo izpostavljen, in njeno prihodnost slika v dokaj temnih barvah:

Smo se naveličali svojega slovenstva? Če bo nadaljnji razvoj potekal v sedanji smeri, bomo čez nekaj let svojo kulturno identiteto uresničevali le še na trgovskih sejnih, vaških veselicah in s cerkvenim petjem. Res bi se lahko vprašali, podobno kot se sprašuje Handke, kakšno prekletstvo je prišlo nad nas, da se s takšno lahkoto odpovedujemo malodane vsem orientacijskim smerem dosedanjega razvoja in se podajamo v neznano. Da rešitev pričakujemo tam, kjer je v tisoč letih nismo našli. Razen, če smo se dokončno naveličali svojega slovenstva in zdaj samo še izbiramo, s čim ga bomo zamenjali. Smo odklonili srbstvo, da bi se priklonili nemštvu? Je streznitev še možna? (Kavčič 1991: 481)

⁷ Torej slovstvena folkloristika, glasbena folkloristika, plesna folkloristika. likovna folkloristika, scenska folkloristika. Za terminologijo prim. Stanonik (2001).

Zaključek

V Evropski uniji ob splošnih globalizacijskih procesih pozabljamo na globalizacijo v slovenskem narodu samem, na njegovo notranjo povezanost, trdnost in čvrstost. Kakor so nekdanje visoko povzdigovali razum nasproti drugim razsežnostim človekove psihe, danes pa obstaja že cela vrsta priročnikov o čustveni inteligenci, se po streznjenju o enostranskosti globalizacijskih teženj utegne okrepiti spoznanje o vrednosti samo nam lastnega. Zdrav, tudi slovenski, človek stoji na dveh nogah. V tukajšnjem kontekstu to pomeni, da zavestno goji primerno ravnovesje med domačim in tujim, svetovljanstvom in domačijstvom. Vedno manj možnosti je za spontanost, zato se je tudi domoljubja treba učiti. Če se Slovenci želimo in hočemo obdržati kot narod, je nujno v razpravo o izobraževanju v Sloveniji zavestno vključiti v njegov razvoj tudi slovensko narodno identiteto. V slovenski splošno izobraževalni proces bi morala biti vključena implicitno, v visokem šolstvu pa tudi eksplicitno, da bi pripravljala ustrezen profil za pouk v osnovnih in srednjih šolah. Prva stopnja bi omogočala predvsem seznanjanje s krajevnimi in pokrajinskimi dejstvi. Na prvi stopnji bi bilo treba poglobiti in razširiti že obstoječe domoznanstvo na etnološki podlagi ter mu dodati nekaj ur različnih panog folkloristike. V srednjih šolah bi se dijaki že lahko seznanjali s splošnimi kriteriji narodne identitete. Univerzitetni študij bi gojil kritično, a pozitivno razmišljanje o njej (Stanonik 2001: 76).

Za preživetje slovenskega naroda kot samostojnega subjekta je življenjsko pomembno, kaj bodo prihodnje generacije slovenskih študentov in intelektualcev v spremenjenih razmerah Evropske unije pripravljene storiti za njegovo prepoznavnost. Njenih razsežnosti, ki nas ločijo od drugih, ni mogoče prepustiti naključju in spontanosti, še manj brezbriznosti in malomarnosti. Odgovorno, zrelo, samozavestno in pogumno je treba s primernimi sredstvi javnega delovanja zajamčiti rast slovenskega naroda in obstoj države.

Literatura

Ivan CANKAR, 1968: *Pesmi; Podobe iz sanj*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Tvrtko ČUBELIČ, 1980: Diskusijski prispevki, razgovori ob referatih, pripombe in mnenja. *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 20/2, 108–116.

Janez DOLENC, 1992: *Enciklopedija Slovenije 6* (Gregor Krek). Ljubljana: Mladinska knjiga.

Marjetka GOLEŽ, 2001: Med tradicijo in inovacijo ali položaj folkloristike v sodobni znanosti. *Etnologija v zavesti sodobne družbe* 41/2, 116–120, 174.

Bogo GRAFENAUER, 1973: Življenje in delo. V: Ivan Grafenauer, *Kratka zgodovina starejšega slovenskega slovstva*. Celje: Mohorjeva družba. 225–289.

- Peter HANDKE, 1991: Sanjačevo slovo od devete dežele. *Naši razgledi* 40/16 (30. 8. 1991), 471–472.
- Božidar JEZERNIK, 2000: Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo. *Zbornik Filozofske fakultete 1919–1999*. Ur. Jadranka Šumi. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete. 175–190.
- Ludvik HORVAT, 2000: Beseda ob osemdesetletnici Filozofske fakultete v Ljubljani. *Zbornik Filozofske fakultete 1919–1999*. Ur. Jadranka Šumi. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete. 5–8.
- France KIDRIČ, 1929–1938: *Zgodovina slovenskega slovstva*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Vladimir KAVČIČ, 1991: Smo se naveličali svojega slovenstva? *Naši razgledi* 40/17 (13. 12. 1991), 481.
- Slavko KREMENŠEK, 1977: Je današnja slovenska etnologija antifolkloristika? *Jezik in slovstvo* 17/3, 29–30.
- –, 1977: O etnologiji in folkloristiki. *Naši razgledi* 20 (21. 10. 1977), 517–518.
- –, 1980: H genezi razmerja med etnologijo in slavistiko. *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 20/2, 37–42.
- –, 1981: 40 let etnologije na ljubljanski univerzi – predzgodovina. *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 21/1, 2–5, 16.
- Kaarle KROHN, 1926: *Die folkloristische Arbeitmethode*. Begründet von Julius Krohn und weitergeführt von nordischen forschern. Oslo: Instituttet for sammenlignende kulturforskning. 18.
- Monika KROPEJ, 2001: *Karel Štrekelj. Iz vrelcev besedne ustvarjalnosti*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- L 1964 = *Letopis SAZU* 15. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti. Milko MATIČETOV, 1980: Diskusijski prispevki, razgovori ob referatih, pripombe in mnenja. *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 20/2, 106–116.
- Zdravko MLINAR, 1994: *Individuacija in globalizacija v prostoru*. Ljubljana: SAZU.
- Miha MOHOR, Manca KOŠIR, Marija STANONIK, 1999: *Naš čas-opis*. Delovni zvezek za izbirni predmet šolsko novinarstvo za tretje triletnje 9-letne osnovne šole. Ljubljana: Rokus.
- Vilko NOVAK, 1973: Abteilung für Ethnologie an der Philosophischen Fakultät in Ljubljana. *Ethnologia Slavica* 4, 276.
- Jože POGAČNIK, 1980: Ivan Grafenauer in literarna zgodovina. V: Ivan Grafenauer, *Literarno-zgodovinski spisi*. Ljubljana: Slovenska matica. 5–45.
- Breda POGORELEC, z dopolnitvijo Irene Novak-Popov in Marka Stabeja, 2000: Oddelek za slovanske jezike in književnosti. *Zbornik Filozofske fakultete 1919–1999*. Ur. Jadranka Šumi. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete. 225–244.
- Ivan PRIJATELJ, 1952–1953: *Izbrani eseji in razprave Ivana Prijatelja*. Ur. Anton Slodnjak. Ljubljana: Slovenska matica.
- Marija STANONIK, 1984: O pripravah za izdajo slovenskih povedk. *Traditiones* 13, 173–186.

– –, 1989: Slovenska različica primerjalne slovstvene folkloristike: oris raziskovalnega dela dr. Milka Matičetova. *Traditiones* 18, 7–54.

– –, 2001: Visokošolski študij in vprašanje slovenske narodne identitete. *Razvoj visokega šolstva v Sloveniji: zbornik referatov na posvetu*. Ur. Branko Stanovnik, Ljubo Golič, Alojz Kralj). Ljubljana: SAZU. 69–76.

– –, 2001: *Teoretični oris slovstvene folklore*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

– –, (ur.) 1999: *Slovenska slovstvena folklor*. Ljubljana: DZS.

Marko TERSEGLAV, 1980: Diskusijski prispevki, razgovori ob referatih, pripombe in mnenja. *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 20/2, 108–116.

France VERBINC, 1968: *Slovar tujk*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Franč ZADRAVEC, 1980: Folklorni junaki v Cankarjevi literaturi. *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 20/2, 81–84.

Zusammenfassung

UNERFÜLLTER WUNSCH IVAN GRAFENAUERS, UNIVERSITÄTSPROFESSOR
ZU WERDEN

Die Entwicklung der Slawistik in Ljubljana begann unmittelbar nach dem Ersten Weltkrieg. Am 6. März 1919 kam die Genehmigung zur Gründung einer Universität. Aus der Korrespondenz der ersten Professoren an der Universität Ljubljana geht hervor, „dass sich insbesondere Ramovš und Nahtigal verantwortlich fühlten, sich um den Beruf zu kümmern, der für die Lehre in der slowenischen Unterrichtssprache ausbilden und forschungsbasierte slowenische Selbsterkenntnis ermöglichen sollte.“ Im Vorschlag für Fächerordnung und deren Verknüpfung waren für den Bereich Slawistik vier Lehrstühle mit jeweils zwei Lehrerstellen vorgesehen. Die Aufgabe des vierten Lehrstuhls, den Ramovš damals noch Kidrič und Grafenauer zuschreibt, sollte die Thematisierung der „kulturell-ästhetischen Geschichte der slowenischen Literatur“ sein.

Ivan Grafenauer wurde 1916 von Matija Murko zur Promotion angeregt, die er auch erlangte. Damit erfüllte er alle universitären Bedingungen, sich um die Professur für Geschichte der slowenischen Literatur an der neu gegründeten Universität zu bewerben. Nach Anweisung des Universitätsrates erwarb er zusätzlich eine Habilitation an der Philosophischen Fakultät in Zagreb und wurde somit für die Bewerbung um eine Professorenstelle an der Philosophischen Fakultät in Ljubljana auch formal qualifiziert. Als Privatdozent hielt er im Wintersemester 1919/20 an der Universität Zagreb Vorlesungen zur Geschichte der älteren slowenischen Literatur und zur Entwicklung der slowenischen Schriftsprache. Obwohl Ivan Grafenauer der Einzige war, der die gesamte slowenische Literaturgeschichte nach umfangreichen Vorstudien fast vollständig anhand der Originalquellen aufarbeitete und ‚eine Art vorläufigen Studienbericht‘ über sein Werk in der *Kratka zgodovina* (Kurzgeschichte) 1920 vorlegte, wurde zum hauptamtlichen Professor für ältere slowenische Literatur Dr. France Kidrič ernannt. Ivan Grafenauer wurde „aufgrund einer anderen Anordnung der Fachbereiche“ abgelehnt, der Grund dafür sei „natürlich die Tatsache gewesen, dass es wirklich mehr voll qualifizierte Lehrkräfte für die Geschichte der slowenischen Literatur (wie auch für die Slavistik insgesamt) als die zur Verfügung gestellten Stellen gegeben hätte, und bei der Wahl zwischen

ihnen „andere Dinge, von einer engeren früheren Verbindung bis zu politischen Momenten, entschieden hätten“ (Bogo Grafenauer).

Mit der verlorenen Professorenstelle Grafenauers wurde es nur im Rahmen der Vorlesungen Nahtigals über slawische Ethnologie möglich, über ausgewählte Fragen der slowenischen literarischen Folkloristik vorzutragen – nämlich die Tradition, eingeführt von den Slawisten an der Grazer und Wiener Slawistik (Gregor Krek, Karel Štrekelj, Matija Murko, France Kotnik) fortzusetzen. Es ist schwer nachvollziehbar, warum die slowenische literarische Folkloristik im Rahmen der Ljubljanaer Slavistikstudien formal völlig ignoriert wurde.

Od Frana Ramovša do współczesności – rozwój językoznawstwa słoweńskiego

Emil Tokarz

Zamknięta 5, PL 41-205 Sosnowiec; Slovenska akademija znanosti in umetnosti,
II. Razred za filološke in literarne vede, Novi trg 3, SI 1000 Ljubljana;
etokarz@gmx.co.uk

Referat obravnava organizacijo in sodoben razvoj slovenskega jezikoslovja ter njegove inovativne ideje, ki so se pojavile v času Frana Ramovša in segajo v današnji čas.

Die Arbeit befasst sich mit der Organisation und Entwicklung der modernen slowenischen Linguistik. Im Vordergrund stehen innovative Ideen aus der Zeit von Fran Ramovš, die sich bis heute erhalten haben.

Ključne besede: humanistika, lingvistika, Fran Ramovš, sodobno slovensko jezikoslovje

Schlüsselwörter: Humanistik, Linguistik, Fran Ramovš, moderne slowenische Linguistik

Fran Ramovš (1890–1952) wspólnie z Rajko Nahtigalem (1877–1958) to legendarni językoznawcy słoweńscy, żyjący na przełomie wieków i epok. Musieli się zmierzyć z powojennymi problemami i skutkami I i II wojny światowej, zabiegając, w nowopowstałych realiach polityczno-społecznych (restytucja słoweńskiej państwowości w ramach Królestwa Serbów, Słoweńców i Chorwatów), o dostęp do nauki i szkolnictwa Słoweńcom jako samodzielnemu narodowi. Jednocześnie ich perspektywa negocjacyjna musiała obejmować przyszłość całego narodu słoweńskojęzycznego po dzień dzisiejszy. Po I wojnie światowej stworzyli instytucjonalne podstawy nauki słoweńskiej i szkolnictwa, przede wszystkim wyższego, a po II wojnie światowej umocnili i dostosowali je do zaistniałej komunistycznej rzeczywistości. Obydwaj uczeni dali obiecujący początek dynamicznemu rozwojowi językoznawstwa w całej Słowenii.

Fran Ramovš w działalności naukowej wyróżnił się zdolnościami organizacyjnymi w nauce oraz wybitnymi syntezami dzieł, do dziś aktualnymi opisaniami i interpretacjami z zakresu historii języka i jego dialektów. Nie znałem osobiście profesora Frana Ramovša, umarł bowiem przedwcześnie na początku lat pięćdziesiątych XX wieku, zetknąłem się natomiast z jego legendą oraz wybitnymi uczniami, którzy wiernie kontynuowali plany, zamiary i projekty Profesora (Logar 1991).

Moje życie profesjonalne od 2 lipca 1968 roku związane jest, między innymi, ze Słowenią, Słoweńcami, a przede wszystkim z językoznawstwem

słoweńskim. Byłem wtedy młodym człowiekiem, tuż po studiach slawistycznych w Uniwersytecie Jagiellońskim, delegowanym po raz pierwszy na IV Seminarium Języka, Literatury i Kultury Słoweńskiej do Lublany. Ówczesny kierownik krakowskiej slawistyki, prof. Stanisław Urbańczyk, wspominając swój ostatni pobyt naukowy w Lublanie latem 1939 roku, doradził mi kontakt z uczniem prof. Frana Ramovša, dr. Tine Logarem. Pamiętając gościnność Słoweńców opowiadał mi o wielkim wrażeniu, jakie odniósł w przedwojennej Lublanie ze spotkania z prof. Ramovšem, który zachęcał go do zainteresowania się problematyką słoweńską w kontekście europejskich badań słowianoznawczych. Niestety II wojna światowa i jej powojenne konsekwencje pokrzyżowały plany naukowe obu badaczy. Minęło od tego czasu prawie 40 lat, zaczęły normalizować się międzynarodowe kontakty naukowe. Na krakowskiej slawistyce pierwszymi ich zwiastunami były oddelegowane z Lublany lektorka języka słoweńskiego Martina Orožen i doktorantka Breda Pogorelec. Obie Panie, wtedy asystentki Uniwersytetu w Lublanie, intensywnie uzupełniały swoje zawodowe wykształcenie o doświadczenia językoznawcze krakowskiej i warszawskiej slawistyki, jednocześnie ukazując Polakom dokonania nauki słoweńskiej oraz udostępniając żywy język słoweński i jego cywilizacyjne uwarunkowania.

Seminarium Języka, Literatury i Kultury Słoweńskiej, cztery lata wcześniej, zostało zainicjowane przez poliglotę Janeza Zora, a jego pomysł został urzeczywistniony przez kilkusobową grupkę pracowników Uniwersytetu w Lublanie w 1964 roku. Z biegiem lat Seminarium stało się w poważną instytucję naukowo-szkoleniową, przynosząc wiele pożytecznych inicjatyw oraz kształcąc w tematyce słowenistycznej wielu specjalistów zagranicznych, którzy w swoich ośrodkach akademickich propagowali język i kulturę słoweńską. Będąc jednym z zaproszonych uczestników Seminarium spotkałem w Lublanie profesorów Tine Logara, Franca Bezlaja, Antona Bajca, Borisa Paternu, France Zadravca i asystentów Matjaža Kmecla, Bredę Pogorelec, Martinę Orožen, Janeza Zora, Franca Jakopina, Jožeta Koruzę. Od nich się wszystko zaczęło i od skromnej osobowo Katedry Języka słoweńskiego i literatury Uniwersytetu w Lublanie. Nie pomyślałem wtedy, że tak mało liczna grupa młodych ludzi potrafi stworzyć zespół, od którego rozwinię się tak bogata przyszłość akademicka w każdym aspekcie: osobowym, instytucjonalnym i naukowym. Podczas Seminarium pierwszy jego dyrektor, prof. Tine Logar, prowadził regularne, codzienne wykłady z historii języka i dialektologii słoweńskiej. Był erudytą, na swoich wykładach w atrakcyjny sposób starał się przedstawić dziedzictwo języka słoweńskiego oraz silne rozwarstwienie dialektalne Słoweńców żyjących na styku kilku kultur: romańskiej, germańskiej, węgierskiej i słowiańskiej. Podczas dwudniowej wycieczki po Słowenii charakteryzował dodatkowo każdy jej zakątek opisem mowy tubylców. Był znakomitym znawcą przedmiotu, badaczem, który osobiście,

rowerem, dotarł do każdej grupy respondentów posługującej się swoją mową miejscową. Posiadał nieprawdopodobny słuch językowy i przygotowanie teoretyczne językoznawcy-dialektologa. Pochodził z Horjula i pierwszym językiem, jakim się posługiwał, była jego gwara. Był uczniem znakomitego mistrza i mentora prof. Frane Ramovša, z którym konsultował materiał językowy, gromadził go w terenie, przygotowując do większych projektów opisów mocno zróżnicowanych dialektów i gwar mowy Słoweńców. Po latach zaprzyjaźniłem się z Profesorem, często z nim konsultowałem swoje problemy badawcze, był człowiekiem życzliwym i empatycznym, zwykle pomocny w każdej sytuacji, mimo swoich trudnej przeszłości. Doświadczył bowiem dwa obozy koncentracyjne, faszystowski w Bari (Włochy) i komunistyczny na Golim Otoku (Jugosławia). Przeżył podczas II wojny światowej romantyczną miłość z obozową lekarką, z którą po wojnie stworzyli udany związek małżeński, wychowali czwórkę dzieci, dwójkę lekarzy i dwójkę slawistów. Profesor profesjonalnie rozwinął to, co rozpoczął jego mistrz Fran Ramovš. Kontynuował jego zaczęte prace badawcze oraz organizację słoweńskiej humanistyki, w szczególności słowenistyki. Stał się instytucją akademicką, bez niego nic się nie działo w licznych inicjatywach w tym zakresie.

Tine Logar (1916–2002) doktoryzował się u Frana Ramovša w 1941 ze swoich rodzinnych dialektów horjulskich w rok po ukończeniu studiów slawistycznych w Lublanie, jednocześnie w tym czasie aktywnie współdziałając z partyzantskimi oddziałami ruchu oporu NOB. Całe swoje życie zawodowe poświęcił nauczeniu, opisowi i badaniu największego dziedzictwa narodowego Słoweńców, jakim są ich dialekty rozsiane w trudnym terenie, najczęściej górzystym, co między innymi wpłynęło na mocne ich zróżnicowanie. Od 1958 roku, kiedy został docentem, a następnie profesorem nadzwyczajnym (1962) i zwyczajnym (1967) w Uniwersytecie w Lublanie, zaczął intensywnie zbierać, analizować i archiwizować słoweński materiał dialektalny oraz angażować w prace nie tylko nieliczne grono swoich asystentów, ale też i studentów, pochodzących bardzo często z odległych wsi. Pisali oni, w ramach swoich studiów, prace seminaryjne, dyplomowe, magisterskie i doktorskie o swojej rodzinnej mowie. Takie zaangażowanie ogromnej ilości uczniów zapewniło przygotowanie do późniejszych dużych międzynarodowych i krajowych projektów opracowujących mapy dialektalne słoweńskiego obszaru językowego oraz wypromowanie lublańskiej szkoły dialektologicznej i historycznej języka słoweńskiego (Jakopin 1989). Zainteresował swoją pasją dużą grupę uczniów i wraz z nimi zorganizował, dziś bardzo liczną, lublańską szkołę językoznawczą badającą bogactwo słoweńskich dialektów oraz historię języka Słoweńców. Najzdolniejsi jego uczniowie objęli poważne stanowiska naukowe w pracowniach specjalistycznych SAZU (Jakob Rigler, Karmen Kenda Jež) w Uniwersytecie w Lublanie (Martina Orožen, Vera Smole), w Uniwersytecie w Mariborze (Zinka Zorko, Marko Jesenšek, Jožica

Škofic), w Pomorskim Uniwersytecie w Koprze (Vesna Mikolič, Rada Cossutta), w Uniwersytecie w Grazu Ludvik Karničar).

Następczynią, w sensie kontynuacji profesjonalnej Frana Ramovša i jego ucznia Tine Logara, została Martina Orožen, a ich współpraca polegała na wzajemnym uzupełnianiu się w kierunkach badawczych, on dbał o staranność w zbieraniu i ochronie dziedzictwa językowego, ona jest autorką kilku obszernych syntez monografii z zakresu słoweńskiej diachronii (Orožen 1996, 1996a, 2003, 2010). Dziś jest pani prof. Martina Orožen niezaprzeczalnym autorytetem w zakresie językowych zagadnień słoweńskiej diachronii, począwszy od najstarszych zabytków fryzyńskich (Brižinskih spomenikov) po współczesność. Wyniosła do wyżyn naukowych słoweńską dialektologię i historię języka ojczystego, badając niemalże wszystkie ich aspekty i poziomy językoznawczych analiz. Stworzyła swoją szkołę lingwistyczną promując i recenzując liczne doktoraty, a jej uczniowie stanowią dzisiaj trwałe fundamenty kilku ośrodków akademickich w Słowenii i za granicą (Orel 2002).

Jej uczniowie profesorowie Zinka Zorko i Marko Jesenšek zorganizowali w Uniwersytecie Mariboskim w roku 2006 nowy Wydział Filozoficzny, którego poważną częścią stała się miejscowa słowenistyka. Zinka Zorko swoje zainteresowania badawcze ześrodkowała na dialektach Słoweńców zamieszkujących półnono-wschodnią część pogranicza Słowenii (Koletnik 2006). Natomiast Marko Jesenšek, dziekan dwóch pierwszych kadencji Wydziału Filozoficznego UM (2006–2015), poświęcił się diachronii języka słoweńskiego oraz polityce językowej (Jesenšek 1998, 2005, 2005a, 2010, 2013, 2015, 2015a), a także założył międzynarodową serię wydawniczą (mednarodna knjižna zbirka) Zora oraz humanistyczne czasopismo naukowe *Slavia Centralis*. Mariborskie środowisko językoznawcze mogło pochwalić się dwoma członkami SAZU (dr. Zinka Zorko i dr. Marko Jesenšek) oraz 22 doktorami (Mihaela Koletnik, Irena Stramljič Breznik, Anja Benko, Nina Ditmajer, Marjeta Humar, Mira Krajnc Ivič, Marjan Kulčar, Tjaša Markežič, Gjoko Nikolovski, Polona Pivec, Dejan Pukšič, Simona Pulko, Bernard Rajh, Cvetka Rezar Mlakar, Polonca Šek, Mojca Tomišič, Natalija Ulčnik, Drago Unuk, Branka Vičar, Alenka Valh Lopert, Ines Voršič, Melita Zemljak) i kilkoma doktorantami (m. in. Nina Zver, Franci Just, Akos Doncsecz i inni). Mariborska humanistyka kontynuuje swoje tradycje od lat sześćdziesiątych XX wieku kiedy to powstała w 1961 roku Akademia Pedagogiczna (Pedagoška akademija), która w 1986 roku weszła w skład nowo utworzonego Uniwersytetu w Mariborze jako Wydział Pedagogiczny (Pedagoška fakulteta), a z niego w roku akademickim 2006/2007 wydzieliły się trzy mniejsze, w tym Wydział Filozoficzny.

W Koprze w roku akademickim 1995/96 ustanowiono Naukowo-Badawcze Centrum Republiki Słowenii (Znanstveno-raziskovalnega središča RS), które

miało przygotować rozwinąć nowy ośrodek akademicki na Wybrzeżu Adriatyckim. W jego ramach powstał Instytut Studiów Językoznawczych (Inštitut za jezikoslovne študije ZRS Koper), który obecnie zatrudnia 9 doktorów językoznawców (Milan Bufon, Irina Cavaion, Rada Cossutta, Lucija Čok, Tina Čok, Maja Melinc Mlekuž, Vesna Mikolič, Maša Rolih, Colin H. Williams) i 2 magistrów (Anna Maria Grego, Diana Košir). Uniwersytet Pomorski (Univerza na Primorskem) został powołany decyzją Parlamentu słoweńskiego (Državni zbor RS) 29. 1. 2003. Dzisiaj jest to liczące się w Słowenii środowisko naukowo-badawcze, w którym znaczącą grupę stanowią językoznawcy (Ana Beguš, Alenka Kocbek, Irina Makarova Tominec, Jožica Škofic, Klara Šumenjak, Vladka Tucovič, Jana Volk)

Następnym środowiskiem naukowym stał się od roku 1995 Uniwersytet w Nowej Goricy zlokalizowany w trzech miastach (słoweńskie Nova Gorica, Ajdovščina i włoska Gorizia). Na Wydziale Humanistycznym (Fakulteta za humanistiko) jest licznie reprezentowane językoznawstwo w ramach trzystopniowych studiów słowenistycznych (Kozma Ahačič, Tina Ban, Aleksandra Bizjak Končar, Helena Dobrovoljc, Tomaž Erjavec, Alja Ferme, Apolonija Gantar, Januška Gostenčnik, Matejka Grgič, Karmen Kenda Jež, Slavica Kochovska, Franc Marušič, Andrew Nevins, Petra Mišmaš, Tanja Petrovič, Amanda Saksida, Penka Stateva, Artur Stepanov, Danila Zujan Kumar, Rok Žaucer, Janja Žmavc).

Dziś, niemalże po 55 latach mogę stwierdzić, że językoznawstwo słoweńskie niewyobrażalnie rozwinęło się tak instytucjonalnie, jak i osobowo. W tym czasie powstało kilka dobrze działających instytucji naukowych w Lublanie (Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU (Kenda-Jež 2006), Oddelek za slovenistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani i Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik Univerze v Ljubljani (Pogorelec 1991), uniwersytety w Mariborze, Koprze i w Nowej Goricy. Z kilku językoznawców słowenistów w 1968 r (trzech profesorów: Tine Logar, Franc Bezljaj, Anton Bajc, i czterech asystentów: Martina Orožen, Breda Pogorelec, Franc Jakopin i Janez Zor) do około 70 doktorów (por. Wykaz promotorów i doktorów RS z 2022 r.).

Wykaz promotorów i doktorów Republiki Słowenii z 2022 r.

Kozma Ahačič, mentor: Aleksander Erniša (**somentor:** Marko Kerševan), Mitja Trojan

Anton Bajc, mentor: Rudolf Kolarič, France Tomšič, Breda Pogorelec (**somentorica:** Milka Ivič)

Marija Bešter Turk, somentorica: Uršula Krevs Birk, Daria Skubic (**mentorica:** Simina Kranjc) Lara Godec Soršak (**mentorica:** Erika Križišnik), Ana Marija Muster,

Fran Bezljaj, mentor: Franc Jakopin, Alenka Šivic Dular

Marija Boršnikova, *mentorica*: Jože Toporišič (**somentor**: Fran Petre)

Varia Cvetko Orešnik, *mentorica*: Nataša Terbovšek Coklin; **somentorica**: Metka Furlan

Lucija Čok, *mentorica*: Anja Zorman, Irina Moira Cavaoni, Anita Sila

Bojana Čop, *mentorica*: Varja Cvetko Orešnik, Marko Snoj, Metka Furlan

Helena Dobrovoljc, *mentorica*: Mateja Curk (**somentorica**: Tanja Petrović); **somentorica**: Nika Sibenreich (**mentor**: Janez Orešnik)

Metka Furlan, *mentorica*: Metor Čepar, Luka Repanšek; **somentorica**: Katja Škrbej

Nataša Gliha Komac, *mentorica*: Tadej Kralj (**somentorica**: Marjetka Golež Kaučič)

Marija Golden, *mentorica*: Sašo Živanovič

Vojko Gorjanc, **mentor**: Špela Arhar Holdt, Tadeja Rozman (**somentorica**: Simona Kranjc), Mojca Šorli, Damjan Popič, Alenka Morel, Rok Chitrakar, Jana Čilej; **somentor**: Jana Zemljarič Miklavčič, Nataša Logar, Tatjana Blažič Bulc, Mojca Nidorfer Šiškovič

Igor Grdina, **mentor**: Kozma Ahačič

Fran Jakopin, **somentor**: Marija Globenik (**mentor**: Mitja Skubic)

Marko Jesenšek, **mentor**: Polonca Šek, Natalija Ulčnik, Gjoko Nikolovski, Cvetka Rezar Mlakar, Nina Ditmajer, Nina Zver, Franci Just, Akos Doncsecz

Monika Kalin Golob, *mentorica*: Nataša Logar (**somentor**: Vojko Gorjanc), Tina Lengar Verovnik (**somentorica**: Vesna Laban); **somentorica**: Mojca Leskovec (**mentor**: Darko Čuden)

Ludvik Karničar, **somentor**: Andrejka Žejn

Majda Kaučič Baša, **somentorica**: Sonja Starc, Bevin Jagodic

Karmen Kunda Jež, **somentorica**: Maja Bitenc

Mihaela Koletnik, *mentorica*: Anja Benko (**somentorica**: Zinka Zorko)

Tomo Korošec, **mentor**: Renata Zadravec Pešec, Sonja Hudej, Monika Kalin Golob, Mateja Mahnič

Irena Kovačič, *mentorica*: Apolonja Klančar (**somentorica**: Ada Vidovič Muha), David Limon (**somentor**: Marko Stabej), Katja Plemenitaš, Agnes Pisanski Peterlin; **somentorica**: Andrej E. Skubic (**mentorica**: Ada Vidovič Muha)

Janez Kranjc, **somentor**: Mateja Jamec Tomazin

Simona Kranjc, *mentorica*: Sonja Starc (**somentorica**: Majda Kaučič Baša), Milena Ivšek (**somentorica**: Barica Marentič Požarnik), David Puc, Mojca Nidorfer Šiškovič (**somentor**: Vojko Gorjanc), Damjan Huber (**somentor**: Primož Vitez), Darija Skubic (**somentorica**: Marija Bešter Turk), Nuša Ščuka, Barbara Baloh (**somentorica**: Vida Medved Udovič); **somentorica**: Tadeja Rozman (**mentor**: Vojko Gorjanc), Nataša Logar (**mentorica**: Ada Vidovič Muha), Danila Zuljan Kumar (**mentorica**: Vera Smole)

Martina Križaj Ortar, *mentorica*: Jerica Vogel

Erika Kržišnik, *mentorica*: Nataša Jakop, Mateja Jamec Tomazin (**somentor**: Janez Kranjc), Mojca Žagar Karner, Urška Valenčič Arh, Lara Godec Soršak (**somentorica**: Marja Bešter)

Turk), Katarina Rigler Šilc; **somentorica:** Karin Marc Bratina (**mentorica:** Vera Smole), Nina Ledinek (**mentorica:** Andreja Žele), Saša Vojtech Poklač (**mentorica:** Vera Smole)

Vesna Laban, somentorica: Tina Lengar Verovnik (Monika Kaleb Golob)

Andreja Legan Ravnika, somentorica: Tina Lengar Verovnik (**mentorica:** Monika Kalin Golob)

David Limon, mentor: Lara Burazer

Jože Lipnik, mentor: Simona Pulko

Tine Logar, mentor: Jakob Rigler, Martina Orožen, Zinka Zorko, Rada Cossutta (**somentorica:** Alenka Šivic Dular), Vera Smole, Karmen Kenda Jež, Jožica Škofic, Ludvik Karničar (somentor: J. Toporišič)

Fran Marušič > mentor: Petra Mišmaš

Vida Medved Udovič > somentorica: Barbara Baloh (mentorica: Simona Kranjc)

Majda Merše > somentorica: Metod Čepar (**mentorica:** Metka Furlan), Alenka Jelovšek (**mentorica:** Irena Orel)

Vesna Mikolič, mentorica: Mateja Forte, Maša Rolih, Alenka Čuš; **somentorica:** Jana Zemljarič Miklavčič (**mentor:** Marko Stabej), Dorota Chlopek (**mentor:** Emil Tokarz), Simona Bergoč (**mentor:** Marko Stabej), Jana Volk (**mentor:** Primož Vitez), Ana Beguš (**mentor:** Janez Strehec), Klara Šumenjak (**mentorica:** Jožica Škofic), Maja Smotlak (**mentor:** Krištof Jacek Kozak), Jerneja Umer Kljun (**mentorica:** Marina Ožbot),

Rajko Nahtigal, mentor: Fran Ramovš (Graz 1914, hab. 1918), Bojan Čop, France Bezljaj

Vlado Nartnik, somentor: Tjaša Jakop

Irena Orel, mentorica: Jožica Narat, Alenka Jelovšek (somentorica: Majda Merše), Maruška Agrež, Simon Atelšek

Janez Orešnik, mentor: Milena Milojević Sheppard, Irena Kovačič, Rastislav Šuštaršič, Stanko Klinar, Marina Zorman, Helena Dobrovoljc, Aleksandra Bizjak Končar, Nika Siebenreich (**somentorica:** Helena Dobrovoljc)

Martina Orožen, mentorica: Marko Jesenšek, Irena Orel, Majda Merše, France Novak, Andreja Legan Ravnika (**somentor:** Marijan Smolik), Bernard Rajh

Zdenka Palkova, somentorica: Hotimir Tivodar (**mentorica:** Ada Vidovič Muha)

Jozef Pallay, mentor: Matej Meterc

Nataša Pirih Svetina, mentorica: Ines Budinoska

Breda Pogorelec, mentorica: Janez Dular, Marja Bešter Turk, Janko Čar, Erika Kržišnik, Marko Stabej, Tomaž Sajovic, Simona Kranjc (**somentorica:** Ljubica Marjanovič Umek), Majda Kaučič-Baša, Elizabeta Bernjak, Lučija Čak; **somentorica:** France Novak (**mentorica:** Marina Orožen)

Fran Ramovš, mentor: Anton Bajec, Rudolf Kolarič, France Tomšič, Tine Logar,

Darija Skubic, mentorica: Teuta Ramadani Rasini

Mitja Skubi, mentor: Daria Globenik (somentor Fran Jakopin)

Vera Smole, mentorica: Melita Zemljak (**so mentor:** Zdravko Kačič), Tjaša Jakop (**so mentor:** Vladimir Nartnik), Danila Zuljan Kumar (**somentorica:** Simona Kranjc), Saša Vojtech Poklač (**somentorica:** Erika Križišnik), Karin Marc Bratina (**somentorica:** Erika Križišnik), Mojca Kumin Horvat (**somentorica:** Jožica Škofic), Andrejka Žejn (**somentor:** Ludvik Karničar)

Mojca Smolej, mentorica: Justyna Mišta-Ślęzak, Alexander Rath, **somentorica:** Maruška Agrež (**mentorica:** Irena Orel)

Marko Snoj, mentor: Simon Klemenčič, Andrej Perdih (**somentorica:** Andreja Žele), Tanja Mirtič

Marko Stabej, mentor: Valerija Trojar, Nina Modrijan, Simon Krek, Ina Ferbežar, Simona Bergoč (**somentorica:** Vesna Mikolič), Mojca Smolej, Maja Bitenc, Mojca Stritar Kučuk, Vesna Mikolič, Nataša Piriš Svetina, Jana Zemljarič Miklavčič (**somentor:** Vojko Gorjanc), Irena Krapš Vodopivec, Nataša Gliha Komac (**somentor:** Albinca Nečak Luk), Darinka Vedonik (**somentor:** Zdravko Kačič); **somentor:** Mihaela Knez, David Limon, Kozma Ahačič (**mentor:** Igor Grdina), Damjan Kern, Marija Sotnikova Stravs (**mentorica:** Maria Wtorkowska)

Sonja Starc, mentorica: Martina Rodela

Irena Stramljič Breznik, mentorica: Marjeta Humar, Ines Voršič, Mojca Tomišič, Polona Pivec, Branka Vičar, Tjaša Markezič

Matej Šekli, mentor: Janoš Ježovnik

Alenka Šivic Dular, mentorica: Vanda Babič, Aleksander Bjelčevič, Roberto Dapit (**so mentor:** Milko Matičetov), Matej Šekli, Robert Grošelj (**somentorica:** Andreja Žele), Silvo Torkar, Januška Goštenčnik, **somentorica:** Rada Cossutta, Drago Kladnik

Jožica Škofic, mentorica: Klara Šumenjak (**somentorica:** Vesna Mikolič); **somentorica:** Mojca Kumin Horvat (**mentorica:** Vesna Smole), Januška Gostenčnik

Rastislav Šuštaršič, mentor: Špela Vintar, Neva Čebren, Silva Bratož, Sara Može

Hotimir Tivadar, mentor: Karmen Brina Kodrič, Jelka Breznik

Jože Toporišič, mentor: Tomo Korošec, Irena Stramljič Breznik, Viktor Majdič, Martina Križaj Ortar, France Žagar (**somentorica:** Olga Kunst Gnamuš); Margaret Davis, Ada Vidovič Muha, Marija Golden, Rastislav Šuštaršič

MariaWtorkowska, mentorica: Marija Sotnikova Štravs (**somentor:** Marko Stabej; **somentorica:** Katarzyna Bednarska, Kamil Szafraniec

Ada Vidovič Muha, mentorica: Saška Štumberger, Jerica Snoj, Polona Gantar, Nataša Hribar, Nina Novak Kerbler, Vojko Gorjanc, Andreja Žele, Andrej E. Skubic (**somentorica:** Irena Kovačič), Hotimir Tivadar (**somentorica:** Zdena Palková), Jasna Honzak-Jahič, Peter Jurgec (**somentorica:** Vesna Mildner), Mira Kranjc Ivič, Irena Stramljič Breznik, Viktor Majdič, Mateja Mahnič; **somentorica:** Marina Zorman (Janez Orešnik), Frančiška Lipovšek, Apolonija Klamčar (**mentorica:** Irena Kovačič, Darko Čuden, Boris Kern (**mentorica:** Andreja Žele)

Jerica Vogel, mentorica: Tomaž Petek

Melita Zemljak Jontes, mentorica: Marjan Kulčar, Dejan Pukšič

Zinka Zorko, mentorica: Alenka Valh Lopert, Drago Unuk, Mihaela Koletnik, Bernard Rajh, Peter Weiss; **somentorica:** Anja Benko (**mentorica:** Mihaela Koletnik)

Marija Zorman, mentorica: Mojca Cajnko

France Žagar, mentor: Majda Cenčič

Andreja Žele, mentorica: Tina Rožac, Domen Krvina, Maša Rolih, Mija Michelizza (**somentor:** Primož Jakopin), Nina Ledinek (**somentorica:** Erika Križišnik), Tanja Fajfar (**somentor:** Matej Accetto), Boris Kern (**somentorica:** Ada Vidovič Muha), Špela Petrič Žižič, Peter Holozan; **somentorica:** Robert Grošelj (**mentorica:** Alenka Šivič Dular, Andrej Perdih (**mentor:** Marko Snoj)

Literatura

Franc JAKOPIN, 1989: Tine Logar – Slovenski dialektolog in jezikovni zgodovinar. *Zbornik razprav iz slovenskega jezikoslovja. Tinetu Logarju ob sedemdesetletnici*. Ur. Franc Jakopin. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti. 9–18.

Marko JESENŠEK, 1998: *Deležniki in deležja na -č in -ši. Razvoj oblik v slovenskem knjižnem jeziku 19. stoletja*. (Zora, 5). Maribor: Slavistično društvo Maribor.

–, 2005: *The Slovene Language in the Alpine and Pannonian Language Area: the History of the Slovene Language*. Kraków: Towarzystwo Autorów I Wydawców Prac Naukowych Universitas.

–, 2005a: *Spremembe slovenskega jezika skozi čas in prostor*. (Zora, 33). Maribor: Slavistično društvo Maribor.

–, 2010: *Prekmuriana: fejezetek a szlovén nyelv történetéből*. (Opera Slavica Budapestinensia, Linguae Slavicae). Budapest: Balassi Kiadó.

–, 2013: *Poglavja iz zgodovine prekmurskega knjižnega jezika*. (Zora, 90). Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti Filozofske Fakultete Univerze v Mariboru.

–, 2015: *Poglavja iz zgodovine vzhodnoštajerskega jezika*. (Zora, 110). Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti Filozofske Fakultete Univerze v Mariboru.

–, 2015a: *Slovenski jezik med preteklostjo in sedanjostjo*. Praha: Verbum.

–, 2018: *Prekmurski jezik med knjižno normo in narečjem*. (Zora, 129). Maribor: Univerzitetna založba).

–, 2021: *Poglavja iz razvoja slovenskega jezika*. (Zora, 145). Maribor: Univerzitetna založba).

–, 2021a: *A szlovén nyelv válasútjai egykor és ma*. (Opera Slavica Budapestinensia, Linguae Slavicae). Budapest: ELTE BTK, Szláv Filológiai Tanszék.

Karmen KENDA-JEŽ, 2006: Slovenska dialektologija v drugi polovici 20. stoletja. *Diahronija in sinhronija v dialektoloških raziskavah*. (Zora, 41). Ur. Mihaela Koletnik in Vera Smole. Maribor: Slavistično društvo. 22–30.

Mihaela KOLETNIK, 2006: *Ob življenskem jubileju profesorice doktorice Zinke Zorko*. Di-ahronija in sinhronija v dialektoloških raziskavah. (Zora, 41). Ur. Mihaela Koletnik in Vera Smole. Maribor: Slavistično društvo. 12–17.

Tine LOGAR, 1991: Pomen Frana Ramovša za slovenistiko. *Sedemdeset let slovenske slovenistike: zbornik Slavističnega društva Slovenije / Zborovanje slavistov ob stoletnici rojstva Frana Ramovša*. Ur. Martina Orožen, Irena Orel-Pogačnik. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport. 13–17.

Martina OROŽEN, 1996: *Oblikovanje enotnega slovenskega knjižnega jezika v 19. stoletju*. Ljubljana: Filozofska fakulteta: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.

– –, 1996a: *Poglavja iz zgodovine slovenskega knjižnega jezika (Od Brižinskih spomenikov do Kopitarja)*. Ljubljana: Filozofska fakulteta: Univerza v Ljubljani.

– –, 2003: *Razvoj slovenske jezikoslovne misli*. (Zora, 26). Maribor: Slavistično društvo.

– –, 2010: *Kulturološki pogled na razvoj slovenskega knjižnega jezika*. (Zora, 74). Maribor: Filozofska fakulteta.

Irena OREL, 2002: Ob življenskem in strokovnem jubileju prof. dr. Martine Orožen – lju-beče preučevalke slovenskih jezikovnih globin in širin. *Med dialektologijo in zgodovino slovenskega jezika*. (Zora 18). Ur. Marko Jesenšek, Bernard Rajh, Zinka Zorko. Maribor: Slavistično društvo. 9–22.

Breda POGORELEC, 1991: Sedemdeset let ljubljanske slavistike in slovenistike. *Sedemdeset let slovenske slovenistike: zbornik Slavističnega društva Slovenije / Zborovanje slavistov ob stoletnici rojstva Frana Ramovša*. Ur. Martina Orožen, Irena Orel-Pogačnik. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport. 18–33.

Zusammenfassung

VON FRAN RAMOVŠ BIS IN DIE NEUZEIT. DIE ENTWICKLUNG DER SLOWENISCHEN SPRACHWISSENSCHAFT

Fran Ramovš (1890–1952) und Rajko Nahtigal (1877–1958) sind legendäre slowenische Sprachwissenschaftler, die um die Wende der Jahrhunderte und historischer Epochen lebten. Sie mussten sich mit den Nachkriegsproblemen und den Folgen des Ersten und Zweiten Weltkriegs auseinandersetzen und in der neuen gesellschaftspolitischen Realität (der Errichtung einer slowenischen Staatlichkeit im Rahmen des Königreichs der Serben, Kroaten und Slowenen) sicherstellen, dass die Slowenen als unabhängige Nation Zugang zu Wissenschaft und autonomer Bildung haben. Gleichzeitig musste ihre Verhandlungsperspektive die Zukunft der slowenischsprachigen Nation sichern. Nach dem Ersten Weltkrieg schufen sie die institutionelle Grundlage für die Entwicklung der slowenischen Wissenschaft und Bildung, insbesondere der Hochschulbildung, und nach dem Zweiten Weltkrieg sorgten sie für ihre Stärkung und Anpassung an die damalige kommunistische Realität. Fran Ramovš hat sich in seiner wissenschaftlichen Tätigkeit sowohl mit organisatorischen Kompetenzen als auch mit wichtigen wissenschaftlichen Synthesen, Beschreibungen und Interpretationen bewährt, die bis heute auf dem Gebiet der Sprachgeschichte und Dialektologie gültig sind. Beide Sprachwissenschaftler repräsentieren einen vielversprechenden Anfang der dynamischen Entwicklung der slowenischen Linguistik, und dies nicht nur in Slowenien.

Povzetek

OD FRANA RAMOVŠA DO SODOBNOSTI – RAZVOJ SLOVENSKEGA JEZIKOSLOVJA

Fran Ramovš (1890–1952) in Rajko Nahtigal (1877–1958) sta znamenita slovenska jezikoslovca, ki sta živela na prelomu stoletij in zgodovinskih obdobj. Morala sta se spoprijeti s povojnimi težavami in posledicami prve in druge svetovne vojne ter si v novi družbenopolitični resničnosti (vzpostavitev slovenske državnosti v okviru Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev) prizadevati, da so imeli Slovenci kot samostojen narod dostop do znanosti in avtonomnega šolstva. Njuna pogajalska perspektiva je zagotavljala prihodnost slovenskega naroda in jezika. Po prvi svetovni vojni sta ustvarila institucionalno podlago za slovensko znanost in šolstvo, predvsem visoko šolstvo, po drugi svetovni vojni pa sta poskrbela za njuno okrepitev in prilagoditev takratni komunistični stvarnosti. Fran Ramovš se je pri svojem znanstvenem delovanju izkazal z organizacijskimi sposobnostmi v znanosti in pomembnimi znanstvenimi sintezami, do danes veljavnimi opisi in interpretacijami s področja zgodovine jezika in dialektologije. Oba znanstvenika sta zasnovala obetajoč začetek dinamičnega razvoja slovenskega jezikoslovja, pa ne le v Sloveniji.

Podoba človeka v prekmurskih primerjalnih živalskih frazemih

Mihaela Koletnik

Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike
in književnosti, Koroška cesta 160, SI 2000 Maribor; mihaela.koletnik@um.si

Prispevek prikazuje osebnostne in mentalne lastnosti človeka, kot se zrcalijo v prekmurskih primerjalnih frazemih, ki imajo kot eno od sestavin poimenovanje za žival. Frazemi iz prekmurske gradivske zbirke, katerih struktura in pomen bosta preverjena z ugotovitvami Ž. Fink Arsovski in E. Kržišnik, bodo predstavljeni primerjalno s knjižnimi frazemi po pomenskih skupinah, kakor so se (iz)oblikovale na osnovi zbranega narečnega gradiva, preverjenega tudi s slovarskimi viri.

Im Rahmen des Beitrags werden persönlichkeitsbezogene und mentale Eigenschaften vorgestellt, die sich anhand der dialektalen vergleichenden Phraseme mit einer zoonymischen Komponente nachvollziehen lassen. Die Struktur und Bedeutung phraseologischer Ausdrücke werden mit den betreffenden Erkenntnissen von Ž. Fink Arsovski und E. Kržišnik konfrontiert und sodann mit ihren standardsprachlichen Ausprägungen verglichen. Der Darstellung liegt eine auf dem gesammelten Sprachmaterial basierende und lexikographisch geprüfte thematische Gruppierung zugrunde.

Ključne besede: frazeologija, primerjalni frazemi, zoonimi, panonska narečna skupina, prekmursko narečje

Schlüsselwörter: Phraseologie, vergleichende Phraseme, Zoonyme, panonische Dialektgruppe, Prekmurje-Dialekt

Uvod¹

Frazeologija kot inventarizacija (popis in razlaga) frazemov nekega jezika je v slovenskem prostoru še razmeroma novo področje dialektoloških raziskav, vendar zanimanje zanjo vse bolj narašča (Marc Bratina 2009: 400). Pomen frazeologije v narečjih je za poznavanje jezika, kulture in miselnosti duha naroda nesporen in očiten – v frazeoloških enotah se namreč dinamično prepletata povezanost jezika in mišljenja, smisel za podrobnost in izvirnost; beseda vaškega

¹ Prispevek je nastal v okviru Raziskovalnega programa št. P6-0156 (Slovensko jezikoslovje, književnost in poučevanje slovenščine (2020–2025); vodja programa prof. dr. Marko Jesenšek), ki ga sofinancira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna.

prebivalstva, polna epike, slikovitosti in neponovljivih metafor, tvori bogastvo, ki ostaja najnaravnejši vir obogatitve kultivirane knjižne izreke (Poklač 2004: 138).

Frazeologija v narečju (kot skupek vseh v narečju rabljenih frazemov) se po Buffi (1994: 12–13, v Poklač 2004: 142) ne razlikuje od frazeologije knjižnega jezika, saj si pri težavnem prepoznavanju frazemov enako kot v knjižnem jeziku pomagamo z lastnim jezikovnim znanjem.² Ferdinand Buffa (1994: 12, v Poklač 2004: prav tam) s frazeologijo v narečju (narečjih) pojmuje sestav vseh frazemov, ki se v danem narečju uresničujejo, torej tudi frazemov, skladnih s frazemi knjižnega jezika. Pri tem misli na vzajemno odvisnost narečne in knjižne frazeologije, saj narečni frazemi prehajajo v knjižni jezik in obratno, knjižne frazeme prevzemajo narečja, poleg tega pa se frazemi prevzemajo tudi med posameznimi narečji, kar tvori v okviru nekega jezika zapleten soodvisni položaj. Gre torej za vse frazeološke enote, rabljene v danem narečju, oz. za narečno frazeologijo v širšem pomenu, kakor jo razumemo tudi v tem prispevku.³ Po Poklačevi (2004: 143) bi bilo namreč možno frazeologijo v narečni zvrsti jezika deliti na frazeologijo v narečju (narečjih) in narečno frazeologijo. V prvo, t. i. frazeologijo v narečju, pojmovano kot narečna frazeologija v širšem smislu, tako spadajo (a) frazemi, ki se od knjižnih razlikujejo samo na glasoslovni, morda še oblikoslovni in deloma skladijski ravnini (t. i. variantni narečni frazemi), (b) frazemi, ki v narečju temeljijo na drugačni predstavnosti, a imajo knjižne ustreznice (t. i. sopomenski narečni frazemi) ter (c) frazemi, ki so poleg različnosti v predstavnosti in sestavi tudi brez knjižnih ustreznice. Zadnji dve skupini se lahko pojmujeta kot narečna frazeologija v ožjem smislu, za katero avtorica piše (Poklač 2004: 143), da lahko zaradi svoje edinstvenosti pomembno bogati vsenarodni jezik.

V prispevku obravnavamo prekmurske primerjalne frazeme z zoonimno sestavino za človekove lastnosti.⁴ Primerjalni frazemi, ki se konstituirajo na podlagi posebnega semantičnega razmerja, so pogosti v vseh jezikih. Njihova osnovna

² Ker so frazemi redkeje oz. v posebnih situacijah ponavljajoče se enote in ker se narečje pojavlja predvsem v govorni podobi, Ferdinand Buffa (1994: 7–15, v Poklač 2004: 138) pripisuje pomembno vlogo zapisovalcu – domačinu, ki obvlada konkretno narečje, pa tudi značilnosti dotične vasi in posebnosti podeželskega življenja. V frazemu kot integriranem elementu jezika sta namreč v zgoščeni podobi vsebovani življenjska izkušnja in modrost celih generacij, kar lahko dobro pozna in razume samo domačin.

³ Pojem narečna frazeologija sprejema v širšem pomenu tudi Vera Smole in ga razume kot vse frazeme v narečnem govoru (2008a: 59).

⁴ Janez Keber (1996: 6) živali z antropocentričnega vidika pojmuje kot zelo primerne za slikovito označevanje ljudi in njihovih značajev z metaforami in frazemi, zlasti s primerami, a tudi s pregovori in reki. Ta opredelitev potrjuje, da metafore in frazemi z zoonimnimi sestavinami ne vzpostavljajo zavesti o živalih, ampak so živali instrumentalizirane za izražanje človeških značajev in medčloveških odnosov. Kot je razvidno iz Kebrove opredelitve,

struktura je tridelna (A + primerjalni veznik + C), ker pa v nekaterih frazemih A-del ni vedno izražen, ima manjša skupina primerjalnih frazemov dvodelno strukturo (Kržišnik 2014: 245). Po Smoletovi (2009: 104) je vsaj dvodelna zgradba za frazeološkost nujna, sicer se frazem spremeni v metaforično poimenovanje.

V prispevku bomo prikazali osebnostne in mentalne lastnosti človeka, kot se zrcalijo v prekmurskih primerjalnih frazemih z zoonimno sestavino. Pregledali bomo njihovo strukturo in pomen ter ju preverili z ugotovitvami Željke Fink-Arsovski o primerjalnih frazemih v hrvaščini (in primerjalno v nekaterih drugih slovanskih jezikih) (2002, 2006) in Erike Kržišnik o zoonimih v slovenskih frazeoloških primerah (2014).

Nabor gradiva in metodologija

Nabor tu obravnavanih frazemov smo pridobili s sistematičnim izpisom iz narečjeslovnih magistrskih nalog Ane Sobočan (2018) in Martine Zakocz (2019)⁵ ter seminarske naloge Martine in Barbare Zakocz (2018), nastalih na Filozofski fakulteti Univerze v Mariboru pod mentorstvom Mihaele Koletnik. Terenske raziskave so bile opravljene v desetih prekmurskih krajih: Čepincih (Č), Gornjih Petrovcih (GP), Ivanovcih (I), Kraščih (KR), Pečarovcih (P), Vadarcih (V), Kupšincih (K), Murski Soboti (MS), Vanči vasi (VV) in na Gornjem Seniku (GS). Mreža 10 raziskovalnih točk je nastala naključno in je posledica krajevnega govora študentk oz. njihovih informatorjev. Narečno gradivo je bilo zbrano načrtno, tako da so se iskali narečni ustrezniki knjižnim primerjalnim frazemom. Frazeme iz prekmurske gradivske zbirke bomo predstavili primerjalno s knjižnimi frazemi po pomenskih skupinah, kakor so se (iz)oblikovale na osnovi zbranega narečnega gradiva, ki bo preverjeno tudi s slovarskimi viri (*Slovar slovenskega knjižnega jezika* – SSKJ, *Slovar slovenskih frazemov* Janca Kebra – SSF, *Hrvatsko-slavenski rječnik poredbenih frazema* Željke Fink Arsovski – HSRPF). Pri razvrstitvi se bomo oprli na razporeditev avtoric in avtorja M. Fabčič (2014), M. Koletnik, G. Nikolovskega (2020) in M. Koletnik, N. Kaloh Vid (2022).

pri samem postopku ne gre zgolj za redukcijo bivanja živali na izbrane lastnosti in pomene (prim. Vičar 2013, 35–37), ampak tudi za antropomorfní pripis lastnosti, ki v metafori oz. frazemu učinkujejo na način, da ohranjajo središčnost človeškega bivanja.

⁵ Avtorici sta gradivo zbrali s terensko raziskavo s pomočjo vnaprej pripravljene vprašalnice in vodenih intervjujev. V raziskavi je sodelovalo 19 informatorjev treh generacij. Narečno gradivo je bilo izgovorjeno v pisno obliko pretranskribirano v skladu s slovensko narečno fonetično transkripcijo (Kenda-Jež 2011: 27–30), ki jo je preverila avtorica tega prispevka.

Primerjalni frazemi za semantično polje *človekove lastnosti*

Frazemi, ki izražajo značajske lastnosti človeka

(1) Brezčutnost, hladnost

Prekmurski frazem *mrzel kak riba* 'hladen, čustveno neobčutljiv' je narečna ustreznica frazemu *hladen (mrzel) kot kamen* 'hladen, čustveno neobčutljiv', ki v knjižne slovarje ni vključen, kot ustreznica hrvaškemu frazemu *hladan kao kamen* pa je naveden v HSRPF.

Narečni frazem, v katerega A-delu nastopa pridevnik *mrzel*, v C-delu pa samostalniška besedna zveza *mrtva riba*, je redek, kot enkratnica izpričan samo v Čepincih: *'mъzeu kâk 'mъtva 'riba* 'hladen, čustveno neobčutljiv'. Frazema v knjižnih slovarjih ni mogoče najti.

(2) Delavnost, marljivost, pridnost

Velika, naporna in vztrajna delavnost se v prekmurščini primerja z volom, konjem, (črno) živino, bikom, govedom, oslom, mulo in kobilom. Po posameznih živalskih vrstah se odraža sledeče.

Frazem *delati kot/kakor vol* 'zelo veliko, naporno in vztrajno delati' z varianto *garati kot vol* 'isto' je vključen tako v SSF kot SSKJ, najdemo pa ga tudi v HSRPF kot ustreznico hrvaškemu frazemu *raditi (tegliti) kao vol*.

A-del narečnega frazema *delati kak junec* 'zelo veliko, naporno in vztrajno delati' je sestavinsko enak knjižnemu, v C-delu pa nastopa leksem *junec* kot sinonim k *vol*: *'dĕlatĭ kâk 'gü:ĩnec* 'zelo veliko, naporno in vztrajno delati' (MS, VV, KR, P), *'dĕlatę kak 'güñec* 'zelo veliko, naporno in vztrajno delati' (GS).

Frazem *delati kot konj* 'zelo veliko, naporno in vztrajno delati' v SSKJ ni zabeležen, ga pa najdemo v SSF ter v HSRPF, tu kot ustreznico hrvaškemu frazemu *raditi kao konj*.

V narečju v A-delu frazema poleg glagola *delati* nastopa še glagol *trebiti* 'garati', kot primerjalna sestavina pa je povsod zabeležen leksem *konj*, pogosto izpričan v dveh glasoslovnih različicah: *'dĕlatĭ kâk 'kunj* 'zelo veliko, naporno in vztrajno delati' (VV), *'dĕlatĭ kâk 'kunj/'kõnj* 'zelo veliko, naporno in vztrajno delati' (MS, Č, GP, P, V), *t're:ĩbitę kak 'kõnj* 'zelo veliko, naporno in vztrajno delati' (GS).

Frazem *delati kot [črna] živina* 'zelo veliko, naporno in vztrajno delati' z varianto *garati kot [črna] živina* 'isto', ki ga je mogoče najti tako v SSF kot SSKJ, v HSRPF pa je naveden kot ustreznica hrvaškemu frazemu *raditi kao životinja*, je zabeležen samo na Ravenskem: *'dĕlatĭ kâk 'čârna ži'vi:ĩna* 'zelo veliko, naporno in vztrajno delati' (K, VV).

V Vadarcih na Goričkem je izpričana različica, v katere A-delu nastopa glagol *gnati se*, v C-delu pa primerjalna sestavina *živina*: *g'nātj se kāk ži'vi:ina* 'zelo veliko, naporno in vztrajno delati'. Frazem v knjižne slovarje ni vključen.

Narečnih frazemov *delati kak bik*, *delati kak govedo*, *delati kak somar/magarac*, *delati kak mula*, *delati kak kobila*, vsi v pomenu 'zelo veliko, naporno in vztrajno delati', v knjižnih slovarjih ni mogoče najti.

Frazem *delati kak bik* je kot enkratnica izpričan v Pečarovcih na Goričkem: *'dēlatj kāk 'bi:ik* 'zelo veliko, naporno in vztrajno delati. Razmeroma redkeje v narečju frazem *delati kak govedo*, zabeležen v Vadarcih in na Gornjem Seniku: *'dēlatj kāk go'vedo* 'zelo veliko, naporno in vztrajno delati' (V), *'dēlate kāk go'vedo* 'zelo veliko, naporno in vztrajno delati' (GS). V Čepincih zabeležen frazem *delati kak somar* – *'dēlatj kāk so'ma:r* 'zelo veliko, naporno in vztrajno delati' ima v Ivanovcih različico, v katere C-delu nastopa iz stičnega hrvaškega jetika prevzeta sinonimna sestavina *magarac*: *'dēlatj kāk 'māgarec* 'zelo veliko, naporno in vztrajno delati'. Frazema *delati kak mula* in *delati kak kobila*, ki sta obvezno v relaciji z nosilko ženskega spola, poznajo samo na Goričkem: *'dēlate kāk 'mu:la* 'zelo veliko, naporno in vztrajno delati' (GS), *'dēlatj kāk ko'bila* 'zelo veliko, naporno in vztrajno delati' (V).

Pridnost, delavnost in marljivost se v prekmurščini največkrat povezujejo z mravljo (mravljico) in čebelo (čebelico), redkeje s konjem in psom.

Frazem *priden (delaven, marljiv) kot mravlja (mravljica)* 'zelo priden (delaven, marljiv)' najdemo v SSF, z variantama *priden (delaven) kot mravlja* pa tudi v SSKJ. V HSRPF je frazem naveden kot ustreznica hrvaškim frazemom *marljiv kao crv*, *marljiv kao krtica* in *marljiv kao mrav*.

V narečju se v A-delu frazema pojavljajo pridevniki *vrl* 'priden' (v določni obliki), *flajsen* 'priden' (< nem. *fleissig* 'marljiv, delaven, priden' (Antič 1999: 144)) in *delaven*, C-del frazema pa se ne razlikuje od knjižnega: *'dēlaven kāk m'rāvla* 'zelo delaven, marljiv' (Č, GP, P), *'vrlj kāk m'rāvla* 'zelo priden, delaven, marljiv' (MS, VV, V), *f'lājsen kāk m'rāvla* 'zelo priden, delaven, marljiv' (GS), *'vrlj kāk m'rāvlica* 'zelo priden, delaven, marljiv' (MS).

Frazem *priden (delaven, marljiv) kot čebela (čebelica)* 'zelo priden (delaven, marljiv)' najdemo v SSF, z variantama *priden (marljiv) kot čebela* pa tudi v SSKJ. V HSRPF je frazem naveden kot ustreznica hrvaškima frazemoma *marljiv kao pčela* in *marljiv kao pčelica*.

V narečju so v A-delu frazema izpričani pridevniki *priden* (redko), *vrl* 'priden' (v določni obliki) in *delaven*, v C-delu frazema pa nastopata nar. *fčela* in *fčelica* kot sinonima k *čebela* in *čebelica*: *p'riden kāk f'če:ila* 'zelo priden' (MS), *'vrlj kāk f'če:ila* 'zelo priden' (Č, GP, KR, P, VV), *'vrlj kāk f'če:ilica* 'zelo priden' (Č), *'dēlaven kāk f'če:ila* 'zelo delaven' (MS, VV, P, V).

Frazema *delati kakor mravlja* 'zelo pridno' v SSF ni mogoče najti, ga pa najdemo v SSKJ. V HSRPF je frazem z veznikom *kot* naveden kot ustreznica hrvaškima frazemoma *raditi kao crv* in *raditi kao mrav*.

V prekmurščini frazem ni zabeležen, pač pa je kot enkratnica na Gornjem Seniku izpričan frazem *delati kak čebela* – '*dělatę kâk f'čę:la* 'zelo pridno delati'. Frazem, ki v knjižne slovarje ni vključen, ima v C-delu nar. *fčela* za knjiž. *čebela*, medtem ko je A-del sestavinsko enak knjižnemu.

Samo na Ravenskem sta zabeležena frazema *delaven kak konj* 'zelo delaven' in *vrlji kak pes* 'zelo priden'. Prvi je kot enkratnica izpričan v Kupšincih: '*dělaven kâk 'kunj* 'zelo delaven', drugi pa v Murski Soboti: '*vrlj kâk 'pes* 'zelo priden'.

(3) Grobost, surovost, neusmiljenost, krutost

Narečno gradivo za opisovanje človekove grobosti, neusmiljenosti in krutosti je precej raznoliko.

Frazem *pretepsti* (koga) *kot psa* 'zelo pretepsti' najdemo v SSKJ, v SSF pa je zabeležena samo oblika *kot psa*, ki ob različnih glagolih, tudi ob glagolu *pretepsti*, izraža veliko mero, stopnjo. V HSRPF je frazem naveden kot ustreznica hrvaškemu frazemu *istući* (*pretući, prebiti i sl.*) *kao psa koga*.

V narečju se v A-delu frazema pojavljajo glagoli *zbiti, zmlatiti, narezati* in *oguliti* kot sinonimi za knjiž. *pretepsti*, v C-delu pa ob leksemu *pes* nastopajo še leksemi *zavec, medved, bik* in *konj*; frazemi s temi štirimi primerjalnimi sestavinami v knjižne slovarje niso vključeni: *z'bitj* (koga) *kâk p'sâ* 'zelo, neusmiljeno, kruto pretepsti' (VV, MS), *z'bitj* (koga) *kâk 'za:fca* 'zelo, neusmiljeno, kruto pretepsti' (Č), *zm'la:titj* (koga) *kâk p'sâ* 'zelo, neusmiljeno, kruto pretepsti koga' (K, MS), *na'rezatj* (koga) *kâk med'veda* 'zelo, močno pretepsti' (VV), *na'rezatj* (koga) *kâk 'bi:ika* 'zelo, močno pretepsti' (KR), *na'rezatj* (koga) *kâk 'konja* 'zelo, močno pretepsti' (P), *o'gü:litj* (koga) *kâk 'za:fca* 'zelo, neusmiljeno, kruto pretepsti' (V).

Frazema *pretepsti* (koga) *kot mačka* 'zelo pretepsti koga' v SSKJ ne najdemo. Frazem beleži SSF, kot ustreznica hrvaškemu frazemu *istući* (*pretući, prebiti i sl.*) *kao mačku koga* pa je naveden tudi v HSRPF.

V narečju v A-delu frazema nastopa glagol *zbiti* kot sinonim h glagolu *pretepsti*, C-del frazema pa se sestavinsko razširi s pridevniško sestavino *malega*: *z'bitj* (koga) *'kâk 'ma:loga 'ma:čka* 'zelo, neusmiljeno, kruto pretepsti koga' (MS, Č, GP).

Frazema *ubiti* (koga) *kot psa* 'brez usmiljenja, kruto' v SSKJ ni, pač pa ga je mogoče najti v SSF. V HSRPF je frazem z neobvezno sestavino [*steklega*] naveden kot ustreznica hrvaškima frazemoma *ubiti kao psa koga* in *ubiti* (*upucati i sl.*) *kao zeca koga*.

V narečju je frazem redek, kot enkratnica z narečnim sinonimom *bujti* za knjiž. *ubiti* v A-delu frazema izpričan samo na Gornjem Seniku: '*bu:jtę* (koga) *kåk p'så* 'brez usmiljenja, kruto'.

Frazem *ustreliti* (koga) *kot psa* 'brez usmiljenja, kruto' je pod geslom *ustreliti* s kazalko gl. *pes* zabeležen v SSF, medtem ko ga v SSKJ ni mogoče najti.

V Vanči vasi se A- in C-del frazema ne razlikujeta od knjižnega, na Gornjem Seniku pa se A-del frazema sestavinsko razširi s prislovno sestavino *dol*: *stre'li:tj* (koga) *kåk p'så* 'brez usmiljenja, kruto' (VV), '*doj str'li:tę* (koga) *kåk p'så* 'brez usmiljenja, kruto' (GS).

Frazem *ustreliti* (koga) *kot mačka* 'brez usmiljenja, kruto' je s kazalko gl. *ubiti* koga *kot mačka* vključen v SSF, medtem ko ga SSKJ ne beleži.

Frazem je v narečju redek, kot enkratnica izpričan samo v Ivanovcih: '*doj stre'litj* (koga) *kåk 'ma:čka* 'brez usmiljenja, kruto ubiti'. Od knjižnega frazema se razlikuje v A-delu, ki se v narečju sestavinsko razširi.

Frazema *nagnati* (koga) *kot psa* 'brez usmiljenja, kruto' knjižni slovarji ne beležijo. V SSF je mogoče najti samo obliko *kot psa*, ki ob različnih glagolih, tudi ob glagolu *odgnati*, izraža veliko mero krutosti in neusmiljenja.

V narečju se v A-delu frazema, ki je kot enkratnica izpričan samo v Murski Soboti, pojavlja leksem *stirati* kot sinonim h knjiž. *nagnati*: '*s'tiratj* (koga) *kåk p'så* 'brez usmiljenja, kruto'.

Narečni frazemi *delati* (s kom) *kak z živino*, *delati* (s kom) *še slabše kak s psom* in *lučiti* 'vreči' (koga kam) *kak mačka srat*, ki so kot enkratnice zabeleženi samo na Goričkem, v knjižne slovarje niso vključeni. Narečno gradivo: '*dęlatj* (s kom) *kåk z ži'vi:ňof* 'zelo surovo, brez usmiljenja ravnati s kom' (V), '*dęlatj* (s kom) *še s'låpše kåk s p'sşon* 'zelo surovo, brez usmiljenja ravnati s kom' (P), '*li'čę:tę* (koga kam) *kåk 'ma:čka s'råt* 'surovo, brez usmiljenja, s silo vreči, spraviti koga kam' (GS).

(4) Lažnivost

V povezavi s človekom, ki laže, v prekmurščini srečamo podobo psa, lisice in bežečega zajca.

Frazem *lagati* *kot pes* [*teče*] 'zelo lagati' beležita tako SSKJ kot SSF. V HSRPF je frazem naveden kot ustreznica hrvaškima frazemoma *lagati kao pas* in *lagati kao pseto*.

V narečju se lahko v A-delu frazema glagolska sestavina širi z morfemom *se*, v C-delu pa se ob neobvezni sestavini *bežati* kot sinonimu za knjiž. *teči* in leksemu *pes* pojavljata še leksema *lisica* in *zavec* 'zajec': '*la'gåtj kåk 'pes bi'zi:ij* 'zelo lagati' (P), '*la'gåtj se kåk 'pes bi'zi:ij* 'zelo se lagati' (MS, VV), '*la'gåtę se kåk 'pes* 'pogosto, veliko se lagati' (GS), '*la'gåtj kåk li'sica* 'zelo, pogosto lagati' (Č), '*la'gåtj kåk 'za:vec bi'zi:ij* 'zelo lagati' (P).

(5) Lenoba

Lenega človeka se v Prekmurju primerja z mačkom (na soncu) in črvom v železu.

Frazem *len kot pes* 'zelo len', ki ga v SSKJ ni, pač pa ga najdemo v SSF, v narečju ni izpričan, pač pa je v Ivanovcih in Krašcih na Goričkem zabeležen njegov ekvivalent *manjasti kak maček* 'zelo len', ki ga knjižni slovarji ne beležijo. V A-delu frazema se pojavlja pridevnik *manjasti* kot sinonim za knjiž. *len*, v C-delu pa nastopa zoonim *maček*: *man'ja:stj kâk 'ma:ček* 'zelo len' (I, KR).

Obravnavani frazeološki pomen je v prekmurščini izražen še s frazemoma *biti tak kak mali maček na soncu* 'biti zelo len' in *delati kak črv v železu* 'biti zelo len'. Frazemov, izpričanih samo v Čepincih in Pečarovcih na Goričkem, v knjižnih slovarjih ni mogoče najti.

Narečno gradivo: *'bitj 'tâk kâk 'ma:l̥j 'ma:ček na 'su:ncj* 'biti zelo len' (Č), *'d̥latj kâk 'čr:f v že'ležj* 'biti zelo len' (Č, GP).

(6) Nadležnost, sitnost

Nadležnost, sitnost se v prekmurščini povezuje z muho, oso, komarjem, ušjo in pijavko.

Frazem *siten kot [podrepna] muha* 'zelo siten' beležita tako SSKJ⁶ kot SSF, v HSRPF pa je frazem naveden kot ustreznica hrvaškim frazemom *dosadan kao krpelj*, *dosadan kao muha* in *dosadan kao stjenica*.

V narečju v A-delu frazema nastopa iz hrvaščine prevzeti leksem *dosaden* 'nadležen' kot sinonim za knjiž. *nadležen*, *siten*, C-del pa se sestavinsko ne razlikuje od knjižnega; tudi v narečju je pridevniška sestavina neobvezna: *'d̥saden kâk 'm̥ija* 'zelo nadležen, siten' (MS, VV), *'d̥saden kâk (pod'r̥e:ipna) 'm̥ija* 'zelo nadležen, siten' (KR).

Frazema *siten kot osa* 'zelo nadelžen' v SSF ni mogoče najti, ga pa najdemo v SSKJ.

Frazem je kot enkratnica izpričan samo v Vanči vasi na Ravenskem: *'d̥saden kâk 'osa* 'zelo nadležen'. V A-delu frazema se pojavlja iz hrvaščine prevzeti leksem *dosaden* 'nadležen', C-del pa se sestavinsko ne razlikuje od knjižnega.

Frazem *siten kot obad* 'zelo nadležen', ki ga beleži samo SSKJ, v Prekmurju ni izpričan, pač pa so v narečju zabeleženi njegovi ekvivalenti *dosaden kak sumič* 'zelo nadležen', *dosaden kak uš* 'zelo nadležen' in *dosaden kak pijavka* 'zelo nadležen', ki v knjižne slovarje niso vključeni.

V A-delu frazemov se povsod pojavlja iz hrvaščine prevzeti leksem *dosaden* 'nadležen', C-del pa variira in izkazuje zoonime *sumič* 'komar', *uš* in *pijavka*:

⁶ V SSKJ najdemo frazem pod geslom *podrepen*; pod gesli *muha* in *siten* najdemo frazem *siten kot muha*.

'*dȑsaden kȑk 'sumič* 'zelo nadležen' (MS, Č), '*dȑsaden kȑk 'vü:ĩš* 'zelo nadležen' (MS, Č, GP, KR, P), '*dȑsaden kȑk 'pijafka* 'zelo nadležen' (Č). V Murski Soboti sta *sumič* in *uš* zamenljivi sestavini, v Čepincih pa so kot zamenljive sestavine izpričani vsi trije zoonimi.

Nadležno, vsiljivo, pogosto vztrajno prizadevanje človeka za kaj se v prekmurščini izraža tudi z glagolskimi frazemi, v katerih A-delu nastopajo glagoli *biti*, *gnjaviti* in *vesiti se* 'obešati se', v C-delu pa zoonimi *huda uš*, *drečna muha* in *opica*: '*bitĩ kȑk 'üjda 'vü:ĩš* 'biti zelo nadležen' (VV), *gn'ja:vitiĩ kȑk d're:ĩčna 'müja* 'biti nadležen, vsiljivo si prizadevati za kaj' (VV), '*ve:ĩsitiĩ se* (na koga) *kȑk 'ȑpica* 'nadležno, vsiljivo si prizadevati za naklonjenost' (Č). Ti frazemi v knjižne slovarje niso vključeni.

(7) Neodločnost, zmedenost

Neodločnost se izraža s podobo mačke, ki hodi okrog vrele kaše.

Frazem *hoditi kot/kakor maček/mačka okrog/okoli vrele/vroče kaše* beležijo SSF, SSKJ in eSSKJ. V HSRPF je frazem *hoditi (smukati se) <okrog/okoli koga, česa> kot mačka okoli (okrog) vrele kaše* naveden kot ustreznica hrvaškemu frazemu *vr̂tjeti se (motati se, obilaziti) oko koga, čega kao mačak oko vruče kaše*.

A- in C-del narečnega frazema, zabeleženega tako na Goričkem kot na Ravenskem, sta sestavinsko enaka knjižnemu frazemu: '*ȑditiĩ kȑk 'ma:ček o'ko:ulĩ v're:ĩle 'kȑše* 'ne upati se lotiti jedra problema' (MS, VV, Č, GP, V), '*ȑdęte* (okoli koga) *'kȑk 'ma:ček 'ko:ulę v'rele 'kȑše* 'iskati pravo priložnost, da bi kaj vprašal, prosil' (GS).

Zmedenega človeka se v Prekmurju primerja s kuro oz. kokošjo, teletom in oslom.

Frazem *kot kura brez glave* 'brezglavo, panično', ki ga ob različnih glagolih beleži SSF, v SSKJ pa ga ne najdemo, je v prekmurščini dokumentiran kot tridelni frazem. V A-delu frazema je glagol *letati* 'tekati', v C-delu pa nastopata sinonimni poimenovanji *kura* in *kokoš*: '*le:ĩtatiĩ kȑk 'küra brez gla'vę:ĩ* 'brezglavo, zmedeno tekati sem in tja' (K, MS, VV, Č, GP, KR, P, V), '*le:ĩtatiĩ kȑk ko'ko:uš brez gla'vę:ĩ* 'brezglavo, zmedeno tekati sem in tja' (GS). V Čepincih se C-del frazema sestavinsko oži: '*le:ĩtatiĩ kȑk ko'ko:uš* 'brezglavo, zmedeno tekati sem in tja'.

Frazemska sestavina *kura* je v Murski Soboti, Vanči vasi, Kraščih in Vadarcih zamenljiva s sestavino *tele* – '*le:ĩtatiĩ kȑk 'tele brez gla'vę:ĩ* 'brezglavo, zmedeno tekati sem in tja', v Kraščih in Vadarcih pa še s sestavino *somar*, pri čemer se C-del frazema sestavinsko zoži – '*le:ĩtatiĩ kȑk so'ma:r* 'brezglavo, zmedeno tekati sem in tja'. Oba frazema sta z enakimi leksičnimi sestavinami zabeležena tudi v Ivanovcih na Goričkem.

(8) Nepremišljenost

Nepremišljenost se v prekmurščini izraža s podobo slepe kure oz. kokoši, ovce in teleta, hodečega za kravo.

Frazema *kot slepa kura* 'na slepo, brez premisleka' SSKJ ne beleži, pač pa ga je mogoče najti v SSF. Ta dvodelni frazem je znan tudi v prekmurskem narečju, pri čemer v C-delu frazema nastopata sinonimni sestavini *kura* in *kokoš*: *kâk s'le:îpa 'kûra* 'na slepo, brez premisleka' (K, MS, VV, V), *kâk s'le:îpa ko'ko:uř* 'na slepo, brez premisleka' (GS).

Frazema *iti [za kom] kot ovca [za ovnom]* 'nepremišljeno, slepo, brezglavo slediti komu' v SSKJ ni mogoče najti, ga pa najdemo v SSF.

V prekmurščini je frazem redkejši, kot enkratnica izpričan samo v Vanči vasi: *'itj (za kom) kâk 'ofce* 'nepremišljeno, slepo, brezglavo slediti komu'. A-del frazema je sestavinsko enak knjižnemu, v C-delu pa izhodiščno edninsko obliko *ovca* zamenjuje množinska.

V gornjeseniški ustreznic knjižnega frazema v C-delu nastopata sestavini *tele* in *krava*: *'itę kâk 'tele za k'râvof* 'nepremišljeno, slepo, brezglavo slediti komu'.

(9) Nerodnost, nespretnost

Frazem *kot slon v trgovini s porcelanom* 'zelo nerodno, nespretno' z različicama *vesti se kot slon v trgovini s porcelanom* 'isto' in *obnašati se kot slon v trgovini s porcelanom* 'isto', slednja je kot ekvivalent hrvaškemu frazemu *ponašati se kao slon u staklani (trgovini porculana)* navedena tudi v HSRPF, je zabeležen v SSF, medtem ko ga v SSKJ ni mogoče najti.

V narečju frazem ni izpričan, pač pa je kot enkratnica v Murski Soboti zabeležen njegov ekvivalent *kak slon v porcelanasti trgovini – kâk s'lõn v porce'la:nastj 'bo:utj* 'neroden, nespreten', pri čemer v C-delu frazema nastopa neujemalni predložni prilastek s prevzeto sestavino *bouta* 'trgovina' (< madž. *bolt* 'trgovina').

Narečni frazem *naopačen kak slon* 'zelo neroden', izpričan tako na Ravenskem kot na Goričkem, je ekvivalent knjižnemu frazemu *neroden kot štor* 'zelo neroden', zabeleženemu samo v SSKJ.

V narečju se v A-delu frazema ob knjižnem pridevniku *neroden* pojavlja še njegov narečni sinonim *naopačen*, C-del frazema pa je sestavinsko enak knjižnemu: *na'õ:ypačen kâk s'lõn* 'zelo neroden' (VV, V), *ne'rõden kâk s'lõn* 'zelo neroden' (MS).

(10) Ošabnost, domišljavost, bahavost, postavljanje

Ošabnost, domišljavost, bahavost in postavljanje se v prekmurščini povezujejo s pavom, mačkom, kokotom (na gnoju), (nasršenim) puranom, kuro (s pavjim peresom v riti), kobilo, konjem, puro, kravo, žabo in gosakom.

Frazem *hoditi kot pav* 'hoditi zelo važno, napihnjeno, vzvišeno' beležita tako SSF kot SSKJ.

V frazemu, izpričanem samo na Goričkem, se A-del sestavinsko ne razlikuje od knjižnega, v C-delu pa se ob leksemu *pav* pojavlja še njegov iz madžarščine prevzeti sinonim *pava*: *o'ditj kâk 'pa:f* 'hoditi zelo važno, napihnjeno, vzvišeno' (V), *'oditej kâk 'pa:va* 'hoditi zelo važno, napihnjeno, vzvišeno' (GS).

Frazem *nositi se kot pav* 'hoditi zelo važno, napihnjeno, vzvišeno', ki ga beležita tako SSF kot SSKJ, je znan tudi v prekmurščini. A-del frazema je sestavinsko enak knjižnemu, v C-delu pa se pojavljata sestavinski varianti *pav* in *maček*: *no'sitj se kâk 'pa:f* 'hoditi zelo važno, napihnjeno, vzvišeno' (MS, I), *no'sitj se kâk 'ma:ček* 'hoditi zelo važno, napihnjeno, vzvišeno' (V).

Narečni ekvivalent knjižnemu frazemu *šopiriti se kot pav* 'hoditi zelo važno, napihnjeno, vzvišeno', ki ga beležita tako SSF kot SSKJ, je *šopiriti se kak kokot*. A-del frazema je sestavinsko enak knjižnemu, v C-delu pa ob leksemu *kokot* 'petelin' nastopa še leksem *puran*: *šo'piritj se kâk ko'ko:ut* 'hoditi zelo važno, napihnjeno, vzvišeno' (MS), *šo'peritj se kâk ko'ko:ut* 'hoditi zelo važno, napihnjeno, vzvišeno' (KR, V), *šo'piritj se kâk pu'ra:n* 'hoditi zelo važno, napihnjeno, vzvišeno' (MS, VV).

Frazema *hoditi kakor petelin* 'ponosno, bahavo' v SSF ni mogoče najti, ga pa najdemo v SSKJ. V HSRPF je frazem naveden kot ustreznica hrvaškima frazemoma *kao kokot* [*hodati, ponašati se itd.*] in *kao puran* [*hodati, ponašati se itd.*].

V narečju se v A-delu frazema ob glagolu *hoditi* pojavlja še glagol *iti* 'iti, hoditi', v C-delu frazema pa najdemo podobe *kokota*, *nasršenega purana*, *kure s pavjim peresom v riti*, *konja* in *kobile*: *'itj kâk ko'ko:ut* 'hoditi ponosno, bahavo' (KR), *'oditj kâk na'sršenj pu'ra:n* 'domišljavo, prevzetno, vzvišeno' (V), *'itj kâk 'kûra s 'pa:vjin 'peron v 'ri:itj* 'domišljavo, prevzetno, vzvišeno' (Č), *'itj kâk ko'bila* 'hoditi zelo važno, napihnjeno, vzvišeno' (V), *'itj kâk 'kõnj/'kunj* 'hoditi zelo važno, napihnjeno, vzvišeno' (Č, GP).

Frazem *kot petelin na gnoju* 'ponosno, bahavo' s spremenljivimi glagolskimi sestavinami, ki ponazarjajo postavljanje (počutiti, obnašati, šopiriti itd.), beleži SSF, z glagolsko sestavino *držati se* pa ga najdemo tudi v SSKJ.

Frazem je izpričan na Gornjem Seniku: *kâk ko'ko:ut na gno'je:j* 'ponosno, bahavo' (GS), z glagolsko sestavino *držati se* v A-delu frazema ter zoonimom *pav* v C-delu pa tudi v Murški Soboti: *dj'žâtj se kâk 'pa:f* 'ponosno, bahavo, vzvišeno' (MS).

Frazem *napihnjen kot puran* 'domišljav, prevzetan' beleži SSKJ, medtem ko ga v SSF ni mogoče najti.

Frazem v narečju ni izpričan, pač pa je v Čepincih zabeležen njegov ekvivalent *na'fudnjenj kâk 'pura* 'prevzetan, ošaben' in tudi 'nerazpoložen, razdražljiv', ki v knjižne slovarje ni vključen. V A-delu frazema se pojavlja v določni obliki

izpričan pridevnik *nafudnjen* kot sinonim za knjiž. *napihnjen*, v C-delu frazema pa knjižno sestavino *puran* zamenjuje poimenovanje za ženski člen tega ptičjega para.

Frazema *napihnjen kot žaba* 'biti zelo domišljav, prevzeten' v SSKJ ni mogoče najti, ga pa najdemo v SSF.

Frazem v narečju ni izpričan, je pa v Vadarcih zabeležen njegov ekvivalent, v katerega A-delu nastopa v določni obliki izpričan pridevnik *nadut*, C-del pa izkazuje zamenljivi sestavini *žaba* in *krava*: *na'dü:it̩j kâk 'žâba* 'zelo domišljav, prevzeten', *na'dü:it̩j kâk k'râva* 'zelo domišljav, prevzeten'. Narečna frazema v knjižne slovarje nista vključena.

Frazem *napihovati se kot žaba* 'biti zelo domišljav, prevzeten' beležita tako SSF kot SSKJ.

V narečju se v A-delu frazema pojavljata glagolski sestavini *naduvati se* kot sinonim za knjiž. *napihovati se* in *nafudnoti* kot sinonim za knjiž. *napihniti*, v C-delu frazema pa ob zoonimu *žaba* nastopata še zoonima *puran* in *pura*: *na'dü:ivati̩ se kâk 'žâba* 'bahati se, kazati svojo nadutost, domišljavost' (VV), *na'dü:ivati̩ se kâk pu'ra:n* 'bahati se, kazati svojo nadutost, domišljavost' (VV), *na'dü:ivati̩ se kâk 'pura* 'bahati se, kazati svojo nadutost, domišljavost' (V), *na'fudnotj se kâk 'žâba* 'postati zelo domišljav, prevzeten' (Č).

Frazeološki pomen 'bahati se, biti nadut, domišljav, vzvišen' se v narečju izraža še s frazemoma *ven vtegovati šinjek kak gosak* in *imeti greben kak kokot*, ki ju knjižni slovarji ne beležijo. V A-delu frazemov nastopa glagolska besedna zveza, v C-delu pa se pojavljata zoonima *gosak* in *kokot*: *'vö fte'ga:vati̩ 'šinjek kâk go'sa:k* 'bahati se, biti zelo domišljav, prevzeten' (VV), *'metj gre'bɛn kâk ko'ko:ut* 'biti nadut, domišljav, vzvišen' (KR).

(11) Plahost, plašnost, boječnost

Plahega, boječega človeka se v Prekmurju primerja s srno in zajcem.

Frazem *plašen kot srna* 'zelo plah' najdemo v SSF, kot ustreznica hrvaškemu frazemu *plah kao srna* pa je naveden tudi v HSRPF. V SSKJ frazema ni, pač pa pod iztočnico *srna* najdemo glagolski frazem *biti boječ kot srna*.

V Prekmurju je frazem redke, kot enkratnica izpričan samo v Vanči vasi: *bo'gečlavi̩ kâk 'srna* 'zelo plah, plašen'. V A-delu frazema nastopa v določni obliki zabeležen pridevnik *boječlav* 'plah, plašen' kot sinonim h knjiž. *plašen*, C-del frazema pa je sestavinsko enak knjižnemu.

Frazem *plašen kot zajec* 'zelo plašen', ki ga v SSKJ in SSF ni mogoče najti, je v HSRPF naveden kot ustreznica hrvaškemu frazemu *plašljiv kao zec*.

V Prekmurju je frazem s pridevnikom *boječlav* v A-delu in knjižnemu sestavinsko enakim C-delom izpričan samo na Goričkem: *bo'gečlavi̩ kâk 'za:vec* 'zelo plašen, boječ' (GP, V).

(12) Počasnost

Počasnost se v prekmurščini izraža s podobo polža, kače in kure na jajcih.

Frazem [*počasen*] *kot polž* 'zelo počasen' je kot ustreznica hrvaškemu frazemu *spor kao puž* 'zelo počasen' naveden v HSRPF, v knjižne slovarje pa ni vključen.

V narečju je frazem redek, v obliki *pomaleči kak polž* izpričan samo na Goričkem. V A-delu frazema nastopa nar. *pomaleči* kot sinonim h knjiž. *počasen*, C-del pa se sestavinsko ne razlikuje od knjižnega: *poma'le:ičj kâk 'pu:uš* 'zelo počasen' (Č, GP).

Frazema *hoditi kot polž* 'zelo počasi' v SSF ni, ga pa najdemo v SSKJ in HSRPF, tu kot ustreznico hrvaškima frazemoma *kretati se (hodati) kao korjača* in *vući se (miljeti) kao puž*.

V narečju v A-delu frazema nastopata leksema *iti* 'iti, hoditi' in *vleči se*, v C-delu pa se ob *polžu* pojavljata še zoonima *polžak* in *kača*: *'itj kâk 'pu:uš* 'zelo počasi (hod)iti' (MS, Č, GP, V), *'itj kâk pu'za:k* 'zelo počasi (hod)iti' (GS), *v'le:ičtj se kâk 'pu:uš* 'zelo počasi, leno iti' (VV, I, KR), *v'le:ičtj se kâk 'kâča* 'zelo počasi (v cikcakah) hoditi (po prekomernem uživanju alkohola)' (VV).

V Čepincih se obravnavani frazeološki pomen izraža s frazemom *'câjzlatj se kâk 'kûra na 'dža:jcaj* 'zelo počasi se premikati', v katerega A-delu nastopa narečna različica glagola *cijaziti se*, v C-delu pa primerjalna sestavina *kura*.

(13) Popadljivost, napadalnost

Popadljivost in napadalnost se izražata s primerjalnima sestavinama pes in lisica.

Frazem *prežati kakor pes na kost*, ki ga je v SSKJ brez zapisanega frazeološkega pomena mogoče najti v ponazarjalnem gradivu pod iztočnico *kost*, v SSF pa med ponazarjalnimi zgledi pod iztočnico *kot pes na kost* 'hlastno, hitro, popadljivo', je z ekvivalentoma *skočiti kak pes na čonto* in *zgrabiti* (kaj) *kak pes čonto* zabeležen samo na Gornjem Seniku: *sko'čite kâk 'pes na 'čonto* 'hlastno, hitro, popadljivo', *zgr'rabete* (kaj) *kâk 'pes 'čonto* 'hlastno, hitro, popadljivo' (GS). V A-delu frazemov nastopata glagola *skočiti* in *zgrabiti*, v C-delu pa se ob sestavini *pes* pojavlja iz stičnega jezika prevzeti leksem *čonta* (< madž. *csont* 'kost') kot sinonim za knjiž. *kost*.

Samo v Kraških zabeležena narečna frazema *gledati kak stekel pes* in *gledati kak stekla lisica*, ki se uporabljata za opisovanje divjosti in napadalnosti, v knjižne slovarje nista vključena. V SSF je frazeološki pomen 'divje, napadalno' ob različnih glagolih izražen z dvodelnim frazemom *kot stekel pes*, primer *divjati okrog kot stekel pes*, ki ga v SSKJ najdemo v ponazarjalnem gradivu pod geslom *stekel*, pa nima pripisanega frazeološkega pomena.

V A-delu narečnega frazema nastopa glagol *gledati*, C-del pa izkazuje znamenljivi sestavini *pes* in *lisica*: *g'le:īdatj kâk s'tekeu 'pes* 'divje, napadalno', *g'le:īdatj kâk s'tekla li'sica* 'divje, napadalno gledati'.

(14) Prepirljivost

Narečnih frazemov, ki ubesedujejo prepirljivost, knjižni slovarji ne beležijo. V A-delu frazemov nastopajo glagoli *biti*, *gristi se* 'prepirati se' in *sršiti se* 'izražati jezo, nejevoljo', v C-delu pa zoonimi *kokot*, *kokotec* in *pes*: '*bitj kâk d'va: ko'ko:uta* 'biti prepirljiv, kar naprej se tepsti' (VV, MS, V), '*bitj kâk d'va: ko'ko:teca* 'biti prepirljiv, kar naprej se tepsti' (V), '*sršite se kâk ko'ko:ut* 'prepirati se' (GS), '*g'ri:istj se kâk d'va: p'sâ* 'zelo se prepirati' (P), '*g'ri:stj se kâk d'va: p'sâ* 'zelo se prepirati' (GS).

(15) Škodoželjnost

Škodoželjnega človeka se v prekmurščini primerja s *hijeno*.

Frazem *smejati se kot hijena*, ki ga knjižni slovarji ne beležijo,⁷ je redek, izpričan samo v Murski Soboti: '*smi'jâtj se kâk xi'jena* 'škodoželjno, privoščljivo se smejati' (MS).

(16) Zadirčnost

Zadirčnost se v narečju izraža s podobo *namalanega psa*.

Frazem, ki ga v knjižnih slovarjih ni mogoče najti, je redek, kot enkratnica izpričan samo v Vanči vasi: '*lâjatj kâk 'pes na'ma:lanj* 'glasno, zadirčno govoriti' (VV).

(17) Tihost

Tihost se primerja z mišjo, ribo in lisico.

Frazem *tih kot miš* 'zelo tih(o)', ki ga v SSKJ ni mogoče najti, ga pa najdemo v SSF in HSRPF, tu kot ustreznico hrvaškemu frazemu *tih kao bubica*, je redek, izpričan samo v Renkovcih: '*tixj kâk 'mi:š* 'zelo tih'.

Pogostejši je v prekmurščini frazem *tiho kot miš/miška* 'zelo tih(o)', ki ga beležita oba knjižna slovarja. V narečju A-del frazema ne variira, v C-delu pa se ob leksemu *miš* pojavlja še leksem *riba*: '*tüü kâk 'miš* 'zelo tiho' (I, KR), '*tüü kâk 'riba* 'zelo tiho' (VV).

Obravnavani frazeološki pomen se v Prekmurju izraža še s frazemom *potiho kak lisica*. Frazem, kot enkratnica izpričan v Vanči vasi na Ravnskem – *po'tüü kâk li'sica* 'zelo (po)tiho', v knjižne slovarje ni vključen

(18) Trdoživost, vzdržljivost

Trdoživost se v prekmurščini povezuje s starim petelinom in z mačkom.

⁷ Frazem *smijati se kao hijena* 'zlonamerno, zlobno se smejati' beleži HSRPF, a brez slovenske ustreznice.

Frazema *žilavi kak stari kokot* in *žilavi kak maček* v knjižne slovarje nista vključena. V A-delu frazema povsod, kjer se frazem pojavlja, nastopa določna oblika pridevnika *žilav*, C-del pa variira in izkazuje primerjalni sestavini *kokot* 'petelin' in *maček*: *'žilavj kâk s'ta:rj ko'ko:yt* 'zelo trdoživ' (KR), *'žilavj kâk 'ma:ček* 'zelo trdoživ' (V).

(19) Trmoglavost

Trmastega človeka se v Prekmurju povezuje z mulo, oslom in bikom.

Frazem *trmast kot/kakor mula* 'zelo trmast', ki ga beležita oba knjižna slovarja, je znan tudi v prekmurščini. V A-delu frazema nastopa določna oblika pridevnika *trmast*, C-del frazema pa je sestavinsko enak knjižnemu: *'trmastj kâk 'mu:la* 'zelo trmast' (MS, VV, I, KR).

Frazem *trmast kot osel* 'zelo trmast' beležita oba knjižna slovarja, kot ustreznica hrvaškima frazemoma *tvrdoglav kao magarac* in *tvrdoglav kao magare* pa je naveden tudi v HSRPF.

V A-delu narečnega frazema nastopa določna oblika pridevnika *trmast*, v C-delu pa se ob leksemu *osel* pojavlja še njegov iz stičnega hrvaškega jezika prevzeti sinonim *somar*: *'trmastj kâk 'oseu* 'zelo trmast' (MS, VV), *'trmastj kâk so'ma:r* 'zelo trmast' (I, KR, P, V).

Frazem *trmast kot vol* 'zelo trmast', ki je vključen v SSKJ, v SSF pa ga ni, v prekmurščini ni izpričan, pač pa je tako na Goričkem kot na Ravenskem za-beležen njegov ekvivalent *trmasti kak bik* – *'trmastj kâk 'bi:jk* 'zelo trmast' (K, MS, VV, Č, GP, I, KR, V). V A-delu frazema nastopa določna oblika pridevnika *trmast*, v C-delu pa zoonim *bik* zamenjuje knjižno sestavino *vol*.

(20) Zvestoba

Frazem *zvest kot pes* 'zelo zvest', ki ga beležita oba knjižna slovarja, kot ustreznica hrvaškima frazemoma *vjeran kao pas* in *vjeran kao pseto* pa je naveden tudi v HSRPF, je v prekmurščini redek, izpričan samo v Murski Soboti: *z'vęstj kâk 'pes* 'zelo zvest' (MS). V A-delu frazema nastopa določna oblika pridevnika *zvest*, C-del pa je sestavinsko enak knjižnemu.

(21) Zvitost, premetenost

Frazema *zvit kot lisica* 'zelo zvit, premeten', ki ga beleži eSSKJ, kot ustreznica hrvaškemu frazemu *lukav kao lisica* pa je naveden tudi v HSRPF, v SSF ni mogoče najti, prav tako ga ni v SSKJ, pač pa SSKJ beleži glagolski frazem *biti zvit kot lisica* ter pridevniški frazem *zvit kot lisjak*.

V prekmurščini je frazem znan tako na Goričkem kot na Ravenskem. V A-delu frazema nastopajo v določni obliki izpričani pridevniki *kunšten* 'spreten, prevejan, zvit' (< *kunšt* < srvnem. *kunst* 'znanje, spretnost, zvijača'), *prefrigan*

‘prebrisan, zvit’ in *foliški* ‘prebrisan, zvit’ (< nem. *falsch* ‘hinavski, nepristen, ponarejen, napačen’), C-del frazema pa je sestavinsko enak knjižnemu: *'künšten kâk li'sica* ‘zelo zvit, premeten’ (VV), *pref'riganj kâk li'sica* ‘zelo zvit, premeten (zlasti ženska)’ (K, MS, V), *'foliške kâk li'sica* ‘zelo zvit, premeten’ (GS).

Frazemi, ki izražajo mentalne lastnosti človeka

(1) Klepetavost, zgovornost, jezikavost, pikrost

Frazem *imeti jezik kot krava rep* ‘biti zelo odrezav, piker’ najdemo v SSKJ, kot ustreznico hrvaškemu frazemu *imati jezik kao krava rep* pa tudi v HSRPF. V SSF je frazem zabeležen z neobveznima sestavinama *dolg* in *tak*: *imeti [dolg, tak] jezik kot krava rep* ‘biti zelo zgovoren, čvekav; imeti zelo dolg jezik’.

V frazemu, znanem samo na Goričkem, se A- in C-del ne razlikujeta od knjižnega: *'meťj 'du:gj 'gezik kâk k'râva 're:ip* ‘biti zelo zgovoren, čvekav; imeti zelo dolg jezik’ (V, KR, P, Č), *'meťe 'du:uge 'gezëk kâk k'râva 're:p* ‘biti zelo zgovoren, čvekav; imeti zelo dolg jezik’ (GS).

Frazem *imeti gobec kot krava rep* ‘biti zelo zgovoren, čvekav; imeti zelo dolg jezik’, ki ga beleži samo SSF, je v prekmurščini redke z neobvezno/zamenljivo sestavino *rep* v C-delu frazema zabeležen samo v Vanči vasi: *'meťj 'go:ubec kâk k'râva 're:ip* ‘biti zelo zgovoren, čvekav; imeti zelo dolg jezik’, *'meťj 'go:ubec 'kâk k'râva 'isto*, *'meťj 'go:ubec kâk k'râva 'rit* ‘isto’.

Frazema *imeti jezik kot kača* ‘imeti oster, piker jezik’ v SSKJ ni mogoče najti, ga pa najdemo v SSF.

Knjižnemu frazemu sestavinsko enak frazem je v Prekmurju izpričan tako na Goričkem kot na Ravenskem: *'meťj 'gezik kâk 'kâča* ‘imeti oster, piker jezik’ (MS, VV, V), *'meťe 'gezik kâk 'kâča* ‘imeti oster, piker jezik’ (GS). V Čepincih in Kraščih je zabeležena različica s sestavinsko razširjenim A-delom in zoonimno sestavino *krava* v C-delu frazema: *'meťj na'brüšenj 'gezik kâk k'râva* ‘nenaklonjeno, pikro, zbadljivo govoriti’.

Pozitivno konotirana govorna sposobnost se v narečju izraža s primerjalno sestavino *koza*.

Frazem *gobček leti* (komu) *kak kozi, ko listje je* je kot enkratnica zabeležen v Vanči vasi: *'go:upček le'ti:ij* (komu) *kâk 'kozj, g'dâ 'li:jšče 'ge:ij* ‘hitro, veliko govoriti’ (VV).

(2) Malomarnost

Malomarnost se v narečju povezuje z (neprimernim) ravnanjem z živalmi.

Frazem *delati* (s kom/čim) *kot svinja z mehom* ‘delati s kom, čim grdo, malomarno’, ki ga beležita tako SSKJ kot SSF, je v prekmurščini z enakima

leksičnima sestavinama v A- in C-delu izpričan samo na Ravenskem: *'delatj (s kom/čim) kâk s'vinja z 'mejon* 'delati s kom, čim grdo, malomarno' (MS, VV).

(3) Neprimernost, neustreznost

Neprimernost, neustreznost se v narečju izraža s podobo krave in svinje.

Frazem *podati se* (komu) *kot kravi sedlo* 'nič se mu ne podati' beležita tako SSKJ kot SSF, slednji ga navaja kot sopomenko k frazemu *pristati* (komu) *kot svinji sedlo* 'biti neprimeren, neustrezen'. V SSF sta vključeni še varianti *pristajati* (komu) *kot kravi sedlo* 'nič mu ne pristajati' in *prilegati se* (komu) *kot kravi sedlo* 'nič mu ne pristajati'. V HSRPF je frazem *pada se* (*pristaja*) *kot kravi sedlo komu kaj* naveden kot ustreznica hrvaškima frazemoma *pristaje (stoji) kao kravi sedlo komu što* in *pristaje (stoji) kao magarcu sedlo komu što*.

V Prekmurju je frazem redek, zabeležen samo na Goričkem: *'pâsatj (komu) kâk k'râvj 'sedlo* 'ne pristajati' (Č, V). V A-delu frazema nastopa glagol *pasati* 'pristajati', C-del frazema pa je sestavinsko enak knjižnemu. Na Gornjem Seniku ima frazem ekvivalentno različico *šikati se (komu) kak kravi hlače – 'ši:katę se* (komu) *kâk k'râve 'lâče* 'nič mu ne pristajati'. V A-delu frazema je nar. *šikati se* 'pristajati' sinonim za knjiž. *pristajati*, v C-delu pa knjiž. sestavino *sedlo* zamenjuje sestavina *hlače*.

Frazem *podati se* (komu) *kot svinji sedlo* 'nič mu ne pristajati' je v SSF zabeležen kot sopomenka frazemu *pristajati* (komu) *kot kravi sedlo*. Frazem je mogoče najti tudi v SSKJ, v obliki *pada se* (*pristaja*) *kot svinji sedlo* (komu kaj) pa je v HSRPF naveden še kot ustreznica hrvaškemu frazemu *pristaje (stoji) kao krmači sedlo komu što*.

V narečju je frazem redek, z zoonimno sestavino *prasica* 'svinja' v C-delu izpričan samo v Vanči vasi: *'pâsatj (komu) kâk pra'sicj 'sedlo* 'nič mu ne pristajati'.

(4) Neumnost

Narečni primerjalni frazemi s pomenom 'zelo neumen' in 'zelo neumno ali začudeno gledati' so v prekmurščini precej raznoliki.

Frazeološki pomen 'zelo neumen' je v knjižnem jeziku izražen s pridevniškimi frazemi *neumen kakor konj* (SSF), *zabit kot vol* (SSF, SSKJ) in *neumen kot tele* (SSKJ), frazeološki pomen 'zelo neumno ali začudeno gledati' pa je izražen z glagolskimi frazemi *gledati ko/kot zaboden bik* (SSKJ, SSF), *gledati kakor/ko zaboden vol* (SSKJ, SSF), *gledati kakor/kot tele v nova vrata* (SSKJ, SSF), *strmeti kot tele v nova vrata* (SSF), *gledati kakor/kot bik v nova vrata* (SSKJ, SSF) in *zijati kot bik v nova vrata* (SSF). V HSRPF je frazem *zabit kot vol* naveden kot ustreznica hrvaškim frazemom *glup kao čuksija*, *glup kao konj* in *glup kao vol*, frazem <*neumen*> *kot tele* kot ustreznica hrvaškemu frazemu *glup kao tele*, frazem *gledati* (*zijati*) *kot tele* (*bik*) *v nova vrata* pa kot ustreznica hrvaškemu

frazemu *gledati (buljiti) kao tele <u šarena vrata>*. Frazema *gledati (zijati) kot tele*, ki je v HSRPF naveden kot ustreznica hrvaškemu frazemu *gledati (buljiti) kao telac*, v knjižnih slovarjih ne najdemo.

V prekmurščini se v A-delu pridevniških frazemov pojavljajo različne sestavine. Prevladuje pridevnik *nor*, manj pogosti pa so pridevniki *zabit*, *smotan*, *blesav* (< hrv. *blěsav*) in *zaleten*, vsi so zabeleženi v določni obliki. Tudi C-del frazemov je sestavinsko raznolik, saj se neumnega človeka primerja z *bikom*, *govedom*, *juncem*, *kokošjo* (zlasti za žensko), *teletom*, *somarjem* 'oslom', *trotom* in *kozy* (za žensko): 'no:urj kāk 'bi:ik 'zelo neumen' (K, VV), 'no:urj kāk 'bi:k 'zelo neumen' (GS), 'no:urj kāk go'vedo 'zelo neumen' (VV), 'no:urj kāk 'gü:inec 'zelo neumen, nespameten, svojeglav' (MS, VV), 'no:urj kāk so'ma:r 'zelo neumen' (KR, V), 'no:urj kāk 'tele 'zelo neumen' (I, KR, P, V), 'no:urj kāk 'tele 'zelo neumen' (GS), 'no:ura kāk 'koza (VV, MS), 'no:urj kāk ko'ko:uš 'zelo neumen' (MS), za'bitj kāk 'tele 'zelo neumen' (Č), za'bite kāk 'tele 'zelo neumen' (GS), za'bite kak 'bi:k 'zelo neumen' (GS), s'motanj kāk 'tele 'zelo neumen' (MS, VV), b'lesavj kāk t'ro:ut 'zelo neumen' (Č), zale'te:inj kāk 'tele 'zelo nepremišljen, neumen' (Č, GP, V). Knjižni frazem s primerjalno sestavino *konj* v narečju ni bil dokumentiran.

V A-delu glagolskih frazemov se ob leksemih *gledati* in *zijati* pojavlja še leksem *buljiti*, v C-delu pa ob *teletu* in *biku* nastopa še nar. *junec* kot sinonim h knjiž. vol: 'zi:jatj kāk 'tele v 'no:uve d'verj 'zelo neumno ali začudeno gledati' (MS, K, VV, Č, GP, V), g'le:datę kāk 'tele (v) 'no:uve v'ra:ta 'zelo neumno ali začudeno gledati' (GS), 'zijatj kāk 'bi:ik v 'no:uve d'verj 'zelo neumno ali začudeno gledati' (MS, VV), 'zijatj kāk 'gü:inec 'zelo neumno ali začudeno' (V), 'bu:litj kāk 'bi:ik 'zelo neumno ali začudeno' (VV), g'le:datę kāk 'bi:k 'zelo neumno ali začudeno' (GS), g'le:datę kāk za'bodjęę 'gü:inec 'zelo neumno ali začudeno' (GS). Samo na Gornjem Seniku sta v koncept izražanja neumnosti vključeni še *koza* in *kokoš*: g'le:datę kāk 'koza na b're:igę 'zelo neumno gledati' (GS), 'męte 'teuko 'pāmetę kāk ko'ko:uš 'biti zelo neumen' (GS). Gornjeseniška frazema v knjižne slovarje nista vključena.

(5) Nezmožnost

Nezmožnost je izražena s podobo *krave*, ki igra na boben.

Frazem *razumeti se* (na kaj) *kot zajec na boben* 'prav nič se ne razumeti (spoznati) na kaj' z različico *spoznati se* (na kaj) *kot zajec na boben* 'isto' beležita tako SSF kot SSKJ. Frazem *kakor krava na boben* 'prav nič', ki ga najdemo samo v SSF, Keber razlaga kot skrajšano različico daljšega frazema *spoznati se* (na kaj) *kot krava na boben*. Dvodelna primera je narejena po vzorcu bolj znane *spoznati/razumeti se* na kaj *kot zajec na boben*, pri čemer se obe nanašata na boben, na katerega naj bi se spoznala, razumela zajec in krava. Ker se nanj

v resnici sploh ne razumeta, se z obema primerama ustvari pomen močnega zanikanja (Keber 2011: 400).

V narečju je frazem kot enkratnica s sestavino *krava* v C-delu zabeležen samo na Gornjem Seniku: *'rázmeťe se (iz česa) kâk k'râva z bo'bę:na* 'prav nič se ne razumeti, spoznati na kaj'.

(6) Previdnost, preudarnost

Previdnost in preudarnost sta v prekmurščini primerjani s hojo petelina po gnoju in s pasjim držanjem ježa.

Narečna frazema *stopati* 'stopati' *kak kokot po gnoju* in *držati* (kaj) *kak pes ježa* v knjižne slovarje nista vključena. Prvi je kot enkratnica izpričan v Murski Soboti: *s'ta:patj kâk ko'ko:ut po g'nojĵ* 'previdno stopati (in pri tem kolena dvigovati zelo visoko)', drugi pa na Gornjem Seniku: *dr'žâtę* (kaj) *kâk 'pes ge'ža:* 'zelo previdno držati'.

(7) Slab, bežen spomin

Slab spomin, ki se v slovenščini primerja s sestavino *rešeto*,⁸ se v narečju izraža s podobo zlate ali človeške ribice.

Narečna frazema *imeti spomin kak zlata ribica* in *imeti spomin kak človeška ribica* v knjižnih slovarjih nista zabeležena.⁹ A-del frazemov, izpričanih samo na Goričkem, v narečju ne variira, v C-delu pa se pojavljata sestavini *zlata* in *človeška ribica*: *'meťj spo'mi:ĵn kâk z'la:ta 'ribica* 'imeti zelo slab, bežen spomin' (I, KR), *'meťj spo'mi:ĵn kâk člo'veška 'ribica* 'imeti zelo slab, bežen spomin' (Č).

Ugotovitve

Največja skupina narečnih primerjalnih frazemov ima tridelno strukturo (97 %), v petih frazemih (3 %) pa A-del ni izražen, torej so dvodelni, npr. *kak slepa kura*, *kak kokot na gnoju*.

Primerjano in primerjalno sestavino povezuje veznik *kak*, tj. narečni sinonim za knjižni primerjalni veznik *kot/kakor*.

Glede na razmerja med kategorialnimi pomeni primerjalnih frazemov ugotavljamo,¹⁰ da jih je več kot polovica (56 %) glagolskih, npr. *delati kak ju-*

⁸ Glej Keber (2011: 801) in <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/4526809/reseto?View=1&Query=rešeto>.

⁹ Kržišnikova piše (2014: 246), da je frazem *imeti spomin kot zlata ribica* z 22 pojavitvami izpričan v elektronskem korpusu Gigafida.

¹⁰ Več o razmerjih med kategorialnimi pomeni primerjalnih frazemov glej pri Kržišnik (2014: 245).

*nec, gledati kak koza na bregu, imeti gobec kak krava rit, gristi se kak dva psa, slaba tretjina (31 %) je pridevniških, npr. vrli kak fčela, dosaden kak sumič, nori kak tele, trmasti kak somar, kak slepa kura, tem pa po pogostosti pojavljanja sledijo frazemi s strukturo brezosebkovega stavka (9 %), npr. zbiti (koga) kak maloga mačka, oguliti (koga) kak zavca, stirati (koga) kak psa, narezati (koga) kak bika in prislovni frazemi (4 %), npr. tiho kak miš, potihlo kak lisica, kak slepa kura. Kržišnikova ugotavlja (2014: 246), da je pri knjižnih primerjalnih dvodelnih frazemih z zoonimno sestavino opaziti primere razhajanja med strukturo in kategorialnim pomenom, kar lahko potrdimo tudi za dvodelne narečne primerjalne frazeme. Tako ima npr. frazem *kak slepa kura*, ki je strukturalno samostalniška zveza, pridevniški (*Ta je tudi kak slepa kura, na blef napravi pa še te ma srečo.*) ali prislovni (*Dela kak slepa kura. Nika ne brodi, ka dela.*) kategorialni pomen.*

Notranja struktura glagolskih primerjalnih frazemov je naslednja:

(1) (Glag) + *kak* + ...

- (a) Sam₁ – *delati kak bik, hoditi kak pava, sršiti se kak kokot;*
- (b) Sam+Sam_{predl} – *delati kak črv v železu, letati kak kura brez glave, stapati kak kokot po gnoju;*
- (c) Prid+Sam₁ – *biti kak huda uš, hoditi kak nasršeni puran, gledati kak stekel pes;*
- (č) Sam+predlSamBZ – *hoditi kak maček okoli vrele kaše, zijati kak tele v nove dveri;*
- (d) Sam₃+Sam₄ – *pasati (komu) kak kravi sedlo, šikati se (komu) kak kravi hlače;*
- (e) Sam₁+Sam₄ – *zgrabiti (kaj) kak pes čonto, držati (kaj) kak pes ježa;*
- (f) Sam_{predl} – *delati (s kom) kak z živino;*
- (g) Sam₁+ Prid – *lajati kak pes namalani;*
- (h) S – *lagati se kak pes beži, lagati kak zavec beži.*

Prevladujoča struktura primerjalnih glagolskih frazemov je Glag + *kak* + Sam₁ (51,9 %); po pogostosti pojavljanja ji sledita Glag + *kak* + Sam+Sam_{predl} (14,2 %) in Glag + *kak* +Prid+Sam₁ (12,9 %).

(2) (GlagBZ) + *kak* + ...

- (a) Sam₁ – *imeti gobec kak krava, imeti jezik kak kača, ven vtegovati šinjek kak gosak;*
- (b) Sam_{predl} – *delati (s kom) še slabše kak s psom;*
- (c) Sam₁ + Sam₄ – *imeti gobec kak krava rep, imeti gobec kak krava rit, imeti dolg jezik kak krava rep;*

- (č) Prid+Sam₁ – *imeti spomin kak zlata ribica, imeti spomin kak človeška ribica*;
 (d) Prid+Sam₁+Sam_{predl} – *biti tak kak mali maček na soncu*.
 Prevladujoča struktura primerjalnih glagolskih frazemov z glagolsko besedno zvezo v A-delu je GlagBZ + kak + Sam (46 %), sledita ji strukturi GlagBZ + kak + Sam₁ + Sam₄ (23 %) in GlagBZ + kak + Prid+Sam₁ (15 %).

Med pridevniškimi primerjalni frazemi je daleč najpogostejša (94 %) struktura Prid + kak + Sam₁ – *vrli kak mravla, manjasti kak maček, nafudjeni kak pura, boječlavi kak srna, pomaleči kak polž, trmasti kak somar, zvesti kak pes*. Le trije frazemi imajo strukturo Prid + kak + Prid+Sam₁ – *dosaden kak podrepna muha, mrzel ktk mrtva riba, žilavi kak stari kokot*.

Vsi trodelni prislovni frazemi imajo strukturo Prisl + kak + Sam₁ – *tiho kak miš, tiho kak riba, potiho kak lisica*.

Glede na stopnjo desemantizacije in pomenske povezave med A- in C-delom ugotavljamo, da je A-del največkrat nedesemantiziran, torej najpogosteje nastopa v svojem slovarskem pomenu, C-del pa opravlja vlogo potenciranja pomena prvega dela, saj, npr., frazem *vrli kak mravlja* ne pomeni samo 'priden, delaven, marljiv', ampak 'zelo priden, delaven, marljiv', frazem *gristi se kak dva psa* pa ne pomeni samo 'prepirati se', ampak 'zelo se prepirati'. Frazemi z desemantiziranim prvim delom so redki. Tak je npr. frazem *oguliti (koga) kak zavca*, kjer *oguliti* ne pomeni 'z dolgo rabo, uporabo načeti, poškodovati površino' oz. 'izrabiti, izkoristiti', ampak 'pretepsti'. Glede kategorije sklona se zoonim v C-delu narečnih frazemov obnaša enako kot v knjižnem jeziku, tj. »v skladu s sintaktično funkcijo, ki jo ima v primerjalnem odvisniku« (Kržišnik 2014: 247), prav tako brez posebnosti je tudi glede izražanja števila. Glede spola zoonimne sestavine v C-delu prav tako potrjujemo ugotovitve E. Kržišnik, da »imajo nekateri primerjalni frazemi samo en zoonim, čeprav zunaj frazema obstajata poimenovanji za oba člena živalskega para« (Kržišnik 2014: 249), npr. *boječlavi kak srna*, čeprav *srna – srnjak*, *lagati kak zavec beži*, čeprav *zajec – zajklja*, *kunšten kak lisica*, čeprav *lisica – lisjak*, *hoditi kak pav*, čeprav *pav – pavica*, *zvesti kak pes*, čeprav *pes – psica*. Člena para lahko ločeno nastopata v različnih frazemih, npr. *kura – petelin: letati kak kura brez glave – šopiriti se kak kokot*. Hipernim v frazemih predstavljata npr. zoonima *riba* in *kača: tiho kak riba, imeti jezik kak kača*. Frazemi *nora kak koza, delati kak mula* in *delati kak kobila* so v narečju obvezno v relaciji z nosilko ženskega spola. Med frazemi, ki opisujejo značajске in mentalne lastnosti človeka so številčnejši zgledi negativnega vrednotenja.

Zaključek

Človekov odnos do živali se slikovito odraža v jeziku in vpliva na to, kako vsakodnevno razmišljamo o živalih. V narečnih primerjalnih frazemih se odražajo (1) telesne značilnosti živali, npr. dolg rep (krava), ki predstavlja neobičajno dolžino človekovega jezika (pretirano klepetavost) ali oster, srep pogled, ki se povezuje s popadljivostjo in napadalnostjo človeka; (2) vedenjski vzorci živali, npr. prežanje za hrano (mačka), čredni nagon (ovca, tele), ki je posledica majhnosti živali, hitro goltanje in žvečenje hrane (koza), počasno premikanje (polž), (3) njihove značajske lastnosti, npr. plahost (srna), opreznost (pes), ki pa so največkrat antropomorfno pripisane, kot npr. delavnost (junec, konj, živina, bik, govedo, somar, mula, kobilica),¹¹ laganje (pes, lisica), prepirljivost (kokot, pes), ošabnost, bahavost, postavljanje (pav, kokot, puran, gosak, žaba, konj, kobilica, krava), zvestoba (pes), prekaljenost, prebrisanost (lisica), trma (somar, bik, mula), neumnost (bik, tele, junec, somar, govedo, koza, kokoš, trot), nepremišljenost, zmedenost, zbežanost (kura, kokoš, tele, somar), škodoželjnost (hijena), lenoba (maček, črv), laganje (pes, lisica), slab spomin (zlata ribica, človeška ribica), in (5) antropocentrično vrednotenje živalskih vrst, npr. negativna predstavnost (krava, svinja) ter podrejen položaj živali (maček, pes, zavec).

Primerjalni živalski frazemi označujejo ljudi in razkrivajo njihov značaj, prav tako pa nazorno prikazujejo človekovo vrednotenje živali v določeni skupnosti ter položaj, ki jim ga človek pripisuje. Te lastnosti in vloge pa so večinoma negativne.

Literatura

Igor ANTIČ, 1999: *Nemško-slovenski slovar*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

eSSKJ. Dostopno na <https://fran.si> > [esskj-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika](https://fran.si/esskj-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika).

Melanija Larisa FABČIČ, 2014: Mentalna podoba človeka v slovenskih, nemških in madžarskih primerjalnih frazemih, *Slavistična revija* 62/2, 195–215.

Željka FINK-ARSOVSKI, 2002: *Poredbena frazeologija: pogled izvana i znotra*. Zagreb: FF press.

Željka FINK-ARSOVSKI, 2006: *Hrvatsko-slavenski rječnik poredbenih frazema*. Zagreb: Knjigara.

¹¹ Dejavnost živali pri uporabi za določen človekov namen je antropocentrično pojmovana kot inherentna lastnost živali, dejansko pa gre za živali, ki jih človek zaradi njihove fizične moči uporablja za delo.

- Nataša JAKOP, 2003: Pragmatični frazemi v Slovarju slovenskega knjižnega jezika, *Jezikoslovni zapiski* 9/2, 111–127.
- Janez KEBER, 1996: *Živali v prispodobah 1*. Celje: Mohorjeva družba.
- –, 1998: Raziskovanje slovenske frazeologije: živalski nazivi v frazeologemih, *Jezikoslovni zapiski* 4, 99–112.
- –, 1998a: *Živali v prispodobah 2*. Celje: Mohorjeva družba.
- –, 2011: *Slovar slovenskih frazemov*. Ljubljana: ZRC SAZU. Dostopno še na <https://fransi/192/janez-keber-frazeoloski-slovar-slovenskega-jezika>.
- Karmen KENDA-JEŽ, 2011: Fonetična transkripcija. *Slovenski lingvistični atlas 1, Človek, (telo, bolezn, družina), 1. Atlas (SLA 1.1), 2. Komentarji (SLA 1.2)*. Ur. Jožica Škofic. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 27–30.
- Mihaela KOLETNIK, 2017: Frazemi s sestavinama pes in maček v gornjeseniškem govoru. *Slovenistika* 10. Ur. Lukácsné Bajzek Mária. Budapest: ELTE BTK, Szlav Filológiai Tanszék. 87–102.
- –, 2020: Značilnosti živali ter njihove vloge v narečnih živalskih frazemih. *Pojmovanja živalskih smrti: antropocentrizem in (ne)možne subjektivitete*. Ur. Branislava Vičar. Koper: Znanstvenoraziskovalno središče, Annales ZRS. 269–285.
- Mihaela KOLETNIK, Natalia KALOH VID, 2022: Primerjalni frazemi z zoonimnimi sestavinami v slovenščini in ruščini = Comparative idioms with animal components in standard Slovene and Russian. *Slavistična prepletanja 1*. Ur. Gjoko Nikolovski in Natalija Ulčnik. Maribor: Univerzitetna založba Univerze v Mariboru. 213–237. Dostopno na <https://press.um.si/index.php/ump/catalog/view/140/884/2201-1>.
- Mihaela KOLETNIK, Gjoko NIKOLOVSKI, 2020: Primerjalni frazemi z zoonimnimi sestavinami v prekmurskem narečju in makedonščini, *Slavia Centralis* 13/2, 83–99. Dostopno še na <https://journals.um.si/index.php/slaviacentralis/issue/view/133>.
- Mihaela KOLETNIK, Tina ŠABEC, 2017: Frazemi s poimenovanji za domače živali v notranjskem zagorskem govoru, *Slavia Centralis* 10/1, 40–60. Dostopno še na <https://journals.um.si/index.php/slaviacentralis/issue/view/125>.
- Erika KRŽIŠNIK, 2008: Viri za kulturološko interpretacijo frazeoloških enot, *Jezik in slovnstvo* 53/1, 33–47.
- Erika KRŽIŠNIK, 2013: Moderna frazeološka veda v slovenistiki. *Frazeološka simfonija: Sodobni pogledi na frazeologijo*. Ur. Nataša Jakop, Mateja Jemec Tomazin. Ljubljana: Založba ZRC. 15–26.
- –, 2014: Zoonimi v slovenskih frazeoloških primerah. *Životinje u frazeološkom ruhu*. Ur. Ivana Vidović Bolt. Zagreb: FF press. 243–262.
- Karin MERC BRATINA, 2009: Zasnova narečnega frazeološkega slovarja. *Infrastruktura slovenščine in slovenistike* (Obdobja, 28). Ur. Marko Stabej. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik. 233–238.
- Saša POKLAČ, 2004: Nekaj teoretičnih izhodišč o narečni frazeologiji in narečnih frazemih, *Jezikoslovni zapiski* 10/2, 137–145.

Vera SMOLE, 2008: Geolingvistična predstavitev izbranih frazemov s sestavino roka v slovenskih narečjih, *Slavistična revija* 56/2, 49–73.

– –, 2008a: Hrvaški novoštokavski ikavski in slovenski vzhodnodolenjski frazemi – podobnosti in razlike. Hrvatski dijalektološki zbornik 14. Zagreb: HAZU. 59–78.

– –, 2009: Nekaj primerjalnih frazemov v makedonskem in slovenskem knjižnem jeziku ter narečjih. *Treta makedonsko-slovenečka naučna konferencija: makedonsko-slovenečki jezični, književni i kulturni vrski = makedonsko-slovenske jezikoslovne, književne in kulturne veze* (Ohrid, 12–15 septemvri 2007). Skopje: Filološki fakultet »Blaže Koneski«. 103–117.

– –, 2013: Frazemi s sestavinama srce in duša v vzhodnodolenjskem šentruperskem govoru, *Jezikoslovni zapiski* 19/2, 275–290.

– –, 2014: Frazemi s poimenovanji za domače živali v slovenskem vzhodnodolenjskem šentruperskem govoru. Dostopno 30. 11. 2022 na: http://www.animalisticki-frazemi.eu/images/frazemi/zbornik_radova/Smole%20za%20WEB.pdf.

SSKJ = *Slovar slovenskega knjižnega jezika 2*. Dostopno na: <http://www.sskj2.si/>.

Ana SOBOČAN, 2018: Živalski frazemi v izbranih prekmurskih govorih. *Magistrsko delo*. Maribor: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti.

Irena STRAMLJIČ BREZNIK, 2003: Željka Fink-Arsovski, Poredbena frazeologija: pogled izvana i znotra (Zagreb 2002), *Jezikoslovni zapiski* 9/1, 145–148.

– –, 2007: Slovensko zoološko izrazje z vidika besedotvornih vzorcev in vrst. *Razvoj slovenskega strokovnega jezika* (Obdobja, 24). Ur. Irena Orel. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik. 537–546.

– –, 2020: Preplet rabe glagolov s pomenom 'prenehati živeti' za ljudi in živali. *Pojmovanja živalskih smrti: antropocentrizem in (ne)možne subjektivitete*. Ur. Branislava Vičar. Koper: Znanstvenoraziskovalno središče, Annales ZRS. 251–267.

Branislava VIČAR, 2011: Moralna vrednost živali v diskurzu biotske raznovrstnosti. *Meddisciplinarnost v slovenistiki* (Obdobja, 30). Ur. Simona Kranjc. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 509–514.

– –, 2013: »Si kdaj videl svobodnega konja?« Filozofski kontekst animalistične etike v poeziji Jureta Detele in Miklavža Komejla. *Etika v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*. Ur. Aleksander Bjelčevič. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 35–45. Dostopno še na http://www.centerslo.net/files/file/ssjlk/49_SSJLK/vicar.pdf.

Martina ZAKOCS, 2019: Frazemi s sestavino za domače živali v gornjeseniškem govoru. *Magistrsko delo*. Maribor: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti.

Zinka ZORKO, 2012: Nosniki tudi danes. Živalski frazemi v koroškem mežiškem narečju. *Mohorjev koledar 2013*. Ur. Andrej Arko. Celje: Mohorjeva družba. 168–173.

Zinka ZORKO, Anja BENKO, 2015: Živalski frazemi v štajerskem južnopohorskem narečju, *Slavia Centralis* 8/1, 147–164.

Zusammenfassung

DAS MENSCHENBILD IN VERGLEICHSPHRASEMEN MIT ZOONYMISCHEN KOMPONENTEN IM PREKMURJE-DIALEKT

Im Beitrag werden persönlichkeitsbezogene und mentale Eigenschaften vorgestellt, die sich anhand der dialektalen Vergleichsphrase mit einer zoonymischen Komponente nachvollziehen lassen. Das Sprachmaterial wurde in zehn Orten in Prekmurje (Goričko- und Dolinsko-Region) systematisch gesammelt; gesucht wurden dialektale Äquivalente zu standardsprachlichen Vergleichsphrasemen mit zoonymischen Komponenten. Das gesammelte Sprachmaterial wurde sodann strukturell und semantisch analysiert, mit der Standardsprache verglichen, thematisch geordnet, lexikographisch überprüft (SSKJ2, SSF, HSRPF) und mit den betreffenden Ergebnissen phraseologischer Erforschung der kroatischen und slowenischen Vergleichsphrase (Željka Fink-Arsovski 2002, 2006; Erika Kržišnik 2014) konfrontiert.

Die größte Gruppe beobachteter dialektaler Vergleichsphrase ist dreiteilig aufgebaut (97 %), 3 % davon sind zweiteilig. Mehr als die Hälfte davon (56 %) sind verbale Phrase, z. B. *delati kak junec*, knapp ein Drittel (31 %) sind adjektivische Phrase, z. B. *vrtli kak bčela*, gefolgt von Phrasemen in der Form eines unpersönlichen Satzes (9 %), z. B. *zbiti (koga) kak mladoga mačka* und adverbialen Phrasemen (4 %), z. B. *tihó kak miš*. Die dominante interne Struktur verbaler Phrase ist *Verb + kak + Subj*, adjektivischer Phrase dagegen *Adj + kak + Subj*. Der A-Teil der dreiteiligen Phrasem-Struktur ist überwiegend nicht desemantisiert, der C-Teil trägt häufig die semantische Intensivierungsfunktion 'sehr'. Die vergleichende Konjunktion ist *kak*, ein dialektales Synonym zur standardsprachlichen Konjunktion *kot*. Hinsichtlich der Deklinationskategorien verhält sich das Zoonym im C-Teil dialektaler Phrase genauso wie in der standardsprachlichen Ausprägung, es gibt keine Besonderheiten hinsichtlich des Numerus. In Bezug auf die Kategorie des Geschlechts fällt auf, dass einige Vergleichsphrase nur ein Zoonym enthalten, obwohl phrasemextern Bezeichnungen für beide Geschlechter eines Tierpaares existieren, z. B. *boječlavi kak srna*, obwohl *srna – srnjak*. Unter den Phrasemen zum Ausdruck menschlicher Charakter- und geistiger Eigenschaften überwiegen solche mit negativen Bewertungen.

Dialektale Vergleichsphrase offenbaren den menschlichen Charakter und zeigen anschaulich, wie Menschen Tiere innerhalb einer bestimmten Gemeinschaft einschätzen und welche Position sie ihnen zuschreiben. Anhand des beobachteten phraseologischen Sprachmaterials fallen diese überwiegend negativ aus.

Ramovšev september

Anka Sollner Perdih

Cesta pod goro 16a, SI 1353 Borovnica; anka.sollner@gmail.com

Prispevek prinaša zapis o življenju in delu akademika prof. dr. Frana Ramovša, pomembnega slovenskega jezikoslovca prve polovice 20. stoletja. Ob sedemdesetletnici smrti je bila pripravljena prenovljena in dopolnjena bibliografija njegovega obsežnega opusa, ki je objavljena na koncu zbornika.

Der Beitrag dokumentiert das Leben und Werk des namhaften slowenischen Sprachwissenschaftlers der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts und Akademiemitglieds Prof. Dr. Fran Ramovš. Zu seinem 70. Todestag wird eine überarbeitete und ergänzte Fassung seiner Bibliographie veröffentlicht, wodurch eine detaillierte Einsicht in die Facetten seines umfangreichen Oeuvres gegeben wird.

Ključne besede: Fran Ramovš, življenje in delo, bibliografija

Schlüsselwörter: Fran Ramovš, Leben und Werk, Bibliographie

September je bil usoden mesec za pomembnega slovenskega jezikoslovca, akademika in univerzitetnega profesorja dr. Frana Ramovša. Rodil se je 14. septembra 1890 in umrl 16. septembra 1952. In danes, 21. septembra 2022, po sedemdesetih letih od njegove smrti, se poklanjamo njegovemu spominu in obsežnemu znanstvenemu delu na področju slovenske dialektologije in historične slovnice.

Prva leta življenja je preživel v Ljubljani, leta 1894 pa se je družina očeta Franca, ki je bil kot strojevodja zaposlen na železnici, in matere Marijane (Marije) Ramovš preselila v Borovnico. Fran je bil tretji od sedmih otrok, od katerih sta dva umrla. Prav menjava okolja je bila za poznejšega jezikoslovca pomembna, saj je že kot otrok opazil in zaznal razlike med govorom v Ljubljani in Borovnici ter si tako izostril posluš za glasovne razlike v dveh različnih narečjih, v mestnem in vaškem okolju. Osnovno šolo, štiri razrede ljudske šole je končal v Borovnici, leta 1901 je šolanje nadaljeval v Ljubljani in ga z odliko dokončal na II. državni gimnaziji v šolskem letu 1909/10.

Mladost je preživljal tudi v družbi pisatelja Ivana Cankarja, mogoče se je tudi zato poskusil v pisanju leposlovja (*Ljubljanski zvon* 1910: 771–744; 1912: 83–86). Nanj naj bi močno vplivala tudi Fickova praktična slovnica sanskrta, ob kateri je odkrival sorodnosti z latinščino, grščino in slovanščino, dobro je poznal tudi Brugmannovo *Kratko primerjalno slovnico indoevropskih jezikov*. Vsestranska razgledanost že v dijaških letih mu je »odprla vrata v študij primerjalnega jezikoslovja« (Šolar 1950: 442). Leta 1910 se je vpisal na

C. Seznamek abiturientov,

ki so bili v poletnem roku šolskega leta 1909./1910.
in v jesenskem in zimskem roku šolskega leta 1910./1911. aprobirani.

(Debeli tisk znači «zrel z odliko».)

Imena abiturientov	Rojstveni kraj	Rojstveno leto	Doba gimnazijskega šolanja	Izmed vseh aprobiranih abiturientov so se odločili
Abram Anton	Tupelče	1890	8 let	za zdravilstvo
Gosar Andrej	Spodnji Logatec	1887	8 let	za tehniko
Klembas Anton	Ljubljana	1889	9 let	za zdravilstvo
Lekan Ivan	Vipava	1889	8 let	za živinozdravništvo
Lemež Milan	Maribor	1891	8 let	za pravoznanstvo
Lovšin Fran	Sušje pri Ribnici	1890	9 let	za bogoslovje
Malin Ivan	Ljubljana	1888	8 let	za železništvo
Matičič Ivan	Rakek	1888	9 let	za železništvo
Melik Anton	Črna vas	1890	8 let	za pravoznanstvo
Merjesič Filip	Ljubljana	1890	8 let	za bogoslovje
Primic Fran	Zalog pri Šmarju	1888	8 let	za živinozdravništvo
Ramovž Fran	Ljubljana	1890	8 let	za filozofijo
Rus Alojzij	Bled	1892	8 let	za agronomijo
Sodnik Jožef	Ljubljana	1891	8 let	za pravoznanstvo
Svetek Miloslav	Ljubljana	1891	9 let	za bogoslovje
Šefman Karol	Kranjska gora	1889	8 let	za pravoznanstvo
Šerbec Jožef	Rajhenburg	1890	8 let	za živinozdravništvo
Štancar Milan	Ljubljana	1890	8 let	za pravoznanstvo
Wohinz Ivan ^{2b}	Kresnice	1889	8 let	za živinozdravništvo
Zaverl Alfonz	Velika goba	1889	9 let	za bogoslovje
Žgur Ivan	Podraga	1889	8 let	za bogoslovje

Slika 1: Izvestje c. kr. II. gimnazije v Ljubljani za šolsko leto 1910/1911, 61.

filozofsko fakulteto na Dunaju. Tam je ostal le eno leto in poslušal predavanja iz indoevropskega primerjalnega jezikoslovja, splošne lingvistike, romanistike, germanistike, klasične filologije in slavistike. Naslednje leto je zaradi šibkega zdravja študij slavistike in primerjalnega jezikoslovja nadaljeval v Gradcu. Še kot študent je na Dunaju in v Gradcu pregledoval slovenska besedila od začetkov do 19. stoletja, v času počitnic zbiral narečno gradivo ter potoval po evropskih knjižnicah, kjer je iskal in izpisoval gradivo za poznejšo historično gramatiko. Že v drugem letniku je napisal doktorsko disertacijo o razvoju¹ slovanskih

¹ Alenka Šivic-Dular komentira, da Ramovš ne uporablja izraza *ur-slavisch*, ampak *gemein-slavisch* (tj. 'splošnoslavanski, vseslavanski').

polglasnikov (*Die gemeinslavischen reduzierten Vokale ɚ und ɛ im Slovenischen*), ki jo je lahko predložil šele v 8. semestru, opravil rigorozo in bil 11. julija 1914 promoviran za doktorja filozofije. Konec istega leta je končal rokopis svojega habilitacijskega dela o moderni vokalni redukciji in ga oddal za natis v zbirki Slavica (Univerzitetna založba C. Winter, Heidelberg), a zaradi vojnih razmer tam ni izšlo. Pod naslovom *Slovenische Studien* je bila habilitacija objavljena šele ob koncu prve svetovne vojne v 37. letniku revije *Archiv für slavische Philologie* z letnico 1918–1920. Vojni čas je preživel na fronti, ki je pustila globoke sledi v njegovem življenju. Doživel je strahote soške fronte, od koder so ga obnemoglega poslali v bolnišnico. V začetku leta 1917 je bil zaradi slabega zdravja odpuščen iz vojske in je kot črnovojnik služil v Ljubljani in Kamniku. Še pred koncem vojne je v Gradcu opravil habilitacijski kolokvij in habilitacijsko predavanje ter dosegel naziv privatnega docenta. Svojo poklicno pot bi moral začeti na univerzi v Černovicah, a je graška univerza posredovala za njegovo oprostitev od vojaške službe. Zaradi Nahtigalove bolezni bi moral prevzeti seminarske vaje na univerzi v Gradcu. Konec vojne pa ga je ponesel v Ljubljano, kjer se je aktivno vključil v priprave za ustanovitev univerze. A želja, da bi napisal slovensko historično slovnico, je ostala in se v naslednjih desetletjih odrazila v knjigah o historični gramatiki slovenskega jezika – rokopisnem *Vokalizmu* (1920/21), *Konzonantizmu* (1924), *Dialektih* (1935) ter v *Kratki zgodovini slovenskega jezika I* (1936). Leta 1931 je objavil *Dialektološko karto slovenskih narečij*, v kateri je prikazal novo razdelitev slovenskih narečij in govorov ter pri tem upošteval geografske, naselitvene, kolonizacijske, socialne, politične in druge dejavnike, ki so vplivali na zgodnjo alpsko, dialektično še nerazčlenjeno in enotno slovenščino ter pisan mozaik dialektov in govorov. Leta 1937 sta z zgodovinarjem in paleografom Milkom Kosom izdala znanstveno-kritično izdajo *Brižinskih spomenikov*. Pomembno delo je opravil tudi na področju slovenskega knjižnega jezika. Skupaj z Antonom Breznikom je izdal *Slovenski pravopis* (1935, 1937, 1938), kjer mu je pripadlo pravorečje in naglas. Po smrti so njegovi slušatelji izdali še *Morfologijo slovenskega jezika* (1952), ki je nastala po njegovih predavanjih v letih 1947/48 in 1948/49.

Pomembno je tudi njegovo uredniško delo. Sodeloval je v uredništvu *Časopisa za slovenski jezik, književnost in zgodovino* (1918–1928), bil med ustanovitelji Društva za humanistične vede ter urednik njihovih *Razprav* (1923–1930), urednik *Letopisa SAZU* (1943–1950), *Razprav SAZU II. razreda* (1950), sourednik *Slavistične revije* (1950–1951) ter dolgoletni sourednik *Južnoslovenskega filologa* (1921–1950).

Drugo sled je Ramovš zapustil pri ustanavljanju ljubljanske univerze ter v neštetih bitkah za ustanovitev slovenske akademije. Po ustanovitvi univerze je bil še ne tridesetleten 31. avgusta 1919 imenovan za rednega profesorja na

filozofski fakulteti. Pripadla mu je tudi velika čast, da je 3. decembra 1919 imel prvo predavanje iz historične slovnice na novo nastali univerzi. V prilogi Slovenskega naroda so takole povzeli njegove besede:

Z današnjim dnem, ko pričakujemo novo dobo, novo življenje, ko ustvarjamo slovensko univerzo, naj vas iskreno pozdravim kot prve slušateljke naše almae matris. S tem svetim trenutkom stopa naš narod v zgodovino, ki je ne izbriše nihče nikoli več. Naš glavni predmet bo historična gramatika slovenskega jezika [...]. (Kolar 1919: 4)

Predaval je večinoma prosto, pomagal si je le z listki, na katere je pogledal zelo redko. Franc Jakopin je v spominih na svojega profesorja zapisal, da je govorne enote komponiral tako, da niso bile samo vsebinsko usklajene, ampak tudi prijetne za uho. Bil je dekan Filozofske fakultete (1926/27) in rektor Univerze v Ljubljani (1934/35). V tem času je bojeval tudi bitko za ustanovitev akademije. Ker kljub obširni utemeljitvi, da Slovenci potrebujemo akademijo, ni uspel, je predčasno zapustil rektorsko mesto. Vendar želje po ustanovitvi najvišjega znanstvenega zavoda v Sloveniji ni opustil. Primož Ramovš je čas ustanavljanja akademije opisal v knjigi *Biti skladatelj*.

Bil je eden glavnih ustanoviteljev Akademije znanosti in umetnosti, sedemnajst let se je boril zanj. Pri nas doma je bila ustanovitev Akademije družinski dogodek, Akademija nam je bila nekaj drugega kot povprečnemu Slovincu, čeprav kulturniku. Z njo smo živeli, bila je očetov otrok, pojem, ne ustanova [...]. (Ramovš 1984: 90)

Sprva se je imenovala Akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani, naziv slovenska je dobila kasneje. Ramovš je bil nekaj let njen glavni tajnik (1942–1950), pomagal pa je tudi pri povojni organizaciji, pripravil pravilnike in statute ter oblikoval posamezne inštitute. V letih 1950–1952 je bil njen četrti predsednik. Prevezel je tudi vodenje Inštituta za slovenski jezik in oblikoval obsežen načrt njegovega delovanja.

Ob Ramovševih obletnicah ter ob njegovi smrti je bilo napisanih več prispevkov o njegovem obsežnem delu na področjih slovenskega in slovanskega jezikoslovja, o prizadevanjih pri ustanavljanju univerze in akademije, a veliko manj o njem kot sodelavcu, predavatelju, prijatelju. Primož Ramovš ga opiše z besedami, da je živel za svoje raziskovalno delo, za univerzo in akademijo. Ivan Kolar, takrat študent prvega letnika, je pričakovanje prvega predavanja in predavatelja na univerzi opisal v prilogi *Slovenskega naroda* (Kolar 1919: 4) z besedami:

Z obrazov nam je sijala svečanost, ko smo z drhtajočim srcem pričakovali prve besede svojega predavatelja na svoji univerzi. Tišina je vladala v dvorani, ko je vstopil vseuč. prof. dr. F. Ramovš. Prijazen mladeniški obraz, živih oči, v katerega so vrtale izrazite poteze pravo podobo učenjaka-slavista Slovence, nam je zasijal nasproti.

Fran Ramovš je bil izjemen organizator, povezovalen, izredno delaven človek, nadarjen, umsko nadpovprečen. Anton Slodnjak ga je označil kot gonilno moč slovenske univerze in dušo Slovenske akademije znanosti in umetnosti. V posebni luči ga prikazuje korespondenca s kolegom na univerzi, Rajkom Nahtigalom in Francetom Kidričem, ter skoraj trideset let trajajoče dopisovanje z Aleksandrom Belićem, profesorjem srbskega jezika, slovanske filologije in splošne lingvistike na beograjski univerzi ter urednikom *Južnoslovenskega filologa*. Najbolj osebno pa je njegovo dopisovanje s slovaško jezikoslovko Želimiro Gašparik, ki jo je leta 1929 spoznal na prvem mednarodnem slavističnem kongresu v Pragi.

In kako je France Kidrič opisal svojega stanovskega kolega in prijatelja? V odgovoru na Ramovševo pismo, ki mu ga je poslal 11. novembra 1919 z Dunaja, je med drugim zapisal:

Iz dveh vzrokov ga /pismo/ shranim k tistim svojim pismom, ki bi jih za ves svet ne dal iz rok: ker veje iz njega resnično, toplo prijateljstvo in ker tvori sijajen dokument k zgodovini prvih imenovanj almae matris labascensis. Fant, Ti imaš pero, za katerega Te sme zavidati tudi marsikateri nefilolog! (Dolinar 2001: 114)

Za konec sem izbrala zelo ganljiv opis Franceta Kidriča iz pisma Ramovšu, poslanega iz Rogaške Slatine 26. marca 1940, kjer spregovori o Ramovšu kot prijatelju in strokovnjaku, »kakršnega sreča človek samo enkrat v življenju«.

Dragi prijatelj,

prejel sem pismo, kakršnega še nikoli nisem bral in kakršnega nikoli več ne bom dobil, razen če mi napišeš Ti še drugega. Tvoja topla prijateljska beseda se je dotaknila vseh stvari, ki brnijo v meni ob misli na preteklost in bodočnost. Vsakikrat, ko mi je kdo namigoval, da me življenje vendarle še ni strlo, sem se iznova zavedel, da bi me bilo strlo, ako ne bi imel Tebe, ki si si v Svoji brezmejni srčni dobroti določil za življenjsko nalogo, prijateljem pomagati, a si pri meni to Svojo težnjo še podvojil. Tvoje pismo mi je privabilo roso v oči /.../. Če bi hotel nanizati vse, za kar sem ti in Ti moram biti hvaležen, bi bila vrsta daljša od moje bibliografije, ki jo naglašam. Hvala Ti za vse: za prijateljstvo, ki je bilo vedno čisto in iskreno; za neštivilne usluge, med katerimi je mnogo takih, ki jih od koga drugega niti sprejeti ne bi mogli; za strokovno drugovanje, ki mi je pomaglo iz raznih dvomov; a zlasti še za obljubo, da mi hočeš ostati to, kar si mi bil do zdaj: prijatelj, kakršnega sreča človek samo enkrat v življenju. (Dolinar 2001: [182])

Literatura

France BEZLAJ, 1950: Fran Ramovš. Pogled na njegovo delo, *Slavistična revija* 3/3–4, 225–236.

Zvonko A. BIZJAK, 1950: [Fran Ramovš]. II. Delo, *Slavistična revija* 3/3–4, 446–458.

Darko DOLINAR (ur.), 2001: *Pisma Franceta Kidriča Franu Ramovšu* (Korespondence pomembnih Slovencev, 12/Epistulae Slovenorum illustrium, 12). Ljubljana: Znanstveno-raziskovalni center SAZU, Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede.

Ivan KOLAR, 1919: Prvi dih univerze, *Slovenski narod* 52/252, priloga, 4 (25. 12. 1919).

Tine LOGAR, 1990: Fran Ramovš – zgodovinar in dialektolog slovenskega jezika. *Razprave = Dissertationes. Razred za filološke in literarne vede* 13. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti. 5–12.

Primož RAMOVŠ, 1984: *Biti skladatelj*. Ljubljana: Slovenska matica.

Janez ROTAR (ur.), 1990: *Korespondenca med Franom Ramovšem in Aleksandrom Beličem* (Korespondence pomembnih Slovencev, 10/Epistulae Slovenorum illustrium, 10). Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.

Jakob ŠOLAR, 1950: Fran Ramovš. I. Življenje, *Slavistična revija* 3/3–4, 441–445.

Zusammenfassung

SEPTEMBER – DER SCHICKSALHAFTE MONAT FÜR RAMOVŠ

Der Monat September war für den namhaften slowenischen Sprachwissenschaftler, Akademiker und Universitätsprofessor Dr. Fran Ramovš schicksalhaft. Am 14. September 1890 wurde er geboren und am 16. September 1952 ist er gestorben. Wie sein Leben zwischen Stadt und Land, zwischen Ljubljana und Borovnica hin- und hergerissen war, so schwankte auch sein Schaffensweg zwischen sprachwissenschaftlicher Forschung (zwischen historischer Grammatik, Dialektologie und Lexikologie) und kühnen Plänen für die Gründung der Universität Ljubljana und der Slowenischen Akademie – nach den Aussagen seines Sohnes Primož Ramovš im Buch *Biti skladatelj* waren diese ein „Familienprojekt“. Dass er alle seine Kraft in diese Ziele legte, bezeugt auch seine umfangreiche Bibliographie, die, erstellt von Zvonko A. Bizjak, erstmals 1950 in der Zeitschrift *Slavistična revija* und veröffentlicht wurde. Die aktualisierte Ausgabe erschien 1990 im 13. Band der Sammlung *Razprave II. razreda SAZU*, eine überarbeitete und ergänzte Ausgabe, erstellt zu seinem 70. Todestag, erscheint in dieser Publikation.

Bibliografija akademika prof. dr. Frana Ramovša

Ob 70-letnici njegove smrti

Anka Sollner Perdih

Dr. Anton Breznik je v reviji *Dom in svet* (1918: 103) ob predstavitvi Ramovševe razprave z naslovom *Slovenische Studien*, objavljene v prvem zvezku 37. letnika *Archiv für slavische Philologie* (1918: 123–215), zapisal naslednje besede:

!...! Že dolgo ni izšla jezikoslovna razprava, ki bi jo bili sprejeli s tolikimi nadami, kakor smo to. Pisatelj pravi namreč v uvodu, da naj smatramo to razpravo in druge, ki ji bodo sledile, kot pripravo za bodočo zgodovinsko slovnico slov. jezika, ki jo namerava spisati. !...! Vendar pa bo treba še mnogo dela, preden bo mogoča taka slovnica, ki bo pojasnjevala ves slovstveni jezik od prvih početkov in vsa naša narečja. Tega težkega dela se je sistematično lotil mladi dr. Ramovš in že prva razprava nam kaže, da bo kos tej veliki nalogi. Dr. Ramovš je velikopotezen sintetik kakor Oblak in temeljit v podrobnostih kakor Škrabec in Štrekelj. Kar ga posebno odlikuje, je to, da je zbral toliko znanstvenega gradiva, kakor doslej še nihče ne. !...!

Obsežno zbrano delo, ki ga omenja dr. Anton Breznik, in ki ga je na področju slovenskega jezikoslovja v prvi polovici 20. stoletja zbral in objavil univ. prof. dr. Fran Ramovš, je prvi natančno popisal Zvonko A. Bizjak v *Slavistični reviji* (Bizjak 1950: 446–458). Poleg kronološkega seznama Ramovševih del navaja tudi odmeve v širšem slovanskem svetu na njegove daljše in krajše razprave, njegovo uredniško delo ter zapise o njegovem življenju in delu. Dopolnjena izdaja te bibliografije je izšla v *13. zvezku Razprav II. razreda SAZU* (1990: 283–291). Viri za prenovljeno in dopolnjeno bibliografijo, ki popisuje Ramovševa tiskana dela, so poleg že prej omenjenih tudi vzajemni slovenski bibliografski sistem COBIB, ki, na žalost, še ne vsebuje vseh podatkov (bibliografskih zapisov) o njegovih objavah, ter knjižnični katalogi nacionalke, ljubljanske slavistike in knjižnice SAZU. Bibliografija popiše tudi daljše Ramovševe komentarje del slovenskih in tujih jezikoslovcev, ki so bili objavljeni v vsakoletnih bibliografijah v *Južnoslovenskem filologu* (katerega sourednik je bil od 2. do 18. letnika). Večji del bibliografskih enot vsebuje tudi **spletne povezave do polnega besedila**, kar bo marsikomu skrajšalo čas iskanja tiskanega gradiva v knjižnicah. Oba zvezka njegovih zbranih del z razpravami, krajšimi in daljšimi članki, kritikami ter polemikami v bibliografskih opombah vsebujeta tudi **povezave na originalno**

izdajo. Bibliografijo njegovih del dopolnjuje razdelek D s številnimi objavami o njegovem življenju in delu.

Prenovljena in dopolnjena bibliografija, pripravljena ob sedemdesetletnici Ramovševe smrti, je bila kot tipkopic na ogled na razstavi o Franu Ramovšu na Filozofski fakulteti in je dočkala objavo v pričujočem zborniku. Urejena je kronološko, znotraj enega leta pa glede na tipologijo dela oziroma na dolžino razprave, članka, recenzije, polemike ipd. Preseneča dejstvo, da je po profesorjevi smrti izšlo malo njegovih objav in ponatisov (z izjemo *Zbranih del* 1 (1971) in 2 (1997) ter *Kratke zgodovine slovenskega jezika* (1995)), a tudi spominskih prispevkov o njem in njegovem delu ni prav veliko. Vsekakor pa so bila, in so tudi sedaj, njegova dela velikokrat citirana tako v delih slovenskih kot tujih jezikoslovcev, kar kaže na pomembnost in izvирnost njegovega znanstvenega ter raziskovalnega dela na področjih dialektologije in zgodovine slovenskega jezika.

Za pomoč pri iskanju gradiva za prenovljeno in dopolnjeno bibliografijo akademika Frana Ramovša (prvo je pripravil in objavil v Slavistični reviji leta 1950 Zvonko A. Bizjak) se moram zahvaliti tudi kolegicam v Knjižnici Oddelka za slovenistiko in Oddelka za slavistiko na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani, kolegici Alenki Porenta na Inštitutu za slovenski jezik ZRC SAZU, kolegici Gabrieli Caharija iz Narodne in študijske knjižnice v Trstu idr.

- A – monografije, razprave, daljši članki
- B – krajši članki, polemike, ocene
- C – uredništva, priredbe
- D – prispevki o F. Ramovšu in njegovem delu
- E – leposlovje

1910

E

Božanstvena ljubezen: japonska tragedija. – *Ljubljanski zvon* 30, 1910, št. 12, str. 741-744.

Podpis Julij Dub. – Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-C6LPE5HS>. – Objavljeno tudi v Prosveti, glasilu Slovenske narodne podporne jednote 9, 2. jan. 1917, št. 180, str. 4.

1912

E

Pripovedka o Mehiti. – *Ljubljanski zvon* 32, 1912, št. 2, str. 83-86.

Podpis Julij Dub. – Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-GKXOLDQW>. – Objavljeno tudi Prosveti, glasilu Slovenske narodne podporne jednote 9, 11. dec. 1916, št. 163, str. 4.

1913

B

Dr. Anton Breznik, Izreka v poeziji. VII: izvestje knezoškof. privatne gimnazije v zavodu sv. Stanislava v Št. Vidu nad Ljubljano o šolskem letu 1911/12, str. 3-26. – *Nastavni vjesnik* 21, 1913, str. 227-229.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Prva knjiga. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1971. – Str. 183-185. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/I. Inštitut za slovenski jezik. = Institutum linguae Slovenicae ; 11/I).

Fran Ilešič, Izgovor slovenskega knjižnega jezika. Letopis Matice Slovenske za leto 1912, str. 50-67. – *Nastavni vjesnik* 21, 1913, str. 766-771.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Prva knjiga. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1971. – Str. 186-191. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/I. Inštitut za slovenski jezik. = Institutum linguae Slovenicae ; 11/I).

Slovarski doneski iz Trubarjevih del. – *Časopis za zgodovino in narodopisje* X, 1913, str. 144-151.

Podpis Ramovš Francé. – Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-EI2RLZPV>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Prva knjiga. – Ljubljana: Slovenska

akademija znanosti in umetnosti, 1971. – Str. 9-16. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/I. Inštitut za slovenski jezik. = Institutum linguae Slovenicae ; 11/I).

1914

A

Die gemeinslawischen reduzierten Vokale ъ, ь im Slowenischen. – Graz: [F. Ramovš], 1914. – VI, 137 str.

Doktorska disertacija. – Podpis Franz Ramovs. – Rokopis hrani graška univerzitetna knjižnica.

Zur slovenischen Dialektforschung. Über die aus Dentalen entstandenen Spiranten der oberkrainerischen Mundarten. – *Archiv für slavische Philologie* 35, 1914, str. 329-337.

Podpis Ramovš Francé, v kazalu R. Francé. – Dostopno tudi na: <https://www.sbc.org.pl/dlibra/publication/451893/edition/424045/content>. – Izšlo (originalno besedilo in prevod v slov.) tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Prva knjiga. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1971. – Str. 21-29, 261-266. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/I. Inštitut za slovenski jezik. = Institutum linguae Slovenicae ; 11/I).

B

Donesek k boju »k« ali »u«. – *Slovan* 12, 1914, št. 4, str. 126-128.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Prva knjiga. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1971. – Str. 192-195. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/I. Inštitut za slovenski jezik. = Institutum linguae Slovenicae ; 11/I).

1915

B

Dr. Anton Breznik, Začetna poglavja iz slovenske srednješolske slovnice. IX. izvestje knezoškofijske gimnazije v Št. Vidu na Ljubljano. 1914. Str. 3-32. – *Slovan* 13, 1915, št. 3, str. 94-95.

Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-S00UNEZK>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Prva knjiga. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1971. – Str. 196-198. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/I. Inštitut za slovenski jezik. = Institutum linguae Slovenicae ; 11/I).

Neuroi. – *Časopis pro moderní filologii a literaturu* 4, 1914-1915, str. 212-215.
Podpis Ramovš Francé. – Dostopno tudi na: <https://www.digitalniknihovna.cz/knav/view/uuid:205ec413-4048-11e1-1586-001143e3f55c?page=uuid:205ec414-4048-11e1-1586-001143e3f55c>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Prva knjiga. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1971. – Str. 17-20. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/I. Inštitut za slovenski jezik. = Institutum linguae Slovenicae ; 11/I).

1916

A

Sprachliche Miscellen aus dem Slovenischen. – *Archiv für slavische Philologie* XXXVI, 1916, str. 445-460.

Podpis Fr. Ramovš. – Dostopno tudi na: <https://sbc.org.pl/dlibra/publication/389730/edition/367347/content>. – Izšlo (originalno besedilo in prevod v slov.) tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Prva knjiga. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1971. – Str. 30-45, 267-277. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/I. Inštitut za slovenski jezik. = Institutum linguae Slovenicae ; 11/I).

E

Pripovedka o Mehiti. – *Prosveta*: glasilo Slovenske narodne podporne jednote (ZDA) 9, 11. dec. 1916, št. 163, str. 4.

Podpis Julij Dub. – Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-A0QQ2MJ8>. – Prvič objavljeno v: Ljubljanski zvon 32, 1912, št. 2, str. 83-86.

1917

B

P. Stanislav Škrabec, Jezikoslovni spisi, I. zvezek, 1. snopič; izdala in založila »Leonova družba« v Ljubljani. Ljubljana 1916. – *Ljubljanski zvon* 37, 1917, št. 9, str. 501-503.

Podpis Ramovš. – Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-AZJUJX1C>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Prva knjiga. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1971. – Str. 202-204. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/I. Inštitut za slovenski jezik. = Institutum linguae Slovenicae ; 11/I).

R. Merkh, Deutsche Ortsnamen in Friaul. Wien 1916. – *Ljubljanski zvon* 37, 1917, št. 12, str. 668-670.

Podpis Dr. Ramovš. – Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-IPK2Y8BZ/73115300-a468-40cd-9b63-2932ac10dc44/PDF>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Prva knjiga. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1971. – Str. 199-201. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/I. Inštitut za slovenski jezik. = Institutum linguae Slovenicae ; 11/I).

E

Božanstvena ljubezen: japonska tragedija. – *Prosveta*: glasilo Slovenske narodne podporne jednote (ZDA) 9, 2. jan. 1917, št. 180, str. 4.

Podpis Julij Dub. – Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-H1G65ZDD>. – Prvič objavljeno v: *Ljubljanski zvon* 30, 1910, št. 12, str. 741-744.

1918

A

Delo revizije za Dalmatinovo biblijo. – *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* 1, 1918 [izšlo z letnico 1919], sn. 3/4, str. 113-147.

Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-VVV188I4>. – Ilustr. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Prva knjiga. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1971. – Str. 140-179. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/I. Inštitut za slovenski jezik. = Institutum linguae Slovenicae ; 11/I).

B

Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino. 1. in 2. snopič I. letnika. Urejajo prof. A. Kaspert, dr. Kidrič, vseuč. prof. dr. R. Nachtigall. 1918. Natisnila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg v Ljubljani. – *Ljubljanski zvon* 38, 1918, št. 5, str. 368-370.

Podpis Ramovš. – Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-IJPP0LCJ/5a7c9e90-5997-411b-9063-86bc93080574/PDF>

Dr. R. Nachtigall, Die Frage einer einheitlichen albanischen Schriftsprache. Gedruckt als Manuskript bei »Leykam«. Graz 1917. – *Ljubljanski zvon* 38, 1918, št. 1, str. 77-79.

Podpis Dr. Ramovš. – Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-0E7GIEAU/8bef369f-ea48-4b40-a02f-73084c9f80b0/PDF>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano

delo. Prva knjiga. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1971. – Str. 204-206. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/I. Inštitut za slovenski jezik. = Institutum linguae Slovenicae ; 11/I).

Slovenistika v Jagićevev »Archiv-u für slavische Philologie«. – *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* 1, 1918 [izšlo z letnico 1919], sn. 3/4, str. 227-233.

Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-VVV188I4>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 616-622. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Spisi V. Jagića v zadnjih desetih letih (kot nadaljevanje Fr. Pasternekovega »Bibliografský soupis literární činnosti« prof. Jagiće v »Zborniku u slavu Vatroslava Jagića, str. 1-29, sestavila vseuč. prof. M. Rešetar in doc. Ramovš. – *Časopis za jezik, književnost in zgodovino* 1, 1918 [izšlo z letnico 1919], sn. 3/4, V-XI.

Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-VVV188I4>

C

Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino 1, 1918, št. 1/2, 112 str., št. 3/4, str. 113-244.

Sourednik. – Št. 3/4 prvega letnika je izšla z letnico 1919.

D

Breznik, Anton: Dr. Fr. Ramovš: Slovenische Studien. Beiträge zur Geschichte der slovenischen Sprache. Heft I. Die moderne Vokalreduktion. – *Dom in svet* 31, 1918, št. 3/4, str. 103.

Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-Y6FY2S8D>

1919

Grosuplje. – *Ljubljanski zvon* 39, 1919, št. 3, str. 176-182.

Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-S0ZYLXJ5/9889139e-32b8-423d-a504-8f533a527859/PDF>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 355-361. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

B

Die Südgrenze der deutschen Steiermark. Denkschrift des akademischen Senats der Universität Graz. Mit 2 Kartenbeilagen. Graz, 1919, 8°, 58 str. – *Ljubljanski zvon* 39, 1919, št. 6, str. 379-382.

Na str. 379-380 besedilo Ant. Lobode. – Na str. 380-382 Ramovševo besedilo: V spomenici graškega akademskega senata ... – Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-NWFIZDNB>. – Pod naslovom Alpendeutsche und Slovenen. Spomenica graškega akademskega senata in slovenstvo izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 99-101. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Dr. Joža Glonar, Naš jezik. V Ljubljani 1919. Založba »Omladine«. 16°, 66 str. – *Ljubljanski zvon* 39, 1919, št. 9, str. 568-569.

Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-Y8RCGHOZ/f4eb4fad-89e8-435d-8878-28d9c750cc78/PDF>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 623-624. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Fr. Kidrič, Die protestantische Kirchenordnung der Slovenen im XVI. Jahrhundert. Eine literarisch-kulturhistorisch-philologische Untersuchung. Heidelberg 1919. Carl Winter's Universitätsbuchhandlung. 8°, XVIII + 158 str. – *Ljubljanski zvon* 39, 1919, št. 8, str. 500-503.

Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-GRDHWUKZ/8e80e3f3-b541-49a6-954a-61797aeab0d7/PDF>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 635-638. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Franz Stroh, Die altslawische Besiedlung des Oberen Mühlviertels. 72. Jahresbericht des Museum Francisco-Carolinum. Linz 1914. Str. 63-107. – *Ljubljanski zvon* 39, 1919, št. 2, str. 124-128.

Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-XQSK65IJ/61a1006e-a70f-4b60-b05c-56babc2cb949/PDF>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 95-98. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Monimenta Sclavenica. Petit choix tiré de la collection des documents recueillis et annoté par Miroslav Premrou, notaire à Kobarid (Caporetto) et Bovec (Plezzo) avec six cartes géographiques photographiées et prouvant que les soi-disant terre-irredente sont slovènes. Lioubliana 1919. 4° VIII + 110 str. [in] Dr. R. Nachtigall,

Južnoslovansko-italijansko sporno vprašanje v luči nekih znanstvenih podatkov. Izdala in založila »Omladina«. Ljubljana 1919. 8°, 19 str. (izšlo tudi v francoskem jeziku). – *Ljubljanski zvon* 39, 1919, št. 7, str. 439-442.

Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-CWARLJS6/b123d623-0026-412c-b79e-fe562a58c391/PDF>. – Pod naslovom Monumenta Sclavenica. Južnoslovansko-italijansko sporno vprašanje je izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 128-131. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

+ O. Stanislav Škrabec. – *Ljubljanski zvon* 39, 1919, št. 2, str. 81-88.

Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-XQSK65IJ/61a1006e-a70f-4b60-b05c-56babc2cb949/PDF>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 596-603. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Odkod rodbinsko ime slovenskih Kraigherjev? – *Ljubljanski zvon* 39, 1919, št. 3, str. 190-191.

Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-S0ZYLXJ5/9889139e-32b8-423d-a504-8f533a527859/PDF>. – Pod naslovom Od kod rodbinsko ime slovenskih Kraigherjev? izšlo tudi v: Jezik in slovstvo 31, 1975/76, št. 1, str. 17-19 in v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 361-362. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Die Südgrenze der deutschen Steiermark. Denkschrift des akademischen Senats der universität Graz. Mit 2 Kartenbeilagen. Graz 1919. 8°, 58 str. – *Ljubljanski zvon* 39, 1919, št. 6, str. 379-381.

Ramovševo besedilo V spomenici graškega akademskega senata ... je objavljeno na str. 380-382. – Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-NWFIZDNB/34e7ed76-6f8d-4b9a-b8fe-1e735abd39c8/PDF>. – V drugem delu Ramovševega Zbranega dela (1979) je besedilo objavljeno na str. 99-101 pod naslovom: Alpendeutsche und Slovenen. Spomenica graškega akademskega senata in slovenstvo.

D

Ko[lar], Ivan: Prvi dih slovenske univerze. – *Slovenski narod* 52, 25. dec. 1919, št. 252, priloga str. 4.

Podpis Ivan Ko-. – Izšlo v Prilogi Slovenskega naroda. – Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-SSQEBIIQ>

1920

A

Donesek k slovenskim starožitnostim. – *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* 2, 1920, str. 98-109.

Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-FFWEN8VN>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 83-94. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Historična gramatika slovenskega jezika. – [Ljubljana]: Izdalo »Društvo slušateljev filozofske fakultete v Ljubljani, MCMXX. – 312 str.

Z litografijo razmnožen rokopis.

Slovenische Studien. – *Archiv für slavische Philologie* 37, 1918-1920, H. 1, str. 123-174, H. 2, str. 289-330.

Podpis Franz Ramovš. – Dostopno tudi na: <https://www.sbc.org.pl/dlibra/publication/389731/edition/367348/content>. – Izšlo (originalno besedilo in prevod v slov.) tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Prva knjiga. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1971. – Str. 46-97, 98-139. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/I. Inštitut za slovenski jezik. = Institutum linguae Slovenicae ; 11/I).

Sorodstvo staroindijskega sámâ »Halbjahr«. (V pojasnitev briž.-slov. v uzma-zi.). – *Časopis za slovenski jezik, književnosti in zgodovino* 2, 1920, [št. 1], str. 63-71.

Podpis Franc Ramovš. – Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-FFWEN8VN>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 390-398. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Zanimiv koroško-slovenski rokopis. – *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* 2, 1920, str. 282-295.

Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-FFWEN8VN>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 544-557. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Zgodovina slov. slovnice. – [S. l.: s. n., po 1920]. – 31 str.

Čelni nasl. – Avtor pripisan na ovoju. – Tipkopis. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo Prva knjiga. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1971. – Str. 213-250. – (Dela /

Slovenska akademija znanosti in umetnosti = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/I. Inštitut za slovenski jezik. = Institutum linguae Slovenicae ; 11/I).

B

Izvor slovenske besede »kazen«. – *Slovenski pravnik* 34, 1920, št. 5/8, str. 230-232. Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-QN6TMMSG/a2cc5e34-cbaa-4cb9-af2d-a6f074fecb41/PDF>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 399-401. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

K zgodovini slovanske konjugacije. – *Časopis za slovenski jezik, književnosti in zgodovino* 2, 1920, str. 128-130.

Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-FFWEN8VN>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 333-335. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Opazke k slovanskim tvorbam pronominalnega debla *q^wo-. – *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* 2, 1920, str. 274-276.

Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-FFWEN8VN>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 333-335. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Zanimiv primer razvoja prehodnega y (i) v slovenščini. – *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* 2, 1920, str. 130-132.

Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-FFWEN8VN>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 277-278. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

C

Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino 2, 1920, 317 str.

Sourednik. – Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-FFWEN8VN>

1921

A

Die Geschichte des vokalischen ł im Slovenischen. – V: *Prace lingwistyczne ofiarowane Janowi Baudouinowi de Courtenay: dla uczczenia jego działalności naukowej 1868-1921*. Kraków: Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1921. – Str. 44-60.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 208-224. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

O slovenskem novoakutiranem $\delta > \acute{o}$, \acute{o} , \ddot{o} . – *Južnoslovenski filolog* 2, 1921, str. 227-239.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 445-457. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Opazke k nenaglašenemu ê s posebnim ozirom na praslovansko *êštēja v slovenskih narečjih. – V: *Zbornik filoloških i lingvističkih studija : A. Beliću povodom 25. godišnjice njegova naučnog rada posvećuju njegovi prijatelji i učenici*. – Beograd: Akademska knjižara S. B. Cvijanovića, 1921. – Str. 17-23.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 165-171. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Razvoj skupin r + ə in ə + r v slovenskem jeziku. – *Južnoslovenski filolog* 2, 1921, str. 40-49.

Zvd. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 239-248. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Výjimečné u místo pravidelného o za o v slovinštině. – *Časopis pro moderní filologii a literaturu* 8, 1921, str. 1-8.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 225-232. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

C

Južnoslovenski filolog 2, 1921, 352 str.

Sourednik.

1922

B

Csl. destř: slov. déstæn. – *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* 3, 1921-22, str. 43-45.

Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-FQRUXX7R/93654619-1f48-4516-be23-70f0f7c0421c/PDF>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 402-404. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Izreka trdega »l«-a v slovenščini pri šolskem pouku (kot razglas pokrajinske uprave za Slovenijo št. 1208/1922). – *Slovenski učitelj* 23, 1922, št. 8-12, str. 118.

Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-BKLQRQ5X/c55ec04f-f56e-4ef6-81c1-9ea9049e648d/PDF>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 279. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Jan Baudouin de Courtenay. – *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* 3, 1921-22, str. 150-151.

Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-FQRUXX7R/93654619-1f48-4516-be23-70f0f7c0421c/PDF> Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 604. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Psl. *nêsmь: slov. nésəm, nísəm. – *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* 3, 1921-22, str. 52-54.

Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-FQRUXX7R/93654619-1f48-4516-be23-70f0f7c0421c/PDF>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 339-341. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Slov. Celje. – *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* 3, 1921-22, str. 33-34.

Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-FQRUXX7R/93654619-1f48-4516-be23-70f0f7c0421c/PDF>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 363-364. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Slov. jêž, jêzero. – *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* 3, 1921-1922, str. 50-51.

Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-FQRUXX7R/93654619-1f48-4516-be23-70f0f7c0421c/PDF>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 409-410. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Slov. Kobarid – furl. Čavorèd – ital. Caporetto – nem. Karfreit. – *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* 3, 1921-22, str. 60-62.

Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-FQRUXX7R/93654619-1f48-4516-be23-70f0f7c0421c/PDF>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 267-269. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Slov. rêš »verum«. – *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* 3, 1921-22, str. 46-48.

Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-FQRUXX7R/93654619-1f48-4516-be23-70f0f7c0421c/PDF>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 405-407. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Slov. tédèn »hebdomas«. – *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* 3, 1921-22, str. 55-57, 153.

Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-FQRUXX7R/93654619-1f48-4516-be23-70f0f7c0421c/PDF>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 172-174. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Slov. vîrij, vêrij »piscina«. – *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* 3, 1921-22, str. 58-59.

Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-FQRUXX7R/93654619-1f48-4516-be23-70f0f7c0421c/PDF>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 411-412. – (Dela /

Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Stosl. nejėvėrŕ: slov. nejovėrėn. – *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* 3, 1921-22, str. 49.

Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-FQRUXX7R/93654619-1f48-4516-be23-70f0f7c0421c/PDF>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 408. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

C

Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino 3, 1921-22, 162 str.

Sourednik. – Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-FQRUXX7R/93654619-1f48-4516-be23-70f0f7c0421c/PDF>

1923

A

Deklinacija slovenskega imena očä-óče < отьсь. – *Razprave Znanstvenega društva za humanistične vede* 1, 1923, str. 392-400.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 305-313. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Drobnosti iz slovenske gramatike. 1. Opazke k y-ju. 2. Konzonantične asimilacije pred sufiksoma -ьsko in -ьstvo. 3. Refleksi za prvotni skupini zdi in zgi. – *Slavia (Praha)* 1, 1922-23, str. 27-37, 228-236, 236-241.

Prvi del objavljen tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 281-291. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Une isoglosse čakavo-kajkavienne. – *Revue des études slaves* 3, 1923, fasc. 1/2, str. 48-58.

Z geslom dostopno tudi na: <https://www.jstor.org/stable/43268152?refreqid=excelsior%3A02f54ae16520b8c0b99f60eee39bdb83>. – <https://www.jstor-org.nukweb.nuk.uni-lj.si/stable/43268152>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 72-82. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Izvestje Znanstvenega društva za humanistične vede v Ljubljani : za poslovni leti 1921-23 : (od 6. okt. 1921 do 1. dec. 1923) / [Franc Ramovš, Rajko Nahtigal, Franc Kidrič]. – V Ljubljani : [s. n.], 1923. – 8 str.

Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-I52XF0A2>. – Avtorji navedeni na koncu poročila (str. 4). – Vsebuje tudi Pravila Znanstvenega društva za humanistične vede v Ljubljani.

B

Grafenauer Ivan. O Trubarjevem prevodu evangelijev. DS (1914) 297-303. – *Južnoslovenski filolog* 3, 1922-23, str. 289-299.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 639. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Grafenauer Ivan. Stiški (ljubljski) rokopis DS (1916) 239-243, 311-316. – *Južnoslovenski filolog* 3, 1922-23, str. 290.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 639. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Koštiál Ivan. Etimološke bilješke: 1. slov. komaj; 2. slov. finka; 3. slov. punca. JF II (1921) 308-310. – *Južnoslovenski filolog* 3, 1922-23, str. 291.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 439. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Kovačič Fr. Nekaj krajevnih imen ob narodni meji na Štajerskem. ČZN XVI (1920), 44-49. – *Južnoslovenski filolog* 3, 1922-23, str. 291.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 388. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Nahtigal Rajko. Alpendeutsche und Slovenen. Tagespost, Abendblatt 18. okt. 1918 (Graz). – *Južnoslovenski filolog* 3, 1922-23, str. 292.

Nahtigal Rajko. Doberdò – Doberdob. Imenoslovno-dialektološka študija. Carn VIII (1917), 163-191. – *Južnoslovenski filolog* 3, 1922-23, str. 292.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 388. – (Dela / Slovenska akademija znanosti

in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Nahtigal Rajko. Freisingensia. Doneski k razlagi jezika brižinskih spomenikov. I-II ČZN XII (1915). – *Južnoslovenski filolog* 3, 1922-23, str. 292.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 580. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Nahtigal Rajko. Južno-italijansko sporno vprašanje v luči nekih znanstvenih podatkov. Izdala in založila »Omladina«. Ljubljana 1919. 8°. 19 str. – *Južnoslovenski filolog* 3, 1922-23, str. 292.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 131. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Nahtigal Rajko. Prisuha – prešuštvo. ČJKZ III (1921) 63-70. – *Južnoslovenski filolog* 3, 1922-23, str. 292.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 439. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Ramovš Franc. Csl. destъ: slov. déstən. ČJKZ III (1921), 43-45. – *Južnoslovenski filolog* 3, 1922-23, str. 295.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 404. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Ramovš Franc. Delo revizije za Dalmatinovo biblijo. ČJKZ 1 (1919) 113-152. – *Južnoslovenski filolog* 3 1922-1923, str. 293.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 640. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Ramovš Franc. Die Geschichte se vokalischen ł im Slovenischen. Prace Baud [Prace lingwistyczne ofiarowane Janowi Baudouinowi de Courtenay] (1921), 44-60. – *Južnoslovenski filolog* 3, 1922-23, str. 294.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 208. – (Dela / Slovenska akademija znanosti

in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Ramovš Franc. Donesek k slovenskim starožitnostim. ČJKZ 2 (1920), str. 98-109. – *Južnoslovenski filolog* 3, 1922-23, str. 293.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 94 – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Ramovš Franc. Drobnoti iz slovenske gramatike. 1. Opazke k y-ju. Sl. (1922) I 27-37. – *Južnoslovenski filolog* 3, 1922-23, str. 293.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 292. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Ramovš Franc. Une isoglosse čakavo-kajkavienne. *RESI III (1923) 48-58*. – *Južnoslovenski filolog* 3, 1922-23, str. 296.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 82. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Ramovš Franc. Slov. Celje. ČJKZ (1921), III, 33-34. – *Južnoslovenski filolog* 3, 1922-23, str. 295.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 364. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Ramovš Franc. Slov. jêž, jêzero. ČJKZ III (1921), 50-51. – *Južnoslovenski filolog* 3, 1922-23, str. 295.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 410. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Ramovš Franc. Slov. rês »verum«. ČJKZ III (1921) 46-48. – *Južnoslovenski filolog* 3, 1922-23, str. 295.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 407. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Ramovš Franc. Slov. tédæn »hebdomas«. – *Južnoslovenski filolog* 3, 1922-23, str. 295.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 174. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Ramovš Franc. Slovenische Studien. I. Die moderne Vokalreduktion. *JArch XXXVII* (1918) 123-174, 289-330. – *Južnoslovenski filolog* 3, 1922-23, str. 294.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 278. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Ramovš Franc. Stcsl. nejęvęřb: slov. nejovęřæn. – *ČJKZ* III. 49. – *Južnoslovenski filolog* 3, 1922-23, str. 295.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 408. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Ramovš Franc. Výjimečné u místo pravidelného o za q v slovinštině. *ČMF* VIII (1921), str. 1-8. – *Južnoslovenski filolog* 3, 1922-23, str. 295.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 232. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Skok Petar. Oglej i Celje. *ČJKZ* III (1923) 24-32. 151-152. – *Južnoslovenski filolog* 3, 1922-23, str. 296.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 363. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Slovenački jezik. – *Južnoslovenski filolog* 3, 1922-1923, str. 288-298.

Letni bibliografsko-kritični pregled.

V pojasnilo g. prof. Ilešiču! – *Orjuna* 1, 8. 12. 1923, št. 57, str. 3.

Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-OKZWCF03>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 632. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

C

Južnoslovenski filolog 3, 1922-23, 297 str.

Sourednik.

Razprave Znanstvenega društva za humanistične vede 1, 1923, 400 str.

Urednik.

1924

A

Historična gramatika slovenskega jezika. II. Konzonantizem. – V Ljubljani: Učiteljska tiskarna, 1924. – X, 335 str. – (Dela / Znanstveno društvo za humanistične vede; 1).

Eine slovenische Form des Instr. sing. fem. – *Zeitschrift für slavische Philologie* 1, 1924, H. 1/2, str. 65-73.

Izšlo tudi v: V: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 295-303. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

K poznavanju praslovanske metatonije. (Slov. á, shrv. à-á iz novo akutiranih ѣ in ѥ). – *Slavia (Praha)* 2, 1923-24, str. 205-231.

Izšlo tudi v: V: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 458-484. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

B

Izvor slov. svetniških imen Ilj, Tilj, Tilen in Tilih za lat. Aegidius. – *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* 4, 1924, str. 120-121.

Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-QIYINFN1/c2e2e2bf-e9f1-4e85-9447-31b5bb53940c/PDF>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 365. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

P. Stanislav Škrabec: Jezikoslovni spisi, I. zvezek (1.-4. snopič). [S 4. zvezkom pričel objavljati dr. A. Breznik]. Izdala in založila »Leonova družba« v Ljubljani. Ljubljana 1916-19. Str. 606. 8°. – *Slavia (Praha)* 2, 1923-24, str. 115-123.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 587-595. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Razvoj imperfekta v rezijansčini. – *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* 4, 1924, str. 117-119.

Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-QIYINFN1/c2e2e2bf-e9f1-4e85-9447-31b5bb53940c/PDF>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 336-338. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

C

Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino 4, 1924, 208 str.

Sourednik. – Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-QIYINFN1/c2e2e2bf-e9f1-4e85-9447-31b5bb53940c/PDF>

Južnoslovenski filolog 4, 1924, 250 str.

Sourednik.

D

Belić, A[leksandar].: Franc Ramovš. Historična gramatika slovenskega jezika. II, Konzonantizem. – Ljubljana, 1924. – *Južnoslovenski filolog* 4, 1924, str. 239-244.

1925

A

Praslovensko kasęgъ »Edling«. – *Razprave Znanstvenega društva za humanistične vede* 2, 1925, str. 303-326.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 413-436. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

B

Baudouin de Courtenay Jan Ignacy Niecisław. – V: *Slovenski biografski leksikon*. – V Ljubljani: Zadrúžna gospodarska banka, 1925. – Knj. 1, zv. 1, str. 27. Pomotoma šifrirano z NI (Nahtigal). – Avtor gesla je F. Ramovš. – Podatek o avtorstvu objavljen v bibliografiji F. Ramovša (*Slavistična revija* 3 (1950), št. 3/4, str. 44). – Dostopno tudi na: <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi136088/>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: *Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki*. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 605. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Baudouin Jan de Courtenay. – V: *Narodna enciklopedija*: Zagreb: Bibliografski zavod, 1925. – Knj. 1, str. 151.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: *Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki*. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 605. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Štrekelj, Dr. Karl: *Historična slovnica slovenskega jezika*, Izdalo Zgodovinsko društvo v Mariboru, Marburg a. d. Drau 1922, II + 139 S. (in 3 Heften). 8°. – *Zeitschrift für slavische Philologie* 2, 1925, str. 310-317.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: *Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki*. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 625-632. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

C

Razprave Znanstvenega društva za humanistične vede 2, 1925, 377 str.
Urednik.

D

Breznik, A[nton].: *Ramovš Franc: Historična gramatika slovenskega jezika. II. Konzonantizem*. V Ljubljani: založila »Učiteljska tiskarna«. 1924. X + 336 Seiten. – *Zeitschrift für slavische Philologie* 2, 1925, H. 3/4, str. 555-563.

Dostopno tudi z geslom na: <https://www.jstor.org/stable/23999743>

S filozofske fakultete slovenske univerze. – *Ilustrirani Slovenec* 1, 11. okt. 1925, št. 42, str. 4.

Karikaturi dr. Rajka Na[chtigal]a in dr. Fran[c]a Ramovša. – Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-UIR7956T>

1926

B

A. Musić, Moči i morati u slovenskom jeziku. Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, knjiga 227 (l. 1923), str. 1-58. – *Slavia (Praha)* 4, 1925-1926, str. 142-149.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 342-349. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Slavischer Grundriss. – *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* 5, 1926, str. 156-157.

Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-EB7QGX00/f593a2dc-4724-4d7f-817c-c0d540818656/PDF>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 615. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

C

Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino 5, 1926, 184 str.

Sourednik. – Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-EB7QGX00/f593a2dc-4724-4d7f-817c-c0d540818656/PDF>

Južnoslovenski filolog 5, 1925-26, 367 str.

Sourednik.

Razprave Znanstvenega društva za humanistične vede 3, 1926, 253 str.

Urednik.

D

Kolarič, R[udolf].: Fr. Ramovš: Historična gramatika slovenskega jezika. II. Konzonantizem. V Ljubljani 1924. – *Slovenský přehled* 18, 1926, str. 394.

Dostopno tudi na <https://kramerius.lib.cas.cz/view/uuid:84b616d3-5276-11e1-1872-001143e3f55c?page=uuid:84b61864-5276-11e1-1872-001143e3f55c>

1927

A

O prvotnih južsl. substitucijah za balk.-lat. k, g pred e, i. – *Južnoslovenski filolog* 6, 1926-27, str. 153-165.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 249-261. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Razvoj psl. ê v slovenskih dolgih zlogih. – *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* 6, 1927, str. 8-21.

Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-PQURYBJ7/d8d80a1e-98e4-48fc-89ce-c12b3beb0664/PDF>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 151-164. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

B

Dudlêbi –Teindles. – *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* 6, 1927, str. 252-253.

Objavljeno tudi v: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-PQURYBJ7/d8d80a1e-98e4-48fc-89ce-c12b3beb0664/PDF>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 366-367. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

K razlagam o postanku glagola morati. – *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* 6, 1927, str. 265-267.

Objavljeno tudi v: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-PQURYBJ7/d8d80a1e-98e4-48fc-89ce-c12b3beb0664/PDF>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 349-351. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

O kajk.-čak. prehodu d' v j. – *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* 6, 1927, str. 86-90.

Objavljeno tudi v: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-PQURYBJ7/d8d80a1e-98e4-48fc-89ce-c12b3beb0664/PDF>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 262-266. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

O naravi psl. tort- in tert- v praslovenščini. – *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* 6, 1927, str. 22-26.

Objavljeno tudi v: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-PQURYBJ7/d8d80a1e-98e4-48fc-89ce-c12b3beb0664/PDF>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 234-238. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

O postanku slovenskega dialektičnega sunce. – *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* 6, 1927, str. 258-260.

Objavljeno tudi v: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-PQURYBJ7/d8d80a1e-98e4-48fc-89ce-c12b3beb0664/PDF>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 274-276. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Opomba k škofjeloškemu refleksu za ê. – *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* 6, 1927, str. 253-254.

Dostopno tudi n: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-PQURYBJ7/d8d80a1e-98e4-48fc-89ce-c12b3beb0664/PDF>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 164. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prof. Rajko Nahtigal. 1877-1927. – *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* 6, 1927, str. 242-245.

Portret. – Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-PQURYBJ7/d8d80a1e-98e4-48fc-89ce-c12b3beb0664/PDF>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 607-610. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

C

Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino 6, 1927, 300 str.

Sourednik. – Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-PQURYBJ7/d8d80a1e-98e4-48fc-89ce-c12b3beb0664/PDF>

D

Musić, A[ugust].: Dr. Franc Ramovš. – *Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti* 40, 1925/26/27, str. 141-143.

Vsebuje tudi Ramovševo bibliografijo.

1928

A

Karakteristika slovenskega narečja v Reziji. – *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* 7, 1928, str. 107-121.

Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-BD4BBELP/f3c1c196-f7d7-4eb4-a7fe-0217a9400526/PDF>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 519-533. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

B

Cirminah – Rotenmann. – *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* 7, 1928, str. 168-169.

Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-BD4BBELP/f3c1c196-f7d7-4eb4-a7fe-0217a9400526/PDF>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 369-370. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Nahtigal Rajko. – V: *Narodna enciklopedija*. – Zagreb: Bibliografski zavod, 1928. – Knj. 3, str. 5.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 610. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Nov rezijanski katekizem. – *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* 7, 1928, str. 157-159.

Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-BD4BBELP/f3c1c196-f7d7-4eb4-a7fe-0217a9400526/PDF>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 534-535. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

O jeziku v brižinskih spomenikih ... – *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* 7, 1928, str. 160-168.

Daljša recenzija knjige Eduarda Sieversa *Die Altslavischen Verstexte von Kiew und Freising* (1925). – Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-BD4BBELP/f3c1c196-f7d7-4eb4-a7fe-0217a9400526/PDF>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 571-578. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Oblak Vatroslav. – V: *Narodna enciklopedija*. – Zagreb: Bibliografski zavod, 1928. – Knj. 3, str. 196-197.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 606. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Osobênik »inquinus, advena«. – *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* 7, 1928, str. 170-171.

Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-BD4BBELP/f3c1c196-f7d7-4eb4-a7fe-0217a9400526/PDF>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 437-438. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Pirchegger Simon, Die slavischen Ortsnamen im Mürzgebiet. Veröffentlichungen des slavischen Instituts der F.-W.-Universität Berlin, herausgegeben von M. Vasmer ... Leipzig 1927. 8°. XXXII + 239 str. S karto v prilogi. – *Slavia (Praha)* 6, 1927-1928, str. 774-786.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 373-385. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Pleteršnik Maks. – V: *Narodna enciklopedija*. – Zagreb: Bibliografski zavod, 1928. – Knj. 3, str. 492.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 605. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Slov. dial. Varožl za Varaždin. – *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* 7, 1928, str. 169.

Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-BD4BBELP/f3c1c196-f7d7-4eb4-a7fe-0217a9400526/PDF>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 370. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

C

Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino 7, 1928, 221 str.

Sourednik. – Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-BD4BBELP/f3c1c196-f7d7-4eb4-a7fe-0217a9400526/PDF>

Razprave Znanstvenega društva za humanistične vede 4, 1928, 314 str.

Urednik.

D

Fran Ramovš, roj. 14. 9. 1890. – V: *Album slovenskih književnikov*. – V Ljubljani: Tiskovna zadruga, 1928. – Fotogr. na str. 84, biografski podatki na str. XX.

Kos, M[ilko].: Ramovš, Franc dr. – V: *Narodna enciklopedija*. – Zagreb: Bibliografski zavod, 1928. – Knj. 3, str. 805-806.

1929

B

Breznik Anton. Popovičev Specimen vocabularii vindocarniolici ter Pohlinov Glossarium slavicum. ČJKZ VI (1927), 91-99. – *Južnoslovenski filolog* 7, 1928-29, str. 293-294.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 638. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Breznik Anton. Slovenski slovarji. RZDHV 3 (1926) 110-174. – *Južnoslovenski filolog* 7, 1928-29, str. 393.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 639. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Bulahovskij L. A. Akcentologičeskie etjudy. JF IV (1924) 114 do 150; V (1925-26) 83-92. – *Južnoslovenski filolog* 7, 1928-29, str. 250-251.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 500-501. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Bulahovskij L. A. Die Akzentzurückziehung im Slovenischen. ZslPH II (1926) 300-415. – *Južnoslovenski filolog* 7, 1928-29, str. 251-252.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 500. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Grubor Gjuro. Morati. JF V (1925-26), 150-161. – *Južnoslovenski filolog* 7, 1928-29, str. 252.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 349. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Plešić Franc. »Moći« i »morati« u slovenačkom jeziku. JF V 162-170. – *Južnoslovenski filolog*, 1928-29, str. 294.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 351. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Kelemina Jakob. Krajevna imena iz spodnjepanonske marke. ČJKZ VI (1927) 41-44. – *Južnoslovenski filolog* 7, 1928-29, str. 295.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 373. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Kelemina Jakob. Nekaj misli o Dulebih na Slovenskem. ČZN (1925) 144-154. – *Južnoslovenski filolog* 7, 1928-29, str. 294.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 365. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Kelemina Jakob. Nove dulebske studije. ČZN (1926) 57-75. – *Južnoslovenski filolog* 7, 1928-29, str. 294-295.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 368. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Kelemina Jakob. O staroslovenskem nosnem vokalu ę. ČZN XX (1925) 166. – *Južnoslovenski filolog* 7, 1928-29, str. 307.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 183. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Kniely Konrad. Der Name Schöckel. Tagespost (Graz) 15. jan. 1928, str. 17. – *Južnoslovenski filolog* 7, 1928-29, str. 296.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 373. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Kolarič Rudolf. Nosni vokali v prvotni slovenščini. ČJKZ VI (1927) 27-40. – *Južnoslovenski filolog* 7, 1928-29, str. 296-297.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 175. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Kos Milko. Paleografske in historične študije k freisinškim spomenikom. ČJKZ IV (1924) 1-371. – *Južnoslovenski filolog* 7, 1928-29, str. 297.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 581. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Kovačič Franc. Krajevna imena v ljutomerski okolici. ČZN 1925, 85-7. – *Južnoslovenski filolog* 7, 1928-29, str. 296.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 388. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Koštiál Ivan. Etimološke beležke. – JF IV, 1924 182-184. – *Južnoslovenski filolog* 7, 1928-29, str. 258.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 439. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Koštiál Ivan. K zloženkam z -d- korena dhe-. ČJKZ IV (1924) 120. – *Južnoslovenski filolog* 7, 1928-29, str. 297-298.

Mikkola J. Ein altslowenisches Wort in Fredegars Chronik. JArch XLI (1927/28) 160. – *Južnoslovenski filolog* 7, 1928-29, str. 309.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 439. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Musić Avgust. Slovensko le. Rad 231(1925) 1-37. – *Južnoslovenski filolog* 7, 1928-29, str. 298.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 436. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Nahtigal Rajko. Programatične in druge opazke h Kosovi razpravi o freisinških spomenikih. ČJKZ IV (1924) 171-184. – *Južnoslovenski filolog* 7, 1928-29, str. 298.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 580-581. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Pirchegger Simon. Die slavischen Ortsnamen im Mürzgebiet. Veröffentl. d. slav. Inst. a. d. F.-W.-Universität in Berlin, 1., 1927. – *Južnoslovenski filolog* 7, 1928-29, str. 261-262.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 385. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prijatelj Ivan. Borba za individualnost slovenskega književnega jezika v letih 1848-1857. ČJKZ IV (1924) 375; V (1925) 15-67. – *Južnoslovenski filolog* 7, 1928-29, str. 299.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 136. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Ramovš Franc. Dudlêbi – Teindles. ČJKZ VI, 252-3. – *Južnoslovenski filolog* 7, 1928-29, str. 262.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 367. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Ramovš Franc. Eine slovenische Form des Instr. Sing. Fem. ZSlPh 1 (1923), 65-73. – *Južnoslovenski filolog*, 7. 1928-29, str. 299.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 304. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Ramovš Franc. Izvor slov. svetniških imen Ilj, Tilj, Tilen in Tilih za lat. Aegidius. ČJKZ IV, 120-121. – *Južnoslovenski filolog* 7, 1928-29, str. 262-263.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 365. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Ramovš Franc. K razlagam o postanku glagola morati. ČJKZ 6, 265-7. – *Južnoslovenski filolog* 7, 1928-29, str. 294.

Ramovš Franc. O kajk.-čak. prehodu d' > j. ČJKZ VI (1927), 86-90. – *Južnoslovenski filolog* 7, 1928-29, str. 299.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 266. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Ramovš Franc. O postanku slovenskega dial sunce. ČJKZ VI (1927) 258-260. – *Južnoslovenski filolog* 7, 1928-29, str. 300.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 276. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Ramovš Franc. Praslovensko kasęǣbъ »Edling«. R II 303-326. – *Južnoslovenski filolog* 7, 1928-29, str. 263.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 436. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Ramovš Franc. Razvoj psl. ê v slovenskih dolgih zlogih. ČJKZ VI (1927), 8-21. – *Južnoslovenski filolog* 7, 1928-29, str. 299.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 164. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Rešetar Milan. Završetak -u u gen. sing. muških imenica u slovenskom jeziku. JF III (1922/3), 1-6. – *Južnoslovenski filolog* 7, 1928-29, 300.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 314. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Schnetz J. Die -(ън)ика-Flussnamen. JArch 39 (1925) 153-184. – *Južnoslovenski filolog* 7, 1928-29, str. 268-269.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 388-389. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Schnetz J. Zur Entwicklung der Gruppe -sk- vor Palatalen im älteren Slovenischen. JArch XXXIX (1924) 141-2. – *Južnoslovenski filolog* 7, 1928-29, str. 303-304.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 276. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Schwarz E. Slov. p (> b, w). ZslPh II (1925) 471-473. – *Južnoslovenski filolog* 7, 1928-29, str. 268.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 280. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Schwarz E. Die Übernahme des asl. -ika in den Flussnamen Österreichs. JArch 40 (1926) 315-317. – *Južnoslovenski filolog* 7, 1928-29, str. 268.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 389. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Schwarz E. Zur Chronologie von asl. a > o. JArch 41 (1927) 124-136. – *Južnoslovenski filolog* 7 1928-29, str. 246-247.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 233. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Sievers Eduard. Die altslavischen Verstexte von Kiew und Freising. Leipzig 1925 str. 1-59. BSA76 B., 2. Heft. – *Južnoslovenski filolog* 7, 1928-29, str. 301.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 579. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Skok Petar. Država-dežela. ČJKZ VI (1927) 248-251. – *Južnoslovenski filolog* 7, 1928-29, str. 264.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 438. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Skok Petar. Kupljenik = Купѣльникъ. ČJKZ VI (1927) 251-252. – *Južnoslovenski filolog* 7, 1928-29, str. 264.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 372. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Skok Petar. O zamjeni vlt. u > sl. y. ČJKZ VI (1927) 1-7. – *Južnoslovenski filolog* 7, 1928-29, str. 264.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 183. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Skok Petar. Toponomastički prilozi. ČJKZ V (1926) 1-14. – *Južnoslovenski filolog* 7, 1928-29, str. 263-264.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 372. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Skok Petar. Tri etimologije. ČJKZ IV (1924) 38-46. – *Južnoslovenski filolog* 7, 1928-29, str. 263.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 372. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Slovenački jezik. – *Južnoslovenski filolog* 7, 1928-29, str. 293-304.

Letni bibliografsko-kritični pregled.

Slovenački jezik. – V: *Narodna enciklopedija*. – Zagreb : Bibliografski zavod, 1929. – Knj. 4, str. 192-208.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 9-25. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Slovenački književni jezik. – V: *Narodna enciklopedija*. – Zagreb: Bibliografski zavod, 1929. – Knj. 4, str. 208-209.

Izšlo tudi v: V: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 27. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Slovenački pravopis. – V: *Narodna enciklopedija*. – Zagreb: Bibliografski zavod, 1929. – Knj. 4, str. 209.

Izšlo tudi v: V: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 292. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Škrabec Stanislav. – V: *Narodna enciklopedija*. – Zagreb: Bibliografski zavod, 1929. – Knj. 4, str. 697.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 595. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Štrekelj Karl. – V: *Narodna enciklopedija*. – Zagreb: Bibliografski zavod, 1929. – Knj. 4, str. 748.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 606. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Šturm Franc. Refleksi romanskih palataliziranih konzonantov v slovenskih izposojenkah. ČJKZ VI 45-85 in 260. – *Južnoslovenski filolog* 7, 1928-29, str. 269.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 273. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Tesnière Lucien. Du traitement i de è en Styrien. – MBoy [Mélanges publié a l'honneur de Paul Boyer] (1925) 246-251. – *Južnoslovenski filolog* 7, 1928-29, str. 302.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 175. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Tesnière Lucien. Sur le système casuel en slovène. MVen [Mélanges linguistiques offerts à Vendryes par ses amis et ses élèves] (1925) 347-361. – *Južnoslovenski filolog* 7, 1928-29, str. 302.

Izšlo tudi v: V: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 304. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Ušeničnik Franc. Slovenska »očitna izpoved« v liturgiji. Bogosl. Vestnik VI 265-301. – *Južnoslovenski filolog* 7, 1928-29, str. 303.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 581-582. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

C

Južnoslovenski filolog 7, 1928-29, 327 str.

Sourednik.

D

D-r Franjo Ramovš. – *Godišnjak / Srpska kraljevska akademija*. – God. 37, 1928, [izšlo 1929], str. 128-135.

Vsebuje bio- in bibliografijo.

1930

A

O premiku akcenta v tipih zvezdä, ženä in mæglä v slovenskem jeziku. – *Lud Słowiański (Kraków)* 1, 1929-1930, str. A 48-61.

Zvd. – Résumé: Le déplacement de l'accent dans les types zvezdä, ženä et mæglä en slovène. – *Lud Słowiański* 1 A, 1929, str. 308. – Dostopno tudi na: <https://www.wbc.poznan.pl/dlibra/publication/102973/edition/114231/content>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 485-498. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

B

Breznik Anton. Japljev prevod sv. Pisma. ČJKZ VII 77-106. – *Južnoslovenski filolog* 9, 1930, str. 381.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 638. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Kotnik Janko. Slovenski rokopis z Leš pri Prevaljah iz sredine 18. stoletja. ČZN XXIV. 174-189. – *Južnoslovenski filolog* 9, 1930, str. 382.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 557. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Ramovš Franc. Karakteristika slovenskega narečja v Reziji ČJKZ VII. 107-121. – *Južnoslovenski filolog* 9, 1930, str. 382.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 533. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Ramovš Franc. Nov rezijanski katekizem. ČJKZ VII, 157-159. – *Južnoslovenski filolog* 9, 1930, str. 383.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 533. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Ramovš Franc. O jeziku v brižinskih spomenikih. – *Južnoslovenski filolog* 9, 1930, str. 383.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 580. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Ramovš Franc. Slov. dial. Varožl za Varaždin. ČJKZ VII, 169. – *Južnoslovenski filolog* 9, 1930, str. 383.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 370. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Skok Petar. Iz slovenačke toponomastike. Etnolog III, 179-195. – *Južnoslovenski filolog* 9, 1930, str. 383-384.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 371. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Skok Petar. Još o riječi »Bezjak« i metodu onomastičkog ispitivanja. ČJKZ VII 66-76. – *Južnoslovenski filolog* 9, 1930, str. 384.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 389. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Skok Petar. Slovenačko-hrv.-kajkavska paralela u porodičnim imenima. ČJKZ VII 155-156. – *Južnoslovenski filolog* 9, 1930, str. 384.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 372. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Skok Petar. Supstantiviranje infinitiva u slovenačkom. ČJKZ 7, 156-157. – *Južnoslovenski filolog* 9, 1930, str. 384.

Slovenački jezik. – *Južnoslovenski filolog* 9, 1930, str. 381-385.

Letni bibliografsko-kritični pregled.

C

Južnoslovenski filolog 9, 1930, 385 str.

Sourednik.

Razprave Znanstvenega društva za humanistične vede 5/6, 1930, 521 str.

Urednik.

D

[Bizjak, Zvonko]: Prof. dr. Franc Ramovš. – *Slovenec* 58, 16. sep. 1930, št. 211, str. 4.

Portret. – Avtor povzet iz Ramovševe bibliografije, objavljene v Slavistični reviji 3, 1950, št. 3/4, str. 456. – Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-68VUCONG>

[Bizjak, Zvonko]: Univ. profesor dr. Franc Ramovš. – *Jugoslovan* 1, 14. sep. 1930, št. 89, str. 9.

Portret. – Avtor povzet iz Ramovševe bibliografije, objavljene v Slavistični reviji 3, 1950, št. 3/4, str. 456. – Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-ZLEHIUHV>

Prof. dr. Franc Ramovš. – *Jutro* 11, 1930, št. 213, str. 9.

Portret. – Ob 40-letnici rojstva. – Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-QTB8WPG7>

1931

A

Dialektološka karta slovenskega jezika. – [Ljubljana]: Rektorat Univerze kralja Aleksandra I, 1931. – 72 str., [1] zganj. karta slovenskih narečij.

Slovensko o iz ѣ, њ, posebno še dial. doneš za дѣньсь. – *Slavia (Praha)* 9, 1930-31, str. 48-56.

Zvd. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 199-207. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

B

Breznik Anton. Vpliv slovenskih slovarjev na srbskohrvatske, ČJKZ VIII, 16-67. – *Južnoslovenski filolog* 11, 1931, str. 316.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 639. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Grafenauer Ivan. Poglavlje iz najstarejšega slovenskega pismenstva. I. Celovški rokopis: A. Očenaš Celovškega rokopisa (z 2 fotografskima posnetkoma); B. Zdravamarija Celovškega rokopisa; C. Vera v Celovškem rokopisu. II. So li Freisinški spomeniki osamljen slučaj? III. Očitna izpoved Stiškega rokopisa. ČJKZ VIII 68-117. – *Južnoslovenski filolog* 11, 1931, str. 316-317.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 583-584. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Kos Milko. Nove študije k freisinškim spomenikom (z 2 fotograf. posnetkoma). ČJKZ VIII 126-146. – *Južnoslovenski filolog* 11, 1931, str. 318.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 583. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Koštiál Ivan. Jezikovne drobtine. LjZ L (1930) 170-180; 376-377. – *Južnoslovenski filolog* 10, 1931, str. 382.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 640. – (Dela / Slovenska akademija znanosti

in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

M. Małecki. Cakawizm z uwzględnieniem zjawisk podobnych (z mapą). Prace komisji językowej No 14, w Krakowie 1929, str. 1-98. – *Slavia (Praha)* 9, 1930-31, seš. 1, str. 151-154.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 270-273. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Rešeto. Jezikovno. Urejuje R. Kolarič. »Slovenski tisk«. II 28-29; 42-45; 60-61. – *Južnoslovenski filolog* 10, 1931, str. 319.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 640. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Skok Petar. Iz slovenačke toponomastike. ČJKZ VIII 118-125. – *Južnoslovenski filolog* 11, 1931, str. 319-320.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 371. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Slovenački jezik. – *Južnoslovenski filolog* 10, 1931, str. 282-283.

Letni bibliografsko-kritični pregled.

Slovenački jezik. – *Južnoslovenski filolog* 11, 1931, str. 315-320.

Letni bibliografsko-kritični pregled.

C

Južnoslovenski filolog 10, 1931, 283 str.

Sourednik.

Južnoslovenski filolog 11, 1931, 327 str.

Sourednik.

D

Breznik, Anton: Fr. Ramovš: Dialektološka karta slovenskega jezika. – *Glasnik muzejskega društva za Slovenijo* 12, 1931, str. 54–55.

Podpis A. Breznik. – Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-XYRFRU7N>

Jelenc, M.: Glej rodna zemlja ... : (h knjigi Fr. Ramovža [i. e. Ramovša] »Dialektološka karta slovenskega jezika«. – *Jugoslovan* 2, 22. nov. 1931, št. 275, str. 9. Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-RE7OABWT/6b7860d7-c0af-44d8-9fff-4d2b3dad9215/PDF>

1932

A

Razvoj skupin vъ, vь v slovenskem jeziku. – *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti* 243, 1932, str. 1-12.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 184-195. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Über die Stellung des Slovenischen im Kreise der slavischen Sprachen. – V: *Mélanges de Philologie offerts à M. J. J. Mikkola*. – [Helsinki: Suomalainen tiedeakatemia, 1932]. – Str. 218-238. – (Annales Academiae Scientiarum Fennicae; Ser. B, T. 27).

Izšlo tudi v: Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 38-58. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

1933

A

Kratka karakteristika slovenskega narečja na Dolenjskem. – V: *Sbornikъ vъ čestъ na prof. L. Miletičъ za sedemdesetgodišninata otъ roždenieto mu (1863-1933)*. – Sofija: Makedonskijа naučebъ institutъ, 1933. – Str. 153-163.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 558-568. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

B

Slovenački jezik. – *Južnoslovenski filolog* 12, 1933, str. 316-317.

Letni bibliografsko-kritični pregled.

Zur Entwicklung der Lautgruppen vь und vь im Slovenischen. Auszug aus der im »Rad«, Bd. 243 [1932], S. 1-12 veröffentlichten Abhandlung. – *Bulletin international de l'Academie Yougoslave. Classes: d'histoire et de philologie - de philosophie et de droit - des beaux-arts et belles-lettres* 5, 1933, str. 94-96.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 196-198. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

C

Južnoslovenski filolog 12, 1933, 330 str.

Sourednik.

D

Tominec, Iv[an].: Fran Ramovš: Dialektološka karta slovenskega jezika. – *Ljubljanski zvon* 53, 1933, št. 1, str. 52-59.

Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-7I80ZJDV>

1934

C

Južnoslovenski filolog 13, 1933-34, 326 str.

Sourednik.

D

Belić, A[leksandar].: Fran Ramovš, Dialektološka karta slovenskega jezika / Fran Ramovš. – Ljubljana: Rektorat Univerze kralja Aleksandra I, 1931. – 72. – *Južnoslovenski filolog* 13, 1933–34, str. 202–210.

Esih, Ivan: Novi rektor ljubljanskega sveučilišta. Ličnost i rad dra Frana Ramovša. – *Jutarnji list* 23, 1. jul. 1934, str. 16.

Rector Magnificus Almae Matris Alexandrinae dr. Fran Ramovž[!]. – *Akademski glas* 2, 24. nov. 1934, št. 21, str. 2.

Portret. – Na str. 1 prispevek o finačnih sredstvih za gradnjo univerzitetne knjižnice v Ljubljani. – Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-JPLFLDUI>

1935

A

Historična gramatika slovenskega jezika. 7. Dialekti. – V Ljubljani: Učiteljska tiskarna, 1935. – XXXII, 204 str. + karta + tabelarični pregled dialektičnih baz. – (Dela / Znanstveno društvo za humanistične vede; 1).

Karta slovenskih narečij v priročni izdaji. – V Ljubljani: Akademska založba, 1935. – 16 str. + 1 karta.

Poznámka k slovenským a juhoslovanským jazykovým stykom. – V: *Riša Velkomoravská: sborník vědeckých prac.* – 2. vyd. – Praha: L. Mazáč, 1935. – Str. 441-452. – (Osvetová knižnica; sv. 3).

Prva izdaja 1933. – Izšlo tudi v: V: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 59-70. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Slovenski pravopis / po pravopisnih in pravorečnih načelih, ki jih je odobrila Pravopisna komisija Znanstvenega društva v Ljubljani, sta izdajo priredila A. Breznik in F. Ramovš. – V Ljubljani: Znanstveno društvo, 1935. – XXIV, 299 str. + 3 lističi popravkov.

Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-6CUND6RD>

C

Južnoslovenski filolog 14, 1935, 294 str.

Sourednik.

D

Debeljak, A[nton].: A. Breznik in F. Ramovš. Slovenski pravopis; Izdalo in založilo Znanstveno društvo. Ljubljana. 1935. – *Ljubljanski zvon* 55, 1935, št. 11/12, str. 670-672.

Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-ZDVMONNO>

1936

A

Kratka zgodovina slovenskega jezika. I. – V Ljubljani: pri Akademski založbi, 1936. – (Akademska biblioteka; 3). – VII, 246 str.

Ilustr.

B

Hrvatskosrpski jezik. – V: *Leksikon Minerva*. – Zagreb: Minerva književna naklada, 1936. – Stolp. 558-560.

Izšlo tudi v: V: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 71. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Slovenski jezik. – V: *Leksikon Minerva*. – Zagreb: Minerva književna naklada, 1936. – Stolp. 1295-1297.

Izšlo tudi v: V: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 26. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

C

Južnoslovenski filolog 15, 1936, 308 str.

Sourednik.

D

Logar, Tine: Fran Ramovš, *Kratka zgodovina slovenskega jezika I.* – *Slovenec* 64, 31. dec. 1936, št. 298a, str. 5.

Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-QIF64F0N>

Ramovš Franc. – V: *Leksikon Minerva*. – Zagreb: Minerva nakladna knjižara, 1936. – Stolp. 1167.

1937

A

Brižinski spomeniki : uvod, paleografski in fonetični prepis, prevod v knjižno slovenščino, faksimile pergamentov / [Uvod in prevod] Fran Ramovš in Milko Kos; [fotografije pergamentov Arthur Schneider]. – V Ljubljani: Akademsko založba, 1937. – 31, [9] f. pril. s faks. pergamentov. – (Akademsko biblioteka; 9).

Slovenski pravopis / priredila A. Breznik in F. Ramovš. – Mala izd. – Ljubljana: Jugoslovanska tiskarna, 1937. – 233 str.

K razvoju ъ, in ъ v slovenskem jeziku. – V: *Zbornik lingvističких i filoloških rasprava* : A. Beliću o četrdesetogodišnjici njegova naučnog rada posvećuju njegovi prijatelji i učenci. – Beograd: Mlada Srbija, 1937. – Str. 339-346.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 176-183. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

B

Breznik, A[nton], F[ran]. Ramovš: Popravki k Slovenskemu pravopisu. – V: *Novi slovenski pravopis*. – V Ljubljani: Kraljevska banska uprava Dravske banovine, 1937. – Str. 4-6.

C

Južnoslovenski filolog 16, 1937, 290 str.
Sourednik.

Narodno blago iz Roža. Zbral J. Šašel, priredil F. Ramovš. – V Mariboru: Zgodovinsko društvo 1936-37. – (Arhiv za zgodovino in narodopisje; knj. 2). – 121 str.

D

Planinci o enotnem pravopisu. – *Misel in delo* 3, 1937, št. 9/10, str. 267.
Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-JZC6LNC1>

Ramovš, Fran. – V: *Sveznanje* : opšti enciklopedijski leksikon u jednoj knjizi. – Beograd : Narodno delo, 1937. – Stolp. 1902-1903.

1938

A

Slovenski pravopis. Priredila A. Breznik in F. Ramovš. – Mala izd., 2. neizpremenjeni natis. – Ljubljana: Jugoslovanska tiskarna, 1938. – 233 str.

D

A. Breznik in F. Ramovš: Slovenski pravopis. – *Mentor* 25, 1937-38, št. 6, str. 173.
Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-4MF49XXW>

Ágoston, Pável: Fran Ramovs: Kratka zgodovina slovenskega jezika 1. Ljubljana, 1936. Az Akadémia kiadása. – *Vasi szemle* 5, 1938, str. 267.
Dostopno tudi na: <http://real-j.mtak.hu/9653/>

Ágoston, Pável: Fran Ramovs in Milko Kos: Brižinski spomeniki. Ljubljana, 1937. Az Akadémia kiadása. – *Vasi szemle* 5, 1938, str. 267-268.
Dostopno tudi na: <http://real-j.mtak.hu/9653/>

Bajec, A[nton].: Fran Ramovš, Kratka zgodovina slovenskega jezika I, izdala Akademska založba. Ljubljana 1936. Str. 246. – *Slovenski jezik* 1, 1938, str. 185-187.
Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-EJGZPMBE/?query=%27srel%3dSlovenski+jezik%27&pageSize=25&sortDir=ASC&sort=date>

Dornik, Ivan: Fran Ramovš in Milko Kos: Brižinski spomeniki, Ljubljana 1937. Akademska založba. – *Obzorja* 1, 1938, št. 1/2, str. 63-64.
Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-NCCXDVQX>

Grafenauer, Ivan: Fran Ramovš in Milko Kos: Brižinski spomeniki. – *Čas* 32, 1937-38, št. 7/8, str. 249-252.
Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-FR7BT84S/c37eb3f7-c596-44b0-a41a-468e42139550/PDF>

Isačenko, A[leksander]. V[asil'evič].: Fran Ramovš in Milko Kos: Brižinski spomeniki: v Ljubljani, pri Akademski založbi, 1937. – *Slovenski jezik* 1, 1938, str. 188-189.
Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-EJGZPMBE/?query=%27srel%3dSlovenski+jezik%27&pageSize=25&sortDir=ASC&sort=date>

Logar, Tine: Fran Ramovš in Milko Kos, Brižinski spomeniki. – *Dejanje* 1, 1938, št. 2, str. 71-72.
Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-0G0KEIKZ>

Rupel, Mirko: Fran Ramovš, Historična gramatika slovenskega jezika, VII. Dialekti (Dela znanstvenega društva I.). V Ljubljani 1935. Strani XXXII + 204. – *Slovenski jezik* 1, 1938, str. 187-188.

Dostopno tudi na: Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-EJGZPMBE/?query=%27srel%3dSlovenski+jezik%27&pageSize=25&sortDir=ASC&sort=date>

Univ. prof. dr. Fran Ramovš. – *Jutro* 19, 29. okt. 1938, št. 252, str. 3.

Portret. – Nadnaslov: Naši novi akademiki. – Dostopno tudi na: [dLib.si](http://www.dlib.si) - *Jutro*: dnevnik za gospodarstvo, prosveto in politiko

1939

A

Obči momenti iz razvoja slovenskega jezika. – V: *Govori i predavanja = Discours et conférences* / III. slavistički kongres slavista (slovenskih filologa) = Congrès international des slavistes (philologues slaves), [Beograd], 18-25 IX 1939. – Beograd: [s. n.], 1939. – Str. 37-44. – (Izdanja Izvršnog odbora = Publications du Comité d'organisation; no 4).

Izšlo tudi v: V: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 30-37. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II) in v: III. slavistički kongres slavista (Beograd, 18-25. IX 1939). – Reprint-izdanje materiala neodržanog kongresa. – Beograd: Slavističko društvo Srbije, 2008. – Str. 611-618. – (Slavistička biblioteka. Posebna izdanja).

B

Kakor je možno preprosto in – V: *Zbirka odgovora na pitanja = Réponses aux questions* / III. slavistički kongres slavista (slovenskih filologa) = Congrès international des slavistes (philologues slaves), [Beograd], 18-25 IX 1939. – Beograd: [s. n.], 1939. – Str. 15-17. (Izdanja Izvršnog odbora = Publications du Comité d'organisation; no 1).

Objavljeno v Sekciji za lingvistiku pod skupnim nadnaslovom: Opšta pitanja namenjena iscrpnoj diskusiji = Problèmes généraux destinés à une discussion approfondie in v okviru naslova Kako bi se mogla epoha praslavenskog jezika vremenski odrediti? = Durée du slave commun. – Izšlo tudi v: V: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 28-29. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II) in v: III. slavistički kongres slavista (Beograd, 18-25. IX 1939). – Reprint-izdanje materiala neodržanog kongresa. – Beograd: Slavističko društvo Srbije, 2008. – Str. 15-17. – (Slavistička biblioteka. Posebna izdanja).

Ker beseda ni samo oblikovna ... V: *Zbirka odgovora na pitanja = Réponses aux questions* / III. slavistički kongres slavista (slovenskih filologa) = Congrès international des slavistes (philologues slaves), [Beograd], 18-25 IX 1939. – Beograd: [s. n.], 1939. – Str. 23. – (Izdanja Izvršnog odbora = Publications du Comité d'organisation; no 1).

Objavljeno v Sekciji za lingvistiku pod skupnim nadnaslovom Da li etimološki rečnik praslovenskog jezika treba da obuhvati semantičku stranu reči u istoriskom razvitku? =Le dictionnaire étymologique du slave commun doit-il embrasser les faits sémantiques présentés dans l'ordre historique? – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 441. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II) in v: III. slavistički kongres slavista (Beograd, 18-25. IX 1939). – Reprint-izdanje materijala neodržanog kongresa. – Beograd: Slavističko društvo Srbije, 2008. – Str. 23. – (Slavistička biblioteka. Posebna izdanja).

C

Južnoslovenski filolog 17, 1938-39, 382 str.

Sourednik.

D

[Bizjak, Zvonko A.]: Vseučiliški profesor dr. Fran Ramovš v Beogradu. – *Jutro* 20, 8. okt. 1939, št. 235, str. 6.

Podatek o avtorju najden v Južnoslovenskem filologu 18, 1949-50, str. 478. – Izšlo v rubriki Domače vesti. – Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-5EBHZTRM>

1940

A

K naglaševanju slovenskih pridevnikov. – *Slovenski jezik* 3, 1940, str. 45-51.

Dostopno tudi na : <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-WLARJXNK>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 502-508. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

B

Vejališče za naše strokovno izrazje in besedje. – *Zdravniški vestnik* 11, 1940, št. 2, str. 62-64.

Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-IJU8MZJ6/?euapi=1&query=%27keywords%3dzdravni%27%a1ki+vestnik%27&sortDir=ASC&sort=date&pageSize=25&fy>

ar=1940. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 641-643. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

D

Bezljaj, France: Franc Ramovš. (Ob petdesetletnici). – *Ljubljanski zvon* 60, 1940, št. 9/10, str. 454-459.

Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-11KYRPJ7>

[Borko, Božidar]: Ob petdesetletnici prof. dr. Frana Ramovša. – *Jutro* 21, 14. sep. 1940, št. 215, str. 3-4.

Portret. – Avtor povzet iz Ramovševe bibliografije, objavljene v Slavistični reviji 3, 1950, št. 3/4, str. 457. – Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-RHTOKJ57>

[Debeljak, Tine]: Univ. prof. dr. Franc Ramovš – petdesetletnik. – *Slovenec* 68, 14. sep. 1940, št. 211a, str. 8.

Podpis td. – Portret. – Avtor razrešen v Ramovševi bibliografiji, objavljeni v Slavistični reviji 3, 1950, št. 3/4, str. 457. – Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-M6P-TYX3F>

Logar, Tine: Dr. Fran Ramovš – petdesetletnik. – *Slovenija* 9, 20. sep. 1940, št. 38, str. 4.

Podpis tl-.

N.: Fran Ramovš – petdesetletnik. – *Sodobnost* 8, 1940, št. 10, str. 479-480.

Petdesetletnica univ. prof. dr. Ramovša. – *Večernik* 14, 1940, št. 208, str. 5.

Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-GOQNOS6U>

1941

A

Iz pojavov soglasniške sklanje. – *Slovenski jezik* 4, 1941, str. 26-31.

Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-UZVKKX1W/?euapi=1&query=%27keywords%3dslovenski+jezik%27&sortDir=ASC&sort=date&pageSize=25&fformat=typeserial=newspaper>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 315-321. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

D

Logar, Tine: Ob petdesetletnici dr. Franceta Ramovša. – *Mentor* 29, 1940-1941, št. 3, str. 69-70.

Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-WQQ3JHPS>

1943

B

K zgodovini ustanovitve Akademije v Ljubljani. – *Letopis Akademije znanosti in umetnosti* 1, 1938-1942 [izšlo 1943], str. 7-15.

Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-FHJF9DZK>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 647-655. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Komisija za etimološki slovar slovenskega jezika. – *Letopis Akademije znanosti in umetnosti* 1, 1938-1942 [izšlo 1943], str. 352-359.

Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-FHJF9DZK>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 656-663. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

C

Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti 1, 1938-1942, [izšlo 1943], 364 str.

Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-FHJF9DZK>. – Urednik.

Razprave / (Slovenska) Akademija znanosti in umetnosti. Filozofsko-filološko-historični razred. – [Zv.] 1, 1938-1942 [izšlo 1943], 408 str.

Urednik.

D

Fran Ramovš. – *Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti* 1, 1938-1942 [izšlo 1943], str. [103]-110.

Portret. – Vsebuje tudi Ramovševo bibliografijo do leta 1940. – Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-FHJF9DZK>

1944

A

Fonetična vrednost psl ê. – *Razprave Akademije znanosti in umetnosti* 2, 1944, str. 111-124.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 139-150. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Slovenski pravopis. Izvleček iz A. Breznikove in F. Ramovševe male izdaje. – [S. l.]: OK tehnika Selška, [1944?]. – 15 str.

C

Razprave / [Slovenska] Akademija znanosti in umetnosti. Filozofsko-filološko-historični razred. – [Zv.] 2, 1944, 438 str., [22] str. pril.

Urednik.

1945

A

The national frontier between Slovenia and Italy. Linguistic and social features. – Ljubljana: [s. n.], 1945 (v Ljubljani: tiskali J. Blasnika nasledniki). – 18 str.

Zvd. – Klasifikacija in oznaka rezijanskega in jugozapadnih slovenskih narečij, zveze lingvistike s kolonizacijo in postankom etnične meje. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 102-118. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

1946

A

Critères adoptés pour la différenciation des noms de famille en Istrie / Petar Skok, Mirko Deanović, Fran Ramovš. – V: *Cadastre national de l'Istrie d'après*

le Recensement du 1er Octobre 1945. – Sušak: Institut Adriatique, 1946. – Str. VII-XII.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 123-128. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Introduction / Fran Ramovš, France Kidrič. – V: *The Julian March.* – Ljubljana: Academy of Sciences and Arts, 1946. – Str. 7-10.

Pod naslovom Julijska krajina – The Julian March izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 132-135. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Introduction / Fran Ramovš, France Kidrič. – V: *La Marche Julienne.* – Ljubljana: Académie des Sciences et des Beaux-Arts, 1946. – Str. 7-10.

Izšlo tudi v ruščini: Julijskaja Krajna (1946).

O pomembnosti nekaterih pojavov v slovenskih narečjih na Koroškem. – V: *Koroški zbornik.* – V Ljubljani: Državna založba Slovenije, 1946. – Str. 276-283.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 536-543. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Observations préliminaires / Petar Skok, Mirko Deanović, Fran Ramovš. – V: *Index patronymique. Supplément au Cadastre National de l'Istrie d'après le Recensement du 1er Octobre 1945.* – Sušak: Institut Adriatique, 1946. – Str. 1-4.

Pod naslovom Cadastre National de l'Istrie d'après le Recensement du 1er Octobre 1945. Observations préliminaires izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 119-122. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

B

Slavistični sestanek v Leningradu. – *Ljudska pravica* 7, 23. jul. 1946, št. 169, str. 5.

Dostopno tudi na: http://www.dlib.si/listalnik/URN_NBN_SI_doc-YRWZOWMD/4/index.html. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 644-645. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

1947

B

Anton Breznik. – *Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti 2*, 1943-1947, [izšlo 1947], str. 61-64.

Portret. – Nekrolog. – Bibliografijo Breznikovih spisov na str. 65-74 sestavila Vl. Novak in J. Šolar. – Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-RCUYJEYS/08f0ea69-7069-4fb4-8b25-6c0745b19079/PDF>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 611-614. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Poročilo generalnega sekretarja o delu Akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani v letu 1947. – *Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti 2*, 1943-1947, [izšlo 1947], str. 152-166.

Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-RCUYJEYS/08f0ea69-7069-4fb4-8b25-6c0745b19079/PDF>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 680-694. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Poročilo, podano na seji Glavne skupščine [AZU] dne 21. decembra 1946. – *Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti 2*, 1943-1947, [izšlo 1947], str. 144-151.

Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-RCUYJEYS/08f0ea69-7069-4fb4-8b25-6c0745b19079/PDF>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 672-679. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Poročilo, podano na svečani seji Glavne skupščine [AZU] dne 8. februarja 1946. – *Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti 2*, 1943-1947, [izšlo 1947], str. 136-143.

Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-RCUYJEYS/08f0ea69-7069-4fb4-8b25-6c0745b19079/PDF>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 664-671. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

C

Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti 2, 1943-1947, [izšlo 1947], 230 str.

Urednik. – Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-RCUYJEYS/08f0ea69-7069-4fb4-8b25-6c0745b19079/PDF>

1948

B

Delo naše Akademije znanosti in umetnosti. – *Slovenski poročevalec* 9, 4. jan. 1948, št. 3, str. 5.

Brez podpisa, avtor naveden v uvodu. – Prispevek o poročilu tajnika Frana Ramovša o delovanju Slovenske akademije znanosti in umetnosti v letu 1947. – Dostopno tudi na: http://www.dlib.si/listalnik/URN_NBN_SI_doc-CXJNX8QP/5/index.html

Govor dr. Franceta Ramovša o desetletni znanstveni dejavnosti Akademije. – *Ljudska pravica* 9, 17. nov. 1948, št. 276, str. 2.

Dostopno tudi na: http://www.dlib.si/listalnik/URN_NBN_SI_doc-PEECXFN3/2/index.html. – Pod naslovom Generalni sekretar dr. Fran Ramovš o 10-letni znanstveni dejavnosti Akademije objavljeno tudi v: *Slovenski poročevalec* 9, 17. nov. 1948, št. 274, str. 2.

1949

A

Končnici dat. in lok. pl. i-jevske sklanje v slovenščini. – *Slavistična revija* 2, 1949, št. 3/4, str. 177-183.

Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-MSBXAIUK/a2dd9e-fb-d759-448c-ala0-6eb3e54c7719/PDF>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 322-328. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

B

Csl. osl. ḡḡḡḡḡḡ »esurire«, slov. sla »fames; cupido, libido« in snagolten »avidus«. – *Slavistična revija* 2, 1949, št. 3/4, str. 301-302.

Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-MSBXAIUK/a2dd9e-fb-d759-448c-ala0-6eb3e54c7719/PDF>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 440-441. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Trubarjevo od mladui »a puero«. – *Slavistična revija* 2, 1949, št. 3/4, str. 305.

Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-MSBXAIUK/a2dd9e-fb-d759-448c-ala0-6eb3e54c7719/PDF>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 328. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

1950

A

Odlomki iz »Kratke zgodovine slovenskega jezika«. – *Obzornik* 5, 1950, št. 8/9, str. 325-333.

Relativna kronologija slovenskih akcentskih pojavov. – *Slavistična revija* 3, 1950, št. 1/2, str. 16-23.

Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-IB2UN0AG/88f9ffae-312b-4b8e-8194-76000245e7c0/PDF> Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 509-516. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

B

Generalni sekretar Fran Ramovš poda kratko poročilo o delovanju in načrtih Slovenske akademije znanosti in umetnosti v dobi njenega desetletnega obstoja. – *Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti* 3, 1948-1949, [izšlo 1950], str. 96-101.

Govor na skupščini 16. novembra 1948. – Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-21EKSMO9/cceb4807-bd63-4435-a528-46a05da9ffd7/PDF>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 706-711. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

O imenu Admont. – *Slavistična revija* 3, 1950, št. 1/2, str. 137-139.

Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-IB2UN0AG/88f9ffae-312b-4b8e-8194-76000245e7c0/PDF>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 386-388. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Poročilo glavnega tajnika o delu Slovenske akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani za l. 1948 in 1949. – *Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti* 3, 1948-1949, [izšlo 1950], str. 269-279.

Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-21EKSMO9/cceb4807-bd63-4435-a528-46a05da9ffd7/PDF> – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 695-705. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Trubarjevo hpomozhnian »na pomoč«. – *Slavistična revija* 3, 1950, št. 1/2, str. 139-140.

Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-IB2UN0AG/88f9ffae-312b-4b8e-8194-76000245e7c0/PDF>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 329. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

C

Južnoslovenski filolog 18, 1949-50, 547 str.

Sourednik.

Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti 3, 1948-49, [izšlo 1950], 319 str.

Urednik. – Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-21EKSMO9/cceb4807-bd63-4435-a528-46a05da9ffd7/PDF>

Razprave. [Razred 2], Razred za filološke in literarne vede = Dissertationes. Classis 2, Philologia et litterae 1, 1950, 204 str.

Urednik.

Slavistična revija 3, 1950, št. 1-4, 476 str.

Sourednik. – Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/results/?euapi=1&query=%27keywords%3d%27slavisti%27c4%27dna+revija%27a+%27c4%27dasopis+za+jezikoslovje+in+literarne+vede%27&sortDir=ASC&sort=date&pageSize=25&fyear=1950>

Slovenski pravopis. Izdala Slovenska akademija znanosti in umetnosti. – Nova izd. (ur. odbor F. Ramovš ... [et al.]. – Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1950. – 934 str.

Novo izdajo sta priredila Institut za slovenski jezik in Zavod za kulturo slovenskega jezika po prvi izdaji Breznik-Ramovš, Slovenski pravopis (1935).

D

B. P.: Naši odlikovani profesorji. Prof. ing. Pirc in Prof. dr. Fran Ramovš. – *Študentski list* 2, 23. mar. 1950, št. 8.

Portreta.

Barbarič, Štefan: France Ramovš. – *Nova obzorja* 3, 1950, str. 545-547.

Belić, A[leksandar].: Fran Ramovš, in Milko Kos, Brižinski spomeniki. Uvod. Paleografski in fonetični prepis. Prevod v knjižno slovneščino. Faksimile

fragmentov. V Ljubljani. Pri Akademski založbi MCMXXXVII, 31. – *Južno-slovenski filolog* 18, 1949–50, br. 1/4, str. 315–317.

Belić, A[leksandar].: Fran Ramovš, Kratka zgodovina slovenskega jezika I. V Ljubljani, pri Akademski založbi, 1936. – 246. – *Južnoslovenski filolog* 18, 1949–50, br. 1/4, str. 245–252.

Bezljaj, France: Dr. Fran Ramovš. (Ob šestdesetletnici). – *Obzornik* 5, 1950, št. 8/9, str. 321-325.

Portret.

Bezljaj, France: Fran Ramovš. Pogled na njegovo delo. – *Slavistična revija* 3, 1950, št. 3/4, str. 225-236.

Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-QREJVSQB>

Bizjak, Zvonko A.: [Fran Ramovš]. II. Delo. – *Slavistična revija* 3, 1950, št. 3/4, str. 446-458.

Bibliografija. – Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-QREJVSQB>

Borko, Božidar: Dr. Fran Ramovš, novi predsednik Slovenske akademije znanosti in umetnosti. – *Slovenski poročevalec* 11, 22. maj 1950, št. 120, str. 2.

Podpis B. B. – Portret na str. 1. – Dostopno tudi na: http://www.dlib.si/listalnik/URN_NBN_SI_doc-IDNTDIBC/index.html

Dr. Fran Ramovš – šestdesetletnik. – *Ljudski tednik* 5, 22. sep. 1950, št. 232, str. 13.

Nadnasl.: Predsednik Slovenske akademije znanosti in umetnosti. – Portret. – Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-3OR53N38>

Ob šestdesetletnici prof. dr. Frana Ramovša, predsednika Slovenske akademije znanosti in umetnosti. – *Primorski dnevnik* 6, 17. sep. 1950, št. 208, str. 6.

Portret. – Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-AD6NB4HI>

Ob šestdesetletnici prof. dr. Franca Ramovša, predsednika Slovenske akademije znanosti in umetnosti. – *Ljudska pravica* 11, 14. sep. 1950, št. 220, str. 3.

Podpis r. (Davorin Ravljen). – Portret. – Dostopno tudi na: http://www.dlib.si/listalnik/URN_NBN_SI_doc-DEWH2KIJ/3/index.html

Ocvirk, Anton: Franu Ramovšu za šestdesetletnico. – *Slavistična revija* 3, 1950, št. 3/4, str. 223-224.

Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-QREJVSQB>

Poslanica predsedniku Slovenske akademije znanosti in umetnosti dr.-ju Franu Ramovšu ob šestdesetletnici 14. septembra 1950. – [Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti], 1950. – XVI f.

Bibliofilska izd. v izvirniku s svojeročnimi podpisi članov SAZU.

Rupel, Mirko: Fran Ramovš. Ob jubileju. – *Novi svet* 5, 1950, št. 10, str. 880-885.

Rupel, Mirko: Ob šestdesetletnici dr. Frana Ramovša, predsednika Slovenske akademije znanosti in umetnosti. – *Slovenski poročevalec* 11, 13. sep. 1950, št. 218, str. 4.

Portret. – Dostopno tudi na: http://www.dlib.si/listalnik/URN_NBN_SI_doc-R3IAT0BI/4/index.html

Šolar, Jakob: Fran Ramovš. I. Življenje. – *Slavistična revija* 3, 1950, št. 3/4, str. 441-445.

Podpis J. Šolar. – Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-QREJVSQB>

Znanstvenik in organizator. Ob šestdesetletnici prof. dr. Frana Ramovša, predsednika Slovenske akademije znanosti in umetnosti. – *Tovariš* 6, 14. sep. 1950, št. 32, str. 505, 515.

Ilustr. – Dostopno tudi na: http://www.dlib.si/listalnik/URN_NBN_SI_doc-FLIS2Y64/index.html

1951

A

O praslovanski metatoniji. – *Slavistična revija* 4, 1951, št. 3/4, str. 157-161.

Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-SXC7BFTG/6705e3f4-3faf-4313-9e1a-207435e5b218/PDF>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 730-734. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Osnovna črta v oblikovanju slovenskega vokalizma. – *Slavistična revija* 4, 1951, št. 1/2, str. 1-9.

Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-COPDZTVI/bfee42dd-bf0f-4e4d-b153-f1ef824129c0/PDF>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 715-723. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

B

Ernst Dickenmann: Studien zur Hydronimie des Save systems. Ostmitteleuropäische Bibliothek herausgegeben von E. Lukinich. No 28/A, Budapest 1939. – *Slavistična revija* 4, 1951, št. 1/2, str. 140-142.

Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-COPDZTVI/bfee42dd-bf0f-4e4d-b153-f1ef824129c0/PDF>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 735-736. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Ob 400 letnici slovenske knjige. – *Slovenski poročevalec* 12, 9. sep. 1951, št. 212, str. 1.

Ilustr. – Dostopno tudi na: http://www.dlib.si/listalnik/URN_NBN_SI_doc-IEWTTXJP/index.html

C

Slavistična revija 4, 1951, št. 1-4, 316 str.

Sourednik. – Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/results/?euapi=1&query=%27keywords%3d%27slavisti%27c4%8d%27na+revija%3a+%27c4%8dasopis+za+jezikoslovje+in+literarne+vede%27&sortDir=ASC&sort=date&pageSize=25&fyear=1951>

D

[Moder, Janko]: Akademiku d-r Franu Ramovšu. Ob šestdesetletnici. – Koledar Mohorjeve družbe za leto 1951, str. 83.

Portret.

1952

A

Morfologija slovenskega jezika : skripta, prirejena po predavanjih Fr. Ramovša v l. 1947/48, 48/49 / [pripravili Breda Pogorelec, Pavel Merku, Mitja Sovre]. – Ljubljana : Državna založba Slovenije, 1952. – 167 str.

B

Mise au point. – V: *Radivoj Franciscus Mikuš. À propos de la syntagmatique du professeur A. Belić = K sintagmatiki prof. A. Belića*. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1952. – Str. [201-202]. – (Dela / Slovenska

akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae ; 5. Inštitut za slovenski jezik. = Institutum linguae Slovenicae ; 3).

Iz Trubarjevega leksikona. – V: *Drugi Trubarjev zbornik*. – Ljubljana: Slovenska matica, 1952. – Str. 117-118.

Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 742-743. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

D

Bezljaj, France: Umrl je dr. Fran Ramovš. – *Ljudska pravica* 13, 20. sep. 1952, št. 38, str. 11.

Portret. – Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-WHZQMOOE/?query=%27srel%3dLjudska+pravica%27&sortDir=ASC&sort=date&fyear=1952&pageSize=100>

Dolar, Jaro: Nekaj, kar bi rad povedal svojemu profesorju. – *Večer* 8, 23. sep. 1952, št. 220.

Dr. Fran Ramovš. – *Slovenski poročevalec* 13, 17. sep. 1952, št. 221, str. 2.

Portret. – V isti številki so na zadnji strani objavljene tudi osmrtnice rektorja univerze, Društva visokošolskih profesorjev in znanstvenih delavcev, SAZU-ja in Sveta vlade LRS za prosveto in kulturo, v naslednji številki (18. sep. 1952, str. 7) pa še osmrtnici Slavističnega društva in Republiškega odbora za proslavo 400-letnice slovenske knjige. Med novicami o umrlih je tudi vest o smrti Frana Ramovša. – Vsebuje tudi sporočilo Predsedstva vlade LRS o smrti dr. Frana Ramovša. – Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-Y6N07M9T/?query=%27srel%3dSlovenski+poro%e4%8devalec%27&sortDir=ASC&sort=date&fyear=1952&pageSize=100&page=3> in http://www.dlib.si/listalnik/URN_NBN_SI_doc-QPWF9GDR/6/index.html

Dr. Fran Ro[!]movš umrl. – *Slovenski Jadran* 1, 19. sep. 1952, št. 38, str. 8.

Dostopno na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-1DSJNLKX>

Dr. France Ramovš. – *Soča* 6, 11. okt. 1952, št. 270, str. 3.

Fran Ramovš. – *Slovo* 1, 1952, str. 45-46.

Dostopno tudi na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/20948>

Gspan, Alfonz: Ob smrti profesorja Ramovša. – *Novi svet* 7, 1952, št. 10, str. 866-871.

Kolarič, Rudolf: Fran Ramovš. – *Naši razgledi* 1, 20. sep. 1952, št. 15, str. 1.

Portret. – Podpis R. K.

Korošec, Josip: In memoriam Fran Ramovš. – *Arheološki vestnik* 3, 1952, št. 2, str. 335.

Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-SNGS3RJT>

Ob smrti prof. dr. Frana Ramovša. – *Ljubljanski dnevnik* 2, 20. sep. 1952, št. 223, str. 4.

Pogreb Fr. Ramovša. – *Primorski dnevnik* 8, 19. sep. 1952, št. 227, str. 1.

Govorili so: dr. B. Lavrič, Boris Zihlerl, G. Todorovič in dr. Andrija Štampar. – Dostopno na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-4DQNFVUL>

Prezelj, Joško: Spominu dr. Franu Ramovšu. – *Prosvetni delavec* 3, 15. okt. 1952, št. 15, str. 3.

Podpis J. P. – Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-UOKK6TVX>

Profesorju Ramovšu v spomin. – *Ljubljanski dnevnik* 2, 19. sep. 1952, št. 222, str. 2.

Ravbar, Miroslav: Fran Ramovš. – *Razgledi* (Trst) 7, 1952, št. 10, str. 469-470.
Podpis M. R.

Spominu profesorja Ramovša. – *Tovariš* 8, 3. okt. 1952, št. 40, str. 808.

Fotografije posmrtnne maske, delovne mize, pogreba ... – Dostopno tudi na: http://www.dlib.si/listalnik/URN_NBN_SI_doc-SSW3H4EP/index.html

Tomšič, France: Veliki slavist Fran Ramovš. – *Tovariš* 8, 26. sep. 1952, št. 39, str. 757.

Podpis Fr. Tomšič. – Portret. – Dostopno tudi na: http://www.dlib.si/listalnik/URN_NBN_SI_doc-DHCYVLTZ/index.html

Umril je dr. Fran Ramovš, predsednik Slovenske akademije znanosti. – *Primorski dnevnik* 8, 17. sep. 1952, št. 225, str. 1.

Portret. – Dostopno na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-QNL0WIGQ>

[Vaillant, André]: Le présent tome – *Revue des études slaves* 29, 1952, no. 1/4, str. 296.

Ob smrti dr. F. Ramovša. – Z geslom dostopno tudi na: <https://www.jstor.org/stable/43269176>

Zihlerl, Boris: Ob Ramovševem grobu. – *Novi svet* 7, 1952, št. 10, str. 865-866.

Zadnja pot prof. dr. Frana Ramovša. – *Ljubljanski dnevnik* 2, 19. sep. 1952, št. 222, str. 1.

Ilustr.

1953

A

Iz slovenske toponomastike. – *Zgodovinski časopis* 6, 1952-1953, št. 6/7, str. 154-158.

Dostopno tudi na: <https://zgodovinskicasopis.si/zc/article/view/1986/2289>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 737-741. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

D

[Matl, Josef]: Fran Ramovš (1890-1952). – *Südost-Forschungen (München)* XII, 1953, str. 295-298.

Avtor naveden na koncu besedila. – Bibliografija pomembnejših del Frana Ramovša na str. 298.

J. T.: Fran Ramovš. – *Jadranski koledar* 1953, str. 55-56.

Izšlo pod skupnim naslovom Naši veliki pokojniki.

Logar, Tine: Fran Ramovš 1890-1952 / [translated by R. G. A. De Bray]. – *The Slavonic and East European Review* 31, jun.1953, no. 77, str. 540-542.

Z geslom dostopno tudi na: Fran Ramovš 1890-1952 on JSTOR

Vaillant, André: Fran Ramovš est né – *Revue des études slaves* 30, 1953, no. 1/4, str. 318-320.

Nekrolog. – Z geslom dostopno tudi na: <https://www.jstor.org/stable/43295144>

1954

A

O splošnih slovenskih pojavih pri protezi in hiatu. – *Slavistična revija* 5/7, 1954, str. 3-8.

Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-FKQDRR1B/aebb3ce7-2f3c-461d-bc05-465215dceb66/PDF>. – Izšlo tudi v: Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 724-729. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prof. Ramovš o sebi od doktorata do docenture v Gradcu / [uvod] Rajko Nah-tigal. – *Slavistična revija* 5/7, 1954, str. 9-40.

Vsebuje pisma Frana Ramovša Rajku Nahtigalu od 1915 do 1918. – Nadaljevanje pod naslovom Pisma prof. Ramovša od docenture do profesure je objavljeno v *Slavistični reviji* 8, 1955, št. 1/2, str. 90-104. – Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-FKQDRR1B/aebb3ce7-2f3c-461d-bc05-465215dceb66/PDF>

B

Kos, M[ilko]., Fr[an]. Ramovš, B[ožidar]. Lavrič: Matiji Murku ob devetdesetletnici. – *Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti* 5 (1952-1953), 1954, str. 168-170.

Izšlo v okviru prispevka Ivana Grafenauerja z naslovom Matija Murko.

D

Belić, Aleksandar: Fran Ramovš: 14. 09. 1890-16. 09. 1952. – *Južnoslovenski filolog* 20, 1953-54, br. 1/4, str. 577-578.

Cir. – Podpis A. B.

Belić, Aleksandar: Poslanica predsedniku Slovenske akademije znanosti in umetnosti Dr.-ju Franu Ramovšu ob šestdesetletnici 14. septembra 1950. – *Južnoslovenski filolog* 20, 1953-54, br. 1/4, str. 447-448.

Cir. – Podpis A. B.

Geržinič, Lojze: Fran Ramovš (+1953). – *Koledar-Zbornik Svobodne Slovenije (Buenos Aires)* 1954, str. 88-91.

Portret. – Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-22126PSO/7ff0a705-3241-4e16-ae4a-6d6aebad41bc/PDF>

Kos, Milko: Fran Ramovš : in memoriam. – *Zgodovinski časopis* 8, 1954, št. 1/4 str. 177-178.

Dostopno tudi na: <https://zgodovinskicasopis.si/zc/issue/view/248/205>

Logar, Tine: Fran Ramovš. – *Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti* 5 (1952-1953), 1954, str. 148-160.

Portret. – Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/results/?query=%27srel%3dLetopis+Slovenske+akademije+znanosti+in+umetnosti%27&pageSize=25&sortDir=ASC&sort=date&fyear=1953&sortDir=ASC>

Slodnjak, Anton: A la mémoire de Fran Ramovš. – *Annales de L'Institut français de Zagreb* 1953, 1954, no. 2/3, str. 37-40.

Slodnjak, Anton: In memoriam. Govor ob krsti Frana Ramovša na ljubljanskih Žalah dne 18. septembra 1952. – *Slavistična revija* 5/7, 1954, str. 1-2.

Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-FKQDRR1B/aebb3ce7-2f3c-461d-bc05-465215dceb66/PDF>

1955

A

Pisma prof. Ramovša od docenture do profesure / [uvodne besede] Rajko Nahtigal. – *Slavistična revija* 8, št. 1/2 (1955), str. 90-104.

Vsebuje pisma Frana Ramovša Rajku Nahtigalu v letu 1918. – Prvi del pod naslovom Prof. Ramovš o sebi od doktorata do docenture v Gradcu je bil objavljen v *Slavistični reviji* 5/7, 1954, str. 9-40. – Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-J0EQXXSA/60d29a88-a3fb-42ca-99d4-bc28a37321af/PDF>

Pisma prof. Ramovša od docenture do profesure / [uredil] Rajko Nahtigal. – *Slavistična revija* 8, št. 3/4 (1955), str. 232-246.

Vsebuje pisma Frana Ramovša Rajku Nahtigalu v letih 1918-1919. – Prvi del pod naslovom Prof. Ramovš o sebi od doktorata do docenture v Gradcu je bil objavljen v *Slavistični reviji* 5/7, 1954, str. 9-40, drugi del v *Slavistični reviji* 8, 1955, št. 1/2, str. 90-104. – Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-XAYIXVSI/c82b18de-8ae7-4b61-b5df-d10e77e191a0/PDF>

D

Logar, Tine: Dialektološke študije. VII. Pripombe k obsegu in karakteristiki kraščine in notranjščine v Ramovševih Dialektih. – *Slavistična revija* 8, 1955, št. 1/2, str. 50-55.

Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-J0EQXXSA>

Logar, Tine: Dr. Fran Ramovš (14 Sept. 1890 – 16 Sept. 1952). – *Orbis (Louvain)* 4, 1955, no. 1, str. 282-283.

1957

A

Karta slovenskih narečij v priročni izdaji. – Ponatis izd. iz leta 1935. – V Ljubljani: Cankarjeva založba, 1957. – 19 str., 1 zvd.

D

Rupel, Mirko: Pričujoča izdaja je posvečena spominu Frana Ramovša ob petletnici njegove prezgodnje smrti. – V: *Fran Ramovš: Karta slovenskih narečij v priročni izdaji*. – Ponatis izd. iz leta 1935. – V Ljubljani: Cankarjeva založba, 1957. – Str. 19-[20].

1960

D

Kolarič, Rudolf: Ramovš Fran, jezikoslovec. – V: *Slovenski biografski leksikon*. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1960. – Knj. 3, zv. 9, str. 22-24.

Podpis avtorja Klč. – Objavljeno tudi v: *Slovenska biografija*. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013. <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi484440/#slovenski-biografski-leksikon> (18. julij 2022)

1961

D

Logar, Tine: Dr. Fran Ramovš in njegovo delo. – *Jezik in slovstvo* 7, 1961, št. 3, str. 65-69.

Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-5O1V23SR/599a7906-24df-4aa7-9c70-c04cfcebdedf/PDF>

1968

D

Ramovš, Fran: V: *Enciklopedija Jugoslavije*. – Zagreb: Leksikografski zavod FNRJ, 1968. – Knj. 7, str. 39-40.

Portret.

1971

A

Delo revizije za Dalmatinovo biblijo. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Prva knjiga*. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1971. – Str. 140-179. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/I. Inštitut za slovenski jezik. = Institutum linguae Slovenicae ; 11/I).

Ilustr. – Prvič izšlo v: Časopis za slovenski jezik, književost in zgodovino 1, 1918, sn. 3/4, str. 113-147.

Iz slovenske dialektologije / [prevedel F. Tomšič]. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Prva knjiga*. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1971. – Str. 261-266. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/I. Inštitut za slovenski jezik. = Institutum linguae Slovenicae ; 11/I). Prevajalec naveden v vseb. kazalu. – Nemško besedilo prvič izšlo v: Archiv für slavische Philologie 35, 1914, str. 329-337.

Jezikovni drobcji iz slovenščine / [prevedel F. Tomšič]. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Prva knjiga*. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1971. – Str. 267-277. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/I. Inštitut za slovenski jezik. = Institutum linguae Slovenicae ; 11/I). Prevajalec naveden v vseb. kazalu. – Prvič izšlo v: Archiv für slavische Philologie 36, 1916, str. 445-460.

Slovarski doneski iz Trubarjevih del. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Prva knjiga*. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1971. – Str. 9-16. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/I. Inštitut za slovenski jezik. = Institutum linguae Slovenicae ; 11/I).

Podpis Ramovš Francé. – Prvič izšlo v: Časopis za zgodovino in narodopisje X, 1913, str. 144-151.

Slovenische Studien. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Prva knjiga*. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1971. – Str. 46-97, 98-139. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/I. Inštitut za slovenski jezik. = Institutum linguae Slovenicae ; 11/I).

Podpis Franz Ramovš. – Vsebuje: Einleitung in nadaljevanje Die moderne Vokalreduktion. – Prvič objavljeno v: Archiv für slavische Philologie 37, 1918-1920, str. 123-174, 289-330.

Slovenske študije / [prevedel A[n]ton]. Bajec]. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Prva knjiga.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1971. – Str. 278-345. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/I. Inštitut za slovenski jezik. = Institutum linguae Slovenicae ; 11/I).

Prevajalec besedila, ki je prvič izšlo v reviji *Archiv für slavische Philologie* 37, 1918-20, je naveden v vseb. kazalu.

Sprachliche Miscellen aus dem Slowenischen. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Prva knjiga.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1971. – Str. 30-45. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/I. Inštitut za slovenski jezik. = Institutum linguae Slovenicae ; 11/I).

Prvič izšlo v: *Archiv für slavische Philologie* 36, 1916, str. 445-460.

Slovenska grafika. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Prva knjiga.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1971. – Str. 251-257. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/I. Inštitut za slovenski jezik. = Institutum linguae Slovenicae ; 11/I).

Razprava iz rokopisne zapuščine avtorja v prvih letih njegovega znanstvenega delovanja.

Zbrano delo. Prva knjiga / uredila Tine Logar in Jakob Rigler. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1971. – 371 str. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae ; 23/I. Inštitut za slovenski jezik. = Institutum linguae Slovenicae ; 11/I).

Vsebuje objavljene in neobjavljene razprave in članke, poročila in kritike ter prevode v neslovenskih jezikih objavljenih razprav. – Opombe k spisom: str. 350-354.

Zgodovina slovenske slovnice. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Prva knjiga.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1971. – Str. 213-250. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/I. Inštitut za slovenski jezik. = Institutum linguae Slovenicae ; 11/I).

Avtor pripisan na ov. v: *Zgodovina slov. slovnice* / [Ramovš]. – [S. l. : s. n., po 1920], 31 str. – Razprava iz rokopisne zapuščine avtorja v prvih letih njegovega znanstvenega delovanja.

Zur slowenischen Dialektforschung. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Prva knjiga.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1971. – Str. 21-29. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti = Opera / Academia

scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/I. Inštitut za slovenski jezik. = Institutum linguae Slovenicae ; 11/I).

Prvič izšlo v: Archiv für slavische Philologie 35, 1914, str. 329-337.

B

Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino. 1. in 2. snopič I. letnika. Urejajo prof. A. Kaspert, dr. Kidrič, vseuč. prof. dr. R. Nachtigall. 1918. Natisnila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg v Ljubljani. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Prva knjiga.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1971. – Str. 207-209. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/I. Inštitut za slovenski jezik. = Institutum linguae Slovenicae ; 11/I).

Podpis Dr. Ramovš. – Prvič izšlo v: Ljubljanski zvon 38, 1918, št. 5, str. 368-370.

Neuroi. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Prva knjiga.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanost in umetnosti, 1971. – Str. 17-20. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/I. Inštitut za slovenski jezik. = Institutum linguae Slovenicae ; 11/I).

Podpis Ramovš Francé. – Prvič izšlo v: Časopis pro moderní filologii a literaturu 4, 1914-1915, str. 212-215.

Donesek k boju I ali u. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Prva knjiga.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanost in umetnosti, 1971. – Str. 192-195. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/I. Inštitut za slovenski jezik. = Institutum linguae Slovenicae ; 11/I).

Prvič izšlo v: Slovan 12, 1914, str. 126-128.

Dr. Anton Breznik: Izreka v poeziji. VII. izvestje knezoškofijske privatne gimnazije v zavodu sv. Stanislava v Št. Vidu nad Ljubljano o šolskem letu 1911/12, str. 3-26. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Prva knjiga.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanost in umetnosti, 1971. – Str. 183-185. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/I. Inštitut za slovenski jezik. = Institutum linguae Slovenicae ; 11/I).

Prvič izšlo v: Nastavni vjesnik 21, 1913, str. 227-229.

Dr. Anton Breznik, Začetna poglavja iz slovenske srednješolske slovnice. IX. izvestje knezoškofijske gimnazije v Št. Vidu nad Ljubljano. 1914, str. 3-32. – V:

Fran Ramovš: Zbrano delo. Prva knjiga. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1971. – Str. 196-198. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/I. Inštitut za slovenski jezik. = Institutum linguae Slovenicae ; 11/I).

Prvič izšlo v: Slovan 13, 1915, str. 94-95.

Dr. Fr. Ilešič: Izgovor slovenskega knjižnega jezika (Letopis Matice Slovenske za l. 1912, str. 50-67). – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Prva knjiga.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1971. – Str. 186-191. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/I. Inštitut za slovenski jezik. = Institutum linguae Slovenicae ; 11/I).

Prvič izšlo v: Naučni vjesnik 21, 1913, str. 766-771.

Dr. R. Nachtigall, Die Frage einer einheitlichen albanischen Schriftsprache. Gedruckt als Manuskript bei »Leykam«. Graz 1917. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Prva knjiga.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1971. – Str. 204-206. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/I. Inštitut za slovenski jezik. = Institutum linguae Slovenicae ; 11/I).

Podpis Ramovš. – Prvič izšlo v: Ljubljanski zvon 38, 1918, str. 77-79.

P. Stanislav Škrabec, Jezikoslovni spisi, I. zvezek, 1. snopič; izdala in založila »Leonova družba« v Ljubljani; Ljubljana 1916. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Prva knjiga.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1971. – Str. 202-204. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/I. Inštitut za slovenski jezik. = Institutum linguae Slovenicae ; 11/I).

Podpis Ramovš. – Prvič izšlo v: Ljubljanski zvon 37, 1917, str. 501-503.

R. Merkh, Deutsche Ortsnamen in Friaul, Wien 1916. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Prva knjiga.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1971. – Str. 199-201. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/I. Inštitut za slovenski jezik. = Institutum linguae Slovenicae ; 11/I).

Podpis Dr. Ramovš. – Prvič izšlo tudi v: Ljubljanski zvon 37, 1917, str. 668-670.

D

Jakopin, Franc: Ali nista bila toliko zaslužna? – *Jezik in slovstvo* 16, 1970/71, št. 5, str. 260-161.

Odgovor na vprašanje J. M. iz Zagorja ob Savi o poimenovanju ulic po Rajku Nahtigalu in Franu Ramovšu. – Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-IL1OXO2G/554b2234-ccc5-4049-a842-08f9415a22b5/PDF>

1972

D

Jakopin, Franc: Ramovševo Zbrano delo I. – *Slavistična revija* 20, 1972, št. 3, str. 349-353.

Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-7POEVCVM/94a4dccb-7b7a-45ca-8346-a18136210be1/PDF>

Rigler, Jakob: Zbrano delo Frana Ramovša. – *Slavistična revija* 20, 1972, št. 3, str. 371-376; št. 4, str. 439-456.

Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-7POEVCVM/94a4dccb-7b7a-45ca-8346-a18136210be1/PDF> in <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-3F54UOXB/a9c6a626-b54d-4b64-9da8-206f21d26ed3/PDF>

1973

D

Bernštejn, Samuil Borisovič: Fran Ramovš : Zbrano delo, Prva knjiga, Ljubljana, 1971 = Fran Ramovš : Sobranie sočinjenij, Kniga pervaja : Ljubljana, 1971. – *Sovetskoe slavjanovedenie* 1973, no. 1, str. 88-89.

Cir.

1975

B

Od kod rodbinsko ime slovenskih Kraigherjev? – *Jezik in slovstvo* 31, 1975/76, št. 1, str. 17-19.

Ponatis iz Ljubljanskega zvona 39, 1919, št. 3, str. 190-191. – Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-GUFSJK1P>

D

Ramovš, Fran. – V: *Encyklopedia powszechna PWN*. – Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1975. – [T.] 3, str. 780.

1976

D

Ramovš, Fran. – V: *Mala splošna enciklopedija*. – Ljubljana: Državna založba Slovenije; Beograd: Prosveta, 1976. – 3. knj., str. 200.

1979

C

Deklica veka / [zapisala Josip Šašel in Fran Ramovš]. – V: *Babica pripoveduje / izbrala in uredila Kristina Brenkova*. – Ljubljana: Mladinska knjiga, 1979. – Str. 71-72. – (Zbirka Deteljica).

Izšlo tudi v ponatisih (1980, 1982, 1984, 1992, 1999, 2001, 2003, 2005, 2006, 2014 in 2021).

1985

D

Koblar-Horetzky, Ana: **Korespondenca Frana Ramovša**. – Ljubljana: Biblioteka SAZU, 1985. – 2 zv. – (Objave / Biblioteka Slovenske akademije znanosti in umetnosti ; 7, 8).

Rigler, Jakob: Ramovševa Morfologija slovenskega knjižnega jezika. – *Slavistična revija* 33, 1985, št. 3, str. 335-350.

Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-H71IJPWQ>

1986

B

Uvodna objašnjenja u izdanju »Index patromonique« / Petar Skok, Mirko Dea-nović, Fran Ramovš. – V: *Prezimana i naselja u Istri : narodnosna statistika*

u godini oslobođenja. Knj. 3, Abecedna kazala / prema Cadastre national de l'Istrie i drugim izvorima priredili Josip Bratulić i Petar Šimunović ; [sastavila Kate Zorzut]. – Pula; Rijeka: Čakovski sabor [etc.], 1986. – Str. XII-XV. – (Istra kroz stoljeća; kolo 7, knj. 37).

1987

D

Logar, Tine: Prispevek povojne slovenske dialektologije k rekonstrukciji razvoja slovenskega jezika. – V: *Dona slavica Aenipontana* : in honorem Herbert Scheslniker. – München: Dr. Rudolf Trofenik, 1987. – Str. 79-83.

1988

D

Rotar, Janez: Pismo Frana Ramovša o jeziku in narodu. – *Naši razgledi* 37, 13. maj 1988, št. 9, str. 286.

Vsebuje Ramovševo pismo Želmíri Gašparíkovi.

1989

D

Rotar, Janez: Pisma profesorja Frana Ramovša dr. Želmíri Gašparíkovi. – *Razprave / Slovenska akademija znanosti in umetnosti*, [Razred 2], Razred za filološke in literarne vede = Dissertationes. Classis 2, Philologia et litterae 12, 1989, str. 129-172.

Rotar, Janez: Pripovedi orumenelih listov: iz 33-letnega dopisovanja med Franom Ramovšem in Aleksandrom Belićem. – *Naši razgledi* 38, 23. jun. 1989, št. 12, str. 371-372.

Stefanija, Dragi: Makedonski jezik leta 1923 : pismo makedonskega profesorja Đorđa Kiselinovića (G'org'ia Kiselinova) profesorju Franu Ramovšu. – *Naši razgledi* 38, 10. mar. 1989, št. 5, str. 145.

1990

A

Korespondenca med Franom Ramovšem in Aleksandrom Belićem / [uredil, uvodno študijo in opombe napisal] Janez Rotar. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1990. – 167 str., [5] str. pril. – (Korespondence pomembnih Slovencev / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Epistulae Slovenorum illustrium / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae ; 10).

Faksimili.

D

Bibliografija Fr. Ramovša (Ponatis iz SR II 1950) z dodatkom objavljenih njegovih razprav od 1951 do 1971. – *Razprave* / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, [Razred 2], Razred za filološke in literarne vede = Dissertationes. Classis 2, Philologia et litterae 13, 1990, str. 283-291.

Dopolnjena bibliografija Zvonka A. Bizjaka (1950), z dodatkom za leta od 1951 do 1971.

Čater, Tadej: Stoletnica rojstva Frana Ramovša : jubilejna slovesnost na SAZU. – *Neodvisni dnevnik* 38, 15. sep. 1990, št. 252, str. 10.

Dekleva, Milan, Tadej Čater: O samobitnosti in odprtosti v svet : pričel se je tradicionalni mednarodni posvet slovenistov. – *Neodvisni dnevnik* 38, 28. jun. 1990, št. 174, str. 9.

O simpoziju Obdobje znanosti o jeziku, književnosti in kulturi v počastitev stoletnice rojstva Frana Ramovša.

Grdina, Igor: »Vaš vdani in hvaležni Ramovš ... Vaš odani A. Belić«. – *Jezik in slovtvo* 36, 1990/91, št. 3, str. 83-85.

Lat. in cir. – Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-G30K5NPN/?query=%27srel%3dJezik+in+slovtvo%27&pageSize=25&fyear=1990>

Jakopin, Franc: Fran Ramovš kot imenoslovec. – *Razprave* / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, [Razred 2], Razred za filološke in literarne vede = Dissertationes. Classis 2, Philologia et litterae 13, 1990, str. 13-20.

Lisac, Josip: Fran Ramovš i Nikola Majnarić : uz stogodišnjicu rođenja Frana Ramovša (1890-1952). – *Zadarska revija* 39, 1990, št. 5/6, str. 621-628.

Logar, Tine: Fran Ramovš – zgodovinar in dialektolog slovenskega jezika. – *Razprave / Slovenska akademija znanosti in umetnosti*, [Razred 2], Razred za filološke in literarne vede = Dissertationes. Classis 2, Philologia et litterae 13, 1990, str. 5-12.

Mevlja, Dušan: Fran Ramovš : soustanovitelj Slovenske akademije znanosti in umetnosti. – *Večer* 46, 14. sep. 1990, št. 215, str. 15

Novak, France: Fran Ramovš. – *Mohorjev koledar* 1990, str. 127-128.

Razprave 13 / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, [Razred 2], Razred za filološke in literarne vede = Dissertationes. Classis 2, Philologia et litterae, 1990, 291 str.

Portret. – Razprave so posvečene stoletnici rojstva akademika prof. dr. Frana Ramovša (14. IX. 1890-16. IX. 1952).

Röhling, Horst: Briefe Karl H. Meyers an Fran Ramovš. – V: *Gedenkschrift für Reinhold Olesch*. – Köln ; Wien: Böhlau Verlag, 1990. – Str. 422-434. – (Mitteldeutsche Forschungen; 100).

Röhling, Horst: Zur Korrespondenz Max Vasmer's mit Fran Ramovš. – V: »*Tgoli chole Mêstró*« : Gedenkschrift für Reinhold Olesch. – Köln ; Wien: Böhlau Verlag, 1990. – Str. 427-447. – (Slavistische Forschungen; 60).

Toporišič, Jože: Fran Ramovš kot dialektolog : mednarodni slavistični simpozij v Ljubljani. – *Delo* 32, 28. jun. 1990, št. 149, str. 17-18.

1991

D

Jakopin, Franc: Delo Frana Ramovša za Slovensko akademijo znanosti in umetnosti : referat na slavnostni skupščini SAZU ob stoletnici rojstva, 14. septembra 1990. – *Jezikoslovni zapiski* 1, 1991, str. 19-24.

Dostopno tudi na: <https://ojs.zrc-sazu.si/jz/article/view/2772/2540>

Jakopin, France: Iz spominov na Rajka Nahtigala in Frana Ramovša. – *Jezikoslovni zapiski* 1, 1991, str. 91-18.

Dostopno tudi na: <https://ojs.zrc-sazu.si/jz/article/view/2771/2539>

Logar, Tine: Pomen Frana Ramovša za slovenistiko. – V: *Sedemdeset let slovenske slovenistike*. – Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport, 1991. – Str. 13-17.

Logar, Tine: Razvoj slovenske dialektologije kot lingvistične geografije po Franu Ramovšu. – V: *Sedemdeset let slovenske slovenistike*. – Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport, 1991. – Str. 75-78.

Petaros, Robert: Slovensko narečjeslovje : ob stoletnici Frana Ramovša. – *Koledar Goriške Mohorjeve družbe* za leto 1991, str. 105-109.

Portret. – Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-VH0SXWQ5/6c7dd421-f0d3-425d-b3ce-7b8a0809e746/PDF>

Rotar, Janez: Iz korespondence Frana Ramovša z Vatroslavom Jagićem in Aleksandrom Belićem. – *Komparativno proučavanje jugoslavenskih književnosti* 4, 1991, str. 215-232.

Sedemdeset let slovenske slovenistike : zbornik Slavističnega društva Slovenije / Zborovanje slavistov ob stoletnici rojstva Frana Ramovša, Ljubljana 1990 ; [uredili Martina Orožen, Irena Orel-Pogačnik]. – 1. natis. – Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport, 1991. – 282 str.

Toporišič, Jože: Breznik-Ramovšev Slovenski pravopis. – *Slavistična revija* 39, 1991, št. 1, str. 115-126.

Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-AYQ7VYWQ/?euapi=1&query=%27keywords%3dslavisti%2c4%8dna+revija%27&sortDir=ASC&sort=date&pageSize=25&year=1991> Objavljeno tudi v: *Sedemdeset let slovenske slovenistike* 1991, str. 34-47.

Zakrajšek, Katjuša: Janez Rotar, Korespondenca med Franom Ramovšem in Aleksandrom Belićem, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede, Ljubljana 1990, 167 str. – *Književnost i jezik* 38, 1991, br. 1, str. 96-99.

1992

D

Cvetko-Orešnik, Varja: H kritikam Ramovševe interpretacije Brižinskih spomenikov: ot zlodeine oblazti : od szlauui bosige. – *Slavistična revija* 40, 1992, št. 3, str. 269-289.

Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-9G2UDYYF>

Novak, Vilko: Janez Rotar: Pisma profesorja Frana Ramovša dr. Želmíri Gašparíkoví : Razprave XII. razreda za filološke in literarne vede SAZU. Ljubljana 1989, str. 129-172. – *Jezik in slovstvo* 37, 1991/92, št. 8, str. 245-246.

Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-NQB7MLFN>

Novak, Vilko: Spomini na naše prve slaviste: Fran Ramovš. – *Jezik in slovstvo* 37, 1991/92, št. 7, str. 206-208.

Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-ZY4XQK10>

Perović, Latinka: Neko dopisovanje kot pomemben zgodovinski vir o odnosih med Srbi in Slovenci. – *Teorija in praksa* 29, 1992, št. 7/8, str. 662-669.

O dopisovanju med Aleksandrom Belićem in Franom Ramovšem v letih od 1919 do 1952. – Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-MSBJEXWJ>

1993

D

Röhling, Horst: Bibliothekarische Aspekte im Gelehrtenbrief H. F. Schmid und F. Ramovš. – *Mitteilungsblatt. Neue Folge* 43, 1993, Nr. 3, str. 260-265.

1994

D

Grdina, Igor: Podoba tako imenovanega Ramovševega zbornika. – *Delo* 36, 17. nov. 1994, št. 266, str. 15.

Književni listi.

Gvozdanović, Jadranka: Ramovš in jezikoslovne vede dvajsetega stoletja. – *Slavistična revija* 42, 1994, št. 2/3, str. 139-146. – (Obdobja; 12).

Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-IW5NT5NA>

Jakopin, Franc: K zgodovini Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša. – *Jezikoslovni zapiski* 2, 1994, str. 9-25.

Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-2RSISA02>

Kunzmann-Müller, Barbara: Fran Ramovš' Morfologija slovenskega jezika – Anmerkungen zu einer Spezies. – *Slavistična revija* 42, 1994, št. 2/3, str. 185-189. – (Obdobja; 12).

Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-HOMBKVKJ>

Lenček, Rado L.: Po stopinjah fonološke problematike slovenskega jezika v jezikoslovju Ramovševega časa. – *Slavistična revija* 42, 1994, št. 2/3, str. 199-213. – (Obdobja; 12).

Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-PXEAQOKV>

Matešić, Josip: Doprinos F. Ramovša opisu akcenatskog sistema slovenskog jezika / Josip Matešić. – *Slavistična revija* 42, 1994, št. 2/3, str. 195-198. – (Obdobja; 12).

Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-XR2X8GYN>

Orel-Pogačnik, Irena, Irena Novak-Popov: Dvojna številka kot Ramovšev zbornik – z 32 razpravami : Slavistična revija – *Delo* 36, 10. nov. 1994, št. 260, str. 7. Književni listi.

Orel-Pogačnik, Irena, Irena Novak-Popov: Podoba tako imenovanega Ramovševega zbornika. – *Delo* 36, 1. dec. 1994, št. 278, str. 14.

Književni listi. – Polemika ob Ramovševem zborniku.

Orožen, Martina: Le consonantisme de Ramovš dans l'optique structuraliste de Tesnière. – *Linguistica* 34, 1994, št. 1, str. 165-179.

Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-JK9HCUYC>

Orožen, Martina: Ramovševa oblikoslovno razvojna zasnova Morfologije slovenskega jezika. – *Slavistična revija* 42, 1994, št. 2/3, str. 313-329. – (Obdobja; 12).

Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-XHBSFC7O>

Petráčeková, Věra: Glosa k vztahům slovinských a českých jazykovědců po první světové válce : na příkladu Frana Ramovše a Boh. Havránka. – *Slavistična revija* 42, 1994, št. 2/3, str. 257-259. – (Obdobja; 12).

Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-49W9LIYO>

Pohl, Heinz-Dieter: Fran Ramovš in koroška toponomija. – *Slavistična revija* 42, 1994, št. 2/3, str. 171-175. – (Obdobja; 12).

Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-YPKZFFZJ>

Raecke, Jochen: Zum Wesen und zur Bedeutung morphologischer Klassifikation. – *Slavistična revija* 42, 1994, št. 273, str. 177-183. – (Obdobja; 12).

Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-O2BECJVL>

Ramovšev zbornik / [uredniški odbor France Bernik ... et al.]. – Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije, 1994. – Str. [131]-435, [1] f. pril. z Ramovševo sl. – (Obdobja; 12) (*Slavistična revija*; 42, št. 2/3).

Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-KTUK4ZZZ>

Toporišič, Jože: Fran Ramovš kot narečjeslovec. – *Slavistična revija* 42, 1994, št. 2/3, str. 159-170. – (Obdobja; 12).

Dostopno tudi na <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-NJKG4PYV>

Vidovič-Muha, Ada: O izvoru in delovanju jezika ali teorija sintagme v delih R. F. Mikuša : s predstavitvijo trikotnika Ramovš - Mikuš - Belić. – *Slavistična revija* 42, 1994, št. 2/3, str. 229-248. – (Obdobja; 12).

Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-E1GVOMZK>

1995

A

Kratka zgodovina slovenskega jezika. I. – Ponatis izvirne izd. – Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 1995. – VIII, VII, 246 str.

Ilustr.

1996

D

Cvetko-Orešnik, Varja: K Isačenkovemu poskusu zavrnitve Ramovševih argumentov za slovenskost Brižinskih spomenikov. – V: *Zbornik Brižinski spomeniki*. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti : Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede; Trst: Mladika, 1996. – Str. 193-202. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae ; 45).

Dolar, Darko: Ramovš, Fran. – V: *Slovenska književnost*. – Ljubljana: Cankarjeva založba, 1996. – Str. 382-383.

Logar, Tine: Pomen dr. Frana Ramovša za slovensko dialektologijo. – V: *1. Mednarodni dialektološki simpozij, Pedagoška fakulteta, 9. in 10. februarja 1996*. – Maribor: [s. n.], 1996. – [1] str.

Prispevek v zborniku povzetkov simpozija.

Logar, Tine: Pomen dr. Frana Ramovša za slovensko dialektologijo. – V: *Tine Logar: Dialektološke in jezikovnozgodovinske razprave*. – Ljubljana:

Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, 1996. – Str. [370]-373.

Logar, Tine: Prispevek povojne slovenske dialektologije k rekonstrukciji razvoja slovenskega jezika. – V: *Tine Logar: Dialektološke in jezikovnozgodovinske razprave*. – Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, 1996. – Str. [374]-377.

Logar, Tine: Ramovš, Fran. – V: *Enciklopedija Slovenije*. – Ljubljana: Mladinska knjiga, 1996. – [Zv.] 10, str. 77-78.

Podpis T. Lo. – Portret.

1997

A

Deklinacija slovenskega imena očà-óče < отъць. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki*. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 305-313. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: *Razprave Znanstvenega društva za humanistične vede* 1, 1923, str. 392-400.

Donesek k slovenskimn starožitnostim. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki*. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 83-94. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo tudi v: *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* 2, 1920, str. 98-109.

Drobnosti iz slovenske gramatike. 1. Opazke k y-ju. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki*. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 281-291. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: *Slavia (Praha)* 1, 1922-23, str. 27-37.

Eine slovenische Form des Instr. sing. fem. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki*. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 295-303. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in

umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Zeitschrift für slavische Philologie 1, 1924, str. 65-73.

Fonetična vrednost psl ê. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 139-150. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Razprave Akademije znanosti in umetnosti 2, 1944, str. 111-124.

Die Geschichte des vokalischen ł im Slovenischen. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 208-224. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Prace lingwistyczne ofiarowane Janowi Baudouinowi de Courtenay: dla uczczenia jego działalności naukowej 1868-1921. Kraków: Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1921. – Str. 44-60.

Une isoglosse čakavo-kajkavienne. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 72-82. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Revue des études slaves 3, 1923, fasc. 1/2, str. 48-58.

Iz pojavov soglasniške sklanje. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 315-321. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Slovenski jezik 4, 1941, str. 26-31.

Iz slovenske toponomastike. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 737-741. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Zgodovinski časopis 6, 1952-53, št. 6/7, str. 154-158.

K naglaševanju slovenskih pridevnikov. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 502-508. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Slovenski jezik 3, 1940, str. 45-51.

K poznavanju praslovanske metatonije. (Slov. á, shrv. ä-á iz novo akutiranih ѣ-ѣ.) – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 458-484. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Slavia (Praha) 2, 1923-24, str. 205-231.

K razvoju vь, vь v slovenskem jeziku. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 176-183. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Zbornik lingvističkih i filoloških rasprava : A. Beliću o četrdesetogodišnjici njegova naučnog rada posvećuju njegovi prijatelji i učenici. – Beograd: Mlada Srbija, 1937. – Str. 339-346.

Karakteristika slovenskega narečja v Reziji. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 519-533. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino 7, 1928, str. 107-121.

Komisija za etimološki slovar slovenskega jezika. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 656-663. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Letopis Akademije znanosti in umetnosti 1, 1938-1942 [izšlo 1943], str. 352-359.

Končnici dat. in lok. pl. i-jevske sklanje v slovenščini. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 322-328. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in

umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Slavistična revija 2, 1949, št. 3/4, str. 177-183.

Kratka karakteristika slovenskega narečja na Dolenjskem. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 558-568. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Сbornикъ въ честъ на проф. L. Miletičъ за sedemdesetgodišninata отъ roždenieto mu (1863-1933). – Sofija: Makedonskija naučebnъ institutъ, 1933. – Str. 153-163.

The national frontier between Slovenia and Italy. Linguistic and social features. V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 102-118. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo kot: The national frontier between Slovenia and Italy. Linguistic and social features. – Ljubljana: [s. n.], 1945 (v Ljubljani: tiskali J. Blasnika nasledniki). – 18 str.

O pomembnosti nekaterih pojavov v slovenskih narečjih na Koroškem. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 536-543. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Koroški zbornik. – V Ljubljani: Državna založba Slovenije, 1946. – Str. 276-283.

O praslovanski metatoniji / Fran Ramovš. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 730-734. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Slavistična revija 4, 1951, št. 3/4, str. 157-161.

O premiku akcenta v tipih zvězdä, ženä in mäglä v slovenskem jeziku. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 485-498. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede

= Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Zvd. – Prvič izšlo v: Lud Słowiański: pismo poświęcone dialektologii i etnografji słowian (Kraków) 1, 1929-1930, str. A 48-61.

O prvotnih južsl. substitucijah za balk.-lat. k, g pred e, i. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 249-261. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Južnoslovenski filolog 6, 1926-27, str. 153-165.

O slovenskem novoakutiranem $\grave{o} > \acute{o}, \acute{q}, \grave{q}$. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 445-457. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Južnoslovenski filolog 2, 1921, str. 227-239.

O splošnih slovenskih pojavih pri protezi in hiatu. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 724-729. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Slavistična revija 5/7, 1954, str. 3-8.

Obči elementi iz razvoja slovenskega jezika. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 30-37. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: *Govori i predavanja = Discours et conférences / III.* slavistički kongres slavista (slovenskih filologa) = Congrès international des slavistes (philologues slaves), [Beograd], 18-25 IX 1939. – Beograd: [s. n.], 1939. – Str. 37-44. – (Izdanja Izvršnog odbora = Publications du Comité d'organisation; no 4). – Izšlo tudi v: III. slavistički kongres slavista (Beograd, 18-25. IX 1939). – Reprint-izdanje materijala neodržanog kongresa. – Beograd: Slavističko društvo Srbije, 2008. – Str. 611-618. – (Slavistička biblioteka. Posebna izdanja).

Opazke k nenaglašemu ê s posebnim ozirom na praslovansko *êstêja v slovenskih narečjih. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 165-171. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke

in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Zbornik filoloških i lingvističkih studija : A. Beliću povodom 25. godišnjice njegova naučnog rada posvećuju njegovi prijatelji i učenici. – Beograd: Akademska knjižara S. B. Cvijanovića, 1921. – Str. 17-23.

Osnovna črta v oblikovanju slovenskega vokalizma. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 322-328. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Slavistična revija 4, 1951, št. 1/2, str. 1-9.

Poznámka k slovenským a juhoslovanským jazykovým stykom. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 59-70. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Ríša Veřkomoravská: sborník vedeckých prác. – Praha: L. Mazáč, 1935. – Str. 441-452. – (Osvetová knižnica; sv. 3).

Praslovensko kaseęъ »Edling«. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 413-436. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Razprave Znanstvenega društva za humanistične vede 2, 1925, str. 303-326.

Razvoj psl. ê v slovenskih dolгих zlogih. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 151--164. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino 6, 1927, str. 8-21.

Razvoj skupin r + ə in ə + r v slovenskem jeziku. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 239-248. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Zvd. – Prvič izšlo v: Južnoslovenski filolog 2, 1921, str. 40-49.

Razvoj skupin вѣ, ѡѣ v slovenskem jeziku. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 184-195. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti 243, 1932, str. 1-12.

Relativna kronologija slovenskih akcentskih pojavov. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 509-516. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Slavistična revija 3, 1950, št. 1/2, str. 16-23.

Slovensko o iz ѣ, ѡ, posebno še dial. dones za дѣньсѣ. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 199-207. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Zvd. – Prvič izšlo v: Slavia (Praha) 9, 1930-31, str. 48-56.

Sorodstvo staroindijskega sámâ »Halbjahr«. (V pojasnitev briž.-slov. v uzma-zi.). – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 390-398. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Časopis za slovenski jezik, književnosti in zgodovino 2, 1920, [št. 1], str. 63-71.

Über die Stellung des Slovenischen im Kreise der slavischen Sprachen. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 38-58. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Mélanges de Philologie offerts à M. J. J. Mikkola. – [Helsinki : Suomalainen tiedeakatemia, 1932]. – Str. 218-238. – (Annales Academiae Scientiarum Fennicae; Ser. B, T. 27).

Výjimečné u místo pravidelného o za q v slovinštině. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 225-232. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in

umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Časopis pro moderní filologii a literaturu 8, 1921, str. 1-8.

Zanimiv koroško-slovenski rokopis. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 544-557. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino 2, 1920, str. 282-295.

Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki / uredil Jože Toporišič. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – 826 str. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Vsebuje Ramovševe objavljene in neobjavljene razprave in članke, poročila in kritike ter prevode v neslovanskih jeziki objavljenih razprav.

B

A. Musić, Moči i morati u slovenskom jeziku. Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, knjiga 227 (I. 1923), str. 1-58. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 342-349. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Slavia (Praha) 4, 1925-26, str. 142-149.

Alpendeutsche und Slovenen. Spomenica graškega akademskega senata in slovenstvo. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 99-101. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo kot: Die Südgrenze der deutschen Steiermark. Denkschrift des akademischen Senats der universität Graz. Mit 2 Kartenbeilagen. Graz 1919. 8°, 58 str. – Ljubljanski zvon 39, 1919, št. 6, str. 379-381. – Ramovševo besedilo je objavljeno na str. 380-382.

Anton Breznik. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str.

611-614. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Portret. – Prvič izšlo v: Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti 2, 1943-1947, [izšlo 1947], str. 61-64.

Cadastre National de l'Istrie d'après le Recensement du 1er Octobre 1945. Observations préliminaires / Petar Skok, Mirko Deanović, Fran Ramovš. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 119-122. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo kot: Observations préliminaires / Petar Skok, Mirko Deanović, Fran Ramovš. – V: Index patronymique. Supplément au Cadastre National de l'Istrie d'après le Recensement du 1er Octobre 1945. – Sušak: L'Institut Adriatique, 1946. – Str. 1-4.

Critères adoptés pour la différenciation des noms de famille en Istrie. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 123-128. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Cadastre national de l'Istrie d'après le Recensement du 1er Octobre 1945. – Sušak: L'Institut Adriatique, 1946. – Str. VII-XII.

Csl. destъ: slov. déstæn. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 402-404. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino 3, 1921-22, str. 43-45.

Csl. oslъnqti »esurire«, slov. sla »fames; cupido, libido« in snagolten »avidus«. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 440-441. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Slavistična revija 2, 1949, št. 3/4, str. 301-302.

Dudlêbi – Teindles. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 366-367. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino 6, 1927, str. 252-253.

Fr. Kidrič, Die protestantische Kirchenordnung der Slovenen im XVI. Jahrhundert. Eine literarisch-kulturhistorisch-philologische Untersuchung. Heidelberg 1919. Carl Winter's Universitätsbuchhandlung. 8°, XVIII + 158 str. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 635-638. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Ljubljanski zvon 39, 1919, št. 8, str. 500-503.

Generalni sekretar Fran Ramovš poda kratko poročilo o delovanju in načrtih Slovenske akademije znanosti in umetnosti v dobi njenega desetletnega obstoja. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 706-711. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti 3, 1948-1949, [izšlo 1950], str. 96-101.

Iz Trubarjevega leksikona. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 742-743. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Drugi Trubarjev zbornik. – Ljubljana: Slovenska matica, 1952. – Str. 117-118.

Izreka trdega »|«-a v slovenščini pri šolskem pouku (kot razglas pokrajinske uprave za Slovenijo št. 1208/1922). – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 279. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Slovenski učitelj 23, 1922, št. 8-12, str. 118.

Izvor slov. svetniških imen Ilj, Tilj, Tilen in Tilih za lat. Aegidius. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 365. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino 4, 1924, str. 120-121.

Izvor slovenske besede »kazen«. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 399-401. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Slovenski pravnik 34, 1920, št. 5/8, str. 230-232.

Julijska krajina – The Julian March. Introduction / Fran Ramovš, France Kidrič. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 132-135. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo kot: Fran Ramovš, France Kidrič: Introduction. – V: *The Julian March.* – Ljubljana: Academy of Sciences and Arts, 1946. – Str. 7-10.

K razlagam o postanku glagola morati. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 349-351. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino 6, 1927, str. 165-267.

K zgodovini slovanske konjugacije. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 333-335. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Časopis za slovenski jezik, književnosti in zgodovino 2, 1920, str. 128-130.

K zgodovini ustanovitve Akademije v Ljubljani. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 647-655. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in

umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Letopis Akademije znanosti in umetnosti 1, 1938-1942 [izšlo 1943], str. 7-15.

Ker beseda ni samo oblikovna ... – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 441. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v okviru Sekcije za lingvistiko pod skupnim nadnaslovom Da li etimološki rečnik praslovenskog jezika treba da obuhvati semantičku stranu reči u istoriskom razvitku? = Le dictionnaire étymologique du slave commun doit-il embrasser les faits sémantiques présentés dans l'ordre historique? v: Zbirka odgovora na pitanja = Réponses aux questions / III. slavistički kongres slavista (slovenskih filologa) = Congrès international des slavistes (philologues slaves), [Beograd], 18-25 IX. 1939. – Beograd: [s. n.], 1939. – Str. 23. – (Izdanja Izvršnog odbora = Publications du Comité d'organisation; no 1) in tudi v: III. slavistički kongres slavista (Beograd, 18-25. IX 1939). – Reprint-izdanje materijala neodržanog kongresa. – Beograd: Slavističko društvo Srbije, 2008. – Str. 23. – (Slavistička biblioteka. Posebna izdanja).

M. Małecki, Cakawizm z uwzględnieniem zjawisk podobnych (z mapą). Prace komisji językowej No 14, w Krakowie 1929, str. 1-98. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 270-273. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Slavia (Praha) 9, 1930-31, seš. 1, str. 151-154.

Monimenta Sclavenica. Južnoslovansko-italijansko sporno vprašanje. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 128-131. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo kot: Monimenta Sclavenica. Petit choix tiré de la collection des documents recueillis et annoté par Miroslav Premrou, notaire à Kobarid (Caporetto) et Bovec (Plezzo) avec six cartes géographiques photographiées et prouvant que les soi-disant terre-irredente sont slovènes. Liubliana 1919. 4° VIII + 110 str. [in] Dr. R. Nachtigall, Južnoslovansko-italijansko sporno vprašanje v luči nekih znanstvenih podatkov. Izdala in založila »Omladina«. Ljubljana 1919. 8°, 19 str. (izšlo tudi v francoskem jeziku). – Ljubljanski zvon 39, 1919, št. 7, str. 439-442.

Nov rezijanski katekizem. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 534-535. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za

filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino 7, 1928, str. 157-159.

O imenu Admont. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 386-388. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Slavistična revija 3, 1950, št. 1/2, str. 137-139.

O jeziku v brižinskih spomenikih ... – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 571-578. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino 7, 1928, str. 160-168.

O kajk.-čak. prehodu d' v j. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 262-266. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino 6, 1927, str. 86-90.

O naravi psl. tort- in tert- v praslovenščini. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 234-238. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino 6, 1927, str. 22-26.

O postanku slovenskega dialektičnega sunce. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 274-276. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino 6, 1927, str. 258-260.

Odkod rodbinsko ime slovenskih Kraigherjev? – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti

in umetnosti, 1997. – Str. 361-362. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Ljubljanski zvon 39, 1919, št. 3, str. 190-191. – Objavljeno tudi v: Jezik in slovstvo 31, 1975/76, št. 1, str. 17-19.

Opazke k slovanskim tvorbam pronominalnega debla *q^wo-. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 330-332. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino 2, 1920, str. 274-276.

Opomba k škofjeloškemu refleksu za ê. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 164. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino 6, 1927, str. 253-254.

Osobênik »inquinus, advena«. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 437-438. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino 7, 1928, str. 170-171.

Pirchegger Simon, Die slavischen Ortsnamen im Mürzgebiet. Veröffentlichungen des slavischen Instituts der F.-W.-Universität Berlin, herausgegeben von M. Vasmer ... Leipzig 1927. 8°. XXXII +239 str. S karto v prilogi. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 373-385. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Slavia (Praha) 6, 1927-28, str. 774-786.

Poročilo generalnega sekretarja o delu Akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani v letu 1947. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 680-694. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke

in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti 2, 1943-1947, [izšlo 1947], str. 152-166.

Poročilo glavnega tajnika o delu Slovenske akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani za l. 1948 in 1949. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 695-705. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti 3, 1948-1949, [izšlo 1950], str. 269-279.

Poročilo, podano na seji Glavne skupščine [AZU] dne 21. decembra 1946. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 672-679. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti 2, 1943-1947, [izšlo 1947], str. 144-151.

Poročilo, podano na svečani seji Glavne skupščine [AZU] dne 8. februarja 1946. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 664-671. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti 2, 1943-1947, [izšlo 1947], str. 136-143.

Prof. Rajko Nahtigal. 1877-1927. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 607-610. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Portret. – Prvič izšlo v: Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino 6, 1927, str. 242-245.

Psl. *nēs̄mь: slov. nēs̄m, nīs̄m. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 339-341. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino 3, 1921-22, str. 52-54.

Razvoj imperfekta v rezijanščini. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 336-338. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino 4, 1924, str. 117-119.

Slavischer Grundriss. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 615. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino 5, 1926, str. 156-157.

Slavistični sestanek v Leningradu. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 644-645. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Ljudska pravica 7, 23. jul. 1946, št. 169, str. 5.

Slov. Celje. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 363-364. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino 3, 1921-22, str. 33-34.

Slov. jêž, jêzero. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 409-410. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino 3, 1921-22, str. 50-51.

Slov. Kobarid – furl. Čavorèd – ital. Caporetto – nem. Karfreit. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 267-269. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II). Prvič izšlo v: Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino 3, 1921-22, str. 60-62.

Slov. rês »verum«. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 405-407. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino 3, 1921-22, str. 46-48.

Slov. tédən »hebdomas«. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 172-174. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino 3, 1921-1922, str. 55-57, 153.

Slov. vîrij, vêrij »piscina«. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 411-412. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino 3, 1921-22, str. 58-59.

Slovenački jezik. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 9-25. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Narodna enciklopedija. – Zagreb: Bibliografski zavod, 1929. – Knj. 4, str. 192-208.

Slovenački književni jezik. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 27. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Narodna enciklopedija. – Zagreb: Bibliografski zavod, 1929. – Knj. 4, str. 208-209.

Slovenački pravopis. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 292. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Narodna enciklopedija. – Zagreb: Bibliografski zavod, 1929. – Knj. 4, str. 209.

Slovenski jezik. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 26. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Leksikon Minerva. – Zagreb: Minerva književna naklada, 1936. – Stolp. 1295-1297.

Slovenski jezik med nasledniki praslovanščine. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 28-29. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: III. medžunarodni kongres slavista (slovenskih filologa), no. 1, 1939, str. 15-17.

Stesl. nejėvėrġ: slov. nejovėrən. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 408. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino 3, 1921-22, str. 49.

Štrekelj, Dr. Karl: Historična slovnica slovenskega jezika, Izdalo Zgodovinsko društvo v Mariboru, Marburg a. d. Drau 1922, II + 139 S. (in 3 Heften). 8°. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 625-632. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Zeitschrift für slavische Philologie 2, 1925, str. 310-317.

Trubarjevo hpomozhnian »na pomoč«. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 329. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti,

Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič objavljeno v: Slavistična revija 3, 1950, št. 1/2, str. 139-140.

Trubarjevo od mladiu »a puero«. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 328. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Slavistična revija 2, 1949, št. 3/4, str. 305.

Vejališče za naše strokovno izrazje in besedje. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 641-643. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Zdravniški vestnik 11, 1940, št. 2, str. 62-64.

Zanimiv primer razvoja prehodnega y v slovenščini. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 277-278. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino 2, 1920, str. 130-132.

Zur Entwicklung der Lautgruppen vъ und vь im Slovenischen. Auszug aus der im »Rad«, Bd. 243 [1932], S. 1-12 veröffentlichten Abhandlung. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 196-198. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Prvič izšlo v: Bulletin international de l'Academie Yougoslave. Classes: d'histoire et de philologie – de philosophie et de droit – des beaux-arts et belles-lettres 5, 1933, str. 94-96.

D

Suhadolnik, Stane: Šolar-Ramovšev načrt za slovar knjižnega jezika. – *Slavistična revija* 45, 1997, št. 3/4, str. 558-566.

Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-DI5IPPAL>

[Orel, Irena]: Stvarno, imensko [in] besedno kazalo. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki.* – Ljubljana: Slovenska akademija

znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 745-813. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

Toporišič, Jože: Spremna beseda k Ramovševemu Zbranemu delo II. – V: *Fran Ramovš: Zbrano delo. Druga knjiga. Razprave in članki*. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997. – Str. 815-826. – (Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Opera / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 23/II).

1998

D

Moder, Janko: Škrabec in Ramovš. – *Rodna gruda* 45, 1998, št. 8/9, str. 43.

Ramovš, Fran. – V: *Veliki splošni leksikon v osmih knjigah*. – Ljubljana: DZS, 1998. – Knj. 6, str. 3521.

Portret.

1999

D

Orel, Irena: Fran Levstik, Karel Štrekelj in Fran Ramovš v Škrabčevih jezikoslovnih delih. – V: *Škrabčeva misel III*. – Nova Gorica: Frančiškanski samostan Kostanjevica, 1999. – Str. [79]-96.

Dostopno tudi na: <https://www.samostan-kostanjevica.si/sl/%C5%A1krab%C4%8Deva-misel-iii>

2000

D

Dr. Fran Ramovš (Ljubljana, 14. 9. 1890-Ljubljana, 16. 10. 1952). – V: *Zbornik 1919-1999*. – Ljubljana: Filozofska fakulteta, 2000. – Str. 276.

2001

D

[Dolinar, Darko]: France Kidrič in Fran Ramovš v ogledalu korespondence. – V: *Pisma Franceta Kidriča Franu Ramovšu*. – Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede, 2001. – Str. 9-24. – (Korespondence pomembnih Slovencev / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Epistulae Slovenorum illustrium / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae ; 12).

Pisma Franceta Kidriča Franu Ramovšu / [izbor, kritični prepis in redakcija besedil, uvodna študija, komentar in opombe] Darko Dolinar. – Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede, 2001. – 190 str. – (Korespondence pomembnih Slovencev / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Epistulae Slovenorum illustrium / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae ; 12).

Rigler, Jakob: Zbrano delo I Frana Ramovša. – V: *Jakob Rigler: Zbrani spisi*. – Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2001. – Str. 423-448.

2002

D

Ciperle, Jože: Štirinajsti rektor UL : dr. Fran Ramovš, 1934-1935. – *Vestnik / Univerza v Ljubljani* 33, 2002, št. 7/8, str. 27.

Portet.

Čuk, Silvester: Fran Ramovš. – *Ognjišče* 38, sep. 2002, str. 16-17.

Podpis S. Čuk. – Ilustr. – Izšlo v rubriki Obletnica meseca.

P. J.: Vmes zgodba, polna spletk : Pisma Franceta Kidriča Franu Ramovšu. – *Delo* 44, 2. apr. 2002, št. 75, str. 9.

Portreta. – Književni listi.

Ravenko, Jani: Naj nikoli ne ugasne to ime : Fran Ramovš - velika zvezda na obnebjju jezikoslovja. – *Družina* 51, 24. feb. 2002, str. 10.

Portret.

2003

Zelenka, Miloš: Hodnotné prameny k dějinám evropské slavistiky. – *Slavia* (Praha) 72, 2003, seš. 4, str. 451-453.

O knjigah: Quadrilog / Bohuslav Havránek, Zdeňka Havránková, Roman Jakobson, Svatava Pírková-Jakobsonová - vzájemná korespondence 1930-1978. Ed. Marie Havránková a Jindřich Toman. Karolinum. Praha 2001, 132 s. in Pisma Franceta Kidriča Franu Ramovšu. Znanstveno-raziskovalni center SAZU - Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede, Ljubljana 2001, 192 s.

2004

D

Čuk, Silvester: Fran Ramovš : naša kultura. – *Ave Maria (Lemont, Ill.)* 96, 2004, št. 9, str. 209-210.

Ilustr.

2005

D

Dolarar, Darko: Matija Murko, začetek »Slavie« in njeni slovenski sodelavci. – *Slavistična revija* 53, 2005, št. 3, str. 401-407.

Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-THPDHR8W>

Ramovš, Fran. – V: *Slovenski veliki leksikon*. – Ljubljana: Mladinska knjiga Založba, 2005. – [Zv.] 3, str. 245.

Portret.

2006

D

[Ciperle, Jože]: Dr. Fran Ramovš : 14. rektor, 1934-1935. – V: *Univerza v Ljubljani in njeni rektorji*. – Ljubljana: Univerza: 2006. – Str. 27.

Portret. – Avtor naveden v kolofonu.

Marc Bratina, Karin: Stanislav Škrabec o F. Ramovšu in R. Nahtigalu. – V: *Jezikoslovci in njihova dela v Škrabčevih očeh : Škrabčeva misel V : zbornik s*

simpozija 2005. – Nova Gorica: Frančiškanski samostan Kostanjevica, 2006. – Str. 245-256.

Dostopno tudi na: <https://www.samostan-kostanjevica.si/sl/%C5%A1krab%C4%8Deva-misel-v>

Merku, Pavle: Ljudje ob Teru - tersko narečje : spominu Frana Ramovša / prevedla Viljem Černo, Renzo Calligaro. – V: *Terska dolina - Alta val Torre - Val Tor.* – Celje: Društvo Mohorjeva družba, Celjska Mohorjeva družba ; Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 2006. – Str. 139-158.

Vsebuje slovensko besedilo in prevod v italijanski jezik.

2008

A

Obči momenti iz razvoja slovenskega jezika. – V: *III mednarodni kongres slavista, (Beograd, 18 - 25. IX 1939).* – Reprint-izdanje materijala neodržanog kongresa. – Beograd: Slavističko društvo Srbije, 2008. – Str. 611-618. – (Slavistička biblioteka. Posebna izdanja).

Izšlo pod skupnim naslovom Sekcije za lingvistiku – Opšta pitanja namenjena iscrpnoj diskusiji. – Prvič izšlo v: *Govori i predavanja = Discours et conférences / III. slavistički kongres slavista (slovenskih filologa) = Congrès international des slavistes (philologies slaves), [Beograd], 18-25 IX 1939.* – Beograd: [s. n.], 1939. – Str. 37-44. – (Izdanja Izvršnog odbora = Publications du Comité d'organisation; no 4).

B

Kakor je možno preprosto ... – V: *III mednarodni kongres slavista, (Beograd, 18 - 25. IX 1939).* – Reprint izdanje materijala neodržanog kongresa. – Beograd: Slavističko društvo Srbije, 2008. – Str. 15-17. – (Slavistička biblioteka. Posebna izdanja).

Izšlo pod skupnim naslovom Sekcije za lingvistiku – Opšta pitanja namenjena iscrpnoj diskusiji. 1. Kako bi se mogla epoha praslovenskog jezika vremenski odrediti? – Prvič izšlo v: *Kakor je možno preprosto – V: Zbirka odgovora na pitanja = Réponses aux questions / III. slavistički kongres slavista (slovenskih filologa) = Congrès international des slavistes (philologies slaves), [Beograd], 18-25 IX 1939.* – Beograd: [s. n.], 1939. – Str. 15-17. (Izdanja Izvršnog odbora = Publications du Comité d'organisation; no 1).

Ker beseda ni samo oblikovna ... – V: *III mednarodni kongres slavista, (Beograd, 18 - 25. IX 1939).* – Reprint izdanje materijala neodržanog kongresa. – Beograd: Slavističko društvo Srbije, 2008. – Str. 23. – (Slavistička biblioteka. Posebna izdanja).

Izšlo pod skupnim naslovom Sekcije za lingvistiku – Opšta pitanja namenjena iscrpnoj diskusiji. 3. Da li etimološki rečnik praslovenskog jezika treba da obuhvati semantičku stranu reči u istoriskom razvitku? – Prvič izšlo v: Kakor je možno preprosto in – V: *Zbirka odgovora na pitanja = Réponses aux questions / III. slavistički kongres slavista (slovenskih filologa) = Congrès international des slavistes (philologies slaves)*, [Beograd], 18-25 IX 1939. – Beograd: [s. n.], 1939. – Str. 23. (Izdanja Izvršnog odbora = Publications du Comité d'organisation; no 1).

D

[Ciperle, Jože]: Dr. Fran Ramovš : 14. Rektor, 1934-1935. – V: *Universität Ljubljana und deren Rektoren*. – Ljubljana: Univerza, 2008. – Str. 27.

Avtor naveden v kolofonu.

2013

D

Kolarič, Rudolf: Ramovš, Fran (1890–1952). – V: *Slovenska biografija*. – [Ljubljana]: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013.

Dostopno na: <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi484440/#slovenski-biografski-leksikon> (18. julij 2022). – Prvič izšlo v: Slovenski biografski leksikon: 9. zv. Raab - Schmid. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1960. – 9. zv.: Raab - Schmid, str. 22-24.

2015

D

Ahačič, Kozma: Fran Ramovš. Historična gramatika slovenskega jezika: II. Konzonantizem, V. Morfologija, VII. Dialekti, VII/dodatek: Kratka zgodovina slovenskega jezika I. 1924-1952. – V: *Ahačič, Kozma (ur.): Slovenske slovnice in pravopisi* [Elektronski vir]. – Ljubljana: Založba ZRC, 2015. – (Zbirka Fran).

Dostopno na: <http://www.fran.si/slovnice-in-pravopisi/38/1924-1952-ramovs>.

Dobrovoljc, Helena: Anton Breznik, Fran Ramovš. Slovenski pravopis: Mala izdaja. 1937. – V: *Ahačič, Kozma (ur.): Slovenske slovnice in pravopisi* [Elektronski vir]. – Ljubljana: Založba ZRC, 2015. – (Zbirka Fran).

Dostopno na: <http://www.fran.si/slovnice-in-pravopisi/40/1937-breznik-ramovs>

Dobrovoljc, Helena: Anton Breznik, Fran Ramovš. Slovenski pravopis. 1935. – V: *Ahačič, Kozma (ur.): Slovenske slovnice in pravopisi* [Elektronski vir]. – Ljubljana: Založba ZRC, 2015. – (Zbirka Fran).

Dostopno na: <http://www.fran.si/slovnice-in-pravopisi/39/1935-breznik-ramovs>

Dobrovoljc, Helena: Fran Ramovš, Oton Župančič, Anton Bajec, Rudolf Kolarič, Mirko Rupel, Matej Šmalc, Jakob Šolar. Slovenski pravopis. 1950. – V: *Ahačič, Kozma (ur.): Slovenske slovnice in pravopisi* [Elektronski vir]. – Ljubljana: Založba ZRC, 2015. – (Zbirka Fran).

Dostopno na: <http://www.fran.si/slovnice-in-pravopisi/41/1950-skupinski-zupancev>

2016

D

Gradišek, Anton: Fran Ramovš. – *Novice – IJS*, dec. 2016, št. 179, str. 11-13. Portret.

Koletnik, Mihaela: Fran Ramovš (1890-1952) : first dialectologists. – *Dialectologia* [Elektronski vir], 2016, nr. 17, str. 227-238.

Dostopno na: <http://www.edicions.ub.edu/revistes/dialectologia17/dialectologists.asp>. – Sorodni elektronski vir: <https://dk.um.si/IzpisGradiva.php?id=67263>

Smole, Vera: Ramovš, Fran / Üb. Bojan-Ilija Schnabl. – V: *Enzyklopädie der slowenischen Kulturgeschichte in Kärnten/Koroška*. – Wien: Böhlau, 2016. – Bd 3, str. 1102-1103.

Ilustr.

2017

D

Oset Željko: »Za učitelja ne, za znanstveno delo pa ga le uporabite«. – *Družina* 66, nov. 2017, št. 48 = *Slovenski čas*, nov. 2017, št. 91, str. 8-9.

Ilustr.

2018

D

Šivic-Dular, Alenka: Fran Ramovš. – V: *Biografski zbornik pokojnih članov.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 2018. – Str. 149-150. Portreta. – Objavljeno tudi na: <https://www.sazu.si/clani/fran-ramovs>

2019

D

Markeš, Janez: Temna senca ni več politika, ampak denar: Univerza v Ljubljani. – *Delo* 61, 3. dec. 2019, št. 278, str. 5.

Fotogr.

Orel, Irena: Fran Ramovš do ustanovitve Univerze v Ljubljani leta 1919. – V: *1919 v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi.* – Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2019. – Str. 11-19. – (Zbirka Seminar slovenskega jezika, literature in kulture).

Dostopno tudi na: <https://centerslo.si/seminar-sjlk/zborniki-ssjlk/55-ssjlk-2019/>

Oset, Željko: The lifetrajectories of Maks Samec, Fran Ramovš and Ljudmila Dolar Mantuani, and the impact of World War II on their careers / Željko Oset. – *Práce z dějin Akademie věd* (Masarykův ústav a Archiv Akademie věd České republiky) 11, 2019, č. 2, str. 1-22.

Ilustr.

Pribošič, Miha: Odločilni podpis za ljubljansko univerzo : stoletnica. – *Delo* 61, 23. jul. 2019, št. 167, str. 20.

Fotogr.

Pribošič, Miha : Red za izredne zasluge Univerzi v Ljubljani : stoletnica. – *Delo* 61, 4. dec. 2019, št. 279, str. 4.

Fotogr.

Pribošič, Miha: Vodilo sta kritično mišljenje in znanje : sto let Univerze v Ljubljani. – *Delo* 61, 3. dec. 2019, št. 278, str. 1.

Fotogr.

Univerza za razmišljajoče študente : stoletnica. – *Delo* 61, 4. dec. 2019, št. 279, str. 1.

Fotogr.

2020

D

Šivic-Dular, Alenka: Slavistika na Univerzi v Gradcu in slovenski doktorji filozofije 1870-1919. – *Jezik in slovstvo* 65, 2020, št. 2, str. 3-21.

Sorodni elektronski vir: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-4R97HT0K>. – Članek je mestoma spremenjeni in dopolnjeni prispevek, pripravljen za prvi del monografije o doktorskih disertacijah s področja slavistike, ki so jih v razdobju 1870-1919 napisali slovenski študentje na univerzi Karla in Franca. Monografija je del mednarodnega projekta, ki ga na slovenski strani vodi in koordinira red. prof. dr. Tone Smolej.

2021

D

Šivic-Dular, Alenka: Die slowenischen Studenten der Slawistik an der Universität Graz und ihre Dissertationen auf dem Gebiet der slawischen (historischen) Philologie / [der Beitrag wurden von Vera Lamut übersetzt]. – V: *Gemeinsamkeit auf getrennten Wegen*. – Graz: Akademische Druck- u. Verlagsanstalt, 2021. – Str. 95-113. – (Publikationen aus dem Archiv der Universität Graz ; Bd 51).

2022

D

Bratož, Igor: Dan tistih, ki bedijo nad jezikom. – *Delo* 64, 21. sep. 2022, št. 219, str. 16.

O Ramovševem dnevu v okviru Ramovševega tedna in Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša.

4. [Četrtri] Slovenski dialektološki posvet : povzetki : Ramovšev teden, Ljubljana, 20.-23. september 2022. – [Ljubljana: ZRC SAZU: Filozofska fakulteta, 2022]. – 52 str.

Gliha Komac, Nataša: Zgrabiti misel za rep. – *Družina* 71, 2. okt. 2022, št. 39 = *Slovenski čas*, okt. 2022, št. 150, str. 13.

Greenberg, Marc L.: Nastanek in razvoj slovanskih sistemov s stalnim naglasmom. – V: *Ramovšev simpozij. Program simpozija in povzetki referatov*. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1922. – Str. 8-9.

Jelovšek, Alenka: Fran Ramovš: utemeljitelj moderne slovenistike. – *Zvon* 25, 2022, št. 6, str. 47-48.

Portret.

Jesenšek, Marko: Ramovševa Morfologija slovenskega jezika. – V: *Ramovšev simpozij. Program simpozija in povzetki referatov*. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1922. – Str. 9-11.

Kenda Jež, Karmen: Ramovševi teoretični pogledi na dialektologijo. – V: *4. Slovenski dialektološki posvet : povzetki : Ramovšev teden, Ljubljana, 20.-23. september 2022*. – [Ljubljana: ZRC SAZU: Filozofska fakulteta, 2022]. – Str. 25.

Koletnik, Mihaela: Podoba človeka v prekmurskih primerjalnih frazemih. – V: *Ramovšev simpozij. Program simpozija in povzetki referatov*. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1922. – Str. 11-12.

Maurer-Lausegger, Herta: Narodno blago iz Roža 1936–1937: dialektološko-etnološka zakladnica v rožanskem narečju. – V: *4. Slovenski dialektološki posvet : povzetki : Ramovšev teden, Ljubljana, 20.-23. september 2022*. – [Ljubljana: ZRC SAZU: Filozofska fakulteta, 2022]. – Str. 30-31.

Legan Ravnikar, Andreja: Pomen Ramovševih jezikoslovnih raziskav za zgodovinsko leksikografijo. – V: *Ramovšev simpozij. Program simpozija in povzetki referatov*. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1922. – Str. 13-14.

Merše, Majda: Ramovševo raziskovanje jezika slovenskih protestantskih piscev 16. st. – V: *Ramovšev simpozij. Program simpozija in povzetki referatov*. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1922. – Str. 14-16.

Neweklowsky, Gerhard: Fran Ramovš in ziljsko narečje. – V: *Ramovšev simpozij. Program simpozija in povzetki referatov*. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1922. – Str. 16-17.

Orel, Irena: Akademik Fran Ramovš o slovenskih jezikoslovcih. – V: *Ramovšev simpozij. Program simpozija in povzetki referatov.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1922. – Str. 18-19.

Ramovšev simpozij. Program simpozija in povzetki referatov. – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1922. – 31 str.

Snoj, Marko: O priimku Ramovš. – V: *Ramovšev simpozij. Program simpozija in povzetki referatov.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1922. – Str. 19-20.

Sollner Perdih, Anka: Ramovšev september. – V: *Ramovšev simpozij. Program simpozija in povzetki referatov.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1922. – Str. 30-31.

Sollner Perdih, Anka: Septembrski dogodki ob sedemdesetletnici smrti pomembnega slovenskega jezikoslovca, akademika prof. dr. Frana Ramovša. – *Naš časopis* 49, 24. okt. 2022, št. 508, str. 34.

Ilustr. – Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-Z6BU6WCN>

Stanonik, Marija: Nesojena pot Ivana Grafenauerja na ljubljansko univerzo 1919. – V: *Ramovšev simpozij. Program simpozija in povzetki referatov.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1922. – Str. 20-21.

Steenwijk, Han: The Resian reflex for Slovene stressed non-final schwa and some related issues. – V: *Ramovšev simpozij. Program simpozija in povzetki referatov.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1922. – Str. 22-23.

Stramljič Breznik, Irena: Tuja moška osebna imena in njihovi svojilni prodevniki v Breznik-Ramovševem Slovenskem pravopisu 1935. – V: *Ramovšev simpozij. Program simpozija in povzetki referatov.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1922. – Str. 23-24.

Stražišar, Simona: Dr. Fran Ramovš, soustvarjalec zgodovine našega jezika in naroda. – *Naš časopis* 49, 26. sep. 2022, št. 507, str. 27.

Portret. – Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-FFC60DYX>

Šekli, Matej: Fran Ramovš kot naglasovalec. – V: *Ramovšev simpozij. Program simpozija in povzetki referatov.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1922. – Str. 25-26.

Šivic-Dular, Alenka: Fran Ramovš in načrtovanje slovenskih znanstvenih ustanov. – V: *Ramovšev simpozij. Program simpozija in povzetki referatov.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1922. – Str. 27-28.

Šivic-Dular, Alenka: Fran Ramovš – utemeljitelj sodobne slovenistike. – V: *4. Slovenski dialektološki posvet : povzetki : Ramovšev teden, Ljubljana, 20.-23. september 2022.* – [Ljubljana: ZRC SAZU: Filozofska fakulteta, 2022]. – Str. 39.

Škofic, Jožica: Ramovšev *Slovenski lingvistični atlas* – pred izidom SLA 3. – V: *4. Slovenski dialektološki posvet : povzetki : Ramovšev teden, Ljubljana, 20.-23. september 2022.* – [Ljubljana: ZRC SAZU: Filozofska fakulteta, 2022]. – Str. 42-43.

Škofic, Jožica: Ramovševa Dialektološka karta slovenskega jezika in njene naslednice. – V: *Ramovšev simpozij. Program simpozija in povzetki referatov.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1922. – Str. 28-20.

Tokarz, Emil: Od Frana Ramovša do sodobnosti – razvoj zgodovine slovenskega jezika v očeh poljskega opazovalca. – V: *Ramovšev simpozij. Program simpozija in povzetki referatov.* – Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1922. – Str. 29-30.

Vsebina

Peter Štih, Pozdravni nagovor predsednika Slovenske akademije znanosti in umetnosti

Marko Snoj, O priimku Ramovš

Peter Štih, Fran Ramovš in Slovenska akademija znanosti in umetnosti

Irena Orel, Fran Ramovš o slovenskih jezikoslovcih

Gerhard Neweklowsky, Fran Ramovš und der slowenische Gailtaler Dialekt

Han Steenwijk, The Resian reflex for Slovene stressed non-final schwa and some related issues

Andreja Legan Ravnikar, Pomen Ramovševih jezikovnozgodovinskih raziskav za slovensko zgodovinsko leksikografijo

Majda Merše, Ramovševo raziskovanje jezika slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja

Marko Jesenšek, Ramovševa *Morfologija slovenskega jezika*

Irena Stramljič Breznik, Tuja moška osebna imena in njihovi svojilni pridevniki v Breznik-Ramovševem *Slovenskem pravopisu 1935*

Marc L. Greenberg, Poskus razlage razvoja stalnih naglasnih sistemov v slovanskih jezikih

Marija Stanonik, Nesojena pot Ivana Grafenauerja na prvo slovensko univerzo

Emil Tokarz, Od Frana Ramovša do współczesności – rozwój językoznawstwa słoweńskiego

Mihaela Koletnik, Podoba človeka v prekmurskih primerjalnih živalskih frazemih

Anka Sollner Perdih, Ramovšev september

Anka Sollner Perdih, Bibliografija akademika prof. dr. Frana Ramovša (Ob 70-letnici njegove smrti)

20,00 EUR

9 789612 680930